

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ STENOGRAFSKE BELEŠKE

КЊИГА I

БЕОГРАД, 1954 ГОДИНЕ

СВЕСКА I

САВЕЗНО ВЕЋЕ

1-ви ПРЕТХОДНИ САСТАНАК

ОДРЖАН 24 ДЕЦЕМБРА 1953 ГОД.

САДРЖАЈ:

Дневни ред: Избор Верификационог одбора

Говорници: Владимир Симић, др Хинко Кризман,
Јакоб Авшич, Марко Белинић и Милијан
Неоричић

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ВЛАДИМИР СИМИЋ и др ХИНКО КРИЗМАН

ЗАПИСНИЧАРИ:

МИЛИЈАН НЕОРИЧИЋ и ИВАН ШИФТАР

Почетак у 11,30 часова

Претседавајући Владимир Симић (Изборни срез Београд II, НР Србија): Као ранији претседник Савезног већа Народне скупштине ФНРЈ, ја сам, сагласно Уставном закону, још у функцији, па имам част да обавестим овај високи Дом да је на изборима извршеним 22 и 24 новембра ове године најстарији по годинама народни посланик у овом Дому друг др Хинко Кризман, па га молим, сагласно утврђеној пракси, да руководи овим претходним састанком Савезног већа Савезне Народне скупштине.

Претседавајући др Хинко Кризман (Изборни срез Вараждин II, НР Хрватска): Уважени другови и другарице, отварам први претходни састанак Савезног вијећа и поздрављам све уважене чланове овог високог Дома и желим нам срећан рад на овом великом и одговорном послу који нам претстоји. Констатирам да се овај Дом састао у Уставом одређеном року, последице избора који су у пуној слободи манифестирали јединство народа Југославије и који значе један велики, одлучан корак у даљој изградњи социјалистичке демократије.

Прије утврђивања дневног реда за овај састанак, предлагем да се изаберу два записничара који ће вршити послове док се не изаберу три стална записничара, чији ће се избор извршити заједно са избором претседника и потпретседника, после верификације мандата. Прима ли се овај приједлог? (Прима).

Слободан сам предложити за записничаре другове Милијана Неоричића, посланика Изборног среза пожешко-црногорског, и Ивана Шифтара, посланика Изборног среза Мурска Собота I. Да ли се другови примају? (Примају). Ко је за тај приједлог, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Има ли другова који су се уздржали од гласања? (Нема).

Проглашујем да су другови Милијан Неоричић и Иван Шифтар изабрани за записничаре.

Према устаљеној пракси, дневни ред овог састанка може бити само избор Верификационог одбора. Ја предлагем да једина тачка дневног реда буде избор Верификационог одбора. Усваја ли Дом овај приједлог дневног реда? (Усваја). Дневни ред је усвојен.

Прије него што бисмо прешли на дневни ред, хтио бих да упозорим да треба утврдити нека најнужнија правила процедуре, како за сам избор Верификационог одбора, тако и за верификацију мандата, јер је досадашњи пословник застарео. Како је једна група народних посланика поднијела писмен приједлог у овом смислу, који је и раздијељен члановима Дома, молим једног од другова предлагача да прочита приједлог. Реч има друг Јакоб Авшич, народни посланик Изборног среза Толмин.

Јакоб Авшич (Изборни срез Толмин, НР Словенија) (чита):

САВЕЗНОМ ВЕЋУ

С обзиром да досадашњи Пословник Савезног већа Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије, донет у јуну 1948 године, не одговара потребама Савезног већа у његовом саставу и улози које има по Уставном закону од јануара ове године, па га зато треба заменити новим, и како за доношење новог Пословника треба времена, потребно је донети још на овом првом састанку Већа привремена правила о пословном реду за избор Верификационог одбора и за верификацију мандата.

Због тога предлагемо да уважени Дом донесе одлуку о пословном реду за избор Верификационог одбора и верификацију мандата, у тексту који смо умножили и већ доставили члановима Савезног већа. Прилажемо један примерак ове одлуке.

Народни посланици:

Јакоб Авшич, с. р., др **Златан Сремец**, с. р.,
Мика Шпиљак, с. р., **Милија Ковачевић**, с. р.,
Исмет Шахири, с. р., **Крето Филиповић**, с. р.,
Гојко Гарчевић, с. р., **Илија Спировски**, с. р.,
Мито Димитријевић, с. р., **Методи Митевски**, с. р.

Претседавајући др Хинко Кризман: Чули смо Приједлог одлуке о пословном реду за избор Верификационог одбора и верификацију мандата коју је у име групе предлагача овом Дому саопштио друг Авшич. Има ли каквих других приједлога? (Нема). Пошто других приједлога нема, питам: да ли има примједба на прочитани текст? (Нема). Онда стављам предложени текст како га је извјестилац прочитао на гласање. Ко је за поднесени приједлог, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко *против*? (Нема). Да ли се ко уздржава? (Нико). Проглашујем да је Одлука о пословном реду за избор Верификационог одбора и верификацију мандата у овом Дому једногласно прихваћена.

Прелазимо на дневни ред.

На дневном реду је избор Верификационог одбора. Према усвојеној одлуци, избор се врши на основу кандидатских листа. Сваких 10 посланика има право да предложи листу. Постоје ли предлози за избор Верификационог одбора? (**Марко Белинић:** Молим за ријеч). Ријеч има **Марко Белинић**, народни посланик за Изборни котар Доња Стубица и Клањец.

Марко Белинић (Изборни срез Доња Стубица и Клањец, НР Хрватска): Другови и другарице народни посланици, у име 10 изабраних посланика, и то: Авбељ Виктора, Дугоњић Рате, Гажи Фрање, Јововић Десимира, Манџић Пашаге, Мојсова Лазе, Нађ Косте, Перовшека Франца, Војводић Тодора и у сво-

је име предлагем следећу кандидатску листу за Верификациони одбор Савезног већа Савезне народне скупштине: Бакрач Јозо, Црвенковски Крсте, Дороњски Стеван, Фадил Хоџа, Комар Славко, Маглајлић Шефкет, Мањојловић Нада, Мијатовић Цвијетин, Минчев Никола, Мугоша Андрија, Петровић Душан, Почуча Миле, Полич Зоран, Симонич Франц, Сремец др Златан, Шпиљак Мика, Вучковић Сретен.

Претседавајући др Хинко Кризман: Има ли других приједлога за избор Верификационог одбора? (Нема).

Прелазимо на гласање. Ко је за приједлог **Марка Белинића** и других, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко *против*? (Нема). Је ли се ко уздржава од гласања. (Нико).

Објављујем да је Верификациони одбор изабран према приједлогу **Марка Белинића** и других.

Да би Верификациони одбор могао радити потребно је да сви чланови Дома предају своја посланичка увјерења.

Како народни посланик **Јосип Броз Тито** није могао доћи на овај састанак, он је своје посланичко увјерење унапред доставио.

Ово исто важи и за **Милана Вукасовића**, посланика за Изборни котар бококторски.

Сваки присутни посланик предаће своје посланичко увјерење лично кад буде прозван.

Молим записничаре да изврше прозивку посланика и приме посланичка увјерења.

Записничар Милијан Неоричић: Упозорен сам да нека имена нису тачно написана, па ако погрешно прочитам, ја се извињавам и молим другове народне посланике да ме на грешке упозоре. (Врши прозивку. — Посланици предају уверења).

Претседавајући др Хинко Кризман: Констатирам да је предато 351 уверење. Није предато само једно уверење, уверење друга **Владимира Поповића**.

Позивам чланове Верификационог одбора да се одмах послуже закључења овог састанка састану у соби 2, на првом кату, да би се конституирали и преузели изборна акта од претседника Савезне изборне комисије.

Тиме је дневни ред овог претходног састанка завршен.

Закључујем овај први претходни састанак, а идући претходни састанак, на коме ће Верификациони одбор поднијети свој извјештај, заказаће претседник Верификационог одбора објавом на табли.

(Састанак је закључен у 12,20 часова).

ПРИЛОЗИ

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

САВЕЗНО ВЕЋЕ

Посланички предлог одлуке

Бр. 1

ПРЕДЛОГ

ОДЛУКЕ О ПОСЛОВНОМ РЕДУ ЗА ИЗБОР ВЕРИФИКАЦИОНОГ ОДБОРА И ВЕРИФИКАЦИЈУ МАНДАТА

1.

Савезно веће бира Верификациони одбор од 17 чланова на основу кандидатских листа. Кандидатску листу може поднети најмање десет посланика.

Гласање се врши дизањем руке.

Посланици гласају на тај начин што се изјашњавају „за“ или „против“ предложене листе, или се уздржавају од гласања.

Ако су предложене две или више листа гласање се врши поименично на основу прозивке посланика. Посланици гласају изјашњавањем за једну од предложених листа или се уздржавају од гласања.

Прозивку врши записничар.

Избор је пуноважан ако је састанку Већа присутна већина његових чланова.

У Верификациони одбор су изабрани посланици са листе која је добила већину важећих гласова а ако су поднете две или више кандидатских листа, кандидати са листе која је добила највећи број гласова.

Ако је број уздржаних гласова већи од броја важећих гласова, врши се поновни избор.

2.

Одмах по избору Верификациони одбор се састаје и бира себи председника и секретара.

Одбор може решавати ако седници присуствује две трећине чланова Одбора.

Закључци Одбора доносе се већином гласова присутних чланова.

Верификациони одбор испитује посланичка уверења, изборне акте и све жалбе против избора и одмах саставља свој извештај. Отштампани извештај Верификационог одбора доставља се свима посланицима.

Седницу Дома за претресање извештаја Верификационог одбора заказује и председава јој претседник Верификационог одбора.

Секретар Верификационог одбора води записник седнице.

3.

На основу извештаја Верификационог одбора и претреса, Дом оснажује или поништава избор народног посланика.

Гласање за извештај врши се о извештају у целини ако Верификациони одбор није оспорио ниједан мандат. У случају да је Верификациони одбор неке изборе оспорио, гласа се прво у целини о свима неоспореним мандатима, а затим одвојено о сваком оспореном мандату.

Веће може одложити одлуку о верификацији појединог избора и наредити да се претходно изврше потребни извиђаји. Одлагање одлуке о верификацији појединог избора не може бити дуже од два месеца.

Сваки посланик о чијем избору није донета одлука, има право присуствовања и решавања на седницама Дома, али не може гласати о верификацији свог избора.

4.

По завршеном претресу извештаја Верификационог одбора, посланици, чији је избор потврђен, полажу пред Домом заклетву, која гласи:

„Заклињем се својом чашћу и чашћу радног народа да ћу дужност народног посланика савесно и предано вршити, да ћу се придржавати Устава и закона, и да ћу све своје снаге залагати за даљу изградњу социјализма, за чување независности и за процват Федеративне Народне Републике Југославије“.

По прочитаној заклетви посланици потписују њен текст у посебном протоколу.

5.

Права која на основу Уставног закона има Мандатно-имунитетски одбор вршиће Верификациони одбор до избора тог Одбора.

6.

За доношење ове одлуке важе њене одговарајуће одредбе о пуноважном решавању и гласању. Ако има амандмана, о њима се гласа пре гласања о одлуци у целини.

Ова одлука ступа на снагу кад је усвоји Савезно веће.

Предлагачи:

Јакоб Авшич, с. р., др Златан Сремец, с. р.,
Мика Шпиљак, с. р., Милија Ковачевић, с. р.,
Исмет Шахири, с. р., Крсто Филиповић, с. р.,
Гојко Гарчевић, с. р., Илија Спиrowsки, с. р.,
Мито Димитријевски, с. р., Методи
Митевски, с. р.

VEĆE PROIZVOĐAČA

1-vi PRETHODNI SASTANAK

ODRŽAN 24 DECEMBRA 1953 GOD.

SADRŽAJ:

Dnevni red: Izbor Verifikacionog odbora

Govornici: Vida Tomšič, Dobrosav Tomašević, Josip Cazi i Dragi Stamenković.

PRETSEDAVALI:

VIDA TOMŠIČ i DOBROSAV TOMAŠEVIĆ

ZAPISNIČARI:

NIKOLA KOTLE i PAVLE ŠUMANOVAC

Početak u 11,30 časova

Vida Tomšič: Kao sekretar Saveznog veća Narodne skupštine drugog saziva, a u ime ranijeg Saveznog veća i Veća naroda, imam čast da pročitam ovom Domu pismo predsednika ranijih domova Savezne narodne skupštine koje glasi:

VEĆU PROIZVOĐAČA SAVEZNE NARODNE
SKUPŠTINE

Beograd

Prema podacima kojima raspolaže Savezna narodna skupština najstariji poslanik po godinama izabran na izborima od 22—24 novembra 1953 godine u Veće proizvođača Savezne narodne skupštine je Dobrosav Tomašević, rođen 27 septembra 1883 godine,

Predsednik,
Veća naroda,
Josip Vidmar, s. r.

Predsednik
Saveznog veća,
Vladimir Simić, s. r.

Molim druga Dobrosava Tomaševića da zauzme svoje mesto i da, prema usvojenom običaju, kao najstariji poslanik ovog Doma rukovodi prvim prethodnim sastankom Veća proizvođača Savezne narodne skupštine. (Aplauz).

Pretsedavajući Dobrosav Tomašević (Izborni srez Valjevo, NR Srbija): Drugovi i drugarice, otvaram prvi prethodni sastanak Veća proizvođača. Iako koristim pravo koje mi daju godine, smatram za čast da predsedavam prvom sastanku ovog visokog Doma i koristim priliku da pozdravim sve novoizabrane narodne poslanike želeći im puno uspeha u ovom novom Domu u radu na korist napretka naših naroda. Objavljujem ujedno da se ovaj Dom sastaje u Ustavu određenom roku.

Pre utvrđivanja dnevnog reda za ovaj sastanak, predlažem da se izaberu dva zapisničara koji će voditi zapisnik do izbora tri stalna zapisničara čiji će se izbor izvršiti posle verifikacije mandata. Prima li Dom ovaj predlog? (Prima).

Predlažem za zapisničare drugove Nikolu Kotle, poslanika za Izborni srez Prijedor i Pavla Šumanovca, poslanika za Izborni srez Sombor.

Prima li Veće ovaj predlog? (Prima).

Molim drugove zapisničare da zauzmu svoja mesta.

Prema utvrđenoj praksi dnevni red ovog sastanka može biti samo izbor Verifikacionog odbora. Zato predlažem kao jedinu tačku dnevnog reda ovog sastanka: Izbor Verifikacionog odbora. Prima li Dom ovaj dnevni red? (Prima). Ima li kakvih drugih predloga? (Nema). Konstatujem da je dnevni red usvojen.

Pre nego što pređemo na dnevni red, hteo bih da upozorim Dom da treba da utvrdimo neka najnužnija pravila procedure za izbor Verifikacionog odbora i za verifikaciju mandata, jer ovaj Dom nema svoj poslovnik. Ima li, kakav predlog? (Josip Cazi: Molim za riječ).

Reč ima narodni poslanik Josip Cazi.

Josip Cazi (Izborni srez Osijek srez) (čita):

VEĆU PROIZVOĐAČA SAVEZNE NARODNE
SKUPŠTINE

S obzirom da je Veće proizvođača novi Dom Savezne narodne skupštine koji treba da donese svoj novi Poslovnik i pošto je za poslove na pripremi i donošenju ovog Poslovnika potrebno određeno vreme, treba doneti još na ovom prvom sastanku Veća privremena pravila o poslovnom redu za izbor Verifikacionog odbora i verifikaciju mandata.

Zbog toga predlažemo da uvaženi Dom donese odluku o poslovnom redu za izbor Verifikacionog odbora i verifikaciju mandata u tekstu koji smo umnožili i već dostavili članovima Veća proizvođača.

Predlagači:

Josip Cazi, s. r., **Nikola Sadžak**, s. r., **Anton Šturm**, s. r., **Rade Vučković**, s. r., **Jovanka Čović**, s. r., **Stevo Popović**, s. r., **Albin Vipotnik**, s. r., inž. **Filip Knežević**, s. r., **Tripo Erceg**, s. r., **Stražo Hristov**, s. r. i **Nikola Šegota**, s. r.

Ja bih vam pročitao Prijedlog odluke o poslovnom redu za izbor Verifikacionog odbora i verifikaciju mandata. (Videti prilog na kraju sednice).

Pretsedavajući Dobrosav Tomašević: Čuli ste Predlog odluke o poslovnom redu za izbor Verifikacionog odbora i verifikaciju mandata. Ko je za ovaj predlog, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema).

Objavljujem da je usvojen predlog odluke koji je podneo Josip Cazi u ime grupe poslanika čija su imena pročitana.

Prelazimo na izbor Verifikacionog odbora. Ima li ko kakav predlog? (*Dragi Stamenković: Molim za reč.*). Reč ima narodni poslanik Dragi Stamenković.

Dragi Stamenković (Izborni srez Beograd V, NR Srbija): Drugovi narodni poslanici, u smislu ove naše odluke o načinu izbora Verifikacionog odbora i verifikacije mandata, u ime grupe od 10 narodnih poslanika predlažem da se u Verifikacioni odbor izaberu sledeći drugovi: Asanović Dušan, Benčić Stane, Bojanić Ante, Čović Jovanka, Jakšić Nenad, Knežević Danilo, Knežević Filip, Pećanac Bogdan, Popović Vojin, Stopar Viktor i Temelkovski Borko.

Ovaj predlog podnose sledeći narodni poslanici: Božičević Ivan, Medan Savo, Jagodić Marija, Stamenković Dragi, Jelenić Čedomir, Sekić Dušan, Rudolf Janko, Gril Danilo, Skender Namlidžiju i Jovanovski Dimče.

Pretsedavajući Dobrosav Tomašević: Čuli ste predlog za izbor Verifikacionog odbora koji je u ime grupe od 10 poslanika podneo Dragi Stamenković. Ima li ko kakav drugi predlog za izbor Verifikacionog odbora? (Nema). Onda stavljam ovaj predlog na glasanje. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se neko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je usvojen predlog koji je podneo Dragi Stamenković u ime grupe od 10

narodnih poslanika za izbor Verifikacionog odbora. Prema tome, izabran je Verifikacioni odbor Veća proizvođača.

Pošto je izabran Verifikacioni odbor, molim drugove zapisničare da izvrše prozivku poslanika, a poslanike molim da svako lično preda svoje punomoćje.

Privremeni zapisničar Nikola Kotle (Izborni srez Prijedor, NR Bosna i Hercegovina) vrši prozivku narodnih poslanika radi predaje poslaničkih uverenja.

Pretsedavajući Dobrosav Tomašević: Prema predlogu Dragog Stamenkovića u Verifikacioni odbor izabran je Ante Bojanić. Međutim, on je bolestan i nije prisutan ovom sastanku. Da li ima neko predlog da na njegovo mesto izaberemo drugog člana Verifikacionog odbora?

Dragi Stamenković: Predlažem da na mesto Ante Bojanića u Verifikacioni odbor uđe Aco Icev.

Pretsedavajući Dobrosav Tomašević: Prima li se ovaj predlog? (Prima). Ima li ko protiv? (Nema). U Verifikacioni odbor izabran je drug Aco Icev.

Narodni poslanik Benko Stjepan je izjavio da mu je ukradeno poslaničko uverenje. (*Dragi Stamenković:* Verifikacioni odbor imaće na raspolaganju sva izborna akta i na osnovu njih moći će da verificira i mandat narodnog poslanika Stjepana Benka.)

Pretsedavajući Dobrosav Tomašević: Pošto su predata poslanička uverenja i izabran Verifikacioni odbor, zaključujem ovaj sastanak.

Molim Verifikacioni odbor da se konstituiše.

Zaključujem prvi prethodni sastanak ovog Doma, a idući sastanak zakazaće predsednik Verifikacionog odbora.

(Sastanak je zaključen u 12,25 časova).

PRIL OZI

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA

VEĆE PROIZVOĐAČA

Poslanički predlog odluke

Broj 1

P R Ē D L O G

ODLUKE O POSLOVNOM REDU ZA IZBOR VERIFIKACIONOG ODBORA I VERIFIKACIJU MANDATA

1.

Veće proizvođača bira Verifikacioni odbor od 11 članova na osnovu kandidatskih lista. Kandidatsku listu može podneti najmanje 10 poslanika.

Glasanje se vrši dizanjem ruke.

Poslanici glasaju na taj način što se izjašnjavaju »za« ili »protiv« predložene liste ili se uzdržavaju od glasanja.

Ako su predložene dve ili više lista glasanje se vrši poimenično na osnovu proizvke poslanika. Poslanici glasaju izjašnjavanjem za jednu od predloženih lista ili se uzdržavaju od glasanja.

Prozivku vrši zapisničar.

Izbor je punovažan ako je sastanku Veća prisutna većina njegovih članova.

U Verifikacioni odbor su izabrani poslanici sa liste koja je dobila većinu važećih glasova, a ako su podnete dve ili više kandidatskih lista, kandidati sa liste koja je dobila najveći broj glasova.

Ako je broj uzdržanih glasova veći od broja nevažećih glasova vrši se ponovni izbor.

2.

Odmah po izboru Verifikacioni odbor se sastaje i bira sebi predsednika i sekretara.

Odbor može rešavati ako na sednici prisustvuje dve trećine članova Odbora.

Zaključci Odbora donose se većinom glasova prisutnih članova.

Verifikacioni odbor ispituje poslanička uverenja, izborne akte i žalbe protiv izbora i odmah sastavlja svoj izveštaj. Otštampan izveštaj Verifikacionog odbora dostavlja se svima poslanicima.

Sednicu Veća za pretresanje izveštaja Verifikacionog odbora zakazuje i pretsedava joj predsednik Verifikacionog odbora.

Sekretar Verifikacionog odbora vodi zapisnik sednice.

3.

Na osnovu izveštaja Verifikacionog odbora i pretresa Dom osnažuje ili poništava izbor narodnog poslanika.

Glasanje za izveštaj vrši se o izveštaju u celini ako Verifikacioni odbor nije osporio nijedan mandat. U slučaju da je Verifikacioni odbor neke izbore osporio, glasa se prvo u celini o svima neosporenim mandatima, a zatim odvojeno o svakom osporenom mandatu.

Veće može odložiti odluku o verifikaciji pojedinog izbora i narediti da se prethodno izvrše potrebni izvidaji. Odlaganje odluke o verifikaciji pojedinog izbora ne može biti duže od dva meseca.

Svaki poslanik o čijem izboru nije doneta odluka, ima pravo prisustvovanja i rešavanja na sednicama Doma, ali ne može glasati o verifikaciji svog izbora.

4.

Po završenom pretresu izveštaja Verifikacionog odbora, poslanici čiji je izbor potvrđen polažu pred Domom zakletvu, koja glasi:

»Zaklinjem se svojom čašću i čašću radnog naroda da ću dužnosti narodnog poslanika savesno i predano vršiti, da ću se pridržavati Ustava i zakona, i da ću sve svoje snage zalagati za dalju izgradnju socijalizma, za čuvanje nezavisnosti i za procvat Federativne Narodne Republike Jugoslavije.«

Po pročitanoj zakletvi poslanici potpisuju njen tekst u posebnom protokolu.

5.

Prava koja na osnovu Ustavnog zakona ima Mandatno-imunitetski odbor vršiče Verifikacioni odbor do izbora tog Odbora.

6.

Za donošenje ove odluke važe njene odgovarajuće odredbe o punovažnom rešavanju i glasanju. Ako ima amandmana, o njima se glasa pre glasanja o odluci u celini.

Ova odluka stupa na snagu kad je usvoji Veće proizvođača.

Predlagači:

Josip Cazi, s. r., Nikola Sadžak, s. r., Anton Šturm, s. r., Rade Vučković, s. r., Jovanka Čović, s. r., Stevo Popović, s. r., Albin Vipotnik, s. r., inž. Filip Knežević, s. r., Tripo Erceg, s. r., Strašo Hristov, s. r., Nikola Šegota, s. r.

SAVEZNO VEĆE

2-gi PRETHODNI SASTANAK I
1-va SEDNICA

ODRŽANI 25 DECEMBRA 1953 GOD.

SADRŽAJ:

Dnevni red 2-og prethodnog sastanka:

- 1) Čitanje zapisnika prvog prethodnog sastanka;
- 2) Pretres izveštaja Verifikacionog odbora;
- 3) Polaganje zakletve narodnih poslanika;
- 4) Izbor pretседника, potpretседника i zapisničara Veća

Dnevni red 1-ve redovne sednice:

- 1) Izbor Komisije za izradu poslovnika;
- 2) Pitanje Saveznog društvenog plana;
- 3) Pitanje Saveznog budžeta

Govornici: Dušan Petrović, Zoran Polić, dr Maks Šnuderl, Moša Pijade, Grga Jankez, Isa Jovanović, Vlada Zečević, Mitra Mitrović.

PRETSEDAVALI:

DUŠAN PETROVIĆ I VLADA ZEČEVIĆ

ZAPISNIČAR:

ZORAN POLIČ

Početak u 12,35 časova

Pretsednik Verifikacionog odbora Dušan Petrović (NR Srbija): Otvaram drugi prethodni sastanak Saveznog veća i predlažem sledeći dnevni red:

- 1) Čitanje zapisnika prvog prethodnog sastanka;
- 2) Pretres izveštaja Verifikacionog odbora;
- 3) Polaganje zakletve narodnih poslanika; i
- 4) Izbor pretседника, potpretседника i zapisničara Veća.

Ima li kakvih predloga za dopunu i izmenu dnevnog reda? (Nema). Pošto se niko ne javlja, konstatujem da je predlog za dnevni red primljen.

Prelazimo na dnevni red.

Molim zapisničara druga Neoričića da pročita zapisnik prvog prethodnog sastanka.

Milijan Neoričić (Izborni srez požeško-crnogorski, NR Srbija) čita zapisnik prvog prethodnog sastanka.

Pretsedavajući Dušan Petrović: Ima li kakvih primedaba na zapisnik? (Nema). Pošto primedaba nema, zapisnik se overava.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Pretres izveštaja Verifikacionog odbora. Štampani izveštaj je stavljen na raspolaganje poslanicima još u 8 časova.

Molim izvestioca Zorana Polića da podnese Domu izveštaj Verifikacionog odbora.

Zoran Polić (NR Slovenija) (čita):

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
SAVEZNO VEĆE

Verifikacioni odbor

Broj 1

24 decembra 1954 god.

Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE NARODNE
SKUPŠTINE

Verifikacioni odbor Saveznog veća primio je izveštaj:

a) Savezne izborne komisije broj 981/53 od 11 decembra 1953 godine sa svim izbornim aktima koja se odnose na izbore narodnih poslanika koji su za Savezno veće izabrani na izborima održanim 22 novembra 1953 godine,

b) Republičkih veća narodnih skupština: Narodne Republike Srbije broj 549/53 god. od 17 decembra 1953 godine; Narodne Republike Hrvatske broj 30/53 od 19 decembra 1953 godine; Narodne Republike Slovenije broj 3/53 od 16 decembra 1953 godine; Narodne Republike Bosne i Hercegovine broj 13/53 od 16 decembra 1953 godine; Narodne Republike Makedonije broj 14/53 od 24 decembra 1953 godine; Narodne Republike Crne Gore broj 294/53 od 17 decembra 1953 godine; Pokrajinskog veća Narodne skupštine Autonorne Pokrajine Vojvodine broj 45/53 od 11 decembra 1953 godine i Oblasnog veća Narodnog odbora Autonorne Kosovsko-metohiske Oblasti broj 29/53 od 12 decembra 1953 godine, — o izboru članova Saveznog veća koje po Ustavu ova veća biraju.

Isto tako, Odbor je primio i poslanička uverenja.

Na osnovu proučavanja i pretresa svih ovih materijala, Verifikacioni odbor podnosi Saveznom veću Savezne narodne skupštine na rešenje sledeći izveštaj.

I

Verifikacioni odbor je utvrdio:

1) da je za izbor članova Saveznog veća u svim izbornim srezovima u zemlji bilo podneto na potvrdu i od strane sreskih izbornih komisija potvrđeno 302 kandidature. Od toga je bilo potvrđeno u Narodnoj Republici Srbiji 120 od čega 29 u AP Vojvodini i 15 u AKMO, u Narodnoj Republici Hrvatskoj 76, u Narodnoj Republici Sloveniji 24, u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini 50, u Narodnoj Republici Makedoniji 25 i u Narodnoj Republici Crnoj Gori 7 kandidatura.

2) Da su posle objave kandidatura zborovi birača u smislu člana 86 Zakona o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika povukli tri kandidature i to jednu u Izbornom srezu sitničkom u NR Srbiji a po jednu u Izbornom srezu prespanskom i Izbornom srezu krivopalanačkom u NR Makedoniji, tako da su na dan izbora 22 novembra 1953 godine ostale potvrđene kandidature za 299 kandidata.

3) Da su izbori za Savezno veće održani 22 novembra 1953 godine i da su u svim izbornim srezovima sprovedeni u redu i miru.

4) Da je izbor narodnih poslanika za Savezno veće na dan 22 novembra 1953 godine bilo upisano u opšte biračke spiskove 10.580.648 birača i da je od toga glasalo 9.455.907 birača ili 89,4%.

5) Da je od ukupno glasalih 9.455.907 birača za kandidate glasalo 9.045.857 birača ili 95,7% dok je nevažećih glasačkih listića bilo 410.050 ili 4,3%.

6) Da su svi izabrani kandidati izabrani većinom glasova u smislu čl. 32 Zakona o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika i da nigde nije bilo potrebe za vršenje ponovnih izbora.

7) Da ne postoji nijedan slučaj koji bi bio u suprotnosti sa odredbama čl. 31 i 75 Zakona o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika.

8) Da je Drndić Ljubo, koji je bio poslanički kandidat u Izbornom srezu br. 166 Poreč—Buzet podneo pretstavke u kojima iznosi da je u tom izbornom srezu bilo nepravilnosti u izbornim radnjama i u utvrđivanju rezultata izbora. Pored toga podnete su i dve pretstavke od kojih se jedna odnosi na izbore u Izbornom srezu Dubrovnik, Dubrovnik srez i Korčula a druga se odnosi na izbore za Izborni srez barski i cetinjski.

Na osnovu svega izloženog Verifikacioni odbor predlaže Saveznom veću da se verifikiraju mandati sledećih narodnih poslanika, koji su u Savezno veće izabrani u izbornim srezovima, i to:

U NARODNOJ REPUBLICI SRBIJI

1) Za Izborni srez ključko-porečki Vučković Čedomira Sreten iz Beograda;

2) Za Izborni srez krajinski Vasiljević Radomira Žilvan, iz Zaječara;

3) Za Izborni srez boljevačko-borski Vukmanović Nikole Svetozar, iz Beograda;

4) Za Izborni srez zaječarski Jelenković Krste inž. Vojislav, iz Zaječara;

5) Za Izborni srez timočki Radosavljević Milutina Dobrivoje, iz Beograda;

6) Za Izborni srez belopalanačko-svrljiški Kostić Ljubomira Velimir iz Bele Palanke;

7) Za Izborni srez nišavski Čirić Stevana Branimir iz Pirota;

... (Dr Maks Šnuderl: Molim za reč).

Pretsedavajući Dušan Petrović: Ima reč dr Šnuderl.

Dr Maks Šnuderl (Izborni srez Maribor II, NR Slovenija): Predlažem da se ova imena ne

čitaju pošto smo ih svi pročitali iz izveštaja koji nam je podeljen.

Pretsedavajući Dušan Petrović: Verifikacioni odbor smatra, pošto je važan skupštinski akt, da bi ga trebalo u celini pročitati. — Ima reč drug Pijade.

Moša Pijade (Izborni srez Beograd I, NR Srbija): Ja se slažem sa Verifikacionim odborom. Ovde se radi o verifikaciji mandata narodnih poslanika.

Pretsedavajući Dušan Petrović: Molim izvestioca da produži čitanje izveštaja Verifikacionog odbora.

Izvestilac Zoran Polić (nastavlja):

8) Za Izborni srez dimitrovgradsko-lužnički Nikolić Vujice Živojin iz Kumanova;

9) Za Izborni srez južnomoravsko-masurički Stojković Stanislava Stojadin iz Beograda;

10) Za Izborni srez vlasotinački Nikolić Spase Dragomir iz Beograda;

11) Za izborni srez bosilegradski Karaivanov Veljka Ivan iz Beograda;

12) Za Izborni srez vranjski Devedžić Aleksandra Dušan iz Vranja;

13) Za Izborni srez bujanovački Trajković Koste Josif iz Bujanovca;

14) Za izborni srez jablanički Radovanović Mašana Milija iz Niša;

15) Za Izborni srez leskovački I Cekić Dušana dr Jovan iz Beograda;

16) Za Izborni srez Leskovački II Milenković Kostadina Stojan iz Leskovca;

17) Za Izborni srez dobrički Krstić Petra Ratko iz Prokuplja;

18) Za izborni srez toplički Stambolić Milana Petar iz Beograda;

19) Za Izborni srez jastrebačko-kosanički Rajović Vojina Radošin iz Kuršumlije;

20) Za Izborni srez niški Popović Lazara Svetislav iz Niša;

21) Za Izborni srez grad Niš Popović Milića Milentije iz Beograda;

22) Za Izborni srez moravski Bošković Milutina Radomir iz Aleksinca;

23) Za Izborni srez ražanjsko-sokobanjski Jovović Jovana Desimir iz Beograda;

24) Za Izborni srez paraćinski Bošković Dragutina Dobrivoje iz Paraćina;

25) Za Izborni srez levačko-temnički Milojević Stojana Miloje iz Beograda;

26) Za Izborni srez ravanički Radivojević Trenča Stojan iz Čuprije;

27) Za Izborni srez belički Milosavljević Milana Ljubinka iz Beograda;

28) Za Izborni srez despotovačko-resavski Đurđević Božidara Čedomir iz Beograda;

29) Za Izborni srez pomoravski Mladenović Milana Tanasije iz Beograda;

30) Za Izborni srez mlavski Miletić Vladimira Dobrivoje iz Petrovca;

31) Za Izborni srez zviško-homoljski Branković Bogdana Pavle iz Kučeva;

32) Za Izborni srez ramski Jovanović Dragutina Dragoljub iz Velikog Gradišta;

33) Za Izborni srez požarevački Stanojević Milana Svetomir iz Požarevca;

34) Za Izborni srez podunavski Marković Milorada Moma, iz Beograda;

35) Za Izborni srez kosmajski Živanović Save Ljubomir iz Mladenovca;

36) Za Izborni srez jasečki Radojković Vladislava Živorad iz Smederevske Palanke;

37) Za Izborni srez lepeničko-oplenački Nedelj-ković Petra Radisav iz Beograda;

38) Za Izborni srez orašački Milosavljević Lju-binka Milovan iz Arandelovca;

39) Za Izborni srez kragujevački i grad Kragu-jevac Marković Mateje Nemanja iz Kragujevca;

40) Za Izborni srez gruzanski Todorović Ilije Mi-jalko iz Beograda;

41) Za Izborni srez ljiško-takovski Nedelj-ković Stevana Radisav iz Gornjeg Milanovca;

42) Za Izborni srez valjevski Dudić Dragojla Zorka iz Valjeva;

43) Za Izborni srez tamnavski Mihajlović Andrije Rista iz Uba;

44) Za Izborni srez kolubarski Prokić Dmitra Mi-lorad iz Požarevca;

45) Za Izborni srez beogradski Ivković Petra Lju-bomir iz Beograda;

46) Za Izborni srez Beograd I Pijade Samuila Mo-ša iz Beograda;

47) Za Izborni srez Beograd II Simić Svetislava Vladimir iz Beograda;

48) Za Izborni srez Beograd III Jojkić Vladimira Đurica iz Beograda;

49) Za Izborni srez Beograd IV Vlahović Milinka Veljko iz Beograda;

50) Za Izborni srez Beograd V Ribnikar Slobodana Vladislav iz Beograda;

51) Za Izborni srez Beograd VI Ranković Milivoja Aleksandar iz Beograda;

52) Za Izborni srez Beograd VII Broz Franje Jo-sip Tito iz Beograda;

53) Za Izborni srez Beograd VIII Tomić Milovana Božidar iz Zemuna.

54) Za Izborni srez posavski Marković Dragutina Milan iz Obrenovca;

55) Za Izborni srez posavotamnavski Dimitrijević Dragutina Zivan iz Beograda;

56) Za Izborni srez pocerski Batanović Marka Milovan iz Šapca;

57) Za Izborni srez mačvanski Simić Vladimira Dragan iz Beograda;

58) Za Izborni srez jadranski Zečević Đoke Vla-da iz Beograda;

59) Za Izborni srez podgorsko-rađevski Milosav-ljević Cedomira Milosav iz Beograda;

60) Za Izborni srez azbukovačko-račanski Đurđić Nikole Dušan iz Titovog Užica;

61) Za Izborni srez požeško-crnogorski Neoričić Vučka Milijan iz Beograda.

62) Za Izborni srez užičko-zlatiborski Popović Aleksandra Mirko iz Titovog Užica;

63) Za Izborni srez zlatarsko-pribojsko-milešev-ski Ljujić Jevrema Velibor iz Prijepolja;

64) Za Izborni srez ariljsko-moravički Stišović Ve-limira Obren iz Beograda;

65) Za Izborni srez sjeničko-štavički Hasanagić Omerov Hilmija iz Beograda;

66) Za Izborni srez deževski Prušević Rama Ramiz iz Novog Pazara;

67) Za Izborni srez studenički Dražović Isidora Ratko iz Beograda;

68) Za Izborni srez župsko-kopaonički Ćosić Ži-vojina Dobrica iz Beograda.

69) Za Izborni srez kruševački I Lukić Boška Dra-giša iz Kruševca.

70) Za Izborni srez kruševački II Bajčević Pavla Vladislav iz Kruševca.

71) Za Izborni srez trstenički Lepenac Vladimira Radoš iz Beograda;

72) Za Izborni srez žički Dapčević Jovana Peko iz iz Beograda;

73) Za Izborni srez dragačevski Planojević Ljubo-mira Mileva iz Beograda;

74) Za Izborni srez ljubičko-trnavski Tomić Gvo-zdena Momir iz Čačka.

Na području Autonomne Pokrajine Vojvodine

75) Za Izborni srez zemunski Bošković Živka Đor-de iz Novog Sada;

76) Za Izborni srez staropazovački Relić Ran-ka Petar iz Novog Sada;

77) Za Izborni srez rumski Dačić Nikole Jovan iz Rume;

78) Za Izborni srez sremskomitrovački Nikšić Ko-ste Đorđe iz Sremske Mitrovice;

79) Za Izborni srez šidski Beljanski Marka Jovan iz Novog Sada;

80) Za Izborni srez novosadski Gonja Voje Miro-slav iz Novog Sada;

81) Za Izborni srez grad Novi Sad Popović Alek-sandra Koča iz Beograda;

82) Za Izborni srez bačkopalanački Panin Iva-na Brana iz Bačke Palanke;

83) Za Izborni srez odžački Kmezić Petra Nikola iz Novog Sada;

84) Za Izborni srez kulski Bjelica Lazara Raka iz Kule.

85) Za Izborni srez somborski I Romac Rade Paško iz Novog Sada;

86) Za Izborni srez somborski II Tepavac Rade Ilija iz Sombora;

87) Za Izborni srez Subotica I Martinović Andrije Milan iz Subotice;

88) Za Izborni srez Subotica II Sabo Jožefa Mik-loš iz Subotice;

89) Za Izborni srez bačkotopolski Nađ Jožefa Jo-žef iz Bačke Topole;

90) Za Izborni srez senčanski Farkaš Andraša Nandor iz Novog Sada.

91) Za Izborni srez novokneževački Rehak Lasla Laslo iz Novog Sada.

92) Za Izborni srez kikindski Pribić Petra Milan iz Novog Sada.

93) Za Izborni srez potiski Davidović Miloša Ra-divoje iz Beograda.

94) Za Izborni srez bečejski Mrkšić Miloša Luka iz Novog Sada.

95) Za Izborni srez žabaljski Kekić Petra Danilo iz Žablja.

96) Za Izborni srez begejski Agbaba Tome Milka iz Novog Sada.

97) Za Izborni srez tamiški Jovanović Milenka Đuro iz Novog Sada.

98) Za Izborni srez grad Zrenjanin Nađ Stjepana Kosta iz Zagreba.

99) Za Izborni srez alibunarsko-jašatomički Jo-vanović Mateje Iso iz Beograda;

100) Za Izborni srez vršački Jovanović Svetozara Petar iz Vrša.

101) Za Izborni srez belocrkvansko-kovinski Vese-linov Dušana Stanka iz Beograda.

102) Za Izborni srez pančevački I Dedijer Jefte Vladimir iz Beograda.

103) Za Izborni srez pančevački II Bogdanov La-zara Dušan iz Pančeva.

Na području Autonomne Kosovsko-metohiske Oblasti

104) Za Izborni srez zvečanski Kovačević Petra Milija iz Kosovske Mitrovice.

105) Za Izborni srez istočki Gaši Aljuša Aljuš iz Prištine.

106) Za Izborni srez pečki Mugoš Marka Dušan iz Beograda.

107) Za Izborni srez đakovički Hamza Hamze Dževdet iz Đakovice.

108) Za Izborni srez podrmsko-suvorečki Đaković Nikole Spasoje iz Beograda.

109) Za Izborni srez šarplaninsko-gorski Patrnogić Milana Katarina iz Prizrena.

110) Za Izborni srez sitnički Filipović Danila Krsta iz Beograda.

111) Za Izborni srez nerodimski Šaćiri Šaćira Ismet iz Prištine.

112) Za Izborni srez gnjilansko-gornjomoravski Asani Dželje Sinan iz Vitine;

113) Za Izborni srez kamenički Pulja Ibraima Imer iz Prištine.

114) Za Izborni srez gračanički i grad Priština Čurčić Đorđa Živojin iz Prištine.

115) Za Izborni srez lapski Hodža Rame Mustafa iz Podujeva.

116) Za Izborni srez vučitrnski Široka Gasperi Kolj iz Prištine.

117) Za Izborni srez drenički Nimani Šukrije Džavid iz Prištine.

U NARODNOJ REPUBLICI HRVATSKOJ

118) Za Izborni srez Beli Manastir Rikanović Stanoja Ilija iz Belog Manastira;

119) Za Izborni srez Osijek i Valpovo Komar Alojza Slavko iz Zagreba;

120) Za Izborni srez Osijek grad Jakšić Mile Nikola iz Osijeka;

121) Za Izborni srez Vukovar Divjak Koste Vujo iz Vukovara;

122) Za Izborni srez Vinkovci Sremec Valentina dr Zlatan iz Zagreba;

123) Za Izborni srez Županja Lacković Ignjaca Mirko iz Županje;

124) Za Izborni srez Đakovo Zmajić Ilije Josip iz Zagreba;

125) Za Izborni srez Našice i Orahovica Bošković Pavla Mirko iz Zdenaca;

126) Za Izborni srez Podravska Slatina i Donji Miholjac Štrbo Bože Aleksa iz Podravske Slatine;

127) Za Izborni srez Slavonska Požega Brkić Antuna Zvonko iz Zagreba;

128) Za Izborni srez Slavonski Brod Salaj Ivana Đuro iz Beograda;

129) Za Izborni srez Nova Gradiška Krajačić Ivana Ivan iz Zagreba;

130) Za Izborni srez Pakrac i Novska Car Stjepana Pero iz Zagreba;

131) Za Izborni srez Daruvar i Grubišno Polje Zagorac Pavla Dmitar iz Grubišnjog Polja;

132) Za Izborni srez Virovitica Hercigonja Pavla Pavo;

133) Za Izborni srez Đurđevac Jendrašić Mirka Bolto iz Đurđevca;

134) Za Izborni srez Koprivnica Đureta Pavla Stjepan iz Koprivnice;

135) Za Izborni srez Prelog i Ludbreg Ivić Đure Stjepan iz Zagreba;

136) Za Izborni srez Čakovec Frančić Lovre Franja iz Čakovca;

137) Za Izborni srez Varaždin I Frntić Roka Beška iz Zagreba;

138) Za Izborni srez Varaždin II Krizman Slavka dr Hinko iz Zagreba;

139) Za Izborni srez Ivanec Špiranec Josipa Josip iz Lepoglave;

140) Za Izborni srez Krapina i Pregrada Kolar Stjepana Josip iz Zagreba;

141) Za Izborni srez Zlatar Mrkoci Marka Marko iz Kutine;

142) Za Izborni srez Vrbovec i Zelina Gaži Petra Franjo iz Zagreba;

143) Za Izborni srez Križevci Hrženjak Andrije Đura iz Križevaca;

144) Za Izborni srez Bjelovar Jankez Đure Grga iz Beograda;

145) Za Izborni srez Kutina i Garešnica Cvetković Đure Marjan iz Zagreba;

146) Za Izborni srez Dugo Selo i Čazma Saili Ivana Dragutin iz Zagreba;

147) Za Izborni srez Donja Stubica i Klanjec Belinić Bartola Marko iz Zagreba;

148) Za Izborni srez Samobor i Jastrebarsko Kufrin Ivana Milka iz Zagreba;

149) Za Izborni srez Zagreb grad I Stilinović Pavla Marijan iz Zagreba;

150) Za Izborni srez Zagreb grad II Gošnjak Ivana Ivan iz Beograda;

151) Za Izborni srez Zagreb grad III Šibl Armina Ivan iz Beograda;

152) Za Izborni srez Zagreb grad IV Popović Luke Vladimir iz Beograda;

153) Za Izborni srez Zagreb grad V Bakarić Stjepana dr Vladimir iz Zagreba;

154) Za Izborni srez Zagreb grad VI Babić Antuna dr Ivo iz Zagreba;

155) Za Izborni srez Zagreb Tucman Matije Josip iz Kupljenova;

156) Za Izborni srez Sisak i Velika Gorica Špijak Karla Mika iz Zagreba;

157) Za Izborni srez Petrinja i Glina Mitić Đure Ranko iz Zagreba;

158) Za Izborni srez Kostajnica i Dvor Kladarin Jovana Đura iz Zagreba;

159) Za Izborni srez Vrgin Most i Vojnić Rkman Janka Boža iz Vojnića;

160) Za Izborni srez Karlovac Lukačić Marka Stevica iz Karlovca;

161) Za Izborni srez Karlovac grad Pavlačić Mike Mika iz Karlovca;

162) Za Izborni srez Delnice i Ogulin Kosanović Nikole Sava iz Beograda;

163) Za Izborni srez Rijeka grad Jardas Franje Eduard iz Rijeke;

164) Za Izborni srez Rijeka i Crikvenica Lenac Viktora Mirko iz Beograda;

165) Za Izborni srez Pazin i Labin Diminić Mate Dušan iz Zagreba;

167) Za Izborni srez Pula grad, Pula i Cres—Lošinj Motika Martina Ivan iz Zagreba;

168) Za Izborni srez Senj, Rab i Krk Krpan Ivana Josip iz Krka;

169) Za Izborni srez Otočac, Perušić i Brinje Nikšić Milana Tomo iz Zagreba;

170) Za Izborni srez Slunj i Titova Korenica Krajačić Mile Soka iz Zagreba;

171) Za Izborni srez Gospić, Gračac, Donji Lapac i Udbina Počuča Dana Mile iz Zagreba;

172) Za Izborni srez Zadar Žuvić Anta Marijan iz Zadra;

173) Za Izborni srez Benkovac Jokić Sime Jovica iz Zadra;

174) Za Izborni srez Knin i Drniš Čuruvija Marka Todo iz Zagreba;

175) Za Izborni srez Šibenik Ribar Andrije dr Ivan iz Zagreba;

176) Za Izborni srez Split grad Roje Ivana Ante iz Splita;

177) Za Izborni srez Split Gizdić Bože Drago iz Zagreba;

178) Za Izborni srez Sinj Buljan Stjepana Vice iz Sinja;

179) Za Izborni srez Imotski Lozo Luke Pavao iz Splita;

180) Za Izborni srez Metković i Makarska Raos Matina Ante iz Beograda;

181) Za Izborni srez Hvar, Brač i Vis Radmilović Grge dr Jerko iz Beograda;

182) Za Izborni srez Dubrovnik grad, Dubrovnik srez i Korčula Zec Ivana Antun iz Dubrovnika;

U NARODNOJ REPUBLICI SLOVENIJI

183) Za Izborni srez Murska Sobota I Šiftar Jožefa Ivan iz Ljutomera;

184) Za Izborni srez Murska Sobota II Marinko Franciške Miha iz Ljubljane;

185) Za Izborni srez Ljutomer Kreft Ivana Ivan iz Ljubljane;

186) Za Izborni srez Ptuj Potrč Ivana dr Jožef iz Ljubljane;

- 187) Za Izborni srez Maribor srez I Simonič Franca Franc iz Maribora;
- 188) Za Izborni srez Maribor srez II Šnuderl Alojza dr Maks iz Ljubljane;
- 189) Za Izborni srez Maribor grad Ledinek Ivana Miloš iz Maribora;
- 190) Za Izborni srez Slovenj Gradec Žavcer Pavleta inž. Pavle iz Slovenj Gradca;
- 191) Za Izborni srez Celje srez I Borovšak Antuna Helena iz Celja;
- 192) Za Izborni srez Celje grad Leskošek Franca Franc iz Beograda;
- 193) Za Izborni srez Šoštanj i Celje srez II Avbelj Jože Viktor iz Ljubljane;
- 194) Za Izborni srez Ljubljana srez I Petelin Andreja Andrej iz Preserja;
- 195) Za Izborni srez Ljubljana srez II Brejc Tomaža Tomo iz Ljubljane;
- 196) Za Izborni srez Ljubljana grad I Tomšič Ivana Vida iz Ljubljane;
- 197) Za Izborni srez Ljubljana grad II Kardelj Edvarda Edvard iz Beograda;
- 198) Za Izborni srez Trbovlje Šentjunc Franca Lidija iz Beograda;
- 199) Za Izborni srez Krško Bernot Ivana Živko iz Ljubljane;
- 200) Za Izborni srez Novo Mesto Levstik Ivana inž. Jože iz Ljubljane;
- 201) Za Izborni srez Kočevje i Črnomelj Fajfar Antona Anton iz Ljubljane;
- 202) Za Izborni srez Postojna i Sežana Regent Jožefa Ivan iz Ljubljane;
- 203) Za Izborni srez Gorica Bevk Ivana Franc iz Ljubljane;
- 204) Za Izborni srez Tolmin Avšič Jakoba Jaka iz Ljubljane;
- 205) Za Izborni srez Radovljica Perovšek Jakoba Franc iz Ljubljane;
- 206) Za Izborni srez Kranj Zihel Josipa Boris iz Ljubljane.

U NARODNOJ REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI

- 207) Za Izborni srez Velika Kladuša i Cazin Galić Jahije Ale iz Cazina;
- 208) Za Izborni srez Bihać Redžić Sulejmana Enver iz Sarajeva;
- 209) Za Izborni srez Bosanska Krupa Maglajlić Sulejmana Šefketa iz Sarajeva;
- 210) Za Izborni srez Bosanski Novi i Bosanska Dubica Krneta Pavla Lazo iz Bosanske Dubice;
- 211) Za Izborni srez Bosanska Gradiška i Srbac Šiljegović Blagoja Boško iz Beograda;
- 212) Za Izborni srez Prnjavor Marjanović Vladimira Joco iz Sarajeva;
- 213) Za Izborni srez Banja Luka srez Gajić Đure Vaso iz Sarajeva;
- 214) Za Izborni srez Banja Luka grad Mažar Nikole Drago iz Beograda;
- 215) Za Izborni srez Prijedor Karabegović Hasana Osman iz Beograda;
- 216) Za Izborni srez Sanski Most Dodik Ilije Petar iz Sanskog Mosta;
- 217) Za Izborni srez Drvar, Bosansko Grahovo i Bosanski Petrovac Stojnić Steve Velimir iz Beograda;
- 218) Za Izborni srez Ključ i Mrkonjić grad Došen Nikole Ilija iz Sarajeva;
- 219) Za Izborni srez Livno i Glamoč Bakrač Nikole Jozo iz Livna;
- 220) Za Izborni srez Jajce Mitri Sime Radomir iz Beograda;
- 221) Za Izborni srez Bugojno Mihaljević Stipina Miko iz Bugojna;
- 222) Za Izborni srez Duvno i Prozor Vrdoljak Ive Ante iz Duvna;
- 223) Za Izborni srez Ljubuški i Posušje Jelčić Stjepana Pera iz Ljubuškog;

- 224) Za Izborni srez Mostar i Lištica Šimić Nikole Franjo iz Mostara;
- 225) Za Izborni srez Mostar grad Bilanović Lazara Danilo iz Sarajeva;
- 226) Za Izborni srez Čapljina i Stolac Kurtović Tripe Todo iz Sarajeva;
- 227) Za Izborni srez Trebinje i Bileća Kapor Milana Čedo iz Trebinja;
- 228) Za Izborni srez Nevesinje, Gacko i Kalinovik Mastilović Gligora Novak iz Sarajeva;
- 229) Za Izborni srez Foča i Goražde Bakić Ivana Mitar iz Beograda;
- 230) Za Izborni srez Rogatica, Višegrad i Sokolac Cvijetić Lazara Nikola iz Sarajeva;
- 231) Za Izborni srez Vlasenica i Kladanj Savić Savin Brano iz Sarajeva;
- 232) Za Izborni srez Srebrenica Jakšić Alekse Rade iz Tuzle;
- 233) Za Izborni srez Zvornik Andrić Veljka Nikola iz Mostara;
- 234) Za Izborni srez Lopare Lazarević Laze Jovica iz Lopara;
- 235) Za Izborni srez Bijeljina Čolaković Miće Rodoljub iz Beograda;
- 236) Za Izborni srez Brčko Burić Ahmeta Hasan iz Brčkog;
- 237) Za Izborni srez Bosanski Šamac Nikolić Nikole Panto iz Bosanskog Šamca;
- 238) Za Izborni srez Gradačac i Modrić Suljić Mehmedalije Fuad iz Modriča;
- 239) Za Izborni srez Derventa i Bosanski Brod Brajković Josipa Bogomir iz Sarajeva;
- 240) Za Izborni srez Doboj i Tešanj Vujasinović Marka Todor iz Sarajeva;
- 241) Za Izborni srez Teslić i Kotor Varoš Hercegovac Alije Adem, iz Teslića;
- 242) Za Izborni srez Gračanica i Maglaj Begić Ibrahima Muhidin iz Sarajeva;
- 243) Za Izborni srez Tuzla srez I Mandžić Huseina Pašaga iz Tuzle;
- 244) Za Izborni srez Tuzla srez II Hukić Hasana Mehmedalija iz Tuzle;
- 245) Za Izborni srez Tuzla grad Manojlović Petra Nada iz Tuzle;
- 246) Za Izborni srez Zavidovići i Vareš Sunarić Perre dr Ivan iz Sarajeva;
- 247) Za Izborni srez Zenica srez i Zenica grad Materić Lazara Ilija iz Zenice;
- 248) Za Izborni srez Visoko Radić Stepana Vaso iz Visokog;
- 249) Za Izborni srez Travnik Gavrić Marka Mijat iz Travnika;
- 250) Za Izborni srez Konjic i Kiseljak Šarac Ahmeta dr Zaim iz Sarajeva;
- 251) Za Izborni srez Sarajevo srez Begović Sime Vlajko iz Beograda;
- 252) Za Izborni srez Sarajevo grad I Muidović Seida Zehra iz Sarajeva;
- 253) Za Izborni srez Sarajevo grad II Pucar Milana Đuro iz Sarajeva;

U NARODNOJ REPUBLICI MAKEDONIJI

- 254) Za Izborni srez bitoljski I Dimitrievski Kostova Mito iz Bitolja;
- 255) Za Izborni srez bitoljski II Miljevski Nikolov Kiril iz Skoplja;
- 256) Za Izborni srez prespanski Spirovski Petrov Ilija iz Resna;
- 257) Za Izborni srez ohridski Brajkoski Vasilev Živko iz Ohrida;
- 258) Za Izborni srez debarski Ibraimi Alila Jašar iz Debra;
- 259) Za Izborni srez kičevski Aleksoski Krstev Boris iz Kičeva;
- 260) Za Izborni srez gostivarski Popovski Todorov Elisie iz Skoplja;

- 261) Za Izborni srez tetovski Naumovski Josifov Kruma iz Skoplja;
 262) Za Izborni srez skopski Kuzmanovski Cvetkov Boga iz Skoplja;
 263) Za Izborni srez Skoplje grad I Gigov Andonov Strahil iz Skoplja;
 264) Za Izborni srez Skoplje grad II Sejfula Kasima Kemal iz Skoplja;
 265) Za Izborni srez kumanovski I Naceva Milanova Mara iz Beograda;
 266) Za Izborni srez kumanovski II Aleksievski Zafirov Dimitar iz Skoplja;
 267) Za Izborni srez krivopalanački Janevski Spirov Blaško iz Krive Palanke;
 268) Za Izborni srez kočanski Popov Jordanov Blagoj iz Kočana;
 269) Za Izborni srez maleševski Mitevski Zafirov Metodi iz Delčeva;
 270) Za Izborni srez strumički Apostolski Mitev Mihajlo iz Beograda;
 271) Za Izborni srez devdeliski Temenugov Milev Mito iz Debra;
 272) Za Izborni srez tikveški Hadži-Vasilev Vanev Mito i Skoplja;
 273) Za Izborni srez pilepski Talevski Petrov Blagoj iz Pilepa;
 274) Za Izborni srez titoveleški Zafirov Nikolov Ljubomir iz Titovog Velesa;
 275) Za Izborni srez ovčepoljski Demir Nazima Firus iz Štipa;

U NARODNOJ REPUBLICI CRNOJ GORI

- 276) Za Izborni srez barski i cetinjski Popivoda Gorčina Krsto iz Beograda;
 277) Za Izborni srez bokokotorski Vukasović Draga Milan iz Kotora;
 278) Za Izborni srez nikšićki Zeković Sima Veljko iz Beograda;
 279) Za Izborni srez pljevaljski i durmitorski Cerović Radivoja Komnen iz Titograda;
 280) Za Izborni srez bjelopoljski i kolašinski Jovanović Miljanov Blažo iz Titograda;
 281) Za Izborni srez ivangradski Vojvodić Rada Todor iz Ivanograda;
 282) Za Izborni srez titogradski i grad Titograd Dilas Nikole Milovan iz Beograda.

III

Verifikacioni odbor predlaže da se verifikiraju i mandati sledećih poslanika koji su u Savezno veće izabrani:

a) od strane Republičkog veća Narodne skupštine Narodne Republike Srbije:

- 1) Veselinov Marinka Jovan, 2) Petrović Dragoljuba Dušan, 3) Babović Vase Spasenija, 4) Penezić Spasoja Slobodan, 5) Leković Miće Voja, 6) Minić Dragomira Miloš, 7) Mitrović Velimira Mitra, 8) Antunović Ignjata Rista, 9) Cvetić Todora Bosa, 10) Petrović Bogosava Ninko;

b) od strane Republičkog veća Sabora Narodne Republike Hrvatske:

- 1) Blažević Đura Jakov, 2) Berus Ivana Anka, 3) Biber Stjepana Antun, 4) Krstulović Marka Vicko, 5) Mrazović Stjepana Pavle, 6) Maslarić Pantelije Božidar, 7) Žanko Josipa dr Miloš, 8) Sekulić Nikole Nikola, 9) Čalić Mihajla dr Dušan, 10) Dobrić Antuna Tomaž;

v) od strane Republičkog veća Narodne skupštine Slovenije:

- 1) Breclj Antona dr Marjan, 2) Krajger Alojza Boris, 3) Polić Davorina Zoran, 4) Borštnar Josipa Jože, 5) Vidmar Josipa Josip, 6) Krivic Edmunda Vlado, 7) Maček Joža Ivan, 8) Majhen Janeza Vlado, 9) Šilih Antona Niko, 10) Vrabčič Ferdinanda Olga;

g) od strane Republičkog veća Narodne skupštine Bosne i Hercegovine:

- 1) Humo Saliha Avdo, 2) Šegrt Obrena Vlado, 3) Danilović Jove Uglješa, 4) Mijatović Ilije Cvijetin, 5) Dugonjić Ilije Ratimir, 6) Novaković Mitra Grujo,

- 7) Papić Jova Radovan, 8) Jurinčić Nike Niko, 9) Bačić Stojana Ljubo, 10) Đuričić Alekse Blažo;

d) od strane Republičkog veća Narodnog sabora Narodne Republike Makedonije:

- 1) Koliševski Panov Lazar, 2) Arsov Dončev Ljubo, 3) Smilevski Urošov Vidoe, 4) Aceva Dončeva Vera, 5) Mojsov Donev Lazar, 6) Minčev Borisov Nikola, 7) Naumovski Nikolov Naum, 8) Markovski Kunev Krste, 9) Sakiri Alita Reis, 10) Crvenkovski Trajkov Krste;

d) od strane Republičkog veća Narodne skupštine Narodne Republike Crne Gore:

- 1) Bajković Joka Filip, 2) Biljanović Mihajla Vojislav, 3) Brković Krsta Savo, 4) Garčević Simata Gojko, 5) Žižić Vladislava Živko, 6) Kovačević Blagoja Nikola, 7) Komatina Muša Radomir, 8) Mugoša Vida Andrija, 9) Perović Savića Puniša, 10) Šćepanović Petra Jefto;

e) od strane Pokrajinskog veća Narodne skupštine Autonomne Pokrajine Vojvodine:

- 1) Doronjski Nikole Stevan, 2) Šoti Pala Pal, 3) Tikvicki Mate Geza, 4) Vljaković Save Radovan, 5) Trifu Georga Aurel, 6) Spevak Juraja Juraj;

ž) od strane Oblasnog veća Narodnog odbora Autonomne Kosovsko-metohiske Oblasti:

- 1) Jovičević Jovana Pavle, 2) Pajković Cvetka Doko, 3) Hodža Halima Fadilj, 4) Sulejmani Sulejmana Hivzi.

IV

Saglasno tački 3 Odluke o poslovnom redu za izbor Verifikacionog odbora i verifikaciju mandata narodnih poslanika izabranih u Savezno veće i na osnovu pretresa izbornog materijala i pretstavki u vezi sa sprovođenjem izbora u izbornom srezu Poreč—Buzet, Odbor je odlučio da se odloži donošenje odluke o verifikaciji mandata Šestan Ivana Josipa izabranog u Izbornom srezu Poreč—Buzet radi sprovođenja potrebnih izvidaja.

Odbor će u roku koji je određen u pomenutoj odluci podneti izveštaj pošto budu ispitani svi materijali o sprovođenju izbora u ovom izbornom srezu.

Odbor je izabrao među svojim članovima pododbor sa zadatkom da ispita ovaj slučaj. Odbor čine Slavko Komar, Krsto Crvenkovski, Polić Zoran, Šefket Maglajlić i Sreten Vučković.

Povodom drugih dveju pretstavki Odbor je našao da nepravilnosti na koje se ukazuje u tim pretstavkama, ukoliko uopšte i postoje, nisu imale niti su mogle imati ma kakvog uticaja na rezultat izbora u gore pomenutim izbornim srezovima.

V

Odbor takođe predlaže da se po verifikaciji mandata izdvoje iz izbornih akata i sačuvaju kao akta trajne vrednosti zapisnici zborova birača i predlozi kandidatura, rešenja o potvrdi kandidatura, zapisnici biračkih odbora i sreskih izbornih komisa o utvrđivanju rezultata izbora, a da se ostali deo izbornih akata uništi.

VI

Podnoseći Saveznom veću ovaj svoj izveštaj Odbor moli Veće da ga u celosti usvoji.

Za izvestioca je određen Polić Zoran, sekretar Verifikacionog odbora.

Pretsednik

Sekretar

Zoran Polić, s. r.

Verifikacionog odbora
Dušan Petrović, s. r.

Članovi:

Jozo Bakrač, s. r., Krsto Crvenkovski, s. r., Stevan Doronjski, s. r., Hodža Fadil, s. r., Slavko Komar, s. r., Šefket Maglajlić, s. r., Nada Manojlović, s. r., Cvijetin Mijatović, s. r., Nikola Minčev, s. r., Andrija Mugoša, s. r., Mile Počuča, s. r., Franc Simonić, s. r., dr. Zlatan Sremec, s. r., Mika Špiljak, s. r., Sreten Vučković, s. r.

Pretsedavajući Dušan Petrović: Čuli ste izveštaj Verifikacionog odbora. Da li ko od drugova narodnih poslanika želi reč povodom izveštaja Verifikacionog odbora? (Ne javlja se niko).

Pošto se niko ne javlja za reč, stavljam izveštaj Verifikacionog odbora na glasanje. Ko ja za predlog izveštaja Verifikacionog odbora, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Hvala. Ko je *protiv*? (Niko). Ko se uzdržava od glasanja? (Niko).

Izveštaj Verifikacionog odbora je primljen. Objavljujem da su verifikovani mandati svih članova ovog Doma a da je verifikovanje jednog mandata odloženo.

Prelazimo na sledeću tačku dnevnog reda: Polaganje zakletve.

Narodni poslanici polažu zakletvu na taj način što će svi zajedno izgovarati i ponavljati reči koje ću ja čitati:

(Svi narodni poslanici ustaju i za predsedavajućim ponavljaju reči zakletve.)

(Čita):

Zaklinjem se svojom čašću i čašću radnog naroda da ću dužnosti narodnog poslanika savesno i predano vršiti, da ću se pridržavati Ustava i zakona i da ću se svim svojim snagama zalagati za dalju izgradnju socijalizma, za čuvanje nezavisnosti i za procvat Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Molim zapisničara da izvrši prozivku narodnih poslanika, a narodne poslanike da se odazivaju pozivu i da redom prilaze stolu i potpišu protokol zakletve.

(Posle prozivke)

Pretsedavajući Dušan Petrović: Prelazimo na sledeću tačku dnevnog reda: Izbor predsednika, potpredsednika i tri zapisničara Doma.

Pre nego što pređemo na dnevni red hteo bih da vas upozorim da bi bilo potrebno utvrditi neka pravila za izbor predsednika, potpredsednika i tri zapisničara. Jedna grupa narodnih poslanika podnela je predlog u tom smislu, predlog je već umnožen i podeljen članovima ovog Doma. Molim jednog od predlagača da pročita predlog pravila.

Reč ima drug Grga Jankes.

Grga Jankes (Izborni srez Bjelovar, NR Hrvatska): Iz istih razloga zbog kojih je Dom na svom prvom sastanku doneo privremena pravila procedure za izbor Verifikacionog odbora i verifikacije mandata potrebno je da Dom utvrdi i pravila za izbor predsednika, potpredsednika i zapisničara. Da bismo olakšali rad Doma u ovom pogledu, uzeli smo inicijativu da sastavimo predlog odluke o poslovnom redu za izbor predsednika, potpredsednika i zapisničare. Kao što se vidi iz predloga odluke, koji smo već

razdelili članovima ovog Doma, principi na kojima se zasniva odluka ne razlikuju se od principa koje smo već usvojili donošenjem poslovnog reda za izbor Verifikacionog odbora. S obzirom na to čast nam je predložiti Domu da uzme u pretres navedenu odluku i da je usvoji.

Pošto je tekst odluke podeljen svim narodnim poslanicima, predlažem da je ne čitamo.

Pretsedavajući Dušan Petrović: Slažu li se narodni poslanici da se ne čita tekst predložene odluke? (Svi se slažu).

Grga Jankes: Predlog su potpisali sledeći narodni poslanici: dr Ivo Sunarić, Josip Tucman, Vera Aceva, Milka Kufrin, Mitar Bakić, Gojko Garčević, Božidar Maslarić, Antun Biher, Andrej Petelin, Grga Jankes. (Videti prilog na kraju sednice).

Pretsedavajući Dušan Petrović: Da li ko od narodnih poslanika želi reč za obrazloženje ove odluke? (Niko).

Prelazimo na glasanje. Ko je za predlog odluke koju je podneo član ovog Doma Grga Jankez sa drugovima, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Hvala. Ima li ko *protiv*? (Nema). Ko se uzdržao od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je predlog odluke usvojen.

Prelazimo na izbore koji će se izvršiti prema odluci koju smo usvojili. Prvo će se vršiti izbor predsednika, zatim potpredsednika i zatim, jednog po jednog, tri zapisničara. Skrećem pažnju narodnim poslanicima da predlog može podneti grupa od deset narodnih poslanika. Da li ima ko da podnese predlog? (Isa Jovanović: Molim za reč).

Reč ima drug Isa Jovanović.

Isa Jovanović (Izborni srez alibunarsko-jašatomički, — AP Vojvodina, NR Srbija): U ime grupe narodnih poslanika Saveznog veća i to: Jovanović Ise, Apostolski Mihajla, Brajković Bogomira, Zihel Boris, Dimitrijevski Mite, Ercegovac Adema, Kladarin Đure, Kovačević Nikole, Krajačić Soke, Krivic Vlade, Milosavljević Ljubinke, Pajković Đoka, Patić Radvana, Roje Anta i Šoti Pala predlažem za predsednika Saveznog veća druga Vladu Zečevića. (Aplauz).

Pretsedavajući Dušan Petrović: Ima li ko neki drugi predlog? (Nema). Prelazimo na glasanje. Ko je za predlog narodnog poslanika Ise Jovanovića i drugova, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Hvala. Ima li ko *protiv*? (Nema). Ko se uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je za predsednika Saveznog veća jednoglasno izabran narodni poslanik ovog Doma Vlada Zečević. (Aplauz).

Moja funkcija predsedavajućeg time prestaje i molim druga narodnog poslanika Vladu Zečevića da zauzme mesto. Ujedno mu čestitam na izboru.

Pretsednik Vlada Zečević (Izborni srez jadranski, NR Srbija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, iskreno se zahvaljujem na ovom velikom poverenju koje mi je danas ukazano u ovom Domu i dajem reč da ću svojim životom i radom opravdati poverenje. (Aplauz).

Nastavljamo dnevni red. Ko ima predlog za izbor potpredsednika ovog Doma, Saveznog veća?

Ima reč drug Isa Jovanović.

Isa Jovanović: U ime iste grupe narodnih poslanika predlažem za potpredsednika Narodne skupštine Saveznog veća druga Vidoja Smilevskog. (Aplauz).

Pretsednik Vlada Zečević: Pitam narodne poslanike da li ima ko drugi kakav predlog? (Niko se ne javlja). Konstatujem da drugih predloga nema. Ko je za predlog narodnog poslanika Ise Jovanovića i drugova da se za potpredsednika Saveznog veća izabere drug narodni poslanik Vidoje Smilevski, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Ko se uzdržava od glasanja? (Niko). Molim druga Smilevskog da zauzme svoje mesto. (Aplauz).

Na redu je izbor zapisničara. Ima li ko od narodnih poslanika predlog? Reč ima narodni poslanik Isa Jovanović.

Isa Jovanović: Ista grupa narodnih poslanika predlaže za zapisničare sledeće drugove: Živka Bernota, Muhidina Begića i Obrena Stišovića. (Aplauz).

Pretsednik Vlada Zečević: Ima li ko od drugova narodnih poslanika kakav drugi predlog? (Nema). Konstatujem da drugih predloga nema. Prelazimo na glasanje o predlogu druga Ise Jovanovića i drugova. Ko je za predlog druga Ise Jovanovića i drugova, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Ko se uzdržava od glasanja? (Niko). Predlog za izbor zapisničara je usvojen. Molim izabrane zapisničare da zauzmu mesto.

Ovim izborom iscrpen je dnevni red ovog drugog prethodnog sastanka.

Zaključujem ovu prethodnu sednicu i otvaram prvu sednicu ovog Doma. Za ovu prvu sednicu predlažem sledeći dnevni red:

- 1) Izbor Komisije za poslovnik,
- 2) Pitanje Saveznog društvenog plana, i
- 3) Pitanje Saveznog budžeta.

Ima li ko od narodnih poslanika dopunu ovog dnevnog reda? (Nema). Prima li Dom ovaj predloženi dnevni red? (Prima). Dnevni red je usvojen.

Pretsednik Vlada Zečević: Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: izbor Komisije za poslovnik.

Pre nego što pređemo na ovu tačku dnevnog reda, skrećem pažnju Domu da bi bilo po-

trebno doneti pravila o postupku za izbor Komisije za poslovnik kao i za poslovnik za donošenje nekih drugih odluka koje mogu biti stavljene na dnevni red našeg Doma.

Kako je jedna grupa poslanika već podnela predlog za ovakav privremeni poslovnik i on je u obliku predloga odluke već umnožen i razdeljen narodnim poslanicima, molim da jedan od predlagača obrazloži i pročita svoj predlog.

Reč ima drugarica Mitra Mitrović.

Mitra Mitrović (NR Srbija): U ime grupe narodnih poslanika Petra Relića, Filipa Bajkovića, Vlade Šegrtića, Pašage Mandžića, dr Miloša Žanka, Slobodana Penezića, Naumovskog Kruma, Zorana Polića, Milovana Batanovića, Marjana Stilinovića imam predlog Saveznom veću u pogledu donošenja odluke za biranje Komisije za izradu poslovnika.

Za puno konstituisanje Doma i organizaciono-pravno ostvarenje ustavnih načela o novoj ulozi Savezne skupštine i njenih domova, potrebno je doneti stalan, dobro proučen i potpun poslovnik.

Kao što je to slučaj u radu naših predstavničkih tela i kao što to nalažu zadaci pripreme i donošenja ovog poslovnika, potrebno je izabrati posebnu komisiju Doma kojoj će se poveriti ne samo prethodni pretres već i sama priprema poslovnika.

U tom smislu mi smo i sastvili naš predlog. Ujedno smatramo, kao što se vidi iz našeg predloga, da bi ovoj Komisiji za poslovnik trebalo poveriti i sastavljanje odluke o nagradama i prinalležnostima narodnih poslanika, funkcionera Skupštine i domova i članova Saveznog izvršnog veća. Isto tako, mišljenja smo da bi komisija našeg Doma zajedno sa komisijom za poslovnik drugog doma dobila zadatak da pripremi i Poslovnik Savezne narodne skupštine. Zato u tom smislu unosimo odgovarajuću odredbu u predlog odluke po poslovnom redu za izbor Komisije za poslovnik i o postupku donošenja poslovnika i drugih odluka. Ako se drugi Dom složi sa ovim našim predlogom, to znači da ne bi bilo potrebno na zajedničkoj sednici domova birati posebnu komisiju za poslovnik Savezne narodne skupštine.

Najzad, s obzirom da će verovatno naš Dom imati potrebu da donosi i neke druge odluke, smatrali smo za opravdano da u predlog ove odluke unesemo i odredbu o načinu pretresanja i glasanja u postupku donošenja drugih odluka. Time Dom ne bi imao više potrebe da propisuje nova pravila o proceduri za donošenje takvih odluka.

Tekst Odluke o poslovnom redu za izbor Komisije za poslovnik i o postupku donošenja poslovnika i drugih odluka vi ste već dobili i ja predlažem da ga ne čitamo. (Videti prilog na kraju sednice).

Pretsednik Vlada Zečević: Čuli ste predlog i obrazloženje narodnog poslanika Mitre Mitrović.

Ko je za predlog drugarice Mitre Mitrović, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko). Objavljujem da je predlog usvojen i da će se po toj odluci izvršiti izbor Komisije za poslovnik sa ovim proširenjem njenih zadataka kako je predložila drugarica Mitra Mitrović i grupa narodnih poslanika. Postoji li predlog kandidacione liste? (Mitra Mitrović: Molim za reč).

Reč ima drugarica Mitra Mitrović.

Mitra Mitrović: Po članu prvom Odluke koju smo doneli bira se komisija od 17 članova za izradu Poslovnika Saveznog veća Savezne narodne skupštine.

U ime iste grupe narodnih poslanika predlažem sledeće drugove u Komisiju za izradu poslovnika, i to:

Biber Antuna, Brecelj dr Marijana, Brajković Bogomira, Brkić Zvonka, Cvetić Bosu, Dedijer Vladimira, Garčević Gojka, Minčev Nikolu, Mojsov Lazara, Novaković Gruju, Petrović Ninka, Radmilović dr Jerka, Simić Vladimira, Stojnić Velimira, Sunarić dr Iva, Šnuderl dr Maksa, Regent Ivana.

Pretsednik Vlada Zečević: Ima li još predloga? (Nema). Ko je za podneseni predlog, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko). Konstatujem da je jednoglasno primljen predlog za izbor Komisije za poslovnik.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Pitanje saveznog društvenog plana.

U vezi sa ovom tačkom i sa sledećom tačkom dnevnog reda predlažem da se opšti pretres o ovim dvema tačkama održi na zajedničkoj sednici oba doma Skupštine na kojoj će drug Milentije Popović u ime Saveznog izvršnog veća govoriti o tim pitanjima. Posle pretresa na zajedničkoj sednici odlučivanje o ovim tačkama dnevnog reda izvršiće se na posebnim sednicama.

Prima li Dom ovaj predlog? (Prima). Konstatujem da je predlog primljen.

Pre nego što prekinem ovu sednicu predlažem da se pre zajedničke sednice domova o kojoj smo govorili, održi sastanak oba doma radi izbora predsednika, potpredsednika i sekre-

tara Savezne narodne skupštine. Prima li Dom ovaj predlog? (Prima).

Sada prekidamo rad. Zajednički sastanak domova održaće se u 17 časova u ovoj sali.

(Sednica je prekinuta u 14,45 časova).

(Nastavak u 18,20 časova)

Pretsednik Vlada Zečević: Nastavljam prekinuti sastanak. Na dnevnom redu nalazi se odlučivanje o drugoj i trećoj tački dnevnog reda.

Pre nego što pređemo na dnevni red, saopštavam Veću da je na odvojenoj sednici Veće naroda usvojilo odeljak X o poslovnom redu i izboru Komisije za poslovnik. Isto tako, saopštavam da je na istoj sednici Veća naroda usvojena Odluka o privremenim privrednim merama za donošenje društvenih planova za 1954 godinu i Odluka o privrednom finansiranju u prvom tromesečju 1954 godine u tekstu koji je bio predložen od pretstavnika Saveznog izvršnog veća narodnog poslanika druga Milentija Popovića.

Prelazimo na dnevni red: donošenje odluke o privremenim privrednim merama za donošenje društvenih planova za 1954 godinu. Pošto je pretres o ovom pitanju izvršen na zajedničkoj sednici oba doma mi imamo samo da donesemo odluku. Stavljam na glasanje Predlog odluke o privremenim privrednim merama za donošenje društvenih planova za 1954 godinu, koju je na zajedničkoj sednici domova u ime Saveznog izvršnog veća podneo drug Milentije Popović. Ko je za taj predlog, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li koga *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja. (Niko). Konstatujem da je Odluka o privremenim privrednim merama za donošenje društvenih planova za 1954 godinu jednoglasno usvojena u Saveznom veću.

Stavljam na glasanje Predlog odluke o privremenom finansiranju u prvom tromesečju 1954 godine. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Ko se uzdržava? (Niko).

Konstatujem da je Odluka o privremenom finansiranju u prvom tromesečju 1954 godine jednoglasno prihvaćena.

Pošto je ovim dnevni red iscrpen, zaključujem ovu sednicu a iduću sednicu Saveznog veća sazvaće pismenim putem Predsednik Savezne narodne skupštine.

(Sednica je zaključena u 18,30 časova).

PRILOZI

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA

SAVEZNO VEĆE

Poslanički predlog odluke

Broj 2

P R E D L O G

ODLUKE O POSLOVNOM REDU ZA IZBOR PRETSEDNIKA, POTPRETSEDNIKA I ZAPISNIČARA

1.

Pretsednik, potpredsednik i tri zapisničara biraju se na osnovu pojedinačnih predloga, koje mogu podneti najmanje deset poslanika.

Prvo se bira predsednik, zatim potpredsednik i najzad zapisničari.

Sprovođenjem izbora predsednika rukovodi pretседnik Verifikacionog odbora, a sprovođenjem izbora potpredsednika i zapisničara rukovodi izabrani pretседnik Doma.

Glasanje se vrši dizanjem ruke. Poslanici glasaju na taj način što se izjašnjavaju »za« ili »protiv« predloženog kandidata, ili se uzdržavaju od glasanja.

Ako je predloženo dva ili više kandidata, glasanje se vrši poimenično, na osnovu prozivke. Poslanici glasaju na taj način što se izjašnjavaju za kog od predloženih kandidata glasaju, ili se uzdržavaju od glasanja. Prozivku poslanika vrši poslanik koji je na prvom sastanku Doma izabran za zapisničara.

2.

Izbor predsednika, potpredsednika i zapisničara je punovažan ako je na sednici Veća prisutno više od polovine njegovih članova.

Za predsednika, potpredsednika odnosno zapisničara izabran je kandidat koji je dobio većinu važećih glasova, a ako su u izboru učestvovala dva ili više kandidata onaj kandidat koji je dobio najveći broj glasova.

Rezultat glasanja objavljuje predsednik Verifikacionog odbora odnosno predsednik Doma.

3.

Ova odluka: stupa na snagu kad je usvoji Savezno veće.

Predlagači:

Dr Ivo Sunarić, s. r., Josip Tucman, s. r., Vera Aceva, s. r., Milka Kufrin, s. r., Mitar Bakić, s. r., Gojko Garčević, s. r., Božidar Maslarić, s. r., Antun Biber, s. r., Andrej Petelin, s. r., Grga Jankež, s. r.

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA

SAVEZNO VEĆE

Poslanički predlog odluke

Broj 3

P R E D L O G

ODLUKE O POSLOVNOM REDU ZA IZBOR KOMISIJE ZA POSLOVNIK I O POSTUPKU DONOŠENJA POSLOVNIKA I DRUGIH ODLUKA

1.

Savezno veće bira komisiju od 17 članova za izradu predloga poslovnika.

Savezno veće ovlašćuje komisiju da pre prerasa na izradu predloga poslovnika za ovaj Dom zajednički sa komisijom za poslovnik Veća proizvođača, ako i ona dobije isto ovlašćenje, izradi predlog poslov-

nika Savezne narodne skupštine, koji će obe komisije zajednički podneti Skupštini na rešavanje na zajedničkoj sednici domova.

2.

Komisija se bira na osnovu kandidatskih lista. Listu može predložiti najmanje deset članova Doma.

Za način glasanja i punovažnost izbora važe odgovarajuće odredbe Odluke o poslovnom redu za izbor Verifikacionog odbora i verifikaciju mandata.

Iste odredbe važe i za donošenje poslovnika i drugih odluka Doma.

3.

Komisija se ovlašćuje da zajedno sa istom komisijom Veća proizvođača izradi predlog o nagradama narodnih poslanika i o prinadležnostima Pretsednika, potpredsednika i sekretara Skupštine, Pretsednika Republike i članova Saveznog izvršnog veća, kao i da pretrese pitanje povlastica u vožnji za narodne poslanike i da Skupštini na zajedničkoj sednici podnese predloge o tome.

Odluke na zajedničkim sednicama komisija oba doma punovažne su ako za njih glasa većina članova komisije jednog i većina članova komisije drugog doma.

4.

Komisija bira sebi predsednika i sekretara.

Komisija može obrazovati i potkomisije za pojedina pitanja poslovnika i druge predloge, ali konačnu odluku donosi komisija u celini.

Svaki član Doma ima pravo da učestvuje u pretresu u komisiji, ali ne može glasati.

Savezno izvršno veće može u komisiju uputiti svoje poverenike koji mogu učestvovati u pretresu bez prava da glasaju.

5.

Ako su komisiji podneti nacrti za poslovnik i druge odluke, komisija će odlučiti koji će nacrt služiti kao osnova za pretres.

Pretres se vodi prvo u načelu a onda u pojedinostima.

Svaki član komisije može u toku pretresa predlagati amandmane koji moraju biti pismeno formulisani. O amandmanima se raspravlja uz član na koji se odnose. Pre glasanja o članu glasa se za amandmane.

Kad tekst predloga bude izglasan u pojedinostima glasa se za predlog u celini.

Usvojeni tekst je predlog komisije.

Posle usvajanja predloga, komisija bira svog izvestioca i usvaja izveštaj koji će izvestilac podneti na sednici Doma odnosno Skupštine.

Ako se komisijaodeli na većinu i manjinu, manjina ima pravo da odredi svog izvestioca.

6.

Pretres predloga komisije u Domu počinje podnošenjem izveštaja izvestioca komisije.

Pretres je jedinstven i obuhvata raspravljanje u načelu i u pojedinostima.

U pretresu jednog predloga komisije može svaki član Doma uzeti reč samo jedanput.

Svaki član Doma može u toku pretresa podnositi amandmane sve dok predlog nije stavljen na glasanje. Amandmani se podnose pismeno i u takvoj formi da mogu zameniti član koji se njima menja.

Amandmani izvestioca komisije smatraju se sastavnim delom njenog predloga.

O svakom amandmanu članova Doma izvestilac je dužan da se izjasni da li ga usvaja kako je podnet ili ga usvaja sa izmenama ili ga odbija.

Ako se izvestilac složi sa amandmanom ovaj postaje sastavni deo predloga, a isto tako ako se podnosilac amandmana složi sa izmenama koje mu je izvestilac predložio.

Ako je izvestilac amandman odbio, predsednik stavlja amandman na glasanje. Ako Dom usvoji amandman ovaj postaje sastvni deo predloga.

7.

Kad je pretres završen predsednik stavlja predlog na glasanje u celini.

Pre glasanja u celini predsednik može odrediti da se glasa o pojedinom delu ili članu predloga. Predsednik može odrediti da se predlog pre glasanja čita u celini ili delimično.

Predsednik će obavezno odrediti glasanje o delu ili članu predloga ili čitanje predloga ako to traži jedan član Doma čiji zahtev podrži još devet poslanika.

8.

Dom rešava punovažno ako je sednici prisutno više od polovine članova Doma.

9.

Dom će pretresati prvo predlog poslovnika a zatim predloge o nagradama i prinadležnostima.

10.

Ako predlog odluke koja se nalazi na dnevnom redu Saveznog veća traži da članovi Saveznog veća, izabrani od republičkih veća, Pokrajinskog veća i Oblasnog veća, o tom predlogu rešavaju odvojeno,

prvi njihov sastanak, kao Veća naroda, otvoriće po godinama najstariji poslanik.

Ovaj poslanik će predsedavati sastanku dok se ne izvrši izbor predsednika sastanka Veća naroda, njegovog zamenika i zapisničara.

U pogledu izbora predsednika, njegovog zamenika i zapisničara i glasanja važe odredbe odluke Saveznog veća o poslovnom redu za izbor predsednika, potpredsednika i zapisničara.

Za donošenje odluke u Veću naroda važe odredbe ove odluke o donošenju akata u Saveznom veću.

Ako nastupi nesaglasnost između teksta odluke usvojenog u Saveznom veću i teksta te odluke usvojenog u Veću naroda primeniće se odredbe člana 47 Ustavnog zakona.

Odredbe ovog odeljka ove odluke važe kad ih usvoji Veće naroda na odvojenom sastanku. Inače će se primenjivati tekst koji ono bude usvojilo.

11.

Ova odluka stupa na snagu kad je usvoji Savezno veće.

Predlagači:

Mitra Mitrović, s. r., Petar Relić, s. r., Filip Brajković, s. r., Vlado Šegrt, s. r., Pašaga Mandžić, s. r., dr Miloš Žanko, s. r., Slobodan Penezić, s. r., Krum Naumovski, s. r., Zoran Polić, s. r.

ВЕЋЕ ПРОИЗВОЂАЧА

2-ги ПРЕТХОДНИ САСТАНАК И 1-ва СЕДНИЦА

ОДРЖАНИ 25 ДЕЦЕМБРА 1953 ГОД.

САДРЖАЈ:

Дневни ред 2-ог претходног састанка:

- 1) Претрес извештаја Верификационог одбора;
- 2) Полагање заклетве посланика и
- 3) Избор претседника, потпретседника и записничара Дома.

Дневни ред 1-ве редовне седнице:

- 1) Избор Комисије за пословник;
- 2) Питање Савезног друштвеног плана;
- 3) Питање Савезног буџета.

Говорници: инж. Филип Кнежевић, Јованка Човић, Антон Штурм, Борисав Јокић, Андрија Шубат, Јанез Хрибар и Норберт Вебер.

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ИНЖ. ФИЛИП КНЕЖЕВИЋ и ИВАН БОЖИЧЕВИЋ

ЗАПИСНИЧАРИ:

НИКОЛА КОТЛЕ и ПАВЛЕ ШУМАНОВАЦ

Почетак у 12,40 часова

Претседавајући инж. Филип Кнежевић (Изборни срез Сисак, НР Хрватска): Другови и другарице, отварам други претходни састанак Већа произвођача Савезне народне скупштине и предлажем следећи дневни ред:

- 1) Читање записника првог претходног састанка,
- 2) Претрес извештаја Верификационог одбора,
- 3) Полагање заклетве посланика, и
- 4) Избор претседника, потпретседника и записничара Дома.

Да ли неко од другова има да учини неку примедбу или надопуну уз предложени дневни ред? (Нема). Констатујем да је предложени дневни ред једногласно усвојен. Молим друга записничара Николу Котлеа да прочита записник прошлог састанка.

Записничар Никола Котле чита записник првог претходног састанка.

Претседавајући инж. Филип Кнежевић: Молим, да ли ко од другова и другарица има да учини неку примедбу на прочитани записник? (Нема). Констатујем да је записник примљен. Прелазимо на наредну тачку дневног реда: Извештај Верификационог одбора.

Тај извештај је умножен и јутрос у 8 часова стављен свима друговима и другарицама народним посланицима на увид. Молим известиоца Верификационог одбора другарицу народног посланика Јованку Човић да прочита извештај Верификационог одбора.

Известилац Верификационог одбора Јованка Човић (Изборни срез Сарајево II, НР Босна и Херцеговина) (чита):

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА ВЕРИФИКАЦИОНИ ОДБОР

Број 1

24 децембра 1953 год.

Београд

ВЕЋУ ПРОИЗВОЂАЧА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Верификациони одбор Већа произвођача примио је извештај Савезне изборне комисије бр. 982/52 од 11 децембра 1953 године са свим изборним актима која се односе на изборе народних посланика који су за Веће произвођача изабрани на изборима одржаним 24 новембра 1953 године.

Исто тако Одбор је примио и посланичка уверења, сем за 4 народна посланика.

На основу проучавања и претреса свих ових материјала Верификациони одбор подноси Већу произвођача Савезне народне скупштине на решење следећи извештај.

I

Верификациони одбор је утврдио:

- 1) Да је за избор чланова Већа произвођача у свим изборним срезовима у земљи било поднето на потврду и од стране среских изборних комисија потврђено 226 кандидатура, од чега је у Произвођачкој групи индустрије, трговине и занатства било потврђено 150 кандидатура а у Произвођачкој групи пољопривреде 76 кандидатура. Од тога је било потврђено:

А.

ГРУПА ИНДУСТРИЈЕ, ТРГОВИНЕ И ЗАНАТСТВА

а) У Народној Републици Србији 47 кандидатура од чега на подручју АП Војводине 12 кандидатура а на подручју АКМО 6 кандидатура.

б) У Народној Републици Хрватској 38 кандидатура

в) У Народној Републици Словенији 23 кандидатуре

г) У Народној Републици Босни и Херцеговини 29 кандидатура

д) У Народној Републици Македонији 10 кандидатура

ђ) У Народној Републици Црној Гори 3 кандидатуре.

Б.

ГРУПА ПОЉОПРИВРЕДЕ

а) У Народној Републици Србији 33 кандидатуре од чега на подручју АП Војводине 7 кандидатура, а на подручју АКМО 4 кандидатуре

б) У Народној Републици Хрватској 15 кандидатура;

в) У Народној Републици Словенији 5 кандидатура;

г) У Народној Републици Босни и Херцеговини 16 кандидатура;

д) У Народној Републици Македонији 5 кандидатура;

ђ) У Народној Републици Македонији 5 кандидатура.

2) Да су избори за Веће произвођача одржани 24 новембра 1953 године и да су у свим изборним срезовима спроведени у реду и миру.

3) Да је за избор народних посланика Већа произвођача било укупно 12.300 чланова изборних тела који су представљали укупно 6.812.833 произвођача. Од тога је у произвођачкој групи индустрије, трговине и занатства било 6.229 чланова изборних тела који су представљали 1.433.530 произвођача, а у произвођачкој групи пољопривреде 6.071 члан изборног тела који су представљали 5.379.303 произвођача.

4) Да је за избор народних посланика Већа произвођача гласало 11.203 члана изборних тела са укупно 6.150.698 гласова, док је неважећих гласачких листића било 94. Од тога је у произвођачкој групи индустрије, трговине и занатства гласало 5.712 чланова изборних тела са укупно 1.321.318 гласова, док је неважећих гласачких листића било 53, а у произвођачкој групи пољопривреде гласало је 5.491 члан изборних тела са укупно 4.829.380 гласова, док је неважећих гласачких листића било 41.

5) Да су сви изабрани кандидати изабрани већином гласова у смислу члана 27 став 2 у вези члана 166 Закона о правима и дужностима, избору и опозиву савезних народних посланика и да нигде није било потребе за вршење поновних избора.

6) Да не постоји ни један случај који је био у супротности са одредбама члана 31 и 75 Закона о правима и дужностима, избору и опозиву савезних народних посланика.

7) Да су Кос Радомир, Клинеу Никола и Круљ Јово сви из Горажда поднели претставку у којој изнесе да је оглас кандидатуре Милићевић Трипе у Изборном срезу бр. 113 Фоча у групи индустрије, трговине и занатства био објављен противно року из члана 90 став 1 Закона о правима и дужностима, избору и опозиву савезних народних посланика тј. свега на три дана пре избора и да је то могло бити утицати на резултат избора будући да је први кандидат добио само један гласачки листић више за 189 гласова.

П

На основу свега изложеног Одбор предлаже Већу произвођача да се верифицирају мандати следећих народних посланика који су у Веће произвођача изабрани у изборним срезовима, и то:

ГРУПА ИНДУСТРИЈЕ, ТРГОВИНЕ И ЗАНАТСТВА

I — У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1) За Изборни срез Београд I: Брдарић Херимана Исидора из Београда,

2) За Изборни срез Београд II: Јакшић Илије Ненад из Београда,

3) За Изборни срез Београд III: Бошковић Доброслава Момир из Београда,

4) За Изборни срез Београд IV: Ћосић Младена Живорад из Београда,

5) За Изборни срез Београд V: Стаменковић Тодора Драги из Београда,

6) За Изборни срез Београд VI: Томас Мате Мато из Београда,

7) За Изборни срез Београд VII: Јанковић Михајла Јован из Београда,

8) За изборни срез Неготин: Чех Карла Драго из Бора,

9) За Изборни срез Књажевац: Томић Ристе Тадија из Вине,

10) За Изборни срез Бабушница: Тривунић Алексе Богдан из Грделице,

11) За Изборни срез Врање: Стојановић Наска Станоје из Сурдулице,

12) За Изборни срез Лесковац: Пешић Светозара Душан из Лесковца,

13) За изборни срез Прокупље: Кнежевић Тодора Данило из Ниша,

14) За Изборни срез Ниш: Михајловић Ђорђа Славка из Ниша,

15) За Изборни срез Параћин: Јагодић Јована Марија из Београда,

16) За Изборни срез Ћуприја: Пауновић Драгутина Света из Београда,

17) За Изборни срез Смедерево: Милошевић Милана Цветко из Смедерева,

18) За Изборни срез Пожаревац: Поповић Велизара Драгутин из Мајданпека,

19) За Изборни срез Младеновац: Цветковић Милана Драгослав из Младеновца,

20) За Изборни срез Крагујевац Радић Ристе Војислав из Крагујевца,

21) За Изборни срез Београд: Боснар Петра Јосип из Београда,

22) За Изборни срез Ваљево: Јеленић Стане Чедомир из Београда,

23) За Изборни срез Шабац: Туфегџић Драгутина инж. Владимир из Малог Зворника,

24) За Изборни срез Чачак: Златић Димитрија Михајло из Чачка.

25) За Изборни срез Титово Ужице: Бошков Стевана Мита из Сеојне,

26) За Изборни срез Нови Пазар: Мусабеговић Мусе Енвер из Пријепоља,

27) За Изборни срез Ранковићево: Степановић Косте Милан из Ранковића,

28) За Изборни срез Крушевац: Милановић Александра Драгутин из Трстеника.

На подручју Аутономне Покрајине Војводине

29) За Изборни срез Стара Пазова: Радовановић Павла Бора из Новог Сада,

30) За Изборни срез Сремска Митровица: Радин Стевана Никола из Сремске Митровице,

31) За Изборни срез Нови Сад: Секић Милана Душан из Новог Сада,

- 32) За Изборни срез Кула: Ловрић Раде Никола из Првенке,
- 33) За Изборни срез Сомбор: Косо Стевана Јосип из Сомбора,
- 34) За Изборни срез Суботица: Филеп Мартинов Лајош из Суботице,
- 35) За Изборни срез Сента: Кеваго Лајоша Иштван из Сенте,
- 36) За Изборни срез Кикинда: Трифунац Павла Миливоје из Кикинде,
- 37) За Изборни срез Зрењанин: Жупунски Живе Жарко из Зрењанина,
- 38) За Изборни срез Бечеј: Главашки Грује Марија из Бечеја,
- 39) За Изборни срез Вршац: Кнежевић Тодора Никола из Локве,
- 40) За Изборни срез Панчево: Варичак Петра Илија из Панчева,

На подручју Аутономне Косовско-метохишке Области

- 41) За Изборни срез Косовска Митровица: Мићковић Андрије Милан из Звечана,
- 42) За Изборни срез Призрен: Намлициу Ремзи Скендер из Приштине,
- 43) За Изборни срез Урошевац: Ристић Бошка Раде из Урошевца,
- 44) За Изборни срез Вучитрн: Паљој Асана Ђазим из Обилића,

II — У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ ХРВАТскоЈ

- 45) За Изборни срез Осиек срез: Цази Алберта Јосип из Загреба,
- 46) За Изборни срез Осиек град: Шегота Марка Никола из Осиека,
- 47) За Изборни срез Винковци: Шишуљ Антона Антон из Винковаца,
- 48) За Изборни срез Нашице: Мачешић Милоша инж. Вождар из Ђурђеноваца,
- 49) За Изборни срез Славонски Брод: Кавај Јосипа Грета из Славонског Брода,
- 50) За Изборни срез Нова Градишка: Кмецик Јосипа Миша из Дарувара,
- 51) За Изборни срез Новска: Лончар Стјепана Мартин из Кутине,
- 52) За Изборни срез Бјеловар: Савић Стеве Ђура из Бјеловара,
- 53) За Изборни срез Чаковец: Хамер Петра Фрања из Хлапичина,
- 54) За Изборни срез Вараждин: Бенко Ладислава Стјепан из Вараждина,
- 55) За Изборни срез Златар: Малогорски Славка Иван из Коњшчине,
- 56) За Изборни срез Крапина: Туречек Норберта Јарослав из Жутнице,
- 57) За Изборни срез Загреб I: Михл Јосипа Фрања из Загреба,
- 58) За Изборни срез Загреб II: Кукрић Марка Милка из Загреба,
- 59) За Изборни срез Загреб III: Божичевић Ђуре Иван из Београда,
- 60) За Изборни срез Загреб IV: Вакрач Антуна инж. Борис из Загреба,
- 61) За Изборни срез Загреб V: Фрнтић Антуна Антон из Загреба,
- 62) За Изборни срез Загреб VI: Хумек Ивана Паула из Загреба,
- 63) За Изборни срез Загреб — срез: Вебер Фрање Норберт из Београда,
- 64) За Изборни срез Сисак: Кнежевић Николе инж. Филип из Загреба,
- 65) За Изборни срез Карловац: Матаковић Мије Мија из Карловца,
- 66) За Изборни срез Госпић: Вучковић Николе Раде из Београда,

- 67) За Изборни срез Делнице: Јаук Јурија Јосип из Скрада,
- 68) За Изборни срез Ријека I: Дрог Ђовани Виторио из Ријеке,
- 69) За Изборни срез Ријека II: Кесић Николе Радиој из Ријеке,
- 70) За Изборни срез Ријека: Пошчић Јосипа Абрам из Опатије,
- 71) За Изборни срез Пазин: Николић Димитрија инж. Вождар из Подлабина,
- 72) За Изборни срез Пула: Премате Јурија Драгутин из Пуле,
- 73) За Изборни срез Сењ: Буторац Милана Милан из Крмпота,
- 74) За Изборни срез Задар: Буљевац Ивана Младен из Задра,
- 75) За Изборни срез Книн: Лемо Анте Мија из Дрниша,
- 76) За Изборни срез Шибеник: Дружић Николе Иво из Лозовца,
- 77) За Изборни срез Сплит град: Марковић Фране Стјепан из Солина,
- 78) За Изборни срез Сплит — срез: Ожеговић Петра Миле из Мајдана,
- 79) За Изборни срез Дубровник: Борић Маријана Мира из Тучепа.

III — У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ СЛОВЕНИЈИ

- 80) За Изборни срез Љутомер: Венчић Јожефа Стане из Птуја,
- 81) За Изборни срез Марибор I: Рогел Јоже-та Руди из Марибора,
- 82) За Изборни срез Марибор II: Зорко Франца Марица из Марибора,
- 83) За Изборни срез Марибор срез: Стопар Јакоба Виктор,
- 84) За Изборни срез Словењ Градец: Пинтарић Николаја Иван из Межице,
- 85) За Изборни срез Цеље — град: Лесјак Марка Албин из Цеља,
- 86) За Изборни срез Цеље — срез: Грешак Јурија Иван из Лашког,
- 87) За Изборни срез Кршко: Штрбан Ивана Карло из Сеновема,
- 88) За Изборни срез Ново Место: Јазбиншек Ивана Август из Новог Места,
- 89) За Изборни срез Трбовље: Шкринар Алојза Вити из Трбовља,
- 90) За Изборни срез Љубљана — град I: Випотник Франца Албин из Љубљане,
- 91) За Изборни срез Љубљана — град II: Новак Антона Фрања из Љубљане,
- 92) За Изборни срез Љубљана — срез I: Јанко Маријета Рудолф из Љубљане,
- 93) За Изборни срез Љубљана — срез II: Клобучар Ангела Виктор из Врхнике,
- 94) За Изборни срез Постојна: Јанежич Андреја Андреј из Постојне,
- 95) За Изборни срез Радовљица: Арх Франца Франц из Јесенице,
- 96) За Изборни срез Нова Горица: Штурм Антона Антон из Љубљане,
- 97) За Изборни срез Крањ: Грил Марије Данила из Крања.

IV — У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

- 98) За Изборни срез Зворник: Петричевић Цвијетина Душан из Угљевика,
- 99) За Изборни срез Брчко: Врштановић Сре-тена Тихомир из Брчког,
- 100) За Изборни срез Добој: Мехмедагић Осма-на Месуд из Добоја,
- 101) За Изборни срез Дервента: Радојчић Ми-лана Веселин из Босанског Брода,

- 102) За Изборни срез Теслић: Лазаревић Тоше Павле из Теслића,
 103) За Изборни срез Високо: Мијатовић Митра Ристо из Какња,
 104) За Изборни срез Зеница град: Ђурић Станка Мијо из Зенице,
 105) За Изборни срез Зеница срез: Грабовац Мије Марко из Вареша,
 106) За Изборни срез Завидовићи: Благојевић Петра инж. Ђорђе из Завидовића,
 107) За Изборни срез Тузла град: Смајић Ахмеда Рамо из Креке,
 108) За Изборни срез Тузла срез I: Милаковић Бојана Милош из Тузле,
 109) За Изборни срез Тузла срез II: Ђапо Авдије Фехим из Лукавца,
 110) За Изборни срез Сарајево I: Рудић Мехмеда Рагиб из Сарајева,
 111) За Изборни срез Сарајево II: Човић Ристе Јованка из Сарајева,
 112) За Изборни срез Сарајево срез: Сладић Мехе Рамиз из Сарајева,
 113) За Изборни срез Фоча: Сарајлић Салиха Мидхат из Горажда,
 114) За Изборни срез Требиње: Медан Јована Саво из Београда,
 115) За Изборни срез Коњиц: Боснић Пере Милан из Сарајева,
 116) За Изборни срез Мостар: Месиговић Салке Халид из Мостара,
 117) За Изборни срез Дрвар: Пећанац Стеве Богдан из Дрвара,
 118) За Изборни срез Бихаћ: Јелић Јозе Антон из Бихаћа,
 119) За Изборни срез Приједор: Котле Николе Никола из Сарајева,
 120) За Изборни срез Бања Лука: Тадић Николе Симо из Бање Луке,
 121) За Изборни срез Јајце: Сушић Хамзе Хусо из Доњег Вакуфа,
 122) За Изборни срез Травник: Курт Антона Антон из Новог Травника.

V — У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ

- 123) За Изборни срез Скопље I: Христов Трендова Страшо из Скопља,
 124) За Изборни срез Скопље II: Темелковски Јованова Борко из Скопља,
 125) За Изборни срез Битољ: Наумовски Гаврилова Марко из Битоља,
 126) За Изборни срез Охрид: Василевски Георгиева Јован из Охрида,
 127) За Изборни срез Гостивар: Мартиновски Георгиева Александар из Тетова,
 128) За Изборни срез Скопље срез: Христовски Панов Мирко из Титовог Велеса,
 129) За Изборни срез Прилеп: Јованоски Лазарова Димче из Прилепа,
 130) За Изборни срез Струмица: Ицев Ристова Ацо из Скопља,
 131) За Изборни срез Штип: Паплер Алојза инж. Славко из Пробиштипа,
 132) За Изборни срез Куманово: Цонић Горгева Александар из Куманова.

VI — У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ ЦРНОЈ ГОРИ

- 133) За Изборни срез Цетиње: Херцег Јосипа Трипо из Титограда,
 134) За Изборни срез Никшић: Лапчевић Стојана Добривоје из Никшића,
 135) За Изборни срез Титоград: Шарац Воја Спасоје из Титограда.

В

ГРУПА ПОЉОПРИВРЕДЕ

I — У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

- 1) За Изборни срез Неготин: Ђурић Милана Божић из Неготина,
 2) За Изборни срез Ниш: Марковић Тодора Трифун из Ниша,
 3) За Изборни срез Пирот: Младеновић Војислава Миле из Осмакова,
 4) За Изборни срез Лесковац: Жижић Баћка Милутин из Лебана,
 5) За Изборни срез Прокупље: Максимовић Витомира Милојко из Спанца,
 6) За Изборни срез Алексинац: Крстић Богомира Мирослав из Краљева,
 7) За Изборни срез Светозарево: Урошевић Божићара Станиша из Светозарева,
 8) За Изборни срез Пожаревац: Селаковић Добросав Жарко из Браничева,
 9) За Изборни срез Владичин Хан: Станојковић Влајка Лазар из Драгобунда,
 10) За Изборни срез Београд: Милићевић Недељка Данило из Гроцке,
 11) За Изборни срез Крагујевац: Младеновић Драгутина Бранислав из Баточине,
 12) За Изборни срез Младеновац: Миливојевић Радомира Живадин из Голобока,
 13) За Изборни срез Ваљево: Томашевић Негована Добросав из Рајковића,
 14) За Изборни срез Шабац: Ђаковић Милана Слободан из Глоговаца,
 15) За Изборни срез Чачак: Петронијевић Милоша Вук из Чачка,
 16) За Изборни срез Титово Ужице: Јешић Средоја Миленко из Стапара,
 17) За Изборни срез Пријепоље: Анђелић Крсте Рајко из Сјенице,
 18) За Изборни срез Нови Пазар: Поповић Јеротија Војин из Београда,
 19) За Изборни срез Крушевац: Стевановић Владимира Борисав из Мудраковца.

На подручју Аутономне Покрајине Војводине

- 20) За Изборни срез Стара Пазова: Саџак Данила Никола из Мартинаца,
 21) За Изборни срез Сомбор: Шумановац Петра инж. Павле из Новог Сада,
 22) За Изборни срез Бачка Топола: Виг Ференца Иштван из Малог Иђоша,
 23) За Изборни срез Нови Сад: Суботић Рада Јагош из Сирига,
 24) За Изборни срез Зрењанин I: Станачев Средоја Средоје из Новог Милошева,
 25) За Изборни срез Зрењанин II: Кеврешан Славка Емил из Новог Сада,
 26) За Изборни срез Панчево: Павлов Славка Миливоје из Долова.

На подручју Аутономне Косовско-метохиске Области

- 27) За Изборни срез Приштина: Шехоли Маџлић Имер из Шајковца,
 28) За Изборни срез Ѓњилане: Сојева Таира Џеват из Сојева,
 29) За Изборни срез Призрен: Красници Имера Зецу из Јуника,
 30) За Изборни срез Пећ: Салу Авдула Расим из Зоциста.

II — У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ ХРВАТскоЈ

- 31) За Изборни срез Осијек: Шубат Јураја Андрија из Кнежева,
- 32) За Изборни срез Нашице: Радмановић Миле инж. Пера из Ђакова,
- 33) За Изборни срез Славонски Брод: Лончар Паве Ивана из Цигленика,
- 34) За Изборни срез Дарувар: Босанац Глише Никола из Вировитице,
- 35) За Изборни срез Бјеловар: Првчић Стјепана Стјепан из Загреба,
- 36) За Изборни срез Вараждин: Коцијан Ђуре Винко из Мале Суботице,
- 37) За Изборни срез Златар: Шпиљак Мартина Фрања из Преграде,
- 38) За Изборни срез Загреб: Скубић Јосипа Стјепан из Оборова,
- 39) За изборни срез Сисак: Ђорковић Николе Ђуро из Бачуге,
- 40) За Изборни срез Карловац: Кркварић Миховила Ото из Црне Млаке,
- 41) За Изборни срез Ријека: Искра Антуна Антун из Ријеке,
- 42) За Изборни срез Госпић: Драгаш Илије Раде из Бунића,
- 43) За Изборни срез Задар: Чолак Луке Петар из Вране,
- 44) За изборни срез Сплит: Бојанић Стјепана Анте из Загреба,

III — У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ СЛОВЕНИЈИ

- 45) За Изборни срез Љутомер: Корпич Јожефа Коломан из Чепинаца,
- 46) За Изборни срез Цеље: Зорко Јулијане Едо из Марибора,
- 47) За Изборни срез Љубљана: Хрибар Јанеза Јанез из Љубљане,
- 48) За Изборни срез Постојна: Крмељ Блажа Макс из Љубљане.

IV — У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

- 49) За Изборни срез Босанска Крупа: Родић Миле Драган из Цазина,
- 50) За Изборни срез Дрвар: Анђелић Николе Урош из Мркоњић Града,
- 51) За Изборни срез Бања Лука: Гајић Миле Перо из Приједора,
- 52) За Изборни срез Босанска Градишка: Јанковић Јована Никола из Босанског Александровца,
- 53) За Изборни срез Добој: Докић Ристе Саво из Календеровача,
- 54) За Изборни срез Брчко: Лукић Милана Радивоје из Брчког,
- 55) За Изборни срез Тузла: Поповић Неђе Стево из Сарајева,
- 56) За Изборни срез Високо: Сефер Мустафе Мујо из Травника,
- 57) За Изборни срез Власеница: Мићић Драге Никола из Братунца,
- 58) За Изборни срез Сарајево: Кларић Марка Шћепан из Калиновика,
- 59) За Изборни срез Мостар: Радић Алексе Сима из Стоца,
- 60) За Изборни срез Ливно: Вукић Љубомира Милан из Релића.

V — У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ

- 61) За Изборни срез Битољ: Гошевски Костова Трајан из Битоља,
- 62) За Изборни срез Титов Велес: Петров Илијева инж. Ацо из Неготино,

63) За Изборни срез Гостивар: Несторовски Јончева Цветан из Карбуница,

64) За Изборни срез Скопље: Саздовски Блажева Младен из Куманова,

65) За Изборни срез Штип: Трајановски Димитрова Драган из Скопља.

VI — У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ ЦРНОЈ ГОРИ

66) За Изборни срез Бијело Поље: Кнежевић Вуколе Јоко из Пљеваља,

67) За Изборни срез Титоград: Асановић Стана Душан из Титограда.

III

Сагласно тачки 3 Одлуке о пословном реду за избор Верификационог одбора и верификацији мандата народних посланика изабраних у Веће произвођача и на основу претреса изборног материјала и претставке у вези са спровођењем избора у Изборном срезу Фоча у групи индустрије, трговине и занатство, Одбор је одлучио да се одложи доношење одлуке о верификацији мандата Сарајлић Салиха Мидхата изабраног у поменутом изборном срезу ради спровођења потребних извиђаја.

Одбор ће у року који је одређен у поменутој одлуци поднети извештај пошто буду испитани сви материјали о спровођењу избора у овом изборном срезу.

Одбор је изабрао пододбор са задатком да испита овај случај. Пододбор чине: Човић Јованка, Поповић Стева и Сладић Рамиз.

IV

Одбор је констатовао да у неколико случајева имена народних посланика наведена у извештају Савезне изборне комисије нису потпуно сагласна са њиховим именима у поднетим уверењима, па Одбор предлаже да Веће произвођача овласти Верификациони одбор да од народних посланика код којих је констатована ова несагласност узме потребне податке, исправи ове несагласности и о томе накнадно поднесе Већу извештај.

V

Одбор такође предлаже да се по верификацији мандата издвоје из изборних аката и сачувају као акта трајне вредности записници зборов бирача у привредним организацијама и предлози кандидатура, решења о потврди кандидатура, записници бирачких одбора и среских изборних комисија о утврђивању резултата избора, а да се остали део изборних аката уништи.

VI

Подносећи Већу произвођача овај свој извештај, Одбор моли Веће да га у целости усвоји.

За известиоца одређена је Јованка Човић, народни посланик.

Секретар

Јованка Човић, с. р.

Претседник

Филип Кнежевић, с. р.

Чланови:

Душан Асановић, с. р., Стане Бенчич, с. р., Ненад Јакшић, с. р., Данило Кнежевић, с. р., Богдан Пећанац, с. р., Војин Поповић, с. р., Виктор Стопар, с. р., Борко Темелковски, с. р.,

Претседавајући инж. Филип Кнежевић:
 Да ли неко од народних посланика жели да узме реч поводом извештаја Верификационог одбора? Молим другове да се јаве за реч. Има реч народни посланик друг Антон Штурм.

Антон Штурм (Изборни срез Нова Горица, НР Словенија): Последњи избори среских и градских већа произвођача, већа произвођача републичких народних скупштина и Савезне скупштине, били су више него сви досадашњи избори највеличанственији плебицит јединства и једнодушности наших радних људи, а истовремено највиднији и најконкретнији општенародни референдум, са којим су наши радни људи свесно потврдили правилност нашег друштвеног развитака који остварује самоуправу радних људи и који ослобађа творну иницијативу радног човека на свим подручјима друштвеног живота. А то јесте и највећи морално политички успех ових избора, како у унутрашњем тако и у вањском политичком погледу. Иностранство је могло поново видети да има посла са јединственим, самосвесним, слободољубивим и све више самодисциплинованим народом, који не може подносити никакве ланце, ни у унутрашњем друштвеном животу и који је, савим природно, толико више осетљив кадгод се појаве питања његове слободе и једнакоправности у међународним односима, што се највидније испољило у погледу тршћанског питања.

Истина је да је неоправдана одлука западних сила од 8 октобра неправедним решењем тршћанског проблема и општеспонтаним отпором свих наших људи због учињене неправде, мобилизаторно утицало на наше масе у погледу припрема за изборе. Али без високе класне и патриотске свести не би се могли постићи овако завидни резултати избора.

Чињеница да је у Словенији од свих у бирачке спискове уписаних бирача гласало за Савезно веће 90,7%, а за среска и градска већа произвођача у групи индустрије, трговине и занатства 85,9%, а у другој групи 87,3%. При томе морамо имати у виду да је преко 10% бирача било на војним вежбама и болесно. Овакав резултат гласања очито доказује високу свест наших људи. Таква свест не може се постићи пропагандом. Она је резултат самоуверења људи — на бази свакодневних искустава — у правилност нашег рада у борби за изградњу социјализма, на привредном и политичком подручју, у унутрашњој и у вањској политици. Она је резултат истинске слободе коју наши радни људи осећају кроз непосредно управљање привредом, кроз одлучујуће учешће у органима народне власти и у решавању свих друштвених проблема наше заједнице.

Успеху избора много је допринео и нови Закон о избору и опозиву народних посланика. Користећи његову широку демократију, бирачи су масовно учествовали на предизборним састанцима. То доказује чињеница, да се од 1945 предизборних састанака потребних за избор кандидата само 40 или 2,9% није могло одржати приликом првог сазива због недовољног учешћа бирача (па и то не кривњом бирача, него у главном због слабе припреме састанака и недовољне обавештености бирача). На свим осталим предизборним састанцима учешће бирача било је велико. Према непотпуним подацима учествовало је у избору кандидата преко 170.000 бирача.

Дискусија око избора кандидата била је нарочито жива па и број предлога кандидата доста широк. За избор 936 чланова среских и градских већа произвођача предложено је и прихваћено 3.344 кандидата, то значи на свако изборно место просечно по 3,5% кандидата.

Све ово доказује, да су припреме избора па и сами избори били на заиста широкој демократској основи, што доказују резултати избора.

Разумљива последица такве широке припреме избора и високе политичке општенародне свести јесте, да поједини реакционарни елементи, мада су понегде пробали, уопште нису могли доћи до изражаја за време ових избора.

Једини приговор, који би се могао ставити резултатима избора у већа произвођача јесте да је било изабраних превише службеника и то техничких руководилаца и директора и мало жена. А то не значи, да је због тога састав већа произвођача слаб. Напротив, радници су у намери да изаберу добра већа произвођача, кандидовали и гласали за политички и стручно способне другове, који непосредно учествују у производњи па, према томе, и техничке руководиоце и директоре.

У Словенији је од укупно 936 изабраних чланова среских и градских већа произвођача изабрано: радника 541 или 58%, службеника 252 или 27%, директора или управника 143 или 15%.

Од тога је у групи индустрије, трговине и занатства изабрано 17 жена или 2% а у другој групи ни једна.

У појединим индустријским гранама које имају веће радне колективе па, према томе, и шире разумевање, социјални састав је бољи. На пример, металуршка предузећа Словеније изабрала су 52 члана среских већа произвођача од тога: 38 или 73% радника, 9 или 17,2% техничких руководилаца, 3 или 6% директора предузећа, и 2 или 3,8% административна службеника.

Најслабије у раније поменуто погрешном схватању јесте то да један део радника

још увек нема довољно поверења у властите способности и да избегава одговорне функције у органима народне власти.

Поменути недостаци, међутим, не значе да новоизабрана већа произвођача немају услова за успешан рад. Те услове она имају. Успешност њиховог рада, међутим, не зависи само од њих самих, него у знатној мери од помоћи коју ће им указивати радничка класа преко својих органа радничког управљања и политичких организација под руководством Савеза комуниста Југославије. (Аплауз).

Претседавајући инж. Филип Кнежевић: Да ли жели још неко да узме реч у дискусији о извештају Верификационог одбора? (Борисав Јокић: Имам примедбу на извештај). Молим.

Борисав Јокић (Изборни срез Титово Ужице, НР Србија): Ја бих имао једну примедбу на извештај. У групи пољопривреде НР Србије, за Изборни срез Титово Ужице, под бројем 16, стоји да је изабран Јешић Средоја Миленко из Стапара, а треба да стоји да је изабран Јокић Костадина Борисав из Стапара.

Претседавајући инж. Филип Кнежевић: Ми ћемо испитати ову примедбу и известити Веће.

Да ли се још неко јавља за реч? (Не јавља се нико).

Констатујем да је дискусија о извештају Верификационог одбора завршена. Стављам на гласање предлог извештаја Верификационог одбора. Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Да ли се неко уздржао од гласања? (Не јавља се нико).

Извештај Верификационог одбора је примљен и објављујем да су верифицирани мандати свих чланова овог Дома према извештају Верификационог одбора, а да је верификација једног мандата одложено.

Прелазимо на следећу тачку дневног реда: полагање заклетве народних посланика.

Заклетву би полагали на следећи начин. Ја ћу читати текст заклетве, а ви ћете је за мном изговарати. (Сви народни посланици устају). (Чита):

Заклињем се својом чашћу и чашћу свога народа да ћу дужност народног посланика савесно и предано вршити, да ћу се придржавати Устава и закона и да ћу све своје снаге залагати за даљу изградњу социјализма, за чување независности, за процват Федеративне Народне Републике Југославије.

Претседавајући инж. Филип Кнежевић: Сада молим записничара да изврши прозивку по азбучном реду и свако ко буде прозван треба да изиђе и да се потпише испред места на коме је већ отштампано његово име.

Записничар Никола Котле врши прозивку. Посланици прилазе и потписују протокол заклетве.

(После полагања заклетве)

Претседавајући инж. Филип Кнежевић: Другови посланици, друг записничар ће још једном прозвати оне који нису потписали заклетву.

Записничар Никола Котле (прозива): Анте Бојанић (Гласови: Болестан), Марковић Стјепан (Гласови: Није дошао), Стефановић Милан (Гласови: Није дошао), Макс Крмељ (Гласови: Болестан).

Претседавајући инж. Филип Кнежевић: Другови посланици, прелазимо на последњу, четврту тачку дневног реда: Избор претседника, потпретседника и три записничара.

Пре него што пређемо на дневни ред хтео бих да вас упозорим да Дом треба да утврди нека најважнија правила пословног реда за избор претседника, потпретседника и записничара. Једна група посланика поднела је предлог у том смислу, који је већ умножен и раздeљен свим члановима Дома. Молио бих једног од другова посланика да нам тај предлог и образложи.

Има реч друг Шубат.

Андрија Шубат (Изборни срез Осиек, НР Хрватска): Из истих разлога због којих је Дом на свом првом састанку донео привремена правила процедуре у погледу избора Верификационог одбора и верификације мандата потребно је да Дом утврди и правила за избор претседника, потпретседника и записничара. Као што се види из предлога одлуке, који смо већ разделили члановима овог дома, принципи на којима се заснива одлука не разликују се од принципа које смо већ усвојили доношењем пословног реда за избор Верификационог одбора. С обзиром на то част нам је предложити Дому да узме у претрес наведену одлуку и да је усвоји.

Текст одлуке гласи: (Чита Предлог одлуке о пословном реду за избор претседника, потпретседника и записничара који је отштампан. Видети прилог).

Предлог ове одлуке саставила је група од 10 посланика, и то: Шубат Андрија, Мехмед-агић Месуд, Шумановац Павле, Асановић Душан, Сефер Мујо, Ожеговић Миле, Гајић Перо, Родић Драган, Поповић Војин, Шарац Спасоје.

Претседавајући инж. Филип Кнежевић: Да ли неко од посланика жели да дискутује о овом предлогу? (Нико се не јавља). Онда бисмо могли да пређемо на гласање. Ко је за предлог одлуке коју је поднео уважени члан овог дома Шубат Андрија са друговима, нека

дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли неко ко се не слаже с овом одлуком? (Нико). Има ли неко ко се уздржао од гласања? (Нема).

Према томе, објављујем да је Предлог одлуке о пословном реду за избор претседника, потпретседника и записничара усвојен.

Сада бисмо прешли конкретно на гласање. Пре него што пређемо на гласање ја бих Дому хтео да објасним укратко извесне ствари. Ми ћемо прећи на избор претседника, потпретседника и три записничара на начин који је прописан у одлуци. Треба да се гласа посебно за сваког: посебно за претседника, посебно за потпретседника и посебно за три записничара. Да ли неко од посланика овде има предлог за претседника овог Дома, потпретседника и записничаре. Молио бих да се јави.

Има реч друг Хрибар.

Јанез Хрибар (Изборни срез Љубљана, НР Словенија): Дозволите да у име народних посланика чија ћу вам имена прочитати дам предлог за избор претседника, потпретседника и записничаре.

У име групе посланика коју сачињавају Хрибар Јанез, Ицев Александар, Шарац Спасоје, Кнежевић Филип, Јанковић Јован, Родић Војислав, Мићковић Милан, Томашевић Добросав, Шубаг Андрија, Поповић Стево, Хумек Паула, Штербан Карло, Рогољ Рудолф, Наумовски Марко и Вучковић Раде предлажем за претседника Већа произвођача друга Ивана Божичевића, генералног секретара Савеза синдиката Југославије. (Буран и дуготрајан аплауз). За потпретседника Већа произвођача предлажем инж. Војина Поповића, потпретседника Задружног савеза НР Србије. (Аплауз). За записничаре предлажем: Исидора Брдарића, Ђуру Ђорковића и Антона Штурма.

Претседавајући инж. Филип Кнежевић: Да ли има још каквих предлога? (Нема). Предлажем да са поднетим предлогом идемо на гласање и то, као што смо се договорили, најпре за претседника. Уважени члан овог Дома друг Хрибар Јанез за претседника је предложио Божичевић Ивана. Ко је за тај предлог, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала. Има ли ко *против*? (Нема). Има ли ко да се уздржава од гласања? (Нема).

Према томе, другови посланици проглашујем да је друг Божичевић Иван изабран за претседника овог Већа. (Дуготрајан аплауз).

Молим друга Божичевић Ивана да заузме своје претседничко место. (Аплауз). — (Претседник Божичевић заузима своје место). Вашим избором моја је функција престала. Ја вам честитам и желим добар напредак у нашем заједничком раду. (Аплауз).

Претседник Иван Божичевић (Изборни срез Загреб III, НР Хрватска): Другови и другарице народни посланици, ја вам се нај-

топлије захваљујем на повјерењу које сте ми указали избором за претседника овог Дома. Ја сам нарочито почашћен тиме што ми је пало у дужност да претседавам овом Дому у првој години његовог рада и његове дјелатности. Увјерен сам, другови посланици, да сте и ви сви поносни на то што су вам непосредни произвођачи дали своје повјерење и што су вас послали у овај Дом, и увјерен сам да ћемо сви ми искупити то повјерење, да ћемо га оправдати. Увјерен сам да ћемо ми уложити сав свој труд и све своје знање да би овај Дом радио што успјешније и да би он доносио такве одлуке које ће бити од користи за непосредне произвођаче и за цио наш народ, за цијелу нашу социјалистичку Југославију.

Избором овог Вијећа, Вијећа произвођача Савезне народне скупштине, први пут је у историји радничког покрета и у историји човјечанства на једном делићу Земљине кугле, и то у нашој земљи, баш у овој нашој Југославији, нашој Титовој Југославији, створен такав друштвени систем, створени такви органи народне власти, који омогућују непосредним произвођачима да одлучују и о томе шта ће и како ће радити, да одлучују како ће и на што употребити оно што су створили својим радом, то јест да одлучује и о производњи и о расподјели. Ово Вијеће произвођача резултат је одлука Другог засједања АВНОЈ-а које смо засједање недавно прославили; оно је резултат политике наше славне Комунистичке партије, Савеза комуниста, оно је резултат свих оних огромних напора и жртава које су наши народи дали и у Народноослободилачкој борби и у социјалистичкој изградњи на челу са радничком класом.

Пред овим Вијећем стоје непосредно врло велики задаци које ће заједно са Савезним вијећем да рјешава. Овај Дом је потпуно нов. Ми још немамо иза себе ни искуство, нити смо још утврдили форме и методе рада. Највећи дио посланика овог Дома први пут су народни посланици. Међутим, ја вјерујем да нам то неће сметати, јер сви ми имамо извјесна искуства из досадашњег рада, искуства у борби за социјализам и сигурно је, увјерен сам у то, да ћемо успјети, да се и у овом Дому снађемо и да ћемо радити тако како би наше одлуке и наш рад доприносили убрзавању наше социјалистичке изградње, изградње социјализма у нашој земљи. (Дуготрајан аплауз).

Прелазимо даље, по дневном реду, на избор потпретседника. Приједлог сте чули. Ја стављам тај приједлог на гласање. Ко је за приједлог групе посланика, који је овдје саопштио посланик Јанез Хрибар, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко *против*? (Нема). Да ли се неко уздржава од гласања? (Нико).

Проглашујем да је једногласно за потпретседника Већа произвођача Савезне на-

родне скупштине изабран друг Војин Поповић. (Аплауз). Молим друга Поповића да заузме своје потпретседничко мјесто. (Потпретседник Војин Поповић заузима место за претседничким столом).

Прелазимо на избор првог записничара. На листи је као први записничар Исидор Брдарић. Ко је за тај предлог, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала. Има ли ко *против*? (Нико). Да ли се ко уздржава од гласања? (Нико).

Проглашујем да је Исидор Брдарић једногласно изабран за првог записничара. Други је на листи Ђуро Ђорковић. Ко је за овај приједлог, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко *против*? (Нема). Ко се уздржава од гласања? (Нико). Проглашујем да је и посланик Ђуро Ђорковић једногласно изабран за записничара.

За трећег записничара предложен је Антон Штурм. Ко је за избор посланика Штурма за трећег записничара, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко *против*? (Нико). Да ли се неко уздржава од гласања? (Нико). Према томе, и тај је приједлог једногласно прихваћен. Молио бих другове записничаре да заузму своја мјеста.

Овим избором је исцрпљен дневни ред претходног састанка овог Дома и закључујем га, а уједно отварам прву сједницу овог Дома.

За прву сједницу предлажем слиједећи дневни ред:

- 1) Избор Комисије за пословник;
- 2) Питање савезног друштвеног плана;
- 3) Питање савезног буџета.

Питах Дом да ли се прима овај приједлог дневног реда. (Прима). Има ли ко какву допуну или примједбу? (Нема). Према томе, приједлог је усвојен.

Прелазимо на прву тачку дневног реда: Избор Комисије за пословник.

Пре него што пређемо на ову тачку дневног реда скрећемо пажњу Дому да би било потребно донети и правила о поступку за избор Комисије за пословник и о поступку доношења пословника и других одлука. Ви сте добили приједлог тог пословника који је поднијела једна група посланика овог Дома и ја молим да неко у име тих посланика овдје изложи тај приједлог.

Има ријеч друг Вебер.

Норберт Вебер (Изборни срез Загреб-срез, НР Хрватска): Сада ћу вам изложити предлог одлуке. За пуно конституисање Дома и организационо-правно остварење уставних начела о новој улози Савезне скупштине и њених домова, потребно је донети стапан, добро проучен и потпун пословник. Као што је то обичај у раду наших претставничких тела и као што то налажу задаци припреме

за доношење овог пословника, потребно је изабрати посебну комисију Дома којој ће се поверити не само претходни претрес већ и сама припрема пословника.

У том смислу ми смо и саставили наш предлог. Уједно сматрамо, као што се види из нашег предлога, да би овој комисији за пословник Дома требало поверити и састављање одлуке о наградама и припадностима народних посланика, функционера Скупштине и домова и чланова Савезног извршног већа. Исто тако, мишљења смо да би комисија нашег Дома заједно са комисијом за пословник другог Дома добила задатак да припреми и Пословник Савезне народне скупштине. У том смислу уносимо одговарајућу одредбу у Предлог одлуке о пословном реду за избор комисије за пословник и о поступку доношења пословника и других одлука. Ако се други Дом сложи са овим нашим предлогом то значи да не би било потребно на заједничкој седници домова бирати посебну комисију за пословник Савезне народне скупштине.

Најзад, с обзиром да ће вероватно наш Дом имати потребу да доноси и неке друге одлуке сматрали смо за оправдано да у предлогу ове одлуке унесемо и одредбу о начину претресања и гласања у поступку доношења других одлука. На тај начин Дом не би имао више потребе да доноси нова правила о процедури за доношење таквих других одлука.

Текст одлуке гласи (*чита*): (Предлог одлуке о пословном реду за избор Комисије за пословник и о поступку доношења пословника и других одлука видети у прилогу).

Претседник Иван Божићевић: Да ли се ко јавља за ријеч о овом приједлогу? (Нико). Пошто се нико не јавља за ријеч прелазимо на гласање. Ко је за приједлог који је у име групе народних посланика поднио народни посланик Норберт Вебер, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала. Има ли ко *против*? (Нема). Да ли се ко уздржава од гласања? (Нико).

Према томе, оглашујем да је приједлог једногласно усвојен и да ће се по њему извршити избор комисије. Скрећем пажњу да приједлог за чланове комисије може поднијети група од 10 посланика. Да ли има неко приједлог?

Норберт Вебер: У име народних посланика Вебер Норберта, Дрог Виторија, Премате Драгутина, Искра Антуна, Јагодић Марије, Јеленић Чедомира, Кеваго Иштвана, Штурм Антона, Клобучара Виктора, Саздевског Младена и Првчић Стјепана предлажем следећу листу Комисије за израду Пословника Већа произвођача Савезне народне скупштине, и то: Џази Јосип, Хрибар Јанез, Христов Страшо, Кесић Радивој, Кнежевић Данило, Милановић Милош, Поповић Војин,

Родић Драган, Рудолф Јанко, Стаменковић Драги и Томашевић Добросав.

Претседник Иван Божичевић: Има ли ко какав други приједлог? (Нико се није јавио).

Пошто нема других приједлога стављам ову листу на гласање. Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко *против*? (Нико). Да ли се неко уздржава од гласања? (Нико). Према томе, објављујем да је приједлог једногласно усвојен и да су за чланове комисије изабрани сви народни посланици који су били предложени у име групе народних посланика од стране народног посланика Норберта Вебера.

Прелазимо на другу тачку дневног реда: питање Савезног друштвеног плана. У вези с овом и слиједећом тачком дневног реда опште претресање одржаће се на заједничкој сједници оба дома на којој ће друг Милентије Поповић о тим питањима говорити у име Савезног извршног вијећа. Послије претреса на заједничкој сједници одлучиваће се о овим тачкама дневног реда на посебним сједницама дома. Да ли Дом прима овај приједлог? (Прима).

Пре него што прекинемо ову сједницу предлажем да се прије заједничке сједнице домова, о којој сам говорио, одржи претходни заједнички састанак оба дома ради избора претсједника, потпретсједника и секретара Савезне народне скупштине. Да ли се прима овај приједлог? (Прима).

Према томе, прекидам ову сједницу и заједнички састанак домова одржаће се данас у 17,00 часова у сали Савезног вијећа.

(Седница је прекинута у 14 часова).

(Наставак у 18,20 часова)

Претседник Иван Божичевић: Продужујемо прекинуту сједницу. На дневном реду налази се одлучивање о другој и трећој тачки дневног реда. Ви сте саслушали експозе друга Милентија Поповића о обе тачке, па прелазимо на рјешавање о Приједлогу одлуке о привременим привредним мјерама за доношење друштвених планова за 1954 годину. Пошто је претрес о овом питању извршен на заједничкој сједници, ми имамо само да донесемо одлуку. Због тога дајем на гласање Приједлог одлуке о привременим привредним мјерама за доношење друштвених планова за 1954 годину.

Ко је за тај приједлог, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко *против*? (Нема). Да ли се ко уздржао? (Нико). Објављујем да је овај приједлог једногласно прихваћен.

Стављам на гласање Приједлог одлуке о привременом финансирању у првом тромјесечју 1954 године. Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала. Има ли ко *против*? (Нема). Да ли се ко уздржао? (Није). Објављујем да је и тај приједлог једногласно прихваћен.

Другови, пошто је тиме дневни ред наше данашње сједнице исцрпен, ја закључујем ову сједницу, а идућу сједницу Вијећа произвођача Савезне скупштине заказаће писмено Претсједник Савезне народне скупштине.

(Седница је закључена у 18,25 часова).

ПРИЛОЗИ**САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА**

ВЕЋЕ ПРОИЗВОЂАЧА

Посланички предлог одлуке

Број 2

ПРЕДЛОГ**ОДЛУКЕ О ПОСЛОВНОМ РЕДУ ЗА ИЗБОР ПРЕТСЕДНИКА, ПОТПРЕТСЕДНИКА И ЗАПИСНИЧАРА**

1.

Претседник, потпретседник и три записничара бирају се на основу појединачних предлога, које могу поднети најмање десет посланика.

Прво се бира претседник, затим потпретседник и најзад записничари.

Спровођењем избора претседника руководи претседник Верификационог одбора, а спровођењем избора потпретседника и записничара руководи изабрани претседник Дома.

Гласање се врши дизањем руке. Посланици гласају на тај начин што се изјашњавају „за“ или „против“ предложеног кандидата, или се уздржавају од гласања.

Ако је предложено два или више кандидата, гласање се врши поименично, на основу прозивке. Посланици гласају на тај начин што се изјашњавају за ког од предложених кандидата гласају, или се уздржавају од гласања. Прозивку посланика врши посланик који је на првом састанку Дома изабран за записничара.

2.

Избор претседника, потпретседника и записничара је пуноважан ако је на седници Већа присутно више од половине његових чланова.

За претседника, потпретседника односно записничара изабран је кандидат који је добио већину важећих гласова, а ако су у избору учествовала два или више кандидата онај кандидат који је добио највећи број гласова.

Резултат гласања објављује претседник Верификационог одбора односно претседник Дома.

3.

Ова одлука ступа на снагу кад је усвоји Веће произвођача.

Предлагачи:

Анрија Шубат, с. р., Месуд Мехмедагић, с. р., Павле Шумановац, с. р., Душан Асановић, с. р., Мујо Сефер, с. р., Миле Ожеговић, с. р., Перо Гајић, с. р., Драган Родић, с. р., Војин Поповић, с. р., Спасоје Шарац, с. р.

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

ВЕЋЕ ПРОИЗВОЂАЧА

Посланички предлог одлуке

Број 3

ПРЕДЛОГ**ОДЛУКЕ О ПОСЛОВНОМ РЕДУ ЗА ИЗБОР КОМИСИЈЕ ЗА ПОСЛОВНИК И О ПОСТУПКУ ДОНОШЕЊА ПОСЛОВНИКА И ДРУГИХ ОДЛУКА**

1.

Веће произвођача бира комисију од 11 чланова за израду предлога пословника.

Веће произвођача овлашћује комисију да пре преласка на израду предлога пословника за овај

Дом, заједнички са комисијом за пословник Савезног већа, ако и она добије исто овлашћење, изради предлог пословника Савезне народне скупштине, који ће обе комисије заједнички поднети Скупштини на решавање на заједничкој седници домова.

2.

Комисија се бира на основу кандидатских листа. Листу може предложити најмање десет чланова Дома.

За начин гласања и пуноважност избора важе одговарајуће одредбе Одлуке о пословном реду за избор Верификационог одбора и верификацију мандата.

Исте одредбе важе и за доношење пословника и других одлука Дома.

3.

Комисија се овлашћује да заједно са истом комисијом Савезног већа изради предлог о наградама народних посланика и о припадностима Претседника, потпретседника и секретара Скупштине, Претседника Републике и чланова Савезног извршног већа, као и да претресе питање повластица у вожњи за народне посланике и да Скупштини на заједничкој седници поднесе предлоге о томе.

Одлуке на заједничким седницама комисија оба дома пуноважне су ако за њих гласа већина чланова комисије једног и већина чланова комисије другог дома.

4.

Комисија бира себи претседника и секретара.

Комисија може образовати и поткомисије за поједина питања пословника и друге предлоге, али коначну одлуку доноси комисија у целини.

Сваки члан Дома има право да учествује у претресу у комисији, али не може гласати.

Савезно извршно веће може у комисију упутити своје поверенике који могу учествовати у претресу без права да гласају.

5.

Ако су комисији поднети нацрти за пословнике и друге одлуке, комисија ће одлучити који ће нацрт служити као основа за претрес.

Претрес се води прво у начелу а онда у појединостима.

Сваки члан комисије може у току претреса предлагати амандмане који морају бити писмено формулисани. О амандманима се расправља уз члан на који се односе. Пре гласања о члану гласа се за амандмане.

Кад текст предлога буде изгласан у појединостима гласа се о предлогу у целини.

Усвојени текст је предлог комисије.

После усвајања предлога, комисија бира свог известиоца и усваја извештај који ће известилац поднети на седници Дома односно Скупштине.

Ако се комисија подели на већину и мањину, мањина има право да одреди свог известиоца.

Претрес предлога комисије у Дому почиње подношењем извештаја известиоца комисије.

Претрес је јединствен и обухвата расправљање у начелу и у појединостима.

У претресу једног предлога комисије може сваки члан Дома узети реч само једанпут.

Сваки члан Дома може у току претреса подносити амандмане све док предлог није стављен на гласање. Амандмани се подносе писмено и у таквој форми да могу заменити члан који се њима мења.

Амандмани известиоца комисије сматрају се саставним делом њеног предлога.

О сваком амандману чланова Дома известилац је дужан да се изјасни да ли га усваја како је поднет или га усваја са изменама или га одбија.

Ако се известилац сложи са амандманом овај постаје саставни део предлога, а исто тако ако се подносилац амандмана сложи са изменама које му је известилац предложио.

Ако је известилац амандман одбио претседник ставља амандман на гласање. Ако Дом усвоји амандман овај постаје саставни део предлога.

7.

Кад је претрес завршен претседник ставља предлог на гласање у целини.

Пре гласања у целини претседник може одредити да се гласа о поједином делу или члану

предлога. Претседник може одредити да се предлог пре гласања чита у целини или делимично.

Претседник ће обавезно одредити гласање о делу или члану предлога или читање предлога ако то тражи један члан Дома чији захтев подржи још девет посланика.

8.

Дом решава пуноважно ако је седници присутно више од половине чланова Дома.

9.

Дом ће претресати прво предлог пословника а затим предлоге о наградама и припадностима.

10.

Ова одлука ступа на снагу кад је усвоји Веће произвођача.

VEĆE NARODA

1-vi PRETHODNI SASTANAK

ODRŽAN 25 DECEMBRA 1953 GOD.

SADRŽAJ:

Dnevni red:

- 1) Izbor predsedništva;
- 2) Rešavanje o odeljku 10 Odluke Saveznog veća o poslovnom redu za izbor Komisije za poslovnik;
- 3) Rešavanje o Predlogu odluke o privremenim privrednim merama do donošenja društvenih planova za 1954 godinu.

Govornici: Josip Vidmar.

PRETSEDAVAO:

JOSIP VIDMAR

ZAPISNIČAR:

VERA ACEVA

Početak u 18,05 časova

Josip Vidmar (NR Slovenija): Kao raniji predsednik Veća naroda otvaram ovaj prvi prethodni sastanak Veća naroda Savezne narodne skupštine.

Pre nego što pređemo na dnevni red potrebno je da izaberemo predsednika, njegovog zamenika i zapisničara.

Da li ko ima kakav predlog? (*Glasovi:* Za predsednika druga Vidmara.)

Da li ima još predloga? (Nema). Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se neko uzdržao? (Nije). Objavljujem da je za predsednika Veća naroda izabran narodni poslanik Josip Vidmar.

Ima li ko predlog za izbor zamenika predsednika? (*Više glasova:* Predlažemo Uglješu Danilovića!). Predložen je drug Uglješa Danilović. Ima li drugih predloga? (Nema). Pošto drugih predloga nema, pitam Veće prima li se kandidatura druga Uglješe Danilovića za zamenika predsednika. (Prima). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao? (Nije).

Sada treba da izaberemo zapisničara. Ima li predloga? (*Više glasova:* Vera Aceva!). Predložena je drugarica Vera Aceva. Ima li još predloga? (Nema). Pošto druga kandidatura nije postavljena, pitam: prima li se predlog da zapisničar bude narodni poslanik Vera Aceva? (Prima). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao? (Nije). Prema tome, za zamenika predsednika izabran je drug ing. Uglješa Danilović, a za zapisničara drugarica Vera Aceva.

Predsednik Josip Vidmar: Za današnju sednicu predlažem sledeći dnevni red:

1) Rešavanje o odeljku 10 Odluke Saveznog veća o poslovnom redu za izbor Komisije za poslovnik.

2) Rešavanje o Predlogu odluke o privremenim privrednim merama do donošenja društvenih planova za 1954 godinu.

Da li ima predloga za dopunu ili izmenu dnevnog reda? (Nema).

Pošto primedaba nema, da li se usvaja predloženi dnevni red? (Usvaja).

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Rešavanje o odeljku 10 Odluke Saveznog veća o poslovnom redu za izbor Komisije za poslovnik.

Deseti odeljak odluke Saveznog veća glasi (*čita*):

»Ako predlog odluke koja se nalazi na dnevnom redu Saveznog veća traži da članovi Saveznog veća, izabrani od republičkih veća, Pokrajinskog veća i Oblasnog veća, o tom predlogu rešavaju odvojeno, prvi njihov sastanak, kao Veća naroda, otvoriće po godinama najstariji poslanik.

Ovaj poslanik će predsedavati sastankom dok se ne izvrši izbor predsednika sastanka Veća naroda, njegovog zamenika i zapisničara.

U pogledu izbora predsednika, njegovog zamenika i zapisničara i glasanja važe odredbe odluke Saveznog veća o poslovnom redu za izbor predsednika, potpredsednika i zapisničara.

Za donošenje odluke u Veću naroda važe odredbe ove odluke o donošenju akata u Saveznom veću.

Ako nastupi nesaglasnost između teksta odluke usvojenog u Saveznom veću i teksta te odluke usvojenog u Veću naroda primeniće se odredbe člana 47 Ustavnog zakona.

Odredbe ovog odeljka ove odluke važe kad ih usvoji Veće naroda na odvojenom sastanku. Inače će se primenjivati tekst koji ono bude usvojilo.«

Da li neko traži reč? (Ne javlja se niko). Pošto niko ne traži reč prelazimo na glasanje. Ko je za predloženu odluku neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je odeljak 10 Odluke Saveznog veća o poslovnom redu za izbor Komisije za poslovnik u Veću naroda jednoglasno izglasan.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Rešavanje o Predlogu odluke o privremenim privrednim merama do donošenja društvenih planova za 1954 godinu.

Pošto je pretres obavljen u zajedničkoj sednici mi bismo imali samo da glasamo o tim odlukama. Ko je *za* te odluke, predložene od strane Izvršnog veća, neka digne ruku. (Svi

dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Objavljujem da su sve odluke koje je predložilo Izvršno veće izglasane.

Time je dnevni red ovog našeg sastanka iscrpen pa ga zaključujem. Iduća sednica biće sazvana na isti način kao što je bila i današnja.

(Sastanak je zaključen u 18,15 časova).

САВЕЗНО ВЕЋЕ И ВЕЋЕ ПРОИЗВОЂАЧА

1-ва ЗАЈЕДНИЧКА СЕДНИЦА

ОДРЖАНА 25 ДЕЦЕМБРА 1953 ГОД.

САДРЖАЈ:

Дневни ред:

- 1) Избор претседника, потпретседника и секретара Савезне народне скупштине;
- 2) Претрес о питању савезног друштвеног плана за 1954 годину и претрес о питању савезног буџета за 1954 годину;
- 3) Избор претседника Савезне народне скупштине;
- 4) Претрес Предлога пословника Савезне народне скупштине;
- 5) Извештаји административних одбора Савезног већа и Већа народа Народне скупштине ФНРЈ (другог сазива);
- 6) Извештај Комисије за тумачење закона;
- 7) Извештај Савезног извршног већа;
- 8) Избор Претседника Републике;
- 9) Доношење одлуке о проглашењу измена у Уставном закону;
- 10) Избор Савезног извршног већа;
- 11) Избор Административног одбора;
- 12) Избор Одбора за изборе;
- 13) Избор Комисије за тумачење закона;
- 14) Избор Комисије за утврђивање аутентичних текстова закона;
- 15) Разрешење и именовање судија Савезног врховног суда.

Говорници: Влада Зечевић, Владислав Рибникар, др Владимир Бакарић, Милован Ђилас, Милентије Поповић, Лазар Колишевски, Моша Пијаде, Гојко Гарчевић, Крсто Филиповић, др Макс Шнудерл, Чедо Капор, Претседник Републике Јосип Броз Тито, Ђуро Пуцар, Милош Минић, Мара Нацева, Живко Жижић.

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ВЛАДА ЗЕЧЕВИЋ, МИЛОВАН ЂИЛАС,
ВЛАДИМИР СИМИЋ, МОША ПИЈАДЕ

ЗАПИСНИЧАРИ:

ОБРЕН СТИШОВИЋ, АНТОН ШТУРМ, ВЕЛИМИР
СТОЈНИЋ

Почетак у 17,15 часова

Претседавајући Влада Зечевић: Другови и другарице, чланови оба дома, Савезног већа и Већа произвођача ове високе Скупштине одлучили су да се одржи заједнички састанак оба дома са одређеним дневним редом. По истој одлуци домова овај састанак водиће заједно друг Иван Божичевић као претседник Већа произвођача и ја као претседник Савезног већа. По договору нас двојице овој седници ја ћу председавати. Зато ми је част да објавим да је први претходни заједнички састанак домова отворен. Записник овог састанка водиће другови Обрен Стишовић, записничар Савезног већа, и Антон Штурм, записничар Већа произвођача.

Сагласно одлуци домова о дневном реду овог заједничког састанка, предлагем следећи дневни ред:

- 1) Избор претседника, избор потпретседника и избор секретара Савезне народне скупштине.

Усваја ли Скупштина овај дневни ред? (Усваја). Пошто је Скупштина усвојила днев-

ни ред, а пре него што пређемо на дневни ред, потребно је да утврдимо пословни ред за избор који имамо да извршимо. Тако је једна група народних посланика из оба дома већ поднела предлог о том пословном реду. Молим да један од предлагача образложи и прочита предлог одлуке. Ко од посланика тражи реч? Народни посланик Владислав Рибникар има реч.

Владислав Рибникар (Изборни срез Београд V, НР Србија): Другови народни посланици, као што је за избор претседника, потпретседника и записничара у оба дома Народне скупштине било потребно прописати привремену процедуру, тако је исто потребно да се и за избор претседника, потпретседника и секретара Савезне народне скупштине претходно утврди пословни ред. Тај избор није могућно обавити на основу досадашњег пословника за заједничке седнице, јер, као што је познато, функције претседника, потпретседника и секретара Савезне народне скупштине успостављене су први пут Уставним

законом. Због тога је група народних посланика поднела Скупштини Предлог одлуке о пословном реду за избор претседника, потпретседника и секретара Савезне народне скупштине, који је подељен народним посланицима. Тај предлог гласи (чита): (Видети прилог).

Предлажем Савезној народној скупштини да прими ову одлуку.

Претседавајући Влада Зечевић: Има ли још каквих предлога? (Нема). Онда прелазимо на гласање. Ко је за предлог одлуке који је поднео уважени народни посланик друг Владислав Рибникар, молим нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Да ли се ко уздржао од гласања? (Није).

Констатујем да је предлог који је поднео народни посланик друг Владислав Рибникар у име групе народних посланика примљен једногласно.

Прелазимо на дневни ред. Пошто је одлука о пословном реду усвојена на дневном реду је избор претседника Савезне народне скупштине. Ко има предлог?

Посланик Владимир Бакарић има реч.

Др Владимир Бакарић (Изборни срез Загреб V, НР Хрватска): У име групе од 25 народних посланика предлажем да се за претседника Савезне народне скупштине изабере друг Милован Ђилас. (Буран и дуготрајан аплауз).

Овај приједлог подносим у име предлагаца народних посланика: Бакарић др Владимира, Ацеве Вере, Бакрач Бориса, Бевк Франца, Брковић Саве, Дошен Илије, Јагодић Маце, Јојкић Ђурице, Јовановски Димча, Лапчевић Добривоја, Лековић Воје, Комар Славка, Гиздић Драга, Маглајлић Шефкета, Марковић Немање, Медан Саве, Милојевић Милоја, Наумовског Наума, Недељковић Раје, Новаковић Грује, Рудолф Јанка, Шибл Ивана, Видмар Јосипа, Виг Иштвана, Жавцер Павла.

Претседавајући Влада Зечевић: По једнодушности којом је поздрављен предлог друга Бакарића да се за претседника Савезне народне скупштине бира народни посланик Милован Ђилас, претпостављам да нема других предлога, али ипак питам: има ли других предлога? (Нема).

Стављам предлог на гласање. Ко је за предлог да се народни посланик Милован Ђилас изабере за претседника Савезне народне скупштине, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала. Има ли ко против? (Нема). Да ли се ко уздржао од гласања? (Није).

Објављујем да је за претседника Савезне народне скупштине изабран друг Милован

Ђилас. (Буран и дуготрајан аплауз. — Народни посланици устају и поново приређују овакве претседнику Савезне народне скупштине Миловану Ђиласу. Претседник Ђилас, праћен бурним аплаузом, заузима претседничко место.)

Претседник Савезне народне скупштине Милован Ђилас (Изборни срез титоградски и град Титоград): Другови и другарице народни посланици најљепше захваљујем на избору и изјављујем да ћу дужност вршити савјесно и у духу одлука и жеља овог Дома.

Настављамо с дневним редом. Бира се први потпретседник Савезне народне скупштине. Ко има предлог за првог потпретседника Савезне народне скупштине? (Др Владимир Бакарић: Молим за ријеч). Ријеч има др Владимир Бакарић.

Др Владимир Бакарић: Предлажем за првог потпретседника Савезне народне скупштине друга Владимира Симића. То чиним у име исте групе од 25 народних посланика која је предложила и претседника. (Аплауз).

Претседник Милован Ђилас: Молим народне посланике који су за овај предлог да дигну руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Да ли се неко уздржао од гласања? (Нико се не јавља).

Објављујем да је за првог потпретседника Савезне народне скупштине изабран друг Владимир Симић. Молим друга Владимира Симића да заузме своје мјесто. (Владимир Симић излази из посланичке клупе и заузима место за столом претседништва праћен дуготрајним и бурним аплаузом).

Бира се други потпретседник Савезне народне скупштине. Ко има предлог за другог потпретседника Савезне народне скупштине? (Др Владимир Бакарић: Молим за ријеч). Ријеч има др Владимир Бакарић.

Др Владимир Бакарић: Предлажем за другог потпретседника Савезне народне скупштине другарицу Лидију Шентјурц у име исте групе посланика. (Аплауз).

Претседник Милован Ђилас: Молим народне посланике који су за овај предлог да дигну руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Да ли се неко уздржао од гласања? (Нико се не јавља).

Објављујем да је за другог потпретседника Савезне народне скупштине изабрана другарица Лидија Шентјурц. Молим другарицу Лидију Шентјурц да заузме своје мјесто (Лидија Шентјурц заузима место за столом претседништва поздрављена бурним и дуготрајним аплаузом).

Бира се секретар Савезне народне скупштине. Ко има предлог за секретара Савезне народне скупштине? (Др Владимир Бакарић:

Молим за ријеч). Ријеч има др Владимир Бакарић.

Др Владимир Бакарић: За секретара Савезне народне скупштине предлажем друга Велимира Стојнића у име исте групе народних посланика. (Аплауз).

Претседник Милован Ђилас: Има ли ко други предлог за избор секретара Савезне народне скупштине? (Нико се не јавља). Молим народне посланике који су за овај предлог да дигну руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Да ли се неко уздржао од гласања? (Нико се не јавља).

Објављујем да је за секретара Савезне народне скупштине изабран Велимир Стојнић, народни посланик за Изборни срез Дрвар, Босанско Грахово и Босански Петровац. Молим друга Стојнића да заузме своје мјесто. (Велимир Стојнић заузима место за столом претседништва праћен дуготрајним и бурним аплаузом).

Претседник Милован Ђилас: Другови и другарице народни посланици, дозволите ми да се у име своје — по други пут — а у име другова којима сте указали високу част и изузетно повјерење захвалим и да изјавим да ћемо савјесно радити на дужности коју сте нам повјерили.

У историји нашег демократског развика овај сазив Народне скупштине свакако ће значити крупан корак напријед и то у том смислу што се њиме свршава уствари посљератни период нашег скупштинског живота за који је била карактеристична, знатна, али и неминовна, услјед револуционарних услова, улога администрације у државном и друштвеном животу. Али, у току трајања овог сазива неминовно ће се јавити и већ се јављају и нови облици за које је карактеристична преовлађујућа, одлучујућа улога претставничких органа у друштвеном и државном животу наше земље. Већ из тога излазе велики задаци и велике одговорности који стоје пред овим сазивом Савезне народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије. Савезна народна скупштина ће свакако ојачати својим стваралачким радом и својом одлучујућом улогом у државном и друштвеном животу, ојачаће дух законитости који у нашим условима и јесте дух демократије, социјализма и слободе. Савезна скупштина ће на тај начин бити још непосреднији претставник народних интереса и у њој ће се још отвореније изразити стварне тежње и радних маса и народа Југославије у борби за социјализам, демократију и независност.

Савезна скупштина ће и убудуће бити непоколебљиви бранилац суверенитета и независности Федеративне Народне Републике Југославије и слободног унутарњег развика равноправних народа Југославије.

Поштовани другови и другарице, ви сте нам указали веома високо повјерење. Настојаћемо и да га оправдамо. Своју дужност ћемо вршити савјесно и предано у складу са законима и одлукама овог високог Дома, руководећи се једино интересима земље и њених грађана. (Дуготрајан аплауз).

Другови народни посланици, дневни ред који смо на почетку овог састанка утврдили исцрпен је. Прије него што закључим овај претходни заједнички састанак домова желим да потсетим Скупштину да је чланом 8 Закона о спровођењу Уставног закона било одређено да претсједници Савезног вијећа и Вијећа народа и по један секретар ових вијећа који буду одређени остају на дужности до састанка новоизабране Савезне народне скупштине. Како се новоизабрана Савезна народна скупштина састала, па су њени домови изабрали и своја часништва, то тиме престаје важити овлашћење које су имали претсједник Савезног вијећа друг Владимир Симић и претсједник Вијећа народа Јосип Видмар, као и секретар Савезног вијећа Вида Томшић. Ја им у име Скупштине изражавам захвалност за њихов предани рад на припремама за састанак новоизабране Народне скупштине. (Аплауз).

Констатујем да је Савезна народна скупштина конституисана за свој рад.

Са овим закључујем претходни заједнички састанак домова и отварам прву заједничку сједницу домова.

На основу одлука оба дома предлажем за дневни ред:

- 1) Претрес о питању савезног друштвеног плана за 1954 годину, и
- 2) Претрес о питању савезног буџета за 1954 годину.

Прима ли Скупштина овај предлог дневног реда? (Прима). Има ли примједба? (Нема).

Објављујем да је дневни ред примљен.

Општи претрес водиће се на овој заједничкој сједници, а одлуке ће донети домови на својим посебним сједницама. Прелазимо на прву тачку дневног реда: Претрес о питању друштвеног плана за 1954 годину. Дајем ријеч Милентију Поповићу, који ће говорити у име Савезног извршног вијећа.

Члан Савезног извршног већа Милентије Поповић (Изборни срез град Ниш, НР Србија): Другови и другарице народни посланици, у току 1953 године органи који раде на привредном планирању као и органи који раде на привредном законодавству, и то како савезни тако и републички, били су у највећој мери ангажовани на изради новог привредног система и то у два правца: у правцу проучавања и формулисања нових организационих односа и облика и нових економских инстру-

мената нашег привредног система као и у правцу разраде привредног плана целокупне наше привреде на нови колосек, на израчунавању и проверавању свих привредних односа кроз квалитативно нове економске инструменте.

Као резултат тога рада Савезно извршно веће било је у могућности да на својој седници од 23. XII. 1953 год., користећи овлашћења која је добило чланом 20 Закона о спровођењу Уставног закона, донесе низ уредаба са важношћу од 1 јануара чији је смисао да се од 1 јануара уведе у живот, у својим најбитнијим деловима, нови привредни систем. Исто тако, Савезно извршно веће ће у току прве половине јануара донети и другу групу уредаба и прописа који заједно са првом треба да у више-мање заокруженој форми (заокруженој уколико је то за ово кратко време и преко уредаба уопште могућно) уведе у живот нови привредни систем. Самим тим ће и цела наша привреда, сва предузећа, сви органи народне власти у току идуче године привређивати, обрачунавати се, издржавати се по новом систему. Није, мислим, потребно овом приликом наглашавати сву важност овога нити је потребно образлагати да је време да се овакве измене, које значе даљу демократизацију целокупног нашег живота — што пре изврше.

Паралелно с тим било је неопходно да се сви наши економски планови и рачуни преведу на нове инструменте, са свим потребним марљивим проверавањима. Другим речима: израда привредних планова у целој земљи завршила је и морала је бити синхронизована израдом привредног система, са дефинитивним утврђивањем инструмената новог привредног система. Но, и поред тога савезни друштвени план је већ близу завршетка и моћи ће бити за врло кратко време, а у сваком случају до 20 јануара поднет Народној скупштини на одобрење. Савезно извршно веће имало је намеру да већ на првој седници нове Народне скупштине поднесе предлог новог друштвеног плана на одобрење, међутим, из техничких разлога, због преобилности посла и кратког времена, то није било могућно. Међутим, нова Народна скупштина у сваком случају временом не би била у стању да план проучи и да га одобри. Пошто нова Скупштина може узети у разматрање план тек пошто се конституишу њени одбори, — а за то треба најмање месец дана, па и више, — то је јасно да са 1 јануаром овај план неће бити могућно донети и озакоњити.

Доношење друштвеног привредног плана, и одговарајућег савезног буџета без сумње је један од најважнијих задатака који ова Скупштина треба да решава. Ми се ван сваке сумње сви слажемо с тим да она тај документ треба свестрано и детаљно да претресе,

пре свега у својим одборима. А за такав претрес, из кога би резултирала економска — и не само економска — политика земље за 1954 годину потребно је дуже времена.

Међутим, за увођење нових привредних инструмената, потребно је донети још извршан број битних одлука које би дефинисале и утврдиле односе у нашој привреди, одредиле права и обавезе одговарајућих привредних организација, органа народне власти итд. Ове би одлуке биле привремене и важиле би до доношења привредног плана и буџета. Оне би заправо привремено замениле друштвени план и буџет.

Због тога је нужно да Народна скупштина да одговарајућа овлашћења Савезном извршном већу да може уз уредбе о новом привредном систему донети и привремене одлуке привредно-планског карактера. Доношењем ових одлука Савезно извршно веће било би у могућности да до краја изврши један тако крупан задатак као што је увођење у живот новог привредног система и тиме омогући рад привредних организација и других органа на нови начин. Истовремено ће Савезно извршно веће, најкасније до 20 јануара, поднети Савезној скупштини како друштвени план и буџет, тако и одговарајуће законске предлоге — о којима ће овај Дом моћи на миру, без притиска текућег, дневног живота у привреди, дискутовати и доносити одлуке. Управо, дискусија о привредном плану, а затим дискусија о привредном систему биће један од најважнијих задатака који ова Скупштина има да решава у наредној години. А да би она то могла радити у миру, да би се могла посветити што дубљем и солиднијем проучавању потребно је и добро је да Савезно извршно веће донесе још и оне одлуке које су неопходне за текући живот привреде.

Савезно извршно веће треба пре 1 јануара да донесе одлуке о стопама амортизације основних средстава, о каматама на основна средства и на обртна средства привредних организација; о порезу на промет и порезу на добит; о стопама социјалног осигурања и финансирању социјалног осигурања; о новим мерама у девизном систему и о финансирању у спољно-трговинском промету; о обрачунским платама и о учешћу привредних организација у добити; о катастру и о порезу на катастар; о величини и финансирању савезног буџета; итд.

Републичка извршна већа, држећи се одлука и оквира савезних одлука, треба да донесу одлуке о републичком порезу на добит; о убирању ренте и монополске добити привредних организација; о учешћу република у приходима среза; о финансирању републичког буџета итд.

Народни одбори срезова и градова, користећи своје право из нових уредаба и држећи

се оквира које дају савезне и републичке одлуке, треба на време да донесу одлуке о учествовању привредних организација у добити, о платним фондовима, о порезу на доходак пољопривредних домаћинстава, о порезу на доходак занатлија, о каматама на основна средства комуналних предузећа, о распореду финансиjsких средстава између среза и општине итд.

Републичка извршна већа као и народни одбори срезова и градова треба да наставе рад на завршавању својих привредних планова да би их на време поднели својим скупштинама држећи се рока од 20 јануара, када ће најкасније Савезно извршно веће поднети друштвени план Федеративне Народне Републике Југославије Народној скупштини на дискусију и одобрење.

Народна скупштина, а нарочито њени одбори, требало би да подесе свој рад тако да крајем првог квартала план буде у Скупштини донет и изгласан — водећи рачуна да до 1 априла треба да донесу своје планове не само републичке скупштине већ и народни одбори. Због тога је потребно да одговарајући одбори Скупштине, а пре свега одбори који буду надлежни за привредну политику и буџет, у току прве половине марта месеца заврше дискусију и поднесу пленуму Народне скупштине друштвени привредни план и буџет на одобрење.

Предлози одлука о привременим привредним мерама до доношења друштвених планова за 1954 годину и о привременом финансирању у првом тромесечју 1954 године које је поднело Савезно извршно веће подељене су вам тако да сте имали прилике да их проучите. (Видети прилоге).

Претседник Милован Ђилас: Друг Милентије Поповић је говорио заједно о обе тачке дневног реда. Одлуку ће донијети посебно домови на својим сједницама. Ја мислим да и претрес можемо вршити заједно по обе тачке дневног реда иако немају међусобне везе. А то не значи да сваки посланик не може говорити одвојено. Претрес вршимо по обе тачке дневног реда.

Отварам претрес. Ко жели ријеч? (Не јавља се нико).

Другови и другарице народни посланици, пошто се нико није јавио за ријеч, претрес је закључен. Како по чл. 45 Уставног закона они чланови Савезног вијећа који су изабрани од претставничких тијела народних република и аутономних покрајина и области рјешавају одвојено као Вијећа народа, кад се на дневном реду Савезног вијећа налази предлог о савезном друштвеном плану, то ће прије сједнице Савезног вијећа за одлучивање по досадашњој тачки дневног реда морати да се одржи одвојени састанак Вијећа народа.

Прекидам ову прву заједничку сједницу домова, а наставак ћу објавити писмено.

На крају, умољавам народне посланике Вијећа народа да остану у овој сали гдје ће одмах одржати своју сједницу по овим питањима о којима је било ријечи, а други посланици за вријеме те сједнице морају се удаљити из сале, наиме треба да остану у кулоарима Скупштине.

(Седница је прекинута у 18,03 часова).

(Наставак 28 јануара 1954 год. у 16,10 часова)

Потпретседник Владимир Симић: Објављујем наставак прве заједничке седнице оба дома Савезне народне скупштине.

Записник ће водити секретар друг Велимир Стојнић.

Од времена кад је прекинута ова седница, наиме од 25 децембра прошле године, до данас стигло је Савезној народној скупштини више законских предлога, извештаја и других аката, који делимично долазе у обзир било за стављање на дискусију на заједничкој седници оба дома Савезне народне скупштине, било за дискусију домова.

Молим Савезну народну скупштину да саслуша саопштења о тим предметима који су стигли Савезној народној скупштини.

Прво, стигао је Предлог пословника Савезне народне скупштине са заједничким извештајем комисија за пословник Савезног већа и за пословник Већа произвођача.

Друго, стигао је извештај Савезног извршног већа за период 1950 до 1953 године. Са тим извештајем примио је Претседник Савезне народне скупштине писмо Претседника Републике друга Јосипа Броза Тита, које гласи (чита):

САВЕЗНО ИЗВРШНО ВЕЋЕ

Б бр. 478

25 јануара 1954 године

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ
СКУПШТИНЕ

Београд

Предлажем да се на дневни ред заједничке седнице домова, пре новог избора Претседника Републике и Савезног извршног већа, стави извештај Савезног извршног већа.

Извештај у име Већа поднећу ја лично на тој седници усмено, а у прилогу Вам достављам отштампани пословни извештај, који обухвата период од 1950 до 1953, с молбом да се благовремено раздели свима народним посланицима.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Претседник Републике,
Јосип Броз Тито, с. р.

Треће, стигао је извештај Комисије за тумачење закона.

Четврто, извештај Административног одбора Савезног већа и Административног од-

бора Већа народа Народне скупштине ФНРЈ (другог сазива).

Пето, Предлог закона о друштвеним плановима за развој привреде. Овај предлог, као и неколико закона уз њега, примљен је 20 јануара ове године. Подвлачим овај датум са разлогом што је Савезно извршно веће имало рок да до 20 јануара пошаље све ове предлоге.

Поред тога, примљен је Предлог закона о буџетима. То би било шесто.

Седмо, примљен је Предлог друштвеног плана ФНРЈ за 1954 годину,

Осмо, Предлог буџета ФНРЈ за 1954 годину,

Девето, Предлог закона о завршном рачуну ФНРЈ за 1952 годину.

Даље, десето, примљен је Предлог закона о изменама члана 82 став 1 и члана 107, став 2 Уставног закона о основама друштвеног и политичког уређења Федеративне Народне Републике Југославије и савезним органима власти.

Са овим законским предлогом примљено је у Савезном већу и Већу произвођача писмо од Савезног извршног већа са потписом потпредседника друга Едварда Кардеља, које гласи (чита):

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

САВЕЗНО ИЗВРШНО ВЕЋЕ

Бр. В 484

27 јануара 1954 године

Београд

ВЕЋУ ПРОИЗВОЂАЧА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ
СКУПШТИНЕ

Београд

Савезно извршно веће доставља као свој предлог Закон о изменама члана 82 став 1 и члана 107 став 2 Уставног закона о основама друштвеног и политичког уређења Федеративне Народне Републике Југославије, с молбом да га Дом стави на дневни ред и поступи према Уставом и пословником предвиђеном поступку.

Савезно извршно веће је у образложењу уз предлог овог закона објаснило потребу и смисао предложене промене.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Савезно извршно веће

Потпредседник,

Едвард Кардељ, с. р.

Сви ови законски предлози отштампани су и подељени народним посланицима и биће упућени надлежним домовима на претрес и решавање.

Једанаесто, примљен је Предлог одлуке о потврди уредаба Савезног извршног већа и о даљем раду на припреми закона о привредном систему. Ове уредбе донело је Савезно извршно веће на основу овлашћења из члана 20 Закона о спровођењу Уставног закона.

Уз овај акт примио је Претседник Савезне народне скупштине писмо Савезног извршног већа следеће садржине (чита).

САВЕЗНО ИЗВРШНО ВЕЋЕ

Бр. 12

27 јануара 1954 године

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ
СКУПШТИНЕ

Београд

Достављамо Вам Предлог одлуке о потврди уредаба Савезног извршног већа и о даљем раду на припреми закона о привредном систему, с молбом да га упутите Савезном већу и Већу произвођача.

Истовремено Вас молимо да доставите домовима писмо Савезног извршног већа у коме се образлаже предлог наведене одлуке. Ово писмо би требало прочитати на седници домова пре почетка претреса Предлога одлуке о потврди уредаба Савезног извршног већа и о даљем раду на припреми закона о привредном систему.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Савезно извршно веће

Потпредседник,

Едвард Кардељ, с. р.

Ове уредбе биће достављене домовима на потврду.

Даље, од Милована Ђиласа, народног посланика за Изборни срез титовградски и град Титовград, примљена је на дан 13 јануара 1954 године оставка на положај Претседника Савезне народне скупштине на који је изабран на 1-вој заједничкој седници 25 децембра прошле године. Оставка гласи (чита):

САВЕЗНОЈ НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Београд

Пошто сам својим јавним радом, публицистичким и другим, дошао у раскорак са Савезним одбором Социјалистичког савеза радног народа Југославије постало је неприродно и неодрживо да и даље будем претседник Савезне народне скупштине па овим путем подносим оставку на свој положај.

Београд

13 јануара 1954 године

Милован Ђилас, с. р.

Од Савезног извршног већа примљен је предлог за разрешење дужности судије Савезног врховног суда другарице Неде Божиновић и предлог за избор друга Боривоја Марковића, сада члана Врховног суда Народне Републике Србије, за судију Савезног врховног суда.

Поред тога, до овог тренутка примљено је 58 претставки и жалби.

Све приспеле претставке и жалбе биће, наравно, упућене надлежним домовима.

Поред осталог, пре неколико тренутака стигао је телеграм од другова народних посланика Николе Ковачевића, Андрије Мугоше, Саве Ђрковића, Радомира Коматине и Комнена Церовића, с молбом да се прочита

пред Савезном народном скупштином. Телеграм гласи (чита):

САВЕЗНОЈ НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Београд

Због изненадних тешких временских непогода немогућно нам је стићи на заседање. Необично нам је жао што нећемо присуствовати избору Претседника Републике. Молимо вас да обавестите Народну скупштину да су наши гласови за друга Тита, да он као Претседник Републике води нашу социјалистичку домовину у нове победе, у срећну и светлу будућност као што нас је и досад водио.

Молимо Народну скупштину да се и наши гласови узму као пуноважни.

**Никола Ковачевић, Андрија Мугоша,
Саво Брковић, Радомир Коматина и
Комнен Церовић.**

Најзад, стило је писмо од народног посланика Владимира Дедијера у коме каже да због болести није у стању да присуствује седници Савезне народне скупштине од 28 овог месеца.

У саопштеном материјалу, као што сам у почетку рекао, има предмета који могу доћи у обзир за стављање на дневни ред заједничке седнице Савезне народне скупштине по њеној надлежности. На основу тога слободан сам да учиним следећи предлог Савезној народној скупштини за утврђивање дневног реда (чита):

1) избор претседника Савезне народне скупштине;

2) претрес Предлога пословника Савезне народне скупштине;

3) претрес извештаја административних одбора Савезног већа и Већа народа Народне скупштине ФНРЈ (другог сазива);

4) претрес извештаја Комисије за тумачење закона;

5) претрес извештаја Савезног извршног већа;

6) избор Претседника Републике.

Да ли има ко од народних посланика какву примедбу на предложени дневни ред или има какав предлог у погледу допуне предложеног дневног реда? (Славко Комар: Предлажем да се у дневни ред унесе извештај Верификационог одбора о случају мандата Јосипа Шестана).

Тај извештај не може да се стави на дневни ред из разлога што га још немамо. С друге стране, то не спада у надлежност Савезне народне скупштине.

Ако других предлога нема, питам Скупштину да ли прима предложени дневни ред. (Прима).

Објављујем да је дневни ред, онако како је предложен, од стране Народне скупштине прихваћен.

Прелазећи на прву тачку дневног реда, на избор претседника Савезне народне скупштине, обавештавам Савезну народну скуп-

штину да ће процедура за овај избор бити она која је означена у Одлуци о пословном реду за избор претседника, потпретседника и секретара Савезне народне скупштине, одлуци која је раније донета, пошто још немамо пословник. Сагласно тој одлуци, 10 народних посланика, најмање, могу предложити кандидатуру за претседника Савезне народне скупштине. Ако неко има такав предлог, молим да га поднесе. (Лазар Колишевски: Молим за реч).

Реч има Лазар Колишевски.

Лазар Колишевски (НР Македонија): У име Социјалистичког савеза радног народа и у име 26 народних посланика предлажем за претседника Савезне народне скупштине друга Мошу Пијаде, (Дуготрајан аплауз). Предлагачи: Лазар Колишевски, Мара Нацева, Милош Минић, Цана Бабовић, Стеван Дорњски, Владимир Бакарић, Божидар Масларић, Марко Белинић, Милка Куфрин, Иван Караиванов, Шефкет Маглајлић, Владо Шегрт, Војислав Биљановић, Маријан Брецељ, Борис Крајгер, Борко Темелковски, Драги Стаменковић, Бранислав Младеновић, Јован Василевски, Јосип Цази, Иван Лончар, Милош Милаковић, Никола Котле, Добривоје Лапчевић, Иван Пинтарић и Вилем Шкринар.

Потпретседник Владимир Симић: Да ли има још какав други предлог? (Не јавља се нико). Сагласно Одлуци о процедури за избор претседника Савезне народне скупштине, стављам овај предлог друга Лазара Колишевског и другова на гласање. Ко је за то да Претседник Савезне народне скупштине буде предложени друг Моша Пијаде, молим нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала лепо. Има ли кога против? (Нема). Да ли се ко уздржао од гласања? (Моша Пијаде: Ја). (Буран аплауз).

Проглашујем да је друг Пијаде изабран за Претседника Савезне народне скупштине. (Сви посланици устају и дуготрајно и бурно аплаудирају. Претседник Моша Пијаде излази из посланичке клупе и, праћен овацијама, заузима претседничко место).

Претседник Моша Пијаде: Другови и другарице народни посланици, молим вас да верујете да ћу заложити све своје снаге да одговорим дужности коју сте ми данас поверили. (Буран аплауз).

Прелазим на другу тачку дневног реда: претрес Предлога пословника Савезне народне скупштине. Њега су заједнички радиле две комисије. Известилац је Гојко Гарчевић. Молим народног посланика Гојка Гарчевића да поднесе извештај.

Известилац комисија за пословник Гојко Гарчевић (НР Црна Гора): (Чита извештај комисија за израду Предлога пословника Савезне народне скупштине. — Видети прилог.)

Друтови и другарице народни посланици, Предлог пословника Савезне народне скупштине израђен је сагласно одлукама Савезног вијећа и Вијећа произвођача о пословном реду за избор комисије за пословник и о постанку доношења пословника на заједничким сједницама комисија за израду пословника Савезног вијећа и Вијећа произвођача. Као основу за израду предлога прихватили смо Нацрт пословника израђен од стручњака Секретаријата за законодавство и организацију Савезног извршног вијећа. Сматрам за дужност истаћи да су редактори Нацрта пословника уложили максимум труда и високу стручност да нацрт што боље израде како би што корисније послужио нашем раду. И поред бројних садржајних, техничких и стилистичких измена и допуна, Нацрт пословника је драгоцјено послужио комисијама да овај Предлог пословника буде солидно обрађен и да се рад на њему изврши у релативно кратком времену.

У изради Нацрта пословника, као и у раду комисија на изради Предлога пословника, врло активно судјеловао је са савјетодавним правом друг Моша Пијаде, који је својим одличним познавањем нашег уставног права и парламентарних принципа дао значајан допринос квалитетној обради Предлога пословника.

Сагласно одлукама о пословном реду за избор комисија за пословник Савезног вијећа и Вијећа произвођача, Предлог пословника Савезне народне скупштине израђен је прије предлога пословника за Савезно вијеће и Вијеће произвођача, а његово изгласавање било је одложено и обављено је чак тек послије израде предлога пословника домова. Овим се хтјело и постигло то, да се у предлоге пословника Савезног вијећа и Вијећа произвођача по истим питањима примијене истовјетни принципи и формулације као и у Предлогу пословника Савезне народне скупштине. Сматрамо да је овакво становиште оправдано и поред постојања два самостална дома и да овиме њихова самосталност ни најмање није окрњена, јер би било посве погрешно да се истовјетна питања у појединим пословницима исте Скупштине, различито регулишу.

Предлогом овог пословника спроводе се у живот уставне одредбе, регулише се рад и обезбјеђује функционисање Савезне народне скупштине. Под појмом Савезне народне скупштине, у смислу овога Пословника, подразумева се Савезна народна скупштина само у оним функцијама и са оним органима који оличавају Савезну народну скупштину као цјелину. То значи, да овај Предлог пословника не обухвата пословне органе Савезне народне скупштине, Савезно вијеће и Вијеће произвођача, који као аутономни до-

мови имају своје посебне пословнике. То су, устvari, основни и најважнији пословници Скупштине, јер се највећи дио послова Савезне народне скупштине одвија у њеним до-
мовима.

Специфично политичко уређење наше земље, мјесто и улога Скупштине у нашем друштвеном уређењу, њена структура и унутрашња организација нашле су одговарајућег одраза у Предлогу пословника. Ово му је и дало специфично обиљежје. То га чини знатно друкчијим од пословника раније наше скупштине, као и од пословника скупштине других земаља. Због тога, при изради Предлога пословника, искуство раније наше Скупштине и скупштина других земаља могла су се само дјелимично користити и то првенствено у питањима процедуре, док су се за сва остала питања морала проналазити одговарајућа оригинална решења, што је рад на изради овог Предлога пословника чинило отежаним.

Уставним законом установљена је тјешња повезаност домова и успостављено чвршће јединство Скупштине као цјелине, у односу на ранију нашу Скупштину. Ово је нарочито дошло до изражаја увођењем положаја претсједника, потпретсједника и секретара Скупштине. С обзиром на то, комисије су прихватиле и примјениле у Предлогу пословника идеје из Нацрта пословника, да се пословник не ограничи само на регулисање питања процедуре за заједничке сједнице домова, већ да се њиме регулишу и сва остала питања која се тичу Савезне народне скупштине као цјелине и њених заједничких органа. Зато је и напуштено да се Предлог овог пословника назове „Пословник за заједничке сједнице“ као што је то било у ранијој нашој Скупштини јер је он регулисао само правила процедуре за заједничке сједнице. Сада је узет шири назив који обухвата сву материју коју Пословник регулише. Према томе, Предлог овог пословника обухвата материју која се односи на правила процедуре за заједничке сједнице домова, права и дужности претсједника, потпретсједника и секретара Скупштине, рад правног савјетника Скупштине, рад скупштинске администрације, као и сва остала питања која се тичу Скупштине као цјелине, а не спадају у дјелокруг рада појединих домова.

Овакав систем обраде пословника поставља једну врсту кодификације прописа о Савезној народној скупштини. Уставни закон садржи прилично разрађене одредбе којима је регулисан правни положај, организација и компетенције Савезне народне скупштине. Такође и Закон о правима и дужностима, избору и опозиву посланика Савезне народне скупштине садржи извесне одредбе из ове материје. Али тек доношењем оваквог по-

словника, у који је пренесен низ одредаба из Уставног закона и Закона о правима и дужностима, избору и опозиву народних посланика, њиховом даљом разрадом и употпуњавањем, добиће се потпун и јасан лик Савезне народне скупштине, чиме се, нема сумње, обезбеђује њен слободан, правилан и нормалан рад.

У разрађивању појединих питања Предлога пословника комисије су се руководиле, с једне стране, тиме да се загарантује што шира и потпунија демократичност у раду народних посланика, а с друге стране, да се обезбиједи да Скупштина буде радно тијело способно да благовремено рјешава сва питања која буде третирала. Полазећи увијек од тог становишта, при сваком конкретном питању заузимало се такво становиште које највише одговара задовољењу и једног и другог захтјева, које највише одговара и принципу демократичности и принципу економичности.

Уставним законом предвиђено је, да је Савезна народна скупштина у сталном засједању за вријеме на које је изабрана и да ради у посебним сједницама вијећа, у заједничким сједницама оба дома, у сталним и другим одборима и комисијама. Предлог пословника израђује ову уставну поставку и прецизира је у том смислу, да се Скупштина налази у засједању за све вријеме трајања сазива, без редовних и ванредних засједања (какве смо имали у ранијој Скупштини, али и без временског прецизирања сталног трајања сједница домова. То значи, да Скупштина може имати и прекида у раду. Поред тога, посебном одредбом предвиђено је да у лјетњем периоду Скупштина има и свој одмор који може трајати највише 3 мјесеца. Са оваквим становиштем ниуколико се не долази у супротност са уставним принципом о сталности засједања, већ се само допуштају и прецизирају уставне одредбе у духу саме уставне поставке.

У складу са уставним одредбама, Предлог пословника разрађује права и дужности претсједника Скупштине. Поред руковођења заједничким сједницама домова, у основна права и дужности претсједника Скупштине спадају: старање о извршењу одлука Скупштине и њених вијећа, тумачење пословника, састављање предрачуна расхода и прихода, прописивање кућног реда и правила за скупштинску стражу, претстављање Скупштине, сазивање домова у сједнице у случају прекида рада домова и постављање правног савјетника Скупштине. Поред ових основних права и дужности, претсједник Скупштине има још низ других права и дужности предвиђених овим Предлогом пословника и предлозима пословника домова. Предлогом пословника предвиђена су такође и права и дужности потпретсједника и секре-

тара Скупштине. Увођењем функције претсједника, потпретсједника и секретара Скупштине, којих није било у претходној Скупштини, створени су инструменти за тјешње повезивање домова и за јаче истицање јединства Скупштине, што је од великог практичног значаја за правилан и нормалан рад Скупштине и њених органа.

Најважније одредбе Предлога пословника односе се на дјелокруг и начин рада заједничких сједница домова. Предлогом пословника наводе се сва питања која спадају у искључиву надлежност заједничке сједнице домова, а то су: избор и разрјешење претсједника Републике, избор и разрјешење чланова Савезног извршног вијећа, избор и разрјешење претсједника, потпретсједника и секретара Скупштине, избор и разрјешење судија Савезног врховног суда, избор и разрјешење чланова одбора и комисија, проглашење промјена Устава, рјешавање спорова о надлежности између домова, доношење Пословника Савезне народне скупштине, претресање извјештаја својих одбора и комисија, као и вршење других послова одређених Уставом и овим Пословником. Поред тога, заједничке сједнице домова одржавају се кад то одлуче оба дома и кад Претсједник Републике затражи да Скупштина на заједничкој сједници домова донесе одлуку по акту Савезног извршног вијећа који је Претсједник Републике задржао од извршења. Као што се види, дјелокруг рада заједничке сједнице домова прилично је ограничен. То произилази из тога што је тежиште рада Скупштине концентрисано у њеним главним органима, Савезном вијећу и Вијећу произвођача, који су главни носиоци живота и рада Скупштине.

Скупштина на заједничким сједницама домова, према овом Предлогу пословника, може доносити декларације и резолуције у питањима из надлежности федерације, као и препоруке за рад државних органа, само управних установа и привредних организација.

Насупрот пракси раније Скупштине, да се на заједничкој сједници домова могу претресати законски предлози, Предлог пословника предвиђа да се на заједничкој сједници домова може саслушати само експозе о неком законском предлогу, кад то претходно одлуче оба дома. Овакво становиште заузето је зато што оно више одговара принципу самосталности домова.

Заједничке сједнице домова сазива претсједник Скупштине. Сједнице су јавне, али, изузетно, Скупштина може одлучити да се држе и без присуства јавности. Дневни ред сједнице утврђује Скупштина на предлог претсједника Скупштине. Да би посланици благовремено били упознати са свим питањима предложеним за дневни ред заједнич-

ке сједнице, стављено је у дужност претсједнику Скупштине да прије почетка сједнице стави на располагање посланицима списак свих приспјелих питања за заједничку сједницу. Говорник може говорити о питању које је на дневном реду више пута, сем ако Скупштина одлучи, на предлог 10 посланика, да говорник може говорити само једанпут. Скупштина на заједничкој сједници домова може доносити пуноважне одлуке ако је сједници присутна већина чланова једног и другог дома. Гласање је јавно и одлуке се доносе већином гласова, уколико није друкчије предвиђено. Гласач се изјашњава „за“ или „против“ или се уздржава од гласања. Ако је број уздржаних гласова већи од датих гласова „за“ и „против“ сматра се да је предлог одбијен.

У погледу поступка избора и начина гласања на заједничкој сједници домова, Уставним законом прецизирано је једино да се избор Претсједника Републике има извршити тајним гласањем, док за друге органе Скупштине начин гласање није предвиђен, што треба Пословником регулисати. О овом питању водила се жива дискусија у комисијама. Било је разних предлога. Послије исцрпне дискусије заузело се становиште, да се избор Савезног извршног вијећа врши јавним гласањем по листама и то тако, да су изабрани сви кандидати са листе која је добила највећи број гласова. За овакво становиште Комисија се оријентисала због тога што сматра да Савезно извршно вијеће по свом саставу треба да буде хомогено тијело способно да успјешно колегијално ради, а то се не би постигло ако би се избор чланова вршио појединачно или ако би у случају више листа са сваке листе били изабрани по реду кандидати сразмерно броју гласова који је добила свака листа. Насупрот овоме, код избора претсједника, потпретсједника и секретара Скупштине, одбора и комисија Предлогом пословника регулисано је, да се избор врши јавним гласањем, али на предлог једног посланика Скупштина може одлучити да се избор изврши и тајним гласањем. Код избора одбора и комисија, ако има више кандидатских листа, изабрани су кандидати са тих листа сразмерно броју гласова који је добила свака листа. За ове случајеве примијењен је овакав систем зато што се сматра да је демократскији, пошто разлози који су истакнути за избор Савезног извршног вијећа не могу се односити и на ове органе.

Према Предлогу пословника, предлоге декларација, резолуција, препорука или одлука које Скупштина доноси на заједничкој сједници домова могу поднијети овлашћени органи или лица и они морају бити претходно претресени у надлежном одбору или комисији оба дома, сем изузетно ако се ради о хитности.

Претрес је јединствен и обухвата истовремено расправљање у начелу и у појединостима. Амандмани се могу подносити све док предлог не буде стављен на гласање. Начелно се текст предлога не чита, али на почетку претреса или прије гласања претсједник Скупштине може одредити да се текст предлога не чита или да се поједини дијелови прочитају. Овакво се поступа и кад то затражи један посланик чији предлог подржи 9 посланика. О предлогу се гласа у цјелини али претсједник Скупштине може ставити на посебно гласање поједине дијелове предлога.

Једно од најважнијих права народних посланика свакако је право упућивања питања Савезном извршном вијећу. Према Предлогу пословника Савезне народне скупштине, питања се упућују претсједнику Скупштине или на сједници дома. Одговор се може тражити писмено или да се усмено понесе на сједници дома. Савезно извршно вијеће је дужно дати тражени одговор. Скупштина на заједничкој сједници домова може одлучити, на приједлог Савезног извршног вијећа или народног посланика који је упутио питање да Савезно извршно вијеће да свој одговор на заједничкој сједници домова. Одговор се може дати на истој сједници или у року који Скупштина одреди. Ако је посланик који је поставио питање незадовољан одговором, на његов приједлог Скупштина може одлучити да се поведе претрес о постављеном питању и датом одговору. Послије претреса Скупштина може одлучити мотивисан или прост прелаз на дневни ред или донијети резолуцију или препоруку за рад државних органа, самоуправних тијела или привредних организација.

Према Предлогу пословника, Савезна народна скупштина има следеће сталне одборе и комисије: Административни одбор, Одбор за изборе, Комисију за тумачење закона и комисије за утврђивање аутентичних текстова закона и других аката Скупштине. Њихов дјелокрут рада, као и бројни састав, прецизирани су Предлогом пословника.

О раду заједничке сједнице домова води се записник који садржи основне податке, и стенографске биљешке које садрже потпуни ток сједница. Говорник има право да прегледа текст свога говора у стенографским биљешкама и да учини измјене које се тичу редакције, не уносећи битне измјене. Сваки народни посланик има право да тражи да му се ставе на увид стенографске биљешке.

Претставници штампе имају право да присуствују сједницама Скупштине, којима се уручују скупштинске легитимације. Претставнику штампе који злоупотреби своја права може се одузети скупштинска легитимација.

Новина је за нашу Скупштину увођење функције правног савјетника Скупштине којој има статус скупштинског службеника. Његова је дужност да помаже претседнику Скупштине давањем мишљења о свим правним питањима, а нарочито о питањима примјене и тумачења пословника Скупштине и домова.

Предлог пословника Савезне народне скупштине детаљно је обрадио сва важна питања Савезне народне скупштине а нарочито она која се тичу дјелокруга и начина рада заједничких сједница домова и права и дужности претседника Скупштине. Иако се прибјегло детаљној разради није се отишло у крајност да у Предлогу пословника нађу своја рјешења ситна и небитна питања, која су остављена да их сама пракса у духу одредаба овог Пословника рјешава. Оваквим постављањем Предлога пословника обезбјеђује се с једне стране правилан и нормалан рад Савезне народне скупштине, а с друге стране избјегло се да Пословник буде сметња да се у појединим конкретним случајевима које пракса буде истакла заузме правилан одговарајући став.

Све одредбе Предлога пословника или су стриктно у складу са уставним прописима или се заснивају на уставним прописима те имају карактер разраде и допуне уставних прописа. Тиме је појам Савезне народне скупштине као највишег органа власти федерације законски још боље дефинисан и још више конкретизован, што ће имати позитивног одраза и што ће омогућити да правилно и нормално функционише један релативно сложен и у низу својих елемената један нов систем власти.

Овим Предлогом пословника права народних посланика у погледу подношења предлога, учествовања у дискусији, постављања питања Савезном извршном вијећу, узимања ријечи, учествовања у избору итд. обезбјеђена су и загарантована у духу најшире социјалистичке демократије. Тиме су се стекли потребни предуслови за слободан, конструктиван и стваралачки рад и на нама је да овом највишем органу власти федерације дамо живота и учинимо га новим системом скупштинске владавине.

Из свих ових разлога, молим овај високи Дом, да изволи усвојити Предлог пословника Савезне народне скупштине. (Аплауз).

Претседник Моша Пијаде: Отварам претрес о овом извештају. Ко жели реч?

Онај амандман који је дат на члан 99 Предлога пословника (саставни је део овог предлога. Пошто су га предложили саме комисије, он се има сматрати саставним делом самог предлога.

Не јавља се нико за реч? (Не јавља).

Сматрам да не треба читати цео текст Предлога пословника. Слажете ли се с тим? (Сви се слажу).

Пошто се нико не јавља за реч, стављам Предлог пословника на гласање. Ко је за нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Да ли се ко уздржао од гласања? (Нико).

Предлог пословника је усвојен једногласно. Он ступа на снагу одмах чим га Скупштина усвоји. То је по члану 124 овог Пословника. Пошто је он сада усвојен, он је, дакле, ступио на снагу.

Прелазимо на трећу тачку дневног реда: извештај административних одбора Савезног већа и Већа народа Народне скупштине прошлог сазива. Пошто се налазимо пред избором новог јединственог Административног одбора, а ова два одбора су имала овлашћење да раде до избора новог Административног одбора, то су дужни данас да поднесу извештаје. Молим да се ти извештаји прочитају.

Од стране Већа народа мислим да је као члан Административног одбора присутан друг Крсто Филиповић. Он ће прочитати оба извештаја.

Извештај Административног одбора Крсто Филиповић (Изборни срез ситнички, Аутономна Косовско-метохиска Област, — НР Србија (чита):

НАРОДНА СКУПШТИНА ФНРЈ

Бр. 15
27-1-1954
Београд
СНС (А)/7

САВЕЗНОЈ НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Београд

На основу члана 101 став 2 Пословника Савезног већа Народне скупштине ФНРЈ, а у вези члана 3 Уредбе о извршењу буџета подносимо

ИЗВЕШТАЈ

О РЕДОВНОМ ПРЕГЛЕДУ КАСЕ И ЦЕЛОКУПНОГ РАЧУНСКО-БЛАГАЈНИЧКОГ ПОСЛОВАЊА ПО БУЏЕТУ САВЕЗНОГ ВЕЋА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ ФНРЈ ЗА ПЕРИОД АВГУСТ ДО 15 ДЕЦЕМБРА 1953 ГОДИНЕ

На основу детаљног прегледа свих уплатних и исплатних докумената, као и извештаја Народне банке установљено је да је пословање Савезног већа Народне скупштине ФНРЈ у наведеним периодима вршено правилно и да су сви документи снабдевени наредбом и налогом за исплату и потписани од стране наредбодавца и рачунополагача, па зато предлажемо да се одговорни наредбодавац и рачунополагач за пословање у одређеном времену разреше одговорности.

Претседник
Административног одбора
Савезног већа,
Станка Веселинов, с. р.

НАРОДНА СКУПШТИНА ФНРЈ

28-I-1954

Бр. 18

СНС (А)/7

САВЕЗНОЈ НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Београд

На основу члана 101 став 2 Пословника Већа народа Народне скупштине ФНРЈ, а у вези члана 3 Уредбе о извршењу буџета подносимо

ИЗВЕШТАЈ

О РЕДОВНОМ ПРЕГЛЕДУ КАСЕ И ЦЕЛОКУПНОГ РАЧУНСКО-БЛАГАЈНИЧКОГ ПОСЛОВАЊА ПО БУЏЕТУ ВЕЋА НАРОДА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ ФНРЈ ЗА ПЕРИОД АВГУСТ ДО 15 ДЕЦЕМБРА 1953 ГОДИНЕ

На основу детаљног прегледа свих уплатних и исплатних докумената, као и извештаја Народне банке установљено је да је пословање Већа народа Народне скупштине ФНРЈ у наведеним периодима — вршено правилно и да су сви документи снабдевени наредбом и налогом за исплату и потписани од стране наредбодавца и рачунополагача, па зато предлажемо да се одговорни наредбодавац и рачунополагач за пословање у одређеном времену разреши одговорности.

За известиоца одређен је Филиповић Крсто.

Претседник
Административног одбора
Већа народа,
Милан Смиљанић, с. р.

Претседник Моша Пијаде: Чули сте извештаје оба одбора. Да ли ко од посланика жели да говори о овим извештајима? (Не јавља се нико).

Примају ли се ова два извештаја: (Примају). Има ли ко против? (Нема). Извештаји административних одбора су примљени.

Прелазимо на следећу тачку дневног реда: извештај Комисије за тумачење закона. Извештај ће поднети њен претседник, др Макс Шнудерл.

Извештач Комисије за тумачење закона др Макс Шнудерл (Изборни срез Марибор — срез II, НР Словенија) чита:

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА
КОМИСИЈА ЗА ТУМАЧЕЊЕ ЗАКОНА

Бр. 5

15-I-1954 год.

Београд

СНС (А)/6

ИЗВЕШТАЈ

О РАДУ КОМИСИЈЕ ЗА ТУМАЧЕЊЕ ЗАКОНА
САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

На XXIV заједничкој седници VI редовног заседања II сазива Народне скупштине ФНРЈ, одржане 14 јануара 1953 године, изабрана је Комисија за тумачење закона, у коју су ушли народни посланици: др Макс Шнудерл, Риста Антуновић, Никола Секулић, Милија Радовановић, Фране Фрол, Лазар Мојсов, Грујо Новаковић, Маријан Брецељ и Гојко Гарчевић.

24 фебруара 1953 године Комисија је одржала своју прву седницу, на којој се конституисала и изабрала за претседника Комисије др Макса Шнудерла, а за секретара Ристу Антуновића.

На истој седници Комисија је донела и свој пословник, који је на XXV заједничкој седници Савезног већа и Већа народа Народне скупштине ФНРЈ,

одржаној 23 марта 1953 године, потврђен. („Службени лист ФНРЈ“, бр. 16 од 8 априла 1953 године).

У току 1953 године Комисија је издала: Обавезно тумачење члана 91, 94, 97, 98 и 100 Закона о извршењу казни, мера безбедности и васпитно-поправних мера, Обавезно тумачење става 2 члана 5 Општег закона о занатству (оба тумачења отштампана у „Службеном листу ФНРЈ“ бр. 13 од 25 марта 1953 године), Обавезно тумачење члана 19 и 23 Закона о ратним војним инвалидима („Службени лист ФНРЈ“ бр. 23 од 3 јуна 1953 године), Обавезно тумачење члана 27 ст. 1 Закона о пољопривредном земљишном фонду општенародне имовине и додељивању земље пољопривредним организацијама, Обавезно тумачење члана 2а Закона о национализацији приватних привредних предузећа у вези са чланом 2 Општег закона о занатству, Обавезно тумачење чл. 1 ст. 1 Закона о јавном правобраниоштву (сва три тумачења отштампана у „Службеном листу ФНРЈ“ бр. 27 од 8 јула 1953 године), Обавезно тумачење члана II Уговора о трговини и пловидби између Србије и Уједињених Држава Америчких закљученог 2/14 октобра 1881 године и члана 5 Споразума између влада Сједињених Америчких Држава и Федеративне Народне Републике Југославије о новчаним потраживањима Сједињених Америчких Држава и њихових држављана закљученог 19 јула 1948 године (отштампано у „Службеном листу ФНРЈ“ бр. 31 од 12 августа 1953 године), Обавезно тумачење главе IV под В. Закона о друштвеном плану ФНРЈ за 1953 годину („Службени лист ФНРЈ“ бр. 35 од 10 септембра 1953 године), Обавезно тумачење члана 28 става 2 Закона о ратним војним инвалидима и Обавезно тумачење члана 87 став 2 Закона о социјалном осигурању радника и службеника и њихових породица („Службени лист ФНРЈ“, бр. 37 од 16 септембра 1953 године).

Сва горе наведена обавезна тумачења потврђена су од Народне скупштине ФНРЈ, изузев Обавезног тумачења члана 2а Закона о национализацији приватних привредних предузећа у вези са чланом 2 Општег закона о занатству, које Комисија није подносила на потврду Народној скупштини ФНРЈ те га сада доставља Савезној народној скупштини, с молбом да га на првој седници потврди.

Комисија је одбила предлог Савезног извршног већа за издавање Обавезног тумачења члана 75 става 3 и члана 80 става 1 Закона о државним службеницима у вези члана 87 става 4 Закона о кривичном поступку, о чему је обавестила Савезно извршно веће са образложењем из којих разлога нема потребе да изда наведено обавезно тумачење.

Комисија је примила предлог за издавање Обавезног тумачења члана 6 Основног закона о експропријацији, Обавезног тумачења члана 14 Закона о јавном дужиоштву у вези са чланом 76 тачка 7 Општег закона о народним одборима и Обавезног тумачења члана 7, 20 и 21 Закона о јавном правобраниоштву, те ће сва три ова предлога бити стављена на дневни ред прве седнице новоизабране Комисије.

У току свога рада Комисија је примила низ претставки од разних органа, као и грађана, до пошто исте нису биле у надлежности Комисије, достављени су надлежним органима на разматрање и евентуално решење, о чему је увек био извештен подносилац претставке.

Секретар,
народни посланик
Риста Антуновић, с. р.

Потпретседник,
народни посланик
Др Макс Шнудерл, с. р.

Претседник Моша Пијаде: Молим Вас, друже посланиче, да прочитате Обавезно тумачење које сте навели у вези са чланом 2а Закона о национализацији приватних привредних предузећа а у вези са чланом 2 Општег закона о занатству.

Др Макс Шнудерл: Ово обавезно тумачење које је Комисија донела и објавила гласи (чита):

На основу члана 69 става 2 Уставног закона, а у вези члана 2 тач. 1 Пословника, Комисија за тумачење закона Народне скупштине ФНРЈ даје

ОБАВЕЗНО ТУМАЧЕЊЕ

ЧЛАНА 2а ЗАКОНА О НАЦИОНАЛИЗАЦИЈИ ПРИВАТНИХ ПРИВРЕДНИХ ПРЕДУЗЕЋА У ВЕЗИ С ЧЛАНОМ 2 ОПШТЕГ ЗАКОНА О ЗАНАТСТВУ

У чл. 2а Закона о национализацији приватних привредних предузећа („Службени лист ФНРЈ“, бр. 35/48) прописано је да се поред извесних других врста предузећа, национализују и све штампарије, цинкографије и литографије (тач. 9). После овог закона донет је Општи закон о занатству („Службени лист ФНРЈ“ бр. 49/49), у чијем је чл. 2 прописано да занатску делатност могу обављати и приватне занатлије. Које ће се пак приватне делатности сматрати занатима остављено је да одреди Влада ФНРЈ (чл. 4). На основу овог овлашћења, Влада ФНРЈ донела је Решење о привредним делатностима које се сматрају занатима („Службени лист ФНРЈ“, бр. 49/50), где су под тач. 105 и 106 предвиђене штампарска делатност и израда клишеа и матрица као занати.

Из смисла и значења чл. 2а Закона о национализацији приватних привредних предузећа који се односе на национализацију штампарија, цинкографија и литографија јасно произилази да се од његовог ступања на снагу овим врстама привредних делатности, због њиховог значаја за културни развој друштва, не могу бавити приватна лица. Закон о национализацији, иако по времену ранији, јесте специјалан закон у односу на Општи закон о занатству.

То све показује да се одредбе чл. 2а Закона о национализацији у вези с чланом 2 Општег закона о занатству и тач. 105 и 106 Решења Владе ФНРЈ о привредним делатностима које се сматрају занатима, треба и могу разумети само тако да приватна лица не могу ни убудуће обављати, као приватне занатлије, штампарску, цинкографску или литографску делатност. Уношење штампарске, цинкографске и литографске делатности у поменуто решење Владе ФНРЈ има и може имати само тај смисао да у погледу тих делатности важи режим установљен Општим законом о занатству и прописима донетим за његово извршење у свему осталом (у погледу стручне спреме и услова за обављање занатске радности, у погледу руковођења и управљања занатским радњама итд.) сем у погледу лица односно организација које те делатности могу обављати.

Према томе, у погледу субјеката који имају право да оснивају и воде штампарије, цинкографије и литографије важе одредбе чл. 2а Закона о национализацији приватних привредних предузећа („Службени лист ФНРЈ“, бр. 39/48), које искључују вршење свих занатских делатности од стране приватних лица.

Бр. 69

4 јула 1953 године

Београд

Комисија за тумачење закона
Народне скупштине ФНРЈ

За Секретара,
члан Комисије,
Лазар Мојсов, с. р.

Претседник,
Др Макс Шнудерл, с. р.

Претседник Моша Пијаде: Жели ли ко реч о извештају и о обавезном тумачењу које је прочитао друг др Шнудерл? — Реч има народни посланик друг Чедо Капор.

Чедо Капор (Изборни срез Требиње и Билећа, НР Босна и Херцеговина): Другови народни посланици, из истих разлога из којих не би требало приватници да рукују штампаријама, ја сматрам да не би требало да рукују ни са радионицама за израду штамбиља—печаторезницама. То из разлога што постоји могућност разних злоупотреба. Због тога сматрам да би требало проширити ово обавезно тумачење у том смислу да оно обухвати као графичку делатност и радионице за израду штамбиља-печата.

Претседник Моша Пијаде: Молим друга Шнудерла да се изјасни о овом предлогу.

Др Макс Шнудерл: Другови, ово што је предложио друг Капор не може се прихватити. Ми као Комисија ту само саопштавамо тумачење које је већ донето и објављено у „Службеном листу ФНРЈ“ и молимо да га Скупштина потврди. Друг Капор може да поднесе само предлог и да дејствује да га Комисија за тумачење закона прихвати, али Комисија не може сада да комбинује и да у већ донето аутентично тумачење уноси овакав предлог.

Претседник: Јасно је да у ово тумачење које је објављено у „Службеном листу ФНРЈ“ не могу да уђу никакви додаци, тј. не може се сада тумачење проширивати на печаторезнице.

Гласамо о извештају. Ко је за извештај Комисије за тумачење закона, нека дигне руку (Сви дижу руку). Има ли ко *против*? (Нема). Да ли се неко уздржао? (Није).

Констатујем да је извештај Комисије за тумачење закона примљен.

Сада ћемо гласати о потврди Обавезног тумачења члана 2а Закона о национализацији приватних привредних предузећа у вези са чланом 2 Општег закона о занатству.

Ко је за ово тумачење које је др Шнудерл прочитао, молим да дигне руку. (Сви дижу руку). (Има ли ко *против*? (Нема). Да ли се ко уздржао? (Није). Према томе, констатујем да је обавезно тумачење потврђено.

Пошто смо свршили и ову тачку дневног реда сада би требало да пређемо на извештај Савезног извршног већа. Ја ову седницу прекидам и наставак њен биће сутра у 9 часова, када ће на дневни ред доћи извештај Савезног извршног већа.

(Седница је прекинута у 17,10 часова).

(Наставак 29 јануара 1954 год. у 9,05 часова)

(Улазак у дворану Претседника Републике Јосипа Броза Тита са потпретседницима Савезног извршног већа Едвардом Кардељом и Александром Ранковићем народни посланици поздрављају устајањем и дуго-трајним аплаузом.)

Претседник Моша Пијаде: Другови и другарице народни посланици, продужујемо рад прве заједничке седнице Савезне народне скупштине.

Пре него што пређемо на дневни ред молим вас да саслушате следећа саопштења. Савезно извршно веће доставило је следеће предлоге закона:

- 1) Предлог закона о промету непокретности,
 - 2) Предлог закона о заштити биља од болести и штеточина,
 - 3) Предлог закона о промету семенске робе,
 - 4) Предлог закона о контроли промета средстава за заштиту биља,
 - 5) Предлог закона о заштити стоке од сточних заразних болести, и
 - 6) Предлог закона о инспекторима органа државне управе у области пољопривреде.
- Сви ови предлози закона биће упућени домовима.

Прелазимо на дневни ред. Четврта тачка дневног реда је извештај Савезног извршног већа.

У вези са овом тачком дневног реда упозоравам посланике на члан 90 Пословника који каже да у току претреса извештаја и после завршеног претреса Савезно извршно веће и сваки народни посланик могу предложити да Скупштина донесе резолуцију или препоруку или може закључити претрес простим или мотивисаним прелазом на дневни ред.

Дајем реч Претседнику Републике другу Титу да да свој експозе у вези са извештајем Савезног извршног већа. (Буран аплауз. — Појаву друга Тита на говорници народни посланици поново поздрављају устајањем и дуготрајним аплаузом.)

Претседник Републике Јосип Броз Тито: Другови и другарице народни посланици, пошто је истекао мандат који је Савезно извршно вијеће добило од прошле Народне скупштине, сматрам према Уставу за дужност да, прије избора новог Извршног вијећа од Народне скупштине, поднесем овом високом Дому извештај о досадашњем једногодишњем раду Извршног вијећа. Разумије се да сам ја свјестан да ће тај мој извештај имати извјесних недостатака и да неће моћи да да потпуну слику стварних резултата у нашем развоју. Али, народни посланици су већ добили писмени пословни извештај, који обухвата уствари четворогодишњи биланс развитака наше земље, и у њему ће наћи подробније изложено то о чему ја овдје говорим у сажетом виду.

У овом свом извештају ја ћу настојати да, као закључак тог пословног извештаја, изнесем опћи приказ и опћу оцјену политике Савезног извршног вијећа и раније Савезне

владе у протеклом четворогодишњем периоду. Притом мислим да треба поћи од онога што смо досад постигли и указати на оно што можемо и што треба даље урадити. Сматрам да је то потребно и зато да би се пружиле још веће могућности Народној скупштини како да оцијени досадашњи наш развитак и рад првог Савезног извршног вијећа тако и да утврди опћу политичку оријентацију за рад новог Вијећа које ће се изабрати.

Избором и почетком рада ове Савезне народне скупштине створени су и посљедњи основни услови да би се даље развијао онај систем друштвеног и политичког уређења чији су темељи постављени у току наше социјалистичке револуције, а које је постепено грађено, мијењано и битно измијењено, нарочито у току посљедње четири године. Као што је истакнуто у писменом извјештају Савезног извршног вијећа, у овом временском периоду десиле су се крупне промјене у нашем друштвеном развоју, у развоју социјализма: промјене у односима својине над средствима за производњу, у друштвеним и људским односима, у односу грађана према државној заједници и државе према грађанима.

Овај период дао је нашој хисторији и нашим данима примјере великих подухвата и остварења на разним подручјима привредног, друштвено-политичког и културног живота. Било је великих појединачних и колективних самопријегора и упорног стваралаштва, мада смо понегдје наилазили на појединачне, па и на већи број случајева у којима људи нису били на висини ни својих грађанских и радних дужности и задаћа, ни времена у коме живе.

Разне степене и облике заостајања свијести појединаца нисмо могли мимоићи, а на разним подручјима друштвеног и политичког живота наилазили смо и на полуанархистичка схватања и на појаве идејне и политичке конфузије. Све је то било а дјелимично и остало неизбежно, ако имамо у виду, прво, тешко наслијеђе застарјелих схватања из прошлости, затим материјалне и друге услове у којима смо живјели и с којима смо се борили, али у којима смо још увијек приморани да живимо, борећи се да и те услове и менталитет који они рађају мијењамо набоље.

Најзад, у овом периоду имали смо и приличан број мијењања установа и других организационих форми у нашем друштвеном, привредном, политичком и државном систему. Било је, можда, више промјена и реорганизирања него што је требало или што неко мисли да је требало да буде, било је несумњиво великог и упорног трошења времена и енергије, мишљења и средстава за остваривање тих промјена и ради њих.

Али, при оцјени протеклог периода који је карактеристичан по стваралаштву и про-

налажењу нових, бољих форми, по промјенама, тражењима и поновном грађењу и дограђивању, потребно је имати у виду основне хисториске чињенице.

Један истински нови друштвени политички систем не рађа се нов и готов, нити произилази само из научне теорије, ма колико она била близу истине. Ново друштво рађа се из старог, које постепено мијења у његовим основним друштвеним и правним односима, али коме не може одмах измијенити извјесне материјалне услове и односе, дате хисториским развитком материјалних и духовних снага једне земље.

На основу овог сазнања и нашег искуства, било је јасно већ у почетку да би било исто тако реакционарно и штетно заостајати у том мијењању и развоју, као што би било реакционарно и штетно залијетати се у непознато, у некакве доктринарне и неживотне конструкције, које су као такве не само осуђене да се разбију о друштвену праксу, већ могу да нанесу озбиљне штете нормалном развоју.)

Нужност промјене и усавршавања у нашем социјалистичком развоју није била посљедица, рецимо, дотадашњих заблуда, низа субјективних грешака итд., као што понекад желе приказати противници наше стварности и наших циљева, већ посљедица датих услова и објективних, неизбјежних тешкоћа с којима смо се морали борити и још увијек се боримо; отуда је и час бржа час спорија постепеност у промјенама и усавршавању. Друкчије мисле и они људи у нашој земљи који не познају суштину и основне елементе из којих и на основу којих се гради социјализам, односно који у мањој или већој мјери условљавају спорију или бржу постепеност промјена и усавршавања у развоју новог система.

Нови односи у темељима друштва траже одговарајуће нове облике организовања и управљања, који нису и не могу бити прописани нити се могу одмах пронаћи и створити потпуни и савршени. Да је то тако показује нам историја ранијих револуција. Маркс је сам забиљежио карактеристичност и нужност ових промјена и реорганизација послје једне друштвене револуције, као што је истицао да ни социјализам није и не може бити успостављање неке утопије, неке унапријед прописане догме, већ да мора претстављати резултат стварања, организирања и активности људи на одређеним материјалним основама које су дате објективним развитком економских снага друштва. То је, по мом мишљењу, објашњење нужности промјена тих процеса реорганизација, кроз које смо прошли и које ће код нас сигурно трајати још дуго времена, управо онолико колико ће трајати борба за

остварење развијеног социјалистичког друштва.

Мијењање облика и установа код нас била су посљедица мијењања структуре, односно једног објективног социјалистичког процеса који доводи до нових, савршенијих форми друштвених односа, односно система. Хисториска је чињеница да су се све промјене, извршене у том периоду, повезале у један у основи постављен и довршен друштвени и политички систем, који је изражен и учвршћен новим Уставом и другим законима и привредним прописима који су донјети непосредно послје њега.

Није потребно посебно истицати да ће се тај систем радом ове Скупштине и свих других претставничких тијела, државних органа и других установа у нашој земљи усавршавати и употпуњавати, а у неким својим мање или више важним тачкама дјелимично и мијењати. Али тај нови уставни поредак дат је у својим друштвеним и политичким основима које се не могу мијењати, осим у правцу свог остваривања и усавршавања. Те основе чине темељ изградње социјализма и даљег учвршћивања и развоја једне стварне, социјалистичке демократије у Југославији.

На основи друштвене својине на средствима за производњу и принципа самоуправљања радног народа у привреди, политици и другим областима друштвеног живота, Уставом је постављен и утврђен један нов систем, у пракси заснован на самоуправним комунама. У том систему произвођачи и други грађани наше земље све више непосредно и преко својих претставничких тијела учествују не само у доношењу закона и политичких одлука, већ и у управљању другим друштвеним пословима. На тој основи однијета је најважнија политичка пobjеда над снагама и тенденцијама државног капитализма и бирократизма. Најважнији и, може се слободно рећи, хисториски корак који смо у овом периоду учинили лежи у томе што смо не само савладали те снаге и тенденције, већ смо поставили и основе за овај сталан и досљедан процес ослобађања људског друштва од административне укалупљености, статистичке крутости и бирократске самовоље.

Све су ове појаве неизбјежни продукт друштвених односа у првој етапи изградње, у вријеме кад се с тешком муком ослобађамо капиталистичких остатака и старих схватања, у доба које нико у свом друштвеном развоју — па наравно ни ми — не може прескочити. Али социјализам отпочиње да расте и развија се само под условима борбе против ових појава и њиховог опстанка, послје политичке пobjеде радничке класе и радног народа и национализације средстава за производњу из руку капиталиста.

Социјализам, као друштвено уређење претпоставља као основу демократски развитак и захтјева демократске методе и форме управљања државом. Искуство нас је научило да се социјализам не може остварити насилним методама и ми смо зато и изабрали свој сопствени пут у социјализам, одрекавши се совјетских метода. Насилним путем се може ликвидирати стари систем, оно што је одживјело, али се насилним путем не може развијати и остварити нови, најдемократскији друштвени систем — социјализам. Ту су потребне напредне, што демократскије методе. Ја нисам против употребе принуде у току развитака и усавршавања новог друштвеног система — социјализма, али само онда кад је то неопходно нужно, тј. кад извјесне реакционарне или квазиреволуционарне снаге ометају нормалан развој и тиме успоравају или чак угрожавају остварење социјализма.

Према томе, демократија није наш главни циљ као циљ за себе, јер би то онда била формална демократија која не води рачуна о материјалним условима доступним за најшире масе, за све оне који раде или оне који било због чега имају право на бригу заједнице. Наш циљ је социјализам, у коме демократија може једино имати пуну материјалну садржину. Демократија је и форма која се стално усавршава и средство да се социјализам лакше оствари, а он самим тим и садржи у себи најдемократскије друштвене односе.

У посљедње вријеме код нас је у редовима разних колебљивих елемената, па чак и код појединаца у редовима комуниста, постала мода да с највећим страхопоштовањем проповиједају потребе увођења неке апстрактне демократије која јако личи на анархију, као нашег главног циља, као циља за себе, без обзира на материјалне и духовне услове и посљедице, предлажући укидање свега онога што је досад било гаранција за успјешно остварење наших револуционарних тековина. Такви елементи окомиле су се сада и против оних снага које су спровеле нашу Револуцију и које још увијек носе главни терет нашег друштвеног развитака; они се притом служе у пуној мјери разним погрешним ставовима појединаца у Савезу комуниста према даљем развоју у социјализам. За те неодговорне људе не постоје више ни противници социјализма, ни национални шовинизам, ни спољни непријатељи, ни капиталистички остаци, ни различити степени свијести грађана итд., једном ријечју — све је постало свјесно и загријано за социјализам: и бивши прогонитељи радничке класе и капиталисти и они пролетери које су ти реакционари и капиталисти још прије неколико година експлоатисали и у тамнице бацали. Конфузија, анархизам и малограђан-

штина владају у редовима тих елемената, који на тај начин објективно врше један врло опасан контрареволуционарни подривачки рад на слабењу нашег јединства и унутрашње снаге, на уништењу наше социјалистичке стварности, ма како они то тумачили и субјективно мислили.

Ево, такве најновије појаве у нашем друштвеном животу доказују нужност будности и принуде, да би се спрјечили такви и слични елементи у њиховом штеточинском раду. Такви и слични елементи највише и могу нанети штете бржем демократском развитуку и то је једино што могу постићи, али доволно да се види потреба одлучне борбе против њих.

Ипак, подвлачим још једанпут да се изградња социјалистичког друштва не може остварити без одговарајућих демократских метода, политичких установа и све стварнијих личних, политичких, социјалних и других права радног човјека. Али демократија у социјализму, социјалистичка демократија није некакав политички систем за себе, одвојен од оних снага које демократији као форми у развитуку новог друштвеног система дају одређену садржину и одговарајућу хисториску ограниченост. Ми смо, несумњиво, поставили основне материјалне, политичке и организационе услове за развитак једног социјалистичког друштвеног система. Али притом не треба губити из вида из чега се састоји стварна вриједност наше социјалистичке демократије — да је она у исто вријеме обезбијеђена и ограничена постигнутим степеном нашег економског, политичког, културног и уопће друштвеног развитака.

Према томе, снага наше демократије лежи и може лежати у првом реду у постојећим материјалним основама, у степену социјалистичке свијести грађана, у нашем систему управљања фабрикама и предузећима од стране самих произвођача, у све масовнијем, односно све ширем учешћу и утицају грађана у целокупном друштвеном развитуку и животу, у томе да створена добра иду у првом реду у корист оних најширих маса радника који на било који начин и стварају та добра. Она лежи у нашим успјесима на свим подручјима друштвене дјелатности, лежи у снази и развијености материјалних снага наше земље и њених производних капацитета, а зависи и од низа других спољних и унутрашњих околности. Према томе, социјалистичка демократија у нашој земљи јача, и даље ће јачати, на основи и у процесу материјалног развитака наше земље и сталног проширења стварних социјалистичких, равноправних и људских односа у друштву. Али једна од важних гаранција и одлика постојања и развитака овог новог демократског политичког уређења лежи у установама и меха-

низму новог уставног система. У том уставном систему руководеће мјесто имају наши народни одбори и народне скупштине, а нарочито Савезна народна скупштина. Начин на који је Скупштина изабрана и активно учествовање грађана у кандидирању и избору, политичка подршка коју су посланици добили, као и сам нови механизам рада и пословања Скупштине усвојен доношењем пословника који је сама саставила, пружају важне услове да Скупштина одигра ону основну и рјешавајућу улогу коју предвиђа Уставни закон.

У нашем демократском систему управљања имају своје одговарајуће мјесто и Савезно извршно вијеће и савезна управа. Основе за рад Савезног извршног вијећа већ су постављене у досадашњој дјелатности првог Савезног извршног вијећа. Али сада, кад имамо нову Скупштину, Савезно извршно вијеће неће имати извјесна овлашћења која је од прошле Скупштине неизбежно морала добити и имати у области доношења уредаба са законском снагом. Извршно вијеће подијеће извјештај како је искористило ово овлашћење и, кад Скупштина донесе одлуку о привредним уредбама које је оно донијело за развитак и правно фиксирање новог привредног система, оно више неће располагати тим правом. Према уставном положају Савезног извршног вијећа и искуству из његовог рада, мислим да ће бити потребно да оно убудуће, као радно извршно тијело, буде још експедитивније и ефикасније, а да се његов бројни састав смањи. У том смислу биће потребно да се измијени одговарајућа одредба Уставног закона.

Савезно извршно вијеће извршило је својим упорним радом и залагањем све оне задаће које су се постављале ради прелаза на нови скупштински систем и оно ставља Скупштину пред чисту ситуацију, омогућујући јој да слободно и несметано врши своју улогу и своја уставна права. Савезно извршно вијеће спровело је нужну организацију савезне управе и она је, залагањем колектива и појединаца, вршила своје управне послове с успјехом. Потребно ће бити да се организационо и правно учврсти савезна управа, да се донесу одговарајући прописи о организацији и овлашћењима државних секретаријата и других органа управе и да се успостави јасно њихов однос и одговорност према Савезном извршном вијећу. Притом ће бити потребно да још више подигнемо стручну и опћу културу државних и других службеника, да модернизиримо администрацију уопће, па и савезну администрацију, и да нађемо савршенију и бољу административну технику, а поготово да нашу државну управу у највећој могућој мјери ослободимо појава и тенденција бирократизма и спорости, примитив-

изма и личне самовоље. То је један дужи процес, који је везан за материјално и техничко подизање наше земље, за стицање стварних знања и културе наших грађана, за још свестраније развијање односа људи према интересима заједнице, људском достојанству и правима човјека и грађана.

Пред нама стоје још велике задаће упорне борбе, напори, пожртвовања и самоодрицања, даљи и свестрани материјални и духовни напредак наше социјалистичке земље и грађана, — да бисмо разрадили, учврстили и претворили у дјело овај нови друштвени и политички систем. Одмарање на ловорикама, самозадовољство и преувеличавање постигнутог није и не може бити обиљежје социјалистичког друштва и борбе бораца за социјализам. Али то ново друштво се не може ни одликовати, а још мање реално градити псеудо-демократским фразирањем и доктринама о аутоматском и спонтаном друштвеном развоју већ због те једноставне хисториске чињенице која нам показује да је степен демократизма зависан од економских снага социјализма. Ко хоће стварно и стварну демократију, тај не може никад окренути леђа овој друштвеној законитости, а ко свјесно или несвјесно потцјењује или не познаје ову хисториску законитост — губи битку и за социјализам и за демократију. То нам све показује да, свјесни ових законитости и реалној оцјењујући наше снаге и наше стварне могућности, ми морамо још увијек неуморно и упорно, слободно и свјесно, чувајући постигнуте тековине Револуције и развијајући са сваки јачањем економске снаге социјализма, ставити у покрет све већи број људских енергија и способности и рационално и разумно искористићавати природне и друге материјалне снаге наше земље. Као што смо углавном чинили и досад, тако и убудуће морамо бити свјесни те законитости и поуке историје, да се у развијању демократских форми морамо руководити са знањем да сваки корак даље мора бити заснован на нашој економској стварности и да никако немамо право слабити постигнуте друштвене односе и снаге и угрозити тиме и саме тековине Револуције због пуке демократске форме или фразе, без обзира како оне могу на први поглед изгледати лијепе или чак и привлачне.

Али има извјесне битне разлике између периода који смо прешли у току последње четири године и овог који настаје. Ми немамо више потребе да битно мијењамо организационе и уставно-правне форме. Пред нама стоје задаће да нови друштвени и политички систем проширимо, учврстимо, усавршавамо и претворимо у потребу и свијест сваког нашег активног грађана. Ми немамо више потребе за реорганизацијом механизма, већ

за његовом сталном демократизацијом на основи тековина наше Револуције, уз чување независности и јачање мирољубиве улоге наше социјалистичке отаџбине. То значи да наш цјелокупан рад у скупштинама, одборима, извршним вијећима, управи, самоуправним установама и организацијама треба да буде мирнији, солиднији и свестранији, да би наше одлуке и мјере биле јавно, свестрано и демократски претресене и донесене, уз подршку све већег броја установа и грађана.

Опћа оцјена привредне политике у овом периоду могла би се свести на слиједеће:

Главни напори били су усмјерени на завршавање програма индустријализације, да би се савладала заосталост привреде и учврстила економска независност земље. Али је програм индустријализације садржао у основи базичну индустрију, јер је таква политика неизбјежна у нашој заосталој земљи и према томе, разумије се, досада нисмо ни могли развијати прерађивачку индустрију, која директно и видљиво утиче на подизање стандарда живота. Даље, крупне смо напоре чинили у правцу развитка одбранбених снага земље изградњом војне индустрије и обезбјеђењем савремене опреме за Армију, да бисмо у тешкој међународној ситуацији осигурали националну независност и слободу. Ове задаће тражиле су велика средства и велике напоре земље. Али на том сектору су и постигнути велики успјеси, којима можемо бити задовољни.

Напуштено је централистичко и административно руковођење привредом чим су то дозвољавали материјални услови и чим се таково управљање показао кочицом даљег развитка, а у изградњи новог привредног система, са широком децентрализацијом и демократизацијом руковођења, стечена су нова искуства. У све већој мјери долазило је до изражаја радничко управљање у привреди — раднички савјети, а у новије вријеме и вијећа произвођача. Све већа слобода привредне дјелатности омогућила је да трудбеничко самоуправљање у предузећима, у комуни и у оквиру читае заједнице дође до изражаја у свим областима привреде. И у пољопривреди су укинута облици административног система и одређен максимум посједа, а индивидуални произвођач може слободно да води своје господарство и да бира облике задружне организације.

Примјена новог привредног система показала је у пуној мјери да је он не само правилан већ и неопходан за даљи неметани привредни развој. То потврђују и постигнути резултати. Поред великих и неочекиваних спољних и унутарњих тешкоћа, кретање у привреди одвија се слободније, бирократизам је углавном разбијен као основна опасност за демократски развитак и створена је

широка база за даљу демократизацију цијелог друштвеног живота. То су знатни успјеси који имају не само велики унутрашњи него и међународни значај.

Подбацивање пољопривредне (производње, због двију неродних година, затим велики издаци које смо имали за друштвене фондове — буџет, социјалну заштиту и народну одбрану — отежавали су бржи привредни развој у погледу бржег подизања животног стандарда, отежавали су већу слободу тржишта и промета, и уопће још слободније одвијање привредне дјелатности.

Упркос овим тешкоћама и оним које нам је створила блокада земаља источног блока, спровођена је основна линија наше економске политике — индустријализација земље. Притом смо морали да концентришемо основна расположива инвестициона средства на кључне објекте и да сузимо фронт инвестиционе изградње. Кључни објекти омогућују унапређење пољопривредне производње, проширивање, одржавање и боље коришћење капацитета прерађивачке индустрије, производњу и реконструкцију транспортних средстава, снабдијевање тржишта широким асортиманом артикала неопходних за индивидуалну потрошњу и за станбену и комуналну изградњу. Изградња кључних објеката омогућује нам изравнање биланса плаћања, а индустријализација уопће отворила нам је пут привредног развитка и омогућује нам излаз из економске заосталости.

Индустријализација, радничко самоуправљање и примјена новог привредног система уопће стварали су услове за бржи развој производње и за подизање продуктивности рада, а то најсигурније обезбеђује и брже подизање животног стандарда грађана.

Опће кретање наше привреде од 1950 до краја 1953 године носи слиједећа основна обиљежја:

— стални пораст у гранама базичне индустријске производње, док је у производњи прерађивачке индустрије забиљежено заостајање, па чак и пад, и то нарочито у оним гранама које су у већој мјери зависне од увоза сировина (текстил, кожа, гума и др.), јер тешкоће у билансу плаћања нису нам допуstile већи увоз сировина за прерађивачку индустрију и за потребе широке потрошње. Иако је због пада производње прерађивачке индустрије, и поред развоја базичне индустрије током прве три године, настао извјестан застој индустријске производње посматране у цјелини, ипак већ у 1953 години индекс индустријске производње показује повећање од 12 процената у односу на 1952 годину. Саобраћај је у основном извршавао задаће које је пред њега постављала привреда;

— слаб развитак и заостајање пољопривредне производње, посматране у цјелини,

— иако се у извјесним гранама пољопривреде, као на примјер у сточарству, запажају и повољнија кретања. Заостајање пољопривредне производње стварало је велике тешкоће у исхрани становништва, затим у раду прерађивачке индустрије и у билансу плаћања;

— сређивање тржишта и стабилизација цијена, што је омогућило све слободнији промет на тржишту, олакшало и побољшало снабдијевање и производње и становништва;

— постепено, али сигурно мијењала се и структура извоза у смислу повећања извоза финалних производа, производа индустрије, а релативно се смањивао извоз сировина. Али, није се успјело изравнати биланс плаћања, и за све четири године имали смо пасиву која се покривала кредитима или средствима из помоћи са стране.

Наша политика индустријализације, која је дошла до изражаја у већ израђеним објектима и објектима који су у завршној фази изградње, већ је дала велике резултате, а ускоро ће давати и веће. Али политика индустријализације имала је и својих недостатака, нарочито у погледу рачуна инвестирања, односно невођења рачуна о штетњи материјалних средстава. Ту је дошла до изражаја извјесна једностраност. Због изградње великих објеката запостављало се рентабилно и корисно улагање средстава у проширење и модернизацију постојећих индустријских капацитета и у изградњу мањих рентабилних предузећа. Недостатак темељитијих економских анализа, како у погледу предвиђене производње тако и у погледу саме изградње и локације објеката, није ријетка појава у овом периоду нашег развитка. Често су се без потребе улагале велике суме у грађевинске радове и изградњу предимензионираних и луксузних зграда. Укратко, није се довољно водило рачуна о рентабилности улагања друштвених средстава, како у индустрији и пољопривреди, тако и у другим привредним областима. То је, свакако, посљедица административног начина изградње и дистрибуције инвестиционих средстава; то је успоравало извршење основних задаћа и на то убудуће морамо много више пазити. Притом ће одлучујући фактор бити и предвиђени систем кредитирања инвестиција.

Несумњиво да је у току ових година доста постигнуто у овладавању техником производње и економичношћу пословања, као и у подизању квалификованих кадрова. С тим у вези је и знатно порасла продуктивност рада, нарочито у односу на раније године, када су предузећа била нека врста привјеска државне управе. Ипак, у том погледу није постигнуто све што се могло постићи. Пред нашу индустрију поставља се зато задаћа даљег овладавања техником и побољшања ор-

ганизације процеса производње, ради подизања продуктивности рада. У том циљу морамо користити све постојеће наше могућности, искуства других земаља и техничку помоћ ОУН у којој учествујемо.

Поред тога, поставља се питање економичности пословања у свим привредним предузећима. У многим предузећима недостаје солидна економска анализа рентабилности производње и пословања. У вези с тим, и уопће с потребама свих области привреде, мораћемо више пажње посветити економским факултетима и средњим економским школама, њиховом програму наставе и наставним кадровима. Једна савремена привреда, нарочито једна социјалистичка привреда, са широком самоуправом и јавним пословањем предузећа и комуна, не може раидити без довољно квалифицираних економских кадрова.

Могућности наше индустрије, узете у цјелини, нису исцрпене само могућностима које постоје у појединим предузећима. Још се у недовољној мјери користи кооперација између појединих предузећа у циљу координације производње и добијања, заједничким радом, нових производа које ниједна од фабрика не би могла сама производити. У том погледу треба користити и доста велике могућности наше војне индустрије, која располаже слободним капацитетима, нарочито у погледу производње опреме.

Развитак нашег саобраћаја и поштанско-телеграфске и телефонске службе заостао је. Он засада извршава своје задаће, али под доста тешким условима. Проблеми саобраћаја односе се прво на његову реконструкцију и модернизацију и, друго, на изградњу нових железничких линија и модерних путева који су неопходни за нашу индустријализирану земљу, тј. који ће омогућити да се одржи корак с потребама читаве привреде. Развитак наше привреде и проширење спољне трговине, унутрашњи и међународни промет, као и потребе одбране земље, траже проширење и реконструкцију постојећег саобраћаја и поштанско-телеграфске и телефонске службе.

Заосталост пољопривредне производње захтијева да посветимо велику пажњу могућностима њеног повећања. Привредни систем данас даје услове пољопривредном произвођачу да буде стимулиран у смислу повећања пољопривредне производње, чему ће доприносити и систем опорезивања по катастру. То ће потпомоћи и правилна кредитна политика, која сада омогућује да и индивидуални сељак добије кредите преко земљорадничких задруга. У том смислу дејствује и знатно усклађивање односа у цијенама индустријских производа и услуга с цијенама пољопривредних производа, а исто тако и повећана индустријска производња, која даје ско-

ро све што је потребно пољопривредницима за производњу и личну потрошњу. Заједница ће моћи да даје више помоћи за јачање пољопривредних служби, за унапређење пољопривредне производње, а нарочито за борбу против биљних штеточина и сточних болести. Пољопривредници имају и своје задружне организације, које ће им помоћи у унапређењу производње.

У тим условима развика пољопривредне производње и унапређење села зависе у првом реду од рада пољопривредних произвођача и од тога у којој мјери они воде напредно савремено газдовање. Али не смијемо заборавити ни то да је још увијек индивидуални сељак главни произвођач и потрошач својих производа, што нам отежава снабдијевање становништва у градовима и индустријским центрима, и не треба очекивати повећање пољопривредне производње само од великих социјалистичких посједа већ, поред пољопривредних сељачких задруга, и од индивидуалних сељака произвођача. Индивидуални произвођач наше земље није ни издалека искористио све могућности производње на свом посједу; он може и треба много више и боље да производи, али, разумије се, употребом савремених средстава за унапређење пољопривреде, при чему му се мора помоћи краткорочним јевтиним кредитима за куповину сјемена, ђубрива итд., с једне стране, а с друге стране треба радити на томе да сељаци увиде потребу нормалнијег трошења својих производа и нормалније употребе радне снаге у пољопривреди.

И у погледу тржишта постигнути су знатни резултати у смислу његовог сређивања и стабилизације цијена, мада је у том погледу било тешкоћа и слабости изазваних оскудицом нарочито прехранбених производа у вези са сушом, а дјелимично и неизграђеношћу привредног система.

Треба нарочито забиљежити успјех који је постигнут у исхрани становништва у периоду кад је необично слаб пољопривредни принос запријетио глађу. У тој ситуацији била нам је од велике користи и помоћ добијена од западних земаља, у првом реду од Америке, Енглеске и Француске.

Међутим, запажа се да трговина није још прилагођена потребама снабдијевања великих градова и индустријских центара, нарочито у пољопривредним производима. Ту недостају савремена организација, потребна транспортна средства и други технички уређаји за усклађивање, конзервирање и прераду пољопривредних производа. Због тога трпе губитке и пољопривредни произвођачи и предузећа за промет пољопривредним производима, којима производи пропадају, а највише градски потрошачи који не добијају

производе у довољној количини и по повољним цијенама.

Но без обзира на све то, трговна је, уопће узето, учинила у овом периоду велики напредак у погледу робног промета и услуга становништву. Њена садашња реорганизација, извршена у циљу ограничења монополизма и развијања конкуренције, сигурно ће допринијети да се даље убрза промет производа и сниже трошкови промета.

У току 1954 године и убудуће, ми треба да повећамо наш извоз, и то у знатној мјери, да бисмо даље развијали економске везе са иностранством и обезбједили биланс плаћања. У том погледу нарочиту улогу игра извоз индустријских па и неких пољопривредних производа. Поред квалитета и асортимана које тражи инострано тржиште, и поред одговарајуће амбалаже, у том је важна типизација наших производа намијењених иностраном тржишту. Исто тако, с обзиром да на иностраном тржишту сусрећемо као конкуренте развијене земље са модерном производњом и организацијом пословања, у све већој мјери се показује потреба да им конкуришемо прије свега снижењем трошкова производње и повећањем производности рада, као и бољом организацијом пословања спољне трговине.

Измјена структуре нашег извоза у смислу све већег учешћа индустријских производа није резултат неке специфичне политике у том погледу, већ измијењене структуре наше привреде уопће. Знатно се повећава удио индустрије у укупном националном дохотку наше земље, па се то мора огледати и у структури извоза. Али не би се смио запустити извоз и појединих врста пољопривредних производа, нити се притом смију губити из вида потребе побољшања исхране нашег становништва, наших радних људи.

Зајмови и кредити које смо добили у иностранству у протеклом периоду не превазилазе наше економске могућности; неповољно је само то што њихова отплата улавном пада на ову и идуће двије године и зато ће бити потребно предузети кораке да се постигне споразум о равномјерној расподјели плаћања за идуће године.

Систем административног руковођења привредом, који је у 1949 години достигао своју кулминицију, показивао је постепено већ раније своје негативне стране. Ми смо их уочавали, анализирали и борили се против њих, приступајући смјело њиховом уклањању. На основу анализа тих негативних појава код нас и у другим земљама и на основу досљедне упорне борбе за социјализам и социјалистичке друштвене односе произишао је, кад су то омогућили економски услови, наш нови привредни систем.

Не смијемо заборавити да је у одређеним условима систем административног управља-

ња привредом био нужан. Послије извршене национализације основних средстава за производњу, у борби против остатака капитализма, за обнову и индустријализацију земље, ми нисмо могли ићи другим путем и ниједна заостала земља у суштини неће моћи да иде другим путем. То наглашавам због тога што и данас, послије четири године наше нове политике, неки људи откривају гријехове бирократизма првих послеријатних година, које смо ми већ давно уочили, али они уједно заборавају да би наша нова политика била немогућа без административног управљања и огромних напора првих година.

Међутим, чим су створени одговарајући материјални услови, ми смо прешли са бирократско-административног система управљања привредом на нови систем, али су се још увијек и у 1953 години задржали извјесни његови остаци, који ће се моћи само постепено ликвидирати. Постоје и неки објективни разлози који ометају досљедно спровођење принципа новог привредног система и већу слободу привредне дјелатности. То су још преостале диспропорције у нашој економици, недостатак довољних резерви, велики издаци које дајемо на друштвене фондове, као и централно руковођење великим дјелом тих фондова. То релативно велико одузимање средстава од привреде успорава њен развита и омета њено слободније кретање. То рађа и могућност административне интервенције. Зато ће бити потребно даље ослобађање привреде од тих стега, даље досљедно спровођење децентрализације и демократизације управљања у привреди.

У овој, 1954 години свакако да ће доћи до већег изражаја фактори који се нису могли у довољној мјери остварити у протеклом периоду. Предвиђа се даљи пораст индустријске производње у цјелини, а с тим и пораст прерађивачке индустрије и посебно индустрије за конзервирање и прераду пољопривредних производа, као и снижење цијена индустријским производима. Ми ћемо бити у могућности да оставимо више слободних инвестиционих кредита за потребе привреде, нарочито уз повољније услове кредита пољопривреди. Остаће више средстава за одржавање и обнову постојећих капацитета у индустрији, саобраћају и другим привредним областима, што ће се несумњиво одразити на повећање продуктивности рада. Можемо очекивати у идућим годинама и постепен напредак пољопривредне производње, као и даље повећање промета и сређивање тржишта, нарочито тржишта пољопривредних производа.

Поред овога, требало би да народни одбори срезова и градова користе максимум расположивих средстава за станбену изградњу, стварајући услове и за индивидуалну изградњу станова.

Усавршавање привредног система, које ће доћи до изражаја у овој години, омогућиће даље уклањање остатака административног система рада у привреди и већу слободу привредне дјелатности, нарочито на сектору инвестирања.

Предложени друштвени план за 1954 годину усмјерен је на ове задаће. У приједлогу плана учињени су напори да се однос између друштвених средстава, којима располажу савезни односно републички органи и самоуправа, измјени у корист самоуправа. Тај однос, због још увијек великих издатака за централне друштвене фондове и намјенске инвестиционе кредите, није битно измијењен у корист самоуправа, али је направљен корак даље у том смислу, и следеће године ће се тај однос и даље мијењати у корист самоуправа.

У протеклом периоду, који обухвата овај извјештај, упоредо са стварањем привредних услова за пораст животног стандарда, Савезна влада и Савезно извршно вијеће спроводили су упорно и углавном успјешно своју политику социјалног старања, здравствене заштите, подизања народне просвјете и унапређења нашег правосуђа и унутрашње управе. Али, као што ћемо касније видјети, и ту још има неких слабости, нарочито у здравственој заштити и просвјети.

Обим и резултати рада на пољу наше унутрашње политике уопће надам се да ће се моћи видјети и кроз сажет преглед који овдје износим.

У области социјалне заштите стање у 1950 години битно се разликовало од стања послије ослобођења земље. Социјалним осигурањем били су обухваћени већ сви радници и намјештеници у привреди, државни и други службеници. Почетком те године донијет је Закон о социјалном осигурању радника и службеника и њихових породица. Законом о ратним војним инвалидима, из 1946 године, ријешена су основна питања заштите ратних војних инвалида. Постављено је широко стварање социјалних установа, нарочито за дјецу, а додатак на дјецу користили су поред службеника и радника и ратни војни инвалиди.

Број лица заштићених појединим врстама и облицима социјалне заштите порастао је од 1949 до 1953 године од 5,6 на 7,7 милиона лица (од којих су око 7 милиона обухваћени социјалним осигурањем). Према првим подацима, расходи за социјалну заштиту достигли су 1953 године око 12,3 процената од националног дохотка. У томе је на раднике и службенике, њихове породице, пензионере и инвалиде рада утрошена у 1953 години, према првим обрачунима, око 91 милијарда динара.

Заштита ратних војних инвалида а исто тако и мирнодопских инвалида проширена је

и побољшана. Уредбом донесеном у 1952 години повећане су просјечне инвалидине по уживаоцу за око 79 отсто и уведен је инвалидски додатак од 3.000 динара за личне и породичне инвалиде чије материјалне прилике то изискују, и проширена је здравствена заштита породичних инвалида.

Број корисника додатка на дјецу порастао је од 1949 године за 16,8 посто, а број дјеце за коју ти корисници примају додатке попео се од 1,116.000 у 1949 години на око 1,410.000 у 1953 години — односно за 26 процена.

Међу мјерама чија је задаћа да обезбједе заштиту на раду и запослењу службеника треба истаћи прописе за спречавање неправилног отпуштања са посла. Међутим, показало се да хигијенска и техничка заштита на раду није довољна и то је једна од важних узрока сразмјерно високог броја изостанака с посла услед несрећа и болести, као и великих расхода на здравствену заштиту радника. Али на побољшање хигијенских и техничко-заштитних мјера при раду већ почиње утицати радничко самоуправљање, што, разумије се, не искључује потребу да се заједница у цјелини и даље бави тим питањем.

Нису занемарене ни остале категорије грађана којима је потребна посебна заштита заједнице, као што су дефектни (слијепи, глуви итд.) и необезбјеђени, за рад неспособни услед старости и другог.

Неуједначени развитак наше социјалне заштите довео је до неусклађености између њених појединих врста и облика. Иако је основна линија развоја социјалне заштите била јасна и одређена, поједини њени облици заостали су, или се у њима ишло предалеко. Код установаљавања социјалних давања нису увијек довољно оцјењиване економске могућности земље, нарочито њихово учешће у расподјели националног дохотка и њихов однос према платама и наградама активних радних људи. Тај однос је несразмјеран и нерационално постављен, на штету категорија активних лица у радном односу, и не даје потстрек за већу активизацију у раду и за подизање продуктивности рада. Због тога ће у најскорије вријеме бити потребно подврћи садашњи систем социјалног осигурања озбиљној ревизији.

Јака обилежја административно-биро-кратских метода преовлађавала су у управљању средстава и пословима социјалне заштите све до друге половине 1952 године, кад је опћи развитак показао да је нужно да управљање средствима, установама и пословима социјалне заштите преузму сами грађани заинтересирани за поједине врсте заштите. (То је учињено иако се није имала илузија да и у почетку осамостаљивања неће бити разних слабости и грешака у погледу правилног и

праведног односа према социјалној заштити појединих грађана, нарочито оних који по својој прошлости заслужују особиту пажњу заједнице.) Овај процес отпочео је увођењем самоуправе у социјалном осигурању, увођењем друштвеног управљања у здравственим и социјалним установама и њиховим постепеним осамостаљивањем. Тиме ће се утицати да се расположива средства боље користе и да се тако створе бољи услови за рјешавање још отворених социјалних питања.

Од ослобођења до 1950 године здравствена служба постигла је приличан успјех. Ради лијечења обољелих и смањења обољевања обновљена је у овом периоду и проширена мрежа здравствених установа, а број кревета у болницама повећан је за преко 20.000, или за 63 процента. То повећавање остварено је дјелимично адаптацијом других зграда и уношењем већег броја кревета у постојеће установе, што значи и на рачун болничког стандарда.

Упоредо с повећањем броја болница и болничких кревета повећао се и број лијечених болесника.

У овом периоду нарочито је развијена мрежа амбулантно-поликлиничких установа, којих прије рата практично није ни било, осим 51 дома народног здравља и несразмјерно малог броја установа за социјалне осигуранике. Већ 1950 године имали смо 1.803 амбулантно-поликлиничке установе, од којих 450 зубних амбуланти. Поред тога било је 167 антитуберкулозних диспанзера и 780 диспанзера и других установа за заштиту мајки и дјеце.

Нарочити успјех постигнут је у школовању медицинских кадрова. Само од 1950 године до данас ми смо добили око 3.000 љекара, док је од 1918 до априла 1941 године дипломирало у земљи и иностранству свега 3.148 љекара. С обзиром на велики број апсолвената медицине, којих је почетком прошле године било око 3.000, и с обзиром на број студената медицине, којих има око 7.000, наша земља ће у врло догледно вријеме бити снабђевена љекарима и по опћем броју имати просјек развијених земаља. Исто тако значајни успјеси постигнути су и у погледу изградње других медицинских кадрова.

У овом периоду нарочита пажња посвећена је стручном уздизању медицинских радника. Од ослобођења до данас били су упућени, само од међународних организација као стипендисти и ученици, на међународне курсеве 443 љекара и других здравствених радника, од којих 229 од 1950 године до данас. Релативно велики број стипендија, одржаних конгреса и стручних састанака организованих од наших љекарских друштава, као и учествовање на међународним конгресима, допринијели су да се данас наша медицинска

наука налази, по опћој оцјени, на просјечном нивоу иностраних земаља, иако јој недостају сви, па некад и битни материјални услови.

У овом периоду здравствена служба захватила је основни проблем здравствене заштите, као што су заштита мајке и дјетета, борба против туберкулозе и масовних обољења, а у првом реду против заразних болести, маларије, трахоме, ендемског луеса итд.

У борби против масовних обољења постигнути су крупни успјеси. Али сложеност проблема здравствене заштите, у првом реду заштите здравља мајке и дјетета, борбе против туберкулозе, заштите на раду, заразних обољења итд., изискује знатно проширење и јачање мреже здравствених установа и стварање бољих услова за рад здравствених радника. Исто тако указује се потреба и за даљим повећањем броја медицинских кадрова, нарочито медицинских сестара и других помоћних здравствених кадрова.

Висока смртност дјеце и велики број обољелих од туберкулозе, стална латентна опасност од заразних болести, високи проценат повреда и обољења на раду и друге болести указују на озбиљност проблема који се поставља пред нашу заједницу. Притом треба нагласити да је, због тога што проширење мреже здравствених установа није одговарало стварним потребама, дошло до несклада између права грађана на здравствену заштиту и могућности за њихово остварење.

На крају сам дужан да подвучем још увијек прилично слабо материјално стање младих медицинских кадрова, љекара на пракси, асистената у установама итд., услед јесувише ниских плата првих година по завршетку студија, што се свакако мора поправити ако хоћемо да се здравствена служба несметано развија. Даље, биће потребно поново испитивати цјелисходност приватне праксе љекара запослених у здравственим установама, која никако није у складу са данашњим нашим друштвеним развојем и социјалним потребама.

Из свих ових разлога требало би настојати да се у наредном периоду одвоји што је више могућно средстава ради остварења боље и потпуније здравствене заштите. Народни одбори мораће посветити велику пажњу проширењу мреже здравствених установа, јер се рјешавање здравствене службе не може препустити само болницама и клиникама.

Док је период од слобођења до 1950 године претстављао у области просвјете период организационог сређивања нашег школства, обнове порушених школских зграда и наглог проширења мреже свих школа, дотле је за вријеме од 1950 године до данас карактеристично прије свега остварење демократизације у управљању школством, уки-

дање скраћеног школовања и продужење са седам на осам година, повремене ревизије садржаја наставе и система школовања, и заостајања материјалне базе наших школа за стварним потребама савремене школе. Укинут је савезни управни орган за просвјету, а у републикама су основани републички савјети за просвјету и културу као друштвено-државни органи, чији су чланови једним дијелом именовани од стране извршних вијећа народних република, а другим дијелом делегирани од стране друштвених организација и научних институција. Слични друштвено-државни органи, савјети, формирају се и при среским односно градским народним одборима. У савезној надлежности задржано је само проучавање опћих проблема наше просвјетне и културне политике и доношење опћих прописа из области просвјете. Остало је пренијето на народне републике, које су у својој надлежности задржале давање основних смјерница и нека важнија питања, а све остало пренијеле на народне одборе.

У основним и вишим основним школама било је 1952/53 године 1,396.927 ученика, а у средњим школама опћег образовања 514.887. Треба нарочито истаћи пораст броја школа и ученика народних мањина. У школама опћег образовања са мањинским наставним језицима било је школске 1949/50 године 168.996 ученика, док је у 1952/53 години број ученика порастао на 201.869. За исто вријеме број ових школа повећао се од 1.264 на 1.817. Знатно се повећао и број студената. Према непотпуним подацима ове године уписало се преко 56.000, односно за око 1.000 студената више него школске 1950/51 године. Томе је знатно допринјела одлука Савезног извршног вијећа о праву свршених ученика средњих школа на упис на одговарајуће факултете. У стручним школама, међутим углавном због недовољног разумијевања потребе за спремањем нових стручних кадрова, дошло је до осјетног смањења броја ученика.

Уложени су знатни напори на измјени школског система и ревизији наставних планова и програма, да би се подитли на виши ниво модерне науке и педагогије и да би се наше школе довеле у склад с потребама наше земље. У току 1952 године отпочет је рад на припремању новог Опћег закона о универзитетима, који претставља једну од даљих мјера у циљу сређивања стања на нашим универзитетима и њиховог усклађивања с нашом друштвеном стварношћу. С обзиром на потребу да се овим законом поставе правилне смјернице развоја наших универзитета за дужи период, доношење новог закона привремено је одложено и остављено новој Народној скупштини као једна од њених непосредних задаћа.

Док смо у рјешавању питања управљања у области просвјете и културе учинили одлучне кораке напријед, дотле смо у рјешавању материјалне базе наших школа и просвјетних и културних установа заостали иза наших стварних потреба. Иако инвестициона и буџетска средства за просвјету претстављају значајне суме за наше могућности у протеклом периоду, ипак су она била недовољна да обезбједе некад и елементарне услове за рад школама.

Нема сумње да су за протекле четири године постигнути и знатни успјеси, али је то још увијек мало према ономе што треба да се постигне да наше школство не би заостајало за економским, политичким и друштвеним развојем наше земље.

У нашој унутрашњој политици посебно и врло важно мјесто заузима функција правосуђа. Од правилног рада судова зависи спровођење одређене казнене политике, заштита многих вриједности и интереса друштва као цјелине, као и заштита слободе и других основних права грађана. Створити судове који ће одговорити овим значајним задаћама и који ће обезбједити објективно и непристрасно изрицање правде била је стална брига Владе односно Савезног извршног вијећа за протекле четири године.

Организација судова није измијењена од 1950 године. Судови су и даље остали изборни и независни органи који колегијално суде, уз учешће сталних судија и судија-поротника, на основу закона и по поступку одређеном законом. Међутим, мјере за унапређење правосуђа предузете у току посљедње четири године створиле су далеко боље услове за рад судова, а то се одразило на резултате које су судови у овом времену постигли.

Ове мјере за унапређење правосуђа резултат су опћег развојка нашег друштвеног бића, а посебно потребе да се у новим условима обезбједи строга и досљедна примјена наших закона. Отуда је основна смјерница у правосудној политици била да судови у својој широкој дјелатности обезбједе поштовање закона.

У низу мјера за унапређење правосуђа било је од највећег значаја доношење нових закона у области судства и проширење опће судске надлежности.

Особита пажња посвећена је учвршћивању независности судова. Влада односно Савезно извршно вијеће полазило је од тога да у примјени закона судија мора бити самосталан и да мијешање у његов рад, било политичких организација, било државних надлештава, не само слаби одговорност судије, већ у суштини негативно утиче на законитост изрицања правде.

Исто су тако значајне и мјере предузете ради побољшања и јачања судских кадрова.

Ако се упореди стање судских кадрова у 1950 години са данашњим стањем, може се констатирати да је број судских кадрова данас не само повећан него и далеко стручнији и опће бољи.

Све ове и друге мјере омогућиле су да судови у току посљедње четири године покажу видан напредак у вршењу послова из своје надлежности. Али, неке судске одлуке не одговарају нашем социјалистичком праву; некритично позајмљивање застарјелих теоретских поставки, недовољно познавање наших закона и њихова погрешна и једностранна интерпретација у појединим случајевима, нарочито када се заборавља на интересе заједнице и чување револуционарних тековина, приказују неке судске одлуке као неправичне и необјективне. Такве одлуке штете угледу суда и слабе повјерење грађана у њихов рад. Ове недостатке треба из судског рада што прије уклонити.

Ради даљег унапређења њиховог рада и учвршћења законитости, пред новом Народном скупштином стоје крупне задаће.

Прије свега чињеница је да судови не располажу још ни најпотребнијим законима из области имовинског права и процедуре, услјед чега нису у могућности да у овој области спроводе законитост у пуном смислу те ријечи. Због тога ће једна од најважнијих задаћа бити да се донесу неки најважнији закони из ове области.

Као што је напријед речено, досад је доста учињено за побољшање судских кадрова, али је још далеко од тога да се проблем судских кадрова може сматрати ријешеним. У вези с овим проблемом нарочито је потребно више него досад обезбједити да се судски кадрови бирају из редова млађих правника који су провели приправничку вјежбу у нашим судовима.

Питање судија-поротника такође је важан проблем функционирања правосуђа. Нашим народним одборима треба указати на потребу да за поротнике бирају људе који ће бити способни да врше судску дужност. Иако начелно сваки пунољетан грађанин може бити изабран за судију-поротника, ипак се морају поставити извјесни критеријуми за избор, и притом се мора повести рачуна о искуству људи који се бирају за поротнике и о њиховим стварним могућностима да ову дужност врше.

Најзад, мораће се још у већој мјери обезбједити материјални услови за рад, а нарочито за смјештај судова.

Основна линија Владе, односно Савезног извршног вијећа на подручју унутрашње политике у овом периоду произилазила је из степена наведених промјена нашег друштвеног и политичког развојка, доприносећи и сама томе. Демократизација и децентрализација, јачање органа самоуправљања у при-

вреди, органима власти и друштвеним службама, морале су бити пропраћене одговарајућим промјенама, како у организацији тако и методи рада органа преко којих је Савезна влада спроводила унутрашњу државну политику. Те су промјене биле нужне, јер би без њих раније форме постале кочница развита наше социјалистичке демократије као основе даље изградње друштвене заједнице. Разумије се, притом се морало водити рачуна о спољно-политичкој ситуацији, у којој смо се налазили и дјелимично се данас налазимо, а исто тако и о томе да је наш унутрашњи положај још увијек такав да захтијева ограничење и онемогућавање деструктивне дјелатности антисоцијалистичких снага и административним мјерама.

Према томе, основна линија наше унутрашње политике састојала се у заштити државне безбједности, јавног реда и мира, у јачању законитости, у заштити права грађана и неприкосновености личности, — а с друге стране настојало се да се против свих појава које би биле у опреси с нашим социјалистичким развитком води борба што демократским методама. Удружења, зборови и штампа, као нека од основних политичких права грађана, коришћени су у складу са широким коришћењем и осталих права загарантираних Уставом. Поштујући начела слободе савјести и вјероисповјести, настојало се да се омогуће што правилнији односи појединих вјерских заједница према држави.

Да би се развита ресора унутрашњих послова усмјерио правилним путем и његов апарат што боље оспособио за задаће које су му стављене у надлежност, било је потребно поред организационих промјена, којима су стварани услови за бољи рад, рјешавати уједно и питање стручног подизања овог кадра. Израстао кроз Народну револуцију и изградњу социјализма, борећи се са непријатељем новог друштвеног поретка, тај кадар је стекао велико основно искуство и васпитање. Али поред тога требало је стицати и потребно опће и стручно образовање, нарочито с обзиром на то да се наше законодавство брзо развијало. Да би се овом кадру помогло у стручном уздизању, дате су широке могућности свима који су то жељели. Ради тога су формиране ниже и више ресорне школе, у којима су кадрови стицали средње и више образовање, а затим и специјализацију потребну за поједине службе и послове. Тако је само у школама Савезног секретаријата за унутрашње послове завршило малу матуру 1.047 службеника, а потпуну гимназију са великом матуrom 269 службеника, поред оних који су ово образовање добили у републичким ресорним школама. Разне специјалне курсеве завршило је у школама Савезног секретаријата

укупно 3.083 службеника а вишу школу 576 службеника. Поред стручног оспособљавања у овим ресорним школама, многим службеницима омогућено је да на вечерњим курсевима које су организовали просвјетни органи добију потребну опћу наобразбу. Стипендијама су пак дате могућности многим да заврше факултетско образовање, које су прекинули услјед учествовања у Народноослободилачком рату.

Исто тако је посвећена велика пажња и школовању припадника Народне милиције. Кроз опћеобразовне школе оспособљено је укупно 15.350 службеника, од којих је 2.996 завршило нижу, 298 вишу гимназију, 7 правни факултет, а 12.049 основну школу; стручне школе завршило је укупно 29.207 официра, подофицира и милиционера, и то: 1.817 официра, 4.936 подофицира и 22.454 милиционера.

Ово су били велики напори како за ресор тако и за саме службенике, али су они били нужни, у интересу успјешнијег извршења задаћа које морају извршавати.

Реорганизације које су вршене у Народној милицији, побољшање стручног квалитета ових кадрова и, нарочито, уништење оружаних остатака непријатеља — који су након завршетка рата као криминалне групе пљачкаша угрожавали сигурност наших грађана на неким подручјима и стабилност нашег друштвеног поретка — омогућили су да се апарат Народне милиције из године у годину стално смањује. Тако, док смо 1950 године имали укупно 41.274 припадника Народне милиције, данас их имамо 28.076, тј. за 13.198 мање. Ово је смањење вршено постепено али стално, и креће се овако:

1950 године	41.274
1951	35.760
1952	31.700
1953	28.076 припадника

Народне милиције.

У 1953 години, а нарочито након реорганизација извршених формирањем државних секретаријата за унутрашње послове, спроведене су у савезном и републичким органима за унутрашње послове такве организационе промјене, које су не само од особитог значаја за развита и рад ових органа управе, већ су њима припремљени услови за темељитију реорганизацију апарата унутрашњих послова у срезовима и градовима. Наиме, у савезном и републичким органима унутрашњих послова спојене су многе службе које су дотада постојале као издвојене у Управи државне безбједности, Управи Народне милиције и другим управама дотадашњих министарстава. Овим обједињавањем постигнуто је с једне стране смањење апарата, а с друге нарочито могућност рјешавања проблема на јединствен начин за све постојеће службе,

са више координације, па према томе и успјеха у раду. Ово искуство показује да су овакве промјене могуће и у нижим органима унутрашњих послова. Оне ће бити од особитог значаја и за развитак наших локалних органа власти, јер ће на тај начин апарат унутрашњих послова у срезovima и градовима бити у потпуности дио локалног органа власти, па према томе и под његовом непосредном контролом. У складу са овим промјенама треба проучити и могућност максималне децентрализације послова од републичких органа унутрашњих послова на локалне органе народних власти.

Организација органа државне и јавне безбједности развијала се у складу с опћим развитаком државне заједнице. Унутрашња политичка консолидација дозволила је да ова служба у другој половини 1952 године пређе на пуни цивилни статус. Исто тако, у саставу Народне милиције укинута је индустриско-заводска, шумска и ватрогасна милиција, а обезбјеђење казнено-поправних установа препуштено је затворској стражи као посебно школованом кадру за ову сврху.

Ослобођавајући се вршења наведених служби Народна милиција била је у стању да правилније извршава оне задаће које јој заиста припадају. Ове промјене и побољшање стручних квалитета службеника милиције омогућили су битно смањење броја службеника и у самој државној јавној безбједности.

Уколико се жели дати оцјена антисоцијалних појава у којима су се изразили напади на наш друштвени поредак и изградњу социјализма у овом периоду, може се рећи да ту у првом реду долазе кривична дјела којима је био потстрек непријатељска дјелатност тадашњих влада земаља источног блока, а затим кривична дјела и других непријатељских елемената са истим или сличним циљевима. Али патриотизам и јединство наших радних људи, у борби за независност и слободу, онемогућавали су сваку значајну акцију ових елемената, тако да је до краја 1953 године ухваћено или ликвидирано 337 шпијуна и диверзаната убачених преко наших граница.

Поред изложене непријатељске дјелатности, органи унутрашњих послова и јавних тужиоштва уложили су знатне напоре да би у борби против штеточина очували општенародну и приватну имовину и заштитили личност грађана и друге основе наше социјалистичке заједнице.

У извршењу ових задаћа, основна линија у политици кривичног гоњења састојала се у томе да се оно сведе на нужан минимум, потребан за заштиту појединаца и јавног поретка. Код примјене мјера лишења слободе током кривичног поступка јавни тужиоци су водили рачуна о потреби да се та, у суштини

једна од најтежих мјера које држава употребљава против појединаца, сведе на што мање размјере. Од укупног броја лица оптужених суду током 1950 године, лишење слободе примијењено је у 21 посто случајева, а у току 1952 године у 10,9% случајева. Да је лишавање слободе као мјера обезбјеђења законитије примјењивано говори и чињеница да је све мањи број оних који су лишавани слободе, а против којих је касније кривични поступак обустављен. Док је 1950 године тај број износио 21 посто, дотле се у 1951 години свео на 8,8 посто од укупног броја лишаваних слободе. Такође је скраћено и трајање лишења слободе у истрази, јер док је 1950 године трајање истражног затвора преко три мјесеца било у 12,2 посто случајева, дотле је тај број у 1952 години сведен на 9,9 посто случајева.

Постигнути су знатни успјеси у изградњи система извршења казни, мјера безбједности и васпитно-поправних мјера, нарочито последице доношења Закона о извршењу казни од 1951 године, и Правилника о кућном реду у казнено-поправним и васпитно-поправним установама, у току 1952 године. У нашим казнено-поправним и васпитно-поправним установама данас је јасан основни циљ, који се састоји у утицању на оне који се у њима налазе, како би развили позитивне особине и оспособили се за друштвено-корисни рад на слободи. Постигнути позитивни резултати у овом правцу унутрашње политике и нормализације омогућили су Савезној влади, односно Савезном извршном вијећу да у времену од 1950 до 1953 године, приликом државног празника 29 новембра или Нове године, ослободе потпуно од даљег издржавања казне 21.474, а дјелимично 4.271 лице. Поред ових, дата су помиловања и поводом појединачних молби, а друга кажњена лица су од надлежних државних органа била пуштена на условни отпуст.

Сва настојања непријатељске информбировске дјелатности да онемогући развитак социјалистичког друштвеног поретка у Југославији нису имала оне успјехе које су они хтјели. Чврста ријешеност наших народа да изграђују своју социјалистичку друштвену заједницу давала је нашем друштвеном поретку такву стабилност, да смо и према том малом броју лица, која су из разних штекулантских разлога служила, било у ком виду непријатељском дјеловању Информбироа, могли заузети став који ни издалека није одговарао степену њихове непријатељске дјелатности. Ми смо према тим лицима поступали више на начин да им помогнемо да сагледају суштину непријатељског дјеловања Информбироа, и према томе штетност свога става, него да им судимо за кривична дјела која су стварно починила. И мјесто пресуда на високе казне, које би им биле изрицане у

складу с одредбама Кривичног законика да су оптуживани пред судом, они су упућивани на много краће вријеме у одређена мјеста боравка и тиме су били спријечени да својом дјелатношћу почине тежа кривична дјела, због којих би онда морали бити суђени на теже казне.

Имајући у виду ове чињенице и примјену Закона о амнестији за кривична дјела неизвршења откупа и других обавеза, према заједници, као и за извршење разних штеточинстава у привреди, број лица која се налазе на издржавању казне сведен је на најмањи од ослобођења до данас.

У настојању да се постигне што правилније спровођење и поштовање прописа против оних грађана који вријеђају грађанску дисциплину, спроводе се административно-казнени поступци. Овај су поступак раније спроводили надлежни органи управе, што је давало могућност тзв. оперативној управи да неправилно, субјективно употреби ово своје право при извршењу појединих својих задатака. Ради јачања законитости и заштите права грађана донесен је 1951 године Закон о прекршајима, који мјесто комисија за прекршаје у среским и градским народним одборима уводи установу судије за прекршаје, а при републичком и савезном органу за унутрашње послове вијећа за прекршаје. Судије и вијећа за прекршаје су у примјени прописа независни, а код изрицања казне установљен је принцип да се за прекршаје може казнити само ако су они били законом или другим прописима предвиђени прије него што су учињени. Из статистичких података произилази да је број прекршаја у 1950 години био 216.998, у 1951 години 214.566, а 1952 године 370.130. Узрок овог повећања је у бољој контроли свих наших органа, у успјешнијем раду судија за прекршаје и у систематичнијој и потпунијој разради правних прописа. Али не треба заборавити ни то да су од 1952 године казне за прекршаје у основи благе, углавном у мањим износима новца, док затвор по правилу не може бити дужи од 15 дана.

У поменутом периоду развијао се у много већем степену него раније друштвени живот кроз разна политичка, културна, научна, техничка, фискултурна и друга удружења грађана. У току 1952 године издато је од надлежних органа 1.120 одобрења за рад удружења, одбијено свега 29 поднесених пријава и забрањено 6 удружења. Крајем 1952 године било је 8.682 удружења, а тај број се у току 1953 године несумњиво повећао.

У складу с основним начелима односа цркве према држави, прихваћеним у Уставу од 1946 године, све вјерске заједнице слободно исповиједају своју вјеру и врше слободно своју вјерску активност међу вјерницима, уколико се држе граница вјерских обреда и вјерских манифестација. Држећи се Устава,

углавном су све цркве — као Српско-православна, Исламска вјерска заједница, протестантске цркве, Старокатоличка и друге мање вјерске заједнице — усмјеравале правилно своје односе према држави. Изузетак чини само Католичка црква (и то углавном њен виши клер), која под утицајем Ватикана, и поред прилика које јој је у више махова давало Савезно извршно вијеће, није досад показала вољу да ове односе усмјери правилним путем. У сваком случају политика Ватикана, а нарочито његово отворено мијешање у наше унутрашње ствари довело је до тога да је у децембру 1952 године Савезна влада донијела одлуку о прекиду дипломатских односа с њим. Прекид односа није значио и онемогућавање католичком епископату у Југославији да своја отворена питања са државом конкретно ријешава. На супрот томе, католичком епископату као и другим црквама дата је прилика да на основу новог Закона о правном положају вјерских заједница ријешу своје односе са државом повољно за своје вјернике. Али хијерархиска наредба са стране надјачала је досад интересе и жеље самог свештенства и вјерника ове цркве.

Борба за нашу социјалистичку законитост и строго поштовање права грађана, предвиђених Уставом и законима, била је једна од основних брига Савезне владе и Савезног извршног вијећа у спровођењу унутрашње политике. Они су ту своју задаћу вршили не само пружањем могућности грађанима да кроз разна правна средства остварују своја права, већ и настојањима да сами државни органи у својим редовним пословима имају увијек пред очима ова основна начела наше унутрашње политике.

Посебно је пак заштита права грађана остваривана преко јавних тужиоштава. Она су помагала и интервенисала за правилну примјену закона од стране управних органа, у корист грађана, задружних и друштвених организација. Тако је у 1950 години уложено 17.928 интервенција или око 60 посто од укупног броја интервенција, у 1951 години 14.264 или 70 посто, а у 1952 години 6.027 или око 75 посто. Чињеница опадања броја интервенција у поређењу 1950 са 1952 годином резултат је укидања многих административних мјера и знатног побољшања рада управе, као и установљења управног спора пред судом. Јавна тужиошта су исто тако успјешно интервенисала и у области грађанског права, у корист грађана, задруга и друштвених организација, те су у 1950 години уложила 5.254 интервенције, у 1951 години 4.253, а у 1952 години 2.925 интервенција.

Али још увијек има појава које указују да бирократски елементи у разним видовима крше начела законитости и поштовања права грађана. Организационе и правне демо-

кратске форме, уколико се даље развију на овим подручјима државног и друштвеног живота, даће основ за успјешну борбу против свега што нашој социјалистичкој демократији може сметати. А и сами грађани имају разна правна средства којима могу постићи да се њихова права поштују и остварују у складу са законом.

Изложена линија наше унутрашње политике одвијаће се и даље у правцу заштите независности и слободе наших народа, одржавањем мира и реда, унутрашње демократизације и смањења броја службеника унутрашње управе, јачања законитости и свестраног развојка свих права грађана, уз примјену закона па и одговарајућих административних мјера према непријатељима слободе, социјализма и демократије.

Замршена међународна ситуација и опасност ратних сукоба, одбрана наше независности и интегритета, као и несметани развој так социјалистичке изградње захтијевали су и још увијек захтјевају велике напоре и материјалне жртве наших народа у циљу сталног јачања и наоружавања наших одбрамбених снага — Југословенске народне армије. У тим напорима постигнути су веома велики резултати, а морално-политичко јединство и висока свијест припадника наших оружаних снага, борбена готовост и способност тих снага итд. чине нашу Народну армију сигурним ослоном наше социјалистичке безбједности.

Та борбена готовост и способност манифестирала се на прошлогодњим маневрима гдје је у јединицама које су учествовале било преко 70 осто из резервног састава.

Тршћанска ситуација нарочито је показала спремност наших народа за одбрану своје независности. Новоформиране јединице биле су у року од три дана попуњене сто осто. Хиљаде добровољаца јављало се сваког дана. Народне власти, политичке организације грађани и Армија били су једно. (Буран аплауз).

Како маневар тако и тршћанска ситуација и свакидашњи рад у јединицама показали су способност овладавања новом техником. На маневру је учествовало хиљаде и хиљаде моторних возила, међу којима и знатан број тешке технике (тенкови, артиљерија итд.), и притом је број кварова и удеса био испод свих уобичајених норми, што показује да су у погледу овладавања новом савременим ратном техником како оном коју сами производимо тако и оном коју добијамо од Сједињених Америчких Држава, од Велике Британије и Француске, постигнути и постижу се ванредни успјеси. У априлу ће се навршити годину дана откако примамо реактивне авионе а да досад немамо ниједног удеса. Све ово говори да људи у Армији савлађују и чувају технику. Они су свјесни што она

значи и колико наш народ даје за своју Армију.

Разне тактичке, командно-штабне и мобилизациске вјежбе одржане по областима исто тако су дале доказ даљег напретка у обуци трупа и трупних старјешина, у обучавању штабова и команди као цјелина и у усавршавању мобилизациског система и организационих принципа савремене армије.

Међутим, ми се не смијемо задовољити овим што је постигнуто. Пред нашим армијским кадром, пред свима старјешинама стоји задаћа даљег и непрекидног рада на јачању наших оружаних снага, на даљем учвршћењу морално-политичког јединства и војничке дисциплине, на уздизању војних знања, усавршавању војне обуке код старјешина и у трупи, на овладавању постојећом и новом техником.

Издаци за народну одбрану износили су у току последње четири године нешто преко 20 осто националног дохотка годишње. Разумије се да је ту укључена и капитална изградња војне индустрије, која у нашој индустријализацији заузима крупно мјесто и служиће не само за војне сврхе, већ и за нашу привреду уопће.

Истовремено са развојем и јачањем сухоzemних поморских и ваздухопловних снага ми смо морали улагати и огромна средства за грађевинске радове. Смјештај људства захтијева изградњу нових касарни. У последње четири године ми смо изградили 7.667 станова за официре и остале службенике Армије. Осим тога, изградили смо за раднике наше војне индустрије још 7.971 стан. Али станбено питање је још увијек тешко. Ми смо 1 јануара ове године имали у Армији 6.566 ожењених старјешина са породицом без стана и 4.577 са нехиџијенским и врло тешким станбеним условима. Армијски — војнички позив тежак је и захтијева много самоодрицања. Потребне Армије захтијевају честа пресељавања: официр мора ићи и он не пита хоће ли имати стана. Зато је наша дужност да уложимо нова средства за изградњу станбеног простора, јер тиме подижемо и опћи стандард живота, а исто тако је дужност и свих органа народне власти и станбених заједница да помогну војним органима у што бољем рјешавању ових проблема.

Прије рата стара Југославија није имала развијену војну индустрију, која осим пушка и нешто пушкомитраљеза није производила никакво друго оружје. У рату је и та мала индустрија била порушена и разорена и остало нам је свега 17 осто предатног стања. Били су потребни опромни напори да подигнемо војну индустрију на степен неопходно потребан за развој оружаних снага.

Од краја 1949 године досад завршена је изградња и пуштене су у погон нове фабрике п. а. муниције, стрељачке муниције, упаља-

ча, барута, авиона, топова, артиљериске муниције, прецизне механике, тенкова, мотора, фабрике експлозива и неке друге које производе разну опрему и дијелове.

Пораст робне производње војне индустрије у поменутом периоду кретао се у односу на 1949 годину (коју узимамо као индекс 100) овако:

1949 године	100%
1950 "	133%
1951 "	163%
1952 "	211%
1953 "	184%

Код неких фабрика метало-прерађивачког карактера намеће се проблем коришћења капацитета, јер се мирнодопске потребе Армије постепено подмирују, а капацитети су уграђени за ратне потребе. Стога ће се неке фабрике војне индустрије морати укључити, на бази кооперације, у производњу камиона, теренских и путничких кола, дијелова за тракторе, дизел мотора, компресора, хидрауличних уређаја и разних других артикала за широку потрошњу.

У протеклом периоду, који је релативно кратак, војна индустрија је изградила модерне и јаке капацитете за производњу свих основних врста муниције, барута и војних експлозива, као и разних ратних оруђа, тако да се у том погледу обезбјеђујемо за евентуалне потребе.

Кад говоримо о изградњи наше јаке војне индустрије, треба имати у виду да су свугдје гдје су изграђене фабрике истовремено подигнута и радничка станбена насеља и разне зграде за културни живот.

Војна индустрија посветила је нарочиту пажњу васпитању квалифицираног и техничког кадра.

Било би сувишно говорити овдје о томе да и наша Армија даје свој богат прилог у изградњи социјализма учествовањем на разним радовима — у изградњи путева, мостова, железничких и разних других објеката опћег карактера — а исто тако и оспособљавањем десетина хиљада разних техничких и других стручњака за вријеме служења војног рока итд.

На крају морам подвући чињеницу да није баш мала заслуга наше славне Народне армије и у томе што је не само својом снагом већ и својом улогом, улогом чувара наше независности и јачања мирољубивих снага против опасности агресије, допринијела да наша земља ужива данас огроман углед у мирољубивом свијету. (Дуготрајан аплауз).

Протекле четири године представљају вријеме у коме је међународна ситуација била необично сложена и затегнута. У том периоду жестина хладног рата достигла је свој врхунац, а као резултат све јачег и све ширег отпора агресивним тенденцијама и пла-

новима почели су се у свијету све више манифестирати знаци попуштања међународне затегнутости, иако она у низу подручја и питања није још ни издалека отклоњена. Један од најкрупнијих успјеха мирољубивих снага и напора претставља несумњиво закључење примирја у Кореји, гдје је хладни рат већ био прерастао у оружани конфликт који је донио корејском народу три године страховитих патњи. У таквој опћој међународној ситуацији, пред нашу земљу постављали су се у области спољне политике посебни, веома сложени проблеми и задаће од животног интереса. У питању је била не само изградња социјализма, већ и сама независност наше земље, очување мира у овом дијелу свијета, па и сам наш опстанак.

Покушај Стаљина да ликвидира Југославију као независну земљу претстављао је највећу опасност кроз коју су послје рата прошли народи Југославије. С друге стране, значај борбе Југославије за националну независност прелазео је границе наше земље, пошто је та борба за независност истовремено значила и борбу за равноправност међу државама уопће, за међународну сарадњу засновану на немијешању у унутрашње ствари других земаља. У томе је она добијала и прави хисториски значај.

Протекли период наших напора и рада у спољној политици испробао је и потврдио принцип да је могућна широка међународна сарадња једне независне социјалистичке земље са свима онима који за основ те сарадње прихватају равноправност и поштовање узajамних интереса и борбу против агресије.

Насупрот отворено агресивном ставу тадашње владе СССР-а и влада осталих источно-европских земаља, Влада ФНРЈ је кроз читав тај период, активно штитећи мир и независност наше земље, улагала све напоре да избјегне даље заоштравање односа, изражавајући притом увијек и своју спремност да приступи нормализацији односа са тим земаљама. Одраз такве политике и подршке коју је она уживала у свијету јесте и резолуција предложена од стране наше делегације и донесена на Шестом засједању Генералне скупштине Организације Уједињених нација, која по својој садржини, по свом циљу и једнодушности којом је прихваћена најбоље потврђује колико је политика Југославије била у складу са принципима и духом Повеље ОУН и општим настојањима за очување мира у свијету.

Због тога су приједлози о дјелимичној нормализацији односа, које су поднијеле у току прошле године садашња влада Совјетског Савеза, а затим и владе неких других источно-европских земаља, прихваћени од наше владе као позитивни, што је у пуном складу са цјелокупном нашом политиком одржавања коректних међудржавних и до-

бросусједских односа са свима који су на то исто тако спремни.

У том смислу ми смо извршили размјену амбасадора са Совјетским Савезом и Бугарском и посланика са Мађарском и прихватили смо поновно отварање претставништва у Тирани и Београду. Дали смо иницијативу за преговоре и склопили споразуме о утврђивању и испитивању граничних инцидената с Мађарском, Румунијом и Албанијом, као и споразум о регулисању граничног железничког промета са Бугарском и споразум о ђердапској администрацији с Румунијом. Стање на нашим границама је спољивије. Међутим, морамо констатирати да неке источно-европске земље не показују спремност да приђу нормализацији односа са нама, па ни чисто дипломатских, док са земљама са којима је то учињено имамо читав низ питања чијим се рјешавању мора прићи ако се жели стварно нормализирање односа, које се не састоји само у размјени дипломатских претставника.

Велики број наших грађана у тим земљама налази се у затворима или депортацији, наше држављанство још није враћено онима којима је насилно одузето, не омогућава се репатријација наших грађана, још нису успостављене нормалне саобраћајне, поштанске и друге везе итд., итд.

Ми смо као и досад спремни да на бази равноправних односа приђемо рјешавању свих спорних питања од обостраних интереса, које би допринијело даљем нормализирању односа.

Односи са Сједињеним Америчким Државама, Великом Британијом и Француском успјешно су се развијали у протеклом периоду. Наше политичке и економске везе с тим земљама јачале су се на основу обостраних интереса. Владе тих земаља признале су на дјелу велики значај који придају одржавању независности и интегритета ФНР Југославије, као одлучног фактора мира и безбједности у овом дијелу свијета. Повољан развој тих односа био је омогућен у првом реду тиме што се заснивао на пуној равноправности и што за своју сарадњу ове силе нису постављале никакве политичке услове.

Овакав свој став владе САД, Велике Британије и Француске манифестирале су прије свега у пружању економске, а владе САД и Велике Британије и војне помоћи нашој земљи. Тај став дошао је исто тако до изражаја и у јавним изјавама у корист одржавања независности и безбједности Југославије. Помоћ коју смо примили од ових држава била нам је утолико важнија, јер је дата у условима акутне опасности по свјетски мир и наше тешке економске ситуације настале услед суша 1950 и 1952 године, у вријеме кад смо морали знатан дио свог националног дохотка давати за јачање наше одбранбене мо-

ћи. Таква помоћ, пружена у вријеме када нам је била најпотребнија, значила је велику материјалну и моралну подршку у нашој борби за независност.

Поред повећане редовне трговинске размјене с тим земљама у протеклом периоду, ми смо с владама тих земаља закључили и споразуме о економској помоћи, а с владом САД и о војној. Ти споразуми склопљени су у духу и на принципима Повеље Уједињених нација, а у циљу јачања узајамне безбједности у свијету. Разумије се да је та помоћ продубила и узајамно пријатељске односе и сарадњу Југославије с тим земљама у одбрани мира.

Овакав развој односа је потврда једне од основних поставки наше спољне политике: да је сарадња на међународном плану између земаља са различитим друштвеним уређењем — када је постављена на основу равноправности и када се ради о учвршћењу и одбрани мира — не само могућна него и неопходна, без обзира на различита гледишта у разним међународним питањима.

Мада је одлука влада САД и Велике Британије од 8 октобра у питању Трста у извјесном смислу уздрмала постигнуте резултате пријатељске сарадње, ми очекујемо да ће и у томе, као и у осталим питањима, доћи до изражаја развој сарадње на ранијој, једино могућној и конструктивној основи, која је већ дала толико плодова.

У политици што шире сарадње с другим земљама, која доминира нашим спољним односима, посебан значај имају за нас све тјешњи и пријатељскији односи са Турском и Грчком, с којима смо у фебруару 1953 године склопили споразум о пријатељству и сарадњи. Иако је од закључења овог споразума прошла тек непуна година дана, он се у међународним односима већ афирмирао као битан фактор борбе за учвршћење мира. Већ самим тим он служи као примјер успјешне међународне сарадње, која је заснована на принципима равноправности, узајамног поштовања и одбране праведних заједничких интереса. Ти принципи претстављају такође основу све успјешније сарадње између три земље и у другим областима њихових међусобних односа. Због свега тога, ми сматрамо даље развијање пријатељских односа са Грчком и Турском као једну од најважнијих задатака наше спољне политике.

Са још једним нашим сусједом, Републиком Аустријом, наши односи се све више развијају у духу узајамне сарадње и пријатељства. Југославија је давала и даје своју моралну и политичку подршку борби Аустрије за њено неоспорно право на независност, која ће, кад буде постигнута, створити још повољније услове за сарадњу двију земаља и консолидацију мира у овом дијелу свијета.

У погледу Њемачке, наша Влада је у више махова истицала потребу да се што прије оствари жеља њемачког народа да се уједини у независну демократску и мирољубиву државу, што ће свакако претстављати крупан допринос консолидацији мира у свијету. Са владом Западне Њемачке имамо добре односе, који одговарају интересима обију земаља, нарочито на економском пољу, гдје је обим размјене с обје стране достигао велике размјере.

Сада бих хтио да кажем нешто о нашим односима и Италијом. Нажалост, морам рећи да, упркос свим нашим настојањима и не нашом кривицом, с Италијом још нисмо успјели да нађемо пут за међусобно размијевање и сусједску сарадњу. Непопустљивост талијанске владе и њено досадашње условљавање свих наших међусобних односа рјешењем тршћанског питања, и то у смислу старих и неоправданих талијанских аспирација уз истовремено шпекулисање на међународном плану, учинили су безуспјешним све наше иницијативе и конкретне приједлоге за рјешавање спорних питања између двије земље.

Напротив, у настојању да задовољи своје циљеве, досадашња влада Италије ишла је тако далеко да је била створила на нашим границама и ситуацију која је озбиљно угрожавала мир. Захваљујући нашој одлучности да заштитимо своје интересе и нашој спремности да се путем споразума нађе излаз из настале ситуације, а исто тако и захваљујући подршци читавог мирољубивог јавног мњења у свијету, није дошло до тежих компликација. Познато је какве смо ми све приједлоге чинили да би се нашло рјешење тршћанског питања. Такође је познато на какве смо крупне жртве ми били спремни да би се постигао споразум са сусједном земљом. Ми ћемо и убудуће чинити напоре да се нађе могућност споразумног рјешења тршћанског и осталих питања која постоје између Југославије и Италије, и ми се надамо да ће једном и талијанска влада, увиђајући значај сарадње двију земаља не само за њих саме него и на ширем међународном плану, поћи путем тражења споразумних рјешења. Ово утолико прије што је сада, надамо се, свима јасно да унутрашња политичка стабилност и консолидација Италије не зависе од оваквог или онаквог рјешења тршћанског питања, него од сасвим других фактора, који су у првом реду унутрашње, политичке природе.

Што се тиче наших односа са другим европским и америчким земљама, они су се развијали у духу узајамног разумијевања и сарадње, при чему су посебно значење имали међусобни економски односи.

Многомилионски народи који живе на афричком и азиском континенту налазе се у фази свог националног успона и релативно

брзог и бурног развитка. Они зато већ данас играју, а са својим даљим развитком играће још више крупну улогу у међународном политичком и економском животу. Посебну значајну улогу у том дијелу свијета има данас Индија, која је у низу случајева својом иницијативом и утицајем допринијела смирењу у свијету уопће, а посебно у Азији, — а исто тако и Бурма и Индонезија, које крећу самосталним путем у изградњи и учвршћењу своје независности.

Перспективе за даљи развитак пријатељских односа између Југославије и земаља Азије и Африке веома су повољне и проистичу из неколико битних заједничких интереса који повезују Југославију и већину земаља тог подручја.

Југославија је, као и земље тог дијела свијета, животно заинтересирана за очување мира и равноправне односе међу народима, како би могла наставити своју економску и политичку изградњу. Југославија је осим тога, као и већина земаља тих континената, заинтересирана да се преко Организације Уједињених нација пружи економска и техничка помоћ неразвијеним подручјима у свијету на бази равноправности и поштовања независности.

Поред тога, постоје широке могућности и за економску сарадњу између Југославије и ових земаља. Та сарадња је тек на почетку, али и по ономе што је досад постигнуто види се да постоје сви услови за њен даљи развитак.

Посебно бих овдје истакао и развој све тјешњих пријатељских и економских односа с Етиопијом, с којом нас веже заједничка прошла борба против фашистичке агресије, а чије напоре у изградњи земље и очувању независности наши народни прате с великим симпатијама.

У погледу наших економских односа с иностранством у овом периоду могу рећи да се Југославија суочавала са три основна проблема који су имали скоро судбоносан значај за наш привредни развитак. То су:

а) економска блокада источно-европских земаља;

б) потреба обезбјеђења увоза инвестиционих уређаја ради извршења плана индустријализације и нужне и хитне изградње војне индустрије, као и ради задовољења потреба народне одбране уопће;

в) посљедице тешких сушних година.

Економска блокада погодила је нашу земљу у првом реду зато што је план индустријске изградње базирао на испорукама из источно-европских земаља и што је преко 50 посто размјене с иностранством долазило на те земље. Блокада је проузроковала одлагање пуштања у погон нових објеката, а преоријентација наше спољне трговине била је отежана још неријешеним проблемима са западно-

европским земљама, као што су обештећење за национализована добра, јавни дугови и друго. Ове посљедње проблеме наша Влада је ријешила са скоро свим земљама до 1951 године, па је тако створена могућност склапања низа тзв. инвестиционих споразума, зајмова и кредита и тиме је била осигурана испорука инвестиционе опреме за наше кључне објекте. Главни кредитори наше земље били су Сједињене Државе Америке, Велика Британија, Западна Њемачка, Француска, Белгија, Швајцарска, Аустрија и Међународна банка за обнову и развој. Укупна сума ових кредита износила је 220 милиона долара. На тај начин осујећено је оно што се хтјело постићи економском блокадом, то јест онемогућена је економска изолација Југославије и намјера спречавања наше земље да изврши план индустријализације.

Што се тиче јавних дугова, дискусија за њихово рјешење одложена је до априла 1954 године.

Услијед посљедица суше, које су се одразиле и на платни биланс наше земље са иностранством, наша Влада морала је подузети низ мјера и у спољној трговини. Помоћ добијена од влада западних земаља (САД, Велике Британије, Француске и других), коју ми много цијенимо, дјелимично је ублажила тешкоће, али смо ипак морали тражити кредитне за куповину хране, као и одлагање доспјелих плаћања. Кредити за храну добијени су у износу од 61 милион долара (од САД, Велике Британије, Канаде, Турске и Норвешке), а за сировине у износу од 89 милиона долара (од САД, Британије и Египта).

С обзиром на то да су сви ови кредити били краткорочни и средњерочни, сем зајмова Међународне банке, било је потребно услијед тешкоће плаћања тражити продужење рока отплата доспјелих обавеза. До конверзије на дужи рок дошло је са кредитима Експорт-импорт банке, док је са појединим земљама уговорено само одлагање плаћања на неколико година.

Настојање наше Владе да прошири економске везе са што већим бројем земаља имало је позитивних резултата, тако да су од краја 1949 до краја 1953 године успостављени економски односи са 16 земаља. Повећање индустријских капацитета, пуштање у погон нових и квалитативно побољшање наше индустријске производње довели су Југославију у ред оних земаља које могу извозити и инвестициона добра. То је дошло до изражаја у економским споразумима закљученим 1953 године, а посебно у споразумима са Турском и Грчком са којима је обим размене увишестручен. Досадашњи развој размјене са овим земљама указује на добре изгледе за даље проширење робне размјене.

У току 1953 године четири наше економске мисије посјетиле су земље Африке и Ази-

је и склопиле низ споразума и аранжмана, створивши тако базу за проширење и продубљење економских односа са тим земљама. На овај начин, 1953 година претставља у извјесном смислу прекретницу у нашем спољно-трговинском пословању, тиме што су створени спољно-трговински инструменти за ступање наше привреде, а у првом реду наше индустрије, на тржишта.

Развијање размјене на свим подручјима гдје за то постоје услови уноси много више стабилности у наше међународне везе.

Техничка помоћ коју наша земља прима од разних земаља и међународних организација правилно се користи у правцу измјене научних и техничких искустава, а у духу равноправне сарадње међу народима. Са истим циљем, у границама својих могућности, пружа и Југославија помоћ појединим земљама и преко ОУН и преко билатералних споразума. Развој ове дјелатности све је живљи и показује се као добар и користан пут међународне сарадње.

Све у свему, данас можемо рећи да су посљедице економске блокаде успјешно савладане; и не само да су савладане, него да смо у броби против блокаде, захваљујући политици наше Владе, дошли у позицију да имамо боље економске везе, разгранатије и корисније за нашу привреду, него што их је наша земља имала икад раније.

Настављајући даље такву политику, имамо добре изгледе да још више развијемо наше економске односе са другим земљама. За такву перспективу постоје два битна услова: стабилан развој наше привреде и даље примјенљивање наше досадашње политике у међународним политичким и другим односима, која се показала као битан предуслов и за развијање економских односа.

Југославија је у својој борби за мир и демократску сарадњу међу народима увијек сматрала и сматра да су Уједињене нације међународни форум способан да уједини напоре већине земаља у одбрани мира и међународне безбједности. Својим досадашњим резултатима Уједињене нације су оправдале своје постојање и може се рећи да су омогућиле мирољубивом човјечанству савладавање веома озбиљних тешкоћа.

Свестрана активност коју је Југославија развијала у Уједињеним нацијама доприносила је у знатној мјери и основном циљу њене спољне политике, то јест очувању мира у свијету и јачању међународне солидарности.

Таква активност наше земље нашла је свој конкретан израз у свим значајнијим проблемима о којима су расправљале Уједињене нације. У том погледу довољно је истаћи став и приједлоге Југославије у вези с ратом у Кореји, приједлоге чија је конструктивност потпуно оправдана даљим развојем догађаја;

затим ставове у погледу разоружања, колективних мјера и развијања система колективне безбједности предвиђеног Повељом Уједињених нација. Та активност дошла је до изражаја и у нашој помоћи зависним народима за остварење њихових националних стремљења и у нашем значајном учешћу у свим програмима помоћи економски недовољно развијеним земљама и подручјима.

Оваква мирољубива политика, — изражена кроз нашу активност у Уједињеним нацијама и заснована на одбрани националне независности и на развијању конструктивне међународне сарадње, како ради рјешавања појединих спорова, тако и ради отклањања њихових опћих узрока који леже у постојању економске и политичке неједнакости и неравноправних односа, — допринијела је у великој мјери подизању морално-политичког угледа наше земље. Југославија се афирмирала и данас је позната у свијету као независна држава са начелном и мирољубивом политиком. Чињеница да Југославија није велика земља још више појачава њен међународни углед.

Значајна манифестација међународног признања и потврда високе оцјене политике наше земље и њене активности у Уједињеним нацијама били су, поред осталог, и избор Југославије у Савјет безбједности и у Економски и Социјални савјет Организације Уједињених нација.

Ми сматрамо да Организација Уједињених нација треба и убудуће не само да задржи своју досадашњу значајну улогу, него и да је још више ојача, рјешавајући проблеме који се тичу судбине цјелокупног човјечанства и подижући тиме углед који је својим досадашњим успјесима већ стекла.

Све што сам напријед истакао рјечито говори гдје лежи пут данашње и будуће дјелатности наше земље у области спољне политике и спољних односа. Југославија само може поздравити и са своје стране помоћи напоре свих земаља, који имају за циљ отклањање међународне затегнутости, јачање мира и остварење равноправне сарадње свих народа и држава, великих или малих, више или мање развијених.

Другови и другаарице народни посланици кад данас овдје сумирамо постигнуте резултате у протеклом четворогодишњем периоду, видимо да су постигнути заиста крупни успјеси у изградњи наше земље, у остварењу новог друштвеног система — социјализма. Ти успјеси постају још значајнији кад се има у виду шта нам се све испријечило на путу, какве смо све тешкоће морали пребродити да бисмо данас пред овим високим Домом могли показати овакву слику, слику стваралачких напора наших радних људи. Мислим да све нас прожима велика радост кад видимо да је већ

до данас радничка класа оправдала повјерење наше друштвене заједнице, која јој је повјерила средства за производњу — управљање фабрикама и предузећима. Разумије се да ту и тамо још има слабости, које у првом реду проистичу из недовољне свијести мањег броја људи, углавном оних који долазе са села у нове фабрике и разна предузећа. Али, таквих слабости ипак има све мање, а не више, и оне ће се моћи и морати уклонити упорним превазпитањем оних који се сваког дана у све већем броју укључују у производњу.

У нашем друштвеном систему има још низ разних недостатака и слабости, али ми их видимо и жарко желимо да их што прије уклонимо. Хтио бих да поменем само неке од њих. Систем плата још увијек има недостатака; нема реалног односа између појединих струка и категорија, нема, могу рећи, праведног односа између плата. Напримјер, између плата у привреди и државној администрацији, а нарочито кад узмемо интелектуалне трудбенике: љекаре, просвјетне раднике и интелектуалне трудбенике у судству и државној администрацији уопће. То се особито односи на плате оних који су завршили студије и ступају на праксу. Разумије се да то побољшање плата неће ићи на штету других, тј. неће се смањивати плате другим категоријама и лицима, али се мора имати у виду да није лака ствар док се то среди, односно док се плате нормализирају. Истотако има и других слабости које треба енергично уклањати, поправљати и усавршити, да би се избјегле посљедице штетне за нормални развој наше земље.

На крају, ја и пред овим високим Домом подвлачим важност проблема о заосталим, односно пасивним крајевима наше земље. То су углавном крајеви који су у прошлости, Ослободилачкој борби највише страдали и највише жртвовали, зато што су били устанички. Данас, међутим, баш у неким од тих крајева нема ни фабрика, ни могућности да се развијају. То није њихова кривња, али због тога мора бити наша брига, брига свих трудбеника социјалистичке Југославије да се тим крајевима помогне, јер у Југославији, у социјалистичкој Југославији не може бити грађана двије категорије, — једних чији услови дозвољавају да њихов животни стандард стално расте, и других који немају таквих услова и због тога остају на ниском стандарду живота. Ту се не ради о некој социјалној помоћи, већ о томе да се на било који начин ти пасивни крајеви оспособе толико да се онда могу самостално развијати, да се таквим срезовима помогне доплатијама и на разне друге начине. Вјерујем да ће ова нова Народна скупштина свим тим питањима посветити бригу и ставити новом Извршном вијећу у дужност да их правилно ријеши.

Хтио бих још једанпут подвући и неке ствари које се тичу будућег курса у вањској политици наше земље. Има много различитог, већим дјелом злонамјерног нагађања о промјени наше вањске политике. На све ово могу пред овим високим Домом одговорити слиједеће: мислим да убудуће наша вањска политика треба да се спроводи на истим начелима на којима је спроводјена последњих година, јер нам је она дала тако корисне резултате не само у погледу очувања наше независности и интегритета већ и у погледу могућности да одолимо економској блокади; да подигнемо нашу земљу из ратне пустоши. Ми немамо никаквих разлога ни потреба да мијењамо курс наше свестране сарадње са свима земљама које су досад с нама сарађивале и желе убудуће сарађивати на равноправној основи, а које поштују нашу независност не мијешајући се у наша унутрашња питања.

Исто тако, ја сматрам да и убудуће треба да наставимо ићи путем нормализације и побољшања односа с оним источним земљама које су до недавна биле (а неке су још и сада) противне нормалним односима са нашом земљом, а сада су промијениле ту политику изражавајући жељу за нормализацијом, при чему су већ учињени први кораци успостављањем дипломатских односа. Разумије се да под нормализацијом ми у првом реду подразумевамо поштовање оних начела на којима се заснива наша вањска политики.

Према томе, курс наше вањске политике био је и остаје мирољубива сарадња на свим пољима која интересују наше народе, а нарочито на очувању мира у свијету, — то јест у борби против агресије и за право да сваки народ сам одлучује својом судбином.

Вјерујући у даљи снажни полет у нашем друштвеном развоју, желим новој Народној скупштини много успјеха у рјешавању многобројних проблема, на срећу наше социјалистичке заједнице. (Бурани и дуготрајан аплауз).

Претседник Моша Пијаде: Другови народних посланика, саслушали сте експозе, а штампани извештаји имају у рукама. Питам да ли се ко од посланика јавља за реч да би говорио поводом експозеа и извештаја Савезног извршног већа. (Не јавља се нико.) Пошто предлога нема, нити резолуција, нити предлоге за мотивисани прелаз на дневни ред, ја констатујем да је Савезна народна скупштина, пошто је саслушала експозе Претседника Републике, једнодушно примила експозе и извештај Савезног извршног већа па прелазимо на дневни ред.

Предлажем одмор од пола сата пре него што пређемо на следећу тачку дневног реда: Избор Претседника Републике.

(После одмора)

Претседник Моша Пијаде: Настављамо рад. На дневном реду је избор Претседника Републике.

Дозволите, другови и другареце народни посланици, пре почетка избора да вас упозорим на неколико момената. О избору Претседника Републике говори се у Пословнику Савезне народне скупштине у члановима 72—79. Пошто је избор Претседника Републике тајан, то важи поступак о тајном избору који је изложен у Пословнику Савезне народне скупштине у члановима 39 до 48.

Иако сте прочитали тај поступак о избору Претседника Републике и поступак при тајном гласању, сматрам за своју дужност да вам укажем са овог места на неке ствари.

Предлог кандидатуре за избор Претседника Републике могу поднети 20 народних посланика. Гласање за избор Претседника Републике је тајно и врши се гласачким листићима. За тајно гласање важи процедура на основу чл. 39 до 48 Пословника Савезне народне скупштине. Кад гласачки листић буде отштампан, а за време док се он штампа даћемо кратак одмор, поделиће се посланицима овде у сали и неће се све до завршетка гласања давати одмор. Биће дато 15 минута посланицима да гласају на листићима, а то ће посланици моћи да раде било овде у сали, било изван ње.

Кад почне гласање, што ћемо објавити звоном, сви посланици треба да буду у дворани да могу на прозивку устати и гласачки листић, пресавијен на четворо, ставити у било коју од ових кутија за гласање.

Нарочиту пажњу обраћам на чл. 44 Пословника Савезне народне скупштине који прописује како се гласа на гласачком листићу. Посланик може да гласа само за једног од предложених кандидата. Ако је предложен само један кандидат, посланик, ако гласа против тог кандидата, неће ставити знак „X“ у квадрат.

Неважећи су они гласачки листићи на којима је знак „X“ стављен у квадратима поред имена, као и листићи који су тако попуњени да се не може утврдити за кога је кандидата посланик гласао.

У члану 43 Пословника Савезне народне скупштине предвиђено је да избором руководи Претседник Скупштине, а у исто време му помажу секретар Скупштине и три посланика које Скупштина бира пре почетка гласања.

Сада ћемо прећи на избор.

Молим групу народних посланика која је припремила предлог кандидатуре за избор Претседника Републике, да у име групе један од потписника поднесе предлог. Ко се јавља

за реч? (Ђуро Пуцар: Молим за реч). Предлог има друг Ђуро Пуцар-Стари.

Ђуро Пуцар: (Изборни срез Сарајево II, НР Босна и Херцеговина): Другови и другарице народни посланици, у име Претсједништва Социјалистичког савеза и групе народних посланика и у своје желим да предложим Народној скупштини кандидата за Претсједника Републике.

Ми се при подношењу предлога нисмо имали што двоумити.

У најсвјетлијој историји наших народа, у нашем револуционарном покрету и изградњи социјализма истиче се јединствена и неупоредива фигура друга Тита (Сви народни посланици устају и дуготрајно аплаудирају), који је познат и признат као руководиоца наших народа не само широм наше земље, већ и далеко преко њених граница. (Буран и дуготрајан аплауз). Зато предлажем овом високом Дому да се за најодговорније мјесто у нашој социјалистичкој држави, за Претсједника Федеративне Народне Републике Југославије изабере досадашњи Претсједник, маршал Југославије Јосип Броз Тито. (Буран аплауз).

Ми вам предлажемо човјека којег је васпитала и уздигла партија радних људи, човјека који је цијели свој живот посветио борби радничке класе и радног народа, за њихов бољи и сретнији живот. Ми вам предлажемо човјека за чије је име и херојску борбу везана свака наша пobjеда кроз деценије, човјека који је све своје снаге и своје способности улагао и улаже за учвршћење братства и јединства наших народа, за изградњу братске заједнице народа Југославије, за чување слободе наших народа и независности наше земље, за социјализам и социјалистичку демократију, за мир у свијету и равноправне односе међу земљама и народима.

Ми вам предлажемо човјека који је кроз цио свој револуционарни рад водио борбу против свих оних који су ишли за тим да на било који начин омету или успоре развој револуционарних снага и разбијају јединство револуционарног покрета. У тој својој борби увијек је био и остао непомирљив, али до краја праведан и принципијелан.

Друг Тито је провео радничку класу, а с њом и наше народе кроз најтеже дане њихове новије историје и с њима извојевао највеће њихове пobjеде, постао је оличење њихове херојске борбе за слободу, независност и социјализам.

Из експозеа друга Тита видјели смо све велике успјехе које су наши народи за прошле четири године постигли на пољу индустријализације, јачања одбранбене снаге земље, у изградњи социјалистичког друштвеног система и у спољној политици. То је постиг-

нуто под руководством друга Тита. (Дуготрајан аплауз).

Тито је данас личност која ће најсигурније и најуспешније даље водити наше народе. (Буран аплауз).

Ми смо поносни што знамо да предлажемо друга Тита за Претсједника Републике изражавамо не само жељу и расположење овог Дома него и жеље свих збратимљених народа социјалистичке Југославије.

Другови и другарице народни посланици, избор друга Тита за Претсједника Републике биће манифестација чврстог јединства милионских народних маса наше земље које је било и остало основни услов наших револуционарних пobjеда и изградње социјализма. (Буран аплауз).

Дозволите да вам прочитам наш предлог за избор Претсједника Републике (чита):

На основу члана 47 став 3 Уставног закона и члана 73 Пословника Савезне народне скупштине у име своје и доле потписаних посланика дајем предлог кандидатуре за избор Претседника Републике Јосипа Броза Тита.

Предлагачи:

Крајгер Борис, с. р., Томпич Вида, с. р., Регент Иван, с. р. Брећел Марјан, с. р., Зорко Едо, с. р., Васиљевић Живан, с. р., Радовановић Милија, с. р., Марковић Немања, с. р., Недељковић Радисав, с. р., Антуновић Риста, с. р., Милосављевић Милисав, с. р., Минић Милош, с. р., Бошковић Момир, с. р., Јанковић Јован, с. р., Поповић инж. Војин, с. р., Асановић Душан, с. р., Нацева Мара, с. р., Масларић Божић, с. р., Пуцар Ђуро, с. р., Јовановић Благо, с. р., Шарац Спасоје, с. р., Јововић Десимир, с. р., Темелковски Борко, с. р., Видмар Јосип, с. р. Грил Данило, с. р. Рудолф Јанко, с. р., Шћепановић Јефто, с. р. Намлицију Скендер, с. р., Бојанић Анте, с. р., Војводић Тодор, с. р., Бакарић др Владимир, с. р. Берус Анка, с. р., Бркић Звонко, с. р., Белинић Марко, с. р., Бакрач Борис, с. р., Цази Јосип, с. р., Цветковић Маријан, с. р., Гажи Фрањо, с. р., Јардас Едо, с. р., Дружич Иво, с. р., Колишевски Лазар, с. р., Црвенковски Крете, с. р., Шакири Реис, с. р., Христов Страшо, с. р., Хаклер инж. Славко, с. р. Медан Саво, с. р. Тадић Симо, с. р., Ђурић Мијо, с. р., Беговић Влајко, с. р., Мијатовић Цвијетин, с. р.,

Претседник Моша Пијаде: Чули сте предлог кандидатуре за избор Претседника Републике који је у име групе посланика прочитао Ђуро Пуцар. Да ли има других предлога кандидатуре за избор Претседника Републике? (Нема). (Буран и дуготрајан аплауз).

Пошто имамо само једног кандидата за Претседника Републике, то ћемо име кандидата Јосипа Броза Тита штампати на гласачком листићу.

Још једанпут бих упозорио народне посланике да је име кандидата окружено на гласачком листићу дебљом линијом, а да поред имена има један квадрат у који посланик који гласа за тог кандидата ставља знак „Х“

или „пута“. То је начин на који посланик изражава своје гласање.

Сада ће се штампати име кандидата за Претседника Републике на гласачком листићу. И молим народне посланике да сачекају док се отштампа гласачки листић.

(После штампања гласачког листића)

Претседник Моша Пијаде: Другови и другарице народни посланици, пошто је гласачки листић отштампан сада ће се разделити народним посланицима.

(Затим је свим присутним народним посланицима раздељен гласачки листић.)

Претседник Моша Пијаде: Другови посланици, упозоравам Вас да треба гласачки листић пресавити на четворо. Ако има гласачких листића који су претекли, треба их овде предати. Да ли су сви народни посланици добили гласачке листиће? (Јесу).

Треба да изаберемо три народна посланика који ће помагати при избору. Ја бих предложио Марка Белинића, Ристу Антуновића и Франца Перовшека. Слажете ли се са овим предлогом? (Сви се слажу). Молим изабране другове да заузму своја места.

Почињемо са гласањем и молим друга секретара да изврши прозивку народних посланика.

Секретар Велимир Стојнић (Изборни срез Дрвар, Босанско Грахово и Босански Петровац, НР Босна и Херцеговина) врши прозивку народних посланика Савезног већа.

(После прозивке)

Претседник Моша Пијаде: Има ли ко од народних посланика Савезног већа да није прозван? (Не јавља се нико).

Секретар Велимир Стојнић врши прозивку народних посланика Већа произвођача.

(После прозивке)

Претседник Моша Пијаде: Има ли ко од народних посланика Већа произвођача да није прозван? (Не јавља се нико).

(Сваки прозвани народни посланик прилазио је изборној комисији, и у једну од постављених кутија стављао гласачки листић.)

(После гласања)

Претседник Моша Пијаде: Сада приступамо пребројању гласова.

(После пребројавања гласова)

Претседник Моша Пијаде: Другови народни посланици, молим вас да саслушате резултат гласања. Гласало је по списку 536 народних посланика, а предато је гласачких листића 535, дакле један мање. Кандидат Јосип Броз-Тито добио је свих 535 гласова. (Народ-

ни посланици устају и дуготрајно аплаудирају). Према томе, није био ни један неважећи листић. Кандидат Јосип Броз Тито добио је Уставом и пословником прописану већину гласова. Према Уставу и пословнику, кандидат треба да добије већину гласова од укупног броја посланика Народне скупштине који износи 554. тј. он треба да добије најмање 278 гласова. Међутим, кандидат је добио 535 гласова и зато проглашујем да је Јосип Броз Тито изабран за Претседника Републике Федеративне Народне Републике Југославије. (Сви посланици устају и бурно и дуготрајно аплаудирају).

Поново изабрани Претседник Републике положиће заклетву сутра на заједничкој седници.

Тиме смо ову тачку дневног реда свршили. Наставак заједничке седнице биће сутра пошто данас по подне одржавају своје одвојене седнице домови. Сазивам седнице домова за данас у 17 часова. Верификациони одбори поднеће извештаје својим већима.

Остаје ми само још да објавим да је данашња седница прекинута.

(Седница је прекинута у 14,55 часова).

(Наставак 30 јануара 1954 год. у 9,10 часова)

(Улазак новоизабраног Претседника Републике Јосипа Броза Тита у дворану сви присутни поздравили су устајањем и бурним аплаузом).

Претседник Моша Пијаде: Другови и другарице народни посланици, настављамо рад заједничке седнице. Сада ће се обавити полагање заклетве Претседника Републике. (Обраћајући се Претседнику Републике):

Друже Претседниче, сматрам за особиту част и срећу да Вас обавестим да сте Ви на јучерашњој заједничкој седници оба дома, на којој је био вршен избор Претседника Републике, били једини предложени кандидат и да сте гласовима свих присутних посланика поново изабрани за Претседника Републике и да сам Вас, по дужности која ми је као Претседнику Савезне народне скупштине наложена Уставним законом и скупштинским пословником прогласио изабраним за Претседника Републике. (Сви народни посланици устају и бурно и дуготрајно аплаудирају. — Одушевљени поклици: Живео друг Тито! — Буран аплауз.)

Честитајући Вам на високом звању које сте добили овако једнодушним поверењем Скупштине, које је само израз дубоког и општег поверења које уживате у радном народу и код свих грађана наше социјалистичке отаџбине, ја Вас молим да положите заклетву чији Вам текст предајем. (Претседник Репу-

блике Јосип Броз Тито прилази говорници праћен овацјама народних посланика. Претседник Скупштине Моша Пијаде прилази говорници и предаје текст заклетве.)

Претседник Републике Јосип Броз Тито (чита): Свечано изјављујем пред Савезном народном скупштином и пред народом да ћу дужност Претседника Републике извршавати предано и вјерно, да ћу се придржавати Устава и закона и других одлука Народне скупштине, да ћу чувати и бранити суверенитет и достојанство Федеративне Народне Републике Југославије и да ћу све своје снаге залагати за даљи напредак и процват слободне социјалистичке заједнице равноправних народа Југославије.

(Полагање заклетве Претседника Републике сви присутни народни посланици сајужали су стојећи. — Буран и дуготрајан аплауз.)

(После полагања заклетве)

Претседник Републике Јосип Броз Тито: Другови и другарице народни посланици, ја се најтоплије захваљујем на великом повјерењу које сте ми овдје изразили бирајући ме поново за Претседника наше социјалистичке заједнице, Федеративне Народне Републике Југославије.

Могу овдје пред вама и пред лицем наших народа да кажем да ћу и убудуће као и досад употребити све своје снаге за остварење онога за шта сам се борио читавог живота, за шта сте се борили ви, за шта су се борили наши народи, — за сретну будућност, за љепши живот, за процват наше социјалистичке заједнице.

Ми имамо пред собом још великих и тешких задаћа, али ово што смо досад постигли улива нам вјеру и снагу да с повјерењем гледамо у наш будући живот, да с повјерењем гледамо у то да ћемо све те препреке савладати. Разумије се да притом морамо увијек водити рачуна о томе који елементи условљавају савладавање свих тешкоћа које још имамо пред собом, а то су јединство наших народа, пожртвованост наших радних људи и поштивање закона које народно претставништво овдје донесе. Јер, поштивање тих закона — у чему ја лично у првом реду морам показати примјер на овом високом положају — значи ићи путем који смо сами одабрали, путем у социјализам.

Наши су закони стварани баш у циљу да сви наши грађани пред законом буду једнаки и, као што грађани морају поштивати те законе у интересу заједнице, исто тако их морају поштивати и органи које је народ одабрао да га воде. Обећавам да ћу ја и убудуће увијек бити будан према питању поштивања наших закона и наше законитости.

Из извјештаја Извршног вијећа видјели смо како данас стоји ситуација у погледу наше унутрашње политике, видјели смо и то да пред новим Извршним вијећем, које ћете ви овдје изабрати, стоје још крупне задаће које ће оно морати да извршава. Али, другови и другарице, у нашој земљи, у нашој социјалистичкој земљи са оваквим претставницима које бирају наши радни људи, које бирају људи који знају свој циљ, који знају шта хоће, највишем руководству, највишој нашој егзекутиви није тешко да савлада те задаће, кад има овакву подршку.

Ја вјерујем у ту подршку, вјерујем дугоко у стваралачку снагу и стваралачке способности наших народа — и желим свим трудбеницима наше земље много успјеха у будућем раду.

Нека живи наша Федеративна Народна Република Југославија! (Снажан и дуготрајан аплауз.)

Претседник Моша Пијаде: Одређујем одмор од 15 минута.

(После одмора)

Претседник Моша Пијаде: Другови народни посланици, пошто смо досадашњи дневни ред исцрпили, а имамо још неке ствари да свршимо на овој заједничкој седници, ја бих вам предложио дневни ред (чита):

- 1) доношење одлуке о проглашењу измена у Уставном закону које су јуче усвојене у оба дома,
- 2) избор Савезног извршног већа,
- 3) избор Административног одбора,
- 4) избор Одбора за изборе,
- 5) избор Комисије за тумачење закона,
- 6) избор Комисије за аутентичне текстове,
- 7) разрешења и именовања судија Савезног врховног суда.

Да ли има предлога за измену или допуну овог дневног реда? (Нико се не јавља). Хвала. Пошто примедба нема, стављам на гласање предложени дневни ред. Ко је за нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала лепо. Има ли ко против? (Нема). Да ли се ко уздржао? (Нико се не јавља). Није. Дневни ред је усвојен.

Прелазимо на прву тачку — доношење одлуке о проглашењу измена у Уставном закону. Актом проглашења усвојене измене одмах ступају на снагу. Ја бих Скупштини предложио следећи текст одлуке (чита):

ОДЛУКА О ПРОГЛАШЕЊУ ИЗМЕНА ЧЛАНА 82 СТАВ 1 И ЧЛАНА 107 СТАВ 2 УСТАВНОГ ЗАКОНА О ОСНОВАМА ДРУШТВЕНОГ И ПОЛИТИЧКОГ УРЕЂЕЊА ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ И САВЕЗНИМ ОРГАНИМА ВЛАСТИ

На основу члана 36, тачке 6, Уставног закона Савезна народна скупштина на заједничкој седници

Савезног већа и Већа произвођача, одржаној 30 јануара 1954 године доноси

О Д Л У К У

Проглашава се и ступа на снагу измена члана 82 став 1 и измена члана 107 став 2 Уставног закона о основама друштвеног и политичког уређења Федеративне Народне Републике Југославије и савезним органима власти, које су усвојене од Савезног већа и Већа произвођача на њиховим седницама од 29 јануара 1954 године.

Има ли примедба на текст предложене одлуке? (Нико се не јавља). Пошто примедба нема, стављам тај текст одлуке на гласање. Ко је за нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала. Ко је *против*? (Нико се не јавља). Нико. Да ли се ко уздржао? (Нико се не јавља). Према томе, одлука је усвојена и тиме су обе измене проглашене и ступиле на снагу.

Прелазимо на другу тачку дневног реда — избор Савезног извршног већа. Избор Савезног извршног већа врши се на основу кандидатских листа. Према пословнику избор Савезног извршног већа врши се јавним гласањем. По тачки 82 Уставног закона бира се најмање 15 чланова који морају бити чланови Савезног већа Савезне народне скупштине. Предлог кандидатске листе може поднети 20 посланика. Уставни закон захтева да у Савезном извршном већу буде заступљена свака савезна република.

Молим групу посланика која је припремала предлог кандидатске листе да преко свог претставника поднесе предлог.

(Милош Минић: Молим за реч.) Има реч друг Милош Минић.

Милош Минић (НР Србија): Другови, у име групе од 49 посланика предлажем следећу кандидатску листу за избор Савезног извршног већа, на основу чл. 82 Уставног закона и одговарајућих одредаба Пословника Савезне народне скупштине (*чита*):

Берус Анка, Црвенковски Крсте, Чолаковић Родољуб, Даниловић Угљеша, Гитов Страхил, Гошњак Иван, Карабеговић Осман, Кардељ Едвард, Комар Славко, Косановић Сава, Крајачић Иван, Лескошек Франц, Мачек Иван, Марковић Мома, Минчев Никола, Пенезић Слободан, Попивода Крсто, Поповић Коча, Радосављевић Добривоје, Ранковић Александар, Тодоровић Мијалко, Вукмановић Светозар и Зековић Вељко.

Предлагачи су: Крајгер Борис, Томшић Вида, Регент Иван, Брећел др Марјан, Зорка Едо, Васиљевић Живан, Радовановић Милија, Марковић Немања, Недељковић Радисав, Антуновић Риста, Милосављевић Милосав, Минић Милош, Бошковић Момир, Јанковић Јован, Поповић инж. Војин, Асановић Душан, Нацева Мара, Масларић Божидар, Пуцар Ђуро, Јовановић Блажо, Шарац Спасоје, Јововић Десимир, Темелковски Борко, Вид-

мар Јосип, Трил Данило, Рудолф Јанко, Шћепановић Јефто, Намлицију Скендер, Бојанић Анте, Војводић Тодор, Бакарић др Владимир, Берус Анка, Бркић Звонко, Белинић Марко, Бакрач Борис, Џази Јосип, Цветковић Маријан, Гажи Фрањо, Јардас Едо, Дружић Иво, Колишевски Лазар, Црвенковски Крсте, Шахири Реис, Христов Страшо, Паплер инж. Славко, Медан Саво, Тадић Симо, Ђурић Мијо, Беговић Влајко и Мијатовић Цвијетин.

Другови, извршно веће које је досад постојало бројало је 43 члана — 37 изабраних чланова и 6 претседника извршних већа република који су по функцији и по уставним прописима чланови Савезног извршног већа. Ми сада предлажемо 23 члана, као што сте видели из предлога. Као што је број чланова Извршног већа досад одговарао у потпуности обавезама и овлашћењима које Извршно веће има од конституисања ове Скупштине, нама се чини да овај број чланова који сада предлажемо — 23 плус 6 претседника извршних већа република; значи 29 — одговара такође одговорностима и дужностима које Савезно извршно веће има и које ће имати на основу савезног Уставног закона после конституисања Скупштине. Чинећи овај предлог, ми смо се другови, такође, држали уставних одредаба да у Извршном већу морају бити претстављене све народне републике.

На крају, мислим да ће овакав састав Извршног већа потпуно омогућити да може своје тешке одговорности и обавезе у потпуности извршити у мандатном периоду у коме ће Скупштина радити. (Аплауз).

Претседник: Постоји ли какав други предлог? (Нико се не јавља). Објављујем да постоји само предлог који је у име групе посланика поднео народни посланик Милош Минић и којим се предлаже да се за чланове Савезног извршног већа изаберу: Берус Анка, Црвенковски Крсте, Чолаковић Родољуб, Даниловић Угљеша, Гитов Страхил, Гошњак Иван, Карабеговић Осман, Кардељ Едвард, Комар Славко, Косановић Сава, Крајачић Иван, Лескошек Франц, Мачек Иван, Марковић Мома, Минчев Никола, Пенезић Слободан, Попивода Крсто, Поповић Коча, Радосављевић Добривоје, Ранковић Александар, Тодоровић Мијалко, Вукмановић Светозар и Зековић Вељко. Пошто нема предлога да Скупштина пре гласања одлучи о броју чланова Савезног извршног већа, као о претходном питању, а предложени број је у сагласности са уставном одредбом, стављам предлог народног посланика Милоша Минића и другова на гласање. Ко је за предлог који је поднео друг Милош Минић, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала. Има ли ко *против*? (Нико се не јавља). Нема. Да ли се ко уздржао? (Нико се не јавља). Нико.

Проглашујем да су кандидати са предложене листе изабрани за чланове Савезног извршног већа. (Буран аплауз).

У току ове седнице, за време краћег одмора који ће се дати, Савезно извршно веће моћи ће да се конституише.

Претседник Моша Пијаде: Прелазимо на трећу тачку дневног реда, избор Административног одбора. Молим групу посланика да преко свога претставника поднесе предлог. Има реч Мара Нацева која ће поднети предлог.

Мара Нацева (Изборни срез кумановски I, НР Македонија). У име групе народних посланика, и то: Крајгер Бориса, Томшич Виде, Регент Ивана, Бреџел Марјана, Зорко Еде, Васиљевић Живана, Радовановић Милије, Марковић Немање, Недељковић Радисава, Антуновић Ристе, Милосављевић Милосава, Минић Милоша, Бошковић Момира, Јанковић Јована, Поповић инж. Војина, Асановић Душана, Нацева Маре, Масларић Божицара, Пуцар Ђуре, Јовановић Блажа, Шарац Спасоја, Јововић Десимира, Темелковски Борка, Видмар Јосипа, Прил Данила, Рудолф Јанка, Шћепановић Јевта, Намлицију Скендера, Бојанић Анта, Бојанић Тодора, Бакарић др Владимира, Берус Анке, Бркић Звонка, Белинић Марка, Бакрач Бориса, Цази Јосипа, Цветковић Марјана, Гаџи Фрање, Јардас Еде, Дружић Ива, Колишевски Лазара, Црвенковски Крсте, Шаћири Реиса, Христов Страше, Паплер инж. Славка, Медан Саве, Савић Симе, Ђурић Мије, Беговић Влајка и Мијатовић Цвијетина, предлажем за Административни одбор следеће другове:

Брајковски Живка, Дружић Иву, Јендрашић Болта, Капор Чеду, Мајцен Владу, Марковић Милана, Матерић Илију, Недељковић Радисава-Рају, Поповић Мирка, Туфегџић Владимира, Змајић Јосипа.

Претседник Моша Пијаде: Чули сте предлог. Има ли ко других предлога? (Нема). Стављам овај предлог на гласање. Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала. Има ли ко *против*? (Нема). Да ли се ко уздржао? (Није). Према томе, изабран је Административни одбор у саставу који је прочитала другарица Мара Нацева.

Прелазимо на четврту тачку дневног реда: Избор Одбора за изборе. Другарица Мара Нацева поднеће предлог.

Мара Нацева: У име исте групе народних посланика, у Одбор за изборе предлажем следеће другове: Дошен Илију, Љујић Велибора, Регент Ивана, Секулић Николу, Жижић Живка.

Претседник Моша Пијаде: Има ли других предлога? Нема. Стављам овај предлог на гласање. Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу

руку). Хвала лепо. Има ли ко *против*? (Нема). Да ли се ко уздржао? (Није нико). Према томе, и овај Одбор је изабран. Молим чланове овога Одбора да се повуку и конституишу, да размотре и поднесу предлог за разрешење и наименовање судија Савезног врховног суда на крају ове седнице.

Прелазимо на пету тачку дневног реда, избор Комисије за тумачење закона: Молим другарицу Нацеву да саопшти предлог групе посланика.

Мара Нацева: У Комисију за тумачење закона предлажем Левстика Јожа, Цази Јосипа, Тарчевић Гојка, Хрибар Јанеза, Мојсов Лазара, Поповић инж. Војина, Релић Петра, Вебер Норберта и Шарац др Заима.

Претседник Моша Пијаде: Има ли других предлога? (Нема). Стављам овај предлог на гласање. Молим ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала лепо. Имали ко *против*? (Нема). Није се нико уздржао од гласања? (Није). Према томе, и ова Комисија је изабрана.

Сада имамо да извршимо избор Комисије за утврђивање аутентичности текстова закона и других аката Скупштине. Молим другарицу да прочита предлог своје групе народних посланика.

Мара Нацева: Предлажемо Димитријевић Живана, Жупунски Жарка, Ћосић Добрицу, Бакрач Бориса, Сремец др Златана, Жанка др Милоша, Бевк Франца, Новака Фрању, Фајфара Тона, Христов Страшу, Мојсов Лазара, Миљовски Киру.

Претседник Моша Пијаде: Чули сте овај предлог. Има ли других предлога? (Нема). Пошто других предлога нема, стављам овај предлог на гласање. Ко је за овај предложени састав Комисије за аутентичност текстова, молим да дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко *против*? (Нема). Да ли се неко уздржао од гласања? (Није). Према томе, изабрана је и Комисија за аутентичност текстова.

Замолио бих ове четири комисије да проуче питање омогућавања да се убудуће и законски предлози могу дати посланицима на словеначком и македонском језику. То је озбиљно питање које ми нисмо успели да решимо и зато молим вас чланове ове четири комисије да се позабавите тим предметом и да споразумом самном и са осталим члановима покушамо да нађемо боље решење.

Ја бих сада дао кратак одмор док ради Одбор за изборе да би нам могао поднети предлог за решавање и наименовање судија Савезног врховног суда и да би се Савезно извршно веће могло конституисати.

Одбор за изборе може да се састане у некој мањој соби, а Савезно извршно веће у соби Законодавног одбора.

(После одмора)

Претседник Моша Пијаде: Другови народни посланици, настављамо седницу.

Изволите чути извештај Одбора за изборе о разрешењу дужности судије Савезног врховног суда другарице Неде Божиновић. Има реч известилац Одбора друг Живко Жижић.

Известилац Одбора за изборе **Живко Жижић (НР Црна Гора) (чита):**

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА
ОДБОР ЗА ИЗБОРЕ

Бр. 138
30 јануара 1954 године
Београд
СНС (А)/83

САВЕЗНОЈ НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Београд

Одбор за изборе на основу чл. 100 ст. 1 Пословника Савезне народне скупштине размотрио је предлог Савезног извршног већа о разрешењу дужности судије Савезног врховног суда другарице Неде Божиновић и нашао да постоје законски услови за предложено разрешење.

Предлог за разрешење уследио је у сагласности са другарицом Недом Божиновић ради њеног одласка на другу дужност.

Одбор предлаже Скупштини да предлог о разрешењу усвоји.

За известиоца је одређен секретар Одбора Живко Жижић.

Секретар, Претседник,
Живко Жижић, с. р. **Илија Дошен, с. р.**

Чланови:

Регент Иван, с. р., Љујић Велибор, с. р.,
Секулић Никола, с. р.

Претседник Моша Пијаде: Саслушали сте извештај Одбора за изборе о разрешењу дужности судије Савезног врховног суда другарице Неде Божиновић.

Питај Скупштину да ли прима овај извештај? (Прима). Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала лепо. Има ли ко против? (Нема). Да ли се ко уздржао од гласања (Нико).

Према томе, другарица Неда Божиновић разрешена је дужности судије Савезног врховног суда.

Молим известиоца Одбора за изборе да прочита предлог о избору друга Боривоја Марковића за судију Врховног суда НРС.

Известилац Одбора за изборе **Живко Жижић (чита):**

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА
ОДБОР ЗА ИЗБОРЕ

Бр. 138
30 јануара 1954 године
Београд
СНС (А)/83

САВЕЗНОЈ НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Београд

Одбор за изборе на основу чл. 100 ст. 1 Пословника Савезне народне скупштине размотрио је предлог Савезног извршног већа да се за судију Савезног врховног суда изабере друг Боривоје Марковић, судија Врховног суда Народне Републике Србије и нашао да постоје законски услови за избор.

Друго Боривоје Марковић, рођен је у Крагујевцу 1897 године. Правни факултет је завршио 1920 године. Пре рата био је адвокатски и судски приправник, судија среског, окружног, апелационог и Касаационог суда. Након ослобођења био је потпретседник Комисије НР Србије за ратне злочине, а од 1948 године налази се на дужности судије Врховног суда НР Србије. Познат је као истакнути правник и искусан судија.

Одбор предлаже Скупштини да се предлог о избору усвоји.

За известиоца је одређен секретар Одбора Живко Жижић.

Секретар, Претседник,
Живко Жижић, с. р. **Илија Дошен, с. р.**

Чланови:

Регент Иван, с. р., Љујић Велибор, с. р.,
Секулић Никола, с. р.

Претседник Моша Пијаде: Чули сте предлог Одбора за изборе да се друг Боривоје Марковић изабере за судију Савезног врховног суда.

Молим, ко је за овај предлог, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Хвала лепо. Има ли ко против? (Нема). Да ли се ко уздржао? (Није).

Према томе, друг Боривоје Марковић именован је за судију Савезног врховног суда.

Ми смо исцрпили наш дневни ред а тиме би био и завршен ред ове прве заједничке седнице.

Молим Народну скупштину да ме овласти да потпишем записник ове седнице. (Прима се).

Требало би данас по подне да се састане само Административни одбор. Али Савезно веће није извршило још један посао, није решено питање оставке на посланички мандат Милована Ђиласа. То може Савезно веће да одреди када ће бити седница.

Закључујем ову прву заједничку седницу домова а идућа ће бити заказана писменим путем.

(Седница је закључена у 11 часова).

ПРИЛОЗИ

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА
ЗАЈЕДНИЧКА СЕДНИЦА ОВА ДОМА

Посланички предлог одлуке

Број 1

**ПРЕДЛОГ
ОДЛУКЕ О ПОСЛОВНОМ РЕДУ ЗА ИЗБОР ПРЕТ-
СЕДНИКА, ПОТПРЕТСЕДНИКА И СЕКРЕТАРА
САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ**

1.

Претседник, потпретседник и секретар Скупштине бирају се појединачно и по реду: прво Претседник, затим потпретседници па секретар.

Право предлагања кандидата за избор Претседника има десет посланика. Исти број посланика има право да предложи кандидате за сваког потпретседника и за секретара.

Гласање је јавно и врши се дизањем руке.

Посланици гласају на тај начин што се изјашњавају „за“ или „против“ предложеног кандидата, или се уздржавају од гласања.

Ако су предложена два или више кандидата гласање се врши поименично на основу прозивке посланика. Посланици гласају изјашњавањем за једног од предложених кандидата, или се уздржавају од гласања.

Прозивку врши један од записничара домова.

2.

Избор је пуноважан ако састанку присуствује већина чланова Савезног већа и већина чланова Већа произвођача.

Изабран је онај кандидат који је добио већину важећих гласова, а ако је у изборима учествовало два или више кандидата, онај који је добио највећи број гласова.

3.

Ова одлука ступа на снагу кад је усвоји Савезна народна скупштина на заједничкој седници оба дома.

Предлагачи:

инж. Милан Вукић, с. р., др Макс Шнудерл, с. р., Андрија Мугоша, с. р., Пашага Манџић, с. р., Буро Салај, с. р., Боса Цветић, с. р., Исидор Бдарић, с. р., Марија Јагодић, с. р., Карло Мразовић, с. р., Страхил Гигов, с. р., Владислав Рибникар, с. р., Стане Бенчић, с. р.

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА
ЗАЈЕДНИЧКА СЕДНИЦА ОВА ДОМА

Предлог одлуке Савезног извршног

већа

Број 2

**ПРЕДЛОГ
ОДЛУКЕ О ПРИВРЕМЕНИМ ПРИВРЕДНИМ МЕ-
РАМА ДО ДОНОШЕЊА ДРУШТВЕНИХ ПЛАНОВА
ЗА 1954 ГОДИНУ**

1.

Савезна народна скупштина утврђује:

1) Да су променама извршеним у друштвеном и уставном уређењу привредно планирање и цео систем народне привреде битно измењени и да је то обавезало Савезно извршно веће да по овлашћењу, које је добило Законом о спровођењу Уставног

закона, припреми низ уредаба за правну изградњу новог привредног система, које треба да ступе на снагу 1 јануара 1954 године, због чега Савезно извршно веће није било у могућности да пре почетка нове економске године (1 јануар 1954) припреми и Скупштини поднесе предлог савезног друштвеног плана за 1954 годину.

2) Да из истих разлога Савезно извршно веће није могло да претресе и усвоји текст припремљеног предлога закона о друштвеним плановима, па према томе ни да достави Скупштини тај предлог закона који треба планирање да доведе у склад с новим привредним системом и на чијој би се основици имали израдити и савезни и остали друштвени планови већ за 1954 годину.

3) Да Савезна народна скупштина, изабрана на изборима од 22 до 24 новембра, а која се састала у уставном року 24 децембра, ни сама још није у могућности да претреса друштвени план док се потпуно не конституише утврђивањем својих пословника и избором одбора домова и Скупштине, што се може извршити тек у току јануара идуће године, тако да се у нову економску годину мора ући без доношења друштвеног плана.

4) Да оваква ситуација захтева хитно доношење привремених прописа и привредних мера који би до доношења закона о друштвеним плановима и савезног и осталих друштвених планова омогућили да се већ од наступања нове економске године отпочне са спровођењем новог привредног система.

2.

На основу ових констатација Савезна народна скупштина одлучује:

1) Савезно извршно веће донеће, у складу са својим уредбама о правној изградњи привредног система, одлуке о привредним мерама и инструментима планирања који се према тим уредбама имају одредити у друштвеним плановима.

2) Савезно извршно веће утврђиваће по потреби својим прописима начела за састављање свих друштвених планова, с тим да у тим прописима може и отступити од одговарајућих одредаба Закона о планском управљању народном привредом од 1951 године.

3) Извршна већа народних република и аутономних јединица донеће, у складу са одговарајућим одлукама Савезног извршног већа, своје одлуке о оним привредним мерама и инструментима планирања који се према наведеним уредбама утврђују друштвеним плановима република и аутономних јединица.

4) Народни одбори донеће, у складу са одговарајућим одлукама Савезног извршног већа и републичких извршних већа, своје одлуке о оним привредним мерама и инструментима планирања који се према наведеним уредбама одређују друштвеним плановима срезова, градова и општина.

3.

1) Савезно извршно веће поднеће Савезној народној скупштини предлог савезног друштвеног плана за 1954 годину и предлог закона о друштвеним плановима најдаље до 20 јануара 1954 године.

2) Надлежни одбори Савезног већа и Већа произвођача поднеће домовима извештај о предлогу савезног друштвеног плана за 1954 годину и о предлогу закона о друштвеним плановима, тако да их Скупштина може претрести и усвојити до 15 марта 1954 године. Остали друштвени планови морају бити усвојени до 1 априла 1954 године.

4.

Ова одлука ступа на снагу кад је усвоје оба дома Савезне народне скупштине.

Савезно извршно веће

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА ЗАЈЕДНИЧКА СЕДНИЦА ОВА ДОМА

Предлог одлуке Савезног извршног
већа
Број 2

ПРЕДЛОГ ОДЛУКЕ О ПРИВРЕМЕНОМ ФИНАНСИРАЊУ У ПРВОМ ТРОМЕСЕЧЈУ 1954 ГОДИНЕ

1.

С обзиром да Савезно веће није било у могућности да Савезној народној скупштини поднесе предлог савезног буџета и предлог основног закона о буџетима пре почетка нове економске године, и да Савезна народна скупштина није у могућности да до 1 јануара 1954 године донесе савезни буџет, као и с обзиром на повезаност савезног буџета са друштвеним планом и на одлуку Скупштине о привременим привредним мерама до доношења друштвених планова за 1954 годину,

а да би се омогућило привремено финансирање у Федеративној Народној Републици Југославији, Савезна народна скупштина одлучује:

1) Финансирање савезних органа и установа у току првог тромесечја 1954 године вршиће се на основу одлуке коју ће донети Савезно извршно веће.

2) Финансирање у току првог тромесечја 1954 године у народним републикама, аутономним јединицама, срезovima, градовима и општинама вршиће се на основу одлука које ће донети републичка извршна већа, извршна већа аутономних јединица односно народни одбори срезова, градова и општина.

3) Док ове одлуке не буду донете финансирање ће се привремено вршити сразмерно буџету за 1953 годину, али најдуже за месец јануар 1954 године.

4) До доношења новог закона о буџетима Савезно извршно веће прописује мере за финансирање у току првог тромесечја 1954 године, с тим да у тим прописима може отступити од одговарајућих одредаба Закона о буџетима од 1951 године.

5) Приходи који се остваре и расходи који се изврше у току финансирања у првом тромесечју 1954 године чине саставни део буџета за 1954 годину.

2.

Савезно извршно веће поднеће Савезној народној скупштини предлог савезног буџета за 1954 годину и предлог закона о буџетима најдаље до 20 јануара 1954 године.

Надлежни одбори Савезног већа и Већа произвођача поднеће домовима извештај о предлогу савезног буџета за 1954 годину и о предлогу закона о буџетима тако да их Скупштина може претрести и усвојити до 15 марта 1954 године.

Од 1 априла 1954 године финансирање се мора вршити по новим буџетима.

3.

Ова одлука ступа на снагу даном усвајања у Савезној народној скупштини.

Савезно извршно веће

САВЕЗНОЈ НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Београд

Одлукама Савезног већа и Већа произвођача Савезне народне скупштине о пословном реду за избор комисије за пословник и о поступку доношења

пословника и других одлука од 26 децембра 1953 године комисије за израду предлога пословника Савезног већа и Већа произвођача овлашћене су да заједнички израде Предлог пословника Савезне народне скупштине, који ће обе комисије заједнички поднети Савезној народној скупштини на решавање на заједничкој седници домова.

Саобразно овим одлукама изабране комисије Савезног већа и Већа произвођача заједнички су приступиле раду на изради Предлога пословника Савезне народне скупштине.

Као основу за израду предлога комисије су прихватиле Нацрт пословника Савезне народне скупштине који је израдила Комисија у Секретаријату за законодавство и организацију Савезног извршног већа.

На својим седницама одржаним 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 18 и 19 јануара ове године комисије су свестрано и детаљно претресле Нацрт пословника Комисије Секретаријата за законодавство и организацију Савезног извршног већа и израдиле свој Предлог пословника Савезне народне скупштине који се доставља у прилогу.

Комисије Савезног већа и Већа произвођача моле Савезну народну скупштину да на заједничкој седници домова овај Предлог пословника Савезне народне скупштине изволи усвојити.

За известиоца одређен је народни посланик Гојко Гарчевић.

Комисије за израду пословника Савезног већа и Већа произвођача

Претседник Комисије В. произвођача, Инж. В. Поповић , с. р.	Претседник Комисије Сав. већа, Др Макс Шнудерл , с. р.
--	---

Секретар Комисије В. произвођача Јосип Цази , с. р.	Секретар Комисије Сав. већа, Др Ј. Радмиловић , с. р.
--	--

Чланови Комисије Савезног већа:

Бибер Антун, с. р., **Брајковић Богомир**, с. р., **Бркић Звонко**, с. р., **Дедијер Владимир**, с. р., **Гарчевић Гојко**, с. р., **Минчев Никола**, с. р., **Мојсов Лазар**, с. р., **Новаковић Грујо**, с. р., **Петровић Нинко**, с. р., **Симић Владимир**, с. р., **Стојнић Велимир**, с. р., **Сунарић др Иво**, с. р., **Регент Иван**, с. р.,

Чланови Комисије Већа произвођача:

Хрибар Јанез, с. р., **Христов Страшо**, с. р., **Кнежевић Данило**, с. р., **Родић Драга**, с. р., **Рудолф Јанко**, с. р., **Стаменковић Драги**, с. р., **Томашевић Добросав**, с. р.

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Достављамо Вам Предлог пословника Савезне народне скупштине који су израдиле Комисија за пословник Савезног већа и Комисија за пословник Већа произвођача на заједничким седницама од 4 до 13 јануара о. г. Молимо да овај предлог пословника доставите народним посланицима ради претреса на заједничким седницама оба дома.

15 јануара 1954 године
Београд

Претседник Комисије за пословник Већа произвођача Војин Поповић , с. р.	Претседник Комисије за пословник Савезног већа др Макс Шнудерл , с. р.
---	--

СНС (А)/1

ПРЕДЛОГ**ПОСЛОВНИКА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ****I.****ОПШТЕ ОДРЕДБЕ****Члан 1**

Ради осигурања услова да Савезна народна скупштина врши своја права утврђена Уставом и ради утврђивања правила за рад Скупштине доноси се пословници.

Пословник Савезне народне скупштине садржи одредбе о раду на заједничким седницама домова, о правима и дужностима председника, потпредседника и секретара Скупштине и о скупштинској администрацији.

Сваки дом доноси сам свој пословник. Пословник Савезног већа садржи и одредбе о пословном реду за рад на посебним састанцима Већа народа.

II.**ЗАСЕДАЊЕ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ****Члан 2**

Време од избора Савезне народне скупштине до њеног распуштања сачињава један њен сазив. Скупштински сазиви обележавају се редним бројевима.

Члан 3

Савезна народна скупштина заседава стално за све време трајања једног сазива и ради у посебним седницама својих већа, у заједничким седницама оба дома и у седницама одбора и комисија појединих већа и Скупштине.

За време летњих месеци скупштински одмор траје највише три месеца.

Члан 4

Новоизабрана Скупштина сазива се у заседање најдоцније за тридесети дан од дана извршених избора.

Сазивање врши председник Скупштине протеклог сазива, а ако он то не учини у одређеном року, Скупштина ће се састати на позив двадесет посланика или на позив Савезног извршног већа.

III.**ПРЕДСЕДНИК, ПОТПРЕДСЕДНИЦИ И СЕКРЕТАР СКУПШТИНЕ****Члан 5**

Савезна народна скупштина има председника, два или више потпредседника и секретара, који се бирају из реда народних посланика на првој заједничкој седници домова.

Председник, потпредседници и секретар бирају се за цео сазив Скупштине и остају на дужности и после распуштања Скупштине, до новог избора председника, потпредседника и секретара.

Члан 6

Председник Скупштине претставља Скупштину, потписује поред Председника Републике указе о проглашењу закона, сазива заједничке седнице домова и председава њима, стара се о извршењу одлука Скупштине и њених већа.

Председник се стара о примени пословника и тумачи пословник Савезне народне скупштине.

Председник се стара о заштити посланичког имунитета и других посланичких права.

Председник саставља предлог предрачуна расхода и прихода Скупштине, стара се о објављивању стенографских бележака и о правима штампе у Скупштини, прописује кућни ред и правила за скупштинску стражу и врши друга права и дужности предвиђене овим пословником и пословницима домова.

Члан 7

Председник Скупштине сазива у седнице и поједина већа сагласно одредбама пословника домова.

Члан 8

Председник Скупштине не може бити члан ни једног скупштинског одбора или комисије.

Председник односно потпредседник Скупштине, кад председава заједничкој седници домова, не може учествовати у претресу и гласати.

Члан 9

Председника Скупштине у случају спречености замењују у свим његовим правима и дужностима потпредседници по реду како су изабрани. Потпредседници помажу председнику у вршењу послова одређених овим пословником и могу, у договору с претседником, председавати заједничкој седници домова.

Секретар Скупштине помаже председнику у руковођењу седницама, стара се о раду скупштинске администрације и врши друга права и дужности предвиђена овим пословником.

Члан 10

Седницу на којој се врши избор председника, потпредседника и секретара отвара и председава јој, до избора председника, председник коме истиче дужност. Он уступа претседничко место новом претседнику чим прогласи да је овај изабран.

Члан 11

Предлог кандидатуре за председника, потпредседника и секретара, као и предлог за њихово разрешење може поднети двадесет посланика.

Члан 12

Избор председника, потпредседника и секретара врши се јавним гласањем, али Скупштина на предлог једног посланика може одлучити да се врши тајним гласањем.

Ако се избор врши јавним гласањем бираће се редом прво председник, затим сваки потпредседник и секретар.

Ако се избор врши тајним гласањем, гласање за председника, потпредседника и секретара врши се на истом гласачком листићу.

У погледу поступка разрешења председника, потпредседника и секретара и начина гласања о разрешењу важе одговарајуће одредбе о њиховом избору.

IV.**ЗАЈЕДНИЧКЕ СЕДНИЦЕ ДОМОВА****1. Делокруг и начин рада****Члан 13**

На заједничкој седници домова учествују и одлучују сви чланови Савезног већа и Већа произвођача.

Члан 14

Скупштина на заједничкој седници домова:

- 1) бира и разрешава Претседника Републике;
- 2) бира и разрешава чланове Савезног извршног већа;
- 3) бира и разрешава претседника, потпретседнике и секретара Скупштине;
- 4) бира и разрешава судије Савезног врховног суда;
- 5) бира и разрешава чланове одбора и комисија Скупштине и потврђује пословнике ових одбора и комисија;
- 6) проглашује промену Устава;
- 7) решава спорове о надлежности између домова;
- 8) доноси пословник Скупштине;
- 9) претреса извештаје својих одбора и комисија;
- 10) врши друге послове одређене Уставом и овим пословником.

Члан 15

Скупштина на заједничкој седници домова може доносити декларације и резолуције у питањима из надлежности федерације и у другим питањима од интереса за савезну државу, као и препоруке за рад државних органа, самоуправних установа и привредних организација, ако су се оба дома претходно сагласила да се ти акти ставе на дневни ред заједничке седнице.

Скупштина може и без претходне сагласности домова ставити на дневни ред заједничке седнице домова те акте ако један посланик, кога подржи још девет чланова истог дома, не постави захтев да се о таквом акту решава на посебним седницама домова.

На заједничкој седници домова може се саслушати експозе о поједином законском предлогу кад то претходно одлуче оба дома.

Члан 16

Под условима из ставова 1 и 2 претходног члана на дневни ред заједничке седнице домова може се ставити и претрес извештаја Савезног извршног већа или претрес појединих питања од општег политичког значаја.

Члан 17

Заједничку седницу домова сазива претседник Скупштине на основу одлуке оба дома, на предлог једног дома, Савезног извршног већа или по сопственој иницијативи. Предлог мора садржавати питања из делокруга заједничке седнице домова ради чијег се расправљања предлаже сазивање седнице.

Претседник је дужан сазвати заједничку седницу домова у свим случајевима кад то предлажу наведена тела Скупштине, као и у другим случајевима кад је то Уставом одређено.

Ако претседник не сазове заједничку седницу домова кад је то овим пословником одређено, седница ће се састати на позив двадесет посланика односно Савезног извршног већа.

Члан 18

Заједничке седнице домова су јавне.

Скупштина може одлучити да се поједина седница у целини или делимично одржи без присуства јавности.

Рад такве седнице сматра се државном тајном и са ње се може објавити само оно што Скупштина стави у дужност претседнику да објави.

Члан 19

На позив Скупштине, на заједничкој седници домова може одржати говор страни државник као гост.

Члан 20

Пошто претседник отвори седницу, секретар ће прочитати записник претходне седнице.

Сваки посланик има право да стави примедбе на записник.

Ако примедбу прихвати секретар, унеће се у записник, а ако је секретар не прихвати, Скупштина одлучује о основаности примедбе без претреса.

Усвојени записник потписују претседник и секретар.

Члан 21

Пре прелаза на дневни ред претседник даје кратка саопштења у вези с радом Скупштине и одговара на питања посланика која су њему упућена а односе се на унутрашње послове Скупштине и на повреде посланичког имунитета и других посланичких права.

Члан 22

За заједничку седницу домова утврђује се дневни ред.

Члан 23

Сваки дом, одбор и комисија дома или Скупштине, Савезно извршно веће, као и сваки народни посланик имају право да предложи да се поједина питања о којима Скупштина може решавати или претресати на заједничкој седници домова ставе на дневни ред.

Предлог за стављање појединих питања на дневни ред подноси се пре седнице, али уз пристајак Скупштине може се поднети и на самој седници.

Предлози се подnose писмено, а на седници и усмено.

Претседник је дужан ставити на располагање посланицима пре почетка седнице списак свих питања која су пре седнице предложена за дневни ред. У списку предлози се наводе оним редом којим су припели.

Члан 24

Претседник обавештава Скупштину о свим примљеним предлозима за дневни ред седнице и предлаже дневни ред.

Дневни ред утврђује Скупштина.

Члан 25

Сваки народни посланик има право да говори на језику народа коме припада.

Говори одржани на језику припадника националних мањина преводе се.

Члан 26

Нико не може говорити на седници пре него што буде тражио и добио реч од претседника.

Пријаве за реч чине се чим се претрес отвори и могу се подносити све до завршетка претреса. Претседник даје реч по реду пријављивања. Пријава може бити писмена или усмена.

Пријављени говорник има право да свој ред уступи другом пријављеном говорнику.

Члан 27

Посланику који жели да говори о повреди пословника или о повреди утврђеног дневног реда даје се реч чим је затражи. Његов говор не може трајати дуже од пет минута.

Претседник је дужан дати објашњење у погледу повреде пословника односно у погледу утврђе-

ног дневног реда. Ако посланик не буде задовољан датим објашњењем, претседник позива Скупштину да без претреса реши ово питање.

Члан 28

Ако посланик затражи реч да би исправио навод који је погрешно изложен и који је дао повода неспоразуму или који је изазвао потребу личног објашњења, претседник ће му дати реч чим заврши свој говор онај који је исправку изазвао.

Пријављени говорник мора се ограничити на исправку односно на лично објашњење, а његов говор не може трајати дуже од пет минута.

Претседник може ускратити пријављеном говорнику да чини исправку односно да говори ради личног објашњења ако сматра да говорник није изазван. Ако се с тиме не сложи говорник, о том питању Скупштина одлучује без претреса.

Члан 29

Говорник може говорити само о питању које је на дневном реду.

Ако се говорник удаљи од дневног реда, претседник ће га позвати да се држи дневног реда. Ако се говорник и после другог позива не држи дневног реда, претседник ће му изрећи одузимање речи са гласно одредбама овог пословника.

Скупштина може одлучити на предлог десет посланика да говорник по истом предмету може говорити само једанпут, као и одредити трајање говора.

Подносилац предлога, претставник Савезног извршног већа и одборски известиоци о истом предмету могу говорити више пута и преко реда.

Члан 30

Говорника може прекинути или опоменути на ред само претседник.

Претседник је дужан да се брине да говорник не буде спречаван у слободи говора.

Члан 31

Скупштина на заједничкој седници домова може доносити пуноважне одлуке ако је седници присутна већина чланова једног и другог дома. Ако претседник запази да на седници не присуствује довољан број народних посланика, наредиће прозивку чланова једног и другог дома. Прозивка ће се извршити и онда ако то предложи један посланик чији захтев подржи девет посланика.

Одлука о избору или разрешењу Претседника Републике доноси се већином гласова од укупног броја свих народних посланика.

Остале одлуке доносе се већином датих гласова, уколико одредбама овог пословника није друкчије одређено.

Ако је број уздржаних гласова већи од укупног броја гласова „за“ и „против“, такав предлог је одбачен, а ако се ради о избору врши се понован избор.

Члан 32

Гласање је јавно, уколико одредбама овог пословника није друкчије одређено.

Гласање се врши дизањем руке или поименично. Поименично гласање одређује претседник кад сматра да је то потребно да би се тачно утврдио резултат гласања или кад то захтевају десет посланика.

Члан 33

Гласање дизањем руке врши се на тај начин што претседник позива посланике најпре да се изјасне ко је за предлог, затим ко је против предлога, и најзад да ли се ко уздржава од гласања.

Члан 34

Поименично гласање врши се на основу прозивке посланика који гласају изјашњавањем „за“ или „против“ или се уздржавају од гласања.

У случају поименичног гласања прозивку посланика врши секретар Скупштине или један посланик кога изабере Скупштина.

Ако се на основу списка посланика утврди да поједини присутни посланик није гласао на прву прозивку, он ће гласати кад се прозову посланици за које није у списку забележено да су гласали.

2. Поступак при изборима

Члан 35

За све изборе који се врше на заједничкој седници домова важи следећи поступак, уколико за поједине од тих избора није овим пословником друкчије одређено.

а) Поступак при јавном гласању

Члан 36

Избор почиње предлагањем кандидата односно кандидатских листа.

Предлог кандидатуре односно кандидатске листе подноси се писмено и обухвата поред имена кандидата и потписе предлагача.

Кад се предлагање заврши, претседник саопштава који су предлози кандидатуре односно кандидатских листа поднети, објављује почетак гласања и ставља предлоге на гласање редом којим су поднети.

Пре гласања подносиоци предлога имају право да свој предлог повуку.

Пошто претседник објави да се приступа гласању, не може нико добити реч осим ако жели да говори о повредама пословника које се односе на избор који се врши.

Члан 37

Ако постоји само један предлог кандидатуре или кандидатске листе, гласање се врши дизањем руке

Члан 38

Поименично гласање врши се на тај начин што се сваки посланик изјашњава за једног од предложених кандидата односно за једну од предложених кандидатских листа позивом на име првог кандидата са листе или на број који листа носи, или се уздржава од гласања.

б) Поступак при тајном гласању

Члан 39

Тајно гласање врши се гласачким листићима. На посебном столу испред претседничког стола ставиће се кутија за гласање.

Члан 40

Поступак око кандидовања почиње тиме што претседник Скупштине позива посланике да поднесу предлоге кандидатуре односно кандидатске листе. Предлози кандидатура односно кандидатских листа подносе се писмено и обухватају поред имена кандидата и потписе предлагача.

Кад се предлагање заврши, претседник објављује све предлоге и даје одмор, за које време ће сви предлози кандидатура односно кандидатских листа бити отштампани на гласачком листићу.

Члан 41

На гласачком листићу мора бити означено за који се избор гласа.

У гласачки листић уносе се имена предложених кандидата једно испод другог оним редом којим

су били предложени. Свако име ограђено је дебљим линијама, а поред имена са десне стране линије налази се празан квадрат.

Ако се избор врши по кандидатским листама, у гласачки листић уносе се све предложене кандидатске листе редом како су предложене и за сваку листу имена предложених кандидата. Оне се на листићу обележавају редним бројем. Свака листа ограђена је дебљим линијама, а поред ознаке листе налази се с десне стране празан квадрат.

За избор претседника, потпретседника и секретара Скупштине означаје се у сваком гласачком листићу испред имена кандидата и функција за коју се кандидат предлаже.

Сваки гласачки листић је озваничен печатом Савезне народне скупштине.

Сваки посланик добија један гласачки листић.

Члан 42

Посланик који приликом расподеле гласачких листића није добио листић, има право да га добије све до завршетка гласања.

После расподеле гласачких листића претседник одређује потребно време за попуњавање гласачких листића. По истеку тога времена претседник објављује почетак гласања.

Члан 43

Спровођењем избора руководи претседник, коме у томе помажу секретар Скупштине и три посланика које Скупштина бира пре почетка гласања.

Секретар врши поименичну прозивку посланика на основу списка свих чланова оба дома. Прозвани посланик гласа на тај начин што спушта у једну од гласачких кутија свој гласачки листић који је двапут пресавијен.

Кад је прозивка завршена, претседник пита да ли има посланика који није прозван. Ако се на основу списка утврди да поједини присутни посланик није гласао на прву прозивку, он ће гласати кад се прозову посланици за које није у списку забележено да су гласали.

Члан 44

Посланик гласа на тај начин што у квадрат поред имена кандидата или поред кандидатске листе за које гласа уписује знак „X“.

Посланик може да гласа само за једног од предложених кандидата, односно само за једну кандидатску листу.

Ако је предложен само један кандидат или једна листа, посланик, ако гласа против тог кандидата односно листе, неће ставити знак „X“ у квадрат.

Неважећи су они гласачки листићи на којима је знак „X“ стављен у квадратима поред имена два или више кандидата или поред ознаке две или више кандидатских листа, као и они који су тако попуњени да се не може са сигурношћу тврдити за кога је кандидата или листу посланик гласао.

Члан 45

По завршеном гласању врши се пребројавање гласова.

Пребројавање гласова врши се на тај начин што посланици који помажу претседнику у спровођењу избора узимају један по један листић, развијају га и прегледају па важећи листић додају секретару, који бележи за сваког кандидата или кандидатску листу колико је гласова добила, а ако у избору учествује само један кандидат односно једна листа и колико је гласова било против. Неважећи листићи одвајају се на страну. Кад је пребројавање завршено, секретар и посланици који помажу претседнику у спровођењу избора прегледаће заједно све листиће одвојене као неважеће да би заједно утврдили да ли су заиста неважећи.

Ако се појави разлика између броја гласова датих по списку на основу кога се гласало и броја гласачких листића, резултат се утврђује на основу броја предатих гласачких листића.

Члан 46

Кад се гласа о разрешењу, на гласачком листићу испод имена изабраног лица или чланова тела о чијем се разрешењу гласа биће исписане и ограђене дебљим линијама речи „за разрешење“ и „против разрешења“, а поред речи „за разрешење“ као и поред речи „против разрешења“ налази се празан квадрат. Посланик гласа за разрешење на тај начин што уписује знак „X“ у квадрат поред речи „за разрешење“, а против гласа на тај начин што уписује исти знак у квадрат поред речи „против разрешења“.

У погледу поступка и начина гласања о разрешењу важе одговарајуће одредбе овог пословника о избору.

в) Утврђивање и проглашење резултата избора

Члан 47

Изабран је онај кандидат који је добио већину датих гласова, а ако је било два или више кандидата онај од њих који је добио највећи број гласова.

Кад је предложена само једна кандидатска листа, изабрани су сви кандидати са те листе ако је листа добила већину датих гласова.

Кад предложени кандидат односно кандидатска листа није добила већину гласова, или ако два или више кандидата или две или више кандидатских листа добију једнак број гласова, или ако је број уздржаних гласова већи од укупног броја гласова датих „за“ и „против“, врши се понован избор.

У поновном избору учествују сви ранији кандидати односно кандидатске листе, као и нови кандидати односно листе ако буду накнадно предложени. Подносиоци ранијих предлога могу пре поновног избора повићи кандидатуру односно кандидатску листу.

Члан 48

Резултат гласања објављује претседник.

Ако је гласање било поименично или тајно, претседник ће објавити колико је посланика укупно гласало, колико је гласова добио сваки кандидат, односно свака кандидатска листа, и колико је било неважећих листића. Ако је био предложен само један кандидат односно једна кандидатска листа, претседник објављује и колико је гласова било против.

Кад се гласало о разрешењу, претседник објављује колико је посланика укупно гласало, колико је гласало за разрешење, колико против и колико је било неважећих листића.

3. Претрес аката који се доносе на заједничкој седници домова

Члан 49

Предлог декларације, резолуције, препоруке или одлуке које Скупштина доноси на заједничкој седници домова могу поднети већа, одбори или комисије дома или Скупштине, Савезно извршно веће као и сваки народни посланик.

Члан 50

Сваки предлог декларације, резолуције, препоруке и одлуке мора бити претходно претресен у надлежном одбору или комисији сваког дома.

Само изузетно и у хитним случајевима може се одлучити да се поједини предлог узме у претрес на

заједничкој седници домова иако он није био претресен у одборима или комисијама.

Текст предлога мора бити раздељен посланицима пре почетка претреса.

Осим подносиоца предлога који тражи хитан поступак, може добити реч само још један посланик који је против хитности пре но што Скупштина гласа о хитности.

Члан 51

Претрес је јединствен и обухвата расправљање о предмету у начелу и појединостима.

Сваки народни посланик има право да учествује у претресу о свим питањима о којима се расправља на заједничкој седници домова и да предлаже измене и допуне (амандмане) у предлогу.

Члан 52

Претрес предлога декларације, резолуције, препоруке и одлуке почиње извештајем одбора односно комисије једног и другог дома. После извештаја одбора односно комисије подносилац предлога може дати образложење предлога, ако подносилац није сам одбор или комисија.

Члан 53

Амандмани се могу подносити све док предлог не буде стављен на гласање. Они морају бити писмено формулисани.

Амандмани подносиоца предлога сматрају се саставним делом предлога.

Члан 54

О амандману морају се изјаснити известиоци одбора односно комисија и подносилац предлога. Ако се подносилац предлога сложи са амандманом, овај постаје саставни део предлога, а ако се не сложи, претседник ставља амандман на гласање.

Прихваћени амандман постаје саставни део предлога акта.

Ако се подносилац предлога слаже у начелу са предложеним амандманом али предлаже нову формулацију, о њој се неће гласати ако се са новом формулацијом слаже предлагач. Ако се предлагач амандмана не слаже са новом формулацијом амандмана коју је предложио подносилац предлога, прво се гласа о амандману у првобитној формулацији.

Ако има два или више амандмана на исту одредбу предлога, најпре се гласа о оном од њих који се суштински највише удаљује од предлога, и даље истим редом.

О предложеним амандманима гласа се пре гласања о самом предлогу акта.

Члан 55

На почетку претреса или пре преласка на гласање после закљученог претреса предлога претседник Скупштине може одредити да се текст предлога не чита или да се прочитају само поједини делови предлога. Овако ће се поступити и кад то тражи народни посланик чији захтев подржи девет посланика.

Предлог чита секретар Скупштине или претседник одговарајућег одбора или комисије.

Члан 56

У току претреса о једном предлогу Скупштина, на предлог претседника или посланика, може одлучити да се претрес прекине и да се предлог достави на накнадно проучавање одбору или комисији.

Претрес појединих питања која не траже доношење одлуке или о којима Скупштина не жели да донесе одлуку закључује са простим прелазом на дневни ред. Предлог за прост прелаз на дневни ред може учинити претседник или сваки посланик и о њему Скупштина одлучује без претреса.

Члан 57

Претрес предлога закључује претседник пошто утврди да је исцрпена листа пријављених говорника.

После закљученог претреса прелази се на гласање.

Претседник ће одредити да се приступи гласању о предлогу и у случају да се није водио претрес пошто није било пријављених говорника, а није ни тражено да се предлог упуту одбору или комисији, нити је поднет предлог за прост прелаз на дневни ред.

Претседник може предложити Скупштини закључење претреса и прелаз на гласање и кад листа пријављених говорника није исцрпена ако сматра да је питање на дневном реду довољно претресено.

Предлог да се претрес закључи и да се пређе на гласање може поднети и сваки народни посланик. Претседник такав предлог одмах ставља на гласање.

Члан 58

О предлогу резолуције, декларације, препоруке и одлуке гласа се у целини.

Пре гласања у целини претседник може ставити на посебно гласање поједине делове или одредбе предлога. Гласање по деловима и одредбама предлога вршиће се и ако то тражи један народни посланик чији захтев подржи девет посланика.

Ако је на поједини део или одредбу предлога било амандмана и ако је извршено гласање о њима, неће се посебно гласати о том делу односно одредби предлога.

Кад се гласање врши по деловима, о амандманима се гласа уз одговарајући део предлога.

4. Одржавање реда

Члан 59

Искључиво право и дужност одржавања реда на заједничкој седници домова и надзор над унутрашњим редом у згради Скупштине припада претседнику Скупштине.

Члан 60

За повреду реда на заједничкој седници домова могу се изрећи дисциплинске мере:

- опомена;
- опомена која се уноси у записник;
- одузимање речи;
- привремено удаљење са седнице.

Посланик може бити удаљен највише са две седнице, а за поновљени случај теже повреде реда највише са три нове седнице.

Опомену, опомену која се уноси у записник и одузимање речи изриче претседник Скупштине.

Привремено удаљење са заједничких седница изриче Скупштина без претреса, на предлог претседника или двадесет посланика.

Посланик према коме је дисциплинску меру изрекао претседник не може тражити од Скупштине да ту меру укине.

Члан 61

Опомена ће се изрећи посланику који својим понашањем и говором на седници нарушава ред и одредбе пословника.

Члан 62

Опомена која се уноси у записник изрећи ће се посланику који у свом говору или својим понашањем повреди ред или одредбе пословника, или се служи изразима који нису у складу с достојанством Скупштине, а коме је на истој седници већ једном изречена опомена.

Изречена мера одмах се уноси у записник.

Члан 63

Одузимање речи изрећи ће се посланику који је у свом говору повредио ред на седници а на истој седници већ је двапут опоменут од председника или му је изречена опомена која се уноси у записник.

Члан 64

Привремено удаљење са седница изрећи ће се посланику који упорно и тешко вређа народне посланике или Скупштину, или за кога се утврди да није чувао тајну о предметима за које је изгласана тајност, или који неће да послуша председника који му је изрекао одузимање речи.

Иста мера може се изрећи и посланику који изазива и прави неред спречавајући рад на седници.

Члан 65

Посланик према коме је изречено удаљење са седница дужан је да се одмах уклони из дворане и не може присуствовати заједничким седницама домова са којих је удаљен.

Ако се посланик противи да напусти седницу или присуствује седници са које је удаљен, председник може наредити да се из дворане уклони.

Члан 66

Посланик против кога се предлаже привремено удаљење са седница има право да добије реч и да изнесе своју одбрану. Трајање говора не може бити дужи од пет минута.

Члан 67

Изрицање одузимања речи и привременог удаљења са седница уноси се у записник.

Члан 68

Ако председник редовним средствима пословника не може да одржи ред на седници, он може одредити кратак прекид седнице.

Члан 69

Председник Скупштине може наредити да се удаљи из дворане или из зграде Скупштине сваки слушалац на галерији који се не понаша пристојно.

Председник може наредити и да се испразне галерије у случају да је ред на њима знатно нарушен.

Члан 70

Сва лица која се по службеном послу налазе у дворани за време седнице стоје под надзором председника и дужна су извршавати његове налоге.

Члан 71

Нико оружан не сме ући у зграду Скупштине осим припадника скупштинске страже.

V.

ИЗБОРИ ИЗВРШНИХ ОРГАНА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ И САВЕЗНОГ ВРХОВНОГ СУДА

1. Избор Председника Републике

Члан 72

Новоизабрана Скупштина врши на првој заједничкој седници домова избор Председника Републике, после избора председника, потпредседника и секретара Скупштине.

Члан 73

Предлог кандидатуре за избор Председника Републике могу поднети двадесет народних посланика.

Члан 74

Сваки народни посланик може бити предложен и биран за Председника Републике.

Члан 75

По завршеном предлагању кандидата председник Скупштине објављује имена свих предложених кандидата оним редом како су предложени. Председник објављује и имена предлагача за сваког кандидата.

Члан 76

Гласање за избор Председника Републике је тајно.

Члан 77

О пребројавању гласова и утврђивању резултата гласања води се посебан записник.

У записник о гласању уноси се нарочито: колико је посланика гласало, имена свих предложених кандидата, колико је гласова добио сваки кандидат, колико је било неважећих гласачких листића, односно колико је било гласова против, и који је од кандидата добио већину гласова од укупног броја свих посланика.

Записник потписују председник и секретар Скупштине и посланици који су председнику помагали у спровођењу избора.

Члан 78

На основу резултата избора председник Скупштине проглашава за Председника Републике кандидата који је изабран.

Члан 79

Изабрани Председник Републике полаже усмено пред Скупштином заклетву.

Заклетва Председника Републике гласи:

„Свечано изјављујем пред Савезном народном скупштином и пред народом да ћу дужност Председника Републике извршавати предано и верно, да ћу се придржавати Устава и закона и других одлука Народне скупштине, да ћу чувати и бранити суверенитет и достојанство Федеративне Народне Републике Југославије и да ћу све своје снаге залагати за даљи напредак и процват слободне социјалистичке заједнице равноправних народа Југославије.“

Председник Републике потписује текст прочитане заклетве.

Члан 80

Предлог за разрешење Председника Републике може поднети најмање једна трећина од укупног броја народних посланика.

За разрешење Председника Републике важе одговарајуће одредбе овог пословника о избору Председника Републике.

Ако је Скупштина изгласала разрешење, непосредно по разрешењу приступа се избору новог Председника Републике.

Ако Председник Републике поднесе оставку, престаје му дужност кад буде изабран нови Председник Републике.

2. Избор Савезног извршног већа

Члан 81

Новоизабрана Савезна народна скупштина бира Савезно извршно веће на истој седници на којој је извршен избор Председника Републике.

Сваки члан Савезног већа може бити предложен и биран за члана Савезног извршног већа.

Члан 82

Предлог за избор Савезног извршног већа у целини или појединог његовог члана могу поднети двадесет народних посланика.

Члан 83

Избор Савезног извршног већа у целини врши се на основу кандидатских листа, а избор појединих чланова тога Већа на основу појединачних предлога. Предлог за избор појединог члана Савезног извршног већа може поднети и само Веће.

Члан 84

Свака кандидатска листа за избор чланова Савезног извршног већа мора садржавати најмање онолики број кандидата колико износи најмањи број чланова тога Већа.

Двадесет посланика могу пре кандидовања предложити да се утврди број чланова који се бира у Савезно извршно веће. Скупштина одлучује о овом предлогу као о претходном питању.

Члан 85

Кад су за избор Савезног извршног већа предложене две или више кандидатских листа, изабрани су сви кандидати са оне листе која је добила највећи број гласова.

Члан 86

Предлог за разрешење Савезног извршног већа у целини као и предлог за разрешење појединог члана тога Већа може поднети двадесет народних посланика. Предлог за разрешење појединог члана Савезног извршног већа може поднети и Савезно извршно веће.

У погледу поступка за разрешење Савезног извршног већа или појединог његовог члана и начина гласања о разрешењу важе одговарајуће одредбе овог пословника о избору Савезног извршног већа, али Скупштина може одлучити да гласање о разрешењу буде тајно.

Члан 87

У случају разрешења Савезног извршног већа у целини или појединог његовог члана, на истој заједничкој седници домова на којој је донета одлука о разрешењу врши се избор новог Савезног извршног већа, односно новог члана.

Ако Савезно извршно веће или поједини његов члан поднесе оставку, Скупштина приступа избору новог Савезног извршног већа односно новог члана тога Већа на место члана који је поднео оставку.

Савезном извршном већу које је поднело оставку или је разрешено дужности престаје дужност када буде изабрано ново Савезно извршно веће.

3. Избор судија Савезног врховног суда**Члан 88**

Предлог за избор или разрешење претседника и судија Савезног врховног суда могу поднети десет посланика, као и Савезно извршно веће.

Члан 89

Предлози за избор или разрешење претседника и судија Савезног врховног суда достављају се преко претседника Скупштине Одбору за изборе, који Скупштини подноси свој извештај.

Избор претседника и судија Савезног врховног суда врши се на основу појединачних предлога.

Ако се предлог Одбора за изборе не сложи са предлогом посланика или Савезног извршног већа, претходно се гласа о предлогу Одбора за изборе.

Ако предлог Одбора за изборе не буде прихваћен, приступа се гласању о првобитном предлогу.

VI.**ПРЕТРЕС ИЗВЕШТАЈА САВЕЗНОГ ИЗВРШНОГ ВЕЋА И ДАВАЊЕ ОДГОВОРА НА ПОСЛАНИЧКА ПИТАЊА НА ЗАЈЕДНИЧКОЈ СЕДНИЦИ ДОМОВА****1. Извештај Савезног извршног већа****Члан 90**

Кад се на дневном реду заједничке седнице домова налази извештај Савезног извршног већа, претрес почиње експозеом, говором или изјавом претставника тог Већа.

У току претреса извештаја или после завршеног претреса Савезно извршно веће и сваки посланик могу предложити да Скупштина донесе резолуцију или препоруку за рад државних органа, самоуправних установа или привредних организација.

Претрес се може закључити простим или мотивисаним преласком на дневни ред.

Члан 91

Скупштина је дужна ставити на дневни ред предлог Претседника Републике да Скупштина на заједничкој седници домова донесе одлуку о акту Савезног извршног већа који је Претседник Републике задржао од извршења због тога што се с тим актом није сложио.

Већина чланова Савезног извршног већа која је усвојила такав акт може се преко једног члана те већине изјаснити о захтеву Претседника Републике.

Скупштина доноси своју одлуку на основу претреса, али на предлог пет посланика може одлучити и да се пређе на гласање о предлогу без претреса.

2. Посланичка питања и давање обавештења о раду савезне управе**Члан 92**

Народни посланик упућује питање Савезном извршном већу преко претседника Скупштине или их поставља Савезном извршном већу на седници дома.

Народни посланик може тражити писмен одговор или да Савезно извршно веће одговори усмено на седници дома.

Претседник Скупштине је дужан да о питању које је преко њега упућено Савезном извршном већу обавести одговарајући дом преко претседника дома.

Скупштина на заједничкој седници домова може на предлог Савезног извршног већа или народног посланика који је упутио питање, одлучити да Савезно извршно веће да свој одговор на заједничкој седници.

Претставник Савезног извршног већа може дати одговор на истој седници на којој је Скупштина донела своју одлуку, а може затражити да се одреди рок у коме ће одговор дати. Тај рок ће одредити Скупштина.

Усмени одговор Савезно извршно веће подноси преко једног од својих чланова.

Члан 93

Пошто одговор Савезног извршног већа буде поднет на седници, народни посланик који је по-

ставио питање изјасниће се да ли је одговором задовољан.

Ако је посланик задовољан одговором, прелази се на дневни ред.

Ако није задовољан одговором, народни посланик може тражити да се поведе претрес о постављеном питању и одговору.

О овом предлогу има право да се изјасни претставник Савезног извршног већа. После тога Скупштина одлучује да ли ће отворити претрес о постављеном питању и одговору.

Претставник Савезног извршног већа може захтевати да се претрес одложи за једну од следећих седница, о чему ће се изјаснити и посланик који је поставио питање. Ако постоји несагласност одлучује Скупштина.

Члан 94

После претреса који се води о постављеном питању и одговору Савезног извршног већа Скупштина може закључити претрес мотивисаним или простим прелазом на дневни ред, или донети резолуцију или препоруку за рад државних органа, самоуправних установа или привредних организација.

Члан 95

Сваки посланик има право да преко дома чији је члан тражи обавештење од државног секретара или службеника који руководи радом савезног самосталног органа управе. Државни секретар односно други руководни службеник дужан је дати тражена обавештења писмено, осим ако Скупштина на заједничкој седници домова не одлучи да их саопште лично на седници.

Члан 96

Кад Скупштина на заједничкој седници домова одлучи да се позове државни секретар или други руководни службеник ради давања усменог обавештења по тражењу народног посланика, државни секретар односно други руководни службеник има право да узме реч у претресу ради давања накнадних обавештења или мишљења.

Скупштина може одлучити да се питање покренуто одговором државног секретара упуту Савезном извршном већу с предлогом да Веће поднесе извештај

VII.

ОДБОРИ И КОМИСИЈЕ СКУПШТИНЕ

Члан 97

Савезна народна скупштина има следеће сталне одборе и комисије:

Административни одбор,
Одбор за изборе,
Комисију за тумачење закона,
Комисије за утврђивање аутентичних текстова закона и других аката Скупштине.

Члан 98

Скупштина може на заједничкој седници домова одлуком основати и друге сталне или повремене одборе и комисије за проучавање питања и припрему аката који спадају у делокруг заједничке седнице домова или у надлежност оба дома. Одлуком о оснивању одређују се делокруг и овлашћења одбора и комисија.

Члан 99

Административни одбор подноси Скупштини извештај о извршењу предрачуна расхода и прихода

Скупштине, стара се о извршењу прописа о наградама, накнадама и платама за сталне функције посланика Савезне народне скупштине и доноси правилник о уређењу администрације Скупштине и о њеним службеницима.

Административни одбор састоји се од једанаест чланова.

Члан 100

Одбор за изборе претреса предлоге за избор и разрешење судија Савезног врховног суда, испитује да ли постоје законски услови за избор и разрешење и подноси о томе извештај Скупштини.

Одбор за изборе састоји се од пет чланова.

Члан 101

Комисија за тумачење закона даје обавезна тумачења савезних закона.

Предлог за тумачење закона могу поднети: сваки народни посланик, одбор дома, Савезно извршно веће, Савезни врховни суд и извршно веће народне републике.

Комисија подноси обавезна тумачења на накнадну потврду надлежним домовима.

Комисија проучава предлоге поднете Скупштини за оцену сагласности савезног и републичког закона са савезним Уставом и са својим мишљењем подноси извештај домовима.

Комисија за тумачење закона остаје на дужности и после распуштања Скупштине до избора нове комисије.

Комисија за тумачење закона састоји се од девет чланова.

Члан 102

Комисије за утврђивање аутентичних текстова утврђују текст предлога или већ изгласаног закона или каквог другог акта на српском, хрватском, словеначком и македонском језику, ако предлог није био састављен или акт није био донет на једном од тих језика.

Свака од ових комисија састоји се од три до пет чланова.

Члан 103

Предлог за избор одбора или комисије Скупштине, као и предлог за разрешење појединих чланова ових тела могу поднети десет посланика.

Избор и разрешење одбора и комисије у целини врши се на основу кандидатских листа, а избор и разрешење појединих њихових чланова на основу појединачних предлога.

Скупштина на предлог једног посланика може одлучити да се избор као и разрешење одбора и комисија или појединих њихових чланова врши тајним гласањем.

Члан 104

Ако је предложено две или више кандидатских листа, за чланове одбора или комисија изабрани су редом кандидати са тих листа сразмерно броју гласова који је свака листа добила.

Број гласова који је добила свака листа дели се са 1, 2, 3 итд. и најзад бројем који одговара броју чланова који се бира у одбор или комисију. Од бројева (количника) добивених оваквим делењем узима се онолико највећих колико се бира чланова одбора или комисија. Са сваке листе изабрано је онолико кандидата колико има највећих бројева на основу којих се додељују мандати. У случају да две или ви-

ше кандидатских листа имају једнаке бројеве на основу којих се додељује последњи мандат, мандат ће добити кандидат са листе која има највећи број гласова.

Члан 105

За члана одбора и комисије Скупштине може бити биран сваки народни посланик.

Члан Савезног извршног већа не може бити члан одбора или комисије Скупштине.

Чланови Савезног извршног већа могу присуствовати седницама одбора и комисија и учествовати у претресу, али без права одлучивања.

Члан 106

Сваки одбор и комисија има претседника и секретара, које бира из реда својих чланова. Према потреби одбор или комисија може себи изабрати и једног потпретседника.

Одбори и комисије раде по пословнику који саме доносе.

Члан 107

Скупштинске мисије или делегације за службе не посете страним државама бира Скупштина на предлог претседника Спољно-политичког одбора или десет народних посланика.

У случају да Скупштина не заседа избор ће извршити претседник уз сагласност Спољнополитичког одбора.

VIII.

ЗАПИСНИК, СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ И БИЛТЕН

Члан 108

О раду Скупштине на заједничкој седници домова води се записник. Записник води секретар Скупштине.

Записник садржи основне податке о раду седнице.

Члан 109

О раду заједничке седнице домова воде се стенографске белешке које садрже потпун ток седнице.

У стенографске белешке уносе се говори, изјаве и извештаји онакви какви су одржани или поднети.

Говорник има право да прегледа текст свог говора и учини измене које се тичу редакције не уносећи битне измене у текст нити изостављајући изражене мисли и разлоге.

Претседник Скупштине се стара о извршењу овог права посланика.

На захтев народног посланика ставиће му се на увид стенографске белешке.

Стенографске белешке се редовно објављују

Члан 110

Савезна народна скупштина има свој повремено билтен у који се уносе наслови и бројеви свих докумената Скупштине, затим обавештења претседника и други слични материјали.

IX.

ОБЈАВЉИВАЊЕ ЗАКОНА И ЧУВАЊЕ ЊИХОВИХ ОРИГИНАЛА

Члан 111

Закони и други акти доносе се и објављују у „Службеном листу ФНРЈ“ на српском, хрватском, словеначком и македонском језику.

Члан 112

Одлуке и други акти које Скупштина доноси на заједничкој седници домова објављују се с потписом претседника Савезне народне скупштине.

Члан 113

Оригинали закона на српском, хрватском, словеначком и македонском језику које доноси Савезна народна скупштина чувају се у Савезном извршном већу и на њих се ставља државни печат.

Државни печат чува секретар Савезног извршног већа.

X.

ПРАВА ПРЕТСТАВНИКА ШТАМПЕ

Члан 114

Претставници штампе имају право да присуствују свим јавним седницама Скупштине и домова као и седницама одбора и комисија кад раде у присуству јавности.

Члан 115

За улазак и кретање у Скупштини претставници штампе добијају посебне легитимације.

Члан 116

Везу између штампе и Скупштине одржава скупштински службеник кога претседник одреди.

Претставник штампе који злоупотреби своја права или грубо повреди прописе о унутрашњем реду и раду у Скупштини може изгубити право на легитимацију. Одлуку о томе доноси претседник Скупштине.

XI.

ПРАВНИ САВЕТНИК СКУПШТИНЕ

Члан 117

Скупштина има правног саветника. Правног саветника поставља претседник Скупштине.

Правни саветник помаже претседнику Скупштине давањем мишљења о свим правним питањима из рада Скупштине, а нарочито о питањима примене и тумачења пословника Скупштине и домова.

Правни саветник има статус скупштинског службеника.

Решењем о постављењу одређује се и плата правног саветника.

XII.

СЛУЖБЕНИЦИ И АДМИНИСТРАЦИЈА

Члан 118

Већа, одбори и комисије имају секретаре — службенике који раде под надзором секретара Скупштине, претседника домова односно претседника и секретара одбора и комисија.

Члан 119

За обављање стручних, канцелариских, техничких и других послова Скупштина има одговарајуће службенике.

О раду службеника стара се начелник администрације. Он одговара за правилно вршење послова администрације.

Начелника администрације и остале службенике поставља претседник Скупштине, који може за одређене службенике пренети то право на секретара Скупштине.

Члан 120

Администрација домова и свих тела Скупштине чини јединствену администрацију и стоји под надзором претседника.

Члан 121

Рачуноводство Скупштине је јединствено.

Претседник Скупштине је наредбодавац за извршење предрачуна расхода и прихода Скупштине. Он може своје право наредбодавца у погледу мањих износа пренети и на секретара Скупштине.

Административни одбор дужан је свака три месеца прегледати рачуне и поднети извештај Скупштини.

Члан 122

Скупштина има своју библиотеку и архиву.

Члан 123

Савезна народна скупштина има печат који садржи грб Федеративне Народне Републике Југославије око кога је урезан натпис на српском, хрватском, словеначком и македонском језику: „Федеративна Народна Република Југославија — Савезна народна скупштина“.

Печат Скупштине чува секретар Скупштине.

XIII.

ДОНОШЕЊЕ И ВАЖЕЊЕ ОВОГ ПОСЛОВНИКА

Члан 124

Овај пословник доноси се по истом поступку по коме се доносе одлуке Скупштине.

Пословник ступа на снагу кад га Скупштина прихвати.

Измене и допуне овог пословника доносе се по истом поступку као и сам пословник.

Члан 125

Пословник Савезне народне скупштине објављује се у „Службеном листу ФНРЈ“.

СНС (Д)/1

ИЗВЕШТАЈ

САВЕЗНОГ ИЗВРШНОГ ВЕЋА ЗА ПЕРИОД 1950 — 1953

Савезној народној скупштини,

Одмах после доношења Уставног закона од 13 јануара 1953 Народна скупштина другог сазива изабрала је, сагласно Уставном закону Савезно извршно веће, чији мандат истиче новим избором који Савезна скупштина треба да изврши. Временски мерено, мандат Савезног извршног већа је трајао пуну годину дана. У извештају о раду Савезног извршног већа у овом раздобљу, било је потребно, ради целине и јасноће извештаја, бацити поглед уназад и обухватити у општим цртама развитаку Федеративне Народне Републике Југославије за последње четири године, тачније указати на оне промене у друштвеном и државном уређењу које су довеле до доношења Уставног закона и оснивања Савезног извршног већа, као и, коначно, до избора и почетка рада нове Скупштине. То је уопште потребније што се најважнији задатак Савезног извршног већа и основни садржај његовог рада састојао у руковођењу процесом преласка на нови уставни систем, нарочито у области управе и у спровођењу и разradi појединих страна новог друштвеног и уставног поретка, пре свега у области привредног система.

Извештај настоји да изнесе чињенице, стање и развитаку и да укаже на проблеме, тешкоће, слабости и нове задатке. Објашњења су давана кад су била нужна за разумевање стања и развитака. Извештај је подељен на пет глава. Док је у првој и другој дат преглед развитака у области друштвеног и државног уређења и привредног система, остале главе приказују унутрашњу и спољну политику Југославије. Унутрашња политика обухвата не само „унутрашње послове“ или унутрашњу политику у ужем смислу, већ и остварења, стање и проблеме у области социјалне заштите, заштите народног здравља, просвете и правосуђа.

Извештај обухвата углавном делатности и послове који спадају у надлежност Савезног извршног већа и савезне управе. Али у приказу ових области није се могло мимоћи давање извесних приказа и оцена у целини.

I

ДРУШТВЕНО И ДРЖАВНО УРЕЂЕЊЕ

А.

1. ПРОМЕНЕ У ОСНОВАМА ДРУШТВЕНОГ И ДРЖАВНОГ УРЕЂЕЊА

1) У условима унутрашњег и спољног положаја Југославије прелаз из старог друштвеног и државног уређења у ново друштвено и државно уређење изведен је, и једино је могао бити изведен, путем револуције, и то, по снагама које су је извеле и по објективним економским и политичким нужностима, социјалистичке револуције. То је данас историска чињеница. Али је исто тако историска чињеница да је с обзиром на релативну заосталост општег развитака Југославије, нова држава нужно морала преузети улогу извршиоца и организатора даљих преображаја које је захтевао карактер револуције и власти радног народа. Тако је на основу чврсто повезаног система народне власти, утврђеног Уставом од 1946, и путем проширене и енергичне интервенције државне управе у основне односе друштва, изведена релативно брзо обнова земље, извршен прелаз основних средстава за производњу у индустрији, саобраћају, транспорту и трговини из капиталистичке својине у режим нове државне својине, спроведена је аграрна реформа по принципу „земља припада онима који је обрађују“, и започето је прво планирање развитака народне привреде.

Али под утицајем ових чинилаца и са стабилизацијом новог уставног поретка, отпочеле су промене и у самој природи и функцијама државног организма, који је био носилац и основна снага свих друштвених преображаја. Он је стекао јак привредни монопол на бази државне својине на национализованим средствима за производњу. Апарат државне управе, који је био не само руководећи орган већ и управитељ привреде, ширио је своје функције управљања скоро на све сфере друштвене активности.

За руководеће и највесније политичке снаге наше земље већ је од почетка 1949 године било јасно да на основи административног управљања средствима за производњу као државном својином и етатизма уопште, прети опасност да се ојача посебан владајући слој, бирократија и да постане уместо „слуге“ „господар друштва“. Захваљујући привредном јачању и развитуку и унутрашњој политичкој консолидацији, који су омогућили ранијим системом управљања, већ су се у току 1949 године показивали јасни знаци да у Југославији постоје не само идејна сазнања, већ и политичке и друштвене снаге способне да нову југословенску

државну заједницу изведу на пут ослобођења од снага и односа који коче општи развитак.

Период од 1950 до доношења Уставног закона управо је оно раздобље у коме се постепено, али и упорно прешло не само на негирање друштвених и политичких основа на којима може јачати државни капитализам и бирократизам, него је отпочело позитивно успостављање нових односа и установа које су претстављале прекид са старим и прелазак у једну нову фазу друштвеног и политичког развитака, фазу социјалистичке демократије.

Државна својина над средствима за производњу, ако се претвори у систем, рађа неизбежно државни капитализам и служи за основу јачања бирократизма. Отуд је основна промена у друштвеном и државном уређењу морала произићи из промене у својини и тиме у систему управљања средствима за производњу. Социјалистичка научна мисао и историско искуство показују да национализација средстава за производњу и државна форма својине над тим средствима могу бити само нужна претпоставка, а не основа и суштина социјализма и изградње социјалистичке привреде и социјалистичког друштва.

Ове истине постале су полазна тачка у променама које настају у нашој земљи средином 1950 године, а нарочито од доношења Закона о управљању привредним предузећима од стране радних колектива, на основу кога су радници и службеници у привредним организацијама преузели право управљања. Овим актом од пресудног значаја у Југославији средства за производњу постају стварније и непосредније опште-народна имовина а произвођачи стичу основна права одлучивања о подели и намени производа друштвеног рада.

Промене у облику и суштини својине на основним средствима за производњу биле су почетак новог и битног процеса демократизације који је захватио не само односе у привреди, већ и односе у свим областима друштвеног и политичког уређења.

Законом о управљању привредним предузећима од стране радних колектива признато је радним колективима право да управљају предузећима непосредно и преко својих изабраних органа (радничких савета и управних одбора). Самоуправљање произвођача у задругама остварено је још раније, стварањем задруга као економских организација произвођача у пољопривреди.

Принципи самоуправљања произвођача у привреди, постављени у Закону о управљању привредним предузећима, развијени су и допуњени низом других аката који су донети у времену од 1950 до 1952 године, као што су: Закон о планском управљању народном привредом, Основни закон о друштвеном доприносу и порезима и Закон о вршењу избора радничких савета привредних предузећа, донети децембра 1951 године.

2) Унутрашњи развитак и учвршћивање принципа самоуправљања у привреди могу се пратити на основу следећих података¹⁾.

Први избори радничких савета и управних одбора одржани су у времену од августа до краја октобра 1950 год. У том периоду било је укупно:

(¹) чланова радничких савета (нису обухваћена предузећа војне индустрије, железнице, поште и предузећа са више погона) — — — — — 155.166
(жена 20.895).

Од тога у предузећима са мање од 30 радника — — — — — 34.730

(²) чланова управних одбора — — — — — 43.351
(жена 4.800).

Од тога у предузећима са 6 и мање радника — — — — — 2.484

Мандат чланова радничких савета и управних одбора изабраних у току 1950 године био је продужен на 1951 год.

Други редовни избори радничких савета и управних одбора одржани су почетком 1952 до краја марта исте године. Међутим, ванредни избори (за предузећа одређених грана привреде, новооснована предузећа и сл.) одржавани су у току целе 1952 год.

Према статистичким подацима било је у току 1952 год.:

(¹) чланова радничких савета — — — — — 157.294
(жена 22.027).

Од тога:

а) у предузећима са мање од 30 радника и службеника — — — — — 105.018
(жена 13.401);

б) у предузећима са мање од 30 радника и службеника — — — — — 52.276
(жена 8.626).

(²) чланова управних одбора — — — — — 46.639
(жена 5.181).

Од тога:

а) у предузећима са више од 6 радника и службеника — — — — — 41.965
(жена 4.343);

б) у предузећима са 6 и мање радника и службеника — — — — — 4.674
(жена 838).

Трећи редовни избори радничких савета и управних одбора одржани су почетком 1953 године. Статистички подаци сумирани су закључно до 1 септембра 1953 године. У овом периоду било је:

(¹) чланова радничких савета — — — — — 151.813
(жена 23.348).

Од тога:

а) у предузећима са 30 и више радника и службеника — — — — — 102.526
(жена 12.707);

б) у предузећима са мање од 30 радника и службеника — — — — — 49.287
(жена 10.641).

(²) чланова управних одбора — — — — — 40.111
(жена 4.003).

Редовни избори радничких савета и управних одбора у 1954 години треба да се одрже најкасније до краја марта 1954, према тач. 1 Упутства за спровођење избора радничких савета и управних одбора привредних предузећа из 1952 године.

Према томе, ови подаци показују да је у периоду од доношења Закона о управљању привредним предузећима до краја 1953 било у Југославији:

(¹) чланова радничких савета — — — — — 464.273
(жена 66.270).

Од тога:

а) у предузећима са 30 и више радника и службеника — — — — — 327.980

б) у предузећима са 30 и више радника и службеника — — — — — 136.293

(²) чланова управних одбора — — — — — 130.101
(жена 13.984).

У овим бројевима урачунати су више пута они чланови радничких савета односно управних одбора који су били више пута изабрани. Исто тако, обухваћени су и они чланови радничких савета и управних одбора који раде у предузећима са 30 и мање радника односно са 6 и мање чланова радног колектива, у којима сви чланови радног колектива сачињавају раднички савет односно управни одбор.

Систем радничког управљања у привреди није могао у овом кратком периоду да се потпуно развије и учврсти у свим својим деловима. Али он се афирмирао не само друштвено-политички и економски, већ и

¹⁾ В. „Резултати избора за радничке савете и управне одборе привредних предузећа“, изд. Савезни завод за статистику и евиденцију.

организационо-правно, и као систем и као основа нашег друштвеног и политичког уређења. Притом још увек постоји низ слабости, недокончаних и унутрашњих извитоперавања појединих односа и установа овог система управљања. Али не треба губити из вида да је то нов систем и да економска основа наше социјалистичке демократије и стално јачање свести наше радничке класе пружају и све ће више пружати услове да се постојеће слабости и несавршености отклоне.

3) Упоредо са овим променама отпочиње и развија се у овом периоду процес децентрализације државних функција, нарочито у области управљања привредом. У почетку то је заиста и био процес децентрализације, јер је он обухватио смањење компетенција савезних у корист републичких управних центара, а доцније нарочито, смањење републичке управе у корист права народних одбора. У мају 1950 године пренесене су из савезне у републичку надлежност следеће привредне гране: производња угља, електропривреда, цела прерађивачка индустрија, државна пољопривредна добра (такозваног „савезног значаја“) и производња метала. Ово преношење привредних предузећа из савезне у републичку надлежност наставља се у 1951 години, кад је сва кључна привреда наше земље, у коју спадају црна металургија, производња нафте, обојена металургија и машиноградња, пренесена из савезне у републичку надлежност. У савезној надлежности остале су тада само оне гране које су стварно централизоване по самој економској и техничкој природи (железнички и ваздушни саобраћај, пошта и сл.).

Али ова децентрализација већ у првој половини 1952 прераста у нешто ново, нарочито после доношења савезног Општег закона о народним одборима априла 1952. По овом закону народни одбори су органи народног самоуправљања у општинама, срезovima и градовима и највиши органи државне власти у локалним јединицама. Истовремено, овим законом и републичким законима о народним одборима гарантује се знатан самоуправни делокруг народних одбора, који отада постоје само у општинама, срезovima и градовима. Данас у земљи имамо: 25 градских народних одбора, 239 народних одбора градских општина, 327 народних одбора срезова, 3.823 народна одбора општина и 77 општинских одбора у градовима. Битне промене у систему планирања, укидање разликовања привредних предузећа на предузећа „савезног, републичког и локалног значаја“ и њихово укључење у састав локалне заједнице, битна промена односа између државне управе и привредних организација из административно-оперативне подређености у систем узајамних права и обавеза које закон утврђује, појачавање самосталних материјалних извора и других права народних одбора, све је то допринело да се постепено сагледа лик будућих комуна, тј. оних самоуправних друштвених и политичких заједница које чине основу једног новог демократског уређења друштва које гради социјализам не помоћу државног апарата, већ активним учешћем слободних произвођача и грађана.

Ово већ више није обична децентрализација, него почетак примене комуналне организације друштва, друштва заснованог на принципу комуналне самоуправности радног народа. Овај принцип долази до изражаја у Уставном закону, који истиче да су „народни одбори основни органи власти радног народа“ и да они остварују, по правилу, све извршне функције власти, осим оних које су Уставом стављене у надлежност народној републици и федерацији.

4) У изградњи и развитку основних самоуправних заједница још увек најважнију улогу имају народни одбори као највиши претставнички органи самоуправљања радног народа у општинама, градовима и срезovima. Отуд се од доношења Општег закона о народним одборима настојавало републичким законима о народним одборима, упутствима раније Владе, организационим, политичким и другим средствима и утицајима да се народни одбори изграде што више као примерне установе самоуправљања радног народа и као стручне,

демократске и способне институције нашег новог друштвеног и политичког уређења. Историја настанка, развитка и јачања наших народних одбора претстављала је и претставља и данас једну од најкарактеристичнијих одлика наше Револуције и целе изградње новог друштвеног поретка. То нарочито важи за протекли период, у коме су у положају, организацији и правима народних одбора остварене најдубље промене, које су биле руковођене принципом да нема праве демократије и суверенитета радног народа без широке и стварне самоуправе у локалним заједницама и принципом да највиша претставничка тела у локалним заједницама, народни одбори претстављају основу и тиме и саставни део јединственог система самоуправљања радног народа.

Сагласно томе ми смо променили основну структуру народних одбора. Срески и градски народни одбори постали су дводоми. Поред среског и градског већа, као претставничких тела грађана, образована су већа произвођача, као претставништва радника и службеника ангажованих у производњи, транспорту и трговини. Иако нису могла одмах наћи своје право место у раду народних одбора, већа произвођача су се оправдала као установе и са друштвено-политичког и са економског становишта. Већа произвођача су појачала место и улогу радничке класе и најактивнијих грађана наше земље у доношењу најважнијих државних, привредних, политичких и других одлука које спадају у надлежност наших народних одбора и које су од битног значаја не само за самоуправљање, већ за свестрани развитак наших општина, градова и срезова. Већа произвођача су ојачала и обезбедила самоуправна права произвођача у привредним организацијама. Она су у знатној мери ставила на дневни ред народних одбора привредну проблематику и конкретне делатности наших привредних организација. Она су оживела, конкретизовала рад и подигла углед и утицај народних одбора. У народне одборе су изабрани и у њима раде 105.116 одборника (стање I-XII-1953). Од тог броја 9.362 су чланови већа произвођача.

Све то показује да је сасвим разумљиво што се уставним законима завршио овај процес проширења политичке основице наших претставничких тела увођењем већа произвођача као дома народних скупштина и претставничких тела аутономних јединица.

У народним одборима је први пут и радикално измењена и сама структура локалне власти. Укинута су извршни одбори и повереништва као форме које су одговарале ранијем процесу развитка народне власти који је објективно условљавао одлучујућу улогу извршних и управних органа власти. Поред народних одбора успостављени су савети, као његова управна тела. Савети су колегијална тела састављена од чланова народног одбора и грађана које бира одбор. На тај начин обезбеђена је одлучујућа улога народном одбору, а поједини извршни и управни послови пренети су у делокруг телима која су не само организационо и персонално саставни део одбора, већ и раде искључиво на основу одлука и овлашћења народног одбора и под његовом општом контролом, поред тога што извршују савезне и републичке законе и друге на основу закона донете прописе. Истовремено су поједини управни послови, стручни и свакодневни рад предати у делокруг администрације народних одбора, односно секретаријата и другим службеницима одбора. То је изазвало потребу да се административне службе у народном одбору појачају и у стручном, и у политичком, и у културном погледу. Напори који су у том правцу учињени, иако су дали извесне резултате, нису дали оне резултате који у пуној мери показују ефикасност, демократичност, стручност и законитост у раду народних одбора.

Народни одбори су се као систем управљања афирмирали у целини и постали су не само основне установе, већ и битна одлика социјалистичке демократије. Али то не значи да смо ми у сваком погледу и у сваком народном одбору остварили овај нови систем управљања. Народни одбори су још увек оптерећени оста-

цима бирократизма. Сви кадрови народних одбора нису у довољној мери схватили улогу ових демократских органа комуне коју грађимо, нити су дубље ушли у друштвену и политичку суштину свих друштвених и политичких, организационих и правних промена које смо до данас спровели. Несумњиво је да ће улога и утицај народних одбора расти упоредо са привредном, политичком и правном изградњом срезова, општина и градова, али је исто тако извесно да учвршћење народних одбора као установа, као политичких и административних тела, пуно учвршћење законитости у њиховом раду и подизање политичких и стручних кадрова претстављају важне факторе за стварни развитак самоуправних демократских комуна у нашој земљи.

На овом великом делу реконструкције друштва нужно се морају највише ангажовати грађани и њихове организације у локалним заједницама. Али републички и савезни органи власти имају у овом процесу исто тако важну и одговорну улогу, употребљавајући за то првенствено законе и друге Уставом предвиђене инструменте. Цео наш развитак и на овом подручју, одбацујући шаблоне, догматизам, бирократске методе управљања и сличне недемократске инструменте, истовремено захтева спречавање сваке стихијности, атомизирања друштвеног процеса и друштвене организације, као и отклањање изолације народних одбора и равнодушности републичких и савезних органа и установа.

5) Процес промена у Југославији не своди се само на успостављање самоуправе у привреди и нове структуре државног уређења; он је постепено и неизбежно обухватао и низ других промена које стављају у дело једно ново схватање државе, једно ново схватање о природи и функцијама државе на прелаз из старог у ново друштво, државе радног народа. То схватање одбацује апсолутизирање државе и државне власти и истиче у први план слободног радника и грађанина, слободан развитак стваралачких снага друштва и нове облике демократије.

Већ од 1950 године па до доношења Уставног закона одређују се административне везе између државне управе и просветних, културних, школских и других установа које врше јавне службе. Ове установе добијају положај и права самоуправних установа. Процес демократизације захвата унутрашњи живот и управљање разним установама и друштвеним организацијама. Низ ранијих државних послова престаје уопште бити предметом државне интервенције и прелази на друштво, тј. предаје се иницијативи и делатности појединаца и њихових удружења.

Упоредо с тим, јача улога органа и установа народног самоуправљања. Развија се мрежа зборових бирача, савета грађана и других облика непосредне или полунепосредне демократије.

Човек и његова права постају основна вредност друштва које се успоставља на овим друштвеним и политичким основама. У току 1951 доноси се Кривични законик, који поставља строг принцип законитости и хуманизма и у кажњавању оних појединаца који нападају основе и друге вредности заједнице и човека. Доношењем Основног закона о прекршајима отклањају се остаци арбитрности и чисто административно кажњавање и за ситне повреде друштвених правила. Установљава се 1952 године судска контрола аката управе којима се вређају права појединаца и правних лица, а 1953 нови Законик о кривичном поступку, доносећи низ прогресивних и демократских установа, јача законитост и права окривљеног, да „нико ко није крив“ не би био кажњен. У овом периоду судови појачавају своју независност у раду на заштити социјалистичке законитости и права човека; они јачају своју стручност и друштвени ауторитет.

6) Све ове битне промене и новине у друштвеном и државном уређењу Уставни закон претвара у уставне принципе. Они претстављају компоненте једног друштвеног и политичког уређења које се заснива на

друштвеној својини над средствима за производњу, на самоуправљању произвођача у привреди и самоуправљању радног народа у срезу и граду.

Закони и прописи, које је у току последње године дана донело Савезно извршно веће, начин избора и нов састав Савезне народне скупштине, као и друге политичке и организационо-правне промене и мере, све је то утицало да се даље разрази и данас већ постави у целини нови уставни систем Југославије.

Овај уставни систем, као резултат и исход, имамо у виду кад приказујемо протекло стање; он нам је полазна тачка кад указујемо на рад Савезног извршног већа и на проблеме и задатке који се данас постављају.

2. ПРОМЕНЕ У СТРУКТУРИ ИЗВРШНИХ И УПРАВНИХ ОРГАНА ДО ДОНОШЕЊА УСТАВНОГ ЗАКОНА

1) Под утицајем општег процеса децентрализације и демократизације друштвеног и државног уређења неизбежно су се мењале структура и функција државне управе, а нарочито Савезне владе и републичких влада као руководећих извршних и управних органа власти. Да би се то могло пратити, потребно је видети стање Савезне владе пре прве реорганизације (почетак 1950).

После доношења Устава од 1946 све до реорганизације у априлу 1950 године број министарстава и осталих органа Владе стално се повећавао, тако да је организациона структура Владе ФНРЈ уочи реорганизације изгледала овако: Претседништво владе, Привредни савет, Савезна планска комисија, Комисија државне контроле, 22 министарства и 9 комитета. То значи укупно 35 органа Владе ФНРЈ, и то не урачунавајући и друге споредне органе Владе ФНРЈ, као што су на пример били Дирекција за информације, Секретаријат Владе ФНРЈ за персоналну службу, Главна геодетска управа, Савезна управа хидрометеоролошке службе и др.

Од 22 министарства, у области привреде су постојала следећа: Министарство тешке индустрије, Министарство лаке индустрије, Министарство рударства, Министарство електропривреде, Министарство грађевина, Министарство пољопривреде, Министарство шумарства, Министарство трговине и снабдевања, Министарство државних набавки, Министарство спољне трговине, Министарство поморства, Министарство железница, Министарство саобраћаја, Министарство пошта, Министарство за новоослобођене крајеве, Министарство финансија и Министарство рада. Као што се види, било је 17 министарстава у области привреде и 5 у осталим областима.

Као израз јачања и ширења функција државе у то време државна управа била је снажно захватила и привредне функције, те се појављивала као управљач и организатор целокупне производње и односних делатности у вези с њом, при чему је у први ред долазило планирање привреде, оперативно извршење и контрола извршења плана. Исто тако је било и у погледу делатности државне управе на подручју просвете, науке и културе, народног здравља и социјалног старања, где додуше нису постојала министарства, али је државна управа преко тзв. комитета такође снажно захватила у ова подручја, тј. и ту су се у знатној мери развијале и јачале административне форме управљања.

Већ прва реорганизација савезне и републичких влада је значила почетак смањивања бирократског централизма, развијања самосталности републичких и локалних органа и ослобађања привредних органа од административног tutorства државне управе. Карактеристике ове реорганизације биле су следеће:

а) наставак децентрализације руковођења привредом, која је спроведена преношењем низа привредних грана из надлежности савезних органа државне управе у надлежност републичких органа (грађевинарство, електропривреда, лака индустрија и др.);

б) извршен је нов начин спајања државне управе с привредним руковођењем — нарочито у форми генералних дирекција. Смисао је био тај да су генералне дирекције тада биле повезане са апаратом владе само преко свог генералног директора — министра;

в) за координацију и обједињавање рада сродних и повезаних привредних грана формирани су колективни органи, названи саветима, на челу са министром владе — претседником савета. Остали чланови савета били су такође министри, било савезни министри одређених привредних грана које су улазиле у састав савета, било републички министри — претседници одговарајућих савета у народним републикама. На овај начин знатно се појачала колективна одговорност, а чланови влада народних република постали су истовремено и чланови одређених савезних органа, чиме је демократски метод руковођења савезних органа у односу на народне републике јачао;

г) за координацију и опште руковођење гранама које су пренете у надлежност народних република основани су комитети, као напр. Комитет за угаљ, Комитет за неметале и Комитет за електропривреду.

Ипак су за развој савезне државне управе у овом времену најкарактеристичнији били нови савети. То су била колегијална тела у којима је претседник био само први међу једнаким са осталим члановима савета. Савети су, по правилу, заменили ранија министарства. Њихово је преимућство било у томе што су смањили бирократски апарат у управљању привредом, обезбедили координирање делатности сродних управних органа и што су ликвидирали једну вишу административну инстанцу у управљању привредом. Осим тога, савети су се бавили само начелним и најбитнијим питањима, и њихов метод рада био је првенствено студиозан, а не административан и оперативан.

После ове реорганизације структура Владе ФНРЈ је изгледала овако: Претседништво владе, Привредни савет, Савет за законодавство и изградњу народне власти, Савезна планска комисија, Комисија државне контроле, 8 савета (за енергетику и екстрактивну индустрију, за пољопривреду и шумарство, за прерађивачку индустрију, за грађевинарство и грађевинску индустрију, за промет робом, за саобраћај и везе, за машиноградњу, за науку и културу), 12 министарстава (иностраних послова, народне одбране, унутрашњих послова, спољне трговине, правосуђа, финансија, железница, поморства, саобраћаја, пошта, рада, за новоослобођене крајеве), 6 комитета (за локалну привреду и комуналне послове, за заштиту народног здравља, за социјално старање, за водопривреду, за туризам и угоститељство, за кинематографију, док су комитети за угаљ, за електропривреду и за неметале убрзо укинута и њихови послови пренети на савет за енергетику и екстрактивну индустрију) и 4 генералне дирекције (металургије, машиноградње, за производњу и прераду нафте, црне металургије), укупно 35 органа Владе.

Реорганизација Владе ФНРЈ од 1950 године била је, с организационе стране, један од услова нове и битније промене у целом систему управљања привредом.

Убрзо за овом реорганизацијом донесен је исте године Основни закон о управљању државним привредним предузећима и вишим привредним удружењима од стране радних колектива, на основу кога су привредна предузећа предата на управљање непосредним произвођачима.

2) Као што је реорганизација савезне државне управе почетком 1950 била у одређеној мери предуслов за промену у целом систему управљања привредом, тако су промене у управљању привредом, изазване нарочито поменутим законом, постале један од услова за нову реорганизацију Владе ФНРЈ (и републичких влада) која је уследила почетком априла 1951 године.

Овом реорганизацијом знатно је смањен број непосредних органа Владе и тиме су у великој мери смањене њене функције и њен персонални састав. Од

ранијег састава Савезне владе укинута је 16 њених непосредних органа, тако да је новом организацијом, поред Претседништва владе, Савезна влада имала још само 18 својих непосредних органа, па је њена структура била оваква:

Претседништво владе.

Привредни савет,

Савет за законодавство и изградњу народне власти,

9 осталих савета (за енергетику и екстрактивну индустрију; за машиноградњу; за прерађивачку индустрију; за грађевинске послове; за пољопривреду и шумарство; за промет робом; за саобраћај и везе; за науку и културу; за народно здравље и социјалну политику),

7 министарстава (иностраних послова; народне одбране; унутрашњих послова; финансија; правосуђа; спољне трговине; поморства).

Међу укинутим органима налазе се: Планска комисија, 5 министарстава (рада, железница, саобраћаја, пошта и за новоослобођене крајеве), 6 комитета (социјално старање, заштита здравља, локална привреда и комунални послови, водопривреда, туризам и угоститељство и кинематографија) и 4 генералне дирекције (машиноградња, металургија, црна металургија и нафта).

Послови Планске комисије прешли су на Привредни савет, односно Главну управу за план као његов орган. Послови Министарства железница, саобраћаја и пошта прешли су углавном на главне дирекције железница, речног саобраћаја, ваздушног саобраћаја и пошта, односно на њихов заједнички савет — Савет за саобраћај и везе. Послови и старање о новоослобођеним крајевима пренесени су из савезне компетенције у компетенцију НР Хрватске и НР Словеније, а послови рада делимично на Привредни савет а делимично на Савет за народно здравље и социјалну политику. Послови укинутих комитета прешли су на одговарајуће савете Владе, а за туризам и угоститељство образована је посебна Главна управа као самостални орган у саставу Савета за промет робом. Привредна предузећа из укинутих генералних дирекција дата су у надлежност народних република.

Влада је сад имала у свом саставу само две врсте организационих форми: министарства и савете, а Владу су сачињавали претседник, потпретседници, министри који стоје на челу министарстава, министри — претседници савета и министри без ресора. Директоре главних дирекција и главних управа постављао је Президијум Народне скупштине ФНРЈ, и они више нису били чланови Владе.

Ова структура Владе је уствари имала три основна сектора, и то:

а) политичко-управни сектор, у коме су још постојала министарства. То је сектор у коме држава преко својих органа управља појединим пословима и функцијама заједнице (инострани послови, унутрашњи послови, народна одбрана, финансије, правосуђе). Овде је и даље одговарала организациона форма министарства, јер се ове гране државне управе морају и даље налазити под потпуном контролом државе;

б) сектор привредне управе, у ком су углавном постојали савети (осим изузетка у погледу Министарства спољне трговине и Министарства поморства). Ови савети су уствари образовани у оним гранама у којима су поједине функције државне управе прешле или прелазиле на самоуправне органе привредних организација. Савезни савети у области привреде показивали су скоро у пуној мери остварен процес децентрализације државне управе којим су сви привредно-управни послови (осим у железничком, ваздушном и речног саобраћају и у области пошта, телеграфа, телефона и радио-комуникација) прешли у компетенцију народних република;

в) сектор друштвених служби претстављао је трећи сектор у саставу Владе, и то сектор на подручју просвете, науке, културе, заштите народног здравља

и социјалне политике. Савезни савети који су постојали на овим подручјима државне управе нису представљали развијеније облике савета од савета у области привреде, као што је то био случај код одговарајућих републичких савета, где су у састав савета улазили и претставници научних и просветних, односно здравствених и социјалних установа, друштвених и професионалних организација, као и друга лица која је именовао президијум републичке народне скупштине.

Каснијим указима Президијума НС ФНРЈ од октобра 1951 године укинута су Савет за енергетику и екстрактивну индустрију, Савет за машиноградњу, Савет за прерађивачку индустрију и Савет за грађевинске послове. Уместо свих њих основан је Савет за индустрију и грађевинарство Владе ФНРЈ, на који су пренети послови укинутих савета (изузев послова у вези са путевима и друмским саобраћајем, који су пренети у надлежност Савета за саобраћај и везе, и комуналних послова, који су пренети у надлежност Привредног савета). — У то време такође је укинута и Министарство спољне трговине, а његови послови били су пренесени у надлежност Привредног савета Владе ФНРЈ, Министарства финансија ФНРЈ и Министарства иностраних послова ФНРЈ.

То су биле последње реорганизације Владе ФНРЈ до њеног укидања Уставним законом о основама друштвеног и политичког уређења ФНРЈ и савезним органима власти.

Ове промене у структури Савезне владе утицале су да дође до скоро истоветних промена у саставу републичких влада, а једне и друге заједно да дође до одговарајућих промена у руководећим управним телима аутономних јединица и народних одбора. Истина, у народним одборима се већ средином 1952 битно мења структура управе не само укидањем извршних одбора, него и преласком на тип савета, као јединих, и то колегијалних управних тела непосредно израслих из народног одбора.

Све ове промене биле су израз свих напред истакнутих друштвених и политичких преображаја и логично су довеле до успостављања новог облика „влада“ — састављеног од извршног већа и органа државне управе. Исто тако ранији облици „влада“ и њене функције су карактеристични за разумевање и оцену разлике и извесних неизбежних или наслеђених веза између новог и старог облика „влада“.

Б.

1. ОРГАНИЗАЦИЈА И РАД САВЕЗНОГ ИЗВРШНОГ ВЕЋА

Прво Савезно извршно веће изабрано је 14 јануара 1953 године од стране Народне скупштине ФНРЈ, на основу члана 82 Уставног закона о основама друштвеног и политичког уређења ФНРЈ и савезним органима власти. Истог дана одржана је и прва седница Већа на којој су изабрани потпретседници и Секретар Већа и наименовани државни секретари.

У Веће је било изабрано 37 чланова, а како су према члану 82 став 5 Уставног закона претседници извршних већа народних република по своме положају чланови Савезног извршног већа, Веће је бројало укупно 43 члана.

Веће је у седницама и у одборима и комисијама прихватило 13 нацрта закона и као своје предлоге упутило их Народној скупштини ФНРЈ, која је 11 закона изгласала. Затим је Веће у 1953 години донело 105 уредаба, 56 одлука, 21 решење и 28 закључака, извршило 43 ратификације међународних споразума и донело 49 решења о постављењима руководећих службеника за које је по закону било надлежно.

Ако се поред предњег има у виду да је Савезно извршно веће вршило и друге политичке извршне функције, као што су: утврђивање предлога савезног друштвеног плана и савезног буџета за 1954 годину,

старање о извршењу савезних закона, текућег савезног друштвеног плана и савезног буџета и других аката Народне скупштине, затим одређивање смерница за рад савезних органа управе, прописивање организације савезних органа управе и предузимање мера за побољшање рада њихове администрације, вршење помиловања, сагласно закону и др., види се да је Веће извршило обиман посао, иако је број службеника који је радио у савезној државној управи и, између осталог, припремао и материјале за Веће, смањен за близу 50% у поређењу са протеклом годином.

С обзиром на то да је радило без нове Народне скупштине и да стара Народна скупштина није могла да преузме оне функције које јој ставља у надлежност Уставни закон, највећи део послова из надлежности федерације усретсретицао се у Савезном извршном већу. Отуда оно још није могло да у духу Уставног закона постане само посебан политички извршни одбор Скупштине и да ради искључиво у оквиру компетенција које се односе на извршење одлука Народне скупштине и на надзор над управним органима.

Из ових разлога Савезно извршно веће морало је своје сопствене компетенције да пребације на своје одборе, иако би ти одбори требало да буду само унутрашња тела Већа, његови помоћни органи. И одбори су у таквој ситуацији морали да обаве велики део послова. Веће је својом Одлуком о привременом одређивању делокруга одбора и комисија од 14-V-1953 године прописало и овлашћења, састав и рад тих одбора и комисија. На основу те одлуке постојали су следећи одбори и комисије Већа:

Одбори	Претседник	Укупно чланова
1) Координациони одбор	наизменично један од потпретседника	9
2) Одбор за унутрашњу политику	Александар Ранковић	9
3) Одбор за спољну политику	Едвард Кардељ	9
4) Одбор за привреду	Светозар Вукмановић	11
5) Одбор за питања просвете	Родољуб Чолаковић	7
6) Одбор за социјалну и здравствену политику	Добривоје Радосављевић	5
7) Одбор за буџетска питања	Мома Марковић	5
Комисије		
1) Комисија за помиловања	Крсто Попиводе	5
2) Административна комисија	Милош Милић	3
3) Персонална комисија	Вељко Зековић	3
4) Рачунско-контролна комисија	Божидар Масларић	5

Укупно 71

Као што се из овог прегледа види, укупан број чланова одбора и комисија скоро је двоструко већи од стварног броја чланова Већа, те је већи део чланова Већа, нарочито оних из Београда, морао да ради у неколико одбора односно комисија. Тако су два члана Већа била ангажована у 4 одбора односно комисије, а 8 чланова Већа је радило у по 3 одбора односно комисије.

Несумњиво је да су за ову годину дана стечена бројна позитивна искуства, која ће у новим условима олакшати организацију рада. Ствари су ишле брже и боље него раније. То смо постигли пре свега зато што је нови систем и метод рада привукао активном учешћу веома широк круг људи у нашим центрима и много приближио савезни центар републичким центрима. Већ у овој првој фази показало се да су „промене које је донео Уставни закон стварно постале солидна брана против свакојакх бирократских тенденција“.

Одмах по избору СИВ-а, организована је његова администрација. У њој главне јединице чине стручни секретаријати, као што су: Секретаријат за законодавство и организацију и секретаријати за просвету, на-

родно здравље и социјалну политику. Службеници администрације Савезног извршног већа извршили су свој посао са пуно залагања и савесности.

Веће није донело уредбу о својој организацији и пословању, већ се у ову сврху служило привременим одлукама. Веће је сматрало да је потребно стећи извесно искуство пре доношења сталних прописа, нарочито искуство које ће више одговарати и раду Већа кад упоредо с њим функционише Народна скупштина изабрана и формирана према Уставном закону.

Али већ постигнуто искуство, како оно трајније тако и оно привремено, како оно позитивно тако и оно које то није, послужиле да се постави чвршћа и трајнија организација Савезног извршног већа, тако да би новоизабрано Веће могло ускоро поднети уредбу о својој организацији и пословању Скупштини на потврду. То би било и потребно, а то тражи и цео систем односа Скупштине и Већа, као и Већа и савезне управе.

2. САДАШЊЕ СТАЊЕ САВЕЗНЕ УПРАВЕ

1) У систему организације савезне управе постоје, према савезном Уставном закону, следеће категорије органа државне управе, и то: државни секретаријати, самосталне управе, управне установе и други самостални органи државне управе.

Државни секретаријати су органи за вршење послова једне или више грана управе из надлежности федерације. Они се оснивају, спајају и укидају законом. То су централни и инокосни органи.

На челу државног секретаријата стоји државни секретар, кога поставља Савезно извршно веће и који одговара Већу за свој рад.

Самосталне управе оснивају се за вршење одређених управних послова из надлежности федерације. Ове управе разликују се од државних секретаријата нарочито по томе што државни секретаријати обухватају послове гране државне управе у целини, док самосталне управе обухватају послове само појединих служби. Оне стоје, по правилу, у непосредном односу са Савезним извршним већем. Самосталне управе су инокосни органи.

Управне установе оснивају се у савезној управи за вршење одређених стручних послова. Оне раде непосредно за потребе државних органа. По методу свог рада ове установе имају сличности са извесним установама јавних служби (нарочито са научним установама), али оне нису самосталне и самоуправне у свом раду као те установе, а осим тога врше и извесне управне послове и послују као органи државне управе. И ове установе су, углавном, инокосни органи.

Други самостални органи управе обухватају све оне органе који нису обухваћени напред наведеним категоријама државних органа. Међу друге самосталне органе управе спадају нарочито комисије, уреди и комитети.

Комисије су колегијални органи који функционишу по принципу колективног руководства и колективне одговорности. Чланови комисије се, по правилу, именују из реда службеника, али се за чланове комисије могу поставити и друга лица, која немају својство државног службеника.

Уреди се оснивају за руковођење одређеним службама. Сем чисто управних послова, уреди могу обављати и извесне стручне послове који су у непосредној вези са њиховом управном делатношћу. Они су инокосни органи.

Комитети се оснивају, углавном, у циљу успостављања и одржавања сарадње између наше земље и појединих међународних организација. Комитети су колективни органи. Претседника и чланове комитета поставља Савезно извршно веће.

2) Према савезном Уставном закону постоји само ових пет савезних државних секретаријата:

Државни секретаријат за иностране послове,
Државни секретаријат за послове народне одбране,

Државни секретаријат за унутрашње послове,
Државни секретаријат за послове народне привреде, и

Државни секретаријат за послове опште управе и буџет.

(Према Уредби о Државном секретаријату за послове опште управе и буџет од 23 децембра 1953 године — „Службени лист ФНРЈ“, бр. 53 од 28 децембра 1953 године, назив Државног секретаријата за послове буџета и државну администрацију промењен је и гласи: Државни секретаријат за послове опште управе и буџет).

Одмах у почетку свог рада Савезно извршно веће је образовало низ самосталних управа и управних уснова и донело одлуку да неки од постојећих органа настављају рад, тако да данас имамо 12 самосталних управа и 6 управних уснова.

а) Самосталне управе јесу:

Савезна управа хидрометеоролошке службе,
Савезна геодетска управа,
Управа за материјалне резерве,
Управа за техничку и економску помоћ,
Управа поморског и речног саобраћаја,
Савезна управа за ветеринарску службу,
Савезна управа за заштиту биља,
Управа царина,
Управа цивилног ваздухопловства,
Управа за спољну трговину,
Савезна управа за исхрану,
Савезна управа за инвестициону изградњу;

б) Управне установе јесу:

Савезни завод за привредно планирање,
Савезни завод за статистику и евиденцију,
Савезни завод за народно здравље,
Државна архива ФНРЈ,
Југословенски регистар бродова,
Завод за геолошко-рударска истраживања.

Осим тога, образован је и већи број других самосталних органа управе тако да данас имамо 13 таквих органа (11 комисија, 1 уред и 1 комитет).

То су:

Комисија за верска питања,
Комисија за помоћ у научним истраживањима,
Комисија за питања исељеника,
Комисија за културне везе са иностранством,
Југословенска национална комисија за међународну организацију рада,
Комисија за сарадњу са међународним здравственим организацијама,
Југословенска национална комисија ОУН за просвету, науку и културу (УНЕСКО),
Савезна комисија за стандардизацију,
Врховна инвалидска комисија,
Југословенска национална комисија за сарадњу са ОУН за исхрану и пољопривреду (ФАО),
Савезна комисија за преглед филмова,
Савезни уред за патенте,
Национални комитет за УНИЦЕФ.

На скоро истоветним основама и са истим облицима образована је и републичка управа.

Право смањење извршних функција федерације огледа се у постојању 5 државних секретаријата. Ови секретаријати су у правом смислу органи државне управе, мада се и они међу собом разликују како по ширини функција тако и по степену самосталности и обиму овлашћења. Остали органи управе имају у врло малом степену овлашћења власти, тако да се они углавном своде на органе и установе за проучавање, за администрирање и за техничку и стручну службу. Већи део ових органа и уснова образован је ради вршења извесних функција и послова који су остали из старе управе.

У сваком случају, Савезно извршно веће је образовањем ових органа постигло да се одговарајући управни послови и службе обављају несметано и да прелаз из старе на нову структуру управе не произведе

осетне последице на вршење њихових делатности и функционисање њихових служби које су од опште користи. Међутим, поставља се питање даљег проучавања улоге и функционисања наведених органа и установа, нарочито у погледу начина управљања њима, њихове одговорности и одговарајућег односа према Савезном извршном већу. Потребно је да будућим прописима о организацији и раду Савезног извршног већа, као и прописима о овим органима и установама, ова и многа друга питања буду правилно и јасно решена.

Од посебног је значаја доношење уредаба о делокругу, овлашћењима и организацији државних секретаријата. Осим одредбама Закона о спровођењу Уставног закона и неким конкретним актима и мерама Савезног извршног већа, сва та питања нису била прецизно правно регулисана. Учвршћење савезне управе и уопште даљи развитак не само система управе него и система управљања у нашој земљи, захтева да се сва ова питања проуче и реше, и то не само у оквиру савезне компетенције, већ и у републичкој компетенцији.

Али Савезно извршно веће није у битности мењало одређену и разумљиву компетенцију савезних државних секретаријата, осим у једном случају. Та промена се односи на проширење надлежности ранијег секретаријата за буџет и администрацију. Овај секретаријат преузима извесне управне послове које су вршили Савезно извршно веће и Секретаријат за послове народне привреде, као и неке друге послове опште управе који нису имали свој управни центар за вршење послова из савезне надлежности. Стога је разумљиво што је и назив овог секретаријата промењен тако да гласи: Секретаријат за послове опште управе и буџет.

Уопште узев, савезни државни секретаријати нашли су своје одговарајуће место у новом систему савезне управе и врше своје задатке и послове сагласно овлашћењима која имају по Уставном закону, решавајући углавном ефикасно управне послове из свог ресурса, држећи се закона и одлука и смерница Савезног извршног већа. То у целини важи и за друге органе и установе савезне управе.

Савезна управа, нарочито она која само у одређеним функцијама припада савезним органима (послови народне привреде, унутрашњи послови, послови опште управе и буџета) нема више административно-оперативна права према одговарајућим републичким органима управе, према којима нису „хијерархиски надређени“. То не значи да ми можемо напустити јединство духа и законом одређеног правца у раду наше управе и остваривању њених задатака. Отуд је потребно напорима Савезног извршног већа и републичких извршних већа, као и самих одговарајућих органа управе, наћи такве односе између савезне и републичке управе, као и између републичких управа и органа управе народних одбора који се, одбацујући „командовање“ виших, не свде на потпуну дезинтересованост виших органа за рад републичких и локалних органа управе и одсуство сваке повезаности између њих. Потребно је и овде развијати односе засноване на законом и другим прописима утврђеним правима прожетим јединственим духом управе која служи социјализму и радном човеку. Овакво постављање односа између разних органа управе нарочито је важно у односу између републичке управе и одговарајућих управних органа народних одбора, јер ту има још увек не само празнина у прописима и несналажења у пракси, већ и претеривања у оба правца.

У сваком случају, у нашем новом уставном поретку, који је заснован на скупштинском односно одборском систему и баш услед тога, потребно је јачати, учвршћивати и усавршавати државну управу и њен рад. Борба против бирократизма не значи потцењивање управе, него указивање на њена права и оквире и на место које она неизбежно мора имати. Нашој демократији је потребна добра, стручна, способна и самостална управа, у којој раде наши стручни кадрови. То што

ови кадрови врше стручне послове не значи да не раде друштвено потребне послове. Напротив, њихов законит и стручан управни посао доприноси развоју и учвршћењу социјалистичких односа и демократије.

3. СЛУЖБЕНИЦИ

1) Према подацима финансиске статистике, од ослобођења па све до 1950 године број службеника који су плаћани из буџетских средстава стално је растао тако да је 1950 године (стање на дан 1. I. 1950) забележен највећи број од 280.289.

Отада па надаље запажа се тенденција опадања службеника, што се види из следећег:

1950 год. (1. I. 1950)	280.289
1951 „ (1. XII. 1951)	250.210
1952 „ (1. VIII. 1952)	232.130 ¹⁾
1953 „ (1. VII. 1953)	205.514 ¹⁾

Ови подаци обухватају како службенике државне администрације (редовни и хонорарни службеници, радници и техничко особље), тако и службенике просветних, здравствених и других установа који се плаћају из редовних буџетских средстава.

Док је укупан број службеника у сталном опадању од 1950 године, број службеника просветне струке порастао је од 47.116 у 1950 години на 66.868 у 1953 години, а здравствене струке од 18.933 у 1950 години на 26.059 у 1953 години. За то исто време број канцеларских службеника смањено се од 89.887 на 45.925, тј. скоро за половину.

Правилнија слика о стварном смањењу броја службеника државне администрације могла би се добити тек када би се изузели сви службеници културно-просветних и здравствено-социјалних служби, али се не располаже тачним подацима о кретању броја службеника у тим службама. Међутим, и кад се изузму само службеници просветне и здравствене струке, излази да се број службеника смањено од 214.240 у 1950 години на 112.587 у 1953 години. Међутим број службеника у правом смислу (без техничког особља, хонорарних службеника и радника који су на буџету) износио је на дан 1. VII. 1953 број од 62.658. Треба додуше имати у виду да се оволико смањење броја службеника објашњава делимично и тиме што је извршан број установа прешао на систем самосталног финансирања, а службеници тих установа нису садржани у горњим подацима.

Треба нарочито указати на промену односа између броја републичких службеника и службеника народних одбора, која прилично тачно одражава досадашњи развој и све веће преношење надлежности на народне одборе.

	На буџету	1950 г.	1953 г.
Србија	НР	15.515	13.009
	НО	85.272	68.496
Хрватска	НР	12.860	8.647
	НО	52.687	40.632
Словенија	НР	9.114	3.582
	НО	21.741	17.186
Босна и Херцеговина	НР	8.203	5.038
	НО	19.256	18.418
Македонија	НР	5.496	2.533
	НО	13.779	14.782
Црна Гора	НР	2.984	815
	НО	5.581	5.131

1) У овај број не улазе службеници установа са самосталним финансирањем.

Савезних службеника 1950 године било је 27.811 али се тај број стално смањивао тако да их сада има 7.245. (Овде нису обухваћени службеници ресурса спољних послова у иностранству, затим службеници ресурса унутрашњих послова и народне милиције, као ни цивилни службеници у ресурсу народне одбране).

2) Према школској спреми, у државној администрацији почетком 1952 године било је од укупног броја службеника:

са факултетском спремом	7.810	6,2%
са потпуном средњом школом	13.880	11,0%
са непотпуном средњом школом	34.349	27,2%
са основном школом	63.390	50,3%
без школе	6.731	5,3%

Свега: 126.160 100,0%

Разуме се да овакво стање стручности службеника државне администрације не задовољава, и зато се, паралелно са смањивањем броја службеника, што је наступило као последица општих промена у државном и привредном систему, озбиљно поставио и проблем квалитативног побољшавања државне администрације.

Тада је, упоредо са преношењем низа задатака и надлежности са централних органа на народне одборе, извршено упућивање знатног броја стручних кадрова из савезних и републичких органа у народне одборе.

Да би се постигло квалитативно побољшање државне администрације, у новом службеничком систему који је заведен почетком 1951 године поштрени су услови како у погледу стручне спреме за ступање у службу, тако и за напредовање. Поред тога, предузете су и мере како би се и они службеници који су већ били затечени у државној управи стручно оспособили путем полагања стручних испита, па је у том циљу донета уредба по којој су сви такви службеници били дужни да прописане испите и положи. Највећим делом то је досад и остварено.

3) Исто тако, било је нужно да се, после доношења Закона о управљању привредним предузећима од стране радних колектива, заведе и нови службенички систем.

За службенички систем који је дотада важио може се рећи да су његова главна обележја била у томе што су и у државној управи и у привреди постојале исте струке и иста службеничка звања, а такође и исти систем плата и напредовања. Такав систем омогућавао је административно распоређивање кадрова и у привреди. Међутим, доношењем Закона о управљању привредним предузећима систем административног размештања службеника није се могао више одржати, јер није одговарао новим односима настањим између предузећа и државних органа. Али дотадашњи службенички систем ипак је делимично остао на снази све до почетка 1952 године, када је, у оквиру осталих промена у привредном систему, донесена Уредба о расподели фонда плата и о зарадама радника и службеника привредних предузећа. За службенике државних органа и друге службенике ван привреде заведен је тада нови систем звања и плата, у складу са новом структуром и задацима државне администрације. Та нова структура и задаци државних органа изискивали су квалитетне стручне кадрове са одређеном стручном спремом, па је стога у новом систему више дошла до изражаја стручна спрема као услов за напредовање. Но то не значи да је напредовање у виша звања везано за одређене школске квалификације. Услов за напредовање је стварна стручна способност, тако да се и службеницима са нижим школским квалификацијама омогућује напредовање у виша звања ако путем праксе и стручних испита стекну стручну спрему за виша звања. Посебно се водило рачуна о службеницима који су учествовали у Народноослободилачкој борби, а с обзиром на револуционарна искуства која су стекли у борби и на

разним дужностима у послератној изградњи земље. За њих је предвиђено да се разврставају према звањима у којима су се затекли, односно према дужностима са којих долазе у државну службу, независно од школских квалификација.

Доношењем новог система плата побољшан је донекле положај службеника са вишом спремом и дужим радним стажом. Посебно је побољшан положај просветних радника, нарочито учитеља (повољније распоређивање у платне разреде, посебан додатак за учитеље на селу и др.). Такође су и судије повољније распоређени од осталих службеника државне администрације, с обзиром на значај њихове функције.

Порастом плата службеника у привреди у 1952 и у првој половини 1953 год. створила се осетна диспропорција у платама, што је имало за последицу да стручни кадар напушта државну администрацију. Показало се да се само организационим и другим мерама (премештањем кадрова и сл.) не може успешно решити питање квалитативног побољшања државне администрације, ако се упоредо не ради и на побољшању положаја службеника, а нарочито положаја стручног кадра.

Из тих разлога су у августу 1953 године предузете извесне мере да се побољша положај државних службеника. (Повећане су плате за око 11% оним службеницима чије су плате биле испод 15.000 динара. Овим службеницима су такође дате уз велики попуст одређене количине огрева.)

Међутим, тиме још није у довољној мери побољшан положај службеника у државној администрацији, нарочито не оних са вишим квалификацијама. Због тога се, у вези са новим мерама из области привреде које се сада доносе, а којима се стављају нови опсежни задаци пред народне одборе, уводе допунске плате, чиме се и у систему плата спроводи извесна децентрализација. Народним одборима и другим органима даје се на тај начин могућност да путем допунске плате самосталније и боље награде квалитетније службенике на одређеним радним местима, од чијег ће рада зависити и успешно извршење задатака који су стављени пред ове органе. Сем тога, народни одбори, с обзиром на мере које се сада спровode у привредном систему, имаће могућности да утичу и на сам ниво плата у привреди, па ће на тај начин моћи у извесној мери да остваре равнотежу између плата службеника у привреди и плата службеника у администрацији, а самим тим да обезбеде за себе оне стручне кадрове који су им потребни.

В.

1. ЗАКОНОДАВНА ДЕЛАТНОСТ

У току протекле легислатуре Народна скупштина је извршила знатан законодавни посао. Број донетих закона и других аката према годинама је следећи:

Година	Закони			
	Број	Од овог броја измене и допуне	Одлуке	Резолуције
1950	5*	—	6	—
1951	16	3	7	—
1952	21	5	4	2
1953	14	4	9	2
Свега	56	12	26	4

У овом периоду, као и раније, основни иницијатор закона је била Влада, а после доношења Уставног закона, Савезно извршно веће. Несумњиво је да је ова законодавна иницијатива одговарала у знатној мери структури и положају раније Народне скупштине. Али

* Рачунајући од 26 марта 1950 године.

притом треба подвући да су највиши извршни органи у тадашњим политичким условима неизбежно постављали иницијатори, и то иницијатори не само оних аката којима се развијао и учвршћивао нови правни систем, већ и вршене далекосежне промене у друштвеним и политичким основама Републике, а тиме је постепено смањивана улога Владе, извршних и управних органа уопште. Довољно је само нагласити да је у овом периоду Влада саставила и предложила Народној скупштини Закон о управљању привредним предузећима, Општи закон о народним одборима и, најзад, Уставни закон, којим је Влада укинута и на основу којег, после избора ове Савезне народне скупштине, Савезно извршно веће, као непосредни извршни орган Скупштине, постаје и треба да буде у погледу законодавне делатности Скупштине, само један од носилаца законодавне иницијативе, која ће се постепено све више развијати у самој Скупштини од стране њених одбора и самих народних посланика.

2. ДЕЛАТНОСТ ВЛАДЕ И САВЕЗНОГ ИЗВРШНОГ ВЕЋА НА ДОНОШЕЊУ УРЕДАБА

С обзиром на улогу и положај Владе у протеклом периоду, њена уредбодавна и друга нормативна делатност претставља по броју донетих аката велики а по садржини врло значајан посао. То нарочито важи за оне уредбе које су донете на основу тзв. законског овлашћења, које су претстављале уствари праве законе. Овим овлашћењем је располагало и Савезно извршно веће, и то нарочито из разлога што је Скупштина другог сазива била распуштена 10 септембра 1953 год., а новоизабрана Скупштина може почети свој рад тек почетком 1954 године, док је у међувремену било неопходно извршити припреме и донети нове норме за разраду и функционисање новог привредног система.

У времену од 26 марта 1950 до 31 децембра 1953 год. Влада ФНРЈ и, после доношења Уставног закона, Савезно извршно веће донели су укупно:

уредаба	391
(од овог броја отпада на област привреде 178 уредаба)	
других аката	238

На основу овлашћења из Закона о овлашћењу Влади ФНРЈ за доношење уредаба по питањима из народне привреде од 4 фебруара 1946 године Влада ФНРЈ донела је:

у 1950 г.	35 уредаба
у 1951 г.	26 уредаба

Укупно: 61 уредба.

Те уредбе су све поднете Народној скупштини на потврду и потврђене.

На основу овлашћења из Закона о овлашћењу Влади ФНРЈ за увођење новог платног система и других привредних мера у циљу припремања новог планског и финансиског система од 2 октобра 1951 године, Влада је донела у 1952 г. 2 уредбе, које су поднете Народној скупштини на потврду и потврђене.

На основу овлашћења из Закона о овлашћењу Влади ФНРЈ за доношење уредаба ради усклађивања односа у привреди с новим привредним системом од 3 априла 1952, Влада је донела:

у 1952 г.	37 уредаба
у 1953 г.	4 уредбе

Укупно: 41 уредбу.

Те уредбе су све поднете Народној скупштини на потврду и потврђене.

На основу члана 20 тач. 1 и 2 Закона о спровођењу Уставног закона, од 13 јануара 1953 г., Савезно извршно веће донело је укупно 85 уредаба, од којих су 22 већ потврђене, а остале су поднете на потврду Савезној народној скупштини. (Укупни број уредаба означен на стр. 88 обухвата само 54 уредбе донете на основу поменутог овлашћења које су објављене до

краја децембра 1953 г., док ће остала 31 бити објављена у јануару 1954 године).

3. РАД НА ПРЕЧИШЋАВАЊУ ПРАВНИХ ПРОПИСА

Битне промене које су настале у нашем законодавству увођењем новог привредног система почетком 1952 године и законским регулисањем појединих важних материја, а затим доношењем Уставног закона, изазвале су потребу да се са тим променама доведу у сагласност раније донети прописи.

У том смислу чланом 155 Основног закона о прекршајима била је предвиђена обавеза да се посебни прописи о прекршајима који су били у важности на дан ступања на снагу тога закона, доведу у сагласност са његовим одредбама. Сагласно томе, Законом о саглашавању посебних прописа о прекршајима у савезним законима са одредбама Основног закона о прекршајима, од 8 октобра 1951 године, и Уредбом о саглашавању посебних прописа о прекршајима у уредбама и другим прописима Владе ФНРЈ и њених органа са одредбама Основног закона о прекршајима, од 12-ХП-1951 извршено је саглашавање свих тада постојећих посебних прописа о прекршајима са одредбама Основног закона о прекршајима.

Доношењем Уредбе о усклађивању прописа савезних органа државне управе из области привреде с новим привредним системом, од 29 јула 1952 године, извршено је пречишћавање свих прописа савезних органа управе из области привреде на тај начин што је утврђено који су од тих прописа изгубили важност а који су остали и даље у важности.

Нови корак у правцу пречишћавања правних прописа претставља доношење Уредбе о утврђивању прописа савезних органа управе који су престали да важе, од 21-IX-1953 године. Овом уредбом утврђено је који су постојећи прописи престали да важе било зато што су извршени, било што су доношењем нових прописа прећуто укинати, било што је протекло време за које су се имали примењивати, било што нису у складу са новим уставним или привредним системом. На тај начин, после овог пречишћавања, остало је у важности укупно 1138 прописа које су донели Савезно извршно веће и савезни органи управе.

Међутим, ради усклађивања постојећих закона и других прописа са Уставним законом, потребно је још извршити ревизију целокупног постојећег законодавства. Обавеза у овом смислу предвиђена је у чл. 20 тач. 2 Закона о спровођењу Уставног закона. Усклађивање постојећих закона са Уставним законом јесте један од задатака који стоји пред Савезном народном скупштином, док усклађивање осталих прописа треба да изврше Савезно извршно веће и надлежни савезни органи управе.

Савезно извршно веће није могло да припреми предлоге за пречишћавање закона као што је то било предвиђено Законом о спровођењу Уставног закона. Оно је било сувише заузето израдом нових прописа које је предлагало Скупштини или је само донело. Сада и иницијатива из чл. 20 т. 2 Закона о спровођењу Уставног закона прелази и на Скупштину.

4. ДАЉА ИЗГРАДЊА НАШЕГ ПРАВНОГ СИСТЕМА

Уставни закон претставља само правну основицу нашег новог правног система. Уставни закон је изазвао потребу за пречишћавањем досадашњег правног система. Али Уставни закон нарочито захтева разраду правног система, и да се цео правни систем попуни низом закона које нисмо стигли да донесемо у протеклом периоду.

Неким ранијим законима, а нарочито уредбама са законском снагом које је донело Савезно извршно веће, ми смо дали први правни облик основних установа и нових односа у нашем привредном систему. Међутим,

како због релативно малог искуства тако и због кратког времена које је Савезном извршном већу стајало на располагању за овај велики задатак, јасно је да привредни систем мора бити предмет далеко странијих проучавања и потпуније и солидније правне обраде. Искуство које ћемо стећи на основу примене донетих правних прописа, марљива проучавања и свестрана претресања која морамо наставити и још више развити у Скупштини и њеним одборима, у извршним већима, у нашој стручној јавности, и јавности уопште, пружиће постепено основу са које треба да отпочне један одговарајући кодификаторски посао, тј. са које треба да се пође у изради систематских, усклађених и рационално обрађених закона. Није потребно посебно истичати од какве је важности за нашу привреду, и уопште за наш друштвени и политички развитак, један срећан, стабилизациони и јасан привредни систем. Правна разрада и фиксирање имају своју посебну улогу у оваквој изградњи нашег привредног система.

Наше правосудје је добило неколико модерних, демократских законодавних аката. Али, за даље јачање законитости и права грађана, за правилан и успешан рад наших судова и других органа правосудја потребно је наставити са припремањем и доношењем тзв. судских закона, нарочито закона о уређењу судова, закона о грађанском поступку, закона о јавном тужништву и закона о адвокатури.

И у области народне одбране потребно је донети неке нове законе а неке од постојећих заменити.

Наше научне, просветне, здравствене и друге установе и њихове делатности, за које Уставни закон предвиђа и наш развитак тражи увођење режима друштвеног самоуправљања, до данас су најмање законодавно обрађене. То је било у извесном смислу до данас и оправдано, мада се могло и више учинити. Али, сваки будући застој у законодавној обради ових питања не може бити оправдан, јер спречава учвршћење извесних нових односа и нових облика нашег друштвеног и правног уређења. Истина, федерација у овим областима нема широка права, и највећи део задатака и рада припада ту, по нашем Уставу, народним републикама. Али, доношење извесних општих закона у појединим важнијим питањима у овим областима јесте по Уставу задатак и право федерације односно Савезне народне скупштине.

Од велике је важности за рад наше управе, за учвршћење законитости и заштиту права грађана и правних лица средити питања управног поступка и донети у овој области одговарајуће законодавне акте. То уједно траже и наши судови који се баве решавањем управних спорова.

Овде су наведени само неки закони, чије припремање је већ било започето у Савезном извршном већу. Међутим, и низ других области нашег друштвеног и политичког уређења и нашег друштвеног живота, које су предмет правног регулисања, траже законодавну иницијативу, припрему и доношење одговарајућих савезних па и републичких закона. Иницијатива Народне скупштине, као и сарадња Скупштине и Савезног извршног већа, имају и на овим подручјима отворено и благотворно поље рада.

5. УРЕДБЕ САВЕЗНОГ ИЗВРШНОГ ВЕЋА СА ЗАКОНСКОМ СНАГОМ

Од 105 уредаба које је Веће донело у току свог мандата, једна трећина се истиче својим значајем. Материја тих уредаба је уствари законска материја и њих је Веће доносило на основу овлашћења из члана 20 тач. 1 и 2 Закона о спровођењу Уставног закона. По том овлашћењу Веће је могло до почетка рада нове Савезне народне скупштине да уређује појединачна питања из надлежности федерације, ако то захтева примена новог уставног поретка и привредног система, као и да у хитним случајевима својим уредбама доводи постојеће законе у сагласност са Уставним законом.

Осим тога, ове су уредбе могле бити доношене уз обавезу да се накнадно поднесу на потврду Народной скупштини. Прошла Скупштина је један низ тих уредаба већ потврдила, а остале, донесене у последње време, биће поднете са овим извештајем на потврду новој Савезној народној скупштини.

Из ове групе уредаба пре свега треба истаћи Уредбу о имовинским односима и реорганизацији сељачких радних задруга, коју је Веће донело 30 марта прошле године. Она значи корак у даљој борби за развијање добровољног и правог земљорадничког задругарства и развитак социјалистичких друштвених односа у нашој земљи. Њен је непосредни задатак био да се ликвидирају бирократско-административне мере које су кочиле развитак земљорадничког задругарства и развитак наше пољопривреде уопште. Затим треба истаћи и следеће уредбе које усавршавају форме и методе рада у нашем привредном систему и осталим областима, и то: Уредбу о овлашћењу народним одборима за прописивање такса и пореза на промет, Уредбу о управљању здравственим установама, Уредбу о принудној наплати пореза и других буџетских прихода, Уредбу о снижењу цена текстилу, Уредбу о катастру земљишта, Уредбу о финансиској инспекцији, Уредбу о буџетско-административној инспекцији, Уредбу о инспекцији тржишта и Уредбу о девизној инспекцији.

По свом актуелном значају истичу се уредбе о привредном систему, које су биле дате и на јавну дискусију. Оне усавршавају форме и методе рада, као и међусобне односе у нашем привредном систему. Друг Кардељ је у свом реферату на Пленуму Савезног одбора Социјалистичког савеза 18-IX прошле године поводом припремања тих уредаба подвукао какве све промене проистичу из њихове примене у нашем привредном систему. „Те ће промене, с једне стране, учврстити облике друштвеног самоуправљања на подручју привреде, а с друге стране, отстраниће низ остатака ранијег система као и разноразне слабости у том систему које сада служе као потстрек или као упориште разним негативним тенденцијама. Физиономија друштвених односа у нашој земљи доћи ће сада кроз те уредбе много јасније до изражаја него у досадашњим прописима, а правни облици тих односа биће чвршће фиксирани.“

Све те уредбе Веће је донело у току децембра 1953 и јануара 1954 и оне се подnose Скупштини на потврду.

Доношењем ових уредаба, које чине једну заокружену целину, Савезно извршно веће је извршило једну своју обавезу, и искористило овлашћење које му је дато чланом 20 тач. 1 Закона о спровођењу Уставног закона. Како је ово овлашћење Савезног извршног већа било временски ограничено до почетка рада новоизабране Савезне народне скупштине, самим тим ово овлашћење престаје важити убудуће и не може се више примењивати.

Савезно извршно веће има још само она овлашћења која је добило одлукама Савезне народне скупштине од 24 децембра 1953. По том овлашћењу Савезно извршно веће је донело низ привремених одлука ради стављања у примену Друштвеног плана за 1954 и привременог финансирања за прва три месеца 1954 г. Ова овлашћења престају доношењем закона о планирању и о буџетима, као и доношењем закона о савезном друштвеном плану и савезном буџету за 1954. Извештај о коришћењу ових овлашћења биће поднет Скупштини кад она буде претресала и донела ове законе, што значи до 1 априла 1954 г.

Савезно извршно веће је извршило све обавезе и сва посебна овлашћења која су му била предвиђена Законом о спровођењу Уставног закона. Избором Савезне народне скупштине и извршавањем задатака који су стављени у дужност Савезном извршном већу прелазно стање између ранијег и новог уставног система се може сматрати завршеним.

Савезна народна скупштина и Савезно веће налазе се данас у оном положају и у оним правима и међусобним односима како је то предвиђено Уставом.

II.

НАРОДНА ПРИВРЕДА
И ПРИВРЕДНА ПОЛИТИКА

А.

1. ИЗВРШЕЊЕ ПЕТОГОДИШЊЕГ ПЛАНА
И СИСТЕМ АДМИНИСТРАТИВНОГ
УПРАВЉАЊА У ПРИВРЕДИ

Први период у нашем привредном развоју, од 1946—1950, карактерише се:

- а) спровођењем политике индустријализације земље која је постављена као основ Петогодишњег плана.
- б) системом централизованог административног управљања у привреди.

ИЗВРШЕЊЕ ПЕТОГОДИШЊЕГ ПЛАНА

Доношење Петогодишњег плана привредног развита Југославије претставља смелу и велику замисао у правцу свестраног напретка и обезбеђења независности наше земље.

Основна замисао Петогодишњег плана је индустријализације земље, која претставља основу за даљи развитак привреде у целини, обезбеђује националну независност и одбрану земље, ствара услове за подизање животног стандарда за развијање и учвршћивање социјалистичких друштвених односа.

Остварени резултати показују да су смернице и основна замисао Петогодишњег плана били у суштини правилни. Током извршења плана појавиле су се, међутим, извесне објективне тешкоће, настали су нови моменти у међународној ситуацији, показали су се и неки недостаци плана. Све је то тражило да се у току спровођења плана у њему изврше знатније корекције.

Извршење привредних задатака садржаних у Петогодишњем плану, узев у целини, као и по најважнијим задацима, дало је следеће резултате:

Укупна сума инвестиционих улагања од 1947 до 1952 године премашила је обим инвестиционих улагања, који је био предвиђен Петогодишњим планом (уз одговарајуће прерачунае вредности с обзиром на различите нивое цена).

У односу на инвестициона улагања предвиђена планом у износу од укупно 278,3 милијарде динара, у периоду од 1947—1952 године (рачунато по ценама из Петогодишњег плана) инвестирано је, заједно са војном индустријом, укупно 342,7 милијарди динара, односно по ценама из 1952 године, укупна сума инвестиционих улагања у овом периоду износи 1.512 милијарди динара¹⁾.

Од тога је на индустрију цивилног и војног сектора и саобраћај уложено укупно 928,2 милијарди динара (по ценама из 1952 године).

Капацитети за индустријску производњу у целини, укључујући војну индустрију, премашују у 1952 години за 8% капацитете индустрије предвиђене Петогодишњим планом.

Међутим, и поред тога ми у неким гранама заостајемо иза капацитета предвиђених Петогодишњим планом. Тако напр. заостајемо у планираним капацитетима у електропривреди, у производњи неметала, у грађевинској индустрији, индустрији папира, текстилној индустрији, индустрији гуме, док у неким гранама изграђени капацитети премашују обим предвиђен планом, као напр. у преради нафте, у индустрији обојених метала (производи олова и цинка), у машиноградњи и електроиндустрији.

Услови у којима се извршавао Петогодишњи план, ограничење увоза сировина и ограничење потрошње у

последњим годинама имали су за последицу недовољно коришћење капацитета прерађивачке индустрије.

У току извршења Петогодишњег плана вршена су отступања од задатака постављених у области пољопривреде. Ово је било нужно не само због извесних неусклађености тих задатака, већ пре свега због потреба форсиране индустријализације земље и подизања војне индустрије.

На инвестиције у пољопривреду, укључујући 1952 и по ценама из те године, утрошено је око 84 милијарде динара. Петогодишњим планом предвиђен је знатан број великих мелiorационих радова који нису могли да буду остварени. На мелiorације утрошено је само око 14 милијарди динара.

Производни задаци предвиђени за пољопривреду постављени су претерано високо, тако да се ни у роднијој години не би могли достићи. Засејане површине планиране су нереално, што је довело и до претераних оцена укупне пољопривредне производње и производње појединих култура. У воћарству и виноградарству постигнути резултати у развијању производње најближи су задацима плана. Задаци постављени Петогодишњим планом у сточарству остварени су у погледу крупне стоке, док у погледу остале стоке као и сточних производа нису остварени.

Домаћом индустријом пољопривредних машина и увозом углавном су се покривале најнужније потребе. Данас имамо 9.500 трактора, а освојена је производња више врста пољопривредних машина која претставља основу за покривање садашњих потреба наше пољопривреде.

Иако је потрошња вештачких ђубрива и средстава за заштиту биља више него утростручена у односу на предатну потрошњу, ипак је хемизација пољопривреде у знатном заостајању.

У периоду Петогодишњег плана учињен је и значајан напор у погледу оснивања научних установа у пољопривреди, што у плану није било конкретно предвиђено. Данас постоји око 400 научних установа и пољопривредних школа и факултета, тако да су они у стању да обухвате целокупну пољопривреду и решавају основне проблеме пољопривредне производње.

Развој саобраћаја прилагођава се непосредним потребама развоја привреде. Највећи напори улагани су на железнички и поморски саобраћај. У железничком саобраћају остварени су задаци предвиђени Петогодишњим планом. Изграђено је преко 1.256 километара нових пруга за јавни саобраћај и 430 километара индустријских пруга. Изграђене су пруге углавном за повезивање нових индустријских и рударских капацитета и за међусобно повезивање постојећих железничких мрежа. За обнову и изградњу возног парка на железници утрошено је сразмерно мало, због чега су укупни капацитети у техничком погледу у доста лошем стању.

У поморском саобраћају изграђено је, набављено и обновљено 121.000 БРТ бродског простора, што је далеко испод веома високо постављеног задатка Петогодишњег плана. Изграђена оперативна обала остварена је приближно задатку постављеном у плану. Трговачка морнарица је у односу на стање непосредно после рата повећана за 80 бродова.

Задаци у друмском саобраћају постављени Петогодишњим планом углавном су остварени. Изграђен је Аутопут Београд—Загреб у дужини од 394 километра, а реконструисано и модернизовано око 500 километара путева. Слично стање у извршењу плана је и у поштанском саобраћају, мада овај саобраћај заостаје за напретком електротехнике и радија у свету.

Објективни услови који су отежали извршење плана и тражили његову ревизију углавном су били следећи:

- а) У периоду доношења плана рачунало се са уском економском сарадњом и помоћу од стране источно европских земаља. Међутим, у току спровођења плана, економска блокада Совјетског Савеза и земаља совјетског блока отежала је извршење зада-

¹⁾ При томе је један део амортизације коришћен за нове инвестиције.

така инвестиционе изградње, а то је довело у питање остварење многих задатака Петогодишњег плана.

б) Од не мањег значаја за измену обима, а и измену структуре и темпа изградње предвиђене Петогодишњим планом, биле су и потребе интензивног јачања одбранбене снаге наше земље. Изградњи војне индустрије и других војних објеката, као и снабдевању Армије, требало је дати првенство чак и у односу на најважније објекте предвиђене планом.

в) На извршење плана у знатној мери су утицале и три сушне године — 1947, а нарочито сушна 1950 и 1952 година.

У току извршења плана показало се да и сам Петогодишњи план има извесне слабости и недостатке:

1. — У појединим задацима план је постављен шире него што је то било реално потребно, па и могуће остварити. Тако напр., нереално су постављени извесни задаци у пољопривреди, у производњи електричне енергије, у производњи сирове нафте, производњи папира и целулозе, вештачког каучука, карбида итд. То се може објаснити недостатком свих потребних елемената за анализу перспективе привредног развоја и тржишта, у периоду доношења плана;

2. — У плану се рачунало са тзв. колективним путем развоја пољопривреде и полагало се много на успех тога развоја нарочито у подизању на тој основи, продуктивности рада у пољопривреди. Заостајање пољопривреде отежало је извршење других задатака Петогодишњег плана, стварало тешкоће у билансу плаћања и нарочито онемогућавало јаче подизање нивоа стандарда живота.

3. — У плану није у довољној мери узет у обзир биланс плаћања и његове могућности. Са ове стране план није био довољно проучен. Преоријентација у спољној трговини и тешкоће у билансу плаћања отежале су увоз опреме и репродукционог материјала. То је отежало изградњу а и коришћење постигнутих капацитета индустрије.

Једна од слабости Петогодишњег плана је недо-вољно проучено питање тржишта и кредита, што одговара ондашњем административном управљању привредом.

Тешкоће створене непредвиђеном ситуацијом и наведене слабости имале су знатног утицаја на извршење Петогодишњег плана. То је тражило ревизију постављеног плана у смислу прилагођавања и мењања плана према новим условима и потребама земље, а то је са своје стране захтевало смањење па чак и испуштање појединих у плану постављених задатака, односно још веће проширење планираних и уношење многих нових задатака.

То је тражило истовремено и продужење Петогодишњег плана и на 1952 годину, што је учинила Народна скупштина у месецу децембру 1950 године.

У целини посматрано, Петогодишњи план са својим смелим замислима и постављеним задацима изражавао је тежње наших радних људи за привредним напретком, независношћу и бољим животом. Он је у својим основним задацима остварен и поред изнетих тешкоћа створених у међународним односима и тешкоћа које смо имали у земљи. Остварење ових резултата тражило је велике жртве и напоре, али није било другог начина у борби против економске заосталости и за економску независност. Резултатима који су постигнути у извршењу Петогодишњег плана створена је сигурна база за даљи и бржи економски раз-витак земље.

СИСТЕМ АДМИНИСТРАТИВНОГ УПРАВЉАЊА У ПРИВРЕДИ

Административно управљање у привреди претстављало је у првом периоду нашег привредног развоја, у периоду непосредно после изласка из рата, у својим основама једино могућ систем, јер је он једино дозвољавао да се брзо мобилишу и ставе у покрет све производне снаге које је рат у великој мери паралисао.

Сprovedена политика национализације свих привредних предузећа у индустрији, саобраћају, грађевинарству и трговини захтевала је, у прво време, државни облик својине. Само је држава могла у прво време да преузме управљање национализованом привредом и да спроведе њену обнову и реконструкцију.

Сразмерно низак степен развојка производних снага, велике нескладности између појединих области и грана привреде, уз то велика порушеност у рату, заосталост пољопривреде, оскудица робе итд. захтевали су у прво време јачу интервенцију државне управе на подручју привреде, а пре свега у области расподеле, као и у области индустријализације и јачања одбранбене снаге, где је било нужно да се усмере основна расположива средства и производне снаге земље.

Одговарајућа свест и организација радних људи нису још били на нивоу који би већ тада омогућио прелаз на радничко самоуправљање у предузећима и ширу самоуправу у локалним заједницама. И с те стране требало је тек да сазру одговарајући услови за прелаз на самоуправљање непосредних произвођача.

Не може се, најзад, оспорити ни утицај совјетске теорије и праксе у изграђивању таквог система управљања у привреди. Праву суштину тог система могли смо увидети тек на основу извесног сопственог искуства, нарочито кад је он почео да постаје кочница привредног развојка.

У 1949 и почетком 1950 године административни систем руковођења у привреди постао је сметња даљем привредном развоју. Овај систем је све више кочио нормална кретања у привреди, гуштио је деловање тржишта, ограничавао иницијативу произвођача, отежавао услове за економично и рационално пословање.

Али је систем административног управљања у привреди дао и значајне резултате:

организовано је руковођење национализованих предузећа;

почела је широка изградња и индустријализација земље;

сузбијена је активност капиталистичких и шпекулантских елемената;

извршена је мобилизација свих снага против економске блокаде источно-европских земаља и за јачање одбранбене снаге земље;

обезбеђен је, у тим условима гарантованим снабдевањем одговарајући ниво животног стандарда радних људи.

То су велики резултати који су, уз дејство и других чинилаца, као и велики елан радних људи омогућили прелаз на нови привредни систем.

2. ОПШТЕ КРЕТАЊЕ ПРИВРЕДЕ И РАЗВОЈ ПРИВРЕДНОГ СИСТЕМА

ОПШТЕ КРЕТАЊЕ ПРИВРЕДЕ

Опште кретање привреде у времену од 1950—1953 године можемо поделити у два периода: први од 1950—1952, који карактерише извештан застој па и мали пад производње и други период — 1953 година када се, као резултат пуштања у погон нових капацитета и деловања новог привредног система, показује почетак бржег развојка у привреди.

1) Период 1950—1952 године

Период нашег привредног развоја од 1950 до закључно 1952 године носи ове основне карактеристике:

а) материјални развој производње био је у овом периоду условљен посебним околностима (економска блокада, велики издаци за народну одбрану и суше), које су изазвале изванредне тешкоће и захтевале велике напоре за њихово савлађивање;

б) управо у таквим материјалним условима приступило се изграђивању социјалистичких односа у

привреди на принципима самоуправљања и напуштању система административног управљања привредом.

Индустријска производња узета у целини, у овом периоду била је у застоју, за разлику од претходног периода 1946 до 1949, када је из године у годину имала знатан пораст.

Када се за основу упоређења узме 1947 година¹⁾ онда је кретање индекса укупног обима индустријске производње у ранијем и овом периоду било следеће:

	Година	Индекс (1947=100)	Индекс (1949=100)
I период	1947	100	
	1948	126	
	1949	139	100
II период	1950	141	102
	1951	137	99
	1952	136	99

Док је у првом периоду за две последње године (1947—1949) укупан пораст износио 39%²⁾ дотле је у другом периоду укупна индустријска производња била у застоју, па чак забележила и мали пад од 1% у поређењу са 1949 годином.

У пољопривреди, у овом периоду узетом у целини, пре свега због последица двеју сушних година, и ратарска и сточарска производња су у односу на 1948 и 1949 годину забележиле пад.

Шумарство, грађевинарство и железнички саобраћај такође су били у застоју, па и опадали у погледу обима производње.

индекс 1949 = 100

	Експлоатација шума посечена дрва маса у мил. м ³ индекс		Грађевинарство извршени ефект. часови у мил. индекс		Железнички саобраћај тона км у мил. индекс	
1949	12.3	100	430.6	100	9.642	100
1950	9.8	80	378.7	87	9.944	103
1951	8.2	67	270.1	62	8.704	90
1952	8.8	72	306.5	70	8.383	87

(Извор: Индекс бр. 12/1953 Савезног завода за статистику и евиденцију).

Спољна трговина у овом периоду је имала највеће тешкоће. Обим извоза у 1948 години по вредности у текућим ценама достигао је највећи ниво од 91,1 милијарде динара⁴⁾ и после тога је опадао, у 1949 години на 61,2 милијарде динара, у 1950 на 45,1 милијарди, у 1951 на 53,8 и у 1952 на 74,0 милијарде динара⁵⁾. Смањени извоз заједно са другим знатно мањим, редовним средствима у нашем билансу плаћања са иностранством није могао да покрије све потребе плаћања увоза, које су, услед посебних околности, управо у овом периоду биле повећане.

Услед застоја и смањења производње и национални доходак у овом периоду, у односу на 1949 годину, био је смањен. Смањени национални доходак нужно је усмеравао привредну политику у два правца:

1) То је најранија година у послератном периоду за коју постоје подаци за израчунавање индекса. Њено тачније упоређење са предратним обимом индустријске производње тешко је извршити због непостојања тачних и потпуних података о индустријској производњи Југославије пре рата. Али се свакако може тврдити да је индустријска производња у 1947 години већ знатно премашила предратни обим.

2) У овом као и наредним прегледима кретања индустријске производње није укључена војна индустрија и бродоградња.

3) Упоређење са 1946 годином, за коју не постоје потпуни подаци, с обзиром на знатан скок индустријске производње у 1947 години, дало би још већи просечан годишњи пораст индустријске производње.

4) Прерачунао са старог курса динара на нови 1 динар = 300 динара.

5) Вредност исказана у оствареним ценама франко наша граница.

да се извесним променама у расподели националног дохотка одржи равнотежа укупне привреде и обезбеди њен даљи развој;

да се допунским средствима из иностранства надокнади мањак у националном дохотку (зајмови, кредити и помоћ).

Оба правца привредне политике била су утолико више нужна у овом периоду што су се у расподели националног дохотка морала издвајати знатна средства за народну одбрану.

Поставља се питање: шта је изазвало овај застој у развоју производње у овом периоду, а пре свега индустријске производње?

Потребно је нагласити да је пораст индустријске производње у првом периоду у највећој мери почивао на коришћењу затечених и делимично реконструисаних капацитета. Пуније коришћење тих капацитета углавном је, када се индустрија узме у целини, било достигнуто у 1949 години. Даљи пораст индустријске производње био је могућ отклањањем диспропорција у нашим индустријским капацитетима и њиховим даљим проширењем путем изградње нових објеката. Нове објекте, без обзира на посебне околности, наша инвестициона изградња није могла дати у тако кратком времену. Нарочито проблем набавке опреме и уређаја био је много тежи него што се то могло оценити у 1947 години приликом доношења Петогодишњег плана.

Знатан део наше индустрије зависи од увоза сировина из иностранства. Извоз је у целом првом периоду после рата по своме обиму заостајао за предратним. Што је, међутим, нарочито важно, извоз је у првом периоду до 1949 године (а великим делом и до 1952 године) по својој структури био сличан предратном извозу. Главни извори за извоз остали су шумарство, пољопривреда и рударство. Сасвим разумљиво, у кратком периоду индустријског развоја, индустријска производња није могла да створи нове производе за извоз. А управо ти главни извори средстава за извоз имали су своје границе. Експлоатација шума која је форсирана у годинама 1947 — 1949, у највећој мери због увоза, дошла је до граница разумне сече и чувања шумског фонда. Са повећаним градским становништвом и побољшањем исхране најбројнијих категорија становништва (радника и сиромашних и средњих сељака) пољопривреда није могла без знатнијег повећања производње, дати оне вишкове за извоз које је извозила предратна Југославија. Због ограничених средстава извоза на једној страни и повећаних потреба увоза опреме за инвестициону изградњу на другој страни, увоз сировина за даље повећање индустријске производње био је знатно отежан. Ограничени увоз сировина био је непосредно основни узрок смањивања производње у прерађивачким гранама индустрије (текстил, кожа, гума итд.).

Већ од 1949 године почеле су да долазе до изражаја негативне последице административног система управљања привредом. У промету пољопривредних производа обавезан откуп је видно испољавао своје негативне последице на пољопривредну производњу и обим тржних вишкова. Брзи темпо стварања сељачких радних задруга, није допринео развоју пољопривредне производње. Систем чврсте дистрибуције робе и чврсти наметнутих планова производње ометао је повећање продуктивности рада и коришћење свих производних снага које су остале немобилисане. Наслеђени терет релативно великих издатака за непродуктивне сврхе, нарочито за велики административни апарат и разна социјална давања, односили су велики део друштвене акумулације. Инвестициона изградња, вођена административно и без довољно прецизних рачуна, била је скупа.

Сва три напред наведена момента неповољно су деловали на развојат производње. Али, ипак, они нису основни узроци застоја. Основни узроци застоја потичу из две околности изван привреде: из последица агресивне политике СССР-а и других источно-европ-

ских земаља и због две врло сушне године у пољопривреди.

Последице резолуције Информбироа одразиле су се на наш привредни развој у три правца:

а) У току 1949 године све земље Информбироа раскинуле су све трговинске уговоре са нашом земљом и прекинуле све економске везе. Тај раскид је осетно деловао на спољну трговину и преко ње на целу привреду. Југославија је до 1948 године око 60% своје спољне трговине била усмерила у правцу ових земаља. Требало је због тога после прекида односа брзо преоријентисати три петине спољне трговине на друга тржишта. Није било могуће у целини да се тај задатак изврши у једној односно две године. Због тога је извоз после 1948 године опадао.

б) За извршење програма изградње индустрија је највећи део потребне опреме наручила у земаљама источног блока, склопивши с њима дугорочне инвестиционе уговоре. Најглавнији објекти наше индустрије изградње зависили су од испорука те опреме. Када су уговори једнострано раскинути онда је требало да се у трећој години извршавања плана поново решава проблем обезбеђења опреме било њеном производњом у нашој земљи било наручивањем у другим земаљама. Проблем је био утолико тежи што се претежно радило о индустријским уређајима са дугим роковима израде. Очигледно да је то успорило и одгодило основну инвестициону изградњу, а тиме знатно отежало нормалан развој индустрије производње у наредном периоду. При овоме, треба имати у виду да је наша земља у првом периоду извршавања Петогодишњег плана започела изградњу са великим улагањем на грађевинске радове, на једној страни, и врло оштрим дефицитом опреме, уређаја и средстава механизације, на другој страни. Та диспропорција требало је да се отклони у другом периоду извршавања плана, а управо тада је дошло раскидање инвестиционих уговора. Због тога се проблем опреме поставио у свој оштрини.

в) Агресивни притисак и угрожавање наше националне независности, претње ратом које су дошле после резолуције Информбироа, нужно су захтевали јачу и потпунију борбену spremност ЈНА.

За опремање Армије модерним наоружањем било је потребно да се прошири и изгради војна индустрија и врше и други издаци за потребе Армије. Издаци за народну одбрану због тога су се знатно увећали и они су у целом овом периоду односили велики део националног дохотка. Издаци за народну одбрану у 1951 и 1952 години у Југославији, у поређењу са издацима неколико европских земаља и САД овако су се кретали (у % од укупног националног дохотка сваке земље)¹⁾:

	1951	1952
САД	7,4	14,2
Уједињено Краљевство	6,4	10,0
Француска	10,2	11,6
Норвешка	3,1	6,0
Холандија	6,3	8,5
Турска	4,3	4,5
Југославија	21,1	22,3

За одбрану националне независности Југославија је у овом периоду морала да носи огроман терет.

Укупан обим пољопривредне производње због дејства суше смањен је у 1950 години за 22% а у 1952 години за 26% у односу на годишњи просек пре рата (просек 1930 до 1939 године).

Суше у 1950 и 1952 години нису погодиле и знатно смањиле само пољопривредну производњу. Оне су имале врло дубоког одраза на целу привреду. Суше су утицале на смањење снабдевања прерађивачке индустрије сировинама из пољопривреде. Суше су пореметиле

односе на унутрашњем тржишту и успориле спровођење сређивања унутрашњег тржишта. Суше су нарочито негативно деловале на извоз и увоз и биланс плаћања. Само у економској 1952/53 години смањен је извоз пољопривредних производа за 19 милијарди динара или за 26% укупног извоза и извршен ванредни увоз хране за прехрану становништва у вредности од 28,6 милијарди динара или 23% укупног увоза у тој години²⁾. На тај начин је суша у тој години повећала дефицит у билансу плаћања за 47,6 милијарди динара.

Сви ови узроци који су неповољно деловали на развој привреде, као што је напред истакнуто, најјаче су погодили спољну трговину и биланс плаћања. Извоз је смањен. Увоз је повећан због ванредног увоза хране, повећања увоза за потребе народне одбране, плаћања наруџби опреме за инвестициону изградњу и плаћања обавеза насталих задуживањем у овом и ранијем периоду. Дефицит у билансу плаћања се знатно увећао. Укупан дефицит у билансу плаћања за три године првог периода (1947 — 1949) износио је 64,7 милијарде динара, док је за три године другог периода (1950 — 1952) он износио 118 милијарди динара. Тај дефицит се само делимично могао покрити из помоћи.

Поред помоћи, дефицит је покриван и узимањем зајмова и кредита у иностранству. Дефицит у билансу плаћања у годинама 1950—1952 покривен је са око 84 милијарде из средстава трипаритетне помоћи и помоћи у храни, а остатак од око 32 милијарде покривен је путем задуживања у иностранству. Ово задуживање, међутим, пошто се радило о покривању текућих дефицита у плаћању иностранству, врло је често било у погледу рокова и камата неповољно. Са изузетком зајмова Међународне банке и зајмова Експорт-импорт банке, сви остали зајмови и кредити склопљени у овом периоду су краткорочни и средњорочни и због тога велики део њихове отплате пада управо на године 1951 — 1956.

Дефицити у билансу плаћања не дају пуну слику тешкоћа у спољној трговини у овом периоду. Знатан део стварног дефицита био је откљанан у овом периоду великим ограничењима у увозу готове робе за индивидуалну потрошњу и увозу сировина за прерађивачку индустрију. Увоз памука, вуне, вештачке свиле, готових текстилних производа, коже, каучука, разне техничке робе, какаоа, кафе, итд. био је знатно смањен. То смањење увоза имало је за последицу смањење у производњи неких грана прерађивачке индустрије и ограничено снабдевање тржишта индустријским производима за индивидуалну потрошњу. Само се тиме може објаснити зашто је текстилна индустрија, која у укупном обиму индустријске производње учествује са 10%, опала у обиму производње у 1950 години у односу на 1949 за 5%, у 1951 за 16% и у 1952 години за 24%. Код кожне индустрије тај пад је био још оштрији. Непосредна последица смањења производње прерађивачке индустрије била је у томе што се сређивању и изграђивању слободног тржишта, његовом све потпунијем ослобађању од дистрибуције и административних стега, морало приступити са релативно високим нивоом цена индустријских производа.

Општи поглед на кретање производње не даје, ипак, пуну и праву слику развитка привреде у овом периоду. Тачно је да се, напр. укупан обим производње у овом периоду није повећао; тачно је да је укупно узета снабдевеност унутрашњег тржишта индустријском робом била мања. Али да би се добила тачна оцена развоја привреде у овом периоду потребно је учинити следеће напомене:

1) Пре свега, и поред застоја у укупном обиму индустријске производње, и у овом периоду је расла производња основних, базичних грана индустрије, грана чија је производња одлучујућа за даљи развој.

¹⁾ Извештај Одбора за привреду Савезног извршног већа о развоју привреде у првом полутођу 1953 год.

²⁾ Према извештају Одбора за привреду Савезног извршног већа о развоју привреде у I полутођу 1953 године.

Индекси производње електричне енергије, базичне и прерађивачке индустрије у 1950—1952 години

	1949 = 100		
	1950	1951	1952
Индустрија укупно	102	99	99
Производња електроенергије	110	117	124
Базична индустрија ¹⁾	106	108	114
Прерађивачка индустрија	96	88	79

(Извор: Савезни завод за статистику и евиденцију.)

Очигледно, једини разлог застоја у укупној индустријској производњи је опадање производње прерађивачке индустрије (узроци су напред споменути).

Сличан закључак добија се и када се укупна индустријска производња подели на производњу средстава рада (машине, опрема, уређаји, саобраћајна средства), производњу материјала за репродукцију (тј. материјала који иде у даљу прераду — укључив и материјал за грађевинарство) и производњу робе за индивидуалну потрошњу (према претежној употреби).

Производња средстава рада, репродукционог материјала и потрошне робе

	1949 = 100		
	1950	1951	1952
Средства рада	107	119	134
Материјал за репродукцију	102	99	101
Потрошна роба	95	98	84

(Извор: Савезни завод за статистику и евиденцију.)

Даљи пораст базичне индустрије и нарочито велики пораст производње средстава рада у овом периоду доказује да су тешкоће у индустријској производњи у суштини савладане без негативних последица за даљи развитак привреде. Смањење производње прерађивачке индустрије имало је своје последице углавном само за овај период а не и за будућност.

2) Увођење новог привредног система, укидање чврстих планова производње и дистрибуције, све јача заинтересованост радних колектива за успех пословања предузећа, изграђивање слободног унутрашњег тржишта, смањивање и укидање обавезних откупа итд. имало је непосредно позитиван одраз на развитаку привреде, утицало је да се застој у производњи прерађивачке индустрије у овом периоду много лакше савлада и мање осети на снабдевености привреде и становништва.

Нови привредни систем је на једној страни решио један проблем, који је у последњим годинама административног управљања био врло озбиљна сметња привредном развоју. Нестало је оскудице у радној снази и њене велике флукуације. Исти обим производње у овом периоду могао је бити постигнут са смањеним бројем радника. Новим системом сузбијена је тенденција прекомерног запошљавања нарочито на непродуктивним местима. Административни апарат у привреди углавном је смањен. У предузећима се однос продуктивног и непродуктивног особља изменио у корист продуктивног. У 1949 години на 100 продуктивних лица долазило је у привредним организацијама 30 непродуктивних, у 1950 год. 29, у 1951 21, а у 1952 години 20.

Све то говори да се деловањем новог привредног система привреда све више ослобађала непродук-

тивног особља, које је односило знатан део створеног националног дохотка и да је рад у привреди, у целини узев, без обзира на смањено коришћење капацитета у прерађивачкој индустрији, постао знатно продуктивнији.

На другој страни нови привредни систем је деловао на побољшање квалитета као и на проширење асортимана производа. Захваљујући бољем квалитету и потпунијем, разноврснијем асортиману производње, и поред мањег обима прерађивачке индустрије, унутрашње тржиште је стварно било боље снабдевано. Укидањем чврсте дистрибуције и рационараног снабдевања нестало је и појава продаје недовршених производа, продаје робе рђавог квалитета, потпуног недостатка неких врста робе, неуједначене снабдевености појединих подручја и свих оних негативних појава које су се јављале на унутрашњем тржишту када је оно било у потпуности административно регулисано.

Према томе, изванредне тешкоће у којима се наша земља нашла у периоду 1950—1952 године успешно су савлађиване низом мера наше привредне политике. Та политика усмерена у правцу изналажења допунских средстава у иностранству и прилагођавањем унутрашњих биланса расподеле по цену задржавања пораста животног стандарда, успела је да у знатној мери смањи последице необично великих тешкоћа за даљи развитак привреде. У тим условима изграђивао се истовремено и нови привредни систем.

У тим настојањима привредне политике, да се обезбеди даљи привредни развитак, посебно место заузима инвестициона политика вођена у овом периоду. Инвестициона политика која је вођена у овом периоду, заједно са изградњом новог привредног система, са гледишта укупног кретања послератне привреде Југославије, даје овом периоду посебан значај.

Инвестициона политика овог периода карактерише се изградњом кључних објеката.

До 1949 године инвестиције у ФНРЈ биле су обележене врло великим обимом, широким фронтом изградње и јаким диспропорцијом у техничкој структури инвестиција: великим улагањима у грађевинске објекте и оштром оскудицом у опреми. Од 1947 године инвестиције су стално односиле преко 20% националног дохотка. То је и у том периоду претстављало врло велики напор, нарочито када се у истом периоду преко 20% дохотка одваја за народну одбрану.

Велика инвестициона изградња заједно са повећаним издацима за народну одбрану, повећала је и дефицит нашег укупног привредног биланса, а нарочито биланса плаћања. То је довело до задржавања административног управљања на том сектору, а такође и до концентрације инвестиционих средстава и њихове централистичке расподеле. Ипак, инвестициону политику у периоду 1950—1952 нисмо водили у смислу смањења инвестиција, нити у битној измени њихове структуре. Инвестиције су смањене (не узимајући у обзир војне инвестиције и инвестиције војне индустрије) али не битно. На основу анализе података Народне банке, укупне инвестиције (без одржавања) у 1949 години достигле су свој максимални обим од 294 милијарде динара (прерачунато на садашње цене), у 1950 су пале на 237 милијарди динара, у 1951 на 226 и у 1952 на 211 милијарди динара. Да ово смањење није битно може се закључити из чињенице да су инвестиције у свима годинама овог периода ангажовале преко 20% националног дохотка (у 1950 год. 24,5% у 1951 год. 20,2%, у 1952 год. 24,5%).

Што се тиче структуре инвестиција извршили смо врло оштру концентрацију инвестиционе изградње на најглавније и крупне објекте наше индустријализације. Та концентрација значила је и релативно и апсолутно смањивање инвестиција на другим секторима (осим народне одбране), нарочито на сектору непродуктивних инвестиција. Нарочито су порасле инвестиције у индустрији.

¹⁾ Базична индустрија обухвата: производњу и прераду угља, производњу и прераду нафте, црну и обојену металургију, производњу и прераду неметала, машиноградњу, основну хемиску индустрију и индустрију целулозе.

Учешће инвестиција у индустрији у укупним
инвестицијама (без одржавања)
(у милијардама динара)

	укупне инвести- ције	Инвести- ције у индустрији	% од укупних инвест.	кључни објекти (у индустрији и саобраћају)	% од укупних инвест.
1949	294	108	37	—	—
1950	237	106	45	128	54
1951	226	114	50	134	59
1952	211	157	74	167	79

(Извор: Подаци Народне банке ФНРЈ.)

Инвестиције у свим другим областима, осим индустрије, према горњој табели смањене су од 186 милијарди у 1949 години на 131 милијарду у 1950, на 112 у 1951 и на 54 милијарди у 1952 години. На инвестиције у кључне објекте отпадало је у 1952 години четири петине свих инвестиционих средстава. Не само да су смањене инвестиције намењене отпочињању изградње нових објеката у другим областима изван индустрије односно изван кључних објеката већ је ова концентрација инвестиционе изградње ишла дотле да је значила и обустављање радова и на великом броју већ започетих објеката.

Програм кључних објеката инвестиционе изградње обухватио је један број већ раније започетих објеката и допуњен са објектима који нису до 1950 године били у изградњи али чију изградњу су захтевали посебни разлози нашег привредног и друштвеног развоја, укључујући и одбрану земље. Неопходност уношења тих објеката захтевала је потреба снабдевања војне индустрије најнужнијим сировинама. На тај начин програм кључних објеката обухватио је, поред објеката чија је изградња била предвиђена Петогодишњим планом, још и објекте који иду и преко тога програма. Због тога изградња капацитета предвиђених програмом кључних објеката знатно премашује капацитете предвиђене Петогодишњим планом.

По својој структури је програм кључних објеката унутар индустрије главно тежиште поставио на изградњу базичне индустрије и енергетске базе. Само се неколико објеката из тога програма односило на прерађивачку — лаку индустрију. Због овакве структуре програма су и извршене инвестиције у индустрији у највећој мери ишле на крупне, дугорочне објекте енергетске и базичне индустрије.

Утрошак инвестиционих средстава у индустрији
1949—1952

(у милијардама динара по ценама из 1952 и 1953 г.)

	1949	1950	1951	1952	Просек 1950—1952
Гране енергетике	38.3	39.5	38.2	57.7	45.1
Металургија	27.1	27.6	39.5	59.9	42.3
Металоправаљачка и електро-индустр.	15.6	11.4	13.6	14.3	13.1
Остала индустрија	26.9	27.2	22.4	24.7	24.8
Свега	107.9	105.7	113.7	156.6	125.3

(Извор: Подаци Народне банке ФНРЈ.)

Док је ова концентрација, као сужавање фронта инвестиција, позитивно утицала на рационалнiji коришћење капацитета у грађевинарству и машиноградњи, олакшавајући подизање продуктивности рада у њима и савлађивање проблема радне снаге у грађевинарству, дотле су друге области привреде у овом периоду задржане у своме развоју. Чак су врло често недостајала средства и за најнужније и врло ефикасне ситне рационализације и проширења, јер је и део фондова амортизације био блокиран, што је ометало нормалну обнову предузећа.

Политика концентрације инвестиционе изградње на кључне објекте и поред свих тешкоћа, слабости и негативног дејства које је она у овом периоду са собом носила, са гледишта даљег развоја југословенске привреде била је нужна. Са том политиком свесно смо ишли на то да се и у посебним тешкоћама наше привреде сачува основна линија нашег развоја. Без тога Југославија не би могла да реши основне проблеме који извиру пре свега из њене привредне неразвијености. Та политика је, према томе, захтевала изванредне напоре у једном краћем периоду да би се у наредним годинама отклониле оне основне сметње које коче развој наше привреде. Анализе су непосредно указивале које тешкоће, које дефиците у нашој привреди могу и мора да се отклоне у што је могуће краћем периоду инвестиционом изградњом нових објеката у индустрији. Програм кључних објеката управо је и пошао од тих нужних, најосновнијих потреба. Због тога његово извршење непосредно значи:

1. Потпуније снабдевање наше индустрије, нарочито машиноградње и грађевинарства основним енергетским средствима, сировинама и материјалом који су дефицитни;
2. Потпуније снабдевање пољопривреде машинама и вештачким ђубривом;
3. Обезбеђење војне индустрије потребним сировинама за њену производњу;
4. Потпуније снабдевање тржишта за индивидуалну потрошњу;
5. Помагање развоја привредно неразвијених република и

6. Стварање могућности за извоз индустријских производа и делимично, смањење увоза неких производа у циљу уравнотежења биланса плаћања.

Развитком машиноградње и електроиндустрије створили смо базу за даљу изградњу и реконструкцију крупне индустрије, саобраћаја и техничке опреме пољопривреде. Створена је сопствена база за даљи развој наше привреде а тиме и за јачање наших економских веза са другим земљама. То је један од битних успеха досадање индустријализације.

И уравнотежење биланса плаћања (коме служи највећи број објеката у програму) само за себе је довољно да оправда извођење програма кључних објеката. Јер постојећи дефицит у билансу плаћања могуће је у принципу решити на два начина. Или ићи на форсирање извоза у његовој традиционалној структури, и ограничавање увоза према могућностима плаћања без обзира на стварне потребе развоја, или повећањем извоза путем стварања нових извора и смањењем само оног увоза који се може смањити организовањем производње у земљи и изравнати биланс на једном вишем нивоу промета са иностранством. Повећање извоза из пољопривреде, шумарства и рударства, као што је напред истакнуто, има своје границе. Пошто је повећање пољопривредне производње споро, то ослањати се само на пољопривреду значило би у наредним годинама спроводити оштрија ограничења потрошње пољопривредних производа у земљи. Смањење увоза по цену слабијег снабдевања оне производње која почива на увозу и по цену радикалнијег смањивања увоза опреме, значило би стално остајање на садашњим тешкоћама у привреди и у материјалним условима живота. Тај пут би се негативно одразио на развој производних снага у Југославији.

За обезбеђење трајног и несметаног развоја једино други пут је правилан. А тај пут решавања дефицита у платном билансу је и садржан у задацима програма кључних објеката. Са производњом из кључних објеката постојаће могућност повећања извоза угља, бешавних цеви, алуминијума, цинка, ваљана производа бакра и месинга, ватросталног материјала, стакла, каблова, машина и уређаја, соде, поливинилхлорида, целулозе, папира, шпер и фазер плоча док ће се знатно смањити увоз челика, кокса, ватросталног

материјала, нафтних деривата итд. Анализе које су прављене у прошлој и претпрошлој години доказују да само производња из кључних објеката, када буду потпуно завршени, може да обезбеди изравнање биланса плаћања и не узимајући у обзир индиректно дејство производње кључних објеката, дејство које они имају тиме што потпунијим снабдевањем сировинама и горивом омогућавају потпуније коришћење већ постојећих капацитета у нашој производњи.

2) Привреда у 1953 години

У 1953 години, као што је напред истакнуто, у материјалном кретању привреде наступа нови период који се битно разликује од периода 1950—1952. Уместо застоја у производњи у овој години производња је знатно порасла. На основу пораста производње национални доходак као и основне категорије његове потрошње — лична потрошња становништва и инвестиције, такође су порасле.

Упоређено са 1952 годином општи индекси кретања привреде у 1953 су следећи:¹⁾

	Индекс (1952 = 100)
општи индекс индустриске производње у томе:	112
производња средстава рада	127
производња материјала за репродукцију	109
производња потрошне робе	115
експлоатација шума	82
грађевинарство (извршени ефект, час.)	137 ²⁾
железнички саобраћај (тона-км)	103
поморски саобраћај (тона-миља)	106
угоститељство (број ноћивања)	143
промет трговине на мало (у вредности по текућим ценама)	117
цене произвођача индустријске робе	98 ³⁾
цене произвођача пољопривредних производа	98 ⁴⁾
цене на мало — општи индекс —	92 ⁴⁾
платни фонд радника и службеника у привреди	109,5
брuto инвестиције (вредност)	126 ⁵⁾

Пољопривредна производња је имала релативно добар род у 1953 год. тако да је овде поготово врло велики пораст у односу на 1952.

Извоз робе у 1953 години у укупној вредности је, међутим, имао знатан пад у односу на 1952 годину. Укупан извоз у 1952 години по оствареним ценама износио је 78,8 милијарди динара, док укупни извоз у 1953 години износи 58,8 милијарди динара.⁶⁾ Он је у 1953 години мањи за око 25%. Рачунато по истим ценама (1 полутофа 1953 године) извоз у 1953 години мањи је за око 3,5 милијарде динара. Овај пад извоза има два основна узрока, који не произилазе из развоја наше привреде у овој години:

1. — Дејство суше у 1952 години одразило се на извоз у највећој мери у 1953 години, у првом полу-

гођу. Одлучујући је при томе извоз кукуруза, кога је у 1952 години извезено 607.000 тона из рода 1951, док 1953 године из рода 1952 године није извезено уопште кукуруза.

2. — После завршетка Корејског рата цене на светском тржишту су знатно падале. Тај пад цена утицао је на смањење вредности нашег извоза у односу на 1952 год. (према једној анализи Савезног завода за привредно планирање, за око 20%).

Када би се елиминисало дејство та два узрока онда би извоз, исто као и производња, показивао пораст у односу на 1952 годину. При томе је нарочито важно, да је 1953 година карактеристична у нашој спољној трговини по томе што је у тој години отпочео у већој мери извоз индустријских производа, које Југославија дотле није извозила или је извозила у врло малим количинама. У том новом „нетрадиционалном извозу“ појављује се готов текстил, машине, индустријски уређаји, електроматеријал.

Шта је деловало на пораст производње у 1953 години?

На пораст је утицао и добар род у пољопривреди, али треба истаћи да је пораст укупне индустријске производње забележен и у првом полутофу ове године, када су многе гране индустријске производње управо биле под дејством суше из 1952 године. Добар род је несумњиво врло јако утицао на пад цена на унутрашњем тржишту у другом полутофу и на побољшање стандарда живота градског и сеоског становништва.

Важнији узрок је и позитивно деловање нових односа производње. Заинтересованост радних колектива и срезова, остављање једног дела средстава њима на располагање, зависност фонда плата од успеха пословања предузећа — све је то несумњиво деловало на јаче мобилисање и искоришћавање свих производних могућности.

Па и овде је било и супротних, негативних, деловања, — свакако у мањој мери. Систем стопа акумулације и фондова је на извесним секторима (угаљ, стакло) кочио продају робе и тиме утицао на смањење производње. Недовољно изграђени систем кредитирања привреде је нарочито на сектору слободних откупа, а делимично и на сектору грађевинарства неповољно утицао на кретање цена на унутрашњем тржишту.

Свакако најважнији узрок пораста производње у 1953 години лежи у чињеници да је један велики број кључних објеката завршених у 1952 и 1953 години почео да даје нову производњу која је утицала на повећање. Изванредни напори који су чињени у ранијим годинама за њихову изградњу почели су да дају резултате.

За илустрацију колико је производња из нових објеката утицала на пораст укупног обима индустријске производње у 1953 години наводимо само неколико најважнијих група:

Повећање индустријске производње неких артикала

	Производња јануар — децембар, месечни просек (у хиљада тона)	Индекс пораста
	1952	1953
хидроелектр. енергија (у мил. kWh)	119	125
сировна нафта	12,6	14,3
прерада нафте	43,1	48,8
оловно цинкана руда	100,3	119,3
сирови челик	36,9	42,9
шамотна опека	3,3	4,3
метална индустрија укупно		122
ротационе машине, хиља. KW	21,6	24,3
трофазни трансформатори, хиља. KVA	34,2	49,1
вештачке плоче, хиља. м ²	56,0	130,0

(Извори: Индекс бр. 1 за 1954 и подаци Савезног завода за статистику и евиденцију).

¹⁾ Индекс бр. 1 за 1954 годину. За бруто инвестиције подаци израчунати на основу извештаја Народне банке по коме укупан обим инвестиција у 1953 год. закључно са новембром износи 253,4 милијарде динара према 202,1 милијарде у истом периоду 1952 године.

За платни фонд подаци Народне банке.

²⁾ Односи се на јануар—октобар.

³⁾ Индекс у новембру 1953 према истом месецу 1952.

⁴⁾ Индекс у децембру 1953 према истом месецу 1952.

⁵⁾ Повећање инвестиција праћено је порастом цена произвођача у гранама који производе инвестициони материјал што показују следећи индекси у новембру 1953 према истом месецу 1952 године: у обојеној металургији 104, у индустрији неметала 114, у електроиндустрији 106, у индустрији грађевинског материјала 104, у дрвној индустрији 134 и експлоатацији шума 106. Због ове разлике у ценама стварни (физички) обим инвестиција је нешто нижи од обима исказаног у вредности.

⁶⁾ Рачунато по фактурним ценама укључујући и транспорт. Извоз у 1953 г. дат је са привременим подацима новембарског и децембарског извоза.

Због тога што су нови односи у производњи, а нарочито завршавање кључних објеката, деловали на повећање индустријске производње у 1953 години, може се говорити да је са овим порастом започела нова фаза успона у развоју производње Југославије. Услед тога што су оба фактора још увек на почетку свога дејства, њихов утицај биће далеко већи у 1954 и наредном периоду.

Привредни систем у овој години доживљава промене које ће га у још већој мери учинити стимулативним за развој производње и промета. Отклањају се негативна дејства стопа акумулације и фондова, укида се административно расподељивање инвестиционих средстава, почињу се стварати могућности за повећање материјалних средстава срезова и повећање њиховог утицаја на рад привредних предузећа итд. Све ће то деловати на повећање продуктивности рада, рационалније трошење средстава и на повећање производње.

На другој страни претежан број највећих кључних објеката налази се на крају изградње и тек ће у 1954 и идућој години дати производњу. Када и ови објекти ступе у производњу са онима који су у 1952 и 1953 години ступили у погон, пораст индустријске производње биће много већи него у 1953 години. Већ у овој години, према анализи Друштвеног плана за 1954 годину предвиђа се повећање индустријске производње за 172% у односу на прошлу годину (без војне индустрије).

Пораст производње у овом периоду, у који се ступило са 1953 годином, битно се разликује од оног пораста у првом периоду нашег послератног напора. Та разлика не произлази само из промена у систему управљања привредом него и у развијености производних снага. Успон у овом периоду био је на знатно вишем ступњу развијености производних снага. Данас, у трећем периоду, пораст производње директно или индиректно почива на новим капацитетима, грађеним у ранијем периоду. Са том изградњом изменила се југословенска индустрија; она већ данас има знатно већу базу, знатно мање диспропорција између грана. И на основу тога Југославија већ може почети да мења структуру своје спољне трговине, укидајући њен предатни, полуколонијални карактер.

Што је најважније, Југославија располаже базом за сопствену изградњу.

Југославија још увек није уравнотежила свој биланс плаћања са иностранством. А све док он не буде уравнотежен не може бити говора о несметаном развоју производних снага. Биланс плаћања може се уравнотежити не само под условима пораста индустријске већ и пољопривредне производње коју ће омогућити завршавање кључних објеката. Зато се може тврдити да са гледишта нашег развоја производње прошла, ова и идућа година претстављају период у коме се на основу завршавања кључних објеката стварају услови да се реши један од најтежих проблема наше привреде — уравнотежење биланса плаћања. С тим у вези се поставља свом оштрином и задатак: брзо развијање и унапређење пољопривредне производње.

ЗАПОСЛЕНОСТ

До 1949 године два основна проблема у вези с радном снагом била су: стална nestaшица радне снаге у свима привредним делатностима и сувише јака флукуација радне снаге (сељење из једног предузећа у друго, из једне гране привреде у другу).

Ова два проблема највише су дошла до изражаја у 1949 години у којој је и степен запослености достигао свој највиши ниво. Nestaшица радне снаге притискивала је и даље поједине привредне гране, што је на пример био случај са рударством, а у понеким гранама nestaшица се осећала само у извесним погонима, док

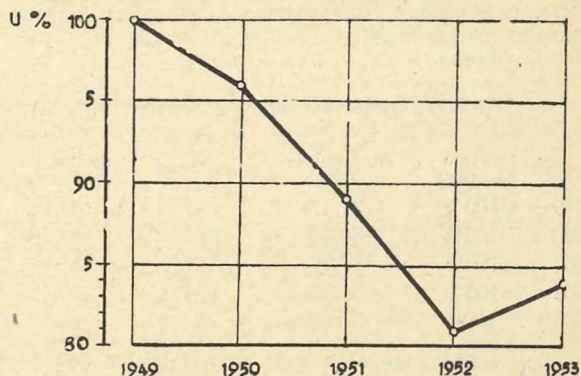
су друге гране или други погони били оптерећени сувишном радном снагом.

У 1950 години учињен је покушај да се овај проблем реши утврђивањем квота радне снаге по делатностима, гранама и предузећима, што је омогућило мерење вишка радне снаге из једних грана у друге. Ова мера административног карактера одиграла је своју улогу решавајући само донекле и привремено тај проблем у периоду прелаза на нови привредни систем.

Међутим, тек је нови привредни систем радикално решио и проблем nestaшице радне снаге и проблем њене флукуације.

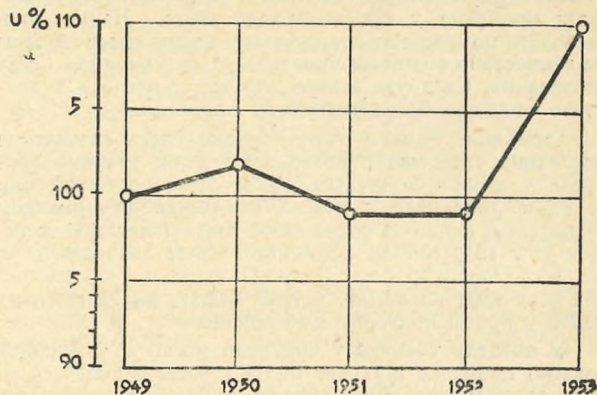
Од 1950 године број запослених радника и службеника у привреди је у сталном опадању, све до 1953 године. Ако се 1949 година, у којој је просечно бројно стање радника и службеника запослених у привреди социјалистичког сектора (без војне привреде) износио око 1,668.000 узме за базу и означи као 100, онда индекс за 1950 годину износи 96, за 1951 годину 89, а за 1952 годину свега 81. У 1953 години број запослених расте, тако да индекс за првих девет месеци 1953 године износи 84.¹⁾

Кретање броја запослених у привреди

Међутим, смањење нивоа запослености није произишло из смањења волумена индустријске производње. Физички обим производње одржавао се приближно на истом нивоу, са лаким падом у 1951 и 1952 години, али са осетним порастом у 1953 години.

Кретање физичког обима индустријске производње

¹⁾ Ови индекси нису довољно прецизни да би се добила потпуно тачна слика о кретању радне снаге у привреди уопште, јер не обухватају запослене у војној привреди, чији број је у споменутом периоду у сталном и брзом порасту, као и запослене у приватном сектору привреде. Ипак њихови недостаци нису од таквог значаја да би могли осетније изменити слику кретања радне снаге у посматраном периоду.

При таквом одржавању нивоа производње јасно је да је спуштање нивоа запослености резултат мобилисања унутарњих резерви радне снаге и усмеравања напора радних колектива у правцу подизања продуктивности рада и рентабилности пословања предузећа.

Међутим, уместо привидне несташице радне снаге појавио се реални проблем несташице квалификоване и висококвалификоване радне снаге у извесним струкама, нарочито приликом пуштања у погон нових предузећа и освајања производње у њима. Овај се проблем постепено решава заинтересованошћу радних колектива за што брже стицање квалификоване радне снаге, као и заинтересованошћу самих радника за сопствено стручно уздизање. Радницима се пружа помоћ кроз курсеве за њихово стручно уздизање, извесна предузећа у земљи издржавају сопствене индустријске школе за подизање нових кадрова и усавршавање постојећих, многа предузећа врше повремену размену радника у циљу њиховог усавршавања у струци, а нека упућују своје квалификовано и висококвалификовано особље у иностранство на специјализацију и даље стручно уздизање, користећи и техничку помоћ ОУН у којој учествујемо.

Ако се упореди структура радника по квалификацијама, у периоду од 1949 до 1953 године, видеће се да проценат квалификованих и приучених радника стално расте, а проценат неквалификованих опада. Квалификациони састав радника се стално побољшава из године у годину.¹⁾

Структура радника по квалификацијама

Година	укупно радника	од тога		
		квалификованих	приучених	неквалификованих
1949	100%	27,6%	24,9%	47,5%
1950	100%	30,5%	24,8%	44,7%
1951	100%	34,2%	24,8%	41,0%
1952	100%	34,9%	25,7%	39,4%
1953 ²⁾	100%	36,9%	26,6%	36,5%

Заинтересованост радника за пословање предузећа у коме ради и за његов пословни успех имала је за последицу чвршће и трајније везивање радника за предузеће. Заједно с тим смањена потражња, која се огледала у појави резервне радне снаге, редуцирала је флукуацију на оне размере у којима та појава више није могла негативно деловати на производњу.

У периоду од 1950 године па до данас све се више истичу и две негативне појаве, које, ако се о њима не поведе рачуна, могу у догледној будућности претстављати проблеме у области радне снаге. Наиме, употребљујући по годинама структуру радне снаге запажа се непрестано смањење процента жена у укупном броју запослених. Са друге стране, запажа се нагло и непрестано опадање броја ученика у привреди.

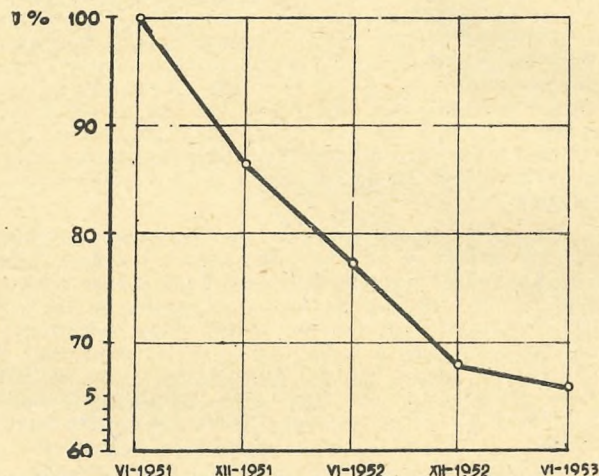
Смањење учешћа женске радне снаге свакако је последица смањења производње у оним гранама привреде у којима је женска радна снага претежна, али је овом допринела и тежња предузећа да приликом ослобађања вишкава радне снаге више искључују жене. Док је у 1949 години од укупног броја запослених на жене отпадало 25,8%, тај проценат је у 1950 пао на 23,8%, у 1951 на 22,7%, у 1952 години на 21,0% и на 20,7% у првом полутођу 1953 године.

У погледу ученика у привреди могло се очекивати извесно смањење њиховог броја у овом периоду. Али, када се посматра ово смањење у привреди социјалистичког сектора (без војне привреде), видеће се да је

број ученика пао од 74.735, колико је износио у месецу јуну 1951 год., на 49.145 у јуну 1953, што претставља озбиљан пад о коме треба повести рачуна.

Ако се јуни 1951 године узме као база и означи као 100, онда индекс за децембар исте године износи 86,5, за јуни 1952 године 77,3, а за децембар 1952 године 68,1. У јуну 1953 он пада на 65,8.³⁾

Кретање броја ученика у привреди

Изгледа да су тежње наших радних колектива за што већим степеном садашње рентабилности предузећа узрок редукцији броја ученика, али се последице оваког кратковидог гледања на проблем подизања радног подмлатка, будућих квалификованих кадрова, могу тешко осетити у производњи у наредним годинама. Потребно је и на то мислити.

Изложена динамика радне снаге у протеклим годинама имала је за последицу појаву резерве радне снаге крајем 1951 године. Са постепеним и лаганим порастом у последња три месеца 1951 године та резерва у јануару 1952 године достиже број од 18.852 лица. У току 1952 године а и у прва три месеца 1953 године тај се број због дејства суше стално пењао. У марту 1953 године достиже свој максимум од 107.476 лица, условљен делимично смањењем могућности запослења због смањења производње. После марта овај број опада до септембра, у коме износи 64.136 лица, око кога броја варира до краја године.

Резерва радне снаге природно проистиче из неопходног кретања радне снаге из једне привредне области у другу као и притицања нове радне снаге са села, затим проистиче и из самог карактера знатног дела наше привреде. Пољопривреда, пражевинарство и хранбена индустрија имају изразито сезонски карактер. Смањивање запослености у тим привредним делатностима, условљено смањењем производње, нужно има за последицу повећање резерве радне снаге која је апсорбована сезонским повећањем производње. Отуда се ова резерва мора сматрати нормалном појавом нарочито при сезонском карактеру производње у неким привредним делатностима.

Међутим, њена структура такође открива њено порекло и изворе из којих се она формира. Од укупног броја лица која су у месецу новембру 1953 године тражила запослење, 27,4% отпада на оне који први пут траже запослење. С друге стране, њихов пртежни део чине неквалификовани радници. Ако се пак њихова структура посматра са гледишта пола, видеће се да је од укупног броја око 65% жена. Очеvidно је

¹⁾ Треба при томе узети у обзир да је код смањења броја запосленог особља сразмерно више смањивано неквалификованих радника. Већи пораст квалификованих и приучених радника у 1952 и 1953 години делимично се објашњава и извесним вештачким преквалификавањем у вези са системом награђивања.

²⁾ За 1953 годину дата је структура из првог полутођа.

³⁾ Употребљена су бројна стања VI и XII месеца јер претстављају завршетак године учења (VI) и почетак нове (XII), када је завршено склапање нових уговора.

да се ради о прливу радне снаге са села, пољопривредним и грађевинским неквалификованим радницима који се привремено, у току зиме, искључују из производње и о женама чије се искључивање из привреде јавља као резултат већ поменутих тенденција.

РАЗРАДА ПРИВРЕДНОГ СИСТЕМА

Период од 1950—53 године обележен је и увођењем новог привредног система чије се основне карактеристике састоје у децентрализацији и демократизацији руковођења привредом, управљању предузећима од самих произвођача, јачању самоуправе локалних заједница и све већој слободи дејства економских закона у привредној делатности.

Основни акт на том путу претставља доношење „Закона о управљању привредним предузећима од стране радних колектива“, на дан 5 VII 1950 године, којим су предузећа предата на управљање радним колективима. Тиме се први пут у историји почиње да остварује друштвено управљање средствима за производњу од стране непосредних произвођача. На основу овог закона до краја 1950 године спроведени су избори радничких савета у свим предузећима изузев на железници, пошти и неким специјалним привредним организацијама.

Међутим, још током 1949 године у низу највећих предузећа основани су раднички савети као саветодавна тела. Иако ови први савети још нису одлучивали о битним проблемима управљања већ били само саветодавни органи, ипак су они претстављали прву школу на путу радничког самоуправљања и ту су постигнута драгоцена искуства.

Даљи степен у развоју система претстављала су и већа произвођача бирања на основу Уставног закона и Закона о народним одборима од 19 IV. 1952 године. Овим законима дато је право непосредним произвођачима да одлучују о расподели и употреби дохотка као и да учествују у решавању питања економске политике и уопште привредног живота заједнице.

Спроведеном реорганизацијом почетком 1950 године већина савезних предузећа пренета је у компетенцију републичких и локалних органа власти. Тај процес децентрализације током овога периода спроводио се све доследније заједно са јачањем локалне самоуправе тако да на крају овога периода није било „савезних“ ни „републичких“ па ни „локалних“ предузећа. Тиме је укинута свака подела привредних организација по својој значају или другим обележјима између осталог и због тога, јер су сва предузећа у друштвеној својини. И сама децентрализација добила је други вид. Наиме, односи свих државних органа па и комуне према привредној организацији заснивају се искључиво на закону, а не на „припадности“ или праву оперативног управљања.

Извршена је измена у односима својине и производним односима. Радни колективи добили су право управљања предузећима укључујући и право одлучивања о економским пословима предузећа. Преко својих претставника у већу произвођача непосредни произвођачи почињу да воде економску политику и расподељују друштвену акумулацију.

Јачање самоуправе у руковођењу предузећа као и самоуправа локалних заједница захтевало је не само широку децентрализацију, већ и измену основних инструмената у систему дотадањег руковођења привредом. Та измена преба да омогући све шире слободе у привредној делатности а нарочито слободу тржишта, а исто тако да доведе и до нормалног кретања у привреди, да омогући слободно деловање економских закона и развијање иницијативе привредних предузећа и самоуправа.

Остваривање ових принципа захтевало је, пре свега, поступну ликвидацију многобројних законских прописа и инструмената који су припадали административном периоду. Почев од 1952 године укинута су административно постављени планови производње који

су директно регулисали обим и врсту производње као и инвестициону изградњу сваком привредном предузећу, укинута су планови радне снаге (са одређивањем квота радне снаге) који су били везани уз планове производње. Ликвидирана је административна дистрибуција и тако омогућен промет међу предузећима на слободном тржишту. Напуштено је чврсто прописивање цена, а тиме уједно и нормирање елемената трошкова у предузећима.

Буџет, који је у административном периоду био основни елемент за пребасподелу највећег дела националног дохотка, поступно је сведен на чисто административни буџет. Истовремено су формиран самостални фондови за инвестиције и социјално осигурање. Такође су поступно расли самостални фондови којима су располагала предузећа, као и сопствена средства којима су управљале локалне заједнице.

Све промене у погледу ликвидирања административних мера у производњи захтевале су такође слободно тржиште. Почев од 1950 године укинута су различити видови промета робе, обављани кроз видове гарантованог снабдевања, везане трговине и виших комерцијалних цена и створен је јединствен режим промета за сву робу на тржишту. Укинута је одређивање цена са изузетком код неколико производа од изузетне важности за снабдевање и исхрану становништва (хлеб, масноће и шећер). Стварањем тржишта на коме се цене слободно формирају, трговина је добила могућности за слободније пословање, као и економски стимуланс за јачу оријентацију ка потребама тржишта. Ликвидирана су сва ограничења у промету робе и створено је јединствено југословенско тржиште са слободним кретањем робе и слободом акције за сва произвођачка и трговинска предузећа.

У области спољне трговине, која се дотле обављала преко малог броја монополистичких предузећа, омогућено је непосредно одвијање трговинских односа са иностранством, како производним предузећима тако и свим трговинским организацијама и задругама које су се регистровале као увозници односно извозници. Систем административног регулисања трговине са иностранством, путем увозних и извозних дозвола, укинут је, а на место њега уведени су инструменти који су, кроз систем царинских тарифа, премија и коефицијената економски стимулирали размену са иностранством.

Истовремено вршено је смањење и ранијих ограничења у промету девизним средствима, остављањем дела девизних средстава на слободно располагање предузећима.

Процес ослобађања привреде од административног управљања одразио се и на пољопривредну производњу, на тржиште пољопривредних производа и положај индивидуалног произвођача у пољопривреди. Поред укидања планова сетве, свакако најважнију меру претставља ликвидација обавезних откупа. Од почетка 1951 године до краја 1952 године поступно су напуштени најпре обавезни откупи стоке, меса и масноћа, а најзад, коже, вуне, жита и осталих производа. Основни фондови најважнијих прехранбених артикала за снабдевање становништва стварани су кроз слободну размену са селом, уз политику одржавања одговарајућих односа у ценама индустријских и пољопривредних производа. Индустрија је основне сировине из пољопривреде почела да прибавља путем уговарања са пољопривредним произвођачем. То је доводило до формирања нормалнијих односа у ценама пољопривредних и индустријских производа.

Знатно спорим темпом вршене су промене у области краткорочног кредитирања и финансирања инвестиционе изградње. Измена режима краткорочног кредитирања ишла је за укидањем дистрибуције кредита, која је спроводена било кроз административно одређивање банковних кредита, било кроз ограничавање кредитних средстава преко касеног плана.

У области инвестиција све до 1953 године задржан је готово непромењен стари систем финансирања инвестиционе изградње са расподелом финансијских сред-

става чврсто одређеним инвестиционим планом. Тек у 1953 години учињен је покушај да се пређе на режим кредитирања привредних инвестиција кроз банковне дугорочне кредите. Међутим, ипак су финансијска средства за инвестиције у овој години стављена на располагање у облику кредита, ипак основну карактеристику и у овој години сачињава планска расподела свих расположивих средстава инвестиционог фонда. Изузетак од овога чини пољопривреда, која је нарочито у 1953 години користила значајна дугорочна кредитна средства за слободне инвестиције.

Све ове промене претстављају уствари процес прилагођавања руковођења привредом самосталности предузећа у управљању и самоуправности комуна. Овај процес морао је да траје извесан дужи период и био је зависан од развоја производних снага и производње. Његов почетак претстављају мере које су предузете крајем 1951 године у области тржишта, док су основне измене и највећи део ових мера спровођене током 1952 и 1953 године.

Напуштање мера и инструмената привредног руковођења који су припадали старом — административном систему, захтевало је стварање нових инструмената привредне политике који ће одговарати новим производним односима и систему привређивања. У том погледу претрпео је промене и систем планирања у нашој привреди.

Почев од 1952 године планско руковођење привредом се своди на постављање основних пропорција за развитака привреде преко друштвених планова, а предузећа у тим оквирима и оквирима закона слободно послују. Основна тежња код промена у систему планирања била је да се друштвени планови ограниче на усклађивање унутрашњих пропорција привредне активности, остављајући место за слободну иницијативу произвођача, за прилагођавање условима и потребама тржишта у оквирима које поставља план. Најбитније промене у систему привређивања вршене су у 1952 години а делом и у 1953, па је разумљиво да и друштвени планови у тим годинама, по својим инструментима, претстављају прелазну меру у изградњи новог привредног система. Основни инструменти друштвених планова у том периоду били су управљени на усмеравање укупног нивоа производње, на постављање глобалних оквира за платне фондове, а нарочито на чврсто одређену расподелу дохотка на индивидуалну потрошњу и акумулацију преко стопа акумулације и фондова. Овај последњи инструмент је у том периоду, када се слободно тржиште тек формирало и стабилизовало, имао за задатак и да одржи, како општи ниво цена, тако и извесне односе у систему наших цена, који су били нужни због још постојећих неусклађености у нашој привреди.

Међутим, сами инструменти плана, а и систем мера, које су пратиле спровођење плана (начин регулисања платних фондова, финансирање инвестиција, кредитна политика, тадањи систем обрачуна преко банке, затим девизни режим и неке мере у области спољне трговине) носили су још остатке административног руковођења из претходног периода.

Даљи развитака наше привреде, јачање њених производних снага, а нарочито снажна афирмација радничког самоуправљања која је тражила све дубљу демократизацију и либерализацију економског живота, захтевали су даљу еволуцију нашег привредног система.

У току 1953 године проучен је и припремљен низ мера које треба да употпуне и даље развију наш привредни систем.

Систем нових мера полази од тога да се у што знатнијој мери ослободе у нашој привреди економске снаге и да се ликвидирају остаци старог административног система.

Основна интенција нових мера јесте да се предузећима тачно фиксирају њихова права и обавезе и дају општи услови привређивања за сва предузећа. Тиме се омогућује стабилност у пословању предузећа. С друге стране, да се тачно прецизирају задаци и делови

круг друштвене контроле и да се предузећа доведу у услове у којима ће у још јачој мери него досада доћи до изражаја деловање тржишта. Утврђује се реална амортизација, уводе се резервни фондови предузећа, плате су једним делом директно везане за износ остварене добити, омогућава се слободан промет основним средствима унутар социјалистичког сектора привреде, слобода инвестиционе изградње итд.

Усавршавањем и развијањем новог привредног система снажно је истакнута улога и значај локалне заједнице, која добија самосталне изворе прихода и то у првом реду учешћем у добити привредних организација и допунским порезом на доходак од пољопривреде, као и од самосталних занимања и имовине који јој у целини припада. Учествовањем у расподели добити привредних организација и одређивањем учешћа предузећа у добити, локална заједница ће имати могућност да утиче на висину плата и регулисање односа појединих предузећа према друштвеној заједници. Она такође постаје значајан економски фактор на подручју проширене репродукције, располажући својим сопственим фондовима, као и ангажујући дугорочна банковна средства у ту сврху.

Све те промене вероватно ће тражити даље измене и усавршавање у нашем систему привређивања. И поред тога што се у тако постављеном новом систему привредни инструменти свде на стварање општих услова привређивања и погодних економских услова за развитака и усмеравање привреде, ипак се још увек мора тежити ка еластичнијим инструментима за усмеравање привредног развоја а нарочито у погледу инвестиционе политике.

Све ове мере, управљане на усавршавање привредног система, добиле су свој правни израз кроз одговарајуће уредбе, које је Извршно веће донело и које спроводи у живот на основу овлашћења Скупштине.

НЕКА ПИТАЊА ПРОИЗВОДЊЕ И ПОСЛОВАЊА ПРЕДУЗЕЋА

У овом периоду врши се и преоријентација у пословању привредних предузећа. Предузећа прилазе озбиљније решавању техничких питања производње, економском пословању и питању организације процеса рада. Када завршавамо програм индустријализације, постаје од прворазредног значаја питање како да се савремено производи и послује. У том погледу као важан фактор дејствује слободно тржиште, где се постепено изједначавају услови за сва предузећа и изграђују јаче везе са светским тржиштем.

Међутим, овладавање производњом у техничком и технолошком погледу још увек није на довољној висини. У неким предузећима која производе врло компликоване артикле обавља се та производња, може се рећи, на занатски начин. У многим предузећима, а нарочито у области машиноградње, не поклања се довољна пажња техничкој документацији, већ се многи процеси обављају емпијски, без коришћења искуства других земаља, па чак и искуства које је у том погледу стечено код нас, што повећава трошкове производње и ствара губитке у времену.

Иступање на домаћем и светском тржишту, на коме се наша индустрија све чешће појављује, приморава нас да се том важном питању озбиљније приступи, не само због квалитета производа већ и због трошкова производње.

Спољно-трговински режим је у извесној мери досада омогућавао предузећима да конкуришу на иностраном тржишту не узимајући довољно у обзир трошкове производње. Та пракса је уствари значила субвенционисање неких привредних грана на рачун заједнице и мораће нужно да буде замењена мерама, које ће усмерити наша предузећа на усавршавање производње и дизање производности рада, да би могла да се активизирају на светском и на домаћем тржишту.

Предузећа у довољној мери не користе принципе савремене техничке кооперације, како међусобно тако и

са одговарајућим предузећима из иностранства. Нарочито је потребна кооперација наше цивилне и војне индустрије у циљу бољег коришћења резервних капацитета војне индустрије.

Организације у оквиру привредних комора треба да омогуће такву координацију, за коју је основни предуслов упознавање могућности наше привреде и међусобно обавештавање о капацитетима, њиховом коришћењу и могућностима производње у појединим предузећима.

Економска страна пословања предузећа још не задовољава. То је свакако сада најслабија страна рада предузећа. Неустаљеност и честе промене у обавезама предузећа, у ценама, стопама и коефицијентима, свакако су отежавали састављање сигурнијих калкулација, постављање солидне економске рачунице и одређивање рентабилности пословања предузећа. Поред тога, те честе промене код предузећа стварају претставу да њихова добит зависи по правилу од тих елемената, а не од рационалности њиховог пословања. Те слабости се могу већ сада ограничити и ликвидирати. Даље сређивање привреде, развој утакмице, као и обавезе према заједници, све ће више на то присиљавати предузећа. Економске рачунице предузећа биће тада оријентисане на дужи рок, на оно што трајније и стабилније може да доведе до повећања рентабилности без обзира на тренутне могућности да се та рентабилност повећа на други неки начин.

Развитак наше производње, домаће тржиште и све шире везе са иностраним тржиштем, траже стално усавршавање економског пословања у предузећима, израчунавање рентабилитета како појединих погона тако и целог предузећа, траже да се следи и анализира конјунктура на домаћем и страном тржишту, да се изучавају потребе и захтеви тржишта, траже модерније комерцијално пословање предузећа. Без тога нећемо са успехом моћи да користимо постигнуте резултате у индустријализацији земље у коју су уложени толики напори и жртве. Не може се више експериментисати у производњи и у пословању предузећа, нити даље радити без економских анализа и тачније економске рачунице.

Извесне „антистручњачке“ тенденције у предузећима биле су појава кратког века. Брзо се увидело да су технички стручњаци неопходни предузећу, а данас је исто тако све јасније да се не може рационално и економично пословати без стручно спремних економиста. Као што се без техничких стручних кадрова не може рационално производити, исто тако су и економисти потребни за правилно пословање предузећа. Предузећа треба да имају економисте не само у привредно-рачунском сектору и у комерцијалном сектору, где њихове анализе треба да допринесу рационалном финансиско-комерцијалном пословању предузећа, већ и у тзв. производном сектору у вези са економичношћу процеса производње, организације рада, правдног и рационалног коришћења машина итд. Васпитање и образовање техничких и економских кадрова у том смислу биће задатак не само факултета и других школа већ и њиховог оспособљавања на пракси.

У погледу радничког управљања привредом, може се констатовати да су органи управљања, раднички савети и управни одбори — затим, директор предузећа, углавном нашли своје место и да су после краткотрајне борбе „око надлежности“ проблеми управљања са организационог становишта решени. Може се забележити све веће интересовање и, према томе, све веће одлучивање радничког савета о основним проблемима пословања предузећа. Раднички савети у све мањој мери постају форуми који само формално одобравају предлоге стручног апарата предузећа или форуми који улазе у сваки детаљ из оперативног пословања предузећа, а у све већој мери решавају питања пословања предузећа, организацију производње, проблеме инвестирања, расподеле добити предузећа итд.

В.

1. ИНДУСТРИЈА

У периоду 1950—1953 године кретање индустриске производње види се из следећег индекса физичког обима¹⁾ производње (без војне индустрије и бродоградње):²⁾

	1950	1951	1952	1953
	102	99	99	110

У оквиру овога кретања индустриске производње у целини, расла је у већој мери производња базичне индустрије, а заостајала прерађивачка индустрија:

	1950	1951	1952	1953
Базична индустрија	106	108	114	130
Прерађивачка индустрија	96	88	79	86

Анализа и објашњење оваквог кретања индустриске производње у протеклом периоду, дати су већ у претходном поглављу овог извештаја.

Овде се даје преглед основног развитка индустриске производње у периоду 1950—1953 године, по појединим секторима:

а) Енергетика

У електричној енергији производња се кретала:

	1950	1951	1952	1953
	110	117	124	137

Пре рата (1939 године) произведено је укупно 1.100 милиона kWh електричне енергије, а 1953 године произведено је 2982 милиона kWh, што претставља повећање од 2,7 пута.

Стално повећање производње електричне енергије резултат је делимичног пуштања у погон великих хидроцентрала од којих је свака са производњом од преко 100 милиона kWh годишње. Ипак све досада највећи објекти наше инвестиционе изградње у електропривреди нису још ступили у погон. Од 11 великих хидроелектрана делимично су пуштене у погон ХЕ Винодол, Мариборски Оток и Вузеница а налазе се у изградњи ХЕ Зворник, Власина, Перуча, Вухред, Јабланица, Јајце II, Маврово и Горња Зета. Укупан капацитет производње ових хидроелектрана износиће годишње око 3 милијарде kWh. Поред тога, у изградњи је још око 20 мањих хидроелектрана са производњом од око 300 милиона kWh годишње од којих су неке пуштене у погон.

Од предвиђених термоелектрана пуштена је делимично у погон ТЕ Костолац, а у изградњи се налазе још ТЕ Колубара, Какањ, Шошањ и Конштина, са укупном производњом од око 1 милијарде kWh. Поред тога, у изградњи је 10 мањих термоелектрана са укупном производњом од око 200 милиона kWh од којих су неке већ у погону. Нема сумње да заостајање у изградњи електричних центала од предвиђеног програма ствара тешкоће у енергетском билансу, што се нарочито потенцира смањивањем производње приликом неповољних атмосферских прилика, и заостајањем у производњи код појединих објеката.

¹⁾ Индекс физичког обима може дати приближну али не и сасвим тачну слику кретања индустриске производње. У овом периоду брзо се побољшавао квалитет и асортиман производње. При истом обиму производње добива се производња веће вредности, која у већем степену и за дуже време задовољава потребе потрошача, како индивидуалних тако и производних. Све се мање производи тзв. некурентна роба која је годинама лежала по магацинима. Али, при свему томе, застој у производњи је постојао, што показује и степен коришћења капацитета.

²⁾ Извор за све податке у овом поглављу — Савезни завод за статистику и евиденцију.

Упоредо с довршењем електрана, довршиће се и изградња високонапонске мреже (110 kV) са одговарајућим трансформаторским станицама, која ће формирати заокружене електроенергетске системе, као што су: систем Западне Хрватске и Словеније, систем Босне и Херцеговине и Далмације, систем Србије, систем Македоније и систем Црне Горе.

У индустрији угља производња се кретала на следећи начин:

1950	1951	1952	1953
106	97	97	94

1949 = 100

Пре рата (1939 године) произведено је око 6,97 милиона тона, док је 1952 године произведено преко 12 милиона тона угља што претставља повећање од преко 1,7 пута.

Опадање производње угља од 1951 године је једна од последица дејства новог привредног система који је потстицао с једне стране на рационалнију употребу угља а с друге стране на производњу угља бољег квалитета. Тако на пример, док се у 1953 години индустријска производња повећала за 12% у односу на 1952 годину, потрошња угља у индустрији порасла је за око 5%. Исто тако потрошња угља на железници мања је у 1953 години за око 300.000 тона него у 1952 години или за 580.000 тона него у 1951 години (на бази просечне потрошње по локомотивском км.). Међутим, претерано смањивање резерви, које су током прошле године чинили железница и нека индустријска предузећа, изазвало је ограничење производње, а при крају године и nestaшницу угља.

Инвестициона изградња рудника угља концентрисана је на 12 великих објеката, а постављена је тамо где је могућност отварања и експлоатације најповољнија, и то: камени угаљ — Раша, мрки угаљ — Бановићи, Какањ, Бреза, Зеница, Сењско-ресавски рудници, Алексинац и Загорје; лигнит — Колубара, Костолац, Крека и Велење.

Изградњом коксаре у Лукавцу, која је пуштена у погон 1953 године, с капацитетом од 225.000 тона, и изградњом коксаре у Зеници с капацитетом од 450.000 тона, које ће претежно радити с домаћим угљевима, омогућиће се да се око 60% потреба у коксу подмири домаћом производњом.

У индустрији нафте производња се кретала на следећи начин:

1950	1951	1952	1953
133	146	150	195

1949 = 100

Стално повећање производње у индустрији нафте омогућено је експлоатацијом нових нафтоносних поља.

У преради нафте повећани су капацитети постојећих рафинерија. Сем тога изграђени су солвентна рафинерија за производњу моторних уља и термички крекинг.

Пре рата (1939 године) произведено је свега 1.122 тоне нафте, док је 1952 године произведено 151.500 тона нафте. У 1939 години прерађено је 197.300 тона сирове нафте, док је 1952 године прерађено 516.700 тона, што претставља повећање од преко 2,5 пута.

б) Производња сировина и полуфабриката

У црној металургији индекс производње показује следеће кретање:

1950	1951	1952	1953
103	105	116	135

1949 = 100

Пораст производње црне металургије резултат је у првом реду пуштања у погон нових капацитета. У овом периоду изграђени су и пуштени у погон: једна нова висока пећ и извршена реконструкција једне високе пећи; четири С. М. пећи и шест електропећи за сирови челик; две нове ваљачичке пруге за лимове;

три нове ваљачичке пруге за бешавне цеви; једна блуминг ваљачница; једна нова ковачница са тешким ковачким пресам и ковачким чекићима, а једна ковачница проширена је изградњом тешке ковачке пресе.

Поред тога, налазе се у изградњи две високе пећи, четири електропећи за производњу сировог гвожђа, девет С. М. пећи, седам електропећи за сирови челик, девет ваљачичких пруга за профиле и лимове и једна ваљачница за бандаже.

Резултат ове изградње показује и следећи пораст просечних капацитета појединих погона:¹⁾

	1939 г.	1953 г.	По завршетку објекта у изградњи
Високе пећи (број)	4	7	12 Од тога 4 електропећи
Просек сировог гвожђа (у т. по 1 пећи годишње)	26.250	42.400	81.000
С. М. пећи (број)	13	19	28
Просек сировог челика (у т. по 1 пећи годишње)	17.800	27.750	43.000
Електропећи (број)	1	8	15
Просек сировог челика (у т. по 1 пећи годишње)	2.800	4.500	8.750

Ово повећање капацитета допринело је знатном повећању производње основних производа црне металургије, што показује следећа табела:

Производња важнијих производа црне металургије

	1939	1949	1953
Железна руда 000 тона	667	825	795
Сирово гвожђе 000 тона	101	190	270
Сирови челик 000 тона	235	401	515
Готови чел. производи 000 тона	154	264	339

По завршетку кључних објеката биће остварени следећи капацитети за најважније производе:

Капацитети по завршетку кључних објеката

Железна руда 000 тона	2.450
Сирово гвожђе 000 тона	974
Сирови челик 000 тона	1.333
Готови чел. произв. 000 тона	948

У обојеној металургији производња се креће на следећи начин:

1950	1951	1952	1953
110	114	122	124

1949 = 100

У овом периоду изграђена је електролиза бакра и цијанизација злата у Бору, а у завршној фази изградње налази се ваљачница бакра и бакарних легура у Сеојини, као и фабрика каблова у Светозареву.

У индустрији алуминијума отворени су нови бокситни ревири. У завршној фази изградње је фабрика глинице и алуминијума у Кидричеву. Такође је у завршној фази изградња ваљачница у фабрици алуминијума у Рајкинама код Шибеника а у трафењу је и електролиза алуминијума у овој фабрици. У изградњи је и фабрика електрода и феролегура у Шибенику.

Отворено је и пуштено у погон осам олово-цинкових рудника: Копаоник, Леце, Ново Брдо, Ајвалија, Јањево, Велики Мајдан, Рудник и Шупља Стена. Проширени су капацитети флотације у Трепчи, Злетову и Межицама, а изграђене су нове флотације у Лецу, Новом Брду, Великом Мајдану, Руднику и Шупљој Стени.

¹⁾ Извор: Савезни завод за привредно планирање.

Повећан је капацитет топионице олова у Трепчи, а изграђује се електролиза цинка у Шапцу. Отворен је нови рудник хрома код Баковице, а у Радуши је повећан капацитет сепарације хромне руде.

Овом изградњом повећана је производња основних производа обојене металургије, што показује следећи преглед:

Капацитети важнијих производа обојене металургије
(у тонама)

	1939	1949	1953
Алуминијум	1.795	2.493	2.792
Блистер бакар	41.643	34.384	31.190
Електролит. бакар	12.463	14.162	27.764
Олово рафинирано	10.651	56.760	70.797
Цинк (сиров и прах)	4.918	9.903	14.544

Завршетком кључних објеката оствариће се капацитети производње најважнијих производа ове гране:

Капацитет по завршетку
кључних објеката

Алуминијум	тоне	37.500
Електролит. бакар	„	42.000
Олово рафинирано	„	80.000
Цинк (сиров електро- лит и прах)	„	27.500

Индустрија неметала је имала следеће кретање индекса производње:

	1950	1951	1952	1953
	97	99	114	141

Известан пад индекса производње у 1950 и 1951 години објашњава се побољшањем квалитета главних производа ове гране, чиме је омогућено да се уз смањени обим производње, задовоље потребе.

У току овога периода изграђени су следећи објекти индустрије неметала: фабрика шамота Аранђеловац, фабрика ватросталног материјала „Магнохром“, Ранковићево, фабрика електропорцелана у Ступу код Сарајева и сепарације азбеста у Босанском Петровом Селу и у Богословцу. Саграђена је фабрика лискунских производа у Прилепу, а делимично пуштена у погон фабрика керамике у Младеновцу. Проширене су фабрике стакла у Панчеву и Параћину као и фабрика цемента Шар.

У изградњи се налазе фабрике цемента у Поповцу и Усју, фабрике керамике у Појатном и Титовом Велесу, фабрика силико производа у Гостивару, фабрика термоизолационих производа у Прилепу, фабрика електропорцелана у Аранђеловцу, као и фабрика стакла у Скопљу и рудник азбеста са сепарацијом у Страгарима. Све ове фабрике су у завршној фази. Такође се проширују фабрика керамике у Младеновцу, фабрика цемента у Подсуседу и Далматинске фабрике цемента. Отвара се рудник соли у Тушњу.

Као резултат ове изградње и проширења капацитета порасла је производња највећег броја основних производа неметала што се види из следећег прегледа:

Производња важнијих производа производње и прераде неметала:

	1939	1949	1953
Цемент 000 тона	894	1.288	1.281
Равно стакло 000 м ²	1.678	2.894	3.267
Шупље стакло тона	12.000	19.865	20.038
Керамика за грађ. тона	2.895	5.013	6.896
Шамотне опеке тона	16.683	41.335	51.600

По завршетку објеката који се налазе у изградњи предвиђа се остварење следећих капацитета за најважније производе ове гране:

Цемент	000 тона	2.130
Равно стакло	000 м ²	4.200
Шупље стакло	тона	40.000
Керамика за грађ.	тона	17.000

Пре рата није се производио синтер магнезит, затим магнезитне и хром-магнезитне опеке, који се после рата производе у великим количинама. Пре рата није се производио азбест, а 1952 године произведено је преко 2,5 хиљаде тона док је 1953 године произведено 3,7 хиљада тона.

в) Производња опреме

У металној индустрији, индекс производње показује следеће кретање:

	1950	1951	1952	1953
	110	110	110	135

Застој у производњи ове гране од 1950 до 1952 године, проузрокован је углавном тешкоћама око снабдевања металуршким полуфабрикатама машиноградње, најважније делатности у овој грани. То снабдевање се знатно поправило у 1953 години, због проширења капацитета црне металургије, услед чега је дошло до наглог повећања производње целе ове гране. Производња најважнијих производа ове гране кретала се на следећи начин:

	1949	1953
Пољопривредне машине	тоне 10.393	11.179
Маchine радилице	тоне 1.002	2.611
Остале машине и уређаји	тоне 14.851	20.289
Ком. 535	ком. 1.329	

Ово повећање је резултат великог броја проширења асортимана и производње нових великих предузећа машиноградње, међу којима су најважнија: „Иво Лола Рибар“, „Змај“, „Победа“, „Првوماјска“, „Јединство“, „Литострој“, Творница стројева у Ступу, Метален завод „Тито“ у Скопју и друга. Иако је већи део ових предузећа 1949 године већ био у погону, њихово развијање производње долази до изражаја у периоду 1950—1953, јер је требало да се освоји низ нових производа који нису дотада рађени.

Поред овога освајања нових производа од стране новоизграђених предузећа машиноградње, проширена су и модернизована предузећа у Славонском Броду, Раковици, Смедеревској Паланци, Крушевцу, Марибору, Осијеку и другим местима.

Кретање производње електрониндустрије показују следећи индекси производње:

	1950	1951	1952	1953
Електрониндустрија, укупно	96	103	139	195
У томе:				
Производња електр. уређаја и мотора	98	122	187	275
Остала производња електрониндустрије	94	86	102	135

Ова индустрија показује стаалан пораст производње од 1950 године па надаље. Томе порасту је нарочито допринело стално проширивање асортимана производње од стране новоизграђених великих предузећа: „Раде Кончар“ — „Искра“ — „Р.Р. Заводи“. Најважнији производи ових предузећа раније уопште нису израђивани, а код неких од њих производња је удвојстручена у периоду 1949—1953, што се види из следећег прегледа:

Производња важнијих производа електрониндустрије:

	1949	1953
Ротационе машине kVA	136.928	291.006
Трансформатори kVA	167.530	589.614
Радио-апарати ¹⁾ ком.	37.880	37.613
Сијалице 000 ком.	2.963	5.174

Изградњом фабрике каблова Светозарево, која је у завршној фази, биће знатно проширене могућности извоза производа ове гране: уместо извоза бакра, ми

¹⁾ У 1949 години производња претставља само монтажу увезених делова, док се у 1953 години производња радио апарата врши на основу већег броја домаћих ставних делова.

ћемо се моћи у извозу у све већој мери да оријентисмо на извоз каблова.

Поред изградње нових капацитета и освајања нове производње у овој грани, проширени су такође капацитети и неких дотадашњих предузећа и то: „Тесла“ — „Контакт“ и „Новкабел“.

г) Производња војне индустрије

Са досадашњом изградњом, индустрија за производњу убојне опреме обухвата данас 30 крупнијих производних предузећа која су у погону, а још једно је у изградњи.¹⁾ Захваљујући досадашњој изградњи, ова индустрија данас располаже модерним и jakim капацитетима, која по својој техничкој опреми и технолошким поступцима највећим делом не заостају иза оваквих предузећа у индустријски развијеним земљама. Она су способна за производњу свих основних потреба Армије као што су: стрељачка, артиљериска и авионска муниција, пешадиска и артиљериска оруђа, борбена возила, инжењерска опрема, барути, експлозиви, ратни авиони, мотори, инструменти за оруђа, авијацију и везу и оптичке справе.

У оквиру ових капацитета, она је у периоду од 1950—1953 године овладава производњом низа нових производа као што су: разне врсте и калибри противавионске и стрељачке муниције, разне врсте пешадиских оружја, реактивна и безтрзајна оруђа и минобацици са одговарајућом муницијом, више врста артиљериских оруђа и муниције, авионски мотори, пламенобацици, гас-маске, разни војно-хемијски производи, разне врсте барута и војних експлозива, неколико врста артиљериских и нишанских оптичких справа, као и више врста електричних инструмената за авијацију и везу и низ других производа.

Укупна производња у предузећима војне индустрије порасла је у 1953 години у односу на производњу 1949 године узету као 100 на 332, док се у томе времену број запосленог особља повећао на 127. Сада ова индустрија упошљава око 35.000 лица.

Међутим, овакав пораст производње не претставља још одраз луних могућности производних капацитета војне индустрије, било због тога што се неки капацитети нису користили потпуније због недостатка стручне радне снаге, особито висококвалификованог кадра, недостатка буџетских средстава, било због овладавања компликоване технике нових производа.

У 1954 години завршиће се углавном изградња предузећа војне индустрије и добрим делом оформити предвиђени капацитети. (У наредним годинама предвиђају се доградње код свега 3—4 предузећа).

Ова индустрија и досада је делимично производила за потребе цивилног сектора. У 1953 години преко 10% укупне производње војне индустрије испоручено је цивилном сектору привреде. Сада се прелази на шири кооперацију војне и цивилне индустрије и на веће коришћење капацитета војне индустрије за потребе домаћег тржишта и извоз.

Анализа извршена крајем 1953 године показује, да знатан број предузећа војне индустрије (било у међусобној кооперацији, било у кооперацији с одговарајућим предузећима цивилног сектора) може, обзиром на капацитет и машински парк, да производи разне производе као што су: камиони, теретна и путничка кола, делови за тракторе, дизел-мотори, компресори, хидрауличне машине и хидраулични уређаји за сва возила, одливци и откваци од челика, разни прибор и инструменти за возила и читав низ артикала за широку потрошњу.

У том погледу нарочито је повољна ситуација код метало-прерађивачке индустрије војних предузећа чији погони, кад се задовоље потребе Армије, релативно

¹⁾ Један број војних предузећа која су раније радила искључиво за потребе Армије, пошто су задовољила њене потребе у одређеној опреми, преоријентисана су на цивилну производњу и не улазе у горњи број.

лако могу да пређу на производњу за цивилни сектор, с тим да се — у случају потребе — без сметњи опет преоријентисау на производњу за потребе ЈНА.

У приказу развитка војне индустрије није исказана **бродоградња**, чији напредак не заостаје за осталим гранама базичне индустрије.

Досада је извршена широка реконструкција постојећих и изградња нових бродоградилшта. Реконструисано је и проширено пет бродоградилшта, док су ново изграђена три бродоградилшта. Тиме су капацитети и техничке могућности наше бродоградње подигнути на такав ниво да су данас у стању пројектовати и градити све врсте трговачких и путничких бродова и бродове потребне нашој Ратној морнарици. Развој њиховог капацитета после ослобођења може се видети из следећих података:

	1949	1953 1949 = 100	Индекс
Обрађено црне металургије т.	5.300	22.000	415
Обрађено дрвене праће м ³	3.500	8.000	229

Број данас запослених радника у бродоградилштима износи преко 10.000.

Већ досада су бродоградилшта изградила бројне трговачке бродове од 130—4.700 тона носивости, док се управо налазе у градњи и трговачки бродови од 10.000 тона носивости. Исто тако, изграђени су и обновљени многи путнички бродови, водоносци, реморкери, једрењаци, клапете, танкери, пловне дизалице итд. За потребе Ратне морнарице изграђени су и обновљени ескортни разарачи, стражарски бродови, торпедни чамци, разни десантни бродови, барже, миноловци, танкери, транспортни, школски и матични бродови итд. Бродоградилшта су такође досада обрадила преко 25.000 тона разних железних конструкција као што су високе пећи, резервоари, цевоводи итд.

Упоредо са изградњом бродоградилшта решавало се и питање творница за производњу бродске опреме. Поред великог броја творница које су укључене у производњу појединих делова бродске опреме, нарочито железаре, посебно су у ту сврху изграђене творнице: парних турбина, дизел-мотора, дизалица, бродских арматура, електромотора и бродских инструмената. Ова предузећа већ сада производе бродске и стационарне парне турбине, центрифугалне пумпе, парне машине, мале и средње дизел моторе, разна витла, кормиларске стројеве, пропелере, разне електро-моторе и дизел генераторе, разводне плоче, вентиле и вентилне станице, рефлекторе итд.

Међутим, постојећи асортиман је још увек недоуљан и бродоградилшта су још делом упућена на увоз бродске опреме. Даљи развитак и јачање ових предузећа омогућиће производњу у нашој земљи највећег дела бродске опреме чиме ће се допринети бржој изградњи наше путничке и трговачке флоте.

Велики допринос за изградњу бродова имаће и Бродарски научни институт. Његовом изградњом су створене могућности за испитивање бродских мотора и пропелера. Он ће брзо постати центар за научно испитивање и сумирање наших искустава у градњи бродова.

д) Производња прерађивачке индустрије

За разлику од пораста производње изложених грана базичне индустрије, код већег броја грана прерађивачке индустрије осећа се пад у производњи у периоду 1949—1953 године, што се види из следећег индекса обима производње¹⁾:

¹⁾ Подела на базичну и прерађивачку индустрију вршена је по гранама производње. Међутим, у гранама прерађивачке индустрије имамо производа базичне индустрије, као напр. сумпорна киселина, азотна једињења, амонијачна и каустична сода и сл. производе у тешкој хемијској индустрији, затим целулоза, шпер и лесонит плоче у дрвној индустрији. Исто тако имамо у базичној индустрији производа широке потрошње, као напр., у електроиндустрији.

	1950	1951	1949 = 100	1953
Хемиска индустрија	104	103	106	119
Индустрија грађевинског материјала	112	94	99	115
Дрвна индустрија	94	76	66	71
Индустрија хартије	101	105	98	111
Индустрија текстила	95	84	76	74
Индустрија коже и обуће	95	81	65	58
Индустрија гуме	97	95	88	88
Прехрамбена индустрија	84	135	97	139
Индустрија дувана	87	63	74	64

Као што се види, константан и осетан је пад у индустрији текстила, коже и гуме, тј. у оним гранама које највећим делом зависе од увоза сировина (вуне, памука, коже, сирове гуме итд.). Тај пад у обиму производње био је, међутим, добрим делом надокнађен знатним проширењем асортимана производа и побољшањем њиховог квалитета.

Кретање производње прехранбене индустрије одражава утицај суше, која је довела до смањења сировина из пољопривредне производње. Слична, мада не и истоветна, зависност се огледа и у индустрији дувана.

У гранама прерађивачке индустрије вршене су такође знатне инвестиције иако не у оним размерама у којима су вршене у базичној индустрији.

У хемиској индустрији је извршено знатније проширивање капацитета за производњу сумпорне киселине у фабрикама у Шапцу, Крушевцу, Суботици и Цељу. Довршен је капацитет од 60.000 тона за производњу суперфосфата у Шапцу а у изградњи је и нови капацитет од 60.000 тона, који ће бити пуштен у погон у 1954. години. Изграђена је фабрика азотних једињења у Горажду, а проширује се капацитет фабрике соде у Лукавцу; изграђена је фабрика поливинил-хлорида „Југовинил“ у Каштелу Шућурцу код Сплита, уз коју је изграђена и електролиза соли за производњу хлора и каустичне соде; изграђена је фабрика анилинских боја у Цељу и фабрика хромних једињења „Југохром“ у Јогуновцу (Македонија).

У оквиру хемиске индустрије велики успон показује медицинска индустрија, која је повећала своју производњу око 13 пута у односу на стање пре рата. Изграђена је фабрика пеницилина у Земуну која се проширује и која ће у 1954. години удвостручити капацитет.

У дрвној индустрији изграђена је фабрика монтажних кућа у Завидовићима, комбинат дрвних плоча у Блажују, фабрика лесонит плоча у Фочи, фабрика намештаја у Новој Горици и фабрика савијеног намештаја у Врбовском. Оријентација дрвне индустрије у смислу производње вештачких плоча омогућиле развој индустрије намештаја и производњу других производа од дрвета за потребе домаћинства.

У индустрији целулозе и папира подигнута је фабрика сулфитне целулозе у Приједору. Проширена је фабрика целулозе у Видему а у изградњи су: фабрике сулфатне целулозе и натрон-папира у Маглају и фабрика рото-папира у Видему. Такође се врши реконструкција извесних других фабрика целулозе и папира.

У текстилној индустрији изграђене су предioniце памука у Приштини, Сињу, Мостару и Штипу и предioniце вуне у Тетову. Овом изградњом су усклађени капацитети предioniца и ткачница. У изградњи су такође и следећи објекти: ткачница памука у Штипу, ткачница вуне у Тетову и свиларски комбинат у Титовом Велесу.

Пуно коришћење постојећих капацитета текстилне индустрије омогућује производњу и потрошњу текстила приближно у висини средњоевропског просека.

Пре рата је у укупном увозу текстила увоз текстилних сировина претстављао свега 50%, док су преосталих 50% отпадали на увоз текстилних полупро-

извода и финалних производа. Изградњом напред наведених предузећа, нарочито предioniца памука, увоз текстилних сировина ће изнети преко 92% од укупног увоза текстила, што значи да ће свега 8% увоза отпасти на увоз полупроизвода и финалних производа индустрије текстила. Током ове године предвиђа се почетак изградње фабрике вискозе у Лозници, која ће омогућити да се наш увоз текстилних сировина смањи за око 35%.

У индустрији коже подигнута је нова фабрика ситне коже у Битољу.

У прехранбеној индустрији изграђена је фабрика скроба у Зрењанину, затим две уљаре (Брчко и Урошевац), две фабрике млека у праху као и фабрика риблих конзерви у Задру. Поред тога, током овога периода а нарочито у 1953. години, изграђен је иницијативом локалних органа низ мањих предузећа за прераду пољопривредних производа.

У индустрији дувана подигнуто је девет ферментационих завода.

Заостајање производње неких грана прерађивачке индустрије у периоду 1950—1953. год., није резултат недовољних капацитета, већ као што је изнето, недостатка сировина. То се најбоље види из следећег прегледа коришћења капацитета прерађивачке индустрије у 1952. години:

Процент коришћења капацитета

Хемиска индустрија	62
Индустрија хартије	84
Текстилна индустрија	61
Индустрија коже и обуће	61
Индустрија гуме	84
Прехрамбена индустрија	43
Индустрија дувана	52

У 1953. години је степен коришћења капацитета ових грана само незнатно поправљен, изузев код прехранбене индустрије.

Поред недовољне снабдевености сировинама, знатног утицаја на степен коришћења капацитета прерађивачке индустрије има и истрошеност машина и постројења, која је нарочито велика у млинској, текстилној и графичкој индустрији. Она такође повећава трошкове одржавања и отежава подизање квалитета производа у тим гранама. То захтева да се реконструкцији ових грана убудуће посвети већа пажња.

Начин обрачунавања амортизације који се предвиђа за 1954. годину и систем камата на вредност основних средстава допринеће свакако да предузећа, у границама могућности, настоје у већој мери да се боље користе капацитети.

Изградња нових и проширење постојећих капацитета и кретање физичког обима производње, било је истовремено праћено побољшањем квалитета, проширењем асортимана производа као и повећањем продуктивности рада.

У периоду од 1950—1953. године, а нарочито од средине 1951. године па надаље, долази у индустријској производњи до видног изражаја побољшање квалитета и проширење асортимана производње. Нарочито је осетно побољшање квалитета у оним гранама у којима постоји међусобна конкуренција предузећа. Тако на пример, у металопрерађивачкој индустрији и електроиндустрији, у индустрији текстила, индустрији коже и прехранбеној индустрији, као и у низу других грана дошло је до осетног побољшања квалитета производа. У гранама у којима се трајно или повремено осећа оскудица за појединим производима, питање квалитета се још увек поставља.

Захваљујући преради угља у кокс и преради нафте, знатно је проширен асортиман хемиских производа и разних продуката нафте као што су висококвалитетни бензин, мазива уља и слично.

У црној металургији проширен је асортиман великим бројем нових ваљаних и вучених производа, као и новом производњом бешавних цеви и др.

У индустрији неметала приступило се производњи разног ватросталног материјала и опека различитих формата, као и производњи извесних керамичких артикала који се нису производили ни пре рата ни у периоду до 1950 године.

Велико проширење асортимана у машиноградњи огледа се у производњи многобројних машина и уређаја за индустрију и рударство.

Потпуном изградњом кључних објеката асортиман производа ће се у још већој мери проширити, укључујући ту и производњу оних производа које израђује оразмерно мали број индустријски развијених земаља, као што су каблови, разни индустријски уређаји, трактори, рото-папир, натрон-папир итд.

Достигнути степен развика производних снага и садања производна способност предузећа, омогућују им да у још већој мери прошире своју производњу. У томе смислу нарочите користи може да пружи кооперација предузећа којом се, путем међусобне сарадње, омогућује израда и таквих производа које ни једно од предузећа не би могло само да производи. Тако на пример, у кооперацији може да се производи и нови тип трактора а да се не мора да подигне нова фабрика. Исто тако овим путем би се оствариле нове и боље могућности за извоз.

2. ПОЉОПРИВРЕДА И ШУМАРСТВО

а) ПОЉОПРИВРЕДА

Развитак пољопривредне производње веома је скроман и далеко заостаје иза развика у другим гранама. Код оцне постигнутих резултата током последњих четири године, ваља имати у виду три момента: прво, да смо имали две сушне године; друго, да је то период постепеног ослабањања пољопривреде од административног система, који није погодовао развиту пољопривредне производње и треће, концентрисане су снаге за што бржу индустријализацију, те није било средстава за веће ангажовање у пољопривреди.

Услед суше у 1950 години производња је била мања за 93 милијарде динара од просечне. Суша у 1952 години била је још тежа. Вредност укупне производње подбацила је за 144 милијарде према просечној години, а за 160 милијарди према 1951 години.

Напуштање административног система у области пољопривреде и промета пољопривредних производа вршено је постепено. Нови систем почиње у току 1951 године са укидањем откупа неких производа. Промене су касније ишле знатно брже, али су трајале све до прошле, 1953, године. Уредбом о имовинским односима и реорганизацији сељачких радних задруга разрешени су односи и тешкоће, које су израстале из задржавања сељака у овим задругама и створени су услови за демократски развика задругарства. Доношење Закона о пољопривредном земљишном фонду, којим је индивидуални земљишни посед сведен на 10 ха, такође претставља једну од крупних мера за развој социјалистичких производних односа у пољопривреди.

Најзад, досадашњи систем опорезивања по доходу са свим својим слабостима деловао је такође до краја протекле године.

Код оцне појединих података о кретању пољопривредне производње, који су изнети у овом извештају, треба имати у виду и друге факторе о којима ће касније бити речи.

Кретање структуре површина

Кретање појединих категорија пољопривредних површина имало је у протеклом периоду тенденцију незнатног смањења ораница и ливада, док су површине под воћњацима, виноградима и пашњацима у сталном порасту, као што се види у следећој табели:

Индекси пољопривредних површина
(1949 = 100)

Категорија површина	1950	1951	1952	1953
Оранице и баште	99	98	98	99
Воћњаци	103	107	108	111
Виногради	101	102	103	106
Ливаде	101	101	101	96
Пашњаци	102	105	105	113
Укупно пољопр. површ.	100	101	101	103

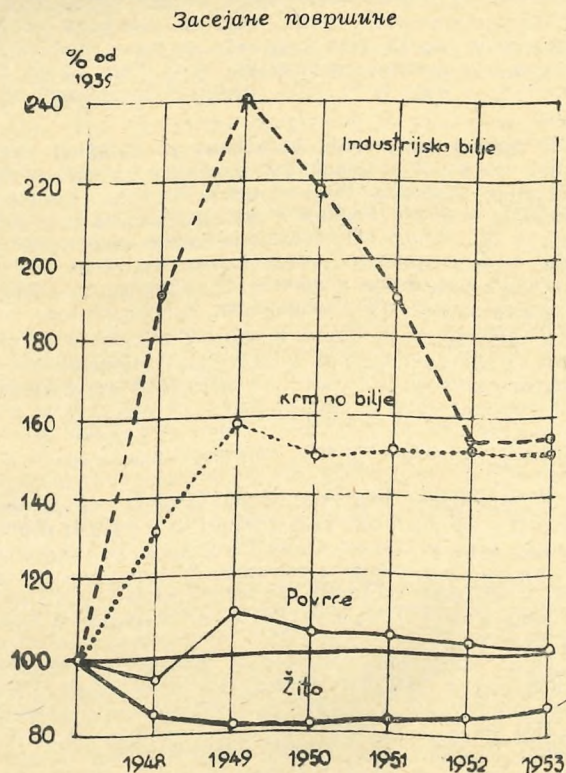
Пољопривредна површина у 1953 години у односу на 1949 год. је за 3% већа, што је резултат повећања површине пашњака, воћњака и винограда. Мада код винограда постоји повећање површина али се шире и површине под хибридима, зато је структура винограда лошија у односу на предратни период. У предратном периоду (1935—1939) хибриди су били заступљени са 7,3% док су у 1952 год. чинили 18% површине под виноградима. У овом повећању винограда и воћњака огледа се, између осталог, и тенденција произвођача да иде на производњу у којој су мање дошле до изражаја административне мере и која је омогућавала повољније цене.

Промене у структури сетвене површине

Поред промена у структури пољопривредних површина, интересантне су за протекли период и промене у коришћењу ораничних површина, што показује следећи преглед:

Групе култура	Структура засејаних површина					
	1939	1949	1950	1951	1952	1953
Засејане површине	100	100	100	100	100	100
Житом	86,2	76,9	78,2	78,9	80,0	80,6
Инд. биљем	2,8	7,3	6,7	5,9	4,9	4,8
Повртним биљем	6,0	7,2	6,9	6,8	6,7	6,5
Крмним биљем	5,0	8,6	8,2	8,4	8,4	8,1

Упоређујући површине засејане основним групама пољопривредних култура у послератном периоду са површинама у 1939 год. под истим културама добија се следећи графикон:

Док су у време прописивања обавезних сетвених планова знатно повећане површине под индустријским биљем, а мање под поврћем и крмним биљем, прелазом на слободно уговарање све се више испољава тенденција смањења површина под индустријским културама, нарочито на теренима који им не одговарају, што је праћено истовременим повећањем површина под житарицама. Овоме су узрок и сушне године, услед чега су цене жити на слободном тржишту биле веће, а брига сељака о сопственој исхрани појачана. Томе су допринеле и велике разлике у ценама међу житородним и другим подручјима, створене вишим транспортним тарифама и слабостима у промету пољопривредних производа уопште.

Следећи преглед даје детаљнији приказ промена сетвених површина, најважнијих пољопривредних култура:

Индекси кретања површина под најважнијим културама (1930 — 1939 = 100)¹⁾

Култура	1949	1950	1951	1952	1953
Пшеница	84	83	82	86	87
Кукуруз	85	87	89	88	90
Конопља	253	207	121	114	102
Сунцокрет	1320	1140	1020	920	940
Памук	2251	1401	807	425	340
Шећерна репа	250	286	281	222	236
Кромпир	88	91	84	90	91
Луцерка	202	187	192	209	231

Површине под пшеницом и кукурузом су у порасту, али су још увек мање од десетогодишњег предатног просека. Површине под конопљом, сунцокретом и нарочито памуком се смањују, али су још увек знатно веће од десетогодишњег предатног просека. Површина под шећерном репом се удвостручила у односу на предатни просек. Површина под кромпиром је мања у послератном периоду, док се површина под луцерком удвостручила.

Из ових прегледа о кретању засејаних површина види се тенденција враћања на предатну структуру засејаних површина, мада то не значи да ће она бити иста као и предатна. Код индустријског биља, а нарочито крмног биља запажа се задржавање на вишем нивоу, као што се види на графикону. Да ли је та измена структуре рационална са становишта привреде као целине треба да покажу посебне студије.

После укидања административних мера запажа се смањење површина под угаром. Само од 1952 год. до 1953 год. оне су се смањиле за 3,6%, што се објашњава већом заинтересованошћу произвођача за обраду земље.

Кретање приноса

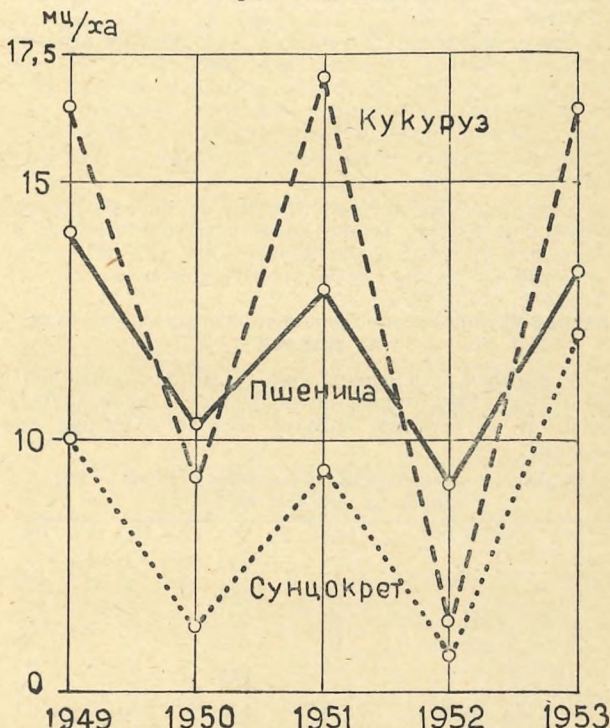
Услед слабе агротехнике, малих површина које се наводњавају и мале употребе вештачких ђубрива, утицај климатских услова у нашој пољопривреди је веома јак. То условљава појаву великих варијација у приносима код свих култура. То се најбоље види из кретања приноса током претходне четири године, за главне културе.

Култура	1949	1950	1951	1952	1953
Пшеница	14,1	10,3	12,9	9,1	13,2
Кукуруз	16,6	9,3	17,1	6,4	16,6
Конопља	42,9	24,6	40,5	26,1	49,9
Шећ. репа	122,4	86,4	192,8	67,3	179,9
Сунцокрет	10,0	6,3	9,4	5,8	12,1
Кромпир	88,4	42,7	72,3	47,4	84,1
Луцерка	37,3	24,8	45,5	25,5	43,2
Сено ливад.	18,0	11,7	20,7	12,4	20,1

¹⁾ База упоређења (1930—1939) је узета на основу података о површинама предатне Југославије, тј. без Истре, чије ораничне површине износе око 1% ораничне површине у ФНРЈ.

Следећи графикон још пластичније приказује нестабилност приноса у нашој пољопривреди и њену пуну зависност од климатских услова:

Принос по 1 ха

Чак и код воћа и грожђа приноси по стаблу односно чокоту јако варирају:

	1949	1950	1951	1952
Шљиве	7,0	4,0	20,4	4,3
Јабукe	21,1	12,6	21,0	18,5
Маслине	11,5	1,2	7,5	5,5
Грожђе	0,6	0,5	0,7	0,4

Ниво производње главних ратарских култура

У односу на десетогодишњи предатни просек 1930—1939, у протеклом периоду 1949—1953, са две катастрофалне сушне и две године нешто родније од просечних, укупан принос код главних култура износи:

Пшенице	94,2%	Конопље	101,7%
Кукуруза	73,3%	Сунцокрета	627,5%
Пиринча	200,0%	Кромпира	105,1%
Шећерне репе	205,6%	Луцерке	188,0%

Производња основних култура (осим пшенице и кукуруза) је већа у послератном периоду углавном услед повећане површине а не и услед већих приноса по 1 ха.

Кретање бројног стања стоке

Како се развој сточарства кретао у протеклом периоду показује овај преглед:

Кретање бројног стања стоке 1949 — 1953 год.

Почетак године	Коњи %		Говеда %		Овце %		Свиње %		Живина %	
	1949	1950	1951	1952	1953	1949	1950	1951	1952	1953
1949	1.050	100	5.264	100	11.650	100	4.127	100	19.287	100
1950	1.097	104	5.236	100	10.042	86	4.287	104	20.125	104
1951	1.095	104	4.729	90	10.273	88	3.911	95	17.110	89
1952	1.102	105	4.821	92	10.518	90	3.990	97	20.356	106
1953	1.126	107	4.995	95	11.400	98	4.520	110	19.576	102

Број коња је у сталном порасту, између осталог и зато што су били изузети од обавезног откупа. Исто-

времено број волова је у опадању иако број говеда у задње две године расте, али је још увек испод стања у 1949 години за 269.000 или за 5,1%. На порасту броја говеда, чак и поред прошлогодишње суше, најбоље се огледа повољан утицај новог система на кретање производње.

Треба истаћи да се успело у напорима на ограничавању броја коза у вези са обновом шума. Њихов је број почетком 1953 године у односу на 1949 год. сведен на 47%, при чему су спречене тенденције њиховог поновног пораста током 1951 год., баш у угроженим подручјима (Македонија, Црна Гора, Б и Х и Космет).

Поред напора произвођача, помоћ произвођачима у откупу и превозу сточне хране у угрожене рејоне у обе сушне године, као и додељивање сточне хране, допринеле су да смо очували сточни фонд.

Кретање укупне вредности пољопривредне производње по гранама

У поређењу са предратним десетогодишњим просеком 1930—1939 године, пољопривредна производња, укупно и по гранама, показује велика колебања по годинама:

Индекси пољопривредне производње у 1950 — 1953
у односу на 1930—1939 год. = 100

Врста производње	1950	1951	1952	1953
Укупна пољ. произв.	78	111	74	109
Ратарство	68	120	62	116
Воћарство	83	169	89	149
Виноградарство	86	149	84	113
Сточарство	94	91	87	94
Рибарство	191	180	183	206
Домаћа прерада	70	110	80	99

Из ових података тешко је у односу на укупну биљну производњу извадити друге закључке, сем оних о утицају климатских прилика. Међутим, види се да и поред већег бројног стања стоке, производност стоке је слабија, особито код говеда а делом и код свиња јер је до повећања стоке дошло пре свега код ситних газдинстава, где су слабији услови исхране и одгајивања.

Битни чиниоци који утичу на ниво пољопривредне производње

У оцени података о кретању производње у протеклом периоду треба указати и на промене у оним факторима који су непосредно везани за производњу.

Механизација. — И поред великих тешкоћа око развијања сопствене домаће производње пољопривредних машина и њиховог увоза, чињени су значајни напори да се у границама наших привредних могућности пољопривреди пружи савременија оруђа за производњу.

Промене у бројном стању неких главних пољопривредних машина

Врста машина	1948		1953	
	комада	индекс	комада	индекс
Трактори	7.227	100	9.500	132
Сејачице за стрна жита	35.000	100	55.000	153
Жетелице	16.000	100	30.000	187
Вршалице	17.600	100	18.500	105

И поред очигледног напретка у повећању опреме, бројно стање машина не задовољава наше потребе. Међутим, важно је напоменути да ће се стање поправити у наредним годинама са развојем домаће индустрије пољопривредних машина. Док је у 1950 год. произведено 53, 1951 већ 840, у 1952 години 789, дотле је у 1953 год. произведено 1.010 трактора. Скоро све крупније машине производе се већ у земљи и прећићемо у догледно време на производњу и оних које још не производимо, као комбајне, велике моторне пресалице и слично.

Тешкоће у бржем продирању механизације леже и у обиљу радне снаге на селу као последици пренасељености у пољопривреди и у високим ценама машина. Са развитком индустрије и извлачењем вишкова радне снаге са села, убрзаће се свакако и коришћење машина. За добро организованом машинском службом већ сада се осећа потреба. Више од половине сељачких газдинстава немају запрега. Опште задруге нису успеле да организују вршење услуга крупнијим машинама својим члановима. Оне нису довољно и рационално користиле кредите који су им стављени на располагање, и регресе, који су одобравани у прошлој години.

Хемизација. — Мада се потрошња вештачких ђубрива у току 1949—1952 године повећала двоструко а у 1953 год. троструко од предратне, ипак је то у односу на количине које се троше у развијенијим земљама исувише мало.

Заштита биља и стоке. — Штете које наносе биљне и сточне болести и штеточине премашују износ од 60 милијарди годишње, што значи да достижу око 40% тржних вишкова од пољопривреде. Особито је запустена заштита у воћарству. Калифорнијска штитава ваш изазвала је само у Словенији сушење 750.000 стабала, а угрожава још 13 милиона. Шарка шљиве избацила је из производње за последње 2 деценије 16 милиона стабала покегаче, а угрожава још 20 милиона. Опасне су болести на поврћу, на житима и др. Велику опасност претстављају кромпирова златица и дудовац. Сталне и велике штете наносе кукурузни црв, јабучини мољац, повремено губар, мишеви и др.

Занемарене су форме колективне заштите које су се у ранијим годинама показале добре. Срески народни одбори нису овим проблемима поклањали довољно пажње.

Штете у сточарству које долазе од болести иду на преко 15 милијарди годишње. Добром организацијом и обезбеђеним средствима досад је са успехом вођена борба против слинавке и шапа. Сигурно је да би са кадром и опремом које имамо, могли да се боримо исто толико успешно и са свим осталим сточним болестима и знатно да умањимо губитке.

Не можемо бити никако задовољни са оним што је досада учињено за заштиту биља и стоке. Решавању ових питања морамо приступити далеко енергичније. Ту је потребно више координације из једног центра, али тежиште сада лежи на организацијама пољопривредних произвођача, општинама, срезovima, па и народним републикама. За ову сврху треба ангажовати и средства заједнице. Велики значај овде имају и законски прописи који ће обавезати произвођаче да спроведу одређене мере, а ти прописи још не постоје.

Инвестиције. — Улагања у пољопривреду су релативно мала. За период 1949—1953 год. инвестирано је преко 102 милијарде или просечно 20,4 милијарди динара годишње. Углавном је све то ишло на пољопривредна добра и радне задруге. У мелиорационе објекте уложено је само 16% од ове суме.

Средства су уложена углавном у грађевине и велике мелиорационе радове (који нису довршени), а мало у воћњаке, винограде, набавку стоке, ситније мелиорације и објекте за прераду пољопривредних производа. То претставља слабост код инвестиционих улагања у пољопривреду што показује следећа структура инвестиција у периоду 1947—1951 године.

	Грађевине	Опрема	Остало	Укупно
Пољопривредна добра	77,7	9,4	12,9	100,0
Сељачке радне задруге	66,9	16,4	16,7	100,0

Овакву структуру улагања диктирале су потребе изградње ових новонасталих пољопривредних газдинстава. Међутим, ту је било и слабости.

Објекти који су подизани нису увек одговарали правим потребама и локалним условима, често су прецизионизирани и не могу се рационално користити. И на сектору пољопривредних инвестиција осетиле су

се слабости досадашњих инструмената и метода инвестирања уопште. Осим тога, индивидуални произвођачи нису били стимулирани на сопствене инвестиције у производњи.

Мелиорације. — До 1953 године на мелиорацијама није много урађено. Започети су, међутим, радови у свим подручјима. Спроведени су истражни радови на хидросистему Дунав—Тиса—Дунав и побољшавани постојећи системи за одводњавање, регулацију река и одбрану од поплава, уређење бујица и сл.

У последње две године радови на мелиорацијама су убрзани. У току је извођење дванаест већих објеката, који су раније започети:

- 1) Бачка — изградња система за наводњавање
- 2) Панчевачки Рит
- 3) Поље у Љубићко-трнавском срезу
- 4) Поље у Трстеничком срезу
- 5) Поље у Крушевачком срезу
- 6) Локални објекти — Шумане — Македонија
- 7) Адаптација и допуна система у Метохији
- 8) Барања
- 9) Повардарје (4 објекта)
- 10) Кумановско Поље
- 11) Студена Бара — Македонија
- 12) Љешко Поље — Црна Гора

Поред тога изводи се низ ситнијих објеката. Укупно је започет рад на наводњавању површине од око 135.000 ха. У току су и радови на допуни и реконструкцији ранијих система за одводњавање и већ су започети радови на 24 оваква објекта са 257.000 ха. Садашња наша оријентација у мелиорационим радовима није усмерена на веће објекте, већ на мање и допунске радове који при улагању мањих средстава могу дати брз и велики ефекат у пољопривредној производњи.

Пољопривредна служба. — Иако ова служба није имала устаљене облике, постепено је и ту дошло до знатног побољшања. Постојећа мрежа научних и теренских установа у служби пољопривреде са преко 400 објеката, претставља солидну основу за указивање стручне помоћи произвођачима и њиховим организацијама. Добијен је далеко већи број школованих стручњака захваљујући раду пет пољопривредних факултета, три ветеринарска и 42 средње пољопривредне школе.

У пољопривреди у погледу њеног унапређења и регулисања односа још смо доста у закашњењу са новим законским прописима. Тамо где их имамо, дејство им је слабо, услед непостојања инспекциске теренске службе. То се особито одражава на семенарство, заштити биља, виноградарству, сточарству, фибарству и др. што наноси велике штете пољопривреди. Већ је припремљен низ законских прописа, чија примена ће у многоме допринети унапређењу пољопривреде.

Привредне организације у пољопривреди

Имовински односи. — На почетку 1953 године, пре Уредбе о имовинским односима и реорганизацији сељачких радних задруга и Закона о пољопривредном земљишном фонду у општеној имовини учешће појединих сектора власништва било је:

	Општедруштвени	Задружни	Приватни
Оранична површина	4,5%	15,5%	80,0%
Број коња	4,1%	13,4%	82,5%
„ говеда	1,3%	11,1%	87,6%
„ оваца	2,4%	18,8%	78,8%
„ свиња	10,2%	19,2%	70,6%
„ живине	0,8%	14,8%	84,4%

Још недостају потпуни подаци о променама које су настале применом поменута два законска акта. Али је извесно да су те промене врло значајне. Имамо оспоравање једног дела сељачких радних задруга, али и повећање земљишног фонда у општеној имовини за око 250.000 ха обрадиве земље.

Пољопривредна добра. — У периоду 1949—1952 г. било је великих промена у броју и склопу пољопривредних добара, што је био одраз промена у привредном систему. На почетку, за време рационализованог снабдевања постојале су бројне економије, а касније је највећи број тих економија ликвидан.

Почетком 1949 године било је 1.255 добара са 422.507 ха земље или 336 ха по добру (податак према попису стоке 31-1-1949), док је почетком 1952 године било само 737 добара са 610.287 ха земље или 828 ха просечно по добру. Како се види овде се удвостручила површина земљишта у крупним социјалистичким газдинствима са управљањем произвођача.

Иако још нису потпуно технички опремљена, пољопривредна добра су почела већ знатније да утичу на производњу у својој ближој и даљој околини, а нарочито на снабдевање тржишта. Међутим, добра још немају битног значаја у снабдевању пољопривреде семенском робом и приплодом стоком, нити су се у том правцу оријентисала. Увоз дебелих свиња и приплодних говеда за пољопривредна добра требало би тако искористити да она постану расадник за све остале произвођаче.

Опште земљорадничке задруге. — Бројчано су се врло брзо развијале. Од око 5.000 у 1945 год. са 493.000 чланова, њихов број се 31-XII-1952 год. попео на 7.200 са 3.300.000 чланова. Али, привредни развој ових задруга иде веома споро. Оне су остале углавном на пословима снабдевања села индустријском робом, док су мало постигле на подизању и унапређењу производње, у погледу откупа и промета пољопривредних производа, па и у погледу дизања техничког и културног нивоа пољопривредника. Робни промет у овим задругама у 1952 години износио је 82,8 милијарди динара од чега је 67,1% отпало на индустријске, а само 19,8% на пољопривредне производе, поред 6,9% на угоститељство и свега 6,2% на прераду сопствених производа. Постоје сви објективни услови да ће ове задруге у даљем развоју напредовати знатно брже.

Сељачке радне задруге су се такође врло брзо развијале у погледу броја и обухватања домаћинства и површине, а далеко спорије у погледу производње.

Укидање откупа и слободније тржиште довеле су до осетног колебања међу чланством сељачких радних задруга што се одражавало на споријем економском учвршћењу, недовољно ефикасном коришћењу средстава која су им стајала на располагању, недовољном подизању производности рада итд. Број радних дана по члану био је мали. У низу случајева задругари су углавном радили само на окућници.

У 1952 години начињен је био значајан корак у консолидацији задруга у житородном подручју спровођењем арондације код 939 СРЗ. До краја 1952 год. СРЗ су основале 672 индустријска погона, 765 радионица за прераду пољопривредних производа и 3.691 занатску радионицу. Један део задруга имао је крупних успеха. У просеку су приноси главних култура били већи у задругама неголи код индивидуалних сељака, али њихова укупна производња је споро напредовала.

И поред тих успеха, упоредо са ослобађањем пољопривреде од административног туторства јачала је тежња великог броја чланова да напусте ове задруге. Даље задржавање ових сељака у задругама ма каквим административним мерама било би супротно нашем привредном и друштвеном систему. Због тога је и донета Уредба о имовинским односима и реорганизацији сељачких радних задруга, којом су разрешени сви односи настали у ранијем периоду, а даљем развоју задружне пољопривреде отворен је слободан пут. Радне задруге, које су наставиле са пословањем после примене уредбе, показују далеко већу животну способност. Пошто су прошле период првих искустава и инвестиционих улагања оне данас имају све материјалне услове за брже успехе у повећању производње.

Примена Закона о пољопривредном земљишном фонду

Подаци показују да је примена овог закона дала задовољавајуће резултате. Било је предвиђено да ће се за пољопривредни земљишни фонд општенародне имовине откупити 275.368 хектара обрадиве земље у читавој земљи. До 1 децембра 1953 откупљено је укупно 258.393 хектара. Подаци о обиму земље која ће прећи у земљишни фонд општенародне имовине могу се сматрати углавном коначним јер је утврђивање површина у свим народним републикама завршено.

Укупна накнада за откупљену земљу износи у целој земљи, без Црне Горе, око 15.357,5 милиона динара или просечно 53.464 динара по хектару. Из земљишног фонда је расподељено пољопривредним организацијама и установама укупно 227.866 хектара земље у читавој Југославији без Црне Горе. То значи да је још остато недодељено 30.527 хектара земљишта што вероватно претставља површине које ће се у смислу члана 27 Закона о пољопривредном земљишном фонду оставити на коришћење ранијем сопственику, одредити за пошумљавање и дати разним школама и станицама. Због тога се може сматрати да је и расподела земљишта из овог фонда углавном завршена. Највећи део додељеног земљишта припада на реорганизоване сељачке радне задруге, а нешто мањи део на опште земљорадничке задруге (сељачке радне задруге: 52.377 хектара, а опште земљорадничке задруге 49.509 хектара). Ова чињеница указује на потребу саобраћавања правила тих задруга новим условима ради извршења обавезе коју предвиђа чл. 8 Закона о пољопривредном земљишном фонду. Засада, осим Војводине, није учињено много на извршавању овог задатка. За пољопривредне организације којима је додељена земља из фонда били су предвиђени инвестициони кредити од укупно 2.965 милиона динара. Од тога је тражено 1.928 милиона, а стварно је досад одобрено 1.039 милиона. (Недостају подаци за НР Србију осим Војводине и за НР Црну Гору).

За успешно решавање овог важног посла могу послужити подаци о правном решењу односа. Према последњим подацима од укупно 68.765 предмета откупа земље донета су решења за 59.998 предмета а још није решено 8.767 случајева. То значи да још није решено само око 12,5% предмета. У већини случајева ранији сопственици нису користили право жалбе. Број поднетих жалби износи 11.180, што значи да су жалбе поднете само у 17% случајева. Још мањи је број поднетих тужби суду. Број поднетих тужби износи 4.317 што значи да се односи на 7% решених предмета.

Ови подаци показују да у целини узев број решених предмета неће се битно мењати. То показује и чињеница да је број одбивених жалби око 6.007. Републичке комисије за пољопривредни земљишни фонд су ефикасно решавале предмете док је рад судова знатно спорији. Ако би се по досадашњем темпу решавали предмети у судовима то би значило да предмети који су поднети судовима могу правоснажно да се реше тек за шест месеци.

Али остаје још низ питања у вези са спровођењем овог закона који треба примењивати у следећим месецима.¹⁾

Спровођење уредбе о имовинским односима и реорганизацији сељачких радних задруга

Иако се не располаже засад потпуним цифарским подацима, ипак се може рећи да је и примена ове уредбе задовољавајуће извршена јер је враћање земље бившим задругарима, као и враћање инвентара углавном свуда фактички спроведено на основу привремених решења. Али рад имовинских комисија одвија се споро тако да оне тек почињу да доносе билансе на основу којих треба да израде распоредна решења. То исто важи и за издавање имовинских исправа у случајевима појединачног иступања из задруга. Решењу ових питања треба приступити са више реализма и упорности.

То исто важи и за спровођење ове уредбе у целини.

¹⁾ Извор: Савезни државни секретаријат за по-
словне народне привреде, Вилтен бр. 1 за 1954 год.

Порески систем у пољопривреди

Пореска давања нашег села после ослобођења су релативно ниска. Она су била највиша у 1953 години кад су износила свега 26.500 милиона динара. У употребењу са предатним давањима села (порез, прирез, отплата дугова и др.) ово претставља знатно мање оптерећење наше пољопривреде.

И поред тога измена система опорезивања претставља једно од питања које је после укидања обавезних откупа највише интересовало пољопривреднике. То је разумљиво. Код досадашњег система одређивања пореске основице (дохотка) није било објективних мерила, и нужно је долазило до разних произвољности и неправилности. Поред тога овај систем опорезивања није деловао стимулативно на интерес произвођача да повећају напоре и улагање средстава за проширење и унапређење своје производње.

Почетком 1952 године приступило се припремама за прелаз на опорезивање по катастру. Док се није припремио катастарски елаборат није било могуће прећи на нови систем опорезивања.

Већ је објављена Уредба о опорезивању на основу катастра. Тиме ће бити порез правилније расподељен, објективно заснован и унапред познат, што ће без сумње повољно утицати на развијање производње.

Најзад, треба напоменути да ће у новом пореском систему доћи до извесне измене у пореском оптерећењу међу појединим рејонима. Нарочито међу појединим домаћинствима. Битно је да ће у новом систему целокупну пореску политику да воде самоуправне јединице — срески одбори и већа произвођача — и да ће оне располагати средствима убраним на име пореза.

Кредитирање пољопривреде

У протеклом периоду пољопривреда је добијала кредит углавном преко пољопривредних добара и задруга. Поред инвестиционих средстава о којима је раније било речи, ове организације су располагале знатним краткорочним кредитима. У периоду 1949 — 1952 године сељачке радне задруге користиле су 6.052 милиона динара краткорочних кредита, а опште земљорадничке задруге 43.200 милиона динара краткорочних и 2.110 милиона динара дугорочних кредита. Осим тога, сељачким радним задругама је у 1952 години отписано 8.563 милиона динара инвестиционих кредита.

У овом периоду индивидуални пољопривредни произвођачи нису непосредно добијали кредите већ преко општих земљорадничких задруга према расположивим кредитним средствима и могућностима које је давао робно-новчани биланс.

Међутим, погрешно је извучити закључак да индивидуални произвођачи нису уопште били кредитирани. Кредитирање општих земљорадничких задруга није ништа дуго до кредитирање индивидуалних произвођача, али посредним путем. Поред тога они су путем разних аванса, додељивања семена, вештачких ђубрива и других средстава за контрахирану производњу, стварно кредитирани краткорочним средствима.

Поред даљег развијања досадашњих облика кредитирања индивидуалних произвођача, они ће убудуће моћи да користе и инвестиционе кредите. Наша одвајања дугорочних кредитних средстава за потребе пољопривреде биће у наредним годинама већа. Осим тога, ограничавањем индивидуалног поседа на 10 хектара ограничене су могућности експлоатације на селу и створена је основа за слободнију привредну активност индивидуалних пољопривредника. Не само да се смањила потреба административних мера у ограничавању њихове привредне активности, већ смо у могућности да им пружимо и кредитну помоћ за проширење производње на поседима у границама законског максимума.

Кредитирање индивидуалних пољопривредних произвођача код нас мора да се разликује и по обиму и по начину додељивања кредита, од предатног кредитирања. Наш циљ је пружање пољопривредном произвођачу помоћи од заједнице да своју производњу развије у мери коју му обезбеђује његов посед и да му оставимо довољно времена да сам потражи пут у смислу социјалистичких производних односа. Због тога ће кредитирање индивидуалних произвођача морати да иде преко земљорадничких задруга, које ће пред друштвом носити одговорност за рационалну употребу кредитних средстава које ће добијати њихови чланови.

Тржиште

Наш општи привредни развој и структуралне промене становништва које из тог развоја настају из године у годину јачају потражњу пољопривредних производа. Досад је пораст потрошње ишао брже од пораста производње и понуде пољопривредних производа. Такво кретање понуде и потражње има за последицу тенденцију повећања цена пољопривредних производа, што ће само по себи још неко време стварати извесне тешкоће на тржишту.

Треба нагласити да услед тешкоћа у обезбеђењу градског становништва основним прехранбеним производима (хлеб, маст, уље и шећер) било је нужно одржавање ових цена на одређеном нивоу путем друштвене интервенције.

За сређивање прилика на овом тржишту, у протеклом периоду, најважније је укидање откупа и слободни промет. То је већ досад дало позитивне резултате и може се очекивати да ће они убудуће бити већи.

Најмање је досад учињено у погледу организационе и материјалне изградње опреме за промет пољопривредних производа.

Земљорадничке задруге и трговинска предузећа за промет пољопривредних производа нису искористиле могућности које пружа слободно тржиште за повећање производње и промета пољопривредних производа. Њихово пословање оптерећено је организационим слабостима, недостатком складишта подесних за чување производа и др. Пропадање производа је велико. Недостатак хладњача и ситних радионица за прераду а затим и слаб транспорт погоршавају ову ситуацију. Отуда настаје велика разлика између откупних и продајних цена. Велике разлике цена по рејонима, знатне осцилације цена по сезонама, често и у току дана, и неплаћање производа према квалитету, негативно утичу на производњу. Слабости у промету погађају особито произвођаче у крајевима који су удаљени од тржишта док произвођачи у близини градова долазе на лакши начин до већих прихода, продајући по малопродајним ценама као и трговинска мрежа. У оба случаја то делује неповољно на развијање производње.

Прехранбена индустрија још није у стању да јачим захватом пољопривредних производа утиче на консолидацију тржишта.

За досадашњи и будући развој пољопривредне производње изванредни значај имају аграрно-политичке мере које су спроведене у протеклом периоду. Ваља одмах нагласити да се са спровођењем појединих мера ишло постепено и у сагласности са општим економским развитком у земљи. Неке од тих мера, биле су везане за извршење обимних припремних радова. За протекли период може се рећи да претставља период изградње једне комплексне политике која треба да донесе резултате у наредним годинама.

Даље унапређење пољопривреде

Чињеница је да је наша пољопривреда пренасељена. Овај проблем се већ досадашњим развојем делимично решава а убудуће ће се још брже решавати. На садашњем ступњу, међутим, и сама пољопривредност.

има велике могућности за коришћење резерви радне снаге: у локалним мелиорацијама, разноврсној производњи, интензивирању производње уопште, споредним занимањима особито у планинским крајевима. Релативну незапосленост на селу скрива ситна робна и натурална производња, а појачавају је штетне навике из прошлости, заосталост, мале потребе и низак стандард великог дела сељака.

Тенденција повећања површина под житима уз смањење индустриског, повртног и крмног биља је штетна, нарочито у крајевима који су за успевање жита неподесни а погодни за дефицитне индустријске и друге културе. Гајење индустриског биља, раног поврћа и крмног биља пружа далеко веће економске користи. Да би се успело у томе нужно је да се утиче на ублажавање великих разлика у ценама између појединих крајева (напр. цена кукурузу априла 1952 године била је у Шапцу и Брчком 900 а у Титограду 2.000 динара по мц.), као и других слабости у промету пољопривредних производа.

Особито је нужна преоријентација производње у тзв. пасивним подручјима, где би се на рачун жита могла повисити производња дувана, памука, кикирикија, крмног биља и раног поврћа. Произвођачи ће се поступно, с развојем привреде оријентисати све више на производњу за тржиште а не првенствено за своје потребе. Самим тим ће почети да боље користе природне услове и да повећају производњу.

Општи степен интензитета наше пољопривреде засад још ни из далека не одговара обилу радне снаге на селу. Искуство са радним задругама, особито након њихове реорганизације, показује да се засад мора много озбиљније прићи интензивирању производње на ситним и средњим газдинствима. У ту сврху ваља испитати све инструменте који иду за повећањем производње а самим тим и повећање вишкова за тржиште. Она могу постићи и већу вредност производње по јединици површине појачаним гајењем интензивних култура и држањем стоке, особито применом мањих машина и многоструких оруђа и пуним коришћењем расположивих средстава.

Максимирањем сељачког поседа на 10 ха ограничена је могућност експлоатације на селу. Међутим, оставили смо потпуну слободу индивидуалним сељацима и не мислимо да их административним мерама ограничавамо. Нека они развијају у горњим границама своја газдинства колико им слободно тржиште дозвољава. Ширење гласова о даљем ограничавању поседа је без основа.

И поред садашњег већег интереса самих произвођача за инвестиције у смислу повећања производње у пољопривреди, морамо још увек да изводимо веће мелиорационе радове, да дајемо премије произвођачима за семе, приплодну стоку и саднице, да уређујемо бујнице, спроводимо одбрану од поплава. Погодним средствима мораће се још за извесно време помагати брже снабдевање пољопривреде крупним средствима за производњу и стимулирати већа употреба вештачких ђубрива као и колективна заштита биља и стоке.

Без кредита за инвестиције добрима, задругама и индивидуалним сељацима не би могли очекивати неки већи пораст производње. Ту су нарочито важне мање инвестиције које дају бржи ефекат у пољопривредној производњи. Већ је у 1953 години учињен први корак.

Удео крупних газдинстава и после реорганизације највећег броја задруга неће бити мали. Он ће да износи око 12% укупне производње а више од једне трећине тржишних вишкова. Да би ова газдинства деловала на околину и опште унапређење као крупна газдинства, потребно је да инвестирају тако да се брзо добија резултат. Специјализација производње омогућиће њено повећање и повишење производ-

На основу досадашњег искуства и правца даљег привредног развоја, програми унапређења пољопривреде требало би да поставе као главни циљ повећање производње: путем механизације и ђубрењем, реорганизацијом и интензивирањем сточарства, развијањем унутрашњег тржишта, уз побољшање саобраћаја, тарифа, промета и изградње јаче прерађивачке индустрије за конзервирање и прераду пољопривредних производа.

б) ШУМАРСТВО

Шумски фонд

Опште стање шумског фонда није задовољавајуће. То је првенствено резултат предатних претераних сеча, а затим сеча по ослобођењу, услед повећаних потреба у дрвету у периоду обнове и изградње као и због извоза ради уравнотежења платног биланса.

Удео шумског земљишта у укупној површини у ФНРЈ износи 38,2%. Од укупне шумске површине обрасло је шумом 81%, а необрасле и огољене шумске површине чине 19%¹⁾.

Структура узгојних типова шума у ФНРЈ је неповољна. Само је 57% високих шума у којима се производи техничко и огревно дрво, од којих је 17% високих једнодобних шума, а 40% преборних шума, док је 22% ниских а 21% шума су шикаре, са незнатном дрвном масом и малом економском вредношћу. Велики део апсолутно шумског земљишта је огољен, изложен спирањима, ерозији и потпуној деградацији.

Гајење шума

У току 1950—1953 године постигнути су велики успеси у пошумљавању. Пошумљено је нових 172.000 хектара односно просечно годишње 43.000 хектара, док је у годинама пред рат просечно годишње пошумљено око 9.000 ха. Још више се успело у мелiorисању шумских подручја. Успешно је мелiorисано 433.000 ха односно просечно на годину 108.000 ха. Вредност уложених средстава за поменуте радове износи 5.996 милиона динара. Међутим, у погледу уређења шума успеси нису задовољавајући и поред уређених око 1.750.000 ха.

Отвореност шума за експлоатацију остала је врло слаба. Стога се право рационално шумско газдовање може вршити само у мањем делу шума (29%). 5% шума је потпуно неотворено. У њима прираст стагнира, што са гледишта шумске привреде претставља чист губитак. Ниска техничка опремљеност је једна од основних слабости нашег шумарства. На 1.000 ха шума долази само 2,2 км главних шумских комуникација. Ипак је и ту у овом периоду дошло до преоријентације. Знатно је више уложено средстава у комуникације и друге техничке објекте.

Важно је истаћи да је у овом периоду први пут посвећена озбиљна пажња мелiorацијама планинских пашњака, која су од великог значаја за побољшање крмне базе а тиме посредно и за заштиту шума. За ту сврху дато је 412 милиона динара.

Најважнији садањи проблем шумарства су на првом месту отварање још неотворених шумских рејона и проширење мреже шумских комуникација у шумама, које су делимично отворене а у циљу рационалног коришћења посеченог дрвета, тј. извлачења свег посеченог дрвета и повећања прираста шума. Затим, сузбијање бесправне сече, мелiorација деградираних шума и пошумљавање осталих шумских површина са увођењем нових врста, које брзо расту и честара, којих имамо мало.

Нарочито је тешко питање очувања шума и пошумљавање у неразвијеним подручјима, где су интереси становништва (паша, лисник, шушањ, нарочито огрев и грађа) у противности са политиком пошумљавања, и где то претставља велики и сложен друштвено-економски проблем. Проблем сеоске сече, нарочито где се употребљавају отворена огњишта и шумске паше

прилично је заострен. Отуда проблеми обнове шума, разграничења између пашњака и шума и искоришћавања шума, треба да постану основни проблеми самоуправа (срезава и општина).

Експлоатација шума

Подаци о индустриској експлоатацији шума показују да су у овом периоду предузете мере да се штеди и рационалније користи шумски фонд:

	1950	1951	1952	1953
Посечена дрвна маса у 000 м ³	9.756	8.241	8.776	7.202

(ИЗВОР: Савезни завод за статистику и евиденцију).

Као што се види, у периоду 1950 до 1953, и нарочито у 1953 години осетно се смањила сеча вршена од стране дрвно-индустријских предузећа услед смањених потреба за техничком грађом и напора да се дрво боље користи а шумски фонд штеди. Обим експлоатације шума, коју врше дрвно-индустријска предузећа је с обзиром на садашње околности задовољавајући док су сеоске сече још увек високе.

Удео дрвета за огрев у укупно посеченим количинама је доста висок, што говори о томе да се дрво још увек нерационално користи, обзиром на могућност потрошње угља и увођење штедњака и пећи у планинским селима.

Количине посеченог дрвета за огрев у индустриској сечи и њихов удео у укупно посеченој дрвној маси у ФНРЈ

Године	000 м ³	%
1950	3.048	31,2
1951	2.574	31,2
1952	3.056	34,8
1953	2.333	32,3

Пошто су ове количине огревног дрвета добивене експлоатацијом дрвно-индустријских предузећа биле недовољне да задовоље потребе, вршене су и остале сече (локална предузећа, ГНО и СНО, синдикати, задруге и сл.).

Битан је проблем, међутим, не у индустриској сечи, која се контролише и евидентира, већ у сеоској сечи, далеко већој по обиму од индустријске, која се не може пратити и евидентирати и коју је врло тешко ограничити. Подаци прошлогодишње анкете Савезног завода за статистику и евиденцију о потрошњи огревног дрвета на селу, показују да су досадашње процене о њој ниске и да она иде чак на 23 милиона м³, од чега највиши део пада на државне шуме, а често и на младу шуму, недораслу за правилну, рационалну експлоатацију. Шуме у ФНРЈ су са 75% општедруштвене, а свега 25% приватне и задружне, што очито говори да ова сеча погађа друштвени фонд шума.

По анкети Савезног завода за статистику и евиденцију годишња потрошња дрвета, например само у НР Србији, која је најсиромашнија у шумама, иде на 13 милиона м³, у БиХ преко 6 милиона. Само у Србији има 583.000 отворених огњишта, 0,57 по домаћинству. На Космету су отворена огњишта скоро искључиво у употреби, ту један штедњак долази на 6 домаћинстава. Отуда су преко потребне мере о ограничењу сеоске сече, економској употреби дрвета, у потискивању отворених огњишта, као и поправци ложишта, коришћењу отпадака и другог материјала за огрев, а нарочито у већем гајењу дрвета изван шума.

Нужно је решити и питања надлежности у погледу бриге о шумама и у спровођењу свих мера које иду за чување и правилну експлоатацију шумског фонда, које има велики значај за читаву привреду, особито за пољопривреду, енергетику и саобраћај, а од особите је важности и за привредно санирање наших неразвијених подручја.

Подизањем дрвне индустрије за производњу шпер, лесонит и других дрвних плоча и целулозе, у чијој се

¹⁾ Извор: Документација Економског института ФНРЈ.

производњи може употребити и слабокавалитетно дрво и дрвни отпадак побољшаће се искоришћење дрвета и уједно добити производи високе вредности. А да би се ова индустрија могла развијати потребно је извршити што већу штедњу нарочито огревног дрвета, које се уместо ложења може искористити као индустријска сировина. На тај ће се начин и поред смањења сече шума омогућити даљи развој индустријске прераде дрвета и добити они производи које привредни развој земље тражи у све већој мери.

3. САОБРАЋАЈ

Основна карактеристика нашег саобраћаја у послератном периоду била је општи пораст потреба превоза робе и путника, које су саобраћајни капацитети, иако у порасту, једва стизали да задовоље, и ограничене могућности инвестирања у ову привредну делатност.

У циљу решавања тешкоћа нашег саобраћаја које из овога произлазе, наша политика у области саобраћаја усмеравана је у правцу проширивања капацитета у оквиру постојећих могућности инвестирања, и побољшања организације употребе саобраћајних капацитета, како би интензивирањем превоза користили унутрашње резерве.

Величина и распоред уложених инвестиција до 1949 године омогућили су да саобраћај углавном одговори потребама привреде. У превозу робе све веће учешће имали су производи који су били од посебне важности за индустријализацију земље, као што су угаљ, руде, производи металургије, грађевински материјал и дрво.

Међутим, од 1950—1953 године, било је неопходно смањивати инвестиције у саобраћају у корист индустријских кључних објеката, па су у том циљу чак били блокирани и неки фондови амортизације саобраћаја. У 1950 и 1951 години инвестиције у саобраћају биле су приближно на истом нивоу тј. у износу од 37,7 и 37,5 милијарди динара, да би у 1952 години пале на 28,3 милијарди, а у 1953 на 24,5 милијарде динара^{*)} све по ценама из 1952 године.

Ипак, ово ограничавање инвестиција није битно ометало саобраћај у вршењу његове привредне функције. Инвестициона средства коришћена су углавном за изградњу и реконструкцију железничких пута, на обнову и одржавање саобраћајног парка, а само делимично и за његово проширење. Новоградња саобраћајних средстава вршена је углавном у поморском саобраћају.

Наша поморска трговачка флота повећала се у овом периоду од 200.500 у 1949 на 263.800 БРТ у 1953 г. или за 31,6% (у бродовима од 100 БРТ на више).

Бољим коришћењем носивости возног парка и бољом организацијом вуче (тј. повећањем тежине возова и просечног оптерећења кола као и смањењем обрта кола), радни колективи су почели да у већој мери користе унутрашње резерве у саобраћају, што је омогућило скоро нормално задовољење потреба привреде. Док је у 1939 години на железницама просечна бруто тежина теретног воза износила 357 тона а у 1949 години 500 тона, у 1952 години износила је 559 тона. Просечан утовар у једна теретна кола од 11,4 тоне у 1939 години попео се на 13,5 тона у 1952 години. Бруто оптерећење локомотиве у раду повећало се од 275 тона у 1939 и 382 тоне у 1949 год. на 394 тоне у 1952 години.

Све ове бројке показују и у којој мери се, због повећаних потреба, ишло и на интензивније коришћење возног парка.

У јавном аутосаобраћају је у 1946 години превезено сваким камионом 655 тона, а у 1952 години 1498 тона.

Обим робног транспорта код јавних транспортних предузећа износио је у последње четири године — (у хиљадама тона):

Година	Жел. саобраћај	Поморски саобраћај	Речни саобраћај ¹⁾	Друмски саобраћај
1950	46.072	2.572	3.141	6.160
1951	41.819	2.983	3.391	7.624
1952	37.939	3.383	2.977	4.875
1953 процена	38.558	3.192	3.180	5.576

Из овога произлази да је у јавном превозу робе у 1953 години суделовала железница са 76,3%, поморство са 6,3%, речни саобраћај са 6,3% и друмски саобраћај са 11,1%. Међутим, значај друмског саобраћаја много је већи јер се ван саобраћајних привредних организација, то јест у рудницама, творницама и другим предузећима, 1952 године налазило око 75% камиона, па се може узети да на аутосаобраћај отпада око 37% од укупно превезене робе. Када би се укључио и запрежни превоз овај проценат би још порастао и показао од коликог је значаја изградња и одржавање друмова у нашој земљи.

Треба, међутим, истаћи да средња дужина превозења робе, према подацима из 1952 године, износи на железницама око 220 км., у поморству близу 2000 миља, а речном саобраћају око 230 км., и у друмском саобраћају 23 км., што даје посебан значај и место поморском и железничком саобраћају. То се види и из следеће табеле:

Тонски километри — у милионима

Година	Жел. саобраћај	Поморски саобраћај	Речни саобраћај	Друмски саобраћај
1950	9.944	7.867	525	134
1951	8.704	11.281	637	160
1952	8.383	12.327	688	112
1953 процена	8.577	13.036	505	104

Нове привредне мере и тарифна политика утицали су на мењање обима транспорта у појединим гранама саобраћаја почев од 1949 године. У железничком саобраћају опадање обима промета робе почело је од 1950 године због мањег превоза грађевинског материјала и дрвета, који у железничком транспорту учествује са око 40%. Од 1951 године, па до друге половине 1953 године, на смањење промета је утицало укидање дистрибуције и повишење тарифа, као и смањење пољопривредне производње у сушној 1952 години. Повишење тарифа у железничком саобраћају и потребе тржишта широке потрошње изазвали су у 1953 години преоријентацију на коришћење услуга друмског саобраћаја. Иако друмски саобраћај у нашој земљи нема квалитете модерног друмског саобраћаја (добре путеве и модерна возила), његово коришћење због брзине и еластичности превоза има извесне предности над железничким транспортом на краћим релацијама.

У поморском саобраћају константно расте превоз робе због пораста спољно трговинске размене и проширења капацитета.

Мере којима је био циљ што рационалнија употреба постојећих капацитета, нашле су свој израз тек са деловањем новог привредног система. Коришћење саобраћајних услуга тиме је приближено стварној потреби. Нарочито су у железничком саобраћају смањени нерационални и сувишни превози. Корисници транспорта су постали материјално заинтересовани за економичније коришћење саобраћајних услуга, а поготово за интензивно коришћење властитих превозних средстава.

У истом правцу деловала је и тарифна политика. У том циљу повишене су тарифе превоза робе и путника у 1951 и 1952 години. Међутим, извршено повишење железничких робних и путничких тарифа није било сасвим добро одмерено, што је поред суше утицало да у 1952 години капацитети железничког саобраћаја буду искоришћени само са око 78%. Због

¹⁾ Подаци речног саобраћаја односе се само на предузећа: Југословенско речно бродарство и Бродарско багерско предузеће.

тога је у 1952 и 1953 години спроведено делимично снижење транспортних тарифа, како путничких тако и робних, нарочито за масовне производе (угаљ, руде и сл.) и за неке пољопривредне производе. Ово је у другој половини 1953 године, поред повећања производње, утицало на повећање железничког превоза.

Политика снижења тарифа у 1953 години била је усмерена на то, да путничке тарифе омогуће пуније задовољење потреба становништва, у оквиру расположивих капацитета.

Година	Превезени путници на железници (у хиљадама)	Индекс 1949 = 100
1950	179.022	119
1951	169.544	113
1952	104.277	69
1953	129.580	86

У постављању робних тарифа ишло се на то, да се омогући већи промет робе а нарочито сировина.

Садашње стање саобраћајне мреже и возног парка је озбиљно те захтева већу пажњу и темељитију реконструкцију и обнову. Степен застарелости саобраћајних капацитета је велики и уколико саобраћајна средства не буду у догледно време замењивана, она ће постати сметња привредном развоју.

Према првим прелиминарним резултатима процене основних средстава у саобраћају, садашња вредност основних средстава нашег саобраћаја износи 48% њихове почетне вредности. Највећи степен застарелости је код речног саобраћаја.

У перспективном плану развоја саобраћаја биће потребно предвидети даљу изградњу, реконструкцију и модернизацију саобраћаја, која ће омогућити веће задовољавање потреба привреде у погледу саобраћаја. Нарочито ту долази у обзир изградња железничких и друмских магистрала, повећање поморске бродарске тонаже, модернизација путева и повећање саобраћајног возног парка.

4. ТРЖИШТЕ, ЦЕНЕ И СТАНДАРД ЖИВОТА¹⁾

У периоду од 1950—1953 год. извршене су велике промене на тржишту потрошне робе и сировина, као и кредитном и девизном тржишту. Основна линија ових промена састојала се у ослобађању тржишта од административних мера и успостављању робно-новчане равнотеже. Почев од поступног укидања дистрибуције у промету потрошне робе и административних мера у откуп пољопривредних производа, процес стварања слободног тржишта се ширио и даље и обухватио подручје промета сировина, те је тиме створено јединствено робно тржиште.

Дејство слободних економских закона на робном тржишту нужно је захтевало либерализацију кредитног тржишта, која је у овом периоду вршена поступно нарочито на сектору краткорочних кредита. Овај процес се у 1953 години употпуњава стварањем услова за слободнији промет на девизном тржишту, а на крају овог периода и стварањем слободног тржишта за један део инвестиционих средстава.

И поред тога што се на извесним секторима тржишта задржавају остаци административне интервенције (углавном на девизном тржишту и код инвестиционих кредита), овим мерама је омогућено да се у четворогодишњем периоду ликвидирају они административни инструменти који су ограничавали и делили тржиште, и тако ствара хомогено тржиште робе, кредита и девиза са слободнијим деловањем економских закона на свим подручјима.

При предузимању ових мера за либерализацију тржишта водило се рачуна да не дође ни до привремених поремећаја у снабдевању и у стандарду живота радног становништва. Радницима и службеницима, као

и осталим категоријама потрошача, које су уживале обезбеђено снабдевање, надокнађена је вредност потрошачких карата, повећањем њихових плата, зарада и осталих припадности. Ради одржавања пропорција у реализацији куповних фондова привремено је један део плата, зарада и осталих припадности, исплаћиван у новчаним боновима, да би се убрзо прешло на чист новчани систем.

Циљ свих ових мера је био да се тржиште што пре среди и цене стабилизују. Већ крајем 1951 године био је постигнут значајан успех у том погледу и створена је солидна основа за даље сређивање тржишта у наредним годинама. Већ у току 1951 године постигнути су значајни успеси у погледу успостављања робно-новчане равнотеже, смањења оптицаја новца и снижења цена пољопривредних производа. Тако је у току 1951 године општи индекс малопродајних цена пао од 1.559 у јануару на 1.103 у децембру (база: 1938 = 100). Нарочито оштар пад цена био је код пољопривредних производа на слободној пијаци. Од индекса 2.852 у јануару постигнут је у децембру исте године индекс 1.180.

Успостављена је равнотежа између робних и куповних фондова и омогућено је апсорбовање вишка куповних средстава кроз робни промет. Ово показује и падање оптицаја у току 1951 године од индекса 100 у јануару на 80 у децембру. Такође су до извесног степена усклађени односи цена индустријских и пољопривредних производа, који су у ранијем периоду били поремећени. Исто тако међусобни односи цена појединих пољопривредних производа постајали су правилнији. Усклађивање односа цена у размени са селом се повољно одражавало на повећање понуде пољопривредних производа. То је била основа за укидање обавезних откупа пољопривредних производа, што је са своје стране стимулативно деловало на повећање производње и на нормализовање тржишта на овом подручју. Уместо административног прибављања производа путем обавезног откупа произвођач је сам почео да се више стара о производњи вишкова и о продаји.

У 1950/51 години односи цена били су знатно повољнији за пољопривредне произвођаче, чиме је и добар део последица суше превален на градско становништво. Отуда су се у 1951 и 1952 години ови односи морали исправљати преко повишења цена индустријској роби. Сушине 1952/53 године није било тако великог повећања цена пољопривредним производима, а потрошачи су били више заштићени увозом хране, који је био знатно појачан.

Садашњи односи цена, формиран на слободном тржишту, показују знатно нормалније односе између цена појединих група производа, цена услуга и нивоа осталих неробних расхода пољопривредних произвођача. Ови односи показују да је положај пољопривредних произвођача на тржишту, посматрано у целини, повољнији него пре рата

	Индекс 1938 = 100
Пољопривредни производи	1.314 100
Индустријски производи	1.390 106
Индустријски производи и услуге	1.232 94
Индустријски производи, услуге, порез и ануитети	1.178 90

Усклађивање робно-новчаних односа и дејство тржишних закона на размену стимулативно су деловали на производњу, како у пољопривреди, тако и у индустрији. У индустрији се ово позитивно дејство новог привредног система не може сагледати кроз укупни обим производње у последње две године, јер су други фактори утицали битно на његово ограничавање, али је повољно дејство новог привредног система овде нарочито видљиво у погледу побољшаног асортимана и квалитета производа, као и снижења трошкова производње.

¹⁾ Извор података о ценама; Народна банка ФНРЈ.

Поред учвршћивања резултата постигнутих у току 1951 год., у 1952 години су се све јаче почели испољавати знаци даљег снижења цена на тржишту. Нагомилане залихе индустријске робе у фабрикама и трговинској мрежи, које су крајем првог полугођа претстављале проблем за производњу, наговештавале су снижење цена индустријске робе, које су се при прелазу на нови систем промета формирале на прилично високом нивоу. Међутим, суша у 1952 год., огромним смањењем приноса у пољопривреди и у националном доходу опште, зауставила је овај процес стабилизације цена пољопривредних производа и изазвала тешкоће на тржишту које су се морале решавати увозом прехранбених производа и другим мерама.

У 1953 години тржиште се формирало под специфичним условима. У првом полугођу 1953 године показао се у јачој мери на тржишту мањак прехранбених артикала, као последица сушне 1952 године. То је довело до озбиљног пораста малопродајних цена прехранбених производа, које су у првом полугођу биле више за 47% у односу на цене из првог полугођа 1952 године. Пораст општег нивоа цена прехранбених производа задржан је увозом и одржавањем чврстих цена основних прехранбених производа, које су у пролеће 1952 ради великог повећања тражње морале бити нешто повишене.

Свакако да је мањак фондова прехране, као резултат сушне 1952/53 године, био основни фактор пораста цена хране. Међутим, на ово су у знатној мери утицали пораст фонда плата и социјалних давања. Стога су предузете мере да се ове тенденције зауставе. У том су циљу донети прописи о оштријем опорезивању вишка фонда плата, а касније и о промени система дејих додатака, чиме су исплате на тој основи смањене.

У другом полугођу, са приспећем нове жетве и рода у пољопривреди, цене прехранбених производа су пале за око 20%. Нарочито су снижене цене поврћа и воћа, а цене хлеба, брашна и прерађевина од брашна су враћене на ниво који је био пре повећања у пролеће 1953 године.

Иако су наступом нове економске године услови на тржишту пољопривредних производа знатно поправљени, што се одразило и у општем снижењу цена, резултати ипак нису задовољавајући. Обзиром на добар род у пољопривреди цене пољопривредних прехранбених производа, у овој економској години су високе. Оне су само у октобру месецу биле нешто испод нивоа из 1952 године, који је формиран у условима сушне године и који се не може сматрати нормалним, док су у осталим месецима биле више него претходне године.

На ово је имало утицаја више фактора. Један од њих је, несумњиво, повећање прихода градског становништва у односу на претходну годину (фонд плата порастао је за 10%, а социјална примања за 14% за 11 месеци 1953 године). Даљи озбиљан фактор који је негативно деловао на стабилизовање цена је велики пораст исплата за инвестиције у прошлој години. Ово је, с једне стране, утицало на повећање куповних фондова пољопривредног становништва и занатског сектора у граду, док је, с друге стране, у великој мери апсорбовало расположиве фондове грађевинских материјала, тако да их је у размени са селом недостајало (резана грађа, цемент, производи црне металургије). Та појава је негативно утицала на понуду пољопривредних производа и на апсорбовање куповних средстава пољопривредних произвођача. Релативно слаб промет индустријске робе у прошлој години, на који су утицале високе цене неких индустријских производа, такође је негативно деловао на регулисање робно-новчане равнотеже и оптицаја новца. У таквим условима оптицај новца је у прошлој години знатно порастао што је лоше деловало на понуду и цене пољопривредних производа.

Оптицај новца¹⁾

(у милионима динара)		
1949	Јануар	39.393
	Децембар	45.369
1950	Јануар	45.797
	Децембар	63.946
1951	Јануар	59.523
	Децембар	47.760
1952	Јануар	48.265
	Децембар	49.957
1953	Јануар	51.985
	Децембар	67.960

Треба такође истаћи да су прошле године оштро изашле на видело и слабости у организацији тржишта пољопривредних производа, а нарочито, слаба опрема са техничким средствима (транспортна средства, уређаји за хлађење и чување робе). То изазива тешкоће у промету, велике кварове и губитке робе, што смањује робне фондове и утиче на одржавање високих малопродајних цена пољопривредних производа. Исто тако су се на овом тржишту испољиле монополистичке и шпекулативне тенденције, што је неповољно деловало на цене. За тржиште индустријске робе била је карактеристична релативно ниска тражња, што је неповољно деловало на промет, изазвало гомилање залиха и деловало лоше и на производњу неких производа. Разлози овакве ситуације су: јача преоријентација куповних фондова градског становништва на храну услед суше, а делом и због укидања индустријских бонова, затим високе цене неких индустријских производа. Прилично крут систем стопа акумулације и фондова онемогућавао је предузећима да слободније формирају цене према потражњи. У току године се интервенисало више пута снижавањем стопе акумулације, односно пореза на промет, ради снижења цена појединих индустријских производа (угаљ, шупље стакло, производи прехранбене индустрије и електроиндустрије и друго). Због постојећих залиха у трговинској мрежи куповних по старим ценама ове интервенције су врло споро доводиле до снижења продајних цена у трговини. Најозбиљнија интервенција ове врсте у циљу снижавања цена извршена је у новембру месецу код текстила, када су цене текстилних производа снижене за око 23% у односу на август месец исте године. Субвенцијом датом трговинским предузећима омогућено је да се ово снижење цена спроведе одмах, што се врло повољно одразило на повећање промета и на сам оптицај новца.

Цене индустријске робе имале су у току целе године тенденцију благог пада. Та тенденција је, снижењем цена текстила у новембру месецу, појачана. Тако су цене индустријске робе пале од јануара 1953 до децембра 1953 за око 13%, те су у децембру месецу 1953 године ниже за око 14% од цена у децембру 1952 године. То је довело крајем године и до оживљавања промета индустријске робе и до смањивања залиха. Ниво цена индустријске робе, који је постигнут у децембру месецу је најнижи за последње три године. Цене индустријске робе крајем 1953 године су ниже од цена у септембру 1951 године, када је био највиши ниво цена, за 32%.

Но, и поред јасно изражене тенденције пада цена индустријске робе у прошлој години, цене неких индустријских производа су у порасту. Ради се о инвестиционим материјалима, код којих је због пораста инвестиција дошло до велике потражње. Тако су у току прошле године порасле цене цемента за 25%, резане грађе за 35%, цигле и црепа за 4% итд.

¹⁾ Закључно са 1952 год. у оптицај новца су урачунати и бонови.

Треба на крају напоменути да је на развој тржишта у прошлој години негативно деловала чињеница што систем краткорочног кредитирања није био прилагођен новим условима пословања привредних организација. Цео минули период карактерише се тиме да није био разрађен такав систем кредитирања у коме би економски принципи дошли до пуног изражаја. Битна карактеристика система краткорочног кредитирања у томе периоду састоји се у томе да нису постојале чврсте основе за одобравање и коришћење краткорочних кредита, те није било услова ни за спровођење такве кредитне политике кроз коју би се активније утицало на тржиште.

Оваквом стању има се приписати, делимично, и знатан пораст коришћења краткорочних кредита који су, — на крају 1953 године у односу на 31 децембар 1952 год., порасли за око 80 милијарди динара или 18%. Знатно повећање коришћења краткорочних кредита, — уз недовољно одређену улогу банковног система, омогућило је предузећима већу ширину у располагању новчаним средствима, а што је имало за последицу код појединих предузећа гомилање залиха како у производњи тако и у трговини, и негативно деловало на цене појединих производа нарочито пољопривредних.

У другом полугођу 1953 године предузимане су појединачне мере ограничавања кредита (трговина и неке гране индустрије), што је дало повољне резултате. Но ефикасније деловање на тржишту кроз кредитну политику може се очекивати тек после разраде и примене новог система кредитирања која се сада завршава.

Обезбеђење основних прехранбених производа

Овом питању посвећивана је нарочита пажња у протеклом периоду. Због заостајања пољопривредне производње обезбеђење основних артикала исхране (житарица, масноћа и шећера), претстављало је нарочите тешкоће. Овове су особито допринеле две сушне године 1950/51 и 1952/53, у којима су се морали чинити ванредни напори и жртве да би се овај проблем успешно решавао.

Сушина 1950/51 година проузроковала је велике мањкове у производима исхране, посебно у житарицама, масноћама и шећеру.

Према просечној потрошњи недостајало је за исхрану становништва 44.340 вагона пшенице и кукуруза, 2.800 вагона масноћа и 4.540 вагона шећера. Увозом 31.420 вагона пшенице и кукуруза, 5.350 вагона масноћа и 3.680 вагона шећера делимично су покривени мањкови у житарицама и шећеру у тој години. Сprovedена је општа штедња, нарочито основних артикала исхране. Норме следовања у обезбеђеном снабдевању су смањене. Ограничена је и потрошња произвођача, којима је при обавезном откупу остављено мање за сопствене потребе него раније.

Да би сеоско становништво, нарочито из нежитородних крајева, могло да дође до нужних количина основних прехранбених производа, омогућено је да се већи број пољопривредних производа продаје по везаним ценама уз обезбеђење одређених количина житарица.

Савлађивању насталих тешкоћа у исхрани допринела је у знатној мери помоћ, коју нам је пружила Влада САД и неких других земаља, као и организација „САРЕ“.

Прелазом на систем слободне продаје прехранбених производа није престала брига за снабдевање становништва основним прехранбеним артиклима. Недовољна производња пшенице и масти и повећане потребе за овим производима захтевали су и при нормалном родним годинама увоз ових артикала.

Тако је, у циљу одржавања постојећег нивоа исхране у економској 1951/52 год., мада је род глав-

них пољопривредних производа био нормалан, увезено 21.200 вагона пшенице и 4.560 вагона масноћа.

Суша у 1952 години је довела до још тежих дефицита основних прехранбених артикала, који су у економској 1952/53 години износили: код пшенице и кукуруза 124.600 вагона, масноћа 4.000 а код шећера 4.260 вагона. Ови мањкови су покривени увозом 106.000 вагона пшенице, 16.700 вагона кукуруза, 4.000 вагона масноћа, док су код шећера, поред увоза од 2.550 вагона потрошене и прелазне залихе из раније године, уз истовремено смањење потрошње повишењем цена производима прехранбене индустрије на бази шећера.

И поред обезбеђења увозом оволиких количина прехранбених производа, било је повремених тешкоћа услед недовољних количина манипулативних залиха у трговинској мрежи, а и због оријентације потрошача на већу потрошњу ових производа, услед оскудице у осталим прехранбеним производима. У неким крајевима, нарочито у нежитородним подручјима долазило је до тренутне несташнице ових производа у трговинској мрежи, што је доводило и до привременог увођења извесних мера дистрибуције на овом подручју (контингирање, спискови потрошача и одређивање норми потрошње хлеба).

Основни задатак у овој економској години био је да се обезбеди исхрана становништва са основним производима и да се на тај начин заштити стандард живота становништва одржавањем додатног нивоа цена житарица, масти и шећера. Чак су на почетку економске 1952/53 године цене ових производа биле нешто снижене да би се ублажиле последице пораста цена осталих пољопривредних производа. У пролеће 1952 године се морало извршити извесно повишење цена хлеба и масти због велике диспропорције, која је била настала са ценама осталих пољопривредних производа.

Набавка и допрема из иностранства овако великих количина хране претстављали су велико оптерећење за наш биланс плаћања, као и велике техничке и комерцијалне тешкоће. У другој половини економске 1952/53 године увоз основних артикала исхране није био уједначен, што је проузроковало исцрпљење залиха у понеким местима. Ипак, благодарећи предузетим мерама, није дошло до озбиљних поремећаја у снабдевању.

Мада су последице суше успешно отклоњене у исхрани становништва уз велике напоре и жртве целе наше привреде, ипак ни уз нормалан род године ми још увек не решавамо у потпуности проблем исхране пшеницом и масти властитом производњом. Морамо да проширо знатне суме за набавку ових производа у иностранству. Стога је једна од наших најпречих потреба да повећамо производњу ових артикала у земљи и да се што пре ослободимо увоза тих артикала.

Стандард живота

Општи ниво производње, како прерађивачке индустрије, тако и пољопривреде, као и станбена изградња свакако представља основне факторе који су утицали на кретање животног стандарда и у овим годинама.

Други фактор који је битно утицао на кретање животног стандарда је расподела националног дохотка. У току целог овог периода остао је релативно висок ниво друштвених фондова, нарочито издатака на народну одбрану, као и инвестиција.

На ниво животног стандарда после рата имала је утицаја и измењена структура становништва, која је резултат послератног привредног развоја. Тако је број пољопривредног становништва знатно смањен, те оно данас чини око 64% од укупног становништва. То је за послератно кретање стандарда било од великог утицаја, јер су знатно нарасле потребе увећаног градског становништва (у прехрани, индустријским артиклима, станбеном простору итд.). Промењени друштвени

односи и промене у расподели националног дохотка на поједине друштвене слојеве, које су ишле у корист радних људи, имале су на стандард појединих категорија становништва такође знатан утицај.

Разматрајући кретање стандарда кроз просечну потрошњу робе по једном становнику долази се до закључка да је тенденција у кретању стандарда после рата била променљива, зависно од кретања пољопривредне производње и производње прерађивачке индустрије. Променљивост у пољопривредним приносима условила је, кроз потрошњу хране, и променљиву тенденцију у кретању стандарда уопште. Што се тиче потрошње индустријске робе, ту се тенденција оцртава јасније: пораст у 1948 и 1949 и пад од 1950 год., што углавном одговара и кретању производње прерађивачке индустрије.

Потрошња артикала исхране је у 1950 години била најнижа услед суше у тој години, чије су се последице одмах осетиле у потрошњи, и тек касније су ублажене увозом хране. Иако је 1952 година била тежа у погледу суше, ниво потрошње је услед сталног и благовременог увоза био виши. Највиша потрошња била је у 1951 и 1953 години које су биле у пољопривреди сразмерно родне.

Потрошња индустријске робе је од 1950 године у паду, што је резултат смањене производње прерађивачке индустрије. Тај пад је ублажен знатним побољшањем квалитета и асортимана робе, као и правилнијом расподелом, укидањем дистрибуције и ограничењем тзв. вантргжишне потрошње.

Расходи на исхрану у укупним трошковима живота породице у овом периоду премашивали су 60%, што претставља једну ненормалну појаву. Сем тога, и сама структура исхране је неповољна, — у њој најважнију улогу имају житарице које углавном обезбеђују потребне калорије. Учесће квалитетнијих артикала исхране, као што су месо, млеко, шећер и поврће и разне прехранбене прерађевине је још увек ниско.

Подаци о расположивим количинама прехранбених производа могу добро да илуструју утицај колебљивости пољопривредне производње на расположиве прехранбене фондове и потрошњу.

Расположиве количине¹⁾ на 1 становника у кг

Група артикала	1949	1950	1951	1952
Житарице	200,5	126,8	206,0	134,7
Поврће	161,4	59,0	123,9	63,1
Воће	92,8	69,5	162,0	70,8
Месо	20,0	20,9	19,5	20,4
Масноће	7,9	7,3	10,0	8,6
Млеко	115,8	121,4	113,0	114,4
Шећер	6,8	6,1	14,4	2,4

(Подаци Савезног завода за статистику и евиденцију).

Потрошња индустријске робе се у 1949 години и донекле у 1950 години развијала повољно. Међутим, од 1950 год. је у паду. По појединим гранама она се кретала доста различито. До главног смањења потрошње дошло је код текстилне робе и обуће. Нарочито је била смањена производња текстилних производа. Потрошња појединих других индустријских производа развијала се знатно повољније. Тако напр. порасла је потрошња посуђа, шупљег и равног стакла, дрвеног намештаја, пећи и штедњака, као и разних других кућних потреба. Из кретања потрошње по појединим врстама робе, види се да се потрошња робе из домаћих сировина развијала повољније, док је дошло до

¹⁾ Расположиве количине за житарице, поврће, воће и шећер су израчунате на следећи начин: производња + увоз — извоз — репродукција.

Расположиве количине нису идентичне са количинама потрошње, јер се у обрачуну нису узимале у обзир залихе.

смањења потрошње оне робе за чију се производњу увозе сировине.

Општи ниво потрошње индустријске робе данас је још увек низак и снижењем цена до кога је дошло крајем 1953 године створени су услови за повећање потрошње.

Уз потрошњу прехранбених производа и индустријске робе, услови становања, коришћење услуга, здравство и социјална заштита, могућност задовољења културних потреба и др., такође су фактори који имају значајан утицај на опште животне услове, тј. на стандард живота.

Станбени проблем је у целом послератном периоду остао врло тежак и он погађа углавном градско становништво. Пораст градског становништва је после рата велики, а изградња станова недовољна, некономична и спора да би могла да задовољи нарасле потребе. Станбена ситуација отежана је и тиме што је постојећи станбени фонд стар и није уредно одржан.

Обим коришћења разних услуга као напр. превоза железницом, авионима и бродовима, ПТТ услуга, затим разних комуналних услуга итд., увелико је порастао.

Повећан је број биоскопа, позоришта и разних културних институција. Ниске цене омогућиле су боље задовољавање културних потреба и веће коришћење услуга.

Све досад речено показује, да се наша земља у овом периоду борила са озбиљним тешкоћама у области стандарда живота. Због тога је у таквим условима била главна брига да се заштити животни стандард радних људи и да се општи фонд потрошње што праведније подели, кроз политику плата и зарада радника и службеника, политику усклађивања цена пољопривредних и индустријских производа, пореску политику, ниво кирија итд. Све те мере омогућиле су да су се животни услови највећег дела радних људи у послератном периоду побољшали у односу на предратно стање, иако су околности под којима се формирао општи ниво стандарда живота биле неповољније. Таква расподела потрошње омогућила је да је стандард радника и ситних као и средњих пољопривредних произвођача после рата знатно повећан, чак и у годинама кад је општи ниво потрошње нижи.

5. СПОЉНА ТРГОВИНА И БИЛАНС ПЛАЋАЊА

У циљу убрзања привредног развитка и спровођења програма индустријализације, тежили смо стално проширењу економских односа са осталим земљама, у чему су досад постигнути знатни успеси. Наши економски односи са осталим светом кретали су се у оквирима робне размене. Такође су зајмови и кредити, као и помоћ коју смо добивали, примљени у форми разне врсте робе — сировина, инвестиционих средстава и прехранбених производа.

Пасивност биланса плаћања

Карактеристична црта наших трговинских биланса и биланса плаћања после рата је дефицитност. Дефицити у билансу плаћања од 1948 године износили су:

(у милионима долара)					
Година	1948	1949	1950	1951	1952
Износ дефицита	27,54	96,12	86,14	195,52	114,93

Основни узроци дефицита биланса плаћања су:

1) Смањење обима извоза углавном услед апсолутног опадања извоза пољопривредних производа. Овome су нарочито допринеле две сушне године, услед чега се смањило извоз а повећао ванредни увоз прехранбених производа. Следећа табела то нарочито илуструје.

Увоз прехранбених производа у 1950—1953
и % учешћа у укупном увозу¹⁾

(у милионима динара)

Артикал	1950	%	1951	%	1952	%	1953	%
Житарице								
и брашно	85,3	0,7	1.689,5	8,6	19.703,9	17,6	26.275,1	22,0
Масноће	254,7	2,1	1.531,0	7,8	3.566,8	3,2	4.314,5	3,6
Шећер	109,5	1,0	392,4	2,0	—	—	1.429,4	1,2
Укупно	449,5	3,8	3.612,9	18,4	23.270,7	20,8	32.019,0	26,8

Биланс плаћања предатне Југославије био је тежећем просечно годишње са увозом наведених артикала са свега 0,1%. Међутим, према наведеним подацима, јасно се види колика је оптерећења, у последњим годинама, имао увоз прехранбених артикала за наш биланс плаћања.

2) Повећање издатака за народну одбрану апсорбовало је велики део домаће производње, утицало на смањење извоза, а истовремено захтевало и повећани увоз.

3) Пораст увоза сировина и опреме услед спровођења програма инвестиционе изградње. Увоз за нашу инвестициону изградњу износио је у 1949 години 17,5%, у 1950 години 18,9%, у 1951 години 14,4%, у 1952 години 24,4%, у 1953 години (11 месеци) 25,3% од укупног увоза.

4) На крају и кретање цена на светском тржишту по избијању сукоба у Кореји имало је такође извесног неповољног утицаја на наш спољно-трговински биланс. Кретање извозних и увозних цена углавном није ишло у прилог нашег биланса спољне трговине.

Дефицити наших трговинских биланса односно биланса плаћања покривани су путем помоћи и повећањем задужења у иностранству. Укупна економска помоћ и помоћ у храни коју је наша земља добила од 1951 до краја 1953 године износи 384,3 милиона долара. Ванредни увоз хране проузрокован сушама изнео је до краја 1953 године око 200 милиона долара.

Обим и структура извоза и увоза

Општи обим и вредност спољно-трговинског промета Југославије у овом периоду даје следећу слику:

Спољно-трговински промет Југославије 1950—1953 год.²⁾

Година	Извоз ³⁾		Увоз ³⁾		Дефицит трговинског биланса
	Количина 000 т.	Вредност мрд. дин.	Количина 000 т.	Вредност мрд. дин.	
1950	3.082	45,1	1.827	69,2	—24,1
1951	3.228	53,8	2.060	114,8	—61,0
1952	3.480	74,0	2.089	111,9	—37,9
1953 ³⁾	2.872	55,8	2.900	119,5	—63,7

Редован увоз, без помоћи, изнео је 1951 године 70,5 милијарди динара, у 1952 години 81,4 милијарду динара, а у 1953 години 79,0 милијарди динара.

Послератни обим извоза углавном заостаје према просечном годишњем обиму извоза у периоду 1935/39 год., који је изнео 3.662 хиљаде тона, док је, на супрот томе, обим увоза у сталном порасту да би у 1952 години скоро двоструко премашио предратни просек увоза, који је за исти период износио 1.094 хиљаде тона.

¹⁾ 1950 и 1951 година рачунате су на бази старог курса — а 1952 и 1953 година по курсу 1 \$ = 300 динара.

²⁾ За све године вредности у предњој табели изражене су у текућим ценама по курсу 1 \$ = 300 динара.

³⁾ Податке за 1953 годину треба сматрати као привремене. Вредност извоза и увоза у овом прегледу исказана је по оствареним ценама франко наша граница.

Дефицит трговинског биланса је у сталном порасту од 1948 године. Укупан спољно-трговински дефицит за период 1947/53 изнео је 219 милијарди динара, односно 730 милиона долара. Износ дефицита трговинског биланса који је покривен зајмовима, кредитима и сопственим средствима износио је 75,3 милијарди динара, док је остатак дефицита покривен путем помоћи.

Општа структура наше спољне трговине показује да извозимо далеко већу количину робе него што увозимо. Ово указује да још увек извозимо производе мање вредности од оних које увозимо. Тако напр. у 1952 години цена једне тоне у увозу била је 2 пута већа од цене једне тоне наше робе у извозу. Пре рата је тај однос био још неповољнији — тада је једна тона у увозу просечно стајала преко 3 пута више од 1 тоне у извозу.

Још увек није дошло до темељите измене структуре нашег извоза у односу на стање пре рата. Релативно побољшање структуре је једним делом резултат смањења пољопривредног извоза. Међутим, важно је истаћи да производи више прераде показују сталну тенденцију, не само релативног, већ и апсолутног пораста, која се нарочито запажа код извоза производа високе прераде у 1953 години.

Табеларни прегледи извоза и увоза по степену обраде то добро илуструју:

Врста производа	1935/39	1950	1951	1952	1953
Необрађени производи	58,4	41,9	33,1	50,5	33,6
Производи обичне прераде	36,8	52,4	60,1	42,8	49,8
Производи високе прераде	4,8	5,7	6,8	6,7	16,6

Порасло је учешће индустријских производа у извозу. Повећање извоза индустријских производа нарочито је знатно у последњим годинама. Тако је само у 1953 години извоз индустријских производа већи за 20% него 1952 године. На тај начин све више долазе до изражаја резултати уложених напора у изградњи наше индустрије.

С друге стране, учешће пољопривредних производа у извозу је знатно опало.

Извоз основних пољопривредних производа и дрвета (у 000 тона)

	Год. просек 1935/39	Год. просек 1947/51
Житарице	557,4	269,9
Воће, поврће и вариво	88,3	30,6
Крмно биље и сточна храна	80,0	36,6
Живе животиње и сточни производи	121,6	14,3
Дрво и производи од дрвета	1.080,8	1.318,9

Док је опао извоз свих пољопривредних грана запажа се осетан пораст извоза дрвета.

Код руда, метала и неметала настала су знатна унутрашња померања у правцу удела метала, уз релативно смањење извоза руда и концентрата. То се види из следећег:

Извоз руда, метала и неметала (у 000 тона)

Врста производа	Год. просек 1947/51	1952	1953
Неметали	349,5	407,9	389,9
Руде и концентрати	776,1	1.015,1	647,2
Обојени метали	71,5	105,1	85,3

Извоз обојених метала је у 1952 и 1953 години више него удвостручен према годишњем просеку

1935/39, али још увек извозимо велике количине руда и концентрата (боксит, хромна и цинкова руда итд.).

И увоз је претрпео значајне промене. У оквиру општег повећања увоза, узето у целини, порастао је увоз сировина а производи обичне и високе прераде показују тенденцију релативног смањења. Услед суше дошло је до ванредног увоза хране. У периоду 1951 до 1953 године увезено је 1.736 хиљада тона житарица и око 140 хиљада тона масноћа за исхрану, као и знатне количине других прехранбених производа.

Однос увоза основних производа после рата према предратном био је следећи:

Процентуално учешће увоза по степену обраде производа у просеку 1935/39 и у 1950—1953 године

Врста производа	1935/39	1950	1951	1952	1953
Необрађени производи	22,2	30,3	22,9	28,3	38,2
Производи обичне прераде	28,6	23,9	24,0	25,3	17,8
Производи високе прераде	49,2	45,8	53,1	46,4	44,0

Структура увоза одражава унутрашње промене у нашој привреди које су последица индустријализације и потреба народне одбране

Упркос релативно великом повећању производње, увоз опреме и погонског горива већи је за 55% него што је био пре рата, а исто тако је увоз сировог гвожђа такође у знатном порасту. Смањен је увоз текстила, али је његова унутрашња структура битно измењена. Док је пре рата Југославија увозила велике количине предива и тканина од памука и вуне, њихов увоз се у послератним годинама свео на безначајну количину, на рачун повећања увоза сировог памука и вуне, као и вештачких влакана (напр. целулозна влакна и др.). Индустријски развитак такође је утицао на повећање увоза и других сировина (гума, кожа итд.).

Досадашњи развој индустрије, међутим, није довео и до апсолутног смањења увоза извесних важних група производа. Такав резултат се може очекивати после пуштања у погон и оних кључних објеката који се налазе у изградњи. Стога уравниотежење нашег спољно-трговинског биланса треба очекивати, с једне стране, од могућности апсолутног смањења увоза, а с друге стране, од повећања извоза, које се, као што већ показује година 1953, почиње остваривати захваљујући развоју наше индустрије. Тиме ће се и даље бити мењати структура нашег извоза у правцу све већег извоза индустријских производа и производа вишег квалитета. Ово мењање структуре наше спољне трговине у складу је са нашом економском политиком, која не иде за стварањем неке аутархијне привреде, већ напротив тежи проширењу размене са осталим земљама. Поред тога, са повећањем пољопривредне производње ми ћемо тежити и повећању извоза пољопривредних производа. Према томе, не само повећањем извоза индустријских производа већ и повећањем извоза пољопривредних производа моћи ћемо уклонити дефицит у билансу плаћања. Уравниотежење биланса плаћања захтева релативно смањење увоза извесних сировина и производа чија ће производња у земљи бити повећана а нарочито претпоставља ослобођење од увоза прехранбених производа.

Правици кретања спољне трговине

Када се после прекида економских односа од стране источно-европских земаља поставио проблем оријентације наше спољне трговине, ми смо, с једне стране, ишли ка проширењу размене са развијеним западним земљама, пре свега са САД и Енглеском и, с друге стране, ка појачању традиционалних спољно-трговинских веза са Италијом и Аустријом, а у последњим годинама нарочито са Западном Немачком.

Истовремено успели смо да проширимо трговинску размену са низом других земаља.

Учешће најважнијих земаља у нашој спољној трговини од 1947 године било је следеће:

Процентуално учешће најважнијих земаља у извозу 1947—1953 године

ЗЕМЉА	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953
Аустрија	5,0	6,1	11,1	10,1	9,1	10,6	6,4
Белгија и Луксембург	1,1	2,3	2,0	3,1	2,2	1,9	1,2
Велика Британија	2,7	6,2	21,7	18,5	18,4	14,1	11,6
Италија	10,2	8,1	9,9	11,5	11,9	12,7	13,1
Холандија	7,4	6,4	7,0	3,9	3,4	2,2	2,7
Француска	1,3	1,7	3,7	3,5	4,9	4,8	3,6
Западна Немачка	—	—	5,5	12,5	16,7	23,7	16,8
Швајцарска	3,9	3,4	3,2	3,8	2,9	2,6	3,5
САД	2,1	2,6	8,4	13,5	14,6	14,7	14,1
Латинска Америка	0,8	0,5	3,0	6,3	2,7	1,9	1,5
Укупно	32,5	37,3	75,5	86,7	86,8	89,2	74,5

Процентуално учешће најважнијих земаља у увозу 1947—1953 године

ЗЕМЉА	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953
Аустрија	3,1	4,7	8,4	7,4	3,9	6,9	5,2
Белгија и Луксембург	2,5	5,4	5,3	1,6	2,9	6,3	3,4
Велика Британија	5,4	4,6	10,3	7,1	7,8	6,8	6,1
Италија	8,6	10,7	12,3	10,6	9,5	8,2	6,9
Холандија	6,4	7,3	7,3	3,6	2,1	2,1	3,4
Француска	2,5	1,9	3,0	2,5	3,7	7,6	7,4
Западна Немачка	—	—	7,2	16,8	14,5	20,3	17,2
Швајцарска	2,6	4,1	4,3	2,6	1,9	1,7	1,5
САД	4,0	3,4	10,3	20,6	37,5	19,3	34,9
Латинска Америка	5,1	2,6	6,6	7,4	4,0	1,0	1,1
Укупно	40,2	44,7	75,0	80,2	87,8	80,2	87,4

Последњих година извесну улогу у нашој спољној трговини почеле су да играју земље Блиског и Средњег Истока. Ове земље се појављују као увозници производа наше индустрије. Обим размене са овим земљама је у порасту.

Прво место међу овим земљама заузима Турска која је у 1952 години учествовала са 1,1 процента у нашем извозу, а са 6,7% у укупном нашем увозу. У 1953 години њен удео јако је порастао у нашем извозу и износи 12,2 процената од целокупне вредности нашег извоза.

Постоје могућности да се робна размена са земљама Блиског и Средњег Истока и даље повећава пре свега захваљујући могућности извоза из Југославије и могућности увоза из тих подручја неких за нас важних производа, као што су: нафта, памук, сирови кожа, техничке масноће, каучук, калај, јута, манганова руда, као и производи личне потрошње.

Обавезе у иностранству

До 1950 године наше обавезе у иностранству — поред манипулативних кредита, трговачких кредита и службе камата — практично су сведене на обавезе по основу национализоване иностране имовине у Југославији. У периоду 1950—1953 године знатно су се повећале наше обавезе у иностранству и по другим основама.

Стање обавеза у иностранству¹⁾

(крајем 1953 године) (у 000 долара)

ВРСТЕ ДУГОВА	Номинални износ дуга	Стање крајем 1953 г.	Рокови отплате	Намњено за инвестиције
I. Зајмови				
Међународна банка	58.000	58.000	1955—78	58.000
Ексим банка	55.000	55.000	1954—68	21.500
Укупно:	113.000	113.000		79.500
II. Кредити: а) инвестициони				
Аустрија	10.000	9.980	1952—1958	10.000
Белгија	17.400	13.800	1950—1957	17.400
Холандија	4.200	1.580	1947—1955	4.200
Француска — војни	13.000	11.190	1951—1957	—
Западна Немачка	69.000	64.000	1952—1958	69.000
Швајцарска	12.800	10.490	1950—1958	12.800
Јапан	15.300	15.300	1954—1961	15.300
б) средњерочни				
Енглеска ЕЦГД	47.600	47.600	1954—1958	5.600
Мидланд Банка	6.240	6.240	1954	—
Вестминстер Банка	3.700	3.700	1954	—
Норвешка	560	560	1954—1957	—
Турска II	5.000	2.160	1953—1954	—
Укупно:	204.800	186.600		135.300
III. Национализована имовина				
Белгија	7.300	6.558	1948—1963	—
Данска	203	—	1950—1953	—
Француска	15.000	13.567	1951—1961	—
Норвешка	30	7	1952—1954	—
Шведска	5.799	1.812	1947—1957	—
Швајцарска	18.300	14.186	1948—1958	—
Енглеска	13.820	6.270	1948—1958	—
САД	17.000	—	—	—
Италија	16.000	—	—	—
Укупно:	93.452	42.400		
Све укупно:	411.252	342.000		214.800

Извор: Народна банка ФНРЈ.

Претежни део зајмова и кредита у иностранству има карактер краткорочних и средњерочних обавеза. Укупан износ тих обавеза не превазилази наше економске могућности, али је неповољна та околност што се њихова отплата претежним делом концентрише на наредне три године. Отплате обавеза износе укупно:

1954	32,1 ²⁾
1955	37,1 ³⁾
1956	34,8 ³⁾

Обавезе које доспевају у 1954 години веће су за 8,2 милијарди динара него у 1953 години. Ово је последица одлагања плаћања, услед суше, извесних обавеза доспелих у 1953 години, као и набавки једног дела хране и извесних основних сировина у току 1953 године на краткорочни кредит. Сем тога у 1954 години доспева и знатан износ наших обавеза по инвестиционим кредитима.

Висином обавеза добрим делом може се објаснити дефицит који се појављује у билансу плаћања за 1953 годину. Већ у 1954 години настојаће се да се биланс плаћања уравнотежи са нижим коришћењем иностраних средстава без повећања садашњег обима задужења, док је у претходним годинама биланс био углавном уравнотежен закључивањем нових кредита и повећањем нашег дуга. Међутим, ова настојања захтеваће огромне напоре читаве земље и нужно ће тражити извесна ограничења и одрицања у задовољењу наших потреба.

¹⁾ Нису обухваћени манипулативни, револвинг и трговачки кредити из разлога што ови кредити служе претежно за одвијање текуће робне размене.

²⁾ У суми од 32,1 милијарде динара, отплата зајмова и национализоване имовине износи 18,3 милијарди динара, док се разлика од 13,8 милијарди динара односи: на обавезе Народне банке го основу револвинг кредита и службе камата у износу од 6,7, а на обавезе трговачких предузећа износ од 7,1 милијарди динара.

³⁾ Ови износи заснивају се на висини постојећих обавеза и оријентационој процени коришћења трговачких кредита у наредним годинама.

Перспективе уравнотежења биланса плаћања

Упоредо с порастом индустриске производње, који ће се снажније испољити у наредним годинама, створиће се могућности за повећање обима нашег извоза уз релативно опадање обима увоза. Тиме ће се поступно остварити материјалне перспективе за уравнотежење биланса плаћања. Истовремено биће неопходно потребно повећати пољопривредну производњу, како би се паралелно с повећањем извоза индустријских производа повећао и наш пољопривредни извоз и једновремено омогућило да се ослободимо увоза хране.

Неки проблеми спољне трговине

Кроз спољну трговину можемо упоређивати нашу производност рада са производношћу рада других земаља. Притом се може констатовати да су још увек наши трошкови производње високи, односно да је наша производност рада доста ниска. Ово намеће за извесно време потребу веће подршке нашој спољној трговини. Ова помоћ је досад имала облик субвенционирања извоза и заштите унутрашње производње код увоза.

Међутим, ова помоћ не би смела да покрива и оне слабости у нашој производњи и спољној трговини које се могу и треба да отстрани. О овоме се озбиљно мора водити рачуна, јер висина досадашњих субвенција осетно оптерећује нашу друштвену заједницу.

Није једино нижа производност рада увек разлог слабостима нашег извоза. На њу се надовезују и такве слабости као што су недостатак сталности испорука, доброд квалитета и асортимана, неиспуњавање услова одређених стандарда, неприкладна амбалажа итд. Ови чиниоци су веома значајни за светско тржиште и недостаци овакве врсте отежавају повољнији пласман у иностранству. То нарочито важи за извоз пољопривредних производа.

Многе слабости у нашем спољно-трговинском пословању проистичу и из чињенице да је наша трговина непотпуно и технички слабо опремљена (недостатак модерних кланица, хладњача, вагона-хладњача итд.), као и из недовољне ефикасности нашег транспорта.

И нови режим спољне трговине има засад извесних недостатака који произилазе у првом реду из недовољне разрађености његових инструмената (нерешено питање кредита као регулатора извоза, многобројност и нестабилност коефицијената, нагло и велико мењање курсева на девизним обрачунским местима итд.).

Сложеност и недовољна сталност мера у девизном режиму, постојање многобројних паритета, па према томе и различитих курсева, ометали су како код извоза тако и код увоза реалнији рачун рентабилитета и реалније мерење производности рада. Несавршеност и неразрађеност појединих спољно-трговинских инструмената доприносили су нерационалном пословању и неекономичном извозу.

Посебно се поставља питање организације пословања наших спољно-трговинских предузећа. Нашим спољно-трговинским предузећима у приличној мери недостаје проучавање и познавање светског тржишта, чврсте пословне везе и уопште примењивање савременијег начина пословања. Поред тога, предузећа недовољно међусобно сарађују и слабо координирају своје пословање, што често наноси штете нашој спољној трговини.

Било би корисно ако би спољно-трговинска предузећа, заједно са трговинском комором, сама допринела отклањању ових недостатака побољшањем своје комерцијалне службе, обраћањем веће пажње на контролу квалитета и асортимана извозних производа итд.

Садашње стање указује да би требало завести друштвену контролу у погледу квалитета и типизирања извозних производа, јер је недостатак такве контроле досад штетно учвршћивању наших позиција на спољном тржишту.

III.

СОЦИЈАЛНА И ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА И ПРОСВЕТА

А

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

1) Опште кретање социјалне заштите

Већ у почетку 1950 године стање у области социјалне заштите битно се разликовало од стања успостављеног после ослобођења земље. Тако су социјалним осигурањем били обухваћени већ сви радници и намештеници у привреди, државни и други службеници. Почетком те године донесен је Закон о социјалном осигурању радника и службеника и њихових породица. Применом Закона о ратним војним инвалидима од 1946 године у то време су већ била решена основна питања заштите ратних војних инвалида. Отварање социјалних установа — нарочито за децу — било је у пучном жељу, а додаток на децу примали су већ поред службеника и радници и ратни војни инвалиди у висини од 175 до 500 динара по детету.

Број социјално заштићених лица порастао је у том раздобљу, тј. од 1949 до 1953 године од 5,6 милиона на 7,7 милиона. Према првим подацима расходи за разне видове социјалне заштите достигли су 1953 године око 12,3% од националног дохотка. А при томе издацима за социјалну заштиту још нису ни обухваћени сви расходи који имају тај карактер, као што је на пример вредност попушта за коришћење годишњег одмора.

Да би се добила јаснија слика потребно је посебно размотрити бар крупније области социјалне заштите, као што су: социјално осигурање радника и службеника, заштита ратних војних инвалида, породична и деčја заштита и заштита на раду.

2) Социјално осигурање

Социјално осигурање веома је знатно проширено законом од 1950 године. Тај закон и други прописи који су га или допунили или изменили довео је до изједначења права свих радника и службеника, до повећања права у свим основним гранама социјалног осигурања, а самим тим и до знатно већег одвајања средстава заједнице у ту сврху. Он је обухватио све раднике и службенике без обзира где раде и предвидео пуну једнакост њихових права из социјалног осигурања, подигао вредност појединих материјалних права, као што су хранарина, пензија (признавање сваког радног стажа) и др., на ниво редовних прихода активних запослених радника и службеника. До доношења овог закона спроводили су социјално осигурање државни заводи за социјално осигурање, а закон је предвидео ликвидацију и таквих завода, и пренео је послове социјалног осигурања у целини на државне управне органе, а обезбеђење потребних средстава на државни буџет, док су се та средства пре доношења закона обезбеђивала доприносом послодаваца и радника.

На укупно близу 7 милиона лица обухваћених социјалним осигурањем — на раднике и службенике, њихове породице, пензионере и инвалиде рада — утрошило се у 1953 години око 91 милијарду динара (укључујући додатке на децу). Тај износ чини око 44% у односу на укупни фонд плата или износ једнак 155 просечних дневних зарада годишње по запосленом раднику односно службенику.

Болесничко осигурање

Законом из 1950 године обезбеђене су радницима и службеницима пуне накнаде за време боловања и продужено је време трајања боловања.

Потпуну здравствену заштиту уживају не само радници и службеници (активни осигураници) него и чланови њихових породица. Поред тога ту заштиту уживају сви пензионери и чланови њихових породица, а под одређеним условима радници и службеници који су привремено ван радног односа, затим њихове породице, као и породице радника и службеника који су на отслужењу кадровског рока.

Расходи овако широког болесничког осигурања по основним видовима заштите износили су годишње по активном осигуранику:

	1952 ¹⁾	1953
за пружање лекарске помоћи (амбулантни трошкови) — — — — —		1.328
за лечење у стационарним установама (болнице, санаториј и породна лечилишта) — — — — —	5.676	3.993
за лекове и остале здравствене потребе — — — — —	2.162	2.269
за материјално обезбеђење за болест и порођај (без првих 7 дана, који терете предузећа, и без првих два месеца која терете установе) —	3.338	3.044

У 1953 години учешће расхода болесничког осигурања у предвиђеном националном доходу износило је око 2,7%. Овако високи расходи тесно су везани за сразмерно велике изостанке са посла који досежу 4,5%, што значи да дневно изостаје због болести, несрећа на послу, и неге члана породице око 90.000 радника и службеника.

Трошкови овако проширеног осигурања за болест још су у сталном порасту, тако да ће ове године износити на појединог радника односно службеника (активног осигураника) око 12.300 динара.

Пензионо-инвалидско осигурање

Пензионо-инвалидским осигурањем на основу Закона из 1950 године изједначени су сви радници и службеници, свако запослене признато је у радни стаж. То је нарочито повећало права радника који су раније могли стицати пензију само на основу времена за које су уплаћивали пензионо осигурање. Радницима, који су због мењања запослења и др. тешко доказивали предатни радни стаж, омогућено је да то чине веродостојним сведоцима и на друге подесне начине. У односу на плате установљене су веома високе пензије.

Посебном уредбом, донесеном у другој половини 1953 године, остварена је могућност да радници на тешким радовима стичу права на пензију под повољнијим условима, тј. са краћим радним стажом.

Инвалидско-пензиона заштита проширена је и тиме што је законом из 1950 године осигураницима дато право на инвалиднину и за случај смањења радне способности услед болести или несреће ван посла.

Све ово омогућило је да велик број радника и службеника стекне право на пензију услед чега је број пензионера и инвалида рада од 1949 на овамо порастао за 46,7%, тако да је 1 маја 1953 године износило око 350 хиљада. У том броју било је око:

114.000 инвалидских пензионера,
17.000 инвалида рада,
99.000 старосних пензионера,
120.000 породичних пензионера.

Ако одвојимо личне пензионере и инвалиде рада видимо да на 131.000 инвалидских пензионера и инвалида рада, дакле лица која су онеспособљена за рад због болести или несреће, долази свега 99.000 уживалаца старосних пензија. Следећи су узроци ове несразмере: пре свега сам систем који недовољно води рачуна о потреби коришћења преостале радне спо-

¹⁾ Није било могуће упоредити 1950 и 1951 годину услед начина пословања социјалног осигурања и здравствених установа, због различитих цена — виших и нижих, и обезбеђења снабдевања; година 1952 је реконструисана, а за 1953 узета је процена према делимичним расходима.

способности, о могућностима поновног оспособљавања за рад и др.; затим неправилности у оцењивању радне способности, а свакако и тешко наслеђе рата и старе Југославије, које условљава слабо здравствено стање наших трудбеника. Велики број онеспособљених због болести или несреће претставља за нас веома тежак економски и друштвени проблем.

Расходи на пензије и инвалиднине рада достићи ће у овој години близу 24 милијарде или просечно по пензионеру односно инвалиду рада око 5.100 динара месечно. (Тај просек одвојено за пензије износи 5.286 динара).

3) Заштита војних инвалида

Проблемима ратних као и мирнодопских војних инвалида посвећена је и у протеклом периоду врло велика пажња и постигнута су значајни резултати. Уредбом донесеном у 1952 години повећане су просечно инвалиднине за око 79% по уживаоцу инвалиднине. На тај начин су се укупни издаци за заштиту ратних војних инвалида попели од 8.189.000.000 динара у 1952 години на 9.422.000.000 1953 године, а у 1954 години планирано је 9.597.000.000. Уведен је и специјални инвалидски додатак у висини од 3000 динара за личне и породичне инвалиде чије то материјалне прилике траже. Тиме је уствари уведен нов инструмент социјалне заштите ратних инвалида. Досадашња пракса показала је да су услови за стицање инвалидског додатка врло строги и као такви не пружају довољно могућности да одговоре ефикасно својој намени, те је потребно у том правцу изменити услове.

Такође је пружана ратним војним инвалидима ефикасна заштита преко децејег односно породичног додатка који је 1952 године обухватио 43.720, а 1953 године 40.358 деце.

Проширена је и здравствена заштита и на породице ратних војних инвалида. Пружена је исто тако могућност да се лицима која су у току рата и непосредно после рата оболела и постала на тај начин инвалиди накнадно установи инвалидско својство, тиме што је рок за подношење пријаве продужен.

За протекли период повећао се и даље број уживаоца личне и породичне инвалиднине. То се јасно види из следеће табеле:

Година	Лични	Породични	Укупно
1949	80.896	206.720	287.616
1950	81.095	216.920	298.015
1951	84.174	231.354	315.528
1952	80.903	232.352	313.255
1953 (30.X.)	83.112	235.141	318.253

У циљу пружања материјалне основе за медицинску, радну и социјалну рехабилитацију како инвалида рата тако и инвалида рада основано је у нашој земљи више центара за рехабилитацију који већ успешно раде.

У Београду ради Центар за оспособљавање инвалида који је опремљен и чији су се кадрови школовали уз помоћ социјалног департмана Уједињених нација и који има задатак да служи као регионални центар за обуку кадрова на пољу рехабилитације из суседних нам земаља и земаља Блиског Истока.

На пољу остварења заштите ратних војних инвалида огромну активност испољава Савез ратних војних инвалида, који је у том постигао значајне резултате и помогао да се ова заштита у потпуности спроведе.

4) Породична и децеја заштита

Дечеј и породични додатак

Породичној и децејој заштити посвећена је велика пажња. Најзначајнија мера у овој области била је увођење сразмерно веома високих додатака на децу у часу ликвидације обезбеђеног снабдевања. Децеј додатак претрпео је од тада неколико измена и све више прераста уствари у породични додатак, у учешћу заједнице у збрињавању поро-

дице с децом, што му је и основни смисао. Ова врста заштите игра улогу средства друштвене интервенције у расподели потрошних добара иако у неким случајевима, нарочито код радника са већим бројем деце, негативно делује на повећање продуктивности рада, јер претставља већи приход од саме плате.

Број корисника додатака на децу порастао је од 1949 године за 16,8%, а број деце за коју ти корисници примају додатке попео се од 1.116.000 у 1949 години на око 1.410.000 у 1953 години, односно повећао се за 26%. Према првим подацима расходи на додатке износе у 1953 години око 45,5 милијарди.

Сем тога једнократним додатком за опрему новорођеног детета обухваћено је у 1952 години 179.850 случајева за које је исплаћено 1.438.800 милиона динара. Овај додатак, намењен за набавку неопходно потребних ствари за негу новорођенчета, помаже здравственој заштити и правилној нези одојчади, што неумиљиво доприноси смањењу смртности деце, која је код нас још увек доста висока.

Други облици децеј заштите

Поред децејих додатака, децеја заштита развијала се и кроз друге облике који су одговарали насталим потребама. Ту спадају: децеје установе за смештај и збрињавање деце и омладине, школске кухиње, летовалишта и др.

Нагло развијање децејих установа, у периоду када је била нарочито велика потреба за збрињавањем деце која су после рата остала без породичне заштите, заустављено је у току две последње године, пошто су измењене саме околности које су изазвале потребу за овим установама тиме што су деца одрасла а и породице су се и саме полако економски стабилизовале. Опадању броја децејих установа допринео је и нов начин финансирања ових установа. У ове установе последњих година смештена су и деца из осталих породица. Издржавање деце таквих породица у установама прешло је једним делом и на саме родитеље — сем неких случајева где је издржавање деце у установама и даље остало на терет државе. Економски ојачане породице примањем децејег додатка не шаљу више децу у установе већ их подижу и васпитавају у породици. Сви ови разлози објашњавају чињеницу да док смо у 1951 години имали 1938 установа за децу и омладину са 173.870 штићеника, у 1952 години овај број се смањено на 1480 установа са 109.723 штићеника, а у 1953 години на 1.162 установе са 95.087 штићеника. Колективних летовалишта за децу у 1951 години отворено је 498 кроз које је прошло 136.999 деце, док је у 1952 години отворено 353 летовалишта која је користило 69.000 деце.

Међутим, у последње време све је живљи интерес разних друштвених организација и локалних органа за развијање разних облика породичне и децеје заштите, поред додатака на децу, као што су школске и млечне кухиње, набавка и дељење школских књига и прибора и др.

У 1952 години проширена је и заштита запослених породица на тај начин што је посебним прописом за време дојења свим запосленим мајкама на половину скраћено радно време, а накнаду припадљности за време за које не раде обезбеђује им заједница путем социјалног осигурања.

5) Заштита рада

Међу мерама којима је задатак да обезбеде заштиту на раду и запослење трудбеника треба истаћи прописе за спречавање неправилног отпуштања са посла. Они су донешени у време када је развој нашег привредног система, а посебно стање наше привреде, почетком 1952 године, довело до делимично оправданог или бар нужног смањивања радних места, а уопште и до неправилности приликом отпуштања. Тиме је учињен први корак да се заштите они радници и службеници који се у нашим условима јављају као нужна резерва радне снаге.

Резерву радне снаге ми смо у први мах обезбедили материјалним обезбеђењем у висини половине редовних прихода и правом на сва друга социјална давања. О томе су још у почетку 1952 године донесени прописи. Број таквих лица био се зими 1952/53 године нешто повећао, али се у току 1953 године постепено свео на неопходну резерву. Тиме се у пракси почело са обезбеђењем новог права на рад које утврђује савезни Уставни закон.

Хигијенска и техничка заштита у раду још увек није довољна, тј. онаква каква нам је потребна. То је један од важних узрока сразмерно високом броју изостанака са посла услед несрећа и болести и великим расходима на здравствену заштиту радника. Међутим, на побољшање хигијенских и техничких заштитних мера на раду већ утиче радничко управљање, што не искључује потребу да се заједница у целини и даље бави тим питањем. Средства издата у те сврхе у појединим предузећима у 1952 години доста су знатна, а што говори о томе да органи радничког управљања и радни колективи нису запоставили ову своју важну обавезу. Може се с правом очекивати да ће се интерес радних колектива за ово питање и даље развијати.

6) Општа социјална заштита (старање)

И остале категорије грађана којима је потребна посебна заштита заједнице нису занемарене, као што су: дефектни (слепи, глуви, итд.) и необезбеђени, а за рад неспособни услед старости и др. Дефектна лица у све већем броју оспособљавају се за корисне чланове заједнице, раде у разним предузећима, а делом су смештени у посебне домове. Поред државних органа, удружења дефектних, посебно слепих и глувих, одиграла су значајну улогу у решавању појединих питања у овој области.

Заштитом су обухваћене и жртве фашистичког терора као и породице лица која су страдала као жртве фашистичког терора. По прописима народних република за ова лица обезбеђене су новчане помоћи, а неке републике обезбеђују и посебне помоћи за децу у висини децејг додатка. Број корисника ове помоћи креће се око 7000.

Породицама чији храноци одлазе на отслужење обавезног војног рока у стални кадар пружају се новчане помоћи које се под одређеним условима исплаћују за све време док се хранилац налази у сталном кадру. Ове помоћи ужива 9327 породица.

Остала лица без средстава за живот, а без радне способности, углавном су збринута путем помоћи коју пружају народни одбори на основу прописа које су донеле народне републике. Необезбеђених, који примају такве месечне помоћи било је у 1952 години око 73.000.

* * *

Неуједначени развитак наше социјалне заштите, условљен динамизмом нашег општег друштвеног развитка, довео је до несклада између обима социјалне заштите и економских могућности наше земље, који је нарочито дошао до изражаја у овом периоду када смо имали посебне економске тешкоће, као и до неслада између самих појединих врста, облика и видова социјалне заштите. Потребно је имати у виду да су се у овој области веома дуго задржали административни методи решавања, који још увек оптерећују наш систем социјалне заштите.

За све социјалне установе, све видове и облике социјалне заштите обезбеђивала су се средства у основи из буџета. То, а посебно још разни облици обезбеђеног снабдевања, које су уживали и сви корисници социјалне заштите — било појединачно или путем установе које су пружале ту заштиту — у великој мери је замагљивало обим заштите и величину расхода, што је такође знатно отежавало равномеран и усклађен развитак свих врста социјалне заштите, свих њених

облика и видова. Али одлучнији прекид са старим облицима дистрибуције и привређивања уопште омогућио је да се сагледа извешан унутарњи несклад и неравномерност у развоју саме социјалне заштите, као и између социјалне заштите и осталих области друштвеног живота, да се сагледа обим расхода и њихово појединачно дејство.

Јака обележја административних метода непосредног управљања средствима и пословима социјалне заштите преовлађивала су све до друге половине 1952 године, када је наш општи развитак показао да је битан услов и за даљи развитак социјалне заштите да сами грађани, заинтересовани за поједине врсте заштите, преузму управљање средствима, установама и пословима социјалне заштите и да је то пут којим ће се постепено отклонити несклад настао услед ранијих услова и начина решавања појединих питања. Овај процес отпочео је увођењем самоуправе у социјалном осигурању, друштвеног управљања у здравственим и социјалним установама и постепеним осамостаљивањем тих установа, а донекле и пензиским системом из 1952 године. Извршена је децентрализација управљања установама, а до извесне мере и средствима намењеним социјалној заштити. Најзначајнија од већ предузетих мера је успостављање самоуправе у заводима за социјално осигурање. У борби за правилно и што боље коришћење друштвених средстава учињени су на тај начин у последње две године већ први значајнији кораци. Тиме је јутрт пут да се расположива средства што боље користе и да се тако створе услови за решавање још отворених социјалних проблема, као што је например потреба да се постепено укључе у социјално осигурање удружени пољопривредни произвођачи и самосталне занатлије, који до сада нису обухваћени и др.

Један је од непосредних важних задатака, да се у даљој изградњи социјалне заштите, а пре свега социјалног осигурања, обезбеди самим системом да сваки поједини радник и службеник буде непосредно материјално заинтересован за штедњу средстава уз истовремену борбу за што ефикаснију заштиту. Из тог произлази потреба да се изврше одговарајуће измене у појединим областима социјалне заштите односно правима социјалног осигурања.

Тако је од посебног значаја да се баш код болесничког осигурања постигне упоредна заинтересованост и самих радника и службеника и њихових радних колектива за што бољу и економичнију здравствену заштиту.

У коришћењу преостале радне способности радника и службеника, који су услед болести или несреће изгубили део своје радне способности, потребно је у самом систему тежиште положити на поновно оспособљавање за рад (рехабилитацију, преквалификацију и сл.) и упошљавање таквих људи.

И пензионски систем захтеваће да се користе искуства и запажања учињена приликом преводјења пензионера на основу система установљеног 1952 год. и да се уочене слабости и недостаци отклоне.

Породична заштита, претежно ограничена на додатак на децу, показала се једностраном и прилично шаблонском, тако да не делује у оној мери колико би то одговарало средствима коју заједница одваја у ту сврху. Ако бисмо ову врсту заштите приближили корисницима нашли би се разнолики облици који би је неумумљиво учинили много ефикаснијом.

У своје време, 1950 године, било је потребно да се једним актом оствари на вишем нивоу једнакост и јединство права из социјалног осигурања, па чак и на таквом нивоу који, релативно посматрано, прелази и напредна социјална законодавства индустријски најразвијенијих земаља. У међувремену Закон о социјалном осигурању из 1950 год. је застарео и допуњен и измењен уредбама и не одговара више друштвеним и привредним променама у нашој земљи, тако да ће бити

потребно донети нов закон који ће бити у складу с нашим друштвеним системом.

Из истих разлога потребно је извршити одговарајуће измене и у законима о ратним војним инвалидима и о мирнодопским војним инвалидима, као и регулисати остале облике социјалне заштите законским прописима.

Б.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

1) Опште кретање здравствене заштите

Од ослобођења до 1950 године здравствена служба је направила крупан успех у лечењу оболелих и смањивању побољевања у односу на стање пре рата.

Главни њени задаци у овом периоду сводили су се на обнављање старих и подизање нових здравствених установа, на школовање нових здравствених кадрова, на здравствену заштиту мајке и детета, на борбу против туберкулозе, на борбу против масовних обољевања становништва, а у првом реду против заразних болести, маларије, трахома и ендемског лугеса и на побољшање хигијенских услова рада у предузећима, фабрикама и на свим радилиштима.

У 1939 години наша земља је имала свега 190 болница и 46 приватних санаторијума са 32.901 постељом.

1950 године имали смо 53.760 постеља што значи да је постељни фонд повећан у односу на стање у 1939 г. за преко 20.000 или у процентима за 63%. Овај број болница и постеља је повећан највећим делом адаптацијом других зграда и уметањем већег броја кревета у постојеће установе, што је утицало на смањење болничког стандарда.

Упоредо са повећањем броја болница и болничких кревета повећао се и број лечених болесника. 1939 године било је лечених болесника 491.925 са 9.497.532 болничка дана, а 1950 године било је лечених болесника 860.427 са 16.120.388 болничких дана.

У овом периоду је нарочито повећана мрежа амбулантно-поликлиничких установа. 1939 године је од амбулантно-поликлиничких установа било само 51 дом народног здравља у којима је поред осталог било 36 анти-туберкулозних диспанзера и 202 установе за заштиту матера и деце. 1950 године било је већ 1803 амбулантно-поликлиничких установа, од којих 540 зубних амбуланти. Осим тога било је 167 анти-туберкулозних диспанзера и 780 диспанзера и других установа за заштиту матера и деце.

Обимност рада ових установа најбоље се види из броја прегледа којих је било преко 24.000.000 у амбулантно-поликлиничким установама, око 1.338.000 у анти-туберкулозним диспанзерима и преко 3.000.000 у установама за заштиту матера и деце.

Од ослобођења до 1950 године нарочита пажња била је посвећена школовању медицинских кадрова. У том раздобљу обновљен је Медицински факултет у Београду, употпуњен је Медицински факултет у Љубљани и основани су медицински факултети у Сарајеву и Скопљу, као и фармацеутски и стоматолошки факултети у Београду. У истом раздобљу основане су 44 средње и 46 нижих медицинских школа, којих је пре рата било свега 5 средњих и 5 нижих.

У овом периоду постигнути су крупни успеси на сузбијању маларије и заразних болести. Од око 600.000 болесника, колико их је боловало од маларије сваке године пре рата, овај број се у 1950 години смањно на неколико хиљада.

Одмах после рата, као последица услова живота и рада и миграције становништва за време рата, било је великих епидемија нарочито пегавца и повратне грознице; 1950 године број заразних обољења свео се скоро на предратно стање.

Поред повећања броја кревета и диспанзера, у циљу борбе против туберкулозе организована је ши-

рока акција ВСГ вакцинације. Само у 1949 години екипе су на терену прегледале око 1.400.000 деце и омладине од којег су броја половину вакцинисале против туберкулозе.

Нарочита пажња била је посвећена заштити мајке и детета. Упоредо са повећањем броја болничких кревета и диспанзера повећао се и број прегледа што је све заједно повољно утицало на смањење оболевања и смртности.

Већ до 1950 године ублажене су у основи последице рата и створени су услови за почетак систематске борбе на решавању основних здравствених проблема.

У овом раздобљу остварене су и шире економске могућности за лечење становништва. Ослобођени су плаћања трошкова за лечење болесници који болују од акутних заразних болести, болесници који болују од туберкулозе, болесници душевних болести, све жене приликом порођаја, деца до треће године старости и мајке пратиће уз болесно дете до једне године, сва лица која учествују у добровољним радовима уколико се разболе на добровољном раду, ученици и студенти свих школа који имају бесплатно издржавање у интернатима или су стипендисти, носиоци Партизанске споменице, Карађорђевог звезде итд., као и сви чланови социјалног осигурања и њихове породице. Поред тога извесне групе становништва, као што су предшколска деца, ученици и студенти свих школа (уколико немају право на бесплатно лечење) као и чланови сељачких радних задруга, ослобођене су плаћања половине трошкова лечења. Овако постављене могућности за лечење учиниле су да је око 3/4 болесника лечених у здравственим установама имало бесплатну лекарску помоћ.

У проширеној мрежи дечјих диспанзера и саветовалишта, диспанзера и саветовалишта за жене, анти-туберкулозних диспанзера, антимаљаријских диспанзера итд. добијало је бесплатну помоћ целокупно становништво без икаквог ограничења.

Овако проширене могућности за указивање лекарске помоћи становништву резултат су бриге за заштиту народног здравља. Оне су остварене по цени огромних издатака, чија је вредност још већа кад се узму у обзир могућности и услови кроз које је наша земља прошла у рату и после рата.

Од 1950 године до данас проширење могућности и побољшање услова за здравствену заштиту није ишло истим темпом, јер су у том периоду главна средства трошена за завршење кључних објеката, за одбрану земље и друге делатности. Због тога је дошло до несклада између права која су дата грађанима у здравственој заштити и могућности за остварење тих права.

Али у раздобљу од 1950 до данас постигнути су ипак извесни успеси, нарочито у повећању броја кадрова. Упоредни преглед мреже здравствених установа показује да су за ово време повећани; број болничких кревета за око 6.000, број анти-туберкулозних диспанзера за 24, број диспанзера са саветовалиштима за заштиту матера и деце за 40, број амбулантно-поликлиничких установа за 144, број зубних амбуланта за 196 и тако даље.

Поред тога, на инвестиције за здравство утрошено је око 3.000.000.000 динара у 1953 години.

Паралелно са повећањем броја установа повећавао се и број услуга становништву у њима.

Но постигнути успеси нису задовољили наше потребе.

Да би се задовољиле најосновније потребе у болничким креветима требало би да имамо бар 5 постеља на 1.000 становника, какав је просек средње развијених земаља, а ми имамо једва 3,63 постеље на 1.000 становника, од којих је читаво трећина нестандартних. То значи да би требало да обезбедимо још најмање око 45 до 50.000 нових болничких кревета.

Поред овога би било потребно проширити досадашњу мрежу амбулантно-поликлиничких установа и осигурати да сваки срез има свој дом народног здравља

са потребним организационим јединицама (диспанзери, опште, специјалистичке амбуланте итд.) и да свака општина има своју здравствену станицу, коју треба да имају и сви рудници и веће фабрике.

2) Здравствено особље

За здравствену заштиту становништва ФНРЈ потребно би било око 16 до 17.000 лекара, рачунајући једног лекара на 1.000 становника (просек Канада, Белгија, Данска, Грчка), што значи да би требало скоро 2,5 пута више лекара него што их данас имамо. Нарочито је мали број лекара специјалиста рентгенолога, фтизиолога, неуропсихијатара, ортопеда, хигијеничара, епидемиолога, гинеколога и педијатера.

Иако је од 1950 године до данас дипломирало око 3.000 лекара (од 1918 до 1938 дипломирало је свега 3.148 лекара), што у поређењу са претходним годинама претставља знатно повећање броја лекара, потребе наше земље за лекарима и даље су знатно велике (1938 године било је 4.754, 1945 године 4.234, а 1950 године 5.138).

Али с обзиром на високи број студената на медицинским факултетима наше најосновније потребе за овим кадровима биће задовољене у догледном и релативно кратком периоду (1952 године на медицинским факултетима било је 3.162 апсолвента, осталих студената има данас 6.963).

Број апотекара је релативно повољнији. 1 јануара 1953 године било је 2.218 апотекара који се број током године повећао на око 2.500.

Док ће нам потребе у лекарима и фармацеутима бити задовољене у релативно кратком времену, дотле ће ситуација у погледу медицинских сестара и медицинских техничара бити још доста дуго тешка.

Иако је од рата досада основано 48 средње-медицинских школа у којима је од ослобођења до данас завршило школовање 5.110 ученика и ученица, од којих медицинских сестара 2.450, наше потребе у овим кадровима, нарочито у медицинским сестрама, неће моћи бити задовољене у догледно време ако се темпо њиховог спремања знатно не убрза. Ми засада имамо знатно више лекара него медицинских сестара, а требало би да буде три пута више медицинских сестара него лекара. Ми бисмо место садашњих 3.000 медицинских сестара морали мати око 30.000.

Оснивање и нових медицинских школа мораће да иде паралелно са изградњом болница као база за њихов рад. Упоредо са отварањем школа треба остварити и остале услове за њихов правилан живот и рад. За ученице треба у првом реду осигурати интернате без којих њихово школовање не би било квалитетно.

3) Снабдевање лековима

Ради снабдевања земље лековима и осталим санитарским материјалом пришло се одмах после рата изградњи медицинске индустрије, која практично пре рата није ни постојала. За медицинску производњу данас у земљи имамо неколико већих фабрика („Плива“, „Пролек“, „Галеника“, „Лек“, „Алкалоид“, „Сутјеска“, „Инструментарија“, „Југодијететика“, „Југодент“) и неколико мањих лабораторија („Босналек“, „Ескулап“ и „Здравље“). При завршетку су радови за проширење фабрике пеницилина за коју је UNICEF послао опрему у вредности од 90.000 долара.

Снабдевање лековима из домаће производње износи око 70%. Један део медицинске производње врши уствари само прераду полуфабриката увезених из иностранства. Наш даљи задатак у развоју медицинске производње треба усмерити ка синтетички, тј. производњи лекова највећим делом из домаћих сировина.

Потрошња лекова знатно је порасла у односу на претходну. Овај пораст произилази нарочито из повећаног броја чланова социјалног осигурања, који највећим делом користе лекове.

Из редовног увоза набављено је лекова и сировина (исказано у милионима динара, а по данашњим ценама):

1947	1948	1949	1950	1951	1952
504	1.440	1.050	774	1.488	1.335

Домаћа производња готових лекова и фармацеутских хемикалија расла је из године у годину (исказана у милионима динара, а по данашњим ценама):

1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951
160	520	1.068	2.276	3.600	4.400	4.000

Поред лога од UNRRA-е примљене су у периоду од 1945 знатне количине лекова и санитарског материјала.

Укупан промет лекова преко апотека у ФНРЈ износи у току 1952 године 6.384.000.000 динара. Од овог износа на социјалне осигуранике отпада преко 70%. Увозом су обезбеђивани нарочито савремени лекови, као напр. антибиотици, чија је примена имала за последицу смањење смртности и скраћење боловања.

И поред релативно великог увоза лекова и знатно повећане домаће производње ипак се повремено осећала оскудица у лековима јер је, због тога што је здравствена служба проширењем установа и повећањем броја лекара постајала приступачнија болесницима, расла и потреба за лековима.

4) Сарадња са међународним здравственим организацијама и њихова помоћ

Од ослобођења до данас наша здравствена служба знатно је проширила своје везе са разним међународним организацијама и стручњацима који се баве здравственим проблемима. Те везе донеле су велику корист нашој земљи. Са помоћу коју смо примили од разних међународних организација, а у првом реду од UNRRA-е, UNICEF-а и Светске здравствене организације, наша здравствена служба успела је не само да обнови него и да прошири добар део здравствених установа.

Велики број стипендија и долазак у нашу земљу страних стручњака омогућили су да се наши здравствени радници упознају са тековинама медицине у развијеним земљама, што је утицало на побољшање организације и подизање квалитета здравствене службе.

Од UNICEF-а и Светске здравствене организације (Техничка помоћ) добивено је:

	О д т о г а			
	Свега	материјал и опрема	стипендије	страни стручњаци
УНИЦЕФ	2.821.626	2.817.101	4.525	—
Светска здр. орган. (1947—1951)	284.792	39.036	208.892	—
Светска здр. орган. (Техничка пом.) 1952	294.415	146.200	111.215	25.000
Светска здр. орган. (Техничка пом.) 1953	63.750	39.800	15.800	8.150
УНИЦЕФ 1953	253.000	253.000	—	—

Од ослобођења до данас у иностранству је на стипендијама, добијеним од разних међународних организација било 443 лекара и других здравствених радника од којих (229) од 1950 до данас.

Од особитог значаја за здравствену заштиту био је рад Југословенског Црвеног крста, нарочито у одгоју кадрова и ширењу здравствене културе. Југословенски Црвени крст, који броји 1.500.000 одраслих чланова и око 1.000.000 омладине учлањене у подмладак, развио је на здравственом плану крупну делатност.

Лекарска, фармацеутска и друштва других медицинских радника дала су преко својих конгреса и стручних састанака значајан допринос за развој ме-

дицинске науке, а самим тим и за подизање квалитета наше здравствене службе.

Конгреси, стручни састанци, учествовања на иностраним конгресима и коришћење стипендија допринели су да се наша медицинска наука данас налази на висини развијених земаља унаокуп тога што јој недостаје још доста материјалних услова за рад и развој.

У овом периоду здравствена служба је наставила рад на сузбијању здравствених болести, ТБЦ, ендемског луеса, микоза, трахома и других обољења, на смањењу смртности деце, побољшању квалитета рада здравствених услуга итд. али и поред свих успеха остао је читав низ проблема које треба радикалније решавати у наредном периоду. Сва та и друга питања здравствене заштите по свом обиму и значају захтевају већу заинтересованост целе наше заједнице.

5) Здравствена заштита мајке и детета

Иако је број здравствених установа за заштиту мајки повећан, ове установе ипак нису довољне да свим мајкама, у првом реду породиљама, пруже здравствену заштиту. Да би се сви порођаји обављали у болницама, било би потребно око 11.000 постеља, а ми имамо 4.099. Две трећине жена још увек се порађају без икакве стручне помоћи. Диспанзерски рад у установама за заштиту матера неразвијен је а с тим у вези недовољне су и превентивне мере за заштиту здравља мајки, што повећава не само проценат обољења него и компликације које доводе до стерилности, превремених порођаја и низа других обољења.

Морталитет породиља због одсуства стручне помоћи при порођајима прелази дозвољене границе; повлачи за собом и повећану смртност новорођенчади у првим данима после порођаја, која код нас износи око 2% колико у напредним земљама (Шведска, Холандија) умире читаве прве године живота.

Недовољан број гинеколога није у стању да обавља ни најосновније послове лечења, а још мање је у стању да у заштити здравља мајки извршава превентивне задатке, који због тога долазе врло мало до изражаја.

Према томе, основни задаци за добру заштиту здравља мајки су повећање броја кревета за порођаје и лечење жена, оснивање диспанзера у сваком срезу и саветовалишта у свакој општини, повећање броја гинеколога — акушера, одржавање стручних курсева за лекаре опште праксе за здравствену заштиту мајки, усавршавање и оријентација бабица на превентивни рад.

Иако су обољевање и смртност одојчади и мале деце у односу на предратно стање и прве године после рата знатно смањени, садашње стање није још задовољавајуће.

Смртност деце пре рата била је 14,4 на 100 живо-рођене, 1950 смртност је била 11,5 а 1952 године 10,5 према оријентационим подацима.

Око 35.000 деце умире у првој години живота више него што умире просечно у развијеним земљама (у НР Словенији која у том погледу има најповољнију ситуацију смртност деце од прве до четврте године живота три пута је већа него у развијеним земљама), а смртност предшколске деце (од 4 до 7 година) већа је више од два пута. Смртност деце школског доба већа је за 20%.

Здравствена служба по свом обиму и начину рада недостатна је у погледу обезбеђења потпуне здравствене заштите деце. И поред знатног повећања, број здравствених установа, а специјално диспанзера није довољан. Осим тога диспанзери се не баве довољно превентивним радом нити им је организована патронажна служба.

Због неправилне и често недовољне квалитетне исхране, деца обољевају много од рахитиса и других авитаминоза које знатно утичу на развојак и отпорност детета према разним обољењима. За решење

здравствене заштите детета, поред довољног броја кревета за болничко лечење, потребно је у сваком срезу остварити дејци диспанзер са довољним бројем медицинских сестара, а у свим општинама саветовалишта, затим побољшати снабдевање деце dobrim квалитетним млеком, витаминским препаратима, воћним соковима итд.

Здравствена заштита школске деце је недовољно развијена. Школске поликлинике обухватају свега једну четвртину школске деце. Телесна развијеност и ухрањеност као и проценат обољевања школске деце указују на оштрину овог здравственог проблема.

На основу систематских прегледа утврђено је да је око једне десетине школске деце у Србији и Словенији слабо развијено, а око једне седмине слабо ухрањено; 0,6% прегледане школске деце у ФНРЈ болује од активне туберкулозе, у неким народним републикама нешто више.

6) Масовна обољења

Туберкулоза — У обољевању нашег становништва туберкулоза се истиче као посебан проблем. Од ње према проценама болује 1,93% мушког и 1,42% женског становништва. Највећи број обољења пада у доба између 25 и 34 године. Око две трећине болесника падају на групе привредно-активног становништва што указује нарочито на економски значај те болести. Код трећине болесника који долазе у диспанзере, утврђено је да болују од отворене туберкулозе.

Иако је повећан, број антитуберкулозних диспанзера мали је и недовољан према потребама. Они својим радом обухватају око половину до једне трећине туберкулозних болесника. Због преоптерећености амбулантних прегледима антитуберкулозни диспанзери слабо врше патронажну службу, тако да код трећине болесника антитуберкулозни диспанзери нису извршили ниједну кућну посету, а према анкети 43% посета направљено је тек две године након прегледа којима је постављена дијагноза туберкулозе.

Услед недовољне спремности антитуберкулозних диспанзера (у кадровима и аутомобилима) морала се ВСГ акција и даље спроводити углавном преко екипа. До 1950 године вршена је она искључиво као примовакцинација, док је већ током 1950, као и даље 1951, 1952, вршена према потреби и ревакцинација. Кроз то раздобље 1950—1952 обухваћено је тестирањем 4.268.370 деце, од којих је вакцинисано 1.169.144 детета, а ревакцинисано 126.622 детета. У 1953 години овај рад је био интензивнији, али и поред свега тога остало је необухваћено око половине становништва до 18 година које би требало обухватити.

Иако је број кревета повећан (од 11.105 1950 године, на 13.651 1952 године) нису задовољене ни основне потребе у постелима, јер просечно једна четвртина болесника чека на пријем дуже од 3 месеца. Као основни услов за лечење болесника од туберкулозе потребно је 30.000 кревета, уз добро организовану диспанзерску службу. Добро организована диспанзерска служба захтева да сваки срез има свој диспанзер са свим његовим добро развијеним делатностима.

Од туберкулозе, према процени болује око 300.000 становника. Око 3.000.000 изгубљених радних дана годишње отпада код осигураника на туберкулозу. У 1952 години било је 3.750.492 болесника дана туберкулозних болесника у специјалним болницама и грудним одељењима општих болница. Лечење ових болесника кошта око 2.700.000.000. Ови трошкови и губици који долазе због тога што су болесници избачени из процеса производње, износе преко 5 милијарди динара годишње. Све то указује на то да је проблем туберкулозе у исто време и проблем наше привреде.

Према томе су основне потребе за сузбијање туберкулозе на сектору здравствене делатности, уз подизање стандарда, изградња кревета и антитуберкулозних диспанзера, повећање броја лекара и медицинских сестара.

Трауматизам — Проценат отворених боловања осигураника, а посебно повреда на раду, важан је не само са становишта здравствене заштите, него и са стано-вишта привреде. У 1952 години било је 1.218.788 случајева обољења са боловањем до 7 и 782.236 обољења са боловањем преко 7 дана, што укупно износи 2.001.024 отворених боловања. При томе је било изгубљено 24.972.143 радна дана. Број несрећних случајева регистрованих од стране социјалног осигурања у 1952 години износи од 52.448 са боловањем до 7, и 35.868 са боловањем преко 7 дана, што износи укупно 88.316 боловања. Социјално осигурање је у 1952 години само за обољења и несреће на раду исплатило на име материјалног обезбеђења 5.957.462.409 динара радницима и службеницима предузећа, што је за 2 милијарде више него у 1951 години. Но број повреда је несумњиво већи јер у број повређених, социјално осигурање није рачунало мање повреде, због којих радник не напушта своје радно место. Поред тога овоме треба додати и то да нису ретка обољења која долазе као последица малих повреда, због којих радници не напуштају посао, али због чијих компликација морају касније дуже да остану ван посла. Здравствена служба, која региструје све повреде независно од тога да ли је повређени отсутовао од рада или не, утврдила је у 1951 години 411.576 првих прегледа у вези са повредама при раду. Због недовољно развијених услова живота и рада, нарочито у појединим предузећима, проценат обољења је изразито висок. У руднику живе у Идрији било је у току 1952 године 120 случајева тровања живом услед чега је изгубљено 1.500 радних дана. 1952 године у топионици Звечан, у једном месецу, једна трећина радника налазила се на боловању, већином због тровања оловом, јер су радници због немања заштитних маски изложени директном дејству оловне прашине и гасова.

Али, иако има и неоснованих отсутовања са рада под фирмом боловања побољшање хигијенско-техничких услова на раду и обезбеђење здравствене службе у фабрикама и предузећима, јесте и остаје један од важних задатака.

7) Заразне болести

Упоредни преглед кретања и смртности услед заразних болести у 1950 години са предатним и послератним периодом указује на озбиљност овог проблема. Релативно висок број извесних заразних обољења произлази из недовољно развијене здравствене службе (установа, средстава и кадрова), рђавих хигијенских услова под којима живи и ради велики број становништва (само око 18% становништва пије беспрекорно чисту воду, недовољан број здравих хигијенских станова, нехигијенско уклањање отпадних твари, загађивање вода итд.) и низа других фактора који су са стазни део стандарда. Поред тога недовољна просвећеност и посебно заосталост у здравственој култури узрок су појаве и ширења заразних болести.

Здравствена служба је недовољно развијена за борбу против заразних болести. Међутим, решење ових питања не зависи само од здравствених радника већ и од општег стандарда. Ипак побољшањем мреже здравствене службе и повећањем броја кадрова може се решити низ питања као што су вакцинација, брзо изоловање болесника, изолација клицоноша, што је све још недовољно. Али основно питање борбе против заразних болести је питање подизања општег живот-ног стандарда.

Маларија — У периоду од 1950 до данас настављен је интензивни рад на сузбијању маларије тако да је ове године регистровано свега неколико стотина оболелих што је крупан успех наше здравствене службе. Данас практично маларије у нашој земљи нема, али ипак она није уништена. Садашње стање може се систематским настављањем акција против маларије, уз мелиорацију земљишта, одржати и побољшати али се интензитет рада не сме смањити нити прекидати.

Ендемски луес — Започети рад на обарању ендемског лuesa у 1949 години развио се 1950, 1951, 1952 и 1953 године. У току ове и наредне године, према процени, ендемски луес биће сведен на најмању меру што значи да практично ова болест неће убудуће претстављати никакав проблем здравственој служби.

Гушавост — Овим обољењем је захваћено преко милион становника. Рачуна се да има око 30.000 особа са тешким физичким и психичким оштећењима, као последица овог обољења. У току овог периода здравствена служба је развила широку делатност на проучавању гушавости тако да ће се ове и идуће године предузети опште мере за уклањање овог обољења и за лечење оболелих што ће дати несумњиво позитивне резултате у здравственој заштити. Ове године наша земља почиње општу употребу јодиране соли, што је досада спроведено само у Канади и Швајцарској где су већ постигнути одлични резултати.

Трахом — Здравствена служба је у извршавању својих задатака ставила у први план сузбијање и лечење трахома од кога према процени болује близу 100.000 становника. Досадашњи резултати, нарочито у НР Словенији, Србији и Хрватској указују на то да ће уз већу помоћ питање трахома у наредном периоду бити знатно ублажено ако не и решено.

8) Јачање здравствене заштите и демократи-зација здравствене службе

Изнета питања здравствене заштите народа показују да здравствена служба услед недовољне развијености није у могућности да обухвати како треба ње основне проблеме здравствене заштите. Ради тога ће бити потребно у наредном периоду да се упоредо са решавањем многих комуналних питања (станови, водоводи, канализације итд.), који су од основног значаја за здравствену заштиту, пружи више средстава и могућности за рад здравствене службе.

Још увек висока смртност деце, велики број оболелих од туберкулозе, латентна опасност од заразних болести, велики проценат повреда и обољења на раду и друге болести указују на озбиљност проблема који се постављају пред нашу заједницу. Изразито велики број обољења због којих су трудбеници избачени привремено или стално из процеса производње, а која се великим делом могу спречити и добром организацијом хигијенско-техничких заштитних мера, и другим превентивним мерама као и милиони изгубљених радних дана и милијарде дате за трошкове лечења, указују на потребу све веће оријентације за спречавање обољења које треба да буде један од основних задатака здравствених радника, радних колектива и друштва као целине.

Повећањем броја здравствених установа и здравствених радника и спровођењем широких превентивних мера, побољшањем транспортних могућности које су од особитог значаја за здравствену службу уз решавање основних комуналних питања, здравствена заштита народа биће знатно побољшана. То је задатак који морамо решавати у наредном периоду.

Прошле године је у духу демократизације која се спроводи на осталим пољима нашег привредног и друштвеног живота извршена и реорганизација здравствене службе. Уставним законом је загарантовано друштвено самоуправљање у здравственој служби. Здравствене установе добиле су своје управне одборе од претставника грађана, социјалног осигурања и радног колектива тако да здравствене установе нису препуштене само здравственим радницима, него о њима има да се брине читава заједница. Ова одлука је крупан допринос подруштвљавању здравствених установа код нас. Здравствене установе постале су друштвене, самоуправне и самосталне. Преласком на самостално пословање здравствених установа укинут је административни систем финансирања, а то је допринело њиховом јачању и побољшању услова за њихов рад. Народни одбори на које прелази опште старање о здравственим

установама показују нови интерес за ове важне установе у граду и срезу. Тај интерес мора расти.

У свестраној бризи за човека, брига за његово здравље има посебан и изванредно велики значај. Иако недовољно развијена и лишена многих материјалних услова за рад, наша здравствена служба је тежила, па углавном и успевала, да захвати низ проблема и постигне и знатне резултате што се поред осталог види и из тенденције сталног смањења леталитета. Међутим, с обзиром и на тешко наслеђе у здравственој заштити старе Југославије и из времена рата сви ови успеси и досадашњи резултати рада су само први део извршења задатака у решавању крупних питања здравствене заштите народа. Наши напори на решавању сложених питања здравствене заштите нису били, нити су могли бити досад, тако велики као на осталим делатностима привредне и друштвене изградње. Отуд ни резултати нису могли бити тако очигледни као у тим делатностима. На данашњем степену развитка производних снага, после успешне борбе за индустријализацију, ми смо већ и данас, а све ћемо даље бити више, у могућности да посветимо више пажње и овим питањима која до сада нисмо могли решити.

В.

ПРОСВЕТА

1) Децентрализација и демократизација управљања

Почетком 1950 године још увек је постојала знатна централизација на подручју управљања просветом. Министарство за науку и културу Владе ФНРЈ, министарства просвете и министарства за науку и културу народних република, бавили су се свим питањима просвете, науке и културе, а републичка министарства решавала су још и сва персонална питања. Таква организација је допринела да се врло мало испољава иницијатива народних одбора, нижих просветних органа, управа школа и наставника. Све се очекивало одозго и за сва питања се обраћало вишим органима.

У првој половини 1950 године децентрализација на подручју просвете отпочела је укидањем Министарства за науку и културу Владе ФНРЈ и оснивањем Савета за науку и културу Владе ФНРЈ, чије су компетенције знатно смањене. У компетенцији Савета за науку и културу Владе ФНРЈ задржано је само давање општих смерница на подручју просвете и вођење опште евиденције. Сви остали задаци пренети су у надлежност републичких министарстава просвете и министарстава за науку и културу. У републичким министарствима оснивају се савети, састављени од истакнутих стручњака, као саветодавни органи министара просвете. У среским и градским народним одборима, при повереништвима за просвету, такође се оснивају савети, који третирају разна питања из области просвете.

Даља децентрализација на подручју просвете огледала се у укидању републичких министарстава просвете и министарстава за науку и културу, у оснивању републичких савета за просвету, науку и културу, а у среским и градским народним одборима — савета за просвету и културу. Сада је низ компетенција са републичких савета прешао на савете среских и градских народних одбора. У оквиру републичких савета за просвету, науку и културу формиран су одбори за поједине врсте школа, састављени од чланова савета и истакнутих просветних и културних радника. Али број службеника у саветима је био још увек велики и савети су задржали скоро све компетенције у својој надлежности. Из тих разлога све ове демократске форме у управљању просветом нису долазиле до свог пуног израза, иницијатива нижих органа и наставничких колектива није се развијала, а

учешће стручњака, чланова стручних организација и грађана било је мање-више формално. Тек доношењем савезног Уставног закона и републичких закона приступило се увођењу друштвеног управљања у области просвете, науке и културе, и ликвидирању административног управљања у тим областима. Укинут је савезни управни орган за просвету, а у републикама су основани републички савети за просвету и културу као друштвено-државни органи, чији су чланови једним делом именовани од стране извршних већа народних република, а делимично делегирани од стране друштвених организација и научних институција. Слични друштвено-државни органи формирају се и при среским, односно градским народним одборима. С обзиром на прокламовано начело у Уставном закону да је зајамчено самоуправљање радног народа у области просвете и културе, у надлежности Савезног извршног већа остало је само проучавање општих проблема наше просветне и културне политике и доношење општих прописа из области просвете. Све остало спада у надлежност народних република, које су у својој надлежности задржале само давање основних смерница, а све остало пренеле на народне одборе. У складу с тим променама, број службеника у просветним органима сведен је на најнужнију меру.

Ова децентрализација потстакла је да се око школа формирају разни одбори и комисије као друштвени органи, који треба да се брину о животу и раду наших школа и васпитних установа.

Све ове мере допринеле су да је порастао интерес читаве наше јавности за просветна и културна питања и појачано њено учешће у њиховом постављању и решавању.

Нови друштвено-државни органи управљања у области просвете претстављају значајан корак у проширењу демократских права грађана, у смањењу улоге људи из администрације, у изнајлажењу таквих форми управљања у овој области које најзбежне воде ка одумирању државних органа за просвету и културу. Мада то још није општа појава и не важи за сва места у нашој земљи, ипак већ ови први знаци показују да смо на добром путу и да није далеко време када ће наша јавност најактивније учествовати у решавању свих просветних питања.

2) Материјална средства и просветни радници

Док су у решавању питања управљања у области просвете и културе учињене већ извесне знатније промене у правцу напретка, дотле се у решавању материјалних питања наших школа, просветних и културних установа није могло ићи у корак са нашим stvarним потребама.

У првим годинама после завршетка Другог светског рата народна власт и читав народ уложили су огромне напоре и материјална средства да се обнове порушене школске зграде, подигну нове зграде и отворе школе тамо где их раније није било. Резултати ових напора били су значајни што се види из пораста броја школа. Школске 1938/39 године било је 9.952 школе (без нижих стручних и верских школа), а школске 1949/50 године било их је 14.996. Колико је ту требало уложити труда и материјалних средстава види се из ових података: у току рата уништено је, на пример, 14% а оштећено 36% од укупног броја зграда основних школа. Највише су страдале зграде у оним крајевима где је био и највећи недостатак у школском простору. Тако је, на пример, у НР Босни и Херцеговини од укупно 1.043 зграде основних школа било спаљено за време рата 407 зграда (39%), 214 зграда теже оштећено (21%), 283 зграде су биле лакше оштећене (27%), а свега 139 зграда (13%), било је у време ослобођења у исправном стању.

Од 1950 године наомамо нису се, међутим, могла одвојити знатнија средства за подизање новог и одржавање постојећег школског простора, мада су по-

требе, услед повећаног прираста деце у школе, знатно порасле. Нарочито је незадовољавајуће стање школског простора у већим градовима, индустријским центрима и многим малим селима. Због недостатка школског простора за школе су узимане зграде које нису зидане за школске потребе. Из пописа школског простора, који је извршен у 1951 години, види се да је од укупно 15.094 зграде, у којима раде школе општег образовања, 10.299 подигнуто за школске потребе, а 4.785 за друге сврхе. Школске зграде су махом старе, а има их и од пре 140 година. Зидане су од слабог материјала, без дворишта, игралишта итд. Од укупног броја школских зграда за општеобразовне школе у 1951 години (15.094) само 5.102 зграде су биле исправне а 8.951 треба веће или мање оправке, док је 895 потпуно дотрајало. Стање у погледу школских зграда данас је још теже него што је било 1951 године. Мада су целокупне инвестиције првенствено биле намењене изградњи и довршењу кључних објеката, ипак се могло, уз више напора, и према тадашњим могућностима, учинити више и у овом правцу. Исто тако се може приметити да је знак недовољног старања за примену закона о обавезном школовању постојећа чињеница да и данас преко 70.000 деце у земљи, а само у Босни и Херцеговини преко 50.000, није обухваћено ни основном школом.

Поред истакнутог, у овом периоду су ипак одвајана знатна буџетска средства за просвету. Тако је у 1950 години утрошено 6,7% од укупног општедржавног буџета (без инвестиција), у 1951 години 6,8%, а у 1952 години, према привременим подацима, утрошено је 6,3% од општедржавног буџета. Истина ни она нису била довољна за обезбеђење потребних, па често и основних, услова за рад у школама.

Повећањем броја наставника у свим нашим школама задовољене су основне потребе у наставном кадру и према подацима из 1952/53 године имамо: у основним школама 30.344 учитеља, у средњим школама општег образовања 16.867 наставника, у стручним школама 14.073 наставника, у специјалним школама 338, у школама за одрасле 677 и на факултетима, високим и вишим школама у 1951/52 години 4.978, што је омогућило да се у овом периоду престане са скраћеним школовањем наставника у трогодишњим учитељским школама, на курсевима итд. Штавише, школовање наставника је у неким школама и продужено: у учитељским школама на 5 година, а у Вишој педагошкој школи у неким републикама са 2 на 3 године. Али ово још увек не значи да имамо довољно учитеља и наставника. У земљи имамо и данас знатан број основних школа без учитеља, многи учитељи раде са по два одељења или са великим бројем ученика, у вишим разредима осмогодишње школе предају учитељи, а у вишим разредима гимназије наставници (тј. кадрови без плуе факултетске спреме). И наставници и професори у средњим школама оптерећени су великим бројем часова и великим бројем ученика, а све то утиче на квалитет наставе и васпитање ученика. Посебан проблем претставља недостатак васпитача у претшколским установама. Исто тако и на високим школама, нарочито новоствореним, осећа се знатан недостатак наставног кадра, а нарочито сада, када је, после укидања свих ограничења за упис, број студената на факултетима знатно порастао.

3) Проширење школовања

Значајан корак у културном развоју наших народа претставља завођење осмогодишњег обавезног школовања 1950, уместо обавезног седмогодишњег које је било уведено 1945 године. Већ сада је у НР Србији 65% деце од 7 до 15 година обухваћено осмогодишњим школовањем, у НР Црној Гори — 50,7%, у НР Македонији 45% итд.

У основним и вишим основним школама било је 1952/53 године 1.396.927 ученика. Ово је нешто мање него ранијих година, 1951/52 године било је 1.422.333

ученика, јер су 1952/53 године била у основним школама деца рођена за време окупације и 1945 године, док сада пристижу генерације рођене после 1945 године, а оне су све бројније, па ће и број ученика у основним школама стално да расте.

У средњим општеобразовним школама број ученика је знатно порастао. У овим школама било је у школској 1951/52 години 453.950 ученика, а у школској 1952/53 години овај број се повећао на 514.887 ученика.

Знатно је повећање и броја студената на високим школама. Највећи број студената је био у школској 1950/51 години када је износио 55.060, док се у школској 1953/54 години уписало, према још непотпуним подацима, преко 56.000.

У стручним школама у овом периоду дошло је до знатног смањења броја ученика, с једне стране, због сређивања стања у овим школама, а с друге стране, због недовољног разумевања привреде за спремање нових стручних кадрова.

Треба нарочито истаћи пораст броја школа и ученика народних мањина. То се најбоље види из података о општеобразовним мањинским школама, којих је 1952/53 године било 1.817 са 201.869 ученика, док је 1949/1950 године било 1.264 мањинске школе са 168.996 ученика.

Школовању одраслих такође се поклања велика пажња. У школској 1952/53 години у школама за опште образовање радника и намештеника било је 5.748 ученика. Ти ученици су радници и службеници који због разних околности нису могли да се школују на време.

У овом периоду појавиле су се тенденције да се на разне начине ограниче права омладине на упис у поједине школе: конкурс и пријемни испити за универзитете и високе школе, избор или пријемни испит за пети разред гимназије, диференцијална матура за ученике средњих стручних школа итд. Ове су мере правдане многобројним разлозима, међу које долази: недостатак наставничког кадра, школског простора и опреме, бојазан од хиперпродукције интелектуалаца итд. Међутим, својим одлукама од октобра 1953, Савезно извршно веће, да би се заштитила права грађана на даље школовање, укинуло је сва ова ограничења. Једино се од ученика средњих стручних школа који желе да се упишу на факултет по правилу тражи двогодишња пракса.

4) Сређивање наставе и школског система

У наставном систему и у садржају васпитања вршене су честе промене. Први наставни планови и програми за школе општег образовања донети су 1945 године. Ови програми уствари су претстављали темељну ревизију програма предратне Југославије, из којих је искључено оно што није било у складу са принципима и схватањима модерне науке и социјалистичког поретка. Рађени су, унеколико, и по узору на руске. Програми су из године у годину мењани и допуњавани и зато су временом постали пренатрпани, а ипак су остали на старим основама и са старим схватањима. Такви наставни планови и програми, као и услови рада у нашим школама и застарела схватања наставника, учинила су наставу, добрим делом, вербалистичком и формалистичком.

У периоду од 1950 године наоვაмо у неколико махова вршене су измене и допуне наставних планова и програма. Те су се промене углавном састојале у смањењу броја часова из појединих предмета и растељењу од детаљних упутстава како би се наставницима дала могућност за самосталнији рад и већу иницијативу. Међутим, многи знаци говоре да цео овај рад није увек добио начелна и систематска решења.

Иако су стручне школе у првом послератном периоду извршиле свој основни задатак, како у погледу масовног уздизања кадрова тако и у погледу

разноликости врста и типова ових школа, оне су у том периоду показале и крупније недостатке, које је требало установити, и одредити даље смернице развоја ових школа. Због тога се почетком школске 1950/1951 године пришло општој анализи стања стручног школства и изради предлога будуће структуре и садржаја наставе у појединим врстама стручних школа. На основу ове анализе постављени су конкретни задаци за унапређење стручних школа. Донета је и Уредба о стручним школама која претставља први пропис о раду стручних школа у земљи. С тим у вези пришло се реорганизацији стручних школа у свим републикама. Нарочита је пажња посвећена сређивању мреже ових школа. Средње стручне школе и индустриске школе попримиле су одређене организационе облике који им омогућују правилно одвијање наставног процеса. И школе за ученике у привреди у већим местима успешно су пребродиле почетну фазу свог развика и у њима се, поред свих недостатака које још имају, омогућује ученицима да стекну солиднију стручну спрему. Ово је нарочито омогућено тиме што је школска претспрема ученика у школама за радничку омладину знатно повећана. Док је у првим послератним годинама у ове школе примана омладина и са незавршеном основном школом, односно аналфабетским течајем, дотле је школска претспрема ученика првог разреда ових школа у школској 1952/1953 години била следећа: 38,34% са завршеном основном школом (12.871 ученик), 34,66% са шестогодишњом и непотпуном осмогодишњом школом (11.636 ученика) и 27% са свршеном осмогодишњом школом (9.063 ученика). Повећање школске претспреме у школама за радничку омладину претставља допринос подизању опште образованости радника.

Укидањем једнообразности у организацији и раду средњих стручних школа омогућено је да се поједине врсте стручних школа развијају према захтевима одговарајуће привредне гране. Укидањем отсека уске специјализације и продужењем школовања од 3 на 4 године, уз претходно завршену осмогодишњу школу, као и омогућавањем да се у поједине средње стручне школе примају ученици после завршених шест разреда гимназије добијамо из ових школа, уз трогодишње школовање, боље кадрове. При ревизији наставних планова и програма тежило се да се смањи број предмета и да се гравито у програмима сведе на праву меру, али се у том погледу још увек нису постигли задовољавајући резултати, нарочито у односу на успешније повезивање теорије са праксом.

На универзитетима учињени су у овом периоду знатни напори на организационом сређивању и побољшању њиховог научног и наставног рада. Унеколико је отклоњена оријентација наших универзитета ка стварању стручњака уске специјализације и у том погледу пришло се од 1950 године ревизији наставних планова, који су на неким факултетима мање, а на неким више, растерећени раније општиности, али је овај посао још увек у току и захтева одговорније решавање овог питања, како од самих универзитета, тако и од стручних друштава и организација.

У циљу обезбеђења даљег правилног развоја наших универзитета и високих школа извршене су припреме за доношење општег закона о универзитетима. Овај закон треба да постави јединствене основне принципе организације и рада универзитета и факултета, а уједно и да реши и питање друштвеног управљања овим установама.

И поред тога што се већ годинама врше честе промене и усавршавања, како у организацији тако и у настави свих школа, ипак се може рећи да наша школа још увек заостаје за основним достигнућима нашег друштвеног развика. Све досадашње промене у нашим школама нису увек вршене са свим потребним припремама и проучавањем наших и страних искустава.

Наравно, цео тај посао не може се ни лако ни брзо решити.

Да би се сва ова питања, у погледу школа општег образовања, што свестраније размотрила и добила једно трајније решење које би било у складу са нашом социјалистичком стварношћу, Народна скупштина ФНРЈ на својој седници од 22 маја 1953 године, образовала је Комисију за реформу школа општег образовања.

IV.

УНУТРАШЊИ ПОСЛОВИ И ПРАВОСУЂЕ

A.

УНУТРАШЊИ ПОСЛОВИ

1) Организација и рад служби унутрашњих послова

Основна линија Владе односно Савезног извршног већа на подручју унутрашњих послова у протеклом периоду није претрпела никакву измену. Као и раније, она се састојала у заштити државне безбедности, јавног реда и мира, јачању законитости и у заштити права грађана. Спроводећи ову линију, службе унутрашњих послова у протеклом периоду афирмисале су се као способан апарат социјалистичке државе, као апарат чији су напори били усмерени да се омогући слободан и демократски развика земље на тековинама Револуције.

Међутим, опште друштвене и нарочито економске промене морале су се одразити на организацију и делатност служби којима је поверено спровођење смерница унутрашње политике. Демократизација и децентрализација државних органа, самоуправљање у привреди и друштвеним службама били су праћени одговарајућим променама у организацији служби унутрашњих послова. При томе наша унутрашња политика није могла нити је смела да не води рачуна о општој међународној ситуацији у свету, о положају Југославије, о степену друштвеног развика земље као целине. Због тога предузимање одређених административних мера у овом периоду треба у првом реду гледати као мере против покушаја подривања независности наше земље и њеног општег друштвеног развика.

Главне промене у службама унутрашњих послова би се могле свести на реорганизацију службе државне безбедности и Народне милиције с једне стране, а на подизање стручног нивоа кадра у овим службама с друге стране.

Као што је познато до 1950 године организација државне безбедности претстављала је једну потпуно војну формацију. Таква организација одговарала је друштвеном и политичком стању и задацима који су из тога произлазили за ову важну установу народне власти. Пошто су у основи савладане реакционарне и друге тежње антисоцијалистичких елемената, непријатељска делатност у земљи сведена је на мању меру. Самим тим престала је потреба да Управа државне безбедности буде војна формација, а такав њен положај није више одговарао ни развiku земље. Према томе, док је организација Државне безбедности као војна формација у ратном и поратном периоду била у складу са задацима који су се пред ову службу постављали, у новим условима оваква организација постала је сметња за правилан и законит рад ове службе. То су главни разлози да су се у служби безбедности вршиле промене у организацији, а у другој половини 1952 Управа државне безбедности престала је бити војна формација.

У вези са давањем привредних предузећа на управљање самим произвођачима, извршене су извесне промене и у структури Народне милиције. Тако је уки-

нута индустриско-заводска милиција, јер су престали разлози посебног унутрашњег обезбеђења предузећа с обзиром да су сада радни колективи у самим предузећима могли са више успеха обезбедити предузећа од штеточинских елемената који би се у њима појавили.

Даље је укинута шумска и ватрогасна милиција. Чување шума препуштено је посебним чуварима које постављају локални органи народне власти. Ватрогасна милиција је укинута с обзиром на велики број доброволних ватрогасних удружења самих грађана, као и с обзиром на предузимање одређених мера од стране народних одбора за заштиту имовине од пожара. Професионални ватрогасци данас углавном постоје у већим градовима где је таква служба још увек потребна.

Милиција данас не врши ни службу обезбеђења у казено-поправним установама. У 1951 години уведена је посебна затворска стража чији кадрови су посебно школовани за ову службу.

Ослобађајући се специјалних служби Народна милиција је могла да своју делатност усредосреди на извршење свог основног задатка, а то је да као извршни орган народног одбора бди над сигурношћу личности грађана, њихове заједничке и личне имовине и њихове сигурности уопште.

Али, с друге стране, јављале су се непотребне интервенције Народне милиције, које произиласе из неоснованих па некад и незаконитих налога локалних органа власти. Народни одбори треба да пазе на овакве појаве и да не дозволе појединим функционерима и локалним органима да траже интервенцију Народне милиције и онда када она заиста није потребна.

Народна милиција као орган народног одбора постала је у исто време апарат чији се лични и материјални издаци буџетирају из његових средстава. У том смислу је била од значаја смерница Савезног извршног већа дата у 1953 години републичким извршним већима о начину финансирања апарата унутрашњих послова у народним одборима. Нов систем буџетирања довео је и до већег интереса и бриге народних одбора о условима живота и рада станица Народне милиције, а треба очекивати да ће овакав начин буџетирања омогућити да Народна милиција буде снабдевена потребном техничком спремом, да ће милицијске станице бити смештене у боље зграде и радити под условима који одговарају нормалним потребама ове службе.

Све ове организационе промене створиле су боље услове за рад органа унутрашњих послова. Али, организационе промене саме по себи без стручног подизања кадра не могу бити довољне за побољшање ове службе. Нарочито у времену када је интервенција органа унутрашњих послова морала бити заснована по нашим новим законима, стручно подизање кадра претстављало је један од услова за правилно одвијање ове службе. У том правцу досада је учињено доста. Кроз редовно, средње и више школовање, преко виших и нижих ресорних школа, и најзад преко заједничког изучавања наших основних закона, кадар органа унутрашњих послова већ се данас у великој мери оспособио за вршење својих задатака. То је углавном кадар који је под тешким условима рада у току Народноослободилачке борбе и непосредно после рата извршио значајну улогу у заштити тековина Револуције и основних установа новог уставног поретка.

У погледу техничких средстава, услова за рад и стручности, апарат унутрашњих послова још није достигао највиши степен развоја. Међутим, без обзира на постојеће слабости и тешкоће са којима се апарат унутрашњих послова бори у свом раду, чињеница је да су органи унутрашњих послова остали део механизма народне власти и да никад нису прелазили границе закона нити се издвајали од контроле руководних државних органа. Последица је тога да су у протеклом периоду органи унутрашњих послова на бази законитости и демократизма прошли кроз своју унутрашњу нормализацију и да они остају орган за заштиту друштвеног и правног поретка који се изграђивао и изграђује на принципима социјалистичке демо-

кратије. При свему овом треба имати у виду да се успеси органа унутрашњих послова у заштити Државне безбедности и других вредности наше социјалистичке заједнице морају у првом реду приписати пожртвованости, снажљивости и политичком смислу људи који су радили на овим пословима и који су на основу ових квалитета умели да, и без потребних техничких средстава, и под врло тешким условима, дају један од највећих доприноса јачању наше безбедности и омогуће несметани социјалистички развојак наше земље. Отуд можемо закључити да овакав карактер, место и улога органа безбедности у нашем развоју и држави чине једну од одлика тог развоја и наше државе.

Основни успеси органа Државне безбедности у протеклом периоду тичу се откривања и гоњења непријатељске делатности раније владе СССР-а и источно-европских земаља. Период од почетка 1950 до средине 1951 године претставља време најтеже борбе са издајницима, диверзантима и „следбеницима“ разних позива из иностранства уперених против слободе и независности нове Југославије. За тај период било је карактеристично да је пропаганда из СССР-а и осталих источноевропских земаља бивала све јача, да се вршила разним средствима, преко радио-емисија, илегалних растурања пропагандног материјала и сл., и да је са овом пропагандом била повезана свестрана активност дипломатских претставника ових земаља као и мобилизација раније припремљених агентура на придобијању грађана, посебно омладине, за непријатељски рад против сопствене земље.

Од средине 1951 године до краја 1953 непријатељска делатност ове врсте донекле опада и своди се углавном на шпијунски и диверзантски рад страних агената.

Као што је већ познато, сви ови покушаји нису наишли ни на какву подршку наших народа. Видећи да Југославија чврсто корача путем социјализма, иницијатори Резолуције покушали су да субверзивном делатношћу, врбовањем шпијуна, убацивањем диверзаната, убијањем наших граничара и других радних људи, омету нормалан развој наше земље. Захваљујући компактности наших радних људи у борби за своју независност и слободу и будности наших органа унутрашњих послова, онемогућен је сваки успех у непријатељским акцијама. До краја 1953 године ухваћено је убијено укупно 337 шпијуна и диверзаната који су били ухваћени у земљи, а од тог броја отпада на 1953 годину 113 лица. За исто време преко 30.000 кг пропагандног материјала који је илегално убациван у Југославију, откривено је од стране грађана, граничних јединица или органа безбедности.

И тако, захваљујући јединственој одлуци наших радних људи да бране свој друштвени поредак с једне стране, и великом пожртвовању и умешности органа унутрашњих послова с друге стране, данас не можемо више говорити о тзв. информбироовском проблему као о политичком проблему у Југославији.

У протеклом периоду онемогућени су и неки покушаји уташко-четничких група и организованих акција неких центара на Задладу који су ишли за тим да субверзивном делатношћу омету миран развојак наше земље. Поједини шпијуни и диверзанти који су са том намером убацивани преко граница наше земље, редовно су били откривани и спречени да остваре намере и задатке својих наредбодаваца.

Поред борбе против овакве непријатељске делатности, органи унутрашњих послова у сарадњи са јавним тужиштем уложили су знатне напоре да би заштитили она добра социјалистичке заједнице и социјалистичког грађанина која су законом заштићена од повреде и оштећења.

2) Извршење казни

Органима унутрашњих послова поверено је извршење највећег броја казни, мера безбедности и васпитно-поправних мера, Систем издржавања казне лишења

слободе и васпитно-поправних мера одређен је Законом о извршењу казни, мера безбедности и васпитно-поправних мера, који је донесен у октобру 1951 године. На основу овог закона, у току 1952 године, донесени су правилници о кућном реду у казнено-поправним и васпитно поправним установама. Основу свих ових прописа чини поставка да са извршењем казни и васпитно-поправних мера треба да буде остварена сврха кажњавања, а између осталог и да се учинилац кривичног дела у будућности уздржи од антисоцијалних понашања. Цео систем казни лишења слободе постављен је тако да омогућава одговарајући поступак према сваком учиниоцу с обзиром на његове личне особине и способности.

О политици која се води у овим установама и као доказ о резултатима те политике делимично сведочи релативно велики број помиловања у току протеклог периода. Од 1950 до 1953 године ослобођено је од даљег издржавања казне 21.474 лица, а делимично ослобођено од казне 4.271 лице. Наведени бројеви обухватају само потпуна или делимична ослобођења казне скупних помиловања, а у протеклом периоду било је разуме се и помиловања на основу појединачних молби осуђених лица.

У вези са изнесеним треба навести и то да је у априлу 1953 године законом амнестиран извесан број лица која су издржавала казну као учиниоци кривичних дела због неизвршења обавезних испорука пољопривредних производа, или ради давања лажних података у погледу обрадивих површина или која су запустела обраду земљишта и подизале стоке или најзад која би извршила друга штеточинства у пољопривреди.

Ако упоредимо број лица који се данас налази на издржавању казне са бројем лица која су у ма ком периоду од ослобођења била на издржавању казне, можемо констатовати да је тај број данас најмањи.

Најзад, у вези са издржавањем казне треба истаћи као посебан проблем прихватања лица која су отпуштена са издржавања казне и њихово укључивање у рад друштвене заједнице. Закон о извршењу казни предвиђа да одбори грађана у народним одборима срезова и градова пружају овим лицима материјалну помоћ и утичу да се она запосле према својим способностима. Смисао овакве одредбе јесте да се омогући лицима отпуштеним са издржавања казне да се што пре укључе у активни друштвени живот.

Ова концепција закона није у целини спроведена. Пре свега има народних одбора где нису још ни формирани одбори грађана за старање лица отпуштених са издржавања казне. Где постоје, ови одбори не раде са једнаким успехом. У неким случајевима ови одбори су показали бригу према осуђеницима и помогли им да се врате у друштво, у другим случајевима они за осуђеника нису ништа урадили. При избору запослења осуђеника некад се мало води рачуна о томе за које је дело отпуштено лице било осуђено. Тако напр. интервенцијом ових одбора бившим благајницима који су извршили проневере општенародне имовине, поново се поверава руковање новцем, па нису ретки ни случајеви да се таква лица поново појаве пред судом као повратници.

Из свега овог произлази да овом питању убудуће треба посветити више пажње.

3) Прекршаји

Посебан проблем у унутрашњој политици претставља питање кажњавања за прекршаје.

Кажњавање за прекршаје до 1951 године било је поверено посебним комисијама за прекршаје при народним одборима. По Закону о прекршајима који је донесен у октобру 1951 године административно-казне поступак води судија за прекршаје при народном одбору. При републичким секретаријатима за унутрашње послове и при савезном Секретаријату за унутрашње послове постоје посебна већа за прекршаје.

Републичко веће за прекршаје решава по жалбама странака у другом степену, а веће за прекршаје при савезном Секретаријату за унутрашње послове решава по праву надзора и даје смернице за једнообразну примену прописа о прекршајима.

Новим Законом о прекршајима, на линији одређивања права и дужности грађана, установљен је принцип законитости који значи да се за прекршај може казнити само онда кад је прекршај предвиђен законом или другим прописом и то пре него што је прекршај учињен. Истим законом одређени су органи који могу прописивати казне за прекршаје и границе до којих могу прописивати казне.

Пракса је досада показала да је установљењем судије за прекршаје знатно убрзано вођење административно-казненог поступка, а тиме је постигнута једна од главних сврха кажњавања тј. брзо и ефикасно реаговање на повреде прописа.

Статистички подаци о броју прекршаја за последње четири године показују сталан пораст прекршаја. У 1950 години било је 216.998, у 1951 години 214.566, а у 1952 години 370.130 прекршаја.

Два су главна узрока повећању броја прекршаја. Пре свега, судија за прекршаје узима сада у поступак све пријаве, што раније није био случај, јер су раније органи унутрашњих послова велики број пријава одбацивали без формалног покретања поступка. Други разлог за ово повећање лежи у томе што су ранији повереници извршних одбора народних одбора, решавајући о појединим прекршајима, истовремено предузимали друге мере за сузбијање прекршаја. Међутим, кад је установљен судија за прекршаје, поједине службе у народним одборима сматрају да је довољно да поднесу пријаву, и да су тиме своју дужност извршили. Тако, на пример, учитељи некад сматрају да су извршили своју дужност ако поднесу пријаву против родитеља који не шаље децу у школу, не предузимајући за време школске године ништа да ову појаву сами отклоне. Има случајева да учитељи овакве пријаве поднесу тек на крају школске године. Разумљиво је да казне по оваквим пријавама губе своју сврху и да не могу имати утицаја да се стање поправи. Слична ситуација је и са здравственом службом. Лекар пријави неколико стотина родитеља зато што нису довели децу на целуљене, а пре тога није довољно учињено да се родитељима објасни потреба и значај једне овакве здравствене мере.

Од целокупног броја прекршаја скоро четвртину чине прекршаји Закона о шумама. Има више разлога за оволику бројност шумских прекршаја. Пре свега надлежни органи небаговремено решавају молбе за сечу сељачким домаћинствима. С друге стране цене дозвола за сечу су доста високе, што доводи потрошаче до тога да нередовним путем долазе до дрвета. Чуvari шума имају искушење простране терене за чување, па нису у стању да ове терене и сачувају од шумске штете. Они често подносе пријаве а да претходно не утврде да ли је пријављено лице заиста извршило прекршај. Мало је учињено и у погледу објашњавања значаја шума и потребе њиховог чувања.

Исто тако још увек постоји схватање код неких органа чија је дужност да пазе да се прописи поштују да се та дужност исцрпљује подношењем пријаве за прекршај. Такво схватање дужности доводи до тога да репресија постане основно средство у борби за поштовање прописа и за одржавање друштвене дисциплине, да се недовољно пажње поклања политичком раду, васпитним и другим превентивним мерама. Народни одбори по правилу на својим седницама не расправљају о проблему кажњавања за прекршаје, изузетно траже извештаје од судије за прекршаје, њему се не дају никакве смернице за рад, а без свих ових мера и без одређене политике народног одбора не може се очекивати да се питање кажњавања за прекршаје сведе на праву меру.

4) Обезбеђење слободе удруживања, штампе, савести и вероисповести

У овом периоду су у знатној мери остваривана и проширена права грађана на удруживања, на слободу штампе и нека друга права, као што су слобода савести и вероисповести. То показују следећи подаци и чињенице.

У току 1952 године издато је од надлежних органа 1.120 одобрења за рад удружења, док је у истом периоду одбивено свега 29 поднесених пријава и забрањен даљи рад за 6 удружења.

Крајем 1952 год. у Југославији било је 8682 разна удружења, и то: политичких 6, културних 1.060, научних 124, техничких 447, физкултурних 1.922, осталих 5.123. Овај се број у току 1953 године повећао. Средства информација, као уопште издања, знатно су порасла. Ако се у 1947 години узме као основ 100, онда је у 1952 години повећано издавање дневних листова на 120, повремених листова на 184, часописа на 292,1. Такође се повећао и тираж, и то: дневних листова на 102,7, повремених листова на 103, а часописа на 179,1. Број штампаних књига и брошура од 1948 до 1952 године повећао се за више од половине (1948—100, 1952—159,9).

Број и тираж штампе националних мањина је у сталном порасту. Тако је у 1952 години издано на језицима националних мањина око 207 дела са тиражом од око 720.000 примерака, преко 20 дневних листова са тиражом од око 85.000 примерака и преко 26 часописа са тиражом од око 76.350 примерака.

Ради пуног уживања слободе савести и вероисповести и решења правног положаја верских заједница, на предлог Савезног извршног већа, у мају 1953 године донесен је Закон о правном положају верских заједница. Њиме су одређена права и дужности верских заједница у односу на државу и обавезе државних органа за поштовање права која су овим законом дата верским заједницама.

Б.

ПРАВОСУЂЕ

1) Организациона и правна изградња судства

Основи на којима је организовано наше судство нису претрпели битних промена још од оснивања првих народних судова у току Народноослободилачког рата. Они су и данас као и раније изборни органи радног народа, независни у суђењу и примени закона, који колегијално доносе одлуке уз учешће сталних судија и судија поротника.

Ови организациони принципи показали су се током протеклог периода као принципи на којима се може са успехом градити наше судство, али у исто време и недовољни да сами унапређују судство, да одреде достојно место суду у нашем друштвеном систему и да учврсте његову улогу у заштити социјалистичког друштва и социјалистичког грађанина.

Са тог становишта посматрано, наше судство је прошло кроз неколико етапа свог развика. Последње четири године могло би се рећи да претстављају прекретницу у развиту улоге народних судова. Ова прекретница резултат је крупних промена у нашем друштвеном животу, али за ову прекретницу ипак су од највећег значаја: доношење судских закона и уопште

учвршћење законитости, опште проширење судске надлежности, јачање судских гаранција, ефикасна борба против криминалитета, појачана заштита у имовинским односима, обезбеђење стручног кадра и побољшање материјалних услова.

Питање законитости у раду суда је централно питање, јер је основна делатност суда усмерена на примену закона. Суд не само што односе расправља на основу закона већ их расправља и у поступку који је законом одређен. Из тога произилази да за правилан рад суда морају постојати материјални закони на основу којих суд доноси своје одлуке и процесни закони који одређују поступак суда приликом доношења одлука. Другим речима, основна претпоставка за правилан рад суда јесте постојање закона. Због тога, кад је основа судског рада примена закона, онда се тешко може говорити о законитости ако закона нема.

У послератном периоду до 1950 године судови су имали релативно мали број закона на основу којих би могли расправљати одређене односе. Нарочито у осетљивој области кривичног права постојали су само посебни кривични закони који су регулисали кажњавање учинилаца кривичног дела против народа и државе, против службене дужности, против општенародне имовине, као и кажњавање за нека кривична дела против народне привреде и за војна кривична дела. Тек 1951 године донесен је Кривични законик који је целовито одредио за која се дела, како и колико учиниоци могу казнити. Доношењем овог законика судови су дошли у могућност да у оквиру одређених законских правила одлучују у кривичним стварима. У области кривичне процедуре, у 1948 години донесен је Закон о кривичном поступку који је у доста великој мери сужавао улогу суда ограничавајући га на расправљање на главном претресу. У 1953 години донесен је Законик о кривичном поступку који је не само проширио општу надлежност суда на читава кривична поступак, већ је и далеко прецизније поставио правила о поступању суда у кривичним стварима.

За расправљање имовинских односа судови још и данас имају мало наших законских прописа. У периоду од 1950 године припремано је неколико закона из ове области, али су донесена свега два, и то: Закон о проглашењу несталих лица умрлим и о доказивању смрти и Закон о застарелости потраживања. Судовима је, према томе, остало да имовинско-правне односе решавају на основу чл. 4 Закона о неважности правних прописа и примењују правила старог права уколико она нису у супротности са основама нашег новог правног система.

Овакво стање у погледу законодавства одразило се и на рад судова. Док се у решавању кривичних предмета, после доношења Кривичног законика и Законика о кривичном поступку, може говорити о законитости у пуном смислу те речи, дотле у погледу суђења о имовинским односима још увек има произвољности, и неуједначености судске праксе. Што се тиче процедуре у парничним, ванпарничним и извршним предметима, то питање је остало још законски нерешено, тако да су судови у том погледу још увек упућени на правила која су важила до 1941 године.

2) Проширење судске надлежности

Улога и положај суда у једној земљи различит је и с обзиром на овлашћења која су дата суду у законима. Као што је познато, судови су у нашој земљи организовани још у току Народноослободилачког рата, а један од првих закона који је донесен по ослобођењу био је Закон о уређењу народних судова. Овај закон

је одредио општу надлежност судова у решавању кривичних и грађанских предмета не одређујући ближе у којим имовинским стварима ће судови бити надлежни нити каква ће бити надлежност суда у кривичним предметима. До 1950 године овако одређена општа надлежност судова била је прецизирана само утолико што су из надлежности судова изузети имовински спорови између привредних организација и предати у надлежност државној арбитражи. Од 1950 године па надаље запажа се у нашем законодавству стална тенденција за проширењем судске надлежности. У великом броју прописа предвиђена је надлежност судова за решавање многих односа из радног права, социјалног осигурања и др. Међутим, најважнија проширења опште судске надлежности учињена су Законом о управним споровима од 1952 године и Законом о кривичном поступку од 1953 године. Првим законом судови су овлашћени да цене законитост управних аката на иницијативу лица чије је неко право или на закону заштићен интерес повређен. Тиме је суд постао орган контроле законитости у једној посебној области, а у борбу за законитост укључени су и сви грађани на чију је штету закон неправилно примењен. Другим законом проширена је улога суда у кривичном поступку утолико што суд преузима и руководи целокупним претходним поступком који је досада био у рукама јавног тужиоца. Овим законом је проширена и иницијатива грађана у кривичном гоњењу тако да суд долази у прилику да, под одређеним условима, оцењује захтеве за гоњење и од стране лица која су оштећена кривичним делом ако то не учини јавни тужилац.

Данас је још рано говорити о резултатима који произилазе из овако проширене надлежности суда. Законик о кривичном поступку ступио је на снагу 1 јануара ове године, а Закон о управним споровима 9 маја 1952 године. На основу резултата рада управних већа врховних судова може се закључити да је суд овим проширењем надлежности већ досада допринео да се многи незаконити акти управе исправе.

Од стране врховних судова у 1952 години (од 9 маја када је Закон о управним споровима ступио на снагу) укинута је око 1.500 аката управе, а у 1953 години до 1 јула укинута је око 4.000 аката управе.

3) Судске гаранције

Гаранције за правилно и објективно суђење многобројне су, а садржане су у судској процедури и у прописима који се односе на организацију судова. Међу свим овим гаранцијама истакнута место заузимају принципи независности суда, зборности у суђењу и могућност жалбе против судских одлука. Ови принципи претстављали су и претстављају основне темеље нашег правосуђа. Али, као што ниједан принцип сам за себе без доследног спровођења не претставља гаранцију, тако ни ови принципи, мада је на њима засновано наше правосуђе, нису увек претстављали једнаке гаранције за објективно суђење.

Политика Владе односно Савезног извршног већа за протекле четири године вођена је у правцу спровођења принципа независности суда у свим његовим облицима. Данас се може рећи да су изузетни случајеви утицаја на суд. С друге стране и у вези са овим можемо констатовати да неоправдана разрешења судија претстављају такође изузетан случај.

Колегијално суђење по нашим законима одвија се у првостепеним судовима уз учешће судија поротника, а у другостепеним судовима уз учешће тројице судија. Несумњиво је да колегијално суђење претставља већу гаранцију за објективност и законитост одлуке. Ми данас немамо разлога да напуштамо зборност суђења као принцип. Међутим, у неким случајевима (код незнатних кривичних дела и код мањих имовинских спорова) нема потребе да у првом степену суди веће, јер то отежава припреме за претрес, одуговлачи поступак и изазива непотребне издатке. Први закон који иако остаје на принципу зборности уводи судију појединца, био је Закон о уређењу народних судова. Овај закон предвиђа појединачно суђење у ванпарничним стварима. Новим Законом о кривичном поступку предвиђена је надлежност судије појединца средњег суда и у кривичним стварима кад се ради о најлакшим кривичним делима.

У судској процедури постоји правило да се против сваке одлуке заинтересована странка може жалити. У нашем систему одлука другостепеног суда је по праву правоснажна. Нови Законик о кривичном поступку, међутим, изузетно отступа од правила двостепености и код најтежих осуда предвиђа и жалбу на трећи степен и на тај начин уводи још једну гаранцију за законито суђење.

Кад се говори о двостепености као судској гаранцији онда треба имати у виду да је та гаранција утолико чвршћа уколико су у суђењу ангажовани наши највиши, врховни судови. У том смислу запажа се да је за последње четири године у знатној мери ојачала улога врховних судова и то највише зато што су окружни судови у кривичним предметима постали основни судови, а самим тим врховни судови долазе у прилику да као другостепени коначно решавају о предмету. У том правцу Законик о кривичном поступку сужава првостепену надлежност средњих судова а проширује првостепену надлежност окружних судова.

4) Криминалитет

1) Борба против криминалитета за последње четири године претстављала је један од најважнијих задатака унутрашње политике. У тој борби судови су играли значајну улогу спроводећи одређену казнену политику са циљем да праве кривце погоди праведна и заслужена казна.

За оцену стања криминалитета од највеће су важности статистички подаци о пресуђеним делима, на који они не могу у потпуности да прикажу стање криминалитета. Познато је, наиме, да један број кривичних дела остаје непознат, а исто тако да остаје непознат извршилац кривичних дела.

О кретању криминалитета често се говори на основу укупног збира свих пресуђених кривичних дела. Овај збир, међутим, показује само једну најопштију слику која без анализе појединих кривичних дела не може приказати право стање ствари. Да ли криминалитет расте или опада и који криминалитет расте или опада може се установити само на основу упоређења појединих група кривичних дела или чак појединих кривичних дела. Под том резервом износимо најважније податке о кретању криминалитета од 1950 до 1 јула 1953 године.

а) Структурни индекс кретања правоснажно пресуђених кривичних дела

	1950	1951	1952	I пол. 1953
1. против народа и државе	5,42	2,52	1,68	1,02
2. против човечности и међународног права	—	0,04	0,18	0,21
3. против живота и тела	12,92	14,46	15,85	19,12
4. против слободе и права грађана	0,91	1,03	1,35	1,55
5. против радних односа	—	—	0,05	0,13
6. против части и угледа	16,08	17,61	17,90	21,03
7. против достојанства личности и морала	0,56	0,42	0,52	0,53
8. против брака и породице	0,21	0,34	1,12	1,10
9. против здравља људи	0,16	0,09	0,12	0,23
10. против народне привреде	26,52	19,71	20,74	13,75
11. против друштвене имовине	10,05	13,35	12,68	12,46
12. против приватне имовине	9,60	12,56	11,08	12,36
13. против опште сигурности људи и имовине	1,36	1,08	1,02	1,36
14. против правосуђа	0,44	0,41	0,54	0,64
15. против јавног реда и правног саобраћаја	1,93	4,10	7,74	7,06
16. против службене дужности	10,02	9,56	7,23	7,31
17. против оружаних снага	—	0,02	0,11	0,04
18. осталих	3,82	2,70	0,09	0,10
	100,00	100,00	100,00	100,00

Из ове табеле која показује структурни индекс кретања кривичних дела види се да су највећи проценат до 1952 године чинила кривична дела против народне привреде а у првој половини 1953 године највећи проценат чине кривична дела против части и угледа, па затим кривична дела против живота и тела. У првом полугодјашту 1953 године број кривичних дела против живота и тела и против части и угледа чини нешто преко 40% свих пресуђених кривичних дела у првој половини 1953 године.

б) Социјални положај осуђених лица

Од укупног броја правоснажно осуђених лица било је:

	1950	1951	1952	I пол. 1953
радника	14,9%	16,9%	16,3%	20,1%
земљорадника	50,0%	47,4%	52,4%	49,9%
службеника	16,4%	15,4%	11,0%	10,2%
осталих	18,7%	20,3%	20,3%	19,8%

в) Изречене казне

Од укупног броја изречених казни за поједине групе кривичних дела било је изречено:

(1.) За кривична дела против народа и државе

	1952	I пол. 1953
Смртних казни	1,02%	0,16%
Казни строгог затвора:		
у доживотном трајању	0,21%	—
преко 15—20 година	1,92%	2,34%
преко 10—15 година	4,96%	2,17%
преко 5—10 година	13,22%	10,86%
преко 1—5 година	44,21%	48,98%
преко 6 месеци до 1 год.	21,81%	14,38%
Казни затвора:		
преко 1—5 година	1,45%	3,50%
преко 6 мес. до 1 год.	3,12%	1,83%
преко 1 мес. до 6 месеци	6,97%	11,03%
преко 15 до 30 дана	0,89%	1,50%
до 15 дана	—	0,83%
Новчаних казни	0,04%	1,67%

За ова кривична дела изречена је у 1952 години 1 а у 1953 години такође 1 васпитно-поправна мера.

(2.) За кривична дела против живота и тела

	1952	I пол. 1953
Смртних казни	0,09%	0,03%
Казни строгог затвора:		
у доживотном трајању	0,06%	0,03%
преко 15—20 година	0,38%	0,17%
преко 10—15 година	0,61%	0,34%
преко 5—10 година	1,06%	0,42%
преко 1—5 година	1,72%	1,04%
преко 6 месеци до 1 год.	0,67%	0,60%
Казни затвора:		
преко 1—5 година	1,05%	0,84%
преко 6 мес. до 1 год.	3,70%	3,56%
преко 1 мес. до 6 мес.	27,26%	28,31%
преко 15—30 дана	27,19%	27,81%
до 15 дана	23,69%	22,27%
Новчаних казни	12,09%	14,03%

Казни затвора:

преко 1—5 година	1,05%	0,84%
преко 6 мес. до 1 год.	3,70%	3,56%
преко 1 мес. до 6 мес.	27,26%	28,31%
преко 15—30 дана	27,19%	27,81%
до 15 дана	23,69%	22,27%
Новчаних казни	12,09%	14,03%

За ова кривична дела изречено је у 1952 години 104 а у I полугодјашту 1953 године 75 васпитно-поправних мера.

(3.) За кривична дела против слободе и права грађана

	1952	I пол. 1953
Казни строгог затвора:		
преко 5—10 година	0,12%	0,11%
преко 1—5 година	0,12%	0,44%
преко 6 мес. до 1 год.	0,18%	0,11%
Казни затвора:		
преко 1—5 година	1,03%	0,55%
преко 6 мес. до 1 год.	3,75%	2,81%
преко 1 мес. до 6 мес.	26,24%	19,05%
преко 15 до 30 дана	16,06%	13,30%
до 15 дана	7,39%	9,58%
Новчаних казни	44,60%	53,43%

За ова кривична дела у 1952 години није изречена ниједна васпитно поправна мера а у првом полугодјашту 1953 године изречене су 2.

(4.) За кривична дела против части и угледа

	1952	I пол. 1953
Казни строгог затвора:		
преко 1 до 5 година	0,01%	0,01%
преко 6 мес до 1 год.	—	—

Казни затвора:

преко 1 до 5 година	0,57%	0,25%
преко 6 мес. до 1 год.	1,27%	0,78%
преко 1 мес. до 6 мес.	7,52%	5,37%
преко 15 до 30 дана	11,54%	7,90%
до 15 дана	14,28%	11,73%
Новчаних казни	61,32%	70,48%

За ова кривична дела изречено је у 1952 години 40 а у I полугодишту 1953 године 10 васпитно-поправних мера.

(5.) За кривична дела против народне привреде

	1952	I пол. 1953
Казни строгог затвора:		
преко 15 до 20 година	—	—
преко 10 до 15 година	0,01%	—
преко 5 до 10 година	0,09%	0,06%
преко 1 до 5 година	0,93%	0,26%
преко 6 мес. до 1 год.	0,52%	0,12%

Казни затвора:

преко 1—5 година	2,02%	1,56%
преко 6 мес. до 1 год.	4,48%	3,30%
преко 1 мес. до 6 мес.	22,59%	22,27%
преко 15 до 30 дана	13,50%	11,19%
до 15 дана	7,10%	4,96%
Новчаних казни	48,48%	55,55%

За ова кривична дела изречено је у 1952 год. 97 а у I полугодишту 1953 године 31 васпитно-поправна мера.

(6.) За кривична дела против друштвене имовине

	1952	I пол. 1953
Смртних казни	0,06%	—
Казни строгог затвора:		
у доживотном трајању	0,00%	—
преко 15—20 година	0,35%	0,33%
преко 10—15 година	0,44%	0,29%
преко 5—10 година	1,33%	0,96%
преко 1—5 година	7,72%	5,05%
преко 6 мес. до 1 год.	3,38%	2,04%

Казни затвора:

преко 1 до 5 година	4,35%	3,40%
преко 6 мес. до 1 год.	8,32%	6,92%
преко 1 мес. до 6 мес.	39,22%	39,22%
преко 15 до 30 дана	10,44%	10,40%
до 15 дана	5,31%	5,66%
Новчаних казни	18,96%	25,25%

За ова дела изречено је у 1952 години 267 а у I полугодишту 1953 год. 125 васпитно-поправних мера.

(7.) За кривична дела против приватне имовине

	1952	I пол. 1953
Смртних казни	0,03	—
Казни строгог затвора:		
у доживотном трајању	—	—
преко 15—20 година	0,11%	0,03%
преко 10—15 година	0,25%	0,47%
преко 5—10 година	1,12%	1,10%
преко 1—5 година	9,05%	7,36%
преко 6 мес. до 1 год.	4,84%	4,48%

Казни затвора:

преко 1—5 година	4,86%	3,88%
преко 6 мес. до 1 год.	11,01%	9,38%
преко 1 мес. до 6 мес.	41,91%	42,41%
преко 15—30 дана	8,11%	8,93%
до 15 дана	4,01%	4,22%
Новчаних казни	14,51%	17,23%

За ова кривична дела изречено је у 1952 години 470, а у I полугодишту 1953 год. 212 васпитно-поправних мера.

(8.) За кривична дела против опште сигурности људи и имовине

	1952	I пол. 1953
Казни строгог затвора:		
преко 15—20 година	0,14%	—
преко 10—15 година	0,43%	—
преко 5—10 година	0,80%	0,59%
преко 1—5 година	4,51%	3,53%
преко 6 мес. до 1 год.	2,40%	2,60%

Казни затвора:

преко 1—5 година	4,79%	5,31%
преко 6 мес. до 1 год.	14,33%	11,70%
преко 1 мес. до 6 мес.	57,35%	59,45%
преко 15—30 дана	9,75%	9,57%
до 15 дана	2,54%	3,30%
Новчаних казни	2,76%	3,78%

За ова кривична дела изречено је у 1952 години 10 а у I полугодишту 1953 године 11 васпитно-поправних мера.

(9.) За кривична дела против јавног реда и правног саобраћаја

	1952	I пол. 1953
Казни строгог затвора:		
преко 15—20 година	0,01%	—
преко 10—15 година	0,03%	—
преко 5—10 година	0,06%	0,13%
преко 1—5 година	1,31%	0,91%
преко 6 мес. до 1 год.	0,43%	0,26%

Казни затвора:

преко 1—5 година	10,16%	3,99%
преко 6 мес. до 1 год.	13,60%	8,47%
преко 1 мес. до 6 мес.	38,03%	36,56%
преко 15—30 дана	10,31%	12,68%
преко 15 дана	3,71%	4,27%
Новчаних казни	22,11%	32,02%

За ова кривична дела изречено је у 1952 години 76 а у I полугођу 1953 године 13 васпитно-поправних мера.

(10.) За кривична дела против службене дужности

	1952	I пол. 1953
Казни строгог затвора:		
преко 15—20 година	0,03%	0,08%
преко 10—15 година	0,14%	0,05%
преко 5—10 година	1,67%	1,77%
преко 1—5 година	8,58%	7,06%
преко 6 мес. до 1 год.	0,93%	0,94%

Казни затвора:

преко 1—5 година	12,10%	12,49%
преко 6 мес. до 1 год.	16,73%	17,87%
преко 1 мес. до 6 мес.	45,17%	42,74%
преко 15—30 дана	4,06%	4,78%
до 15 дана	0,78%	0,59%
Новчаних казни	9,70%	11,45%

За ова кривична дела изречено је у 1952 години 4 а у I полугођу 1953 године 1 васпитно-поправна мера.

Има мишљења да су неке казне изречене противу учинилаца кривичних дела сувише благе. Ово се нарочито односи на кривична дела против народне привреде и имовине. Има предлога да се казне предвиђене у Кривичном законнику за та дела поопштре.

Ова критика рада судова и ови предлози инспирисани су идејом да се путем оштрих казни иде ка сузбијању криминалитета, а нарочито кривичних дела против народне привреде и против општенародне имовине. Несумњиво је да има случајева благих осуда, али је потребно нагласити да оштре казне нису једино средство за сузбијање криминалитета. Борба против криминалитета није ствар само суда него целе друштвене заједнице. Посебно код привредног крими-

налитета и развлачења општенородне имовитне, дужност је радничких савета и радних колектива да контролом над пословањем и техничким осигурањем општенородне имовине спрече вршење оваквих кривичних дела (што низ радних колектива и чини). Нема сумње да суд спроводећи одређену казнену политику може утицати на смањење криминалитета, али у нашим условима то не може и не сме остати једино средство борбе.

2) Посебан проблем са којим се суд бавио јесте проблем криминалитета малолетника. У Кривичном законнику предвиђена су посебна правила о примени васпитно-поправних мера према малолетницима и њиховом кажњавању, а у Законику о кривичном поступку од 1953 године такође је посвећена посебна пажња судској процедури против малолетника како би у највећој могућој мери био обезбеђен успех у борби са овим друштвеним злом.

Према судској статистици стање криминалитета малолетника изгледа овако:

Кривична дела:

	1950	1951	1952	I пол. 1953
1. против народа и државе	81	29	7	11
2. против човечности и међ. права	—	—	1	1
3. против живота и тела	228	289	522	267
4. против слободе и права грађ.	4	10	14	16
5. против радних односа	—	—	—	—
6. против части и угледа	106	113	194	97
7. против достојанства личности и морала	55	30	67	31
8. против брака и породице	—	2	5	2
9. против здравља људи	2	1	1	1
10. против народне привреде	140	178	313	104
11. против друштвене имовине	473	649	934	497

	1950	1951	1952	I пол. 1953
I. Парничних:				
1. Из радног и служб. односа	4.253	6.722	7.810	6.627
2. Из брач. и породичног права:				
а) о издржавању	6.650	7.920	9.778	5.591
б) о признању очинства	3.808	3.566	4.256	2.278
в) о постојању — непостојању и поништењу брака	528	285	254	1.035
г) о разводу брака	36.311	34.265	38.336	18.015
3. Из наследног права	3.409	4.724	6.540	3.934
4. Из стварног права	40.648	61.445	69.977	44.933
5. Из облигационог права	61.822	106.093	140.957	94.421
6. Осталих	38.947	66.709	88.218	30.231
Свега	109.376	291.729	366.126	207.065
II. Извршних	69.165	75.969	93.540	53.969
III. Оставинских	111.991	110.038	109.570	63.101
IV. Осталих ванпарничних	1.022.334	1.302.306	1.233.944	851.056
Укупно	1.399.866	1.780.042	1.803.180	1.175.191

6) Судски кадрови

На дан 1 јануара 1953 године било је 346 среских судова, 63 окружна суда, 6 врховних судова народних република, Врховни суд Аутономне Покрајине Војводине и Савезни врховни суд, а на дан 1 јануара 1950 године било је 351 срески суд, 28 окружних судова и исти број врховних судова као на почетку 1953 године.

Према томе, од 1950 до 1953 године број среских судова је смањен за 5, а број окружних судова повећан за 35, док је број врховних судова остао исти.

На дан 1 јануара 1953 године било је 1166 судија среских судова, 449 судија окружних судова, 21 судија у Врховном суду НР Србије, 24 судије у Врховном суду НР Хрватске, 16 судија у Врховном суду НР Словеније, 14 судија у Врховном суду НР Босне и Хер-

12. против приватне имовине	758	1.002	1.442	837
13. против опште сигурности људи и имовине	17	20	38	24
14. против правосуђа	7	6	16	7
15. против јавног реда и правног саобраћаја	78	249	378	117
16. против службене дужности	156	111	104	26
17. против оружаних снага	—	—	1	1
18. осталих	49	39	—	—

Укупно: 2.154 2.728 4.037 2.039

Од укупног броја свих пресуђених кривичних дела број кривичних дела малолетника износи: у 1950 години 2,4%, у 1951 години 2,7%, у 1952 години 2,8%, у I половини 1953 године 3,1%.

5) Заштита имовинских и других грађанских права

Један од главних задатака судова јесте заштита грађана у остварењу њихових имовинских права. Рад суда за протекле четири године на овом пољу био је веома обиман и разноврстан. Уколико је промет добара био слободнији утолико су се више рађали спорови.

Од особите је важности уочити у приказаним статистичким подацима проблем развода бракова. Последатне прилике и оне које су настале у току рата у почетку су довеле до великог броја развода. Доцније се то стање донекле поправило, али ипак остаје као друштвени проблем релативно често закључење непромишљених бракова.

Из следеће табеле види се у основним цртама рад судова на овом подручју.

Према првостепеним одлукама било је решено грађанских предмета:

	1950	1951	1952	I пол. 1953
I. Парничних:				
1. Из радног и служб. односа	4.253	6.722	7.810	6.627
2. Из брач. и породичног права:				
а) о издржавању	6.650	7.920	9.778	5.591
б) о признању очинства	3.808	3.566	4.256	2.278
в) о постојању — непостојању и поништењу брака	528	285	254	1.035
г) о разводу брака	36.311	34.265	38.336	18.015
3. Из наследног права	3.409	4.724	6.540	3.934
4. Из стварног права	40.648	61.445	69.977	44.933
5. Из облигационог права	61.822	106.093	140.957	94.421
6. Осталих	38.947	66.709	88.218	30.231
Свега	109.376	291.729	366.126	207.065
II. Извршних	69.165	75.969	93.540	53.969
III. Оставинских	111.991	110.038	109.570	63.101
IV. Осталих ванпарничних	1.022.334	1.302.306	1.233.944	851.056
Укупно	1.399.866	1.780.042	1.803.180	1.175.191

цеговине, 9 судија у Врховном суду НР Македоније, 6 судија у Врховном суду НР Црне Горе, 15 судија у Врховном суду АП Војводине, 11 судија у Савезном врховном суду, а на дан 1 јануара 1950 године било је 993 судије у среским судовима, 272 судије у окружним судовима, 15 судија у Врховном суду НР Србије, 17 судија у Врховном суду НР Хрватске, 8 судија у Врховном суду НР Словеније, 14 судија у Врховном суду НР Босне и Херцеговине, 5 судија у Врховном суду НР Македоније, 4 судије у Врховном суду НР Црне Горе, 7 судија у Врховном суду АП Војводине, 9 судија у Врховном суду ФНРЈ.

У времену од 1950 до 1953 године повећан је број судија среских судова за 173, окружних судова за 177 и врховних судова за 37.

На дан 1 јануара 1953 године било је судија без правног факултета у НР Србији 59 или 10,6%, у НР Хрватској 12 или 2,7%, у НР Словенији 16 или 8,7%, у НР Босни и Херцеговини 76 или 30,0%, у НР Македонији 19 или 24,3%, у НР Црној Гори 1 или 2,1%, у АП Војводини 11 или 6,6%, а на дан 1 јануара 1950 године било је судија без правног факултета у НР Србији 100 или 21,0%, у НР Хрватској 25 или 8,1%, у НР Словенији 19 или 13,1%, у НР Босни и Херцеговини 113 или 66,1%, у НР Македонији 22 или 34,9%, у НР Црној Гори 2 или 5,1%, у АП Војводини 10 или 7,5%.

На дан 1 јануара 1953 године у среским судовима било је 38.471 судија поротника, а у окружним судовима 9.863. На дан 1 јануара 1950 године у среским судовима било је 41.005 поротника а у окружним судовима 6.019.

Из овог прегледа види се да је број судија не само повећан него да је и стручно побољшан. Ова чињеница је допринела да је квалитет рада суда у последње четири године бивао из године у годину бољи. Из овог прегледа даље произилази неуједначеност у кадровима у појединим републикама.

Што се тиче судија поротника треба приметити да су се код избора поротника правиле крупне грешке. Основни критеријум за избор поротника у неким народним одборима био је у којој је мери грађанин запослен и да ли има времена да врши поротничку дужност. Ако упоредимо стање из 1950 године са стањем из 1953 године можемо констатовати да је и у том правцу учињен напредак, јер се поротници све више бирају из реда људи способнијих да врше ову дужност. Али како сам систем пороте тако и рад и услови рада поротника заслужују даљу пажњу, проучавање и усавршавање.

7) Материјални услови

Изузев неких народних република (Словеније и Хрватске) у којима је стање зграда и инвентара затечено у доста добром стању, у већини народних република судови су се после ослобођења нашли у врло тешкој ситуацији у погледу смештаја и услова рада. Шта више у оним местима где су постојале судске зграде оне су коришћене за друге потребе, а суду су даване неподесне просторије и врло оскудан материјал. Такво стање задржало се доста дуго и тек од 1951 године посвећена је озбиљна пажња смештају судова и побољшању судског инвентара. Иако данас у свим народним републикама смештај судова не задовољава, иако још данас судови располажу са врло малим бројем писаћих машина и осталог инвентара, ипак стање је данас знатно боље, мада још нису искоришћене све могућности да се судовима обезбеде потребни материјални услови за њихов рад.

8) Даљи рад на унапређењу судства

Три питања су од значаја за даље унапређење судства.

Пре свега, судовима треба обезбедити инструменте за спровођење пуне законитости. То значи да треба да се употпуни наш правни систем доношењем правосудних закона. У области кривичног права материјалног или процесног могућне су и даље измене, али законодавство из ове области и данас пружа поуздан основ за доношење законитих судских одлука.

Организациони закони у првом реду Закон о уређењу судова, а затим Закон о јавном тужиоштву и Закон о адвокатури не одговарају у потпуности више новој улози и новим задацима судова.

Одређивање судске процедуре у парничном, ванпарничном и извршном поступку такође претставља један од задатака у овом периоду. Најзад, доношење закона о имовинским односима претставља важну потребу суда. Ако не у целини, а оно бар делимично треба прићи доношењу закона из ове области водећи том приликом рачуна да се првенствено донесу про-

писи из оних области права у којима у судској пракси влада неуједначеност.

Други проблем се тиче судских кадрова, у првом реду судија и судских приправника, а затим и судија поротника.

Из горњег прегледа види се да су судови у последње четири године добили изванредан број кадрова и да је стручни састав јачи. Међутим, треба истаћи да је попуњавање судија вршено махом са кадровима из других ресора, а да је врло незнатан број младих правника који су изабрали судску струку.

Питање судских кадрова није само питање стручности судија. Несумњиво је да поред правничке спреме судија мора имати и друге квалитете (као општа и политичка култура), али један од најважнијих квалитета мора бити познавање наших прописа и општа теоретска правна спрема.

Посебно је питање избора судија поротника. Сврха ове установе није да у суђењу учествују два грађанина, већ је сврха ове установе да у суђењу учествују грађани који ће бити способни да допринесу доношењу законите одлуке. Само под овим условима може се говорити о демократичности установе пороте.

Треће питање које у вези са радом суда стоји још увек отворено тиче се материјалних услова за рад суда.

Наше суднице у многим местима не личе на место где се суди и где се може расправљати мирно и стаљено о најважнијим правима грађана. На ту спољну страну суда требало би више обратити пажњу.

Осим тога, наши судови у неким републикама још увек раде на примитиван начин. Записници се пишу руком, често нечитко, што успорава рад и отежава прегледање списка.

За уклањање ових недостатака биће потребно да се судовима обезбеде већа материјална средства.

Судови остају једна од важних установа наше социјалистичке демократије.

В.

ЈАВНО ТУЖИОШТВО

Делатност јавног тужиоштва у протеклом периоду била је многострана и усмерена на спровођење основне линије наше унутрашње политике.

Основна улога јавног тужиоца била је и остала функција гоњења учиниоца кривичних дела. У овој својој делатности јавно тужиоштво је у сарадњи са судом и органима унутрашњих послова постигло значајне резултате који се виде из политике кривичног гоњења и из статистичких података приказаних у вези са стањем криминалитета у нашој земљи.

Основна линија у политици кривичног гоњења састојала се у томе да се у границама закона приведу заслуженој казни прави учиниоци кривичних дела. Код лишавања слободе у току кривичног поступка, јавни тужиоци су настојали да се ова мера примени само у случајевима где се она појављује као нужна и у границама закона. Успеси у том погледу нису изостали. У току 1950 године превентивно лишење слободе било је наређено у 36% случајева од укупног броја лица која су кривично гоњена по службеној дужности. У наредним годинама тај се број постепено смањивао тако да је у 1952 години износио свега 21,6%.

Да је лишење слободе у току кривичног поступка правилније примењивано говори и чињеница да је све мањи број лица која су превентивно лишена слободе а против којих је касније кривични поступак обустављен. У 1950 години од укупног броја лица лишених слободе ослобођено је сваке одговорности 21%. У 1952 години овај проценат износи 8,8%. Скраћено је такође и трајање истражног затвора. У 1950 години истражни затвор је трајао преко три месеца у 12,2% случајева, а у 1952 години овај проценат је опао на 9,9%. Поред свих напора досада није у целини ликвидирана појава прекорачења уставног рока од три дана у погледу трајања при-

твору без решења јавног тужиоца. У 1952 години број таквих случајева износи свега 5,4%, а у 1953 години тај проценат је још мањи. Тачним спровођењем одредаба Законика о кривичном поступку овакви случајеви треба да ишчезну из наше праксе, јер је оваква пракса противна нашем уставном поретку и није у складу са заштитом основних права грађана.

Осим ове основне делатности јавно тужиштво је у току протеклог периода на основу Закона о јавном тужиштву вршило и своје друге задатке, од којих највећу пажњу заслужују они задаци који се одnose на спровођење законитости. У тој својој делатности јавно тужиштво је водило рачуна не само о правилној примени закона у корист друштвене заједнице него и у корист грађана. Доказ о томе пружају многе успешне и потребне интервенције јавног тужиштва у вези са применом закона о ратној добити, о аграрној реформи и колонизацији, о национализацији, о експропријацији, затим интервенције у вези са применом прописа у области привреде, задругарства, арондације, разреза и наплате пореза, хигијенско-техничке заштите рада, радних односа, децјег додатка, социјалног осигурања, административног кажњавања, као и у станбеним и разним другим стварима које су решавали разни управни органи.

У 1950 години само у корист грађана, задружних и друштвених организација уложено је око 18.000 писмених интервенција, у 1951 години преко 14.000, а у 1952 години преко 6.000. Поред тога, вршене су непосредно усмене интервенције код појединих органа у циљу спречавања или отклањања незаконитих поступака или решења појединих управних органа. Томе треба додати да је Јавно тужиштво у бројним случајевима давало грађанима правне савете у погледу решавања њихових ствари пред управним органима. Јавна тужиштва су, такође, сарађивала са народним одборима приликом доношења нормативних аката.

Делатност јавног тужиштва огледа се и у пружању заштите права грађана приликом решавања њихових имовинских, брачних, породичних, старатељских и других односа. Број интервенција јавног тужиштва у овој области нешто је мањи него ранијих година, али он још увек постоји, нарочито у вези са подизањем захтева за заштиту законитости против правоснажних судских одлука.

Врло је значајна делатност јавног тужиштва у протеклом периоду у вези са заштитом права малолетника, ратних, војних и мирнодопских инвалида и жртава фашистичког терора.

Јавно тужиштво је у току протеклих година у вези са заштитом права грађана у овом сектору пружило грађанима многобројне правне савете који су им олакшали да дођу до својих права.

Изузимајући кривични сектор, у раду јавног тужиштва запажа се опадање броја интервенција и правних средстава у решавању правних односа. Ово долази пре свега због тога што су отпале многе административне мере у чијем је спровођењу учествовало јавно тужиштво. Даље то долази отуда што је рад управног апарата знатно побољшан, односно што су акти овог апарата далеко више него раније засновани на закону. Најзад, ово долази отуда што су данас сами грађани у далеко већој могућности да правним средствима заштитију своја права и на закону засноване интересе. Установљењем управног спора престала је потреба за многим интервенцијама јавног тужиштва које су раније биле нужне и које су чиниле саставни део његове опште надлежности.

Општа надлежност јавног тужиштва сужена је донекле и новим Законом о кривичном поступку. По овом законнику јавно тужиштво остаје орган гоњења, али његова улога у претходном поступку ограничена је у корист опште надлежности суда. Јавно тужиштво сада покреће кривични поступак, заступа оптужбу и има право да подноси правне лекове, али

оно више не руководи истрагом нити само врши извиђајне односно истражне радње.

И поред оваквог смањења опште надлежности јавног тужиштва, оно остаје значајан орган у спровођењу унутрашње политике. Центристичко уређење јавног тужиштва омогућава да се овој установи повере важне функције у вези са заштитом друштвених интереса и интереса појединаца. За одређивање тих функција и њихово прецизирање, за тачно одређивање права и дужности јавних тужилаца постоји и потреба доношења новог закона.

V.

СПОЉНА ПОЛИТИКА И СПОЉНИ ОДНОСИ

A.

МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ У ВРЕМЕНУ ОД 1950 ДО 1953 ГОДИНЕ

Веома сложени проблеми, од животног интереса за нашу земљу, постављали су се пред нас у протеклом четворогодишњем периоду и у области спољних односа. У питању је била не само изградња социјализма него у независност наше земље и њена делатност у очувању мира у овом делу света.

Нема сумње да је покушај Стаљина да ликвидира Југославију као независну земљу претстављао највећу опасност кроз коју су после рата прошли наши народи. С друге стране, значај борбе Југославије за националну независност прелазно је границе наше земље, тошто је та борба за независност истовремено значила и борбу за равноправне односе међу државама, за међународну сарадњу засновану на немешању у унутрашње ствари других земаља. У том смислу, борба наше земље је од историског значаја. Данас можемо да констатујемо да је било у свету и влада и честитих и добронамерних људи који прилично дуго нису могли, а и много таквих који нису хтели, схватити суштину и величину наше борбе. То је био и разлог што је Југославија у првим годинама агресивног притиска са Истока била препуштена скоро потпуно сама себи.

Југославија је под условима агресивног притиска и у почетку равнодушног држања Запада одлучно наставила своју борбу за независност и политику очувања мира, захваљујући у првом реду чврстом и несаломљивом јединству наших народа и њиховој снажној подршци политике коју је спроводила Влада. Југославија је у тој великој борби већ извојевала одлучујуће победе.

Протекли период наше спољно-политичке активности испробао је и потврдио принцип да је могућна широка међународна сарадња једне независне социјалистичке земље са свим онима, који за основ те сарадње прихватају равноправност и поштовање узајамних интереса и борбу против агresiје. Успостављајући редовне дипломатске односе са низом земаља са којима их дотада уопште није имала и учвршћујући већ успостављене односе са оним земаљама које су прихватале сарадњу на равноправној основи, Југославија је све више јачала свој међународни положај и истовремено давала свој допринос учвршћењу мира у свету — и тиме доприносила стварању све већих препрека агресивним тежњама.

Као илустрацију наводимо да је 1950 Југославија имала успостављене дипломатске односе са 29 земаља, од чега у рангу амбасада са 11, а у рангу посланства са 18 земаља. Поред тога, она је имала и 4 специјалне сталне мисије односно делегације. Данас Југославија одржава дипломатске односе са 49 земаља, од чега у рангу амбасада са 17, а у рангу посланства са 32 земље. Поред тога, она има и 5 специјалних сталних мисија и делегација. Од постојећих 13 генералних

конзулата, 3 се налазе у земљама са којима немамо друге дипломатске односе, тако да Југославија сада има уствари дипломатске односно конзуларне односе за 52 земље.

Доследна борба коју је социјалистичка Југославија водила за своју независност и за равноправне односе у међународној сарадњи дефинитивно је разбилa покушај блокаде и изолације, а доследност наше унутарње политике за подизање земље из заосталости, за изградњу бољег живота својим радним људима, из године у годину изискивала је потребу за сталним проширењем наших економских веза као и већ постојећих економских односа.

У периоду другог сазива Савезне народне скупштине Југославија је склопила 16 нових економских споразума са земљама са којима дотада економски односи нису допште постојали. Поред тога, у том времену било је закључено и 36 специјалних споразума са разним земљама о разним проблемима, као што су напр. споразум о економској сарадњи, споразуми о ванредној помоћи, споразум са организацијом CARE, разни инвестициони споразуми, споразуми о обештећењу националне имовине итд.

Основна начела спољне политике Југославије у потпуном су складу са начелима Организације Уједињених нација и духом Повеље Уједињених нација, па је према томе и разумљива јавнострана и конструктивна активност Југославије у тој организацији, која је у досадашњем раду, упркос тешкоћама с којима се морала борити, показала низ позитивних резултата.

Социјалистичка Југославија, изнутра сређена и јединствена, војнички јака и спремна да сарађује са свима који желе одржање мира и развијање међународне сарадње, претставља данас значајан фактор у међународним односима.

Спољно-политички односи Југославије и активност Владе односно Савезног извршног већа у том периоду развијали су се у разним облицима спољних односа и међународне сарадње.

Б.

1. ОДНОСИ СА САВЕЗОМ СОВЈЕТСКИХ СОЦИЈАЛИСТИЧКИХ РЕПУБЛИКА И ЗЕМЉАМА ИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

Један од најосновнијих задатака у спољној политици Владе Федеративне Народне Републике Југославије у току протеклог периода био је одбрана независности наше земље од агресивног притиска источноевропских земаља и осујећење евентуалних агресивних подухвата ових земаља.

Агресивни притисак и угрожавање наше земље од источно-европских земаља достигли су свој врхунац у првој половини 1950 године. Рачунајући са политичком изолацијом и економском блокадом Југославије, владе ових земаља су у то време нарочито појачале свој притисак према нашој земљи мобилизацијом свих расположивих средстава непријатељске пропаганде, убацивањем читавих група шпијуна и диверзаната у нашу земљу, као и проширењем разних мера војног притиска на нас. Тако се број инцидената у 1950 години попео на 937, а настављени су још већи покрети великих војних јединица на границама према нашој земљи. При концентрацији свих ових агресивних мера владе ових земаља рачунале су да ће се остварење њихових циљева према нашој земљи спровести тим лакше што је у то време у осталом свету, на Западу, сем појединачних и усамљених израза разумевања и симпатија, код водећих кругова владала још увек незаинтересованост за безбедност и борбу народа Југославије.

У току 1950, 1951 и 1952 године притисак на Југославију је и даље настављен. У току 1951 и 1952 одржавани су велики војни маневри у суседним источним земљама, и то у непосредној близини наше границе.

Истовремено су вршени демонстративни и изазивачки покрети војних јединица већих размера у близини наше границе.

Обимним совјетским испорукама ратног материјала, оружане снаге суседних источно-европских земаља далеко су премашиле, и по броју војника под заставом и по наоружању, границе дозвољене мировним уговором с тим земљама. Тако је Мађарска, уместо по Мировном уговору дозвољених 70.000 војника, имала 1950 године 165.000, а 1952 године 220.000 војника. Румунија је уместо дозвољених 120.000, у 1953 години имала под заставом око 500.000 људи. Бугарској је по Мировном уговору било одређено држање 65.000 војника; међутим, она је већ у 1950 години имала преко 160.000, а у 1952 години 240.000 војника. Тако се на нашим границама налазила армија од скоро митион војника која је претстављала сталну опасност по безбедност наше земље.

Гранични инциденти постали су толико тешки и чести да су претстављали прави мали рат, а коришћење оружаних снага приликом убацивања диверзаната и шпијуна у нашу земљу бивало је ове чешће.

Стање на нашим границама може се видети из следећег прегледа инцидената:

1950 год.	1951 год.	1952 год.
937	1.517	2.390

Обавештајне службе ових земаља уложиле су крајње напоре да нанесу што више штете нашој земљи. Немајући могућности да у нашој земљи организују своје центре, ове обавештајне службе су из својих редова или из редова емиграната убацили у нашу земљу, као што је већ у овом извештају истакнуто, знатан број шпијуна и диверзаната, који су преко специјалних школа и курсева обучавани за диверзантско-шпијунски рад у Југославији.

Жртве овакве активности биле су најчешће наши граничари и обични грађани. Убацивање шпијуна и диверзаната на нашу територију вршено је често пута под заштитом ватре њихових оружаних снага. Тако је у периоду 1948 до 1953 године рањено и убијено око стотину наших војника и грађана.

Упоредо са општим притиском према нашој земљи, у источно-европским земљама вршен је и притисак према нашим грађанима. Наши грађани који тамо живе подвргавани су специјалном режиму терора и малтретирања. Ономогућавањем им је контакт са претставништвом Федеративне Народне Републике Југославије, отпуштани су са посла, ограничавано им је кретање, хапшени су, па су чак депортирани и њихове породице.

Ограничавање кретања, кршење дипломатског имунитета и екстериторијалности станова наших дипломата и просторија наших амбасада и посланстава, затим хапшења и протеривања наших дипломатских службеника довела су до ономогућавања нормалног рада наших претставништава, а у неким земљама сваки њихов рад био је потпуно ономогућен. Укупно је у периоду од 1949 до 1953 године протеран 151 службеник наших претставништава у тим земљама, а 11 је ухапшено. При таквим условима, наша Влада била је принуђена да шефове дипломатских мисија замени отправницима полова и да број дипломатских и других службеника сведе на минимум. Поред тога, била је принуђена да затвори наша претставништва у Румунији од марта до новембра 1950 године и у Албанији од маја 1950 до данас.

Насупрот овако отворено агресивном ставу тадашњих влада источно-европских земаља, Влада Федеративне Народне Републике Југославије је сагласно својој мирољубивој политици улагала велике напоре и користила сва средства да обезбеди мир и независност наше земље и избегне свако даље заостравање односа и конфликте са овим земљама. Она је читаво време од 1948 године до данас у том смислу чинила све што је у њеној моћи и увек испољавала спремност да са њима нормализује односе и да на обострано прихватљив споразуман начин решава сва постојећа спорна питања.

Тако је на ноту тадашње совјетске Владе од 18 августа 1949, којом је претила Југославији да ће прибећи „ефикаснијим средствима“ уколико неки ухапшени совјетски грађани-белогардејци не буду одмах пуштени на слободу без обзира на резултате кривичног поступка, Влада Федеративне Народне Републике Југославије својом нотом од 23 августа 1949 изјавила своју спремност да изврши Савезу Социјалистичких Република сва та лица и поновила своју готовост да сва спорна питања између две земље решава на споразуман начин, у складу и у духу међународних обавеза које су примиле обе владе.

Овакве изјаве Влада Федеративне Народне Републике Југославије поновила је више пута како Влади Савеза Совјетских Социјалистичких Република тако и владама осталих источно-европских земаља по разним конкретним питањима. Међутим, владе ових земаља нису одговарале на овакве позитивне предлоге Владе Федеративне Народне Републике Југославије, већ су и даље на разне начине продужавале са немирољубивим поступцима према нашој земљи.

На предлог Владе Федеративне Народне Републике Југославије потписан је 3 августа 1949 са Владом Мађарске Споразум о раду мешовитих комисија за испитивање и утврђивање граничних инцидената. Међутим, ова Влада је овај Споразум отказала већ 31 октобра исте године. Влада Федеративне Народне Републике Југославије предложила је 22 јануара 1951 формирање мешовите комисије поводом убиства једног југословенског граничара, 4 јануара 1952 за испитивање и решавање спорова на Мури, а 2 фебруара 1952 године за успостављање граничних каменаца. Али ни један од ових и сличних предлога није прихваћен, иако се радило о питањима од обостраног интереса.

Својом нотом од 4 априла 1950 Влада Федеративне Народне Републике Југославије предложила је Влади Бугарске формирање мешовите комисије за испитивање пограничних инцидената. До споразума је дошло, али је комисијама онемогућен рад због бугарског негативног става. Осим тога, Дирекција Југословенских државних железница више пута је предлагала преговоре за регулисање пограничног саобраћаја са Бугарском, али је све то остало безуспешно. До преговора је дошло тек децембра 1953 године.

Влада Федеративне Народне Републике Југославије предложила је 14 децембра 1949 Влади Румуније преговоре за закључење споразума за испитивање граничних инцидената, а јуна 1951 преговоре за успостављање Бердапске управе. До ових преговора дошло је тек 1953 године. Поред тога, када је Влада Румуније једностраном одлуком од 17 јануара 1950 укинула железнички саобраћај између двеју земаља југословенски поштански органи предложили су да се размена поштанских пошиљки настави, без обзира на прекид железничког саобраћаја. Међутим, на овај предлог није дат никакав одговор.

Влада Федеративне Народне Републике Југославије предлагала је Влади Албаније заједничке радове на исушивању и мелiorацији Скадарског Језера и околних вода. Нотом од 5 септембра 1949 предложено је формирање мешовитих комисија за испитивање граничних инцидената. 19 марта 1953 предложено је Влади Албаније да преузме остатке у олуји настрадалог албанског реморкера „Зако Кока“ и леш заповедника брода. Међутим, албанска влада је игнорисала све наше предлоге, а поводом настрадалог реморкера изигравала наше објашњење и тражила „враћање брода са целом посадом“.

Чехословачкој влади предложена је размена затвореника, али је овај предлог остао без одговора.

Поред директних званичних предлога упућених владама источно-европских земаља, Југославија је користила сваку прилику да изрази своју спремност за нормализовање односа.

Претседник Владе Федеративне Народне Републике Југославије је 27 априла 1950 у Народној скупштини изјавио:

„Влада Федеративне Народне Републике Југославије са жаљењем констатује да због упорно непријатељског става са стране Савеза Совјетских Социјалистичких Република и земаља народне демократије Влада Федеративне Народне Републике Југославије није уопште у стању да са своје стране нешто учине на побољшање односа са овим земљама. То жаљење је тим веће што Влада и народи Југославије гаје и надаље своје симпатије према народима тих земаља и неодољиво желе да са тим земљама буду бар донекле сношљиви нормални односи. Ову своју жељу Влада Федеративне Народне Републике Југославије је и писмено саопштила владама источно-европских земаља“.

Потпретседник Владе Едвард Кардељ је, у својству шефа делегације Федеративне Народне Републике Југославије на V заседању Организације Уједињених нација, 25 септембра 1950 рекао:

„Овлашћен сам да овде у име Владе Федеративне Народне Републике Југославије изјавим следеће: народи Југославије бранили су у прошлости и браниће и у будућности своју независност и интегритет своје земље од сваке агресије и од сваког покушаја да се угрози њихово право да у својој земљи сами одлучују. Али они неће да учествују у било каквом агресивном рату и желе да живе у трајном миру и мирољубивој сарадњи са свим народима а поготово са својим суседима. У духу овог доследно мирољубивог става Влада Федеративне Народне Републике Југославије изјављује да је спремна да склопи споразум о трајном миру и ненападању са сваком од суседних земаља“.

Међутим, на сва оваква и слична настојања Владе Федеративне Народне Републике Југославије да се односи са источно-европским земљама колико толико нормализују, владе ових земаља одговарале су даљим спровођењем своје агресивне политике према нашој земљи, тако да је таква њихова политика према Југославији претстављала све веће упрокавање мира и безбедности не само наше земље, већ и мира и безбедности уопште.

У таквој ситуацији наша Влада изнела је читаво питање односа ових земаља према нашој земљи на VI заседању Генералне скупштине Организације Уједињених нација 1951 године, подносићи у облику „Беле књиге“ и опширну документацију о агресивном притиску вршеном против наше земље. После свестране дискусије, Генерална скупштина Уједињених нација донела је том приликом, на предлог наше делегације, следећу резолуцију:

„Пошто је размотрила жалбу коју јој је поднела делегација Федеративне Народне Републике Југославије у вези са делатношћу Владе Савеза Совјетских Социјалистичких Република и влада Мађарске, Бугарске, Румуније и Албаније, као и влада Чехословачке и Пољске против Југославије;

посматрајући са озбиљном забринутости доказе о затегнутости, поднесене у вези са горњом жалбом; свесна циља Уједињених нација да „развијају пријатељске односе међу нацијама, засноване на поштовању принципа равноправности и самоодређења народа и да предузму друге потребне мере за учвршћење међународног мира“;

свесна права Генералне скупштине да „препоручује мере за мирно решење било које ситуације, без обзира на њено порекло, за коју сматра да би могла да шкоди општем добру односно пријатељским односима међу нацијама“;

узима на знање изјаву југословенске делегације да је Влада Југославије са своје стране спремна да учини све што је потребно за извршење препорука ове резолуције;

препоручује да заинтересоване владе:

1. одржавају своје односе и решавају своје спорове у складу са духом Повеље Уједињених нација;

2. ускладе своје дипломатско општење са правилима и праксом која је уобичајена у међународним односима;

3. решавају своје граничне спорове путем мешовитих граничних комисија и другим мирољубивим средствима, која саме изабери.

Ова резолуција изгласана је са 47 гласова, против 5 гласова источно-европских претставника (СССР-а, Украјине, Белорусије, Чехословачке и Пољске), док су се од гласања уздржали једино претставници Ирана и Авганистана. Изгласавање ове резолуције претстављало је видно признање Влади Федеративне Народне Републике Југославије за све њене напоре у правцу смиривања и нормализације односа наше земље са Савезом Совјетских Социјалистичких Република и осталим источно-европским земљама.

Наша Влада наставила је и даље са својим напорима у изналажењу путева и начина за смањење и отклањање постојеће затегнутости и мирољубиво решавање спорних питања. 23 марта 1953 потпретседник Савезног извршног већа Едвард Кардељ је у Народној скупштини, приликом ратификације Балканског споразума, рекао:

„Југославија нема никаквих захтева према земљама источног блока, сем да је пуне у миру и да поштују њене границе. Још више, она се досад трудила и трудиће се и убудуће да своје односе са тим земљама уколико је могуће нормализује“.

С обзиром на све напред истакнуто, са задовољством се може забележити да је од пролећа 1953 и са стране Савеза Совјетских Социјалистичких Република и неких других источно-европских земаља дошло до извесних корака, који доприносе нормализацији наших међусобних односа.

6 јуна 1953 Влада СССР-а предложила је размену амбасадора, а касније, у августу, урадиле су то Мађарска и Бугарска, као и Албанија у новембру, која је понудила поновно отварање претставништава у Тирани и Београду. Доследни нашем принципјелном ставу, ми смо прихватили ове кораке. Касније, на нашу иницијативу, дошло је до преговора за стварање споразума о отклањању, испитивању и решавању граничних инцидената, који су потписани: с Мађарском 28 августа, Румунијом 11 септембра и са Албанијом 11 децембра 1953 године. Такође је на нашу иницијативу дошло до разговора и закључења споразума са Румунијом о регулисању пловидбе Дунавом, који је потписан 31 маја 1953. Захваљујући нашем настојању да се створе сношљивији односи у раду Дунавске комисије и омогући нормална пловидба Дунавом, дошло је на последњем заседању Дунавске комисије до усвајања неких наших ранијих предлога. Тиме су створени потребни предуслови да се прилике у Дунавској комисији нормализују и омогући равноправно учешће Југославије и осталих подунавских земаља на обезбеђењу и регулисању режима слободне пловидбе Дунавом.

У циљу даље нормализације односа предложили смо Влади Бугарске преговоре за стварање споразума о утврђивању и испитивању граничних инцидената, а 26 децембра 1953 потписан је споразум између претставника наших и бугарских државних железница за регулисање граничног саобраћаја и промета.

Захваљујући првим резултатима на нормализацији односа, дошло је до сношљивијег стања на границама, које се карактерише не толико у смањењу броја инцидената, колико у њиховом лакшем карактеру у односу на раније. Створени споразуми о граничним инцидентима омогућују, ако и друга страна покаже вољу, да се ова питања убудуће ефикасније решавају.

Услови за рад наших дипломатских претставништава у тим земљама сада су повољнији, а однос према нашим држављанима нешто сношљивији.

И поред наше добре воље за успостављање добросуседских и нормалних односа са свим овим земља-

ма и извесних већ постигнутих резултата, неке земље, као Румунија, Чехословачка и Пољска не показују спремност у том смислу, а низ питања наших међусобних односа и са осталим земљама остала су и даље нерешена. Размена дипломатских претставника је само један корак који може да омогући успостављање нормалних односа. Између нас и ових земаља био је потписан низ уговора: економских, културних и других конвенција, који су једнострано раскинути или неизвршавањем погажени.

Нерешено је питање наших грађана чији је статус погажен. У појединим од ових земаља постоји низ наших грађана којима је једнострано одузето држављанство. Још увек се велики број наших грађана у овим земљама налази у затворима и логорима и још им није враћена одузета имовина. У Румунији су и даље празна села припадника наших националних мањина који су депортовани и расељени. Решавање ових и сличних питања је уско повезано са даљом нормализацијом односа.

Ми смо заинтересовани и прихватићемо сваки корак који иде ка успостављању нормалних контаката између земаља. Спремни смо за разговоре о нормалном успостављању и нормализовању саобраћаја (железничког, поштанског и др.), спремни смо да са свим суседним земљама извршимо размену затвореника, да омогућимо обострану слободну репатријацију грађана и да решимо сва друга питања од обостраног интереса, што би допринело даљој нормализацији односа.

У складу са досадашњом својом политиком, Југославија ће и даље развијати своју активност у правцу нормализације односа са овим земљама и прихватити сваку искрену иницијативу са њихове стране која би томе допринела, јер ће то претстављати јачање безбедности и даље учвршћење мира у овом делу света.

2. ОДНОСИ СА СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА, ВЕЛИКОМ БРИТАНИЈОМ И ФРАНЦУСКОМ

ОДНОСИ СА СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА

Последњих година односи између Југославије и Сједињених Америчких Држава видно су се побољшавали. Влада Сједињених Америчких Држава показала је интерес за одржавање независности Федеративне Народне Републике Југославије, прихватајући притом принцип да се наши међусобни односи могу повољно развијати, ако се поставе на равноправну основу и принцип немешања у унутрашње ствари.

Влада Сједињених Америчких Држава била је међу првима од западних влада која је изразила своју заинтересованост у погледу независности Федеративне Народне Републике Југославије. Државни секретар Ачесон изјавио је 20 фебруара 1951, потсећајући на речи председника Трумана од 20 јула 1950, којима је осудио агресију ма где се она догодила, да те речи „спадају у оквир политике, којом ће ова влада реаговати на отпочињање агресије против Југославије“. Овакав однос, који се продужио и после промене администрације у Сједињеним Америчким Државама, био је потврда важности коју је влада Сједињених Америчких Држава придавала одржавању независности и интегритета Југославије као одлучног фактора одбране мира у овом делу света.

На политичком плану ми смо развијали сарадњу са Сједињеним Америчким Државама у многим питањима учвршћења и одбране мира у свету. Према су се у појединим важним питањима наши ставови разликовали и разликују се, наша земља, доследна принципима одбране мира и међународне сарадње, била је спремна на тесну сарадњу са Сједињеним Америчким

Државама увек кад се радило о миру и одбрани од агресије.

Оваква сарадња је потврда једне од основних поставки наше спољне политике: да је сарадња на међународном плану између земаља са различитим друштвеним уређењем не само могућна него и конструктивна када је заснована на равноправности и немешању у унутрашње ствари и усмерена на учвршћење мира.

Влада Сједињених Америчких Држава пружила је Југославији веома издашну економску помоћ у два вида — путем зајмова и путем бесплатне помоћи. Од америчке Експорт-импорт банке добили смо три зајма (новембра 1949, априла 1950 и новембра 1950) у укупном износу од 55 милиона долара. Ова средства утрошена су за набавку рударске опреме и машина, хране и сировина. Од Владе Сједињених Америчких Држава добијено је на име бесплатне помоћи (не рачунајући војну) 95,2 милиона долара, а од Организације CARE 35,3 милиона долара. Помоћ коју су нам Сједињене Америчке Државе пружиле приликом суша 1950 и 1952 била нам је веома важна, јер су у том периоду наше тешкоће у вези са поновљеним сушама пале у исто време кад смо чинили крајње напоре и жртве за јачање одбранбене способности наше земље. Сва та помоћ дата нам је без икаквих услова.

Ми смо са Сједињеним Америчким Државама развили и појачали економску размену. У протеклом периоду трговинска размена са Сједињеним Америчким Државама била је у сталном порасту и сви су изгledi да ће се она консолидовати на нивоу 1952, када је достигла највећи волумен (извоз 36,142.000 долара а увоз 27,710.000 долара). Мада се у упоређењу са претходним периодом структура размене унеколико изменила у нашу корист, основу нашег извоза у Сједињене Америчке Државе претстављају сировине. Основни део увоза отпада на машине, опрему, превозна средства и неке сировине (памук).

Споразум о привредној сарадњи, закључен 8 јануара 1952, био је видна манифестација повољног развоја, политичких и економских односа између две земље.

У условима затегнуте ситуације, када је мир у свету био озбиљно угрожен, ми смо од Сједињених Америчких Држава почели примати и војну помоћ. Владе Федеративне Народне Републике Југославије и Сједињених Америчких Држава склопиле су Споразум о војној помоћи од 14 новембра 1951 „у жељи да унапреде међународни мир и безбедност у оквиру Повеље Уједињених нација путем мера које ће јачати способности народа оданих циљевима и принципима Повеље да делотворно учествују у споразумима за индивидуалну и колективну самоодбрану у потпору тих циљева и принципа“. Ову помоћ ми примамо и користимо искључиво ради унапређења међународног мира и безбедности путем јачања одбранбене моћи Федеративне Народне Републике Југославије.

Добри односи који су се у овом периоду развили одразили су се и у многим узајамним званичним и незваничним посетама високих функционера и јавних радника, као што су биле посета специјалног саветника Сједињених Америчких Држава Харимана у лето 1950, начелника Генералштаба Колинса 1951, шефа Демократске партије Сједињених Америчких Држава Стивенсона и г-ђе Рузвелт 1953 итд; тадашњег начелника Генералштаба Југословенске народне армије Коче Поповића 1951, Светозара Вукмановића и Мијалка Тодоровића, начелника Генералштаба Пека Дапчевића 1953 итд.

Ради потреба наше конзуларне службе у Сједињеним Америчким Државама је отворен 1950 Генерални конзулат у Сан Франциску, а 1954 предвиђено је отварање генералног конзулата у Питсбургу, који треба да преузме знатан део послова од сада преоптерећеног Генералног конзулата у Њујорку. Наша конзуларна претставништва налазе се у оним деловима где живе

најбројније групе Американаца југословенског порекла, јер су онде најпотребнија с обзиром на велики број административно-правних и имовинских питања, која су од интереса за економску емиграцију.

Федеративна Народна Република Југославија жели и даље да настави са развијањем и продубљивањем пријатељских односа са Сједињеним Америчким Државама. Баш због тих пријатељских односа и због интереса да се они даље развијају, потребно је указати да је давање подршке неоправданим италијанским захтевима на југословенске пределе Слободне Територије Трста од стране западних сила, укључујући Сједињене Америчке Државе, значило приличан ударац досадашњем развојку пријатељских односа између Сједињених Америчких Држава и Југославије. Влада Федеративне Народне Републике Југославије има основа да верује да је Влада Сједињених Америчких Држава, као један од мандатора Слободне Територије Трста, спремна да појача сарадњу са Владом Федеративне Народне Републике Југославије у напорима да се дође до споразумног решења тог питања.

ОДНОСИ СА ВЕЛИКОМ БРИТАНИЈОМ

У протеклом периоду од три и по године дошли су до изражаја успешна сарадња и развој пријатељских односа између Југославије и Велике Британије, са којом је наша земља била повезана и савезничким везама из прошлих ратова. Ти пријатељски односи и сарадња заснивају се на обостраној спремности да се поштују принципи независности, равноправности и немешања у унутрашње ствари, као и на заједничкој одлучности да се спречи агресија и учврсти мир у свету. На тој основи дошло је до живе активности на свим секторима међусобних односа: политичком, економском, војном и културном. Са променом владе у Великој Британији, у јесен 1951, није дошло до измене у постигнутим односима, него су се пријатељски односи између две земље и даље успешно развијали. Разлоге томе треба тражити у чврстим основама и принципима на којима су ти односи и сарадња постављени. Тежња Југославије за независношћу и међународном сарадњом на бази равноправности прихваћена је и подржана од стране Велике Британије, с обзиром да је очување независности Југославије значило истовремено учвршћење мира у овом делу света. Трговинска размена развија се у духу обостраних потреба две земље. Војну и нарочито економску помоћ указану Југославији од Велике Британије наша Влада и наши народи цене тим више што је била, као и она из САД, пружена без постављања икаквих услова.

Борба Југославије за независност и отпор против покушаја мешања у њене унутрашње ствари наилазила је на све веће разумевање у јавности и службеним круговима Британије. У септембру 1950, званична делегација Лабуристичке партије, која је тада била на власти, посетила је Југославију. Та посета је дала веома повољне резултате. Морална подршка нашој земљи дошла је до изражаја кроз званичне изјаве у британском Парламенту. 15 фебруара 1951 у Доњем дому, члан Кабинета А. Беџан дао је у име Владе следећу изјаву: „Било каква опасност за Југославију, која је играла херојску улогу у отпору Хитлеровској агресији, природна је брига Владе Његовог Величанства и ми смо по овоме у вези са другим владама“. Приликом промене владе, министар иностраних послова Антони Идн рекао је у свом првом говору у Парламенту 19 новембра 1951 између осталог:

„Министар иностраних послова Југославије поднео је резолуцију која препоручује да Савез Совјетских Социјалистичких Република и сателитске земље поново успоставе нормалне односе са Југославијом у духу Повеље Организације Уједињених нација, као и да се формирају заједничке пограничне комисије које треба да испитују пограничне инциденте... Ако би они (тј. источне земље — наша примедба) само на то казали;

да, тим јединим потезом они би одједанпут смањили затегнутост у Европи и у свету“.

Као прилог даљем побољшању и јачању пријатељских односа између Југославије и Велике Британије долази до званичне посете министра иностраних послова Идн Југославији у септембру 1952 и до посете Претседника Републике Јосипа Броза Тита Лондону марта 1953.

Пријем на који је наишао Претседник Републике у Лондону, као и разговори који су том приликом вођени, испојили су обострану жељу две владе за даљим јачањем наших пријатељских односа. У коминику о разговорима се између осталог наводи: „Обе владе су изјавиле да отпор против агресије и очување националне независности претстављају њихов заједнички интерес... и да ће присно сарађивати на очувању мира“.

Заједничка опасност од агресије и очување мира у свету наметали су обострану потребу сарадње и на војном пољу која се одвијала кроз узајамне посете највиших војних руководиоца и кроз војну помоћ Југославији. Нашу земљу су посетили командант британске флоте у Средоземљу адмирал Еделстон и главнокомандујући у Средоземљу, лорд Маунтбатен, — наши начелници Генералштаба генерали Коча Поповић и Пеко Дапчевић посетили су Британију, а јесењим маневрима Југословенске народне армије 1953 присуствовао је британска војна делегација са начелником империјалног Генералштаба, маршалом Хардингом на челу.

Међутим, док у општим питањима међународне сарадње Велика Британија показује добру вољу да се према Федеративној Народној Републици Југославији односи са разумевањем и пријатељски, дотле је њен став у италијанско-југословенским територијалним питањима погодовао Италији и италијанским експанзионистичким захтевима према Слободној Територији Трста, где је Велика Британија један од мандатора. Влада Југославије има утисак да се није уочила сва опасност која би могла произићи из такве политике. Међутим, југословенска Влада се нада да ће њени напори за споразумно решење питања Слободне Територије Трста наићи на разумевање и подршку Владе Велике Британије.

После закључења трговинског споразума 1949 године и успешне преоријентације наше спољне трговине, знатно се повећала наша трговинска размена са Британијом. У протеклом периоду Југославија је добила од Велике Британије кредита и зајмова у висини од 57,7 милиона долара. Учешће Британије у трипартитној економској помоћи Југославији износи 40,2 милиона долара.

Интересовање британске јавности за развој Југославије постаје све веће. Са истим интересовањем прати и јавност Југославије развој Британије. У циљу међусобног бољег упознавања и разумевања дошло је у периоду од 1950 до низа узајамних посета политичког карактера, до појачаног интересовања британских туриста за Југославију, до узајамних посета претставника масовних и друштвених организација, културних и научних радника итд. Године 1951 долази до узајамних посета парламентарних делегација, — југословенске у марту и енглеске у мају. Уз службене био је и већи број приватних посета, међу осталима и посета вође Лабуристичке странке К. Атли-а нашој земљи. Градови Београд и Ковентри изменили су делегације у циљу упознавања и ближе сарадње. Изложба наше средњовековне уметности у Енглеској побудила је велико интересовање британске јавности, која се том приликом упознала с једним видом наше културне прошлости, итд.

Постоје сви услови, а са стране Владе Федеративне Народне Републике Југославије и жеља, коју, верујемо, дели и Влада Велике Британије, да се пријатељски односи који вежу Југославију и Велику Британију и даље развијају и продубљују.

ОДНОСИ СА ФРАНЦУСКОМ

И поред тога што је Француска из Другог светског рата изашла ослабљена и што се Француска Унија тренутно још бори с унутрашњим тешкоћама, њен углед и њено место у свету су веома значајни.

Иако у појединим питањима из области међународних односа наше две земље нису имале увек истоветно становиште, између Федеративне Народне Републике Југославије и Француске постоје старе везе пријатељства. Посета француске парламентарне делегације (септембра 1952) и нарочито измена неколико војних делегација у току 1952 и 1953 године, као и пријатељска посета јединице француске флоте (1952), потврдили су да је између наших земаља могућна плодна сарадња и у садашњем периоду. Нема сумње да ће даље развијање тих веза бити од обостране користи, јер је основни интерес обеју земаља одржавање мира. Од посебног значаја била је и сарадња на културном пољу, где се истичу успеле изложбе наших средњовековних фресака у Паризу (1950) и француске модерне уметности (1952) и таписерије (1953) у Београду.

Француска стално суделује у трипартитној помоћи нашој земљи, а такође нам је учинила помоћ у храни приликом суше 1950. Укупан износ те помоћи износи 23,7 милиона долара. Тај њен допринос тим више ценимо што знамо са каквим се финансиским тешкоћама и сама Француска бори.

Наша економска размена са Француском показала је од рата сталну тенденцију проширења, што је нарочито дошло до изражаја после закључења економских споразума од 1951 године. Мислимо, међутим, да стварне могућности наше економске сарадње нису ни до данас још довољно исцрпене.

С обзиром на указану потребу у току 1953 године извршен је премештај нашег Конзулата у Мечу за Страсбург, с тим што је подигнут на ранг генералног конзулата.

Наши односи са Француском развијају се на научном, културном и другим пољима. Много наших људи у том циљу посетило је и посећује Француску, а и обрнуто. Ова сарадња има солидне основе у нашој прошлости и она треба да се, у интересу напретка, настави и у будућности.

3. ОДНОСИ СА ЗАПАДНИМ И ЈУЖНИМ СУСЕДИМА

ОДНОСИ СА ГРЧКОМ И ТУРСКОМ. АНКАРСКИ СПОРАЗУМ

У односима Југославије са Грчком и Турском почели су се видно истицати елементи све већег узајамног разумевања и сарадње још од краја 1950 године.

После нормализације дипломатских односа са Грчком крајем 1950, сарадња између обе земље нарочито се појачала у области економских односа. Закључен је Уговор о трговинској размени и плаћању (априла 1951) и споразуми о ваздушном и железничком саобраћају (почетком 1951). С успехом је решено питање репатријације грчких војника, а у складу с одлуком Организације Уједињених нација и питање повратка грчке деце. Јачању пријатељских веза између наше земље и суседне Грчке много су допринеле и обостране посете парламентарних и више војних делегација, као и других претставника друштвеног и културног живота, а такође и низ других заједничких манифестација.

Упоредо с обостраним интересима Југославије и Турске на плану заједничке одбране од евентуалне агресије, развијали су се политички и економски односи између наших земаља и усмеравали наше две земље на свестрану сарадњу. Поред већ раније постојећих споразума, потписан је 1953 низ економских споразума, Конвенција о трговини и пловидби, Трговински споразум, Платни споразум, Протокол о финансирању, Спо-

разум о ваздушном саобраћају и друго. У зближавању и јачању поверења између наших пријатељских народа одиграле су важну улогу многе узајамне посете, између којих се истичу посете војних и парламентарних делегација, делегације новинара, као и посете појединих високих државних функционера.

Читава овај развој, у коме су до пуног изражаја дошли заједнички интереси трију земаља, у првом реду у питању очувања њихове независности и безбедности, претстављао је стварање услова и припрему за њихово формално повезивање путем међудржавног споразума. Последњи кораци у том правцу учињени су приликом пријатељских посета министара иностраних послова Турске и Грчке Београду, а затим приликом састанка министара иностраних послова у Атини и Анкари, где је у фебруару 1953 коначно редигован и потписан Анкарски споразум.

Који су то фактори који су омогућили да три земље у релативно кратком временском раздобљу — јер једва да је прошла година дана откада је њихова сарадња добила свој први формални израз у Споразуму о пријатељству и сарадњи — толико учврсте и развију своје пријатељство и своју сарадњу?

Свакако да је чињеница што су се све три земље осећале угроженим од истог потенцијалног агресора одиграла врло важну улогу у њиховом зближавању. Међутим, сама та чињеница није довољна да би се објаснио тако повољан развитак југословенско-грчко-турске сарадње, јер било је и других сличних случајева у којима елементар заједничке угрожености није произузроковао узајамно поверење и тешње повезивање угрожених.

Народима Југославије, Грчке и Турске било је јасно да Анкарски споразум не претставља неку њима туђу и несхватљиву међудржавну комбинацију, која би требало да послужи за остварење њима непознатих и неразумљивих циљева. Они су знали да три мале земље, географски смештене у простору на коме су се кроз историју укрштале и сукобљавале различити интереси, могу само добити развијањем своје сарадње. Њихова заједничка војна снага претставља значајан фактор о коме се мора водити рачуна, а њихова сарадња повећава њихову улогу и значај у међународним односима. Кад се има у виду да три земље немају других циљева осим да обезбеде своју слободу и независност и да допринесу очувању мира и развоју међународне сарадње, онда је сасвим разумљива подршка коју народи Југославије, Грчке и Турске дају таквој политици својих влада.

Посебно значење за успех тројне сарадње има принцип пуне формалне и стварне равноправности.

Код постојања праведних заједничких интереса, јасно изражених у одбранбеном и мирољубивом карактеру тројне сарадње, код пуне равноправности у свим међусобним односима, никакву затреку за сарадњу наших трију земаља није претстављала разлика политичког и друштвеног уређења. На том питању није могло доћи до било каквих неспоразума, пошто је доследно спровођено становиште да је то унутрашња ствар сваке државе.

Цео развој југословенско-грчко-турске сарадње, — од припрема које су претходиле потписивању Анкарског споразума, затим само његово потписивање, многобројни састанци цивилних и војних претставника трију земаља, Тројна декларација од јуна и састанак министара у јулу 1953, као и недавно потписивање допунског Споразума о Сталном секретаријату, — сведочи о солидности принципа на којима се та сарадња заснива, а који пружају гаранцију за њен будући успешан развој. Из тога је произашла и потреба формирања Сталног секретаријата Анкарског споразума, чији је задатак да допринесе даљем и бржем развоју тројне сарадње у правцу решавања како питања из области привреде и културе тако и војних и политичких питања.

Развијање војне сарадње између трију земаља има посебан значај у погледу јачања њихове националне

безбедности. Та сарадња је постигла важне резултате, нарочито у последњим трипартитним војним разговорима у Београду (новембра 1953) захваљујући пуном разумевању које постоји између три владе у погледу свих питања која се односе на заједничку одбрану њихових земаља.

Због свега изнесеног сматрамо неговање и даље развијање пријатељских односа са Грчком и Турском једним од главних задатака наше спољне политике.

ОДНОСИ СА АУСТРИЈОМ

Наши односи са суседном Републиком Аустријом све се више развијају у духу узајамне сарадње и пријатељства, мада се Аустрија, нажалост, и поред свих настојања да постигне своју слободу, још увек налази под режимом окупације.

Југославија пружа своју пуну моралну и политичку подршку борби Аустрије за независност, која претставља њено неоспорно право. Ми смо свесни да ће поновна успостава аустриске независности значити озбиљан допринос учвршћењу мира у овом делу света и створити још повољније услове за сарадњу двеју земаља. Ми желимо да поздравимо Аустрију као равноправног члана Организације Уједињених нација, као и других међународних организација кроз које она може остваривати своје интересе и доприносити међународној сарадњи.

Президијум Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије донео је 16 јануара 1951 одлуку о укидању ратног стања са Аустријом. Убрзо затим обе владе су се сложили да се уместо дотадашњих политичких претставништава успоставе посланства у Београду и Бечу.

Повољан развој југословенско-аустријских односа омогућио је да се, поред ранијег решења питања отпуштања ратних заробљеника, амнестирају лица осуђена због злочина извршених у рату (1952). Развијање економских веза довело је до проширења робне размене и створило повољне услове за закључивање споразума о инвестиционом кредиту (1951), као и до успешног решења неких међусобних привредних проблема, као што је, на пример, регулисање режима реке Драве у сврху омогућавања нормалног рада дравских централа (1952). Све чешћи контакти на културном пољу помогли су порасту узајамног поверења, неопходног елемента у изградњи пријатељских односа.

Важан корак у том правцу учињен је приликом посете аустријског министра иностраних послова др К. Грубера Југославији јуна 1952. Измена мишљења, која је тада извршена о разним међународним питањима, довела је до даљег зближења гледишта двеју влада. Осим тога, решена су или размотрена нека конкретна питања која постоје између Аустрије и Југославије. Између осталог, размотрена су била и мањинска права наших националних мањина у Аустрији. На основу принципијелне сагласности двеју влада, која је том приликом постигнута, потписан је у марту 1953 и споразум, којим је једном целу аустријских двовласника била враћена земља и регулисан прелаз границе за наше двовласнике.

Враћајући посету аустријском министру иностраних послова, државни секретар за иностране послове Коча Поповић посетио је у новембру 1953 Беч. Ова посета не само да је дала једну нову прилику за манифестацију све повољнијег развоја односа између две земље, него је довела и до нових конкретних резултата њихове сарадње. У неким питањима постигнута је сагласност о начину њиховог решавања и изражена је обострана добра воља да се и за преостала питања пронађе решење у духу добросуседских и пријатељских односа. Између осталог, разматране су и нове могућности и форме економске сарадње и потписана је Конвенција о ваздушном саобраћају. Желећи да изразе своје пријатељске односе, две владе су се том приликом споразумеле и о подизању својих претставништа-

ва на ранг амбасаде, што је и учињено 24 децембра 1953 године.

Разумљиво је да су непријатељи југословенско-аустријске сарадње покушавали да спрече овако повољан развој односа између наше две земље. Једно од питања на коме они покушавају помутити југословенско-аустријске односе је брига Владе Федеративне Народне Републике Југославије за југословенске националне мањине у Аустрији. Међутим, сви досадашњи такви покушаји нису донели очекиване резултате. Ми имамо пуно основа да верујемо да ће и убудуће, као и досад, заједнички интерес југословенско-аустријске сарадње и њихово узајамно поверење онемогућити све покушаје усмерене на ремећење њихових односа и обезбедити још успешнију сарадњу.

ЈУГОСЛОВЕНСКО-ИТАЛИЈАНСКИ ОДНОСИ

Док се наши односи са Грчком и Турском развијају у правцу све чвршће сарадње на свим пољима а посебно у погледу усклађивања одбранбених напора за очување независности и док са Аустријом идемо путем даљег зближења, дотле су наши односи са Италијом и даље незадовољавајући. Сви наши напори за уклањање постојећих спорних питања, учинјени у току последње три године, остали су безуспешни. То се односи на решавање низа отворених питања, а готово на решавање основног проблема у нашим односима са Италијом, на питање Трста.

Иако су покушаји за решење тог питања остали безуспешни услед непопустљивости и отсуства добре воље Италије, Влада Федеративне Народне Републике Југославије настојала је и у више махова предлагала да се започне са решавањем осталих отворених питања, надајући се да ће се на тај начин створити повољни услови за лакше решавање и самог питања Трста. У нашим међусобним односима с Италијом постоји, поред тршћанског, још низ других питања, од којих већина проистиче из Мировног уговора. Нажалост, Италија је упорно одбијала сваку иницијативу у том правцу, условљавајући међусобну сарадњу претходним решењем тршћанског питања у смислу њених захтева.

Потребно је на првом месту поменути питање наше мањине. Од свих мањина које живе у оквиру италијанских граници положај наше мањине је најнеповољнији. Неравноправан положај наших људи на политичком, културном и економском пољу био је предмет сталне бриге наше Владе. У циљу решења овог питања наша Влада предата је италијанској Влади марта 1950 меморандум са предлогом да се међусобним споразумом регулише ово питање. Поред тога, наша Влада је више пута интервенисала поводом разних конкретних случајева дискриминације и терористичких аката над нашом мањином. Нажалост, сви њени напори учинјени у том правцу остали су безуспешни.

На наше инсистирање опочели су октобра 1949 у Риму разговори о свим отвореним питањима из Мировног уговора. Ови разговори били су прекинути у мају 1950 из чисто политичких разлога, а у вези с кампањом око Слободне Територије Трста која је била покренута у сврху вршења притиска на Југославију. Исти разговори поново су опочели октобра, а завршили се децембра исте године. Том приликом потписан је 23 децембра 1950 Споразум о регулисању међусобних обавеза економског и финансијског карактера, које проистичу из Мировног уговора и сукусивних споразума. Овим споразумом предвиђено је да ће Италија на име репарација ставити на располагање Југославији суму од 30 милиона долара, као прву траншу од укупне суме репарација од 125 милиона, с тим што ће се од ње одузети сума од 10 милијарди лира на име отштете за национализовану италијанску имовину. Поред овога, склопљен је споразум о подели архива које се односе на прикључена подручја. Затим су потписани раније парафирани споразуми о покретним добрима оптаната и

трансферу њихових фондова, као и споразум у вези с расподелом возног парка и друге железничке опреме.

Италија је својевремено ставила на располагање поменути прву траншу репарација. Споразуми о подели архива и расподели возног парка нису ни до данас потпуно извршени а проблем о покретним добрима оптаната и трансферу њихових фондова још је увек предмет разговора мешовите југословенско-италијанске комисије.

По мишљењу наше Владе, тиме су били створени услови да се наши међусобни односи и даље побољшавају и следствено томе чињени су са наше стране напори у том правцу. Међутим, италијанска Влада није била истог мишљења. Напротив, она је с времена на време и све чешће поттицала своју јавност на антијугословенске испаде. На наше обновљено настојање, она је упорно одбијала сваку конструктивну сарадњу, инсистирајући на свом ставу о претходном решењу тршћанског питања. При томе је она подржавала сталну кампању против интереса и угледа наше земље.

Разумљиво је што је под таквим условима наша Влада, на италијански предлог од децембра 1951 за ревизију Мировног уговора, одговорила да је у принципу сагласна са потребом ревизије неких клаузула, али да се с обзиром на постојеће односе не може упустити у разматрање овог питања.

Али и поред тога долазило је с времена на време до заједничких разговора, углавном о неким мање важним питањима. Наравно да се у тим разговорима одражавала природа наших општих међусобних односа. Због тога, на пример, Мешовита комисија за разграничење није ни до данас закључила послове. Мешовита комисија за поделу архиве, која је кривицом италијанске стране неколико пута прекидала рад, још није обавила посао, иако је то у нормалним околностима већ одавно могла учинити. Преговори за респитуацију културних добара и за даље снабдевање Горнице водом, који су почели половином јула 1953 у Риму, морали су два месеца после тога бити одложени. На наше поновно инсистирање да се поведу преговори о свим још нерешеним питањима у вези с Мировним уговором, италијанска Влада још не даје никакав одговор.

Италија је развила нарочиту активност против Југославије на међународном плану, што је посебно дошло до изражаја у време када су западне силе решиле да пружају Југославији економску и војну помоћ. Користећи своје присуство у Организацији Североатлантског пакта, Италија је тражила да се ускрати овака помоћ и сарадња Југославији, све док се не реши тршћанско питање у смислу Трипарлитне декларације. У овом погледу нарочито је карактеристична деструктивна делатност коју је развила италијанска дипломатија у време припремања и склапања Анкарског споразума, у циљу да спречи сарадњу три балканске земље. И своју сарадњу унутар Европске одбранбене заједнице, Италија је условљавала решењем тршћанског питања у смислу њених захтева.

Нажалост, италијански потези нису увек и свугде наишли на осуду и одбацивање. Западне силе водиле су при одређивању своје политике према југословенско-италијанском спору и превише рачуна о италијанским експанзионистичким аспирацијама, олако прелазећи преко југословенских интереса. Налазећи подршку у таквом ставу западних сила, италијанска Влада је у својој један одговорни члан владе дао на знање да, уколико тршћанско питање не буде решено у духу њених захтева, неће дозволити да се њене комуникације користе за одбранбене потребе у случају евентуалне агресије на Југославију.

У вези свега напред изнесеног, јасно се види да политика италијанске Владе не иде у сусрет нашим мирољубивим и конструктивним настојањима за остварењем равноправне сарадње и развијањем добросуседских односа. Напротив, то показује да се италијански владајући кругови ни до данас нису одрекли својих

претензија на југословенске територије и зато су се упорно трудили да докажу како је с Југославијом немогућа било каква сарадња, настојећи истовремено да изнуде задовољење својих неправедних захтева. Зато је разумљиво што су антијугословенске интриге са италијанске стране расле упоредо с порастом угледа наше земље у свету.

Таква политика довела је с једне стране до тога да италијанска Влада одбија регулисање чак и таквих проблема од којих у првом реду она има користи, као што је на пример случај са риболовом у нашим водама, а с друге стране до таквих опасних, отворено немирољубивих мера као што су били гомилање оружаних снага на нашим границама, августа 1953, и покушај блокирања економске размене (крај октобра — децембра 1953).

ТРИШЋАНСКО ПИТАЊЕ

Напори које је Влада Федеративне Народне Републике Југославије учинила у овом периоду за решење тришћанског питања претстављају наставак њених ранијих настојања да се праведно реши читав проблем италијанско-југословенске границе. Познато је да је Југославија, због става великих сила, морала жртвовати своје оправдане захтеве ради очувања мира у овом делу света. Југословенска армија, која је ослободила Трст и Горицу, морала се повући из тих градова, а Мировним уговором морали смо прихватити једну неправедну границу којом је око 200.000 Југословена остало ван своје домовине.

Међутим, Италија није прихватила ни такав Мировни уговор који изразито иде њој у прилог. Она је одмах повела широку акцију за његову ревизију и притом била наишла на подршку трију западних сила (Сједињених Америчких Држава, Велике Британије и Француске) које су, објављивањем Трипаритне декларације 20 марта 1948, ставе на становиште супротно Мировном уговору да читаву Слободну Територију Трста треба прикључити Италији. Треба приметити да је италијанска Влада водила поменути акцију за присвајање тих југословенских територија у време кад је независност Југославије била максимално угрожена од источно-европских земаља. Ова декларација претстављала је отворену подршку италијанским експанзионистичким захтевима. Италијанска Влада се том подршком обилно користила и на основу ње и данас упорно инсистира у својим непопустљивим ставовима.

Будући да се услед оваквог става италијанске Владе, подржаване од влада трију западних сила, није могао спровести у живот Мировни уговор, југословенска Влада стала је на становиште да се једино директним споразумом између наших двеју непосредно заинтересованих земаља може наћи решење проблема Слободне Територије Трста, а да Југославија ни у ком случају неће пристати ни на каква једнострана решења.

Овакав њен став повољно је прихватила међународна јавност, а после тога су то прећутно учиниле и западне силе, иако се оне упркос тога нису биле изричито одрекле Трипаритне декларације и подршке италијанским претензијама.

Измењена међународна ситуација, а у првом реду јачање међународног положаја Југославије, као и притисак међународне јавности навели су италијанску Владу да званично изрази спремност за директне преговоре о тришћанском питању. Међутим, њена спремност остала је само на речима, јер је као базу за преговоре стално истицала Трипаритну декларацију. У току 1950 и 1951 године у више махова размењена су мишљења о могућем решењу питања Слободне Територије Трста са италијанским претставницима. У два маха дошло је до незваничних разговора о истом питању са циљем да се пронађе заједничка база за званичне преговоре. Први пут такви разговори вођени су у Риму јула 1951, а други пут

у Паризу децембра 1951 и јануара 1952 између шефа југословенске мисије у Организацији Уједињених нација др А. Беблера и италијанског посматрача у Организацији Уједињених нација, амбасадора Гвидотија.

Са југословенске стране у тим разговорима искрено се настојало да се путем обостраног попуштања пронађе база за компромис. У том смислу предложено је да се потражи једна компромисна линија разграничења на принципу „етничког баланса“ на подручју Слободне Територије Трста, тј. да под Италијом не би остало више Југословена него што би Италијана потпало под Федеративну Народну Републику Југославију, не рачунајући ту 80.000 Словена који су већ под Италијом. Осим тога, таква линија морала би водити рачуна и о економским факторима и обезбедити Југославији излаз на море у Тришћанском Заливу. На супрот томе, с италијанске стране предложена је такозвана „континуелна етничка линија“, по којој би Италија добила скоро читаву Слободну Територију Трста. При томе готово ниједан Италијан не би дошао под Федеративну Народну Републику Југославију, док би под Италијом остало са садашње Слободне Територије Трста око 90.000 Југословена. Према томе, радило се о примени Трипаритне декларације, само под другим именом. Са југословенске стране предложено је и друго решење — заједничка југословенско-италијанска управа на читавој Слободној Територији Трста (кондоминијум), али је то било без дискусије одбијено са италијанске стране. Југословенска Влада прихватила је у принципу чак и италијански предлог о одржавању плебисцита на Слободној Територији Трста, захтевајући само најелементарније предуслове да би плебисцит могао бити стварни демократски израз воље становништва, тј. да се поправе неправде учињене над југословенским становништвом и да се током претходног 15-годишњег периода нормализује стање на Слободној Територији Трста. На овај противпредлог италијанска Влада није званично одговорила. Ова италијанска непопустљивост довела је до прекида разговора, после чега италијанска Влада није више никад пристала на југословенске предлоге о директним разговорима за решење тришћанског питања.

У међувремену је политика италијанских влада, нарочито према нашим мањинама, још више подвукла потребе наше бриге о њиховој судбини.

Овакав италијански став био је великим делом условљен све попустљивијом политиком западних сила према Италији, што се и изражавало у политици Савезничке војне управе у зони А која је очито ишла на руку италијанским плановима прикључења ове зоне Италији.

Попуштајући све отвореним италијанским притисцима, владе Сједињених Америчких Држава и Велике Британије заједно са Владом Италије донеле су без уцешћа и сагласности Југославије, на конференцији у Лондону маја 1952, одлуку о предавању готово читаве администрације у зони А чиновницима италијанске Владе. Ово као да је требало да буде почетак „решавања тришћанског питања“ политиком јавршених чиновца уперених против југословенских интереса. Познато је на каква се одлучан начин југословенска Влада, уз подршку читавог народа, одупрла таквој политици. Упркос таквом развоју ситуације око Трста, Влада Федеративне Народне Републике Југославије чинила је и даље конструктивне напоре за споразумно решење проблема. У том духу она је дала и предлог о интернационализацији града Трста и прикључењу словеначког залеђа Југославији, који је био повољно примљен у међународној јавности. При свему томе она није дозволила да буде провоцирана и смишљеним италијанским војним демонстрацијама на нашој граници крајем августа 1953.

Ова конструктивна политика југословенске Владе остала је без непосредног успеха, јер су владе трију западних сила и даље давале пуну подршку италијанској

Влади, како у погледу постепене анексије зоне А Слободне Територије Трста, тако и у њеним предлозима о „континуелној етничкој линији“. Политика поддржавања оваквог става италијанске Владе од стране западних сила достигла је свој врхунац једностраном одлуком владе Сједињених Америчких Држава и Велике Британије од 8 октобра, којом се хтелo наметнути Југославији једно неправедно решење.

Охрабрени овом англо-америчком одлуком највиши претставници италијанске Владе и Парламента отворено су изјавили да тршћанско питање не може бити коначно решено препуштањем управе у зони „А“ Италији и оценили су ову одлуку само као први корак у остварењу њихових експанзионистичких аспирација.

Једнодушан одлучан отпор југословенске Владе и народа спречио је спровођење ове одлуке и показао да је једини могући пут за решење тршћанског питања у заједничком споразуму заинтересованих земаља.

Подржана у свом ставу јединственом акцијом читавог народа и доследна својој мирољубивој политици, Влада Федеративне Народне Републике Југославије обавестила је Организацију Уједињених нација о овој најкритичнијој фази тршћанског питања, у којој је дошло и до непосредне опасности по мир у овом делу света. У циљу отклањања ове опасности, она је предложила да се одржи једна конференција која би размотрила насталу ситуацију и разлоге који су до ње довели. Даљи доказ о југословенској спремности да нађе решење на обострано прихватањивој основи био је предлог о стварању двеју аутономних јединица на спорној територији. Штавише, Влада Федеративне Народне Републике Југославије је у суштинском погледу, а у циљу да се коначно нађе решење тршћанском проблему, изразила спремност на крајњу жртву, то јест на уступање града Трста Италији.

Тиме су наше могућности попуштања исцрпене и с правом очекујемо да ће и друга страна са већим разумевањем схватити ову нашу жртву. Према томе, налазимо се у ситуацији у којој споразумно решење тршћанског питања зависи једино од добре воље друге стране.

У својим напорима за регулисање спорних питања с Италијом, Влада Федеративне Народне Републике Југославије је стално показивала довољно добре воље, да би се тиме постигло не само њихово решење, него и створили потребни услови како за развијање добрих суседских односа, тако и за плодну сарадњу на учвршћењу мира у овом делу света. Влада Федеративне Народне Републике Југославије ће и убудуће наставити да чини све што је у њеној моћи, како би се тај циљ постигао. Споразумно повлачење трупа са границе у другој половини децембра 1953, чиме је ублажена затегнутост и отклоњена опасност да развој догађаја добије нежељени обрт, указује да се обостраном добром вољом могу решити и најтежа питања.

4. ОДНОСИ СА ОСТАЛИМ ЕВРОПСКИМ И АМЕРИЧКИМ ЗЕМЉАМА

ОДНОСИ СА САВЕЗНОМ РЕПУБЛИКОМ НЕМАЧКОМ

Имајући у виду опште интересе мира и међународне сарадње, Југославија је у више махова наглашавала потребу да се што пре оствари жеља немачког народа да се уједини у независну, демократску и мирољубиву државу. Поред тога што је неоспорно право немачког народа да живи уједињен у својој слободној земљи и равноправан са другим народима, решење немачког питања претстављало би крупан допринос учвршћењу мира у свету. Југословенска Влада стога поздравља сва истински добронамерна настојања која иду у том правцу.

21 јула 1951 наша земља је окончала ратно стање са Немачком. Јуна исте године обостраним споразумом привредне делегације Савезне Републике Немачке у Београду и ФНРЈ у Бону претворене су у политичка претставништва, а 8 децембра 1951 објављен је заједнички комунике о споразуму двеју влада да се политичка претставништва подигну на степен амбасада.

На тај начин, на основу обострано изражених жеља, успостављени су редовни дипломатски односи са Савезном Републиком Немачком, што је омогућило развој плодне сарадње на економском и другим пољима. Још раније, до краја 1949 отпуштена је и последња група ратних заробљеника. Током 1951 отпуштен је и највећи део осуђених ратних злочинаца, а до јануара 1953 амнестирани су преостали. Повољно је решено спајање фолксдојчерских породица, а у 1953 и отпуштање осуђених фолксдојчера.

Одговарајући настојањима и жељама обеју страна, наши економски односи са Западном Немачком одвијали су се у правцу проширивања редовне робне размене, која је условљена привредном структуром двеју земаља. Ми смо у Савезној Републици Немачкој наишли на разумевање наших потреба за инвестиционим кредитима, који су нам олакшавали набавку постројења за изградњу кључних објеката. Тиме је омогућено значајно проширење економских односа између обе земље. То показује да постоје услови и за даљи развој тих односа, што ће уз добру вољу, верујемо, послужити као база за отклањање извесних тренутних потешкоћа.

ОДНОСИ СА СКАНДИНАВСКИМ ЗЕМЉАМА И ИСЛАНДОМ

Наши односи са северним земљама, Норвешком, Шведском, Данском и Финском развијали су се у духу узајамног разумевања заснованог на заједничкој жељи за одржањем мира.

У свим овим земљама, наша борба за извојевање и одржање независности, као и наша настојања да развијемо своју земљу, праћена су са симпатијама.

Шведска, Норвешка и Данска, као чланице Организације Уједињених нација, сарађивале су на разним састанцима са нашом делегацијом, па су, поред осталих земаља, подржале предлог резолуције коју је поднела наша делегација на Генералној скупштини Организације Уједињених нација 1951 године, о политици СССР-а према нашој земљи. Такође је долазило више пута до узајамне подршке приликом кандидовања за разне функције у Организацији Уједињених нација.

Док смо још од раније измењали посланике са Норвешком, Шведском и Финском, 1951 године смо то учинили и са Данском.

Са Шведском и Норвешком дошло је и до измене пријатељских посета виших војних функционера, које нису имале строго службени карактер.

На економском пољу вршена је редовна робна размена, а недавно су постојећи споразуми обновљени и проширени. Шведска, Норвешка и Данска указују на економском пољу Југославији исте олакшице као према чланицама Организације за економску сарадњу Европе (OECE), тј. слободан увоз артикала, који су унети у либерализоване листе OECE-а.

Не малу улогу у развоју наших односа са свим овим земљама одиграле су и разне културне и друге манифестације.

Потребно је посебно истаћи помоћ коју нам је пружила Норвешка 1951 и 1953 ради ублажавања последица суша. За ту земљу нас посебно вежу заједничке жртве у борби против освајача, као и помоћ и подршка коју је становништво Норвешке пружило нашим људима депортованим за време рата у Норвешку од стране непријатеља.

Са Републиком Исландом успостављени су редовни дипломатски односи у току 1953 године.

ОДНОСИ СА ЗЕМЉАМА БЕНЕЛУКСА, ШВАЈЦАРСКОМ И ПОРТУГАЛИЈОМ

Садржина наших односа са Белгијом, Холандијом, Луксембургом и Швајцарском је претежно економског карактера. У том погледу посебно треба истаћи Белгију, од које смо добили и значајне инвестиционе кредите. Ти односи имају своју основу и у заједничкој жељи за учвршћење мира.

Пораст међународног значаја наше земље у борби за очување мира у свету и за равноправне односе међу народима, знатно је допринео повећању нашег узајамног разумевања и поверења са овим земљама. У истом смислу су деловале и доста обимне заједничке културне и друге манифестације са њима. Ми имамо интерес и жељу да и даље наставимо са развијањем и продубљивањем односа са свима овим земљама.

Посебно треба напоменути да су нам Белгија и Холандија пружиле помоћ ради ублажења последица суше.

Влада ФНРЈ нема са Владом Португалије непосредне дипломатске односе.

ОДНОСИ СА ШПАНСКОМ РЕПУБЛИКОМ

Влада ФНРЈ признаје Владу Републике Шпаније и одржава са њом редовне дипломатске односе.

Према Републиканској Шпанији, нова Југославија није никада престала да манифестује своју симпатију. Она је на међународним форумима доследно подржавала борбу за ослобођење шпанског народа.

За развој наших међусобних односа у протеклом периоду значајна је посета коју је половином јула 1952 године учинио нашој земљи председник шпанске републиканске Владе Др. Феликс Гордон Орлас у пратњи свог министра информација Др. Еугенија Араса.

Нашу земљу су такође посетиле истакнуте политичке личности Републиканске Шпаније Хозе дел Барјо, Монтјел, Јесус Ернандес, Родолфо Љопис, Мартинез и други.

Став наше Владе према Франковој Шпанији заснива се поред осталог и на резолуцијама Генералне скупштине Организације Уједињених нација од фебруара и децембра 1946, у којима се констатује да данашња Шпанија нема услова за пријем у Организацију Уједињених нација и њене специјализоване агенције и којима се препоручује да све чланице Организације Уједињених нација опозову своје амбасадоре и опуномоћене министре из Мадрида.

На V заседању Генералне скупштине 1950 наша делегација је одлучно наступила против покушаја да се Шпанија, заобилазним путем, кроз специјализоване агенције увуче у Организацију Уједињених нација.

Следствено том ставу наша делегација на заседању УНЕСКО-а у Паризу 1952 године била је против пријема Шпаније, а када је ова и поред тога била примљена, југословенски претставник — члан Извршног већа УНЕСКО-а дао је у знак протеста оставку на свој положај. И Југословенска национална комисија за УНЕСКО са своје стране је протестовала против ове одлуке.

ПИТАЊЕ ОДНОСА СА ВАТИКАНОМ

Напори Владе ФНРЈ за побољшање и усклађивање односа са Св. Столицом остали су безуспешни. Доследна својој антијугословенској политици, Св. Столица не само да није прихватила наше предлоге за проналажење једног „modus vivendi“-а, већ је својом политиком поткопавања унутрашњег јединства Југославије и отежавања њеног међународног положаја погазила најелементарније принципе међудржавне сарадње. Користећи сав свој ауторитет, она је спречавала католичку цркву да нормализује свој положај у нашој земљи, покушавајући да силом и притиском претвори католичке свештенике у слепо оружје своје

антијугословенске политике. Поступци Св. Столице, као што су потстицање грађана ФНРЈ на непослушност према властима, екскомуникације свештеника који су покушали деловати на усклађивање односа између цркве и државе, организовање и подржавање антијугословенских пропагандних акција, а као врхунац именовање ратног злочинца Степинца за кардинала, не само што су онемогућили нормализовање, него и даље одржавање већ постојећих дипломатских односа.

У таквим условима Влада ФНРЈ је 17 децембра 1952 саопштила Св. Столици да је бесмислено даље одржавање редовних дипломатских односа између ФНРЈ и Св. Столице, пошто су они кривицом Ватикана дошли у супротност са циљем коме би једино имали да служе, тј. да помажу регулисање нерешених питања у односима католичке цркве према нашој држави. Том приликом Влада ФНРЈ нагласила је да ова њена одлука неће имати никаквог утицаја на њен начелни став у погледу слободе вере и слободе деловања цркве у верским питањима, у оквиру уставног поретка у Југославији.

Антијугословенском активношћу која се после овога прекида наставила нарочито у међународним оквирима, Св. Столица је остала верна својој традиционалној политици, која је уперена против југословенских народа и која чини Ватикан једним од најважнијих носилаца и спроводника експанзионистичких тенденција оних италијанских политичких кругова који су сматрали Балкан, а у првом реду Југославију, својим „животним простором“.

ОДНОСИ СА КАНАДОМ

Односи између Канаде и Југославије развијали су се у протеклом периоду у духу обостраних жеља за даље јачање међусобних веза. Септембра 1951 дошло је до подизања посланстава у Отави и Београду на ранг амбасаде. У Торонту је отворен наш Генерални конзулат фебруара 1953 године. Торонто, који је важан политички и културни центар Канаде истовремено је, заједно са околином, највећи центар економске емиграције југословенског порекла. У оквиру делатности Организације Уједињених нација дошло је до корисне сарадње између делегација двеју земаља у многим међународним питањима.

Традиционалне везе пријатељства између народа двеју земаља дошле су до изражаја и у помоћи у храни, коју је канадска Влада учинила нашој земљи приликом суше 1950 године, као и краткорочном кредиту за куповину жита у износу од 10 милиона канадских долара приликом суше 1952 године.

ОДНОСИ СА ДРЖАВАМА ЛАТИНСКЕ АМЕРИКЕ

Од 1950 године до данас успостављени су дипломатски односи са следећим земљама Латинске Америке: са Хондурасом и Парагвајем 1950 године, са Венецуелом у 1951 години, Боливијом 1952 и Панамом 1953 године. У истом периоду нормализовани су, тј. обновљени дипломатски односи који су постојали пре рата са Кубом (крајем 1951) и Костариком (1952). Поред тога, крајем 1950 нормализовани су дипломатски односи са Чилеом, који су били прекинати 1947 године.

У изгледу је отварање конзулата у Сао Паолу (Бразилија), Боливији, Венецуели, Гватемали, а евентуално и у неким другим земљама Латинске Америке.

Робна размена са појединим земљама Латинске Америке није обимна али је стална. То нарочито важи за Аргентину. Са већим бројем латиноамеричких земаља отварају се нове могућности сарадње на економском пољу и управо сада испитује се могућност проширења наших трговинских односа са земљама Латинске Америке.

Наши односи са земљама Латинске Америке постају све ужи и то се нарочито испољило у све активнијој сарадњи са низом ових земаља у оквиру Орга-

низације Уједињених нација. Такође су постали живљени међусобни контакти на културном и другим пољима.

У нашим односима са Републиком Бразилијом дошло је у току последњих година до низа међусобних додира. Као значајне манифестације могу се навести посета потпредседника Бразилије Кафе Фиља нашој земљи 1952 године, као и неколико наших успешних уметничких и техничких изложби у Бразилији у току 1953 године.

Све већа жеља за међусобном сарадњом изразила се у току последњих година и у нашим односима са Мексиком. То је посебно дошло до изражаја у низу позива мексиканске Владе нашој Влади да упути своје претставнике на различите националне и међународне конференције, које су одржаване у Мексику о просветним, културним и научним питањима.

Односи између наше земље и Аргентине повољно се развијају и постоје услови за знатно живљу сарадњу на економском, културном и другим пољима.

Исто се може навести и за Чиле, откако је 1950 године дошло до обнављања дипломатских односа. Такође се и наши односи са Боливијом развијају последњих година у духу узајамног разумевања и сарадње на међународном плану. Наша земља је активно подржала иницијативу Боливије у Организацији Уједињених нација да свака нација има суверено право располагања својим природним изворима богатства. Намера је и жеља југословенске Владе да настави са свестраним проширењем њених веза са владама земаља Латинске Америке. Зато постоје, по њеном мишљењу, врло повољни услови.

5. ОДНОСИ СА ЗЕМЉАМА АФРИКЕ, АЗИЈЕ И ПАЦИФИКА

ОСНОВА ОДНОСА СА ОВИМ ЗЕМЉАМА

За време и после Другог светског рата већина земаља Блиског и Средњег Истока и Азије извојевале су своју независност, док су друге учврстиле раније извојевану самосталност. Тиме су те земље почеле да играју самосталну и све већу улогу у међународним односима. Многмилионски народи који живе у овом делу света налазе се у фази свог националног успона и релативно брзог и бурног развоја. Они зато већ данас играју, а са својим даљим развојем играће још крупнију улогу у међународном политичком и економском животу.

Додир Југославије и земаља овог дела света постају сваки дан све чешћи. Симпатије које ужива наша земља код народа и влада већине земаља овог подручја као и наше симпатије према њима резултат су на једној страни многих заједничких интереса и додирних тачака, а на другој страни доследне и принципијелне борбе ових земаља и наше земље за одбрану и осигурање националне независности, за одбрану мира у свету и за успостављање односа равноправности међу народима, без обзира на њихову величину, снагу и степен развоја, а против сваког притиска и мешања из иностранства.

Перспективе развоја сарадње Југославије са земаљама Блиског и Средњег Истока и Азије засноване су на неколико битних момената. Ове земље су пре кратког времена оствариле своју националну независност и једна од основних брига им је одбрана те независности и супротстављање свим покушајима наметања односа неравноправности међу народима. Већина земаља овог подручја улаже огромне напоре у савладавање своје економске заосталости и зато су животно заинтересоване за очување мира у свету. Земље свог подручја су исто тако заинтересоване да економски развијеније државе, преко Организације Уједињених нација, а на бази поштовања независности и равноправности, пруже помоћ неразвијеним подручјима у

њиховом развоју. Тих неколико основних момената у међународном животу претстављају заједничку основу, од које полази и наша земља, а на којој се њени интереси подударају с интересима низа земаља Африке и Азије. Наша земља је и у Организацији Уједињених нација и у свим другим приликама одлучно заступала и заступаће поменуте принципе.

Поред тога, постоје широке могућности и за економску сарадњу између Југославије и земаља тих континената. Та сарадња је тек на почетку, али и по ономе што је већ досад постигнуто види се да је између наше земље и земаља овог дела света могуће успоставити веома развијену економску сарадњу, на бази равноправности и обостраног поштовања међусобних интереса.

Све је то у великој мери утицало на релативно брзо успостављање не само нормалних дипломатских односа са већином тих земаља, него и пријатељских веза и сарадње.

Југославија одржава данас редовне дипломатске односе са низом земаља Африке и Азије (Бурма, Египат, Етиопија, Индија, Иран, Јапан, Јордан, Либан, Пакистан и Сирија). С неким од ових земаља ти односи се све више развијају у правцу економске, културне и политичке сарадње. Са Индонезијом су успостављени дипломатски односи почетком фебруара 1950, али досад још нису измењена дипломатска претставништва. Осим тога, приводе се крају преговори и за успостављање нормалних дипломатских односа са Тајландом и Сауди Арабијом, док су учињени извесни кораци у том правцу и са Авганистаном и Ираком. Поред тога, у Јужно-афричкој Унији постоји већ од раније наш Генерални конзулат.

ОДНОСИ СА ЗЕМЉАМА БЛИСКОГ И СРЕДЊЕГ ИСТОКА

Наши односи са земаљама Блиског и Средњег Истока развијају се у духу пријатељства и сарадње.

У циљу међусобног упознавања и приближавања дошло је током последњих година до низа узајамних посета претставника друштвених и државних организација са Египтом, Израелом, Либаном и Сиријом.

Наши односи са Египтом развијају се у правцу све јачег зближавања, нарочито у току последње две године. Посебно се развија интересовање и жеља за даљим развијањем и продубљивањем економских односа, који су регулисани Уговором о трговини и економској сарадњи. Међу значајнијим међусобним посетама истиче се посета наше делегације добре воље (крајем 1952) и економске делегације (1953) Египту, као и посета египатске војне делегације Југославији у лето 1953.

Наша земља прати са симпатијама борбу египатског народа за остварење своје пуне независности.

Од настанка државе Израел, 1948 године, ми смо са Израелом путем пријатељских додира и споразумевања остварили плодну сарадњу у више праваца. Ово ме су умногоме допринеле и бројне делегације које смо са Израелом измењали. Ове делегације помогле су бољем међусобном упознавању и приближавању наших гледишта по многим међусобним и међународним питањима.

Сарадња на економском плану одвија се на основу Трговинског споразума од 29 јануара 1951. С обзиром да овај споразум није у пуној мери стимулативно деловао на развој међусобне трговине, у најскорије време биће поведени преговори у циљу проналажења једне повољније основе за трговинску размену.

Односи са Републиком Сиријом одвијају се, нарочито током последње две године, у духу пуног међусобног поштовања и разумевања. То је чињеница која ће несумњиво допринети даљем проширењу базе тих односа и њиховом усмеравању на све одређеније видове сарадње. Радови на изградњи сиријске луке Латакија и исушивању котлине Ал-Чаб, које изводе југо-

словенска предузећа и чија вредност засада износи око 5,7 милиона долара, видан су знак поверења према нашој земљи и њеним могућностима.

Међусобна сарадња са земљама Блиског и Средњег Истока показала је знатне резултате, нарочито на пољу робне размене. Вредност нашег извоза, на пример у Сирију, током 1953 упростручила се у односу на ту вредност у 1952 години.

Као резултат живе трговинске размене дошло је, средином 1953, до склапања трговинских уговора са Сиријом и Либаном, док су у току преговори за закључење сличних трговинских уговора са Јорданом и Сауди Арабијом.

ОДНОСИ СА ЕТИОПИЈОМ

Са храбрим етиописким народом наше народе везује пријатељство још из времена борби против италијанског фашистичког агресора. У циљу продубљивања тог пријатељства и сарадње, измењали смо у току 1952 и 1953 године мисије добре воље, а од марта 1952 успоставили смо редовне дипломатске односе. У току 1953 Етиопију је посетила наша привредна делегација на челу са чланом Савезног извршног већа Францом Лескошом. Можемо са задовољством констатovati да су се везе између наше земље и Етиопије у прошлој години знатно учврстиле и имају перспективу да ће се и даље учвршћивати. При овоме треба нарочито подвући значај трговинског споразума склопљеног између наших земаља у августу 1953, који је солидна база за развијање међусобне привредне сарадње.

Наши народи са симпатијама прате напоре етиопског народа усмерене на изградњу земље, као и на напоре за очување независности њихове земље.

ОДНОСИ СА ИНДИЈОМ

У развоју међународне ситуације током последњих година Азија као целина и Индија посебно заузимају све важније место. Међународна улога Индије у Азији и ван ње наилази данас на велики одјек у свету, тако да је Индија имала значајну улогу у решавању крупних међународних питања.

Индија је била међу првим земљама на југу Азије са којима је наша земља успоставила редовне дипломатске односе и то је послужило као потстрек за развијање односа и на другим пољима. Иако су у питању две земље, просторно и по специфичности услова историског развика веома удаљене, показује се да је ипак могућно развијати сарадњу међу њима на бази ближег међусобног упознавања њихових народа. Без обзира на постојање различитих гледишта на поједина питања из области међународних односа, сарадња између Индије и Југославије манифестовала се у више махова, нарочито у оквиру Организације Уједињених нација.

На линији јачања директних међусобних односа извршене су у последње време размене посета многих политичких и других личности, нарочито крајем 1952 и у току 1953, када је Индију посетила и наша Мисија добре воље. У циљу лакшег реализовања већ успостављених економских веза, 1953 боравила је у Индији и једна наша трговинска делегација, која је потписала трговински споразум. Први трговински споразум између Индије и Југославије био је потписан 1948 и то је био први трговински уговор Индије са једном страном земљом. Са индиске стране, нашу земљу је у циљу ближег проучавања наше стварности посетио већи број индиских политичких и јавних личности, односно делегација. Притом је нарочито значај имала посета потпредседника Републике С. Радакришнана, затим министра пољопривреде Дешмука и друге. Таква обострана заинтересованост за јачање међусобних веза проистиче из јединственог гледишта на неопходност спречавања рата и из заједничких напора у правцу очувања светског мира.

ОДНОСИ СА БУРМОМ

Бурма је земља која је на свом путу националног ослобођења прошла кроз веома тешке борбе. Због тога бурмански народи могу бити поносни, како на своју националну независност, коју су извојевали сопственим снагама, тако и на независан пут у борби за ликвидацију заосталости и за изградњу социјалистичког друштва у датим условима. Одмах по стицању независности, непријатељи разних врста, почев од коминформоваца па до чанкајшековаца, покушали су да спрече мирни развитак ове земље. Удружени непријатељи Бурме претрпели су већ у основи политички и војнички пораз, чиме се олакшава даљи развитак и изградња ове земље.

Између наше земље и Бурме успостављени су нормални дипломатски односи почетком 1951, а у току 1952 отворене су амбасаде у Београду и Рангуну. Међусобне везе између наших двеју земаља заснивају се на темељима трајних и искрених пријатељских осећања. Оно што у првом реду све чвршће везује наше две земље, то је доследна борба за мир и равноправне односе међу народима. Такође, низ узајамних посета политичких, војних и привредних представника двеју земаља, које су започеле још од настанка бурманске независности 1947, знатно је допринео све тешњој сарадњи и међусобном разумевању. У том погледу нарочито су значајне биле посете групе бурманских војних и цивилних претставника под вођством генералног секретара бурманске Антифашистичке народне лиге слободе У Чо Њена (у лето 1952) као и посете наше војне делегације са генерал-потпуковником Љубом Вучковићем на челу (крајем 1952). Сем тога, закључивањем трговинског споразума између Бурме и наше земље, у јуну 1953, започета је сарадња и на привредном пољу. Постоје сви услови да и овај облик сарадње постане још свестранији и тешњи.

ПИТАЊЕ ОДНОСА СА НОВОМ КИНОМ

Наша земља је са симпатијама пратила дугогодишњу борбу кинеског народа за његову слободу и независност и међу првима признала Владу Народне Републике Кине као стварног претставника велике кинеске нације. Мада кинеска Влада, из разлога који се свode на политичку дискриминацију, није одговорила на наше признање, наша земља је подржавала њене оправдане захтеве да добије своје место у Организацији Уједињених нација. Југославија је још 1950 године истакла да одлагање пријема Кине значи везивање питања претставника Кине за сва друга спорна питања у свету и на тај начин заоштравање ситуације. Одлагањем решења овог питања после закључења примирја у Кореји продужава се изолација Кине од осталог света. Свакако да би примале Народне Републике Кине у Организацију Уједињених нација смањило опасност за мир у том делу света, а истовремено допринело нормализовању односа на Далеком Истоку и олакшало ступање Кине на независни пут развика.

ПИТАЊЕ ОДНОСА СА ВИЈЕТНАМОМ

Наша земља признала је Владу Хо Ши Мина још у фебруару 1950, и то на званичан предлог вијетнамске Владе. Али после тога Хо Ши Минова Влада није изразила никакву жељу за одржавањем односа. То је био само један доказ више о коминформовском покушају да све покрете народа за независност, где је то могуће, потчини својој политици. Међутим, ми сматрамо да би било погрешно идентификовати ове покушаје са борбом вијетнамског народа за независност, која има општенародни карактер.

ОДНОСИ СА ЈАПАНОМ

Изменом писама између двеју влада почетком 1952 године, на иницијативу наше Владе, окончано је формално ратно стање и успостављени су нормални дипломатски односи између Федеративне Народне Репу-

блике Југославије и Јапана. Истовремено с успостављањем дипломатских односа започиње развијање веза између наше две земље. Отварањем посланстава у Београду и Токију у току 1952 године стварају се могућности за развој привредних и културних веза и поред удаљености која постоји. Ради упознавања јапанског тржишта и испитивања могућности набавки индустриске опреме боравила је 1953 године у Јапану једна наша привредна делегација. Појачан је интерес Јапанаца за наше извозне артикле. Обе владе претресају сада питање склапања новог уговора о трговини и пловидби.

ОДНОСИ СА АУСТРАЛИЈОМ И НОВИМ ЗЕЛАНДОМ

Односи између наше земље и Аустралије и Новог Зеланда, који су успостављени још пре рата и ојачани заједничким жртвама у протеклом рату, развијају се повољно. Отварање генералних конзулата у тим земљама допринело је међусобном ближем упознавању и развоју економских односа. Упркос удаљености, постоје могућности за проширење трговинских веза и културне сарадње тим више што се у Аустралији и Новом Зеланду налази велики број наших економских исељеника, који су остали везани за свој стари крај.

В.

ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ ЈУГОСЛАВИЈЕ СА ИНОСТРАНСТВОМ

1) Основни проблеми спољних економских односа

Прве две године протеклог периода биле су у знаку преоријентације наше спољне трговине услед економске блокаде источно-европских земаља. То је било тим теже што економски односи са западно-европским земљама нису били у потпуности регулисани. Било је нерешених проблема које је требало решити (отштета за национализовану имовину, јавни дугови и др.), да би се ови односи могли поставити на ширу основу. Није случајно да смо те односе регулисали најпре са мањим западно-европским земљама (Шведска, Швајцарска, Белгија и Холандија), а тек после тога са великим силама (Сједињене Америчке Државе, Велика Британија и Француска) и осталим европским и ваневропским земљама.

Ради илустрације какве је све напоре наша Влада морала да чини да би савладала блокаду источно-европских земаља, потребно је да се мало детаљније осврнемо на последице блокаде.

1948 године, у време објављивања резолуције Информбироа, трговински биланс наше земље био је скоро уравнотежен (извоз 15.175 милиона динара*), а увоз 15.709 мил. динара), те је дефицит износио око 550 милиона динара и претстављао је 3,5% нашег извоза. Потпуна блокада спроведена је половином 1949 и у тој години дефицит се повећао на скоро 5 милијарди динара (скоро десет пута већи од претходне године) и био је 49% од укупне вредности извоза.

Наш план индустријализације заснивао се скоро сасвим на поруцимама у источно-европским земљама. Због тога је и задатак наше Владе да преоријентише спољну трговину према западним земљама био необијачно хитан, да би се поруцине инвестиционе опреме што пре пласирале у западно-европским земљама. Тај задатак био је још сложенији услед потреба изградње војне индустрије.

* Објављене цифре се заснивају на статистици спољне трговине за 1946—1949 годину.

2) Обештећење национализоване иностране имовине и проблем јавних установа

Један од услова нормализације односа са западним земљама и стварања платформе за проширење економских односа и добијање инвестиционих кредита и зајмова било је решење проблема обештећења за национализовану имовину иностраних држављана у нашој земљи. Напомињемо да је такве услове постављала и Чехословачка приликом преговора за инвестициони споразум. Обештећење национализоване имовине било је већ предвиђено у чл. 8 Закона о национализацији приватних привредних предузећа од 5 децембра 1946.

Наша Влада прихватила је преговоре о овом проблему, још и пре резолуције Информбироа, са Шведском (1947), односно са Сједињеним Америчким Државама, Швајцарском, Белгијом и Великом Британијом (1948), док је са Данском (1950), Француском и Норвешком (1951) и Италијом (делимично преко репарација) то питање накнадно решавано. Досад тај проблем није решен са Холандијом и Израелом, а делимично и са Данском и Италијом.

На основу ових споразума, висина обештећења износила је 93,4 милиона долара. Југославија је и поред својих огромних економских проблема редовно извршавала ту своју обавезу. Досад је плаћено 49,4 милиона, тако да је још преостало да се исплати 44 милиона долара. Као основни принцип код плаћања овог обештећења наша Влада је сматрала да оно треба да буде везано за извоз робе односно одређеним процентом извоза. Спремност наше Владе да реши овај проблем омогућила је нашој земљи да добије низ кредита и зајмова за инвестициона добра. На тај начин, убрзањем извршења инвестиционе изградње и помоћу ових кредита, повећавала се привредна снага наше земље и стварала се могућност лакшег плаћања обештећења. Разумљиво је да је постављање овог проблема и захтев за његово решење у време почетка блокаде практично значило приличан економски притисак на нашу земљу.

Други проблем који су постављале западне земље био је проблем тзв. јавних дугова: дугова бивше Краљевине Србије, бивше Краљевине Југославије, наслеђених дугова Аустро-Угарске, па чак и дугова Отоманске империје, које су велике силе наметнуле Србији. Међународна банка, при давању прве транше зајма, тражила је изјаву наше Владе да ће за решење овог проблема до априла 1954 „учинити сваки могући напор“. Исто тако француска Влада условила је давање кредита од 16 милиона долара за нашу војну индустрију регулисањем ових дугова, па је постигнут споразум да се обнови служба дугова (каматна служба), која ће према овом споразуму трајати до априла 1954, с тим да се у октобру 1953 обнове разговори за дефинитивно регулисање ових дугова. Разговори су у току.

3) Кредити

Решењем проблема обештећења за национализовану имовину с низом земаља и успостављањем економских односа са другим земљама с којима их наша земља није дотада имала, створене су шире могућности размене добара с тим земљама. Јачањем већ постојећих спољнотрговинских веза са Западом и успостављањем односа са Западном Немачком и Аустријом, као и са земљама Латинске Америке, накнађен је потпуно нестанак источно-европских земаља из наше спољне трговине. Пред нашу Владу, с обзиром на већ поменуте разлоге, поставио се као најхитнији задатак добијање зајмова и кредита, пошто је главни циљ економске блокаде био онемогућавање извршења нашег плана индустрије изградње. Упоредо с решењем напред поменутих проблема, склопили смо низ тзв. инвестиционих кредита, који су, гледајући у целини, добијени под повољнијим условима од ранијих, закључених са Совјетским Савезом и другим источно-европским зе-

мљама. Њихова укупна сума била је већа, а што је још значајније, добијена опрема је технички савршенија и по ценама нижа. У овом периоду наша земља добила је око 220 милиона долара што зајмова што кредита за инвестициону изградњу и војну индустрију.

Сем кредита за инвестициону изградњу, наша Влада била је присиљена да тражи кредите за храну и сировине, ради отклањања тешкоћа у платном билансу, проузрокованих двома тешким сушним годинама. Кредите за храну добили смо око 61 милион долара, а за сировине око 89 милиона долара. Сви су ови кредити били краткорочни и средњорочни, сем кредита од Сједињених Америчких Држава. Кредите за храну добијене из Турске и Канаде већ смо скоро потпуно исплатили.

Услед дефицита у платном промету с иностранством, наша Влада била је присиљена да тражи и одлагање плаћања доспелих обавеза. Ради тога се преговарало са низом земаља и постигнуто је извесно одлагање, углавном на краatak рок од једне до две године, са Британијом, Француском, Белгијом, Холандијом и Аустријом. Швајцарска је доспелу обавезу претворила у нови кредит чија је исплата распоређена на 5 година. Зајмови Експорт-импорт банке су конвертовани са 8 на 20 година.

4) Спољно-трговински односи

У периоду од 1950 до краја 1953 године, иако су из наше спољне трговине испале источно-европске земље, наша је земља успоставила економске везе са још 16 земаља (Бразилија, Бурма, Цејлон, Етиопија, Грчка, Индија, Индонезија, Израел, Јапан, Либан, Мексико, Пакистан, Парагвај, Перу, Сијам, Сирија), са којима дотад није имала уговорних односа.

У овом периоду Западна Немачка је дошла на чело наше спољно-трговинске размене (1952), обзиром на повољне услове које немачко тржиште има за извоз и увоз наше земље. Исто тако се повољно развијала размена са Сједињеним Америчким Државама, Британијом и Француском, која је знатно прешла претратни волумен. Размена са индустријски развијеним али мањим европским земљама (Швајцарска, Холандија, Белгија, Шведска) пала је у овом периоду испод нивоа 1938 и 1949 године и стабилизирала се на једном нижем нивоу, међутим, у последње време уочава се тенденција једног лаког повећања (сем Белгије). Размена са Аустријом и Италијом, иако још није достигла претратни ниво, показује тенденцију сталног пораста.

Јачање пријатељске сарадње с Турском и Грчком, почетком 1953, омогућено је склапање економских споразума с овим земљама на широј основи. Ови споразуми поставили су основ за извоз артикала наше новоизграђене индустрије и учествовање у инвестиционој изградњи тих земаља. Обим размене са Турском предвиђен је са 70 милиона долара у оба правца, док је у периоду од 1947 до 1951 укупна вредност размене износила од 10,7 милиона долара. Резултати извршења и закључени послови показују реалност овог споразума. Турска се сада налази између првих неколико земаља у спољној трговини наше земље. Треба нагласити да су импулси овакве размене дали кредит одобрен од турске владе за 150.000 тона пшенице и добивена лицитација за 1.500 теретних вагона.

И са Грчком се размена развија повољно, иако не у обиму као са Турском. Са Грчком се размена још увек одвија на традиционалној бази, тј. на извозу стоке. Обим размене је последњим споразумом удвојачен. У резолуцији о оснивању Сталног секретаријата Балканског споразума предвиђа се и економска секција, која ће проучавати могућности економске сарадње на трипартитној основи.

Знатнију размену у овом периоду имали смо са Египтом, а са осталим земљама Блиског и Средњег Истока и Азије, као и са Етиопијом, економски односи били су врло слаби. У 1953 години ти односи су се почели интензивније развијати, нарочито са Бурмом, Индијом, Либаном, Пакистаном и Сиријом.

Како из овога прегледа произилази, размена наше земље одвијала се углавном са европским земљама и Сједињеним Америчким Државама, а једним врло малим процентом са осталим светом. У циљу појачавања трговинске размене са осталим земљама упућене су у току 1953 године на Блиски и Средњи Исток и Азију, као и у Етиопију и Судан четири привредне делегације, које су испитале могућност размене са тим земљама и склопиле низ уговора, споразума и аранжмана. Успоставили смо односе са Бурмом, Цејлоном, Индонезијом и Сијамом, а обновили споразум са Индијом. Друга делегација склопила је споразум са Сиријом и Либаном, припремила терен за склапање споразума са Јорданом и Сауди Арабијом, док је са Ираком само успостављен контакт. Проширен је споразум с Египтом, а склопљен споразум с Етиопијом и успостављен контакт са Суданом. С Јапаном су поново успостављени односи на бази претратног Уговора о трговини и пловидби, а у току су разговори за закључење новог споразума. На овај начин створени су потребни спољно-трговински инструменти за нашу привреду, а специјално за нашу индустрију.

Притом треба нагласити да су све наше привредне делегације наишле у свим овим земљама на веома добар пријем, захваљујући међународно-политичком угледа наше земље.

Економски односи са Латинском Америком у овом периоду свели су се на размену с Аргентином и Бразилијом, а у последње време и с Парагвајем и Перуом. У току су разговори за закључење трговинског споразума са Чилеом, Костариком и Кубом. Убудуће биће потребно посветити већу пажњу овим земљама, на које у светској трговини отпада знатан део.

Тржишта земаља Африке и Азије, као и тржишта земаља Латинске Америке пружају широке могућности снабдевања наше индустрије свим потребним сировинама, као и могућност пласмана производње наше индустрије и пољопривреде.

Настојање наше земље да се размена добара с тим државама одвија што је могућно више у смеру избалансираниости извоза и увоза намеће нужност непосредне куповине и продаје. С обзиром на овакву трговину, биће нужно да се наш комерцијални апарат оспособи за тај задатак.

На овај начин, 1953 година претставља у извесном смислу прекретницу у нашем спољно-трговинском пословању — у том смислу што су створени спољно-трговински инструменти за наступ наше привреде, у првом реду индустрије, на нова тржишта, на којима се већ сада јавља најоштрија међународна конкуренција.

Развијање размене са овим подручјима, где за то постоје услови, уноси много више стабилности у нашу међународне везе. У таквој ситуацији ће наша привреда моћи лакше да подноси евентуалне поремећаје (како економске тако и друге) до којих може доћи у међународним односима. Због тога ће и даље бити потребно ширити те везе.

Све у свему, данас можемо рећи да је економска блокада, која још увек траје, не само успешно савладана, него да смо у борби против ње, захваљујући досадашњој политици наше Владе, дошли у положај да имамо боље економске везе, разгранатије и корисније за нашу привреду, него што их је наша земља имала икада раније.

Даље настављање такве политике пружа добре изгледе да се наши односи са другим земљама још

више развију. За такву перспективу постоје два битна услова, наиме стаалан развитак наше привреде и наставак досадашње политике наше Владе у међународним политичким и другим односима. Досадашња политика наше Владе показала се као битан предуслов и за развијање економских односа.

5) Економска помоћ

Посебну улогу у савлађивању наших економских проблема имала је економска помоћ, коју је Југославија у овом периоду добијала од три западне земље.

Негативни елементи који су се испољавали у привреди велике већине европских земаља после Другог светског рата деловали су у појачаној мери и у привреди Југославије. Страховита ратна разарања која је претрпела наша привреда могла су бити само делимично репарирана путем помоћи, коју је наша земља примала од УНРЕ. Тек Петогодишњи план обнове и развоја требало је да залечи ова ратна разарања. Међутим, усред напора концентрисаних на обнову и развој наше привреде, уследила је економска блокада источно-европских земаља са свим својим последицама.

Свесна специфичности положаја у коме се наша после резолуције Информбироа и свесна да је дефицитарност наше привреде према иностранству само привременог карактера, Влада ФНРЈ оријентисала се 1950 године, у својој спољној економској политици на решавање два проблема: на решење платног дефицита земље и на завршавање кључних објеката капиталне изградње који су требало, кад се пуште у погон, да обезбеде уравнотеженост платног биланса и економску независност земље. То је требало постићи комбинованом акцијом: путем бесплатне помоћи решавају текући платни дефицит, а путем кредита и зајмова убрзати изградњу кључних објеката.

Прва бесплатна економска помоћ, коју је наша земља добила у иностранству, била је помоћ у храни од Сједињених Америчких Држава 1950 године. Ова помоћ пружана је нашој земљи на основу посебног закона који је донео амерички Конгрес.

У циљу да се нађе решење за даље пружање економске помоћи нашој земљи, била је сазвана у Лондону конференција спручњача влада Сједињених Америчких Држава, Велике Британије и Француске у априлу 1951, на којој су делимично суделовали и претставници Међународне банке из Вашингтона. Конференција је препоручила својим владама пружање економске помоћи Југославији на трипартитној основи.

Давање економске помоћи нашој земљи заснива се на закључцима Лондонске конференције, на бледским ед-меморарима од 12 и 17 јула 1951 и на измени писма са амбасадорима три земље од 11 октобра 1952 у Београду. У тим документима изнесени су циљеви ради којих се пружа помоћ Југославији, тј. ради одржавања способности Југославије да одбрани и сачува своју националну независност, за постизање економске виталности ФНРЈ и ради елиминисања потребе за ванредном економском помоћи. Поред тога, Влада ФНРЈ потписала је са Владом Сједињених Америчких Држава и споразум о привредној сарадњи од 8 јануара 1952. У преамбули овог споразума се каже: „Потврђујући поново своју приврженост политици улагања сталних напора, заједно са осталим земљама, у циљу брзог постизања оне привредне сарадње, која је битна за трајни мир и благостање, а у сагласности са принципима суверености и равноправности израженим у Повељи Организације Уједињених нација, основни циљ ове привредне сарадње јесте пружање помоћи која се даје ради: успостављања ужих привредних односа међу европским земљама; развијања извора богатства пријатељских земаља и њихове привредне моћи, ради јачања њихове стварне независности, унапређења основних личних права човека, слобода и демократских установа; јачања узајамне безбедности

и индивидуалне и колективне одбране од агресије и олакшавања стварног учествовања тих земаља у систему колективне безбедности Уједињених нација”.

Основне обавезе наше Владе из тога споразума су:

а) старање да се најкорисније употреби примљена помоћ и иста усмери за унапређење развоја индустријске и пољопривредне производње, за обезбеђење стабилности валуте, унапређење финансиске стабилизације и развијање што веће размене са осталим земљама које примају америчку помоћ;

б) Влада ФНРЈ у сагласности са Владом Сједињених Америчких Држава има да користи динарску противвредност примљене помоћи у циљу повећања одбранбене снаге ФНРЈ, обезбеђења валутне и финансиске стабилизације, подизања производне делатности и међународне трговине и истраживања нових извора богатства Југославије;

в) Влада ФНРЈ ће Влади Сједињених Америчких Држава продавати оне сировине које су јој потребне за стварање залиха или у друге сврхе, али само након подмирења домаћих потреба и потреба нормалног комерцијалног извоза тих сировина; и

г) Влада ФНРЈ ће дати публицитет о циљевима давања економске помоћи, извршењу споразума, употреби примљених новчаних средстава, робе и услуга.

Дајући помоћ, три владе су тражиле сарадњу наше Владе у сврху постизања максималне ефикасности помоћи, одлучност наше Владе у намери за уравниотежењем плаћања и предузимање мера да се до те равнотеже дође у што краћем року. Три владе су исто тако захтевале да у вези са одвијањем помоћи добијају одговарајуће економске информације и статистичке податке о употреби помоћи од наше Владе. Три владе су посебно изјавиле да не постоји намера да се наметну нашој земљи захтеви, који би претстављали макакво мешање у суверена права Југославије.

Неоспоран је успех међународне политике Владе ФНРЈ што је овако широку економску сарадњу успела да постави на принцип пуне суверености и равноправности у међународним односима. Економска сарадња са три владе била је крупан корак напред у нашим економским односима са иностранством. Не одричући се правца нашег економског и друштвеног развоја, наша земља је почев од 1950 године добила знатну економску помоћ, која јој је омогућила и изградњу одбранбених снага, и поступни развој производних снага, и одржавање бољег животног стандарда наших људи.

Као што се из следећих података види, дефицит у платном билансу ФНРЈ кретао се од 1948 године на следећи начин:

	милиона долара
1948	27,54
1949	96,12
1950	86,14
1951	195,52
1952	114,93
1953	193,23 (процена)

Треба напоменути да је овакав пораст дефицита у последњим годинама скоро искључиво последица две тешке суше (1950 и 1952), чије последице делују на нашу привреду дуже времена.

За покриће дефицита из 1948 и 1949 године коришћено је пре свега наше монетарно злато, које је било деблокирано у Сједињеним Америчким Државама, и разни краткорочни кредити које је наша земља добила у иностранству. Међутим, потреба увоза разних сировина туђиних за репродукцију, машина и постројења за капиталну изградњу, подмирење војних потреба и посебно хране (коју смо морали све више увозити после суше од 1950 године), нису се могле покрити само из кредита. Од 1950 године надаље дефицит нашег платног биланса углавном се покривао из економске помоћи и зајмова, односно кредитима намењеним за увоз капиталне опреме.

Тако је наша земља после сушне 1950 године примила као помоћ у храни укупно 100,6 милиона долара (од САД 64,2 милиона долара, од Француске 0,9 милиона долара, од Белгије 0,2 милиона долара, од Канаде 0,04 милиона долара, од Организације CARE 35,3 милиона долара).

Године 1951 примили смо од Владе Сједињених Америчких Држава помоћ у сировинама од 29,0 милиона долара.

На име трипартитне помоћи добили смо 120,0 милиона долара у економској 1951/52 години, од чега:

од Владе САД	78,0
„ „ Вел. Британије	27,6
„ „ Француске	14,4

У економској 1952/53 години трипартитна помоћ је износила 145 милиона долара, и то:

од Владе САД	124,0
„ „ Вел. Британије	12,6
„ „ Француске	8,4

Из помоћи Владе Сједињених Америчких Држава у сировинама и трипартитне помоћи набављени су током 1951, 1952 и 1953 године прехранбени артикли, нарочито у 1952/53 години због суше, поред набавки основних сировина.

Споразумом од 8 јануара 1952 динарске противвредности примљене помоћи (тзв. контрпарт средства) од Владе Сједињених Америчких Држава могу се користити уз обострану сагласност влада ФНРЈ и Сједињених Америчких Држава. Споразум предвиђа да ће се та средства користити у првом реду на следеће пројекте:

а) за војну производњу, изградњу, опрему и материјал;

б) за програм и пројекте за даљи развој производних капацитета ФНРЈ;

в) за истраживање и развој производње материјала, који су били потребни Влади Сједињених Америчких Држава услед недостатка тих материјала у САД;

г) за ефективне исплате државног дуга, нарочито дуга чији су носиоци Народна банка или ФНРЈ.

Са Владом Велике Британије постигнут је споразум 20 августа 1952 о коришћењу динарске противвредности примљене помоћи, према коме та средства иду директно за покривање буџетског дефицита Југославије.

Са Владом Француске постоји такође споразум о коришћењу динарске противвредности створене из француског дела помоћи (24 марта 1952), према коме се, слично као код америчких контрпарт средстава, ова троше на основу договора између две владе.

Од створених динарских средстава из помоћи Сједињених Америчких Држава иде 10% а из помоћи Велике Британије и Француске по 5% за подмирење трошкова односног влада око спровођења програма економске помоћи Југославији.

Преглед створених контрпарт средстава (у милионима динара)

Година	САД	Вел. Брит.	Француска	Укупно
1951	1.889	442	171	2.502
1952	22.342	5.856	2.806	31.004
до 30-VIII/1953	17.259	1.002	1.941	20.202
Укупно	41.490	7.300	4.918	53.708

Од ових средстава постигнута је сагласност са Владом Сједињених Америчких Држава о утрошку 21.089 милиона динара, од чега за Југословенску на-

родну армију 18.463, за пољопривреду 1.700, за производњу 840, за народно здравље 31 и техничку помоћ 55 милиона динара.

Контрпарт средства из помоћи Владе Велике Британије пренесена су у целости на буџет ради покривања дефицита, док је са Владом Француске досада постигнута сагласност о укупном утрошку од 3.200 милиона динара од чега за поморски и железнички саобраћај 2.310, за производњу 590 и народно здравље 300 милиона динара.

6) „Off-shore“ послови

Поред директне економске и војне помоћи Европи, Сједињене Америчке Државе су у последње време све већу важност придавале уступању војних поруџби-на Европи, које су биле плаћене у доларима („off-shore“ програм).

Наша земља досада је закључила свега један уговор о испоруци по „off-shore“ програму у износу од 5,4 милиона долара.

7) Техничка помоћ

Техничка помоћ на пољу размене техничких и научних искустава и достигнућа, развијала се почев од првих настојања, покренутих преко Организације Уједињених нација, па до данас — кад је добила потврду једне нужне и сталне размене, обухватајући све више земаља.

Наша земља је једна од првих која је прихватила и поздравила овакву акцију, дајући озбиљну подршку настојањима која су ишла у правцу све веће размене, усавађавања и унапређења привредних и других проблема неразвијених земаља, као и стално подржавања и проширивања културних и техничких веза са земаљама које су у своме развоју отишле даље. Протекли период од пет година постојања техничке помоћи карактеристичан је како у погледу појединачних врста помоћи, тако и у погледу повећавања давалаца и самих корисника. Појавом нових давалаца техничке помоћи у 1953 години њен обим се знатно повећао. Наша настојања да правилно искористимо и применимо могућности које нам се пружају преко техничке помоћи, довела су нас да смо 1953 знатно повећали обим помоћи на свим пољима привредне делатности, захваљујући баш појави низа нових давалаца (америчка, енглеска и француска помоћ, помоћ недржавних организација и други билатерални уговори).

Поред тога наша земља се у току 1953 године појавила као давалац помоћи у много већем опсегу него ранијих година. Поред давања помоћи путем Уједињених нација (повећање нашег доприноса са 50.000 на 72.500 долара, примање иностраних стипендиста на специјализацију, регрутовање наших стручних кадрова као експерата за неразвијене земље), ми смо примили на специјализацију већи број иностраних студената преко међународне студентске организације за размену студената економских и техничких факултета, а путем билатералног уговора са Унијом Бурме, примили смо неколико стипендиста на специјализацију и послали неколико својих висококвалификованих стручњака као експерте.

На име техничке помоћи наша земља је у периоду од 1951—1953 године примила разну опрему и литературу у укупној вредности од око 300.000 долара и 400.000 франака, од чега на индустријску опрему и литературу отпада нешто изнад 130.000 долара и сав износ у францима. Осим тога, у оквиру извођења програма техничке помоћи у нашој земљи је боравило 194 иностраних стручњака (од тога 109 за индустрију, а 59 за пољопривреду), док је додељено 1.443 стипендија за специјализацију наших стручњака у иностранству. Та помоћ је пружена како преко Организације Уједињених нација и њених специјализованих агенција, тако и преко међународних државних и недржавних органи-

зација, као и путем билатералних споразума са владама САД, Велике Британије и Француске.*

Наш досадашњи укупан допринос техничкој помоћи износио је 122.500 долара, уплаћених преко Организације Уједињених нација, или у облику додељивања 304 стипендија иностраним студентима и стављања на расположење мањег броја наших стручњака за потребе у техничкој помоћи другим земљама.

Приликом реализовања помоћи, индустрија је била релативно највише заступљена, мада још увек знатно испод нивоа постојећих потреба. Са проблемима пољопривреде нисмо имали неке нарочите тешкоће, јер су даваоци испољавали спремност да пруже помоћ.

Ефекат изражен у цифрама није довољан да пружи пуну слику техничке помоћи. Било би погрешно претпоставити да је свака стипендија успела и да смо од сваког страног експерта имали користи. Али захваљујући бољој организацији насталој у протеклој години, припремама које су вршене пре реализације, стручном нивоу наших кадрова, као и већем броју давалаца помоћи, постигла се већа корист него ранијих година.

На основу преговора вођених са претставницима међународних организација и држава, као и на основу споразума закључених у току 1953 године, програм техничке помоћи за ову годину биће знатно проширен у оба смера, тј. како у погледу стручњака и стипендиста које ће наша земља добити, тако и у погледу стручњака и стипендија, које наша земља ставља на расположење другим земљама.

Г.

УЧЕШЋЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ У ОРГАНИЗАЦИЈИ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА И ДРУГИМ МЕЂУНАРОДНИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА

Југославија гледа на Организацију Уједињених нација као на светски међународни форум који је способан да уједини напоре већине земаља у одбрани мира и међународне безбедности. Југославија је свесна тешкоћа и недостатака који су условљени самим саставом Организације Уједињених нација и постојањем различитих схватања и супротности интереса. Али и поред тога, Организација Уједињених нација показује низ позитивних резултата. Мирољубива настојања Уједињених нација да се сукоб у Кореји ликвидира још једном су потврдила неоцењиву вредност Организације Уједињених нација за стишавање и спречавање оружаних сукоба у свету.

Основно начело политике Југославије, борба за мир и равноправну сарадњу међу народима, на бази пуног поштовања националне независности и суверенитета сваког народа и државе, у потпуном је складу са основним принципима Организације Уједињених нација и духом Повеље Уједињених нација.

Југославија сматра да у условима попуштања међународне затегнутости значај и улога Организације Уједињених нација неће се смањити, већ још више порасти и омогућити нове позитивне резултате. Да би се то могло постићи, Уједињене нације не само да треба да остану оно што јесу — једна општа светска организација изнад и изван свих група и блокова држава, — него морају поћи и даље у том правцу, да би могле решавати проблеме које поставља развита међународних односа и удовољавати свом основном задатку: да покушају наћи пут мирољубивог решавања спорова, да уклањају њихове стварне узроке и да сузбијају настале акте агресије колективном акцијом. Ти узроци леже у економској, политичкој и правној неједнакости, каква данас постоји између појединих земаља и подручја, и у испољавањима хегемонистичких и агресив-

них тенденција противних демократској сарадњи народа. У том правцу Уједињене нације већ су учиниле знатан корак напред, али је још увек потребно много стрпљивог рада, да би се остварили услови за једну трајну сарадњу и миран развита односа међу народима.

У оваквом нашем ставу према Организацији Уједињених нација, као најзначајнијем фактору мира, безбедности и међународне сарадње — заснива се свестрана подршка коју је Југославија стално пружала Организацији Уједињених нација, настојећи да на свим пољима рада Уједињених нација развије конструктивну активност: од решавања најкритичнијих политичких питања до широког учествовања у разним облицима међународне сарадње кроз све инструменте који за развијање такве сарадње постоје у оквиру Уједињених нација.

Оваква активност и принципијелност у раду Организације Уједињених нација донела је Југославији видно признање, које се често манифестовало и потврђивало у оквиру рада Организације.

Избором у Савет безбедности на IV заседању Генералне скупштине 1949 године Југославији је одато признање од стране Уједињених нација за конструктиван рад на учвршћењу мира и мирољубиве сарадње међу народима. Ово је претстављало наш велики успех, јер је Југославија тиме пробила блокаду Истока и неповерење Запада и знатно допринела очувању своје независности. У Савету безбедности Југославија се нарочито залагала за мирољубиво решавање спорова, сагласно духу Повеље Организације Уједињених нација.

Југословенски став у односу на решење корејског сукоба, непосредно после његовог избијања, најкарактеристичније је обележје принципијелне и мирољубиве политике Југославије у Организацији Уједињених нација. Том приликом Југославија је предложила: обустављање непријатељстава, повлачење трупа и позирање и претставника Северне Кореје пред Савет безбедности ради излагања њиховог става. Овај предлог, иако у то време једино конструктиван и од принципијелног значаја, није наишао на разумевање.

Југославија се и даље непрестано залагала за мирно решење корејског сукоба, настојећи да се избегне сваки корак који би могао довести до продужења и проширења сукоба. Даљи развитак корејског сукоба потврдио је правилност југословенског принципијелног става у погледу решења овог проблема.

Југославија је, такође, веома активно учествовала на изграђивању система колективне безбедности Организације Уједињених нација — опште концепције колективне безбедности, истичући да колективна безбедност не само што не смега нити искључује остале делатности Организације Уједињених нација, већ напротив претставља важан предуслов за мир. Као члан Комисије за колективне мере Југославија је на V заседању Генералне скупштине 1950 године нарочито узела учешћа при доношењу препоруке о примени колективних мера против потенцијалног агресора, за помоћ држави — жртви агресије, као и посебно, за помоћ држави — жртви економског притиска или економске блокаде, управљених на припремање агресије. Код тога је Југославија нарочито указивала на потребу проучавања односа између колективних мера и мирног решавања спорова.

Залагање Југославије на сузбијању евентуалног агресора и агресије обележено је даље и предлогом резолуције „о дужностима држава у случају избијања непријатељстава“ (1950). Циљ предлога је био да се спречи или бар отежа нападачу да своју агресију камуфлира одбранбеним ратом. Предлог Југославије, иако амандиран, био је усвојен не губећи од своје суштине.

Свесна да једна формална декларација права и дужности држава неће сама по себи моћи да спречи рат, Југославија је сматрала да ће једном прецизном квалификацијом свих повреда међународних односа и

* Подаци о техничкој помоћи нашим здравственим установама садржани су на одговарајућем месту у овом извештају.

међународног мира бити отежано агресору да прикрива агресиван карактер својих поступака, те је стога поднела IV заседању Генералне скупштине нов пројекат Декларације права и дужности државе (1949), који отклања недостатке пројекта Комисије за међународно право.

Од посебног значаја је југословенска жалба поводом непријатељске активности влада источних земаља против Југославије (1951). Усвојена резолуција по жалби Југославије, са гледишта Уједињених нација, претставља јединствен пример колективне политичке акције у циљу супротстављања агресивним плановима једне велике државе или групе држава према једној чланици Уједињених нација. Дискусија која се водила о нашој жалби дала нам је снажну подршку и знатно учврстила наш међународни положај.

Углед који је Југославија стекла у Уједињеним нацијама огледа се и у изборима Југославије у поједине органе Организације Уједињених нација. На VI заседању 1952 Југославија је изабрана на једно од потпретседничких места Генералне скупштине, као и у Комисију за добре услуге у питању решавања расне дискриминације у Јужно-афричкој Унији. На VII заседању изабрана је у Економско-социјални савет, а на VIII заседању претставник Југославије изабран је за претседника Економско-финансиског комитета.

Сматрајући да Уједињене нације преба да обухвате у своје редове све државе које према Повељи испуњавају услове да буду чланови ове организације, Југославија је, истичући политички карактер питања нових чланова, настојала да се оно реши на бази универзалности.

У погледу разоружања Југославија је указивала да ће, у оквиру напора Организације Уједињених нација на отклањању свих узрока рата, остварење позитивних резултата на пољу општег смањења наоружања веома допринети попуштању затегнутости и стварно означавати преседан за решење многих спорних проблема.

Југославија је у области колонијалних питања настојала да својим позитивним предлозима и учешћем допринесе остварењу националних стремљења колонијалних и зависних народа. Акције наших претставника у Уједињеним нацијама у питањима несамоуправних територија полазиле су од основног схватања да је потребно: спречити тенденције колонијалних сила да своје колонијалне територије извуку изпод контроле Организације Уједињених нација и истовремено уложити максималне напоре да се у појединим конкретним питањима донесу таква решења којима ће се контрола, увид и право на интервенцију Организације Уједињених нација у зависним и несамоуправним територијама проширити и учврстити. То схватање одражавало се у пружању подршке колонијалним и зависним народима да постигну или учврсте своју независност и право на национални и државни суверенитет.

У спровођењу у живот таквих схватања Југославија је свестрано учествовала у раду Старатељског комитета Организације Уједињених нација као иницијатор и предлагач многобројних резолуција и амандмана, ослањајући се на непосредну и блиску сарадњу са претставницима земаља заинтересованих у остварењу свих начела Повеље Уједињених нација посвећених несамоуправним територијама. Та се активност изражавала, између осталог, у учешћу у изради листе фактора којима се треба руководити у одређивању да ли је једна територија постигла потпуну самоуправу, у питањима широког тумачења права становништва несамоуправних територија на петиције Уједињеним нацијама, у конструктивној критици рада Старатељског савета и других питањима.

На подручју економске делатности Организације Уједињених нација, Федеративна Народна Република Југославија стално је заступала гледиште да је међу-

народна економска сарадња од битног значаја за напредак светске привреде и за политичке односе у свету. Да би ова сарадња служила миру, она се мора заснивати на принципима равноправности и самоопредељења народа. Ово начело Повеље Југославија је доследно бранила у Уједињеним нацијама и указивала на то да непризнавање равноправности земаља на економском пољу води у међународна трвења и спорове. Такође, она се активно супротстављала свим појавама као што су економски притисак јачих земаља на слабије, економско подјармљивање других земаља, укључивање других земаља у економију доминирајуће земље и стварање блокова. С друге стране, сматрајући да је међународна економска сарадња нужност коју диктира повезаност светске привреде, Југославија је осуђивала политику изолације и аутархије, која насилно одваја једну земљу од светске привреде и која у крајњој линији наноси штету и дотичној земљи и светској привреди као целини.

Наша посебна активност односила се на проблем неразвијених земаља, чији се развој не сме ограничити само на смањење све већег јаза између развијених и неразвијених земаља, него мора да обухвати и економско осамостаљење и учвршћење политичке независности тих земаља. То је истовремено претстављало пут ка ликвидацији колонијализма, зависности и подређених међународних односа. Наши претставници су иступали против схватања које су желеле натураити неке развијене земље, према коме би развој неразвијених земаља требало да значи у првом реду повећање производње сировина за развијене земље, а залагали су се да се створе нови инструменти међународне сарадње, тј. пружања финансијске и техничке помоћи неразвијеним земљама. На тај начин, као и својим деловањем на политичком плану у погледу колонија и несамоуправних територија, Југославија је активно учествовала у стварању јединства погледа међу неразвијеним земљама, што је било неопходно ради покретања појединих акција.

Југославија је била иницијатор Специјалног фонда Уједињених нација који би неразвијеним земљама дао помоћ и ниско-каматне зајмове за спровођење програма развоја. Федеративна Народна Република Југославија је предложила оснивање оваквог фонда привијут 1950 године, а и касније се залажила у дискусијама које су довеле до принципијелног прихватања ове идеје од стране Генералне скупштине. Даљи кораци Федеративне Народне Републике Југославије на том пољу усмерени су ка предузимању конкретних мера за оснивање Фонда.

Избор Југославије у Економско-социјални савет 1952 године, одређивање нашег претставника у Одбор девоторице, који је саставио предлог за Специјални фонд Уједињених нација и избор југословенског делегата за претседника Економско-финансиског комитета Генералне скупштине 1953 године били су потврда признања наших напора за решавање питања помоћи неразвијеним земљама.

Југославија се, такође, од почетка активно залагала за покретање техничке помоћи Организације Уједињених нација са чијим се спровођењем почело 1950 године. Са своје стране, Организација Уједињених нација и специјализоване агенције указали су нашој земљи помоћ, која је до краја 1953 године износила преко 2,5 милиона долара.

Осим тога, наши претставници у Организацији Уједињених нација пружили су неразвијеним земљама пуну подршку и у другим значајним питањима која интересују те земље: код доношења резолуције о праву на национализацију, код дискусије о интегралном општем привредном развоју и аграрној реформи. Исти смо став чврсто заступали и у специјализованим агенцијама Организације Уједињених нација, нарочито у Међународној организацији за пољопривреду и исхрану (ФАО) и Међународној банци.

Федеративна Народна Република Југославија се заузимала и за тесну и општу економску сарадњу и у европском оквиру, и живо је учествовала у раду Европске економске комисије (ЕЕК), као органу Организације Уједињених нација који претставља најширу и најприхватљивију платформу за европску економску сарадњу. Међутим, у условима хладног рата активност Европске економске комисије морала је остати ограничена и она се одвија у првом реду кроз техничке комитете у којима стално учествују и југословенски експерти. У оквиру Европске економске комисије се израђује и студија о могућностима извоза електро-енергије из Федеративне Народне Републике Југославије. Југославија се посебно заузела да Европска економска комисија прошири свој рад и на проблеме неразвијених земаља, и то нарочито на проблеме развоја земаља Јужне Европе.

Активност Федеративне Народне Републике Југославије у социјално-хуманитарно-културним питањима у Организацији Уједињених нација била је исто тако врло интензивна. И на овом пољу нашу активност карактерише свестрано залагање да Организација Уједињених нација постане што оперативнији и ефикаснији инструмент међународне сарадње у решавању економских, социјалних, здравствених и других проблема.

Југославија је била носилац многих иницијатива и усвојених предлога код разматрања питања слободе информација, једног од важних социјално-хуманитарних проблема којим се бави Организација Уједињених нација. Посебну улогу одиграла је тиме што је изнела тезу, подржавану од све већег броја земаља, да не може бити говора о узајамном и правичном општицању информација док постоје огромне разлике у средствима информација између развијених и неразвијених земаља.

У раду Организације Уједињених нација на заштити и унапређењу људских права били смо међу иницијаторима захтева да се убрза доношење и усвајање пактова о људским правима. На предлог Југославије, Генерална скупштина усвојила је 1950 резолуцију којом су економско-социјална права призната као саставни део слободе човекове личности, исто тако као и такозвана класична грађанска и политичка права. Тиме је идеја о јединству једних и других права после вишегодишње дискусије, забележила своју коначну победу.

Међу многобројним другим акцијама, Југославија се залагала за продужење рада Међународног децјег фонда. Током протеклог периода, када је кулминирала акција за укидање Фонда, ми смо дали пуну подршку овој хуманитарној установи коју је Генерална скупштина ове године продужила на неодређено време. Са своје стране, та међународна установа указала је помоћ и нашој земљи. У току 1950—1953 године Међународни децји фонд дао је нашој деци у разним артиклима, опреми и услугама помоћ у вредности од око 3 милиона долара. Истовремено ми смо Фонду дали допринос у износу око милион долара.

У погледу специјализованих агенција, у Југославији је створена врло широка платформа за рад у овим међународним телима. Дошло се до даљег проширења нашег учешћа и сарадње. Обновом чланства у Међународној организацији рада, ступањем у Организацију Уједињених нација за одгој, науку и културу и Међу-

народну организацију за цивилно ваздухопловство, Федеративна Народна Република Југославија је постала чланица свих десет постојећих специјализованих агенција Организације Уједињених нација. И у специјализованим агенцијама наш став и делатност карактерише настојање да се рад ових организација усмери у правцу повећања оперативних програма, практичних акција и техничке помоћи. Ми сматрамо да је у данашњим условима то најбољи начин којим ова сложена и велика међународна машинерија може допринети напорима за остварење циљева Повеље Организације Уједињених нација и развоју међународне економске, социјалне и културне сарадње.

Међутим, југословенско учешће у Организацији Уједињених нација није се ограничило само на рад у њиховим главним органима. Као резултат нашег става и наше активности, Федеративна Народна Република Југославија је у периоду 1950 до 1953 бирања и узела активног учешћа у раду Комисије за привреду, запошлење и развој, Комисије за људска права, Социјалне комисије, Комисије за опојне дроге, Транспортне комисије, Популационе комисије, Комисије за положај жена, Статистичке комисије, Поткомисије за слободу информација, Комитета за израду Конвенције о слободи информација, с тим што су у појединим од ових комисија наши претставници обављали и разне руководеће функције. Поред тога наша земља је била изабрана у управне органе Организације Уједињених нација за одгој, науку и културу, Организације за исхрану и пољопривреду, Међународне банке за обнову и развој, Међународног монетарног фонда, Међународне телекомуникационе уније, а од раније смо већ били у Извршном одбору Светске здравствене организације и у Комисији за извршење и везе Универзалне телекомуникационе уније.

Претставници Федеративне Народне Републике Југославије поред већ поменутих функција, били су још изабрани на места претседника Популационе комисије и потпретседника Међународног децјег фонда.

Наша земља је данас учлањена у преко 20 међувладиних организација, а број чланства у невладиним организацијама, у којима су чланице поједине наше друштвене организације, научне или стручне установе или истакнути појединци друштвеног и научног живота, попео се на преко 200. Велики број ових невладиних организација налази се у посебном саветодавном односу са Организацијом Уједињених нација, а наши претставници учествовали су преко њих у многим политичким, социјалним, медицинским, научним, економским, правним, уметничким и спортским међународним делатностима.

Из горњег можемо закључити да је активност Југославије у Организацији Уједињених нација и другим међународним организацијама била врло велика и да је заузимала врло значајно место у нашој спољној политици. Та активност на учвршћењу Организације Уједињених нација и развијању међународне сарадње на основним принципима Повеље Организације Уједињених нација допринела је да се још више учврсти међународни углед наше земље. Југославија ће и даље наставити да иде тим утврђеним путем и да се бори против свих тенденција које раде на слабљењу или мимолажењу Организације Уједињених нација.

**PRIJEDLOG
DRUŠTVENOG PLANA
FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE
JUGOSLAVIJE
ZA 1954. GODINU (SA DOKUMENTACIJOM)**

**PRVI DIO
DRUŠTVENI PLAN ZA 1954. GODINU**

I

EKONOMSKI RAZVITAK U 1953. GODINI

Činioni koji su bitno utjecali na cjelokupnu privredu i privrednu aktivnost FNRJ u 1953 god. bili su:

- a) povećanje industrijske proizvodnje;
- b) razmjerno rodna godina u poljoprivredi; i
- c) povećani izvoz industrijskih proizvoda.

Ovi su faktori utjecali na porast ukupne privredne aktivnosti, a posebno na opseg građevinarstva i investicione djelatnosti uopće kao i na opseg transporta.

Ukupni društveni proizvod, izračunat na temelju istih cijena, pokazuje sljedeći porast:*)

	Godine	Indeks
	1952	1953 1952=100
Ukupni društveni proizvod (u milijunima dinara)	885.592	972.799 110
Ukupni društveni proizvod po stanovniku (u din.)	52.938	57.254 108

Porast ukupnog društvenog proizvoda zasniva se:

1) Na porastu industrijske proizvodnje

U periodu od 1949/50 do 1953 godine došlo je do privremenog zastoja ukupne industrijske proizvodnje. U okviru industrije, međutim, nastale su u ovom periodu velike promjene izražene u sve većem porastu proizvodnje bazične industrije i opadanju proizvodnje prerađivačke industrije; ukupni opseg bio je, međutim, niži od dostignutog nivoa 1949. i 1950. godine. Nastale promjene vide se kad se uporedi 1951. sa 1952. godinom. Dok fizički opseg ukupne proizvodnje u 1952. godini, u odnosu na 1951. godinu pokazuje indeks 99, dakle, opadanje za 1%, dotle se dobiva sasvim drukčija slika kada se upoređuju indeksi industrijske proizvodnje, po namjeni proizvoda:

Godina	Sredstva za rad	Materijal za reprodukciju	Potrošna roba
1951.	100	100	100
1952.	112	103	86

Posljedice dviju sušnih godina, rashodi za narodnu obranu kao i ulaganje u bazičnu industriju a dosljedno nemogućnost uvoza potrebne količine sirovina za prerađivačku industriju, spriječili su porast općeg nivoa industrijske proizvodnje i pored toga što je porasla proizvodnja bazične industrije.

Daljnji snažan porast proizvodnje bazične industrije u 1953. godini, usprkos zaostajanju dijela prerađivačke industrije (tekstilna industrija i industrija kože i gume) i opadanju proizvodnje ugljena, prouzrokovao je opći porast industrijske proizvodnje koji iznosi, u odnosu na 1952. godinu, 12% (bez vojne).

Osim toga, povećao se asortiman i poboljšao kvalitet proizvoda.

*) Iskazano je izvršenje 1952. i 1953. godine na bazi statističkih podataka o ostvarenoj industrijskoj proizvodnji, građevinarstvu i transportu za 1952. i 1953. godinu. Za poljoprivredu uzeta je kao baza procjena rezultata žetve za 1953. godinu, a 1952. god. iskazana je kao prosječna godina (a ne prema ostvarenju, s obzirom da je bila izrazito sušna godina, da bi upoređenje bilo realnije).

Razvitak industrijske proizvodnje, bez vojne industrije, po granama, vidi se iz sljedeće tabele:

	god.	god.
Proizvodnja električne energije	100	110,0
Proizvodnja i prerada ugljena	100	97
Proizvodnja i prerada nafte	100	130,0
Crna metalurgija	100	117,0
Metalurgija obojenih metala	100	102,0
Proizvodnja nemetala	100	124,0
Metalna industrija	100	122,0
Elektroindustrija	100	140,0
Kemijska industrija	100	113,0
Ind. građ. materijala	100	116,0
Drvena industrija	100	107,0
Industrija papira	100	113,0
Tekstilna industrija	100	98,0
Industrija kože i obuće	100	90,0
Industrija gume	100	100,0
Prehrambena industrija	100	143,0
Industrija duhana	100	87,0
Ukupno industrija (bez vojne industrije)	100	112,0
Šumarstvo	100	82,0

Pri tome, indeksi proizvodnje po namjeni proizvoda pokazuju sljedeće promjene:

	za rad	reprodukciju	roba
	(1951.=100)		
siječ.-pros. 1952.	112	103	86
siječ.-pros. 1953.	127	109	115

Porast industrijske proizvodnje praćen je povećanjem produktivnosti rada.

Prema računima Instituta za proučavanje proizvodnosti rada, povećanje proizvodnosti rada u 1953. u odnosu na 1952. godinu iznosi 4%. U pojedinim granama povećanje je vrlo značajno (u elektroindustriji oko 20%, u mašinskoj i metalnoj, crnoj metalurgiji, industriji nemetala oko 10%). Zabilježeno je opadanje proizvodnosti rada u granama u kojima je proizvodnja umanjena i u kojima se ne koriste dovoljno kapaciteta (u tekstilnoj industriji, industriji kože i obuće, brodogradnji i industriji duhana). Pad proizvodnosti rada u ovim granama ograničio je opće povećanje proizvodnosti rada na svega 4%.*)

Porast industrijske proizvodnje, naročito industrije građevinskog materijala i industrije za proizvodnju opreme, omogućio je porast broja zaposlenih u privredi, posebno u građevinarstvu. U građevinarstvu je zaposleno u 1953. godini prosječno oko 60.000 radnika i službenika više nego u 1952. godini. Povećani opseg građevinarstva apsorbirao je povećanu rezervnu radnu snagu koja je nastala kao posljedica sušne 1952. godine.

Povećanje industrijske proizvodnje omogućeno je ne samo boljim korištenjem postojećih kapaciteta, već i puštanjem u pogon novih odnosno proširenjem postojećih kapaciteta.

— U **elektroprivredi** puštene su u pogon HE Zavrle sa 3.2 MW, HE Vinodol (2 agregata) sa ukupno 56 MW, HE Medvode sa 8 MW, TE Jugovinil sa 1 agregatom od 10 MW, TE Banovići sa 1 agregatom od 5 MW, HE Mariborski Otok sa 1 agregatom od 16 MW, HE Vučnice sa 1 agregatom od 16 MW, HE Došnica sa 4 MW, i TE Kosovo sa 2,5 MW i HE Raška sa 6 MW;

— u **industriji ugljena** puštena je u pogon II baterija koksare Lukavac, kapaciteta 112.000 tona koks

*) Fizički opseg prema podacima Saveznog zavoda za statistiku i evidenciju za 1952. i 1953. god.

**) Primijenjena je sljedeća metoda izračunavanja proizvodnosti rada: indeks efektivno utrošenog radnog vremena u proizvodnji, upoređen je sa indeksom fizičkog opsega proizvodnje (pri čemu se kod utvrđivanja učešća pojedinih grana u ukupnom opsegu proizvodnje — ponderacija — odstupilo od načina ponderiranja koje primjenjuje Savezni zavod za statistiku i evidenciju).

Po metodi Saveznog zavoda za statistiku i evidenciju, indeksi fizičkog opsega proizvodnje u poređenju sa indeksom broja zaposlenih u industriji, pokazuje porast proizvodnosti rada u 1953. godini za 5%.

godišnje, te je ukupni sadašnji kapacitet 225.000 tona koksa godišnje;

— u **industriji nafte**, povećano je „Pipe still“ postrojenje na Rijeci za preradu 300 tona sirove nafte dnevno; u Bosanskom Brodu postrojenje kreking, kapaciteta 400 tona ostataka sirove nafte dnevno, odnosno 40.000 tona motornog benzina godišnje;

— u **crnoj metalurgiji** pušteno je u pogon i to: u Zenici SM peć kapaciteta 45.000 tona godišnje proizvodnje čelika; elektropeć sa proizvodnjom od 10.000 tona godišnje elektročelika i postrojenje bluming sa kapacitetom od 350.000—450.000 tona godišnje proizvodnje polufabrikata; u Sisku je puštena u pogon srednja valjaonička pruga za bešavne cijevi, sa kapacitetom od 17.000 tona godišnje i teška valjaonička pruga za bešavne cijevi, sa kapacitetom od 23.000 tona godišnje; u Smederevu postrojenje za proizvodnju tankog lima sa kapacitetom od 4.000 tona godišnje; u Ravnama puštene su u pogon elektropeći kapaciteta 4.500 tona legiranog čelika godišnje;

— u **obojenoj metalurgiji** pušteni su u pogon slijedeći kapaciteti: cijanizacija zlata u Boru za preradu 1.000 tona rude dnevno; rudnik volframa i zlata „Blagojev Kamen“ sa separacijom za preradu sto tona rude dnevno; rudnik zlata, olova i cinka Lece sa flotacijom i cijanizacijom za preradu 200 tona rude dnevno; flotacija antimonove rude u Brasinu kod Zajače, za preradu 200 tona rude dnevno; separacije kromne rude u Devi kod Đakovice, sa kapacitetom od 12.000 tona koncentrata godišnje; rudnik olova i cinka „Šuplja Stena“ sa flotacijom, kapaciteta prerade 250 tona rude dnevno;

— u **kemijskoj industriji** proširena je tvornica „Zorka“ u Šapcu, sa postrojenjem čiji kapacitet iznosi 23.000 tona sumporne kiseline godišnje i postrojenjem za proizvodnju superfosfata u količini od 60.000 tona godišnje;

— u **drvnoj industriji** puštene su u pogon: tvornica lesomit ploča u Foči sa kapacitetom od 12.000 tona godišnje i tvornica šper ploča „Bosanka“ u Blažuju sa kapacitetom od 10.000 tona godišnje;

— u **tekstilnoj industriji** puštene su u pogon 4 predionice pamuka: u Prištini sa kapacitetom od 2704 tona pamuč. kardiranog prediva godišnje; u Sinju sa kapacitetom od 1025 tona pamuč. češljanog prediva; u Mostaru sa kapacitetom od 1769 tona pamučnog češljanog prediva; u Štipu sa kapacitetom od 5109 tona kardiranog prediva;

— u **industriji kože** puštena je u pogon tvornica sitne kože u Bitolju, sa kapacitetom od 300.000 kv. met. prerađene kože;

— **povećani su kapaciteti** u postojećim tvornicama i rudnicima. Osobito su povećani kapaciteti mašinske i elektroindustrije.

2) Na razmjerno rodnoj godini u poljoprivredi

U 1953. godini poljoprivreda je imala rodnu godinu. Porast ukupnog društvenog proizvoda od 10%. bez obzira na porast industrijske proizvodnje, ne bi se mogao ostvariti pri prosječnom rodu u poljoprivredi.

Vrijednost poljoprivredne proizvodnje po granama:

Grane	Vrijednost proizvodnje 1930/39 = 100*)		
	Godine		
	1947.-51.	1951.	1953.
Ratarstvo	108	120	116
Voćarstvo	107	169	149
Vinogradarstvo	108	149	113
Stočarstvo	92	91	94
Ribarstvo	184	180	206
Domaća prerada	103	110	99
Ukupno	100	111	109

*) Vrijednost proizvodnje računata je na bazi podataka o fizičkom opsegu i indeksu cijena 1300 prema 100 u 1938 godini.

Kretanje proizvodnje glavnih poljoprivrednih proizvoda:

	Fizički opseg 1930/39 = 100 Godine		
	1947.-51.	1951.	1953.
Pšenica i raž	92	98	108
Kukuruz	85	95	90
Šećerna repa	214	315	244
Duhan	207	208	215
Krumpir	99	109	135
Meso	88	88	89
Mast	79	74	79

Kretanje broja stanovništva i struktura vidi se iz slijedećeg pregleda:

Stanovništvo**)	1931.	1939.	1948.	1953.
(u 000)	(popis)	(procjena)	(popis)	(popis)
Ukupno	13.934	15.730	15.772	16.927
Indeks	100	112	113	121
struktura	100	100	100	100
od toga:				
— poljoprivredno	10.643	12.000	11.114	10.444
Indeks	100	113	104	98
struktura	76	76,3	70	61,7
— nepoljoprivredno	3.291	3.730	4.658	6.483
Indeks	100	113	142	197
struktura***)	23,6	23,7	29,5	38,3

Zbog višegodišnjeg zaostajanja poljoprivredne proizvodnje u odnosu na poslijeratni porast industrijske proizvodnje a uz istovremeni porast ukupnog (a posebno gradskog) stanovništva — ni rodna godina, bez obzira na znatan porast ukupnog društvenog proizvoda, nije mogla riješiti teškoće koje su rezultat relativnog zaostajanja poljoprivrede.

Te teškoće ogledaju se prije svega u nedovoljnoj proizvodnji i niskoj proizvodnosti rada u poljoprivredi.

Te su teškoće pojačane uslijed:

a) nedostatka tehničkih sredstava da se iskoristi dobar rod i da se utječe na ravnomjerno snabdijevanje tržišta — (nedostatak hladnjača, klaonice, mlinova, silosa, podesnih magazina i dr.). Proizvodnja ambalaže je nedovoljna, nesavremena i skupa;

b) nerazvijenosti transportne mreže, slabih puteva i nedostatka transportnih sredstava za prijevoz lako kvarljive robe na veće daljine (vagone i kamione — hladnjače);

c) neadekvatno organizirane i nedovoljno opremljene trgovinske mreže, koja ne osigurava ravnomjeran dovoz robe, uslijed čega dolazi do velikih razlika u cijenama po pojedinim rajonima i do česte fluktuacije cijena. Sistem poslovanja trgovinske mreže koji se zasniva na razlici cijena orijentira poduzeća na veće zarade uz povećanje cijena a nedovoljno stimulira na veći promet;

d) zbog žive privredne aktivnosti u ostalim oblastima privrede, jedan dio poljoprivrednih proizvođača (sezonski radnici u građevinarstvu, prijevoznici, korisnici socijalnog osiguranja i dr.) ostvaruje visoke prihode iz djelatnosti izvan poljoprivrede. Cijeni se da oko 20% dohotka sela predstavljaju zarade koje ne potječu iz poljoprivrede;

e) zbog nedostatka građevinskog i ostalog investicionog materijala za potrebe sela. Ovogodišnja povećana aktivnost u građevinarstvu, kraj povoljnih po-

**) Podaci za 1953. godinu (struktura) dani su na bazi svrstavanja stanovništva po pretežnom izvoru prihoda dok su za ranije godine davani po mjestu stanovanja (selo — grad).

***) Smanjenje broja poljoprivrednog stanovništva u 1953. god. u odnosu na 1948. god. dolazi zbog različite metodologije ova dva popisa.

sljedica u povećanoj zaposlenosti, izazvala je i nestašicu na tržištu: cementa, građe i čavala, uz skok cijena ovih proizvoda;

f) zbog nesređenog sistema razreza i nepravodobne naplate poreza;

g) zbog tendencije da se mijenja način prehrane, što se ogleda u povećanoj potrošnji pšenice, a manjoj upotrebi kukuruza za prehranu.

Osim iznesenih razloga i porast fonda plaća radnika i službenika od 10% u poređenju sa 11 mjeseci 1952. uzrok je zadržavanja cijena poljoprivrednih proizvoda na nivou postignutom listopada 1952.

Sve ove pojave djelovale su na tržište poljoprivrednih proizvoda. Cijene poljoprivrednih proizvoda ostale su na relativno visokom nivou koji se nije, u cjelini posmatrano, bitno razlikovao od cijena u drugom polugodištu 1952., iako je tada suša došla do izražaja. Takav nivo cijena i visoka primanja iz djelatnosti izvan poljoprivrede kao i povećani prihodi gradskog stanovništva, omogućili su visoke ukupne prihode sela. Povećani prihodi sela mogli su biti apsorbirani jednim dijelom dovoljnim količinama svih vrsta potrošne robe i reprodukcionog materijala, što je bilo i podstaknuto sniženjem cijena tekstila i druge industrijske robe, kao i znatnim regresima za poljoprivredne strojeve, sprave i gnojiva. Ali jedan dio prihoda sela koji bi se normalno utrošio za investicionu i građevinsku djelatnost nije mogao biti apsorbiran uslijed nestašice ovog materijala. Otuda izvjesna tezuracija novca na selu koja je uvjetovala i uzdržavanje jednog dijela proizvođača od pravodobne prodaje svojih proizvoda na tržištu (pšenica, kukuruz).

Uzdržavanje od ponude djelovalo je na održavanje višeg nivoa cijena nego što bi to bilo normalno u relativno rodnoj godini.

Ovakvoj situaciji išla je na ruku i slaba naplata poreza do rujna mjeseca.

U toku 1953., pored ostalih, poduzete su slijedeće značajnije mjere u svrhu podsticanja na brži razvitak poljoprivrede:

a) povećana su investiciona ulaganja u poljoprivredu putem kredita:

	U tekućim cijenama (u milijunima)	
	1952. godina	1953. godina
Investirano iz bankovnih kredita i budžeta	11.280	13.500

b) dati su regresu za kupnju reprodukcije robe (umjetna gnojiva, gorivo i t. d.), za kupnju strojeva i poljoprivrednih sprava. Na ime regresa isplaćeno je do konca 1953. 13.800 milijuna u poređenju sa 5.491 milijun u 1952. godini; poljoprivredni proizvođači potrošili su za kupnju robe koja se regresira za 6,5 milijardi više nego u 1952. godini;

c) snižene su cijene industrijskoj robi, a naročito tekstilu. Nivo cijena industrijske robe u prosincu 1953. niži je za 13,9% u poređenju sa istim mjesecom 1952.

Promjene koje su od ukidanja obaveznih otkupa nastale u poljoprivredi izmijenile su položaj poljoprivrednih proizvođača u razmjeni. Upoređeno sa predratnim stanjem (baza 1939. = 100) položaj poljoprivrednih proizvođača može se promatrati kroz slijedeće indekse cijena u 1953. godini u odnosu na 1938. godinu.

	1938 = 100
Poljoprivredni proizvodi	1314
Industrijski proizvodi	1390
Industrijski proizvodi + usluge	1232
Industrijski proizvodi + usluge + porez + anuitet	1178

Ukupan položaj poljoprivrednih proizvođača bio je povoljniji u 1953. godini na temelju prikazanih indeksa na oko 10%, ne uzimajući u obzir povećane prihode izvan njihove neposredne poljoprivredne djelatnosti.

3) Na povećanom industrijskom izvozu

U bilanci plaćanja 1953. godine značajnije su slijedeće promjene:

a) povećani industrijski iznos na bazi povećane proizvodnje i proširenih trgovinskih veza;

b) umanjeni izvoz poljoprivrednih proizvoda i povećani uvoz hrane uslijed djelovanja suše;

c) umanjene ukupnog uvoza za potrebe reprodukcije, održavanja i široke potrošnje;

d) povećana otplata dugova u odnosu na 1952. godinu;

e) povećana pomoć iz inozemstva radi otklanjanja posljedica suše;

f) porast zaduženja naše zemlje u inozemstvu.

Ukupni izvoz industrijskih proizvoda u 1953. (fizički opseg) pokazuje porast od 21% u poređenju sa 1952. godinom. Obzirom na niži izvoz poljoprivrednih proizvoda uslijed sušne 1952. godine, povećani izvoz industrijskih proizvoda pomogao je lakšem uravnoteženju bilance plaćanja. Značaj izvoza industrijskih proizvoda je, međutim, širi, jer otvara mogućnosti za veću razmjenu sa inozemstvom i za konačno otklanjanje deficita bilance plaćanja. Povećanje izvoza je naročito značajno u metalnoj i elektroindustriji, u tekstilnoj industriji i industriji drveta. Ma da je ovaj izvoz omogućio povećanje korištenja kapaciteta u industriji i veću zaposlenost, djelomično je utjecao (kao kod građe i dr.) i na skok cijena u zemlji.

Da bi se zbog bitnog umanjenja izvoza poljoprivrednih proizvoda zbog suše u 1953. godini (svega 58% izvoza u odnosu na 1952. godinu), mogla uspostaviti ravnoteža u bilanci plaćanja, umanjeno je uvoz za potrebe reprodukcije, održavanja i široke potrošnje a povećan uvoz hrane. Pri umanjenom uvozu za potrebe reprodukcije očevidan uspjeh predstavlja povećanje proizvodnje prerađivačke industrije i povećanje izvoza nejezinih proizvoda (tome su pripomogle i nešto veće zalihe sirovina na prelazu iz 1952. u 1953. godinu).

Na ukupno stanje bilance plaćanja utjecalo je i kretanje cijena na inozemnom tržištu. Uslijed popuštanja privredne konjunktore nastale su bitne promjene u cijenama koje su se nepovoljno odrazile na našu razmjenu sa inozemstvom, tako da su cijene izvoznih proizvoda pale za oko 24%, dok su cijene uvoznih proizvoda pale samo za oko 14%.

Kako se odrazio pad cijena na inozemnom tržištu na našu bilancu plaćanja vidi se iz slijedećih brojki.

Kretanje izvoza

	(u milijunima dinara)		
	Po ostvarenim cijenama	Po fizičkom opsegu (ukupno)	Po fizičkom opsegu (ind. proizvodi)
1952.	78.869	63.700	37.300
1953.	58.795	60.100	44.800

Pad izvoza po vrijednosti iznosi 20 milijardi, dok pad ukupnog izvoza po količini iznosi 3,5 milijarde.*) Pritom je izvoz industrijskih proizvoda (fizički opseg) povećan za 7,5 milijardi.

Krajnja posljedica suše na našu bilancu plaćanja vidi se iz činjenice da je stanje duga inozemstvu na koncu 1952. bilo 84,3 milijarde dinara, a koncem 1953. 102,6**) milijarde dinara.

INVESTICIJE U 1953. GODINI

U toku 1953. godine karakteristični su slijedeći momenti:

a) isplate za nove investicije veće su za 30 milijardi u poređenju sa 1952. godinom (siječanj—studen 1953. prema istom periodu 1952.);

b) na ime investicionog održavanja isplaćeno je iz amortizacionih fondova poduzeća 23,3 milijarde više do konca studenoga 1953., u poređenju sa istim periodom 1952.;

c) u financiranju novih investicija znatno je veće učešće sredstava poduzeća i narodnih odbora nego u 1952. godini. Povećanje u odnosu na 1952. godinu iznosi 29 milijardi dinara;

d) izmijenjena je struktura investicija (dati podaci se odnose na period siječanj—studen 1952. i isti period 1953.);

	1952.		1953.	
	Ukupne investicije	Nove investicije	Ukupne investicije	Nove investicije
A. Privreda	94	92,6	89,9	87,2
1. Ind. i rudarstvo	65,5	71,8	56,9	62,3
2. Poljoprivreda***)	3,5	4,0	4,8	5,2
3. Šumarstvo	2,0	2,0	0,9	0,7
4. Građevinarstvo	2,8	2,5	4,2	4,1
5. Saobraćaj	19,0	11,2	18,6	10,6
6. Trgovina	1,1	1,0	3,9	3,9
7. Zanatstvo i dom. radnost	0,1	0,1	0,6	0,4
B. Društveni standard	6	7,4	10,1	12,8
8. Stamb.-komunal. djelat.	4,0	4,9	5,6	7,5
9. Kulturno-soc. djelatnost	1,4	1,6	1,8	2,1
10. Investicije društ. organ. i drž. org.	0,6	0,1	2,7	3,2
	100,0	100,0	100,0	100,0

Povećani opseg investicione djelatnosti praćen je skokom cijena u granama koje proizvode pretežno investicioni materijal. Dok opći indeks cijena na veliko industrijske proizvodnje (uzimajući kao bazu prosjek travanj—prosinac 1952.) iznosi u studenom svega 97, slijedeće grane pokazuju u studenom 1953. skok cijena:

Obojena metalurgija	105,9
Nemetali	113,2
Elektroindustrija	106,9
Industrija građ. materijala	104,0
Drvena industrija	129,3
Eksplatacija šuma	109,3

Povećane cijene u ovim granama pokazuju da je realni (fizički) opseg iskazanih investicija nešto niži od opsega iskazanog u vrijednosti zbog povećane razlike u cijenama.

*) I pored povećanog izvoza industrijskih proizvoda, ukupni izvoz je niži zbog znatnog umanjenja izvoza poljoprivrednih proizvoda (uslijed suše).

**) Uzet je iznos ukupnog zaduženja, bez obzira što ukupni iznos zajmova nije dosada iskorišten. Nisu obuhvaćeni kratkoročni krediti koji se namiruju ili obnavljaju u toku godine. U 1953. god. nisu uneseni kompenzacioni krediti za izgradnju rudnika Majdanpek i tvornice celuloze.

***) Bez privatnih investicija i vlastitih sredstava za druga.

CIJENE I OSOBNA POTROŠNJA

Ukupna potrošnja u 1953. godini u odnosu na 1952. godinu pruža slijedeću sliku:

	U milijunima dinara u cijenama 1938.	
	1952.	1953.
I. Ukupna potrošnja	39.965	41.716
od toga:		
a) prehrana	25.692	27.807
b) industrijska roba	14.273	13.909
II. Prosječna potrošnja (u dinarima)	2.415	2.656
od toga:		
a) prehrana	1.553	1.643
b) industrijska roba	862	822

Usprkos posljedica suše u prvih šest mjeseci 1953., potrošnja stanovništva (ukupna i prosječna) nije u 1953. godini umanjena već je povećana.

Niža potrošnja industrijske robe rezultira uglavnom iz niže proizvodnje tekstila, izvesne preorijentacije u potrošnji nastaloj poslije ukidanja bonova za kupovanje industrijske robe (putem kojih je vršeno izvjesno usmjeravanje potrošnje) i visokih cijena jednog dijela industrijske robe (tekstil). Snizanjem cijena tekstilu stvoreni su uvjeti za povećani promet tekstilne robe.

Ukupni indeks cijena na malo, kako ga iskazuje Savezni zavod za statistiku i evidenciju, i u vezi sa tim kretanje kupovnih fondova stanovništva, ukazuje također na porast potrošnje:

Totalni indeks cijena na malo		
	1938. = 100	
	1952.	1953.
siječanj	1099	1134
travanj	1127	1227
srpanj	1116	1173
listopad	1002	1093
prosinac	1116	1034

Prosječni indeks cijena na malo za period siječanj—studen 1953. u poređenju sa istim periodom 1952. pokazuje porast od 5%, dok kupovni fondovi stanovništva rastu za 17% (u tome fond plaća raste za 11%).

Povećani opseg potrošnje bazira na povećanoj proizvodnji u zemlji, povećanom uvozu hrane i povećanoj pomoći iz inozemstva.

KREDITI I NOVČANI OPTICAJ

U toku 1953. ukupni opseg kratkoročnih kredita porastao je za 84 milijarde (studen 1953. prema studenom 1952. godine).

Za to isto vrijeme porastao je novčani opticaj za 18 milijardi.

Povećana privredna aktivnost u svim oblastima, a posebno povećani promet, zahtijevali su povećanje novčanog opticaia što predstavlja normalnu pojavu. Međutim, povećani novčani opticaj je djelomično rezultat i nerazmjerno povećanih prihoda stanovništva, povećanog opsega investicione djelatnosti i u vezi s tim skoka cijena investicionog materijala, kao i nivoa cijena poljoprivrednih proizvoda.

UKUPNA RASPODJELA DRUŠTVENOG PROIZVODA I NACIONALNOG DOHOTKA

U raspodjeli društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka karakteristične su slijedeće promjene u odnosu na 1952. godinu:

- amortizacija je povećana za 10.397 mil. din.;
 - fond potrošnje u privredi porastao je za 4%;
- u tome je fond plaća povećan za 10%. Povećanje fonda potrošnje je rezultat rodne godine u poljoprivredi, po-

većane industrijske proizvodnje, povećane zaposlenosti, kao i donekle normalnog povećanja fonda plaća.

Kao što je naprijed pokazano, opći porast proizvodnosti rada u industriji u 1953. godini prema 1952. godini iznosi 4%. Porast fonda plaća od 10% nije u razmjeru sa porastom proizvodnosti rada i pored porasta zaposlenosti od 7%;

c) povećana su investiciona ulaganja za 53 milijarde, pri čemu su ulaganja u nove investicije povećana za oko 30 milijardi;

d) kod društvenih fondova karakterističan je porast izdataka za socijalno osiguranje za 8.500 mil. din., kao i budžetskih izdataka za oko 5 milijardi — dok su rashodi za narodnu obranu nešto niži (za oko 15 milijardi).

Povećanje ukupne potrošnje (osobne potrošnje, za društvene fondove, i investicione potrošnje) omogućeno je povećanim društvenim proizvodom u odnosu na 1952. godinu, ali i povećanim zaduženjem u inozemstvu za 10 milijardi kao i povećanoj pomoći iz inozemstva za 9,5 milijardi.

Drugu bitnu karakteristiku u raspodjeli nacionalnog dohotka predstavlja struktura raspodjele u 1953. godini.

STRUKTURA RASPODJELE UKUPNE POTROŠNJE U ODNOSU NA NACIONALNI DOHODAK (U TEKUĆIM CIJENAMA*)

1. Osobna potrošnja osoba zaposlenih u privredi — ukupno	427.000	46,9	
— u tome:			
odvajanja za investicije (radnika i službenika)	2.200	424.000	46,7
2. Budžetski rashodi		113.500	12,5
3. Rashodi za narodnu obranu		167.000	18,3
4. Rashodi socijalnog osiguranja		93.000	10,2
5. Netto-investicije		204.398	22,4
općedruštvene,	183.198	20,1	
zadružne i privatne	21.200	2,3	
Ukupno (netto potrošnja)		1.002.698	110,2

Kao što se vidi, potrošnja je veća za 10% od ostvarenog nacionalnog dohotka. Ukupna potrošnja pokriva se sredstvima nacionalnog dohotka i prihodima iz inozemstva i unutrašnjih rezervi.

Ovakva struktura ukupne potrošnje nosi u sebi, i pored promjena nastalih u 1953. godini, sve karakteristike dosadašnje raspodjele od kojih su značajnije:

a) visoko opterećenje nacionalnog dohotka saveznim izdacima (savezni budžet i rashodi na Armiju) što iznosi 22% nacionalnog dohotka;

b) visoki izdaci na socijalno osiguranje koji iznose 10,2% nacionalnog dohotka, i skoro polovicu fonda potrošnje zaposlenih u privredi općedruštvenog sektora.

Ovoliko učešće socijalnog osiguranja u primanjima radnika i službenika negativno se odražuje na zainteresiranost radnika za povećanje proizvodnje kao i na produktivnost rada. Dječji dodaci i ostala socijalna primanja kod jednog dijela radnika premašuju direktna primanja za rad i djeluju destimulativno.

Ukupni neprivredni izdaci u strukturi nacionalnog dohotka iznose 40,7%**). To jasno ukazuje na opterećenost privrede, koja je i u 1953. godini izazvala različite intervencije od strane države i pritisak na tržište.

Ulaganja u netto investicije iznose 22,4% nacionalnog dohotka i po svom opsegu ne bi predstavljala naročito teško opterećenje privrede. Njihova struk-

tura, međutim, traži višegodišnja ulaganja, uvoz opreme i mehanizaciju građenja. Pretežno učešće industrijskih objekata, i to velikih objekata bazične industrije, kao i visoki neprivredni izdaci uzeti zajedno, čine osnovne proporcije u raspodjeli neelastičnim i sužavaju slobodnije funkcioniranje privrede.

*
* *
*

PROMJENE U MATERIJALNOJ BAZI S KOJIMA RAČUNA PLAN 1954. GODINE

Plan 1954. godine može računati:

— sa povećanjem proizvodnje postignutim u 1953. godini u prosjeku od 12%. Obzirom na to da je ovo povećanje u 1953. godini išlo postepeno, prosječni nivo proizvodnje u 1954. godini može biti veći;

— sa punijim korištenjem postojećih kapaciteta; — sa novim kapacitetima.

a) U toku 1953. pušteni su djelomično ili samo u probni pogon izvjesni kapaciteti. U 1954. godini može se računati sa povećanom proizvodnjom tih kapaciteta.

U toku 1954. bit će pušteni u pogon slijedeći novi kapaciteti:

— u elektroprivredi bit će puštene u pogon TE Konjščina sa kapacitetom od 14 MW, HE Vlasina sa kapacitetom od 21,5 MW, HE Ovčar Banja sa 2,3 MW, HE Međuvrške sa 2,3 MW, drugi agregat u HE Vuze-nici sa 16 MW, dva agregata HE Jablanica sa 56 MW, HE Jajce II sa 20 MW, HE Una sa 6 MW i HE Glava Zete sa 5 MW;

— u industriji ugljena računa se sa puštanjem u pogon separacija u Kaknju kapaciteta 2000 t/16 sati pralog mrkog ugljena tokom godine;

— u preradi nafte proradit će novi „Vakuum pamp-stil“, u Bosanskom Brodu, kapaciteta prerade 60.000 tona teške nafte godišnje i tvornica parafina, kapaciteta 960 tona parafina godišnje;

— u crnoj metalurgiji stupit će u pogon u Zenici: a) koksara kapaciteta 450.000 tona godišnje; b) dvije visoke peći sa kapacitetom od ukupno 400.000 tona sirovog željeza godišnje; c) SM peć sa kapacitetom od 90.000 tona godišnje; d) valjaonica sa kapacitetom od 70.000 tona godišnje i valjaonica bandaža i kolskih slogova kapaciteta 15.000 tona godišnje; u Smederevu: valjaonica tankog lima, sa novim kapacitetom od 16.000 tona godišnje; u Guštanju: jedna elektropeć sa proizvodnjom od 10.000 tona elektročelika godišnje; u Štorama: nova visoka peć kapaciteta 20.000 tona sirovog željeza godišnje i u Ilijašu: proizvodnja 18.000 tona lijevanih cijevi;

— u obojenoj metalurgiji stupa u pogon valjaonica bakra Sevojno, kapaciteta 24.000 tona valjaoničkih proizvoda bakra i bakarnih legura; elektroliza i valjaonica aluminijske Ražine, kapaciteta 4.500 tona aluminijske i 15.000 tona valjaoničkih proizvoda aluminijske godišnje; tvornica glinice i aluminijske u Kidričevu, kapaciteta 50.000 tona glinice i 15.000 tona aluminijske godišnje;

— u grani nemetala stupaju u pogon slijedeće tvornice: tvornica keramike u Pojatu sa 5.500 tona keramičkih proizvoda (pločice, sanitarna i keramika za kućanstvo); tvornica keramike u Titovom Velesu sa 6.250 tona keramičkih proizvoda (sanitarna i keramika za kućanstvo); proširenje kapaciteta u tvornici keramike u Mladenovcu za 20.000 tona keramičkih proizvoda (cijevi i pločice); tvornica elektroporculana u Arandelovcu sa 4.500 tona nisko-visoko-naponskog i prešanog elektroporculana; tvornica cementa u Novom Popovcu sa kapacitetom od 180.000 tona godišnje. Također se proširuju kapaciteti ostale cementne industrije za 300.000 tona godišnje, kao i proširenje tvornice stakla u Paraćinu za 8.000 tona šupljeg stakla godišnje. Stupa u pogon nova separacija azbesta Stragari sa 9.000 tona i tvornica stakla u Skoplju sa kapacitetom od 4.000 tona šupljeg i tehničkog stakla, i 500 tona staklene vune godišnje;

*) Na bazi podataka Narodne banke i procjene Saveznog zavoda za privredno planiranje.

**) Uključeno i socijalno osiguranje za zaposlene u privredi. (Bez socijalnog osiguranja neprivredni izdaci iznose 30,5%).

— u metaloprerađivačkoj i mašinskoj industriji počinju sa proizvodnjom: tvornica alata u Trebinju sa 250 tona godišnje, tvornica vijaka u Kninu sa 1.600 tona godišnje i tvornica automobila u Priboju sa odjeljenjima za montažu 1.000—2.000 kamiona godišnje;

— u elektroindustriji stupa u pogon tvornica kablova u Svetozarevu, koja će postepeno postići proizvodnju od 25.427 tona olovom obavijenih kablova, 9.115 tona golih i izoliranih provodnika i 30.000 tona betonskog željeza godišnje;

— u kemijskoj industriji stupaju u pogon: tvornica dušičnih spojeva u Goraždu sa 27.000 tona dušične kiseline i amonijata godišnje, novo postrojenje tvornice sode, Lukavac, sa 32.000 tona kalcinirane sode, 20.000 tona kaustične sode i 1.500 tona klora godišnje i novo povećanje postrojenja za superfosfat u tvornici „Zorka“ — Šabac, od 60.000 tona godišnje;

— u drvnoj industriji povećat će se proizvodnja tvornice „Bosanka“ — Blažuj, na bazi proširenja od 7.000 tona lesanit ploča godišnje;

— u industriji papira, u tvornici celuloze, Prijedor, proširenjem će se povećati proizvodnja za 13.000 tona sulfatne celuloze godišnje;

— u prehrambenoj industriji stupa u pogon tvornica škroba u Zrenjaninu sa 30.000 tona godišnje proizvodnje škroba.

b) Može se povećati korištenje kapaciteta prerađivačke industrije.

Na bazi povećanog izvoza proizvoda metalne, tekstilne, elektroindustrije i drugih grana prerađivačke industrije u 1953. godini kao i mogućnosti za povećanje plasmana u 1954. godini i odgovarajućeg uvoza sirovina, može se povećati proizvodnja i u prerađivačkoj industriji, a time i ukupna industrijska proizvodnja.

c) Sudeći po rezultatima jesenje sjetve i po stanju ozimih usjeva, može se računati u poljoprivredi 1954. godine sa prosječnim rodом.

d) Za ocjenu polazne osnove s kojom Društveni plan za 1954. godinu može računati, od važnosti su i predviđanja o mogućim konjunkturalnim kretanjima na svjetskom tržištu i njihovom učinku na našu privredu.

Produženje velikih vojnih rashoda u zapadnim industrijskim zemljama u 1953. godini (izdaci za naoružanje zemalja Atlantskog pakta iznosili su 65,5 milijardi dolara i predstavljali su najviši nivo u bilo kojoj mirnodopskoj godini). Na toj osnovi održan je visoki nivo proizvodnje uslijed čega nije došlo do očekivanog preokreta u svjetskoj konjunkturi.

Kako se očekuje u 1954. godini, program naoružanja će se smanjiti; u međuvremenu su zalihe nekih najvažnijih sirovina znatno porasle (pšenica, kukuruz, pamuk, ugljen), dok zalihe gotove industrijske robe nisu naročito visoke a industrijska proizvodnja je u drugom polugodištu prošle godine počela postepeno opadati.

Poduzete su, međutim, putem državne intervencije, kreditne mjere čiji efekat treba da bude održavanje nivoa proizvodnje. U nekim od tih zemalja postoje i znatne devizne i druge rezerve koje se mogu mobilizirati za sprečavanje jačih poremećaja. Još uvijek visok nivo vojnih izdataka vjerovatno će također utjecati na sprečavanje ili ublažavanje eventualnih kriznih pojava. Najvjerovatnije izgleda da će se sadašnja situacija na svjetskim tržištima, obilježena popuštanjem cijena i izvjesnim smanjenjem industrijske proizvodnje, nastaviti uz postepeno daljnje opadanje cijena u znaku prilagođavanja novoj situaciji.

Što se tiče utjecaja ovakvog kretanja na našu razmjenu sa inozemstvom, može se očekivati pojačana konkurencija i nešto teži uvjeti plasmana robe, uz daljnji pad cijena proizvoda koje mi izvozimo. Uslijed toga postaviti će se u odlučnoj formi pitanje proizvodnih troškova izvoznika. Predviđa se da će kod daljnjeg pada cijena na svjetskom tržištu nastati izvjesni gubici na razlikama cijena uvoznih i izvoznih proizvoda, jer cijene uvoznih artikala naročito osnovnih sirovina, nešto sporije padaju.

II

DRUŠTVENI PLAN ZA 1954. GODINU

A) Proizvodnja i zaposlenost

1. Razvitak industrije; mjere

Osnovna postavka koja je došla do izražaja u Planu je potreba za podsticanjem porasta industrijske proizvodnje.

Ova postavka zasniva se na:

a) novim kapacitetima koji ulaze u proizvodnju;

b) na boljem korištenju postojećih kapaciteta.

Dvije teškoće su dosada sprečavale veće korištenje kapaciteta industrije (uglavnom prerađivačke industrije) i to: nedostatak sirovina uslijed nedostatka inozemnih platežnih sredstava i ograničenje plasmana proizvoda prerađivačke industrije uglavnom na domaće tržište. Izvoz 1953. godine i proširenje naših trgovačkih veza pokazao je da postoje mogućnosti plasmana i interes i za proizvode naše prerađivačke industrije. Na toj osnovi, a imajući u vidu ukupno povećanje izvoza (ostali proizvodi industrije i poljoprivrede), može se računati sa boljim snabdijevanjem industrije sa sirovinama i sa većim korištenjem raspoloživih kapaciteta.

Bolje korištenje kapaciteta moguće je i na bazi osposobljenja naše industrije — mašinske i elektroindustrije — da sama proizvodi opremu industrijskih, transportnih uređaja i opremu za poljoprivredu, kao i za rekonstrukciju postojećih postrojenja i materijal za njihovo bolje održavanje;

c) na odvajanju znatno više sredstava za bolje održavanje i zamjenu postojećih postrojenja. Dok je u industriji u 1953. godini ukupan iznos amortizacije (u tekućim cijenama) iznosio 45.928 milijuna dinara, u 1954. godini, na temelju izvršenog popisa i procjene osnovnih sredstava, odvojiti će se od društvenog proizvoda 62.827 milijuna dinara za održavanje i zamjenu postojećih postrojenja.

Činjenica je da je jedan dio naših postrojenja zastario i loše održavan jer je amortizacija bila nedovoljna a jedan je njezin dio blokiranjem korišten za nove investicije. Povećanje amortizacije vrlo će se povoljno odraziti na opseg, ravnomjernost i kvalitet proizvodnje;

d) iako se već u ranijim godinama postepeno prelazilo na slobodnu prodaju reprodukcionog materijala, poznato je da su izvjesne sirovine, naročito uvozne, raspodjeljivane. Uvoz reprodukcionog materijala iz sredstava pomoći, uvoz valjanih proizvoda, cementa, uvoz iz sredstava Centralnog deviznog fonda i slično, značio je određene intervencije ili u pogledu raspodjele deviza ili u pogledu raspodjele sirovina.

Društveni plan za 1954. godinu polazi od potpuno slobodnog prometa sirovina kako domaćih tako i uvoznih. Izuzeci svode se na kontingentiranje bakra za domaće potrebe i kontingentiranje nekih obojenih metala, sode i građe za izvoz da bi se spriječila spekulacija i poremećaj domaćeg tržišta uslijed deficitarnosti ovih proizvoda zbog velike mogućnosti njihovog izvoza.

Ovom mjerom omogućuje se svim poduzećima rad pod jednakim uvjetima kako u pogledu nabave reprodukcionog materijala, tako isto i u pogledu nabave deviza na obračunskom mjestu.

Ostale mjere predviđene za razvoj industrije u 1954. godini polaze od potrebe:

— povećanja izvoza;

— zaštite domaće industrije;

— kreditiranja za investicije na bazi ekonomske snage poduzeća i plasmana sredstava u one grane koje mogu ponuditi najpovoljnije uvjete;

— podsticanja razvoja prerađivačke industrije (u 1954. god. prije svega prehrambene industrije);

— sprečavanja monopolističkih tendencija u industriji.

U tu svrhu su u Društvenom planu predložene slijedeće mjere:

a) koeficijenti za uvoz i izvoz radi forsiranja izvoza, zaštite domaće industrije i otežavanja pretjeranog uvoza, naročito investicionih dobara i nebitnih artikala potrošnje zbog ograničenih stranih sredstava plaćanja. Sve uvozne sirovine oslobođene su koeficijenata;

b) niže stope kamata na osnovna sredstva u iznosu od 2% za elektroprivredu, a privremeno za 1954. godinu i za industriju građevinskog materijala, prehrambeni i klanioničku industriju, grafičku industriju i filmsku industriju.

Razlozi zbog kojih se odstupilo u ovim granama industrije od opće kamatne stope na vrijednost osnovnih sredstava od 6% jesu: kod elektroprivrede radi omogućavanja što niže cijene električne energije koja predstavlja uvjet za proizvodnju, a kod ostalih grana (izuzev filmske) zbog tehničke zaostalosti i nedovoljnog održavanja i nedovoljne zamjene dotrajalih uređaja u ranijim godinama, uslijed čega dolazi do niske rentabilnosti ovih grana;

c) određivanje povoljnih rokova otplate kredita za investicije u onim granama industrije koje ne mogu izdržati konkurenciju grana djelatnosti u kojima se investicije brže usklađuju, a te su grane industrije nužne za opći razvoj privrede (rudarska i metalurška poduzeća, hidrocentrale).

Za razvoj prehrambene industrije, osigurana* je posebna svota iz kreditnog fonda u iznosu od 8,6 milijardi;

d) određivanje subvencija za konzervnu industriju u iznosu od 1.000 milijuna dinara radi visoke cijene šećera koja je rezultat visokog poreza na promet (koji je, sa svoje strane, potreban radi reguliranja potrošnje šećera) i visoke cijene lima (uslijed toga što se lim mora uvoziti po tečaju koji se formira na obračunskom mjestu).

*

Polazeći od postignutih rezultata u 1953. godini i analize mogućnosti proizvodnje, izvoza i domaće potrošnje, može se očekivati da će se 1954. godine postići slijedeći nivo industrijske proizvodnje (bez vojne industrije), orijentaciono prikazan po pojedinim granama:

Fizički opseg
1953. = 100

Proizvodnja električne energije	114
Proizvodnja i prerada ugljena	113
Proizvodnja nafte	130
Crna metalurgija	151
Metalurgija obojenih metala	111
Proizvodnja nemetala	126
Metalna industrija	120
Brodogradnja	105
Elektroindustrija	133
Kemijska industrija	120
Industrija građevinskog materijala	114
Drvena industrija	96
Industrija papira	100
Tekstilna industrija	113
Industrija kože i obuće	115
Industrija gume	102
Prehrambena industrija	107
Grafička industrija	100
Duhanska industrija	123

Ukupno: 117

Porast proizvodnje u industriji dovest će do porasta zaposlenosti, i to za oko 42.000 novih radnika i službenika.

Kretanje radne snage:

	1952. = 100	
	1953/52	1954/53
U industriji	107	108

Pri općem porastu industrijske proizvodnje od 17% porast zaposlenosti omogućava da se predvidi porast proizvodnosti rada u industriji.

Institut za proučavanje produktivnosti rada na osnovi planiranog porasta industrijske proizvodnje i prednjeg porasta zaposlenosti predviđa porast produktivnosti rada od 10%.

Povećanje porasta zaposlenosti u industriji dovest će do porasta zaposlenosti i u ostalim oblastima privrede.

2. Razvitak poljoprivrede; mjere

Pri sastavljanju Društvenog plana, pošlo se od slijedećih činjenica:

a) poraslo je stanovništvo i promijenjena je socijalna struktura stanovništva (dok porast ukupnog stanovništva u odnosu na 1939. godinu iznosi 7,6%, nepoljoprivredno stanovništvo za isti period poraslo je za 73%) te su otuda potrebe za prehrambenim artiklima veće;

b) promijenjeni su i odnosi u opsegu proizvodnje poljoprivrede i industrije. Dok je poljoprivredna proizvodnja u najboljim godinama poslije rata, u 1951. godini povećana za 11%, a u 1953. godini za 9% iznad petogodišnjeg prosjeka (1947/51), industrijska proizvodnja je znatno više porasla. Samo u dvije godine, 1953. i 1954., raste za 31% u poređenju sa 1952. godinom.

Ovakve promjene u volumenu proizvodnje utječu na sniženje cijena industrijskih proizvoda i na održavanje na istom nivou, pa čak i na porast cijena poljoprivrednih proizvoda;

c) i povećani izvoz poljoprivrednih proizvoda pri sadašnjoj poljoprivrednoj proizvodnji dovodi poljoprivredne proizvođače u povoljniji položaj na tržištu.

Iz ovih činjenica proizlazi da je osnovni problem poljoprivrede kako da se ubrza povećanje proizvodnje.

Povoljnu polaznu osnovu za to predstavlja povećanje industrijske proizvodnje. Za dvije godine (1953. i 1954.) industrijska proizvodnja raste za 31% u odnosu na 1952. godinu, čime se omogućuje porast reprodukcijom materijala za poljoprivrednu proizvodnju i proširenje industrije koja proizvodi opremu za poljoprivredu, kao i porast proizvodnje industrijske robe za potrošnju sela uopće. U okviru industrijske proizvodnje, raste proizvodnja poljoprivrednih strojeva i sprava, gnojiva, sredstava za zaštitu bilja i građevinskog materijala.

Na toj osnovi, Društveni plan predviđa slijedeće mjere u svrhu povećanja proizvodnje:

a) Povećanja ulaganja u poljoprivredu — dok je u 1953. godini uloženo, na bazi kredita, 6,4 milijardi dinara, u 1954. godini predviđaju se investicije na bazi kredita u iznosu od 15,3 milijardi. Porast investicija u poljoprivredu, iskazuje se samo u poređenjem investicija na bazi kredita, jer se ne može predvidjeti koliko će narodne republike i odbori izdvojiti iz svojih sredstava za razvoj poljoprivrede. Isto tako nisu uzete u obzir investicije iz vlastitih sredstava individualnih proizvođača i zadruga;

b) U kreditnoj politici predviđa se kratkoročno kreditiranje za svrhe nabave reprodukcijom materijala: gnojiva, sjemena, goriva i sredstava za zaštitu bilja i pojedine potrošne robe.

Određeni su povoljni uvjeti za dugoročno kreditiranje. Izdvojena je svota od 15,3 milijardi namijenjena isključivo poljoprivredi, koja se ne može koristiti za investicije u ostale privredne oblasti. Pri tome su rokovi otplate povoljniji.

	Rok otplate
Za voćnjake i vinograde, hmeljanike i građevine	30 godina
za strojeve i sprave	5 godina
za melioracije	50 godina
za stoku	5 godina

Dati su povoljniji uvjeti za dugoročno kreditiranje individualnih proizvođača i to: radi podizanja voćnjaka, vinograda i hmeljanika, za kupnju strojeva i sprava kao i priplodne i radne stoke. Rezervirana je svota za tu svrhu u iznosu od 2,3 milijarde. Banka će davati kredite individualnim proizvođačima preko njihovih zadružnih organizacija;

c) Za razvoj krupne poljoprivredne proizvodnje na poljoprivrednim dobrima i zadrugama pored općih povlastica za poljoprivredu (kredit, regres i dr.) predviđaju se i sljedeće mjere:

— kamati na osnovna sredstva iznose 2%;

— narodne republike ovlaštene su da propišu niže stope doprinosa za socijalno osiguranje na fond plaća sezonskih radnika;

— narodne republike, ovlaštene su da propišu da poljoprivredna dobra privremeno mogu uplaćivati smanjenu amortizaciju (dio za zamjenu).

Ove mjere, uz odgovarajuću kreditnu i poreznu politiku, omogućit će da poljoprivredna dobra a naročito novoformirana gospodarstva na temelju Zakona o zemljišnom fondu, mogu rentabilno poslovati;

d) Regres za nabavu strojeva i sprava, goriva, gnojiva i sredstava za zaštitu bilja.

Regresi kao i svaka subvencija u principu ne mogu biti instrumenat trajne vrijednosti iz sljedećih razloga:

— jer negativno djeluju na zainteresiranost industrijskih poduzeća u pogledu smanjenja troškova proizvodnje;

— jer omogućuju špekulacije sa robom koja se regresira.

Ako i pored svih negativnih momenata Društveni plan predlaže zadržavanje ovog instrumenta, iako u veoma reduciranom opsegu, to čini iz sljedećih razloga:

— Treba svim sredstvima pomoći unapređenje poljoprivrede i povećanje poljoprivredne proizvodnje. Tennička sredstva, strojevi i sprave, gnojiva, sredstva za zaštitu bilja, mogu najviše djelovati u tom pravcu. Naša industrija je znatno povećala kapacitete proizvodnje sredstava za poljoprivredu i nužno je njezino što bolje korištenje. Proizvodni naše industrije su međutim skupi i nedovoljno pristupačni poljoprivrednim proizvođačima zato što su materijalni troškovi visoki; jedan dio sirovina mora se uvoziti po visokim tečajevima a kod drugih proizvoda (gorivo) cijene su visoke uslijed potrebe ograničavanja potrošnje jer se opet radi o uvozu (nafta).

Pri visokim cijenama ovih proizvoda njihova upotreba u poljoprivredi postaje nerentabilna. Jedan traktor sa cijenom od preko 2 milijuna dinara ne može dati odgovarajući efekat u proizvodnji koji bi omogućio otplatu traktora u amortizacionom roku uz istovremeno odbacivanje određenog viška kojim bi proizvođač bio stimuliran za njegovu upotrebu. Slična je situacija sa umjetnim gnojivom i gorivom.

Mora se imati u vidu činjenica da tehnička sredstva u poljoprivredi treba postepeno uvoditi u nekim krajevima, uz pristupačne cijene, kako bi se proizvođač uvjerio u prednost njihove upotrebe i navikao se na njihovu upotrebu.

— Povećani prihodi sela i izgledi za sniženje cijena industrijskih proizvoda opravdavaju bitno smanjivanje regresa. Otuda se u odnosu na 1953. godinu predlaže smanjenje od 13,8 milijardi na 6 milijardi dinara. Potrebno bi bilo izmijeniti i dosadašnji način regresiranja kako bi se u što većoj mjeri spriječile moguće zloupotrebe.

— Naporedo sa regresom nužno je razraditi sistem kreditiranja (srednjoročno za strojeve i sprave i krat-

koročno za reprodukcioni materijal) kako bi se pružila mogućnost proizvođačima da se na vrijeme snabdiju ovim sredstvima i da postepeno kod pojedinih proizvođača regres bude zamijenjen kreditom.

e) U neposrednoj vezi sa stvaranjem tehničke baze za poljoprivredu je i podizanje savremene prehrambene industrije a prije svega hladnjača, klaonice, mlinova i silosa. Za ovu svrhu odvojena su kreditna sredstva od 8,6 milijardi kao i potrebna devizna sredstva za uvoz opreme (hladnjače).

f) Za razliku od ranijih godina bit će sredeniji odnosi na tržištu investicionog i građevinskog materijala, jer ne će postojati nikakav prioritet u pogledu snabđivanja cementom ili drugim građevinskim materijalom. Pošto su za kreditiranje poljoprivrede predviđeni povoljniji uvjeti, mogućnosti njezine konkurencije drugim investitorima znatno su porasle.

Ova promjena veoma je značajna i za individualne proizvođače, jer jamči bolju snabdjevenost tržišta građevinskim materijalom.

g) Bilancom plaćanja predviđen je povećani uvoz umjetnih gnojiva. Dok je u 1953. godini uvezeno umjetnih gnojiva za 750 milijuna dinara, u 1954. godini računa se sa uvozom od 1.000 milijuna dinara.

h) Poreznu politiku karakterizira u 1954. godini prelaz na oporezivanje po katastru koji omogućava primjenu objektivnih mjerila za oporezivanje i podstiče na veću proizvodnju po jedinici površine. Veća proizvodnja i produktivnost rada ne utječe na visinu poreza, koji je unaprijed određen po jedinici površine na temelju prosječnog prinosa.

*Ukupna svota poreza od privatnih proizvođača u poljoprivredi i od zadruga raste uslijed većih prihoda poljoprivrednih proizvođača i rasformiranja odnosno reorganizacije većeg dijela zadruga, uslijed čega se povećao broj poreznih obveznika.

POREZ OD INDIVIDUALNIH PROIZVOĐAČA I ZADRUGA

	u milijunima dinara
	1953. 1954.
	26.400 31.500*)

Račun poreza je orijentacioni, jer Federacija propisuje samo osnovni porez od 6%, dok dopunske stope oporezivanja određuju kotarski narodni odbori.

i) Može se očekivati da će republike i narodni odbori gdje god za to ima uvjeta, ulagati svoja slobodna sredstva i konkurirati za dobijanje kredita prije svega za razvoj poljoprivredne proizvodnje, a naročito u svrhe unapređenja poljoprivrede (poboljšanja sjemenske službe, zaštite bilja, uvođenje novih sorti, oplemenjivanje stoke i dr.).

Pored svih ovih mjera, zbog zaostajanja poljoprivredne proizvodnje, ostaje nužna državna intervencija na tržištu poljoprivrednih proizvoda putem uvoza pšenice i masti i stvaranjem tromjesečnih zaliha ovih proizvoda, kao i daljnjim zadržavanjem sistema odкупа žitarica na domaćem tržištu preko određenih poduzeća i po određenim cijenama.

ŠUMARSTVO

Zbog mogućnosti i potrebe da više štedimo šume jer ne zavisimo od izvoza drveta u mjeri u kojoj smo zavisili ranijih godina, kao i zbog ranije intenzivne sječe, proizvodnja u šumarstvu je u opadanju:

	Indeksi proizvodnje:	
	1952. 1953. 1954.	
	100 82 82	

*) Preko ove svote predviđa se još i 500 mil. dinara osnovnog poreza, koji će plaćati poljoprivredna dobra i druga poduzeća, tako da bi ukupno porez po katastru iznosio 32.000 mil. dinara u 1954. godini.

Obzirom na važnost ove grane za izvoz i unutrašnje tržište i da bi se podstaklo obnavljanje šuma i proizvodnja u novim šumskim rajonima, Društveni plan predviđa slijedeće mjere:

— znatno povećanje amortizacije da bi se stvorila osnova za razvoj ove grane na bazi vlastitih sredstava i otvaranja novih rajona za eksploataciju. Amortizacija je porasla u odnosu na 1953. god. za 2,6 milijarde din.;

— cijene drveta na panju ili šumska taksa, koju određuju republike, povećava se radi pokrića troškova u šumarstvu. Ona u isto vrijeme predstavlja sredstvo za zahvaćanje jednog dijela rente i sprečava prekomjernu sječu;

— bit će vjerovatno potrebno da od strane pojedinih narodnih republika bude određena ukupna drvna masa koja se može sjeći (kontingenti za sječu);

— po svemu sudeći u pojedinim republikama bit će potrebno osigurati dotacije pojedinim šumskim gospodarstvima za uzgoj šuma (NR Srbija i Makedonija).

3. UVJETI ZA RAZVOJ PROIZVODNJE I USLUGA U OSTALIM OBLASTIMA

a) **Gradevinarstvo.** — Može se očekivati približno isti opseg građevinarstva kao i u 1953. godini, s tim što se u izvesnoj mjeri mijenja struktura građevinskih radova, jer se pretpostavlja još jače učešće nego li u 1953. godini, izgradnje izvan industrije — putevi, poljoprivredni objekti, komunalni i stambeni objekti i radovi u svrhe održavanja.

Zbog sve većeg učešća radova, koji zahtijevaju veće učešće radne snage, očekuje se da se u građevinarstvu uposli novih 5.000 radnika.

Može se očekivati pojačana konkurencija među građevinskim poduzećima i smanjenje troškova proizvodnje i cijena iz dva razloga:

— zbog dovršavanja krupnih objekata, smanjenja netto investicija i znatnog povećanja radova na održavanju uslijed čega će velika građevinska poduzeća biti manje angažirana;

— izmjena sistema kreditiranja investicija zaoštrit će odnose između investitora i izvođača radova, jer se krediti licitiraju, odobravaju za cio objekat i obavezno je plaćanje anuiteta.

b) **Transport i veze.** — Uslijed znatnog porasta industrijske proizvodnje i rodne godine, već u 1953. godini porastao je opseg transporta. U 1954. godini treba očekivati daljnji porast opsega transporta za oko 11%. Ovakav porast zaoštrio je akutne probleme željezničkog i ostalih grana transporta. Zaostala, nesavremena sredstva, nerazvijenost mreže, slabo održavanje, postojanje uskih željezničkih pruga u privredno značajnim oblastima, loši putevi, nedostatak kamiona, dotrajalogost i mali broj i tonaža brodova problemi su koji zahtijevaju višegodišnja ulaganja.

Za rješenje ovih problema Društveni plan predviđa:

— znatno povećanje amortizacije. Povećanje amortizacije u transportu iznosi 7.420 milijuna dinara i omogućit će prelom u održavanju transportnih sredstava. Ta sredstva bit će upotrebljena i za modernizaciju saobraćaja i zamjenu dotrajalih objekata;

— povećanje investicija od 24.500 milijuna dinara u 1953. godini na 30.600 milijuna dinara u 1954. godini. U tom iznosu Armija učestvuje u izgradnji puteva sa oko 6 milijardi sredstava iz vojnog budžeta. Svi krediti za investicije u transportu odobravaju se pod posebnim uvjetima, povoljnijim nego za kredite industrije;

— može se očekivati povećanje motornih vozila na bazi povećane proizvodnje kamiona u zemlji i montiranja uvoznih kamionskih dijelova (tvornice u Priboju);

— u PTT službi otpočinje izgradnja ultrakratkih veza, čime se postavlja temelj modernizacije poštan-

skih veza u zemlji i uvode savremene veze sa inozemstvom;

— instrumenti Plana postavljeni su tako da omogućavaju provođenje u život propisa o radničkom upravljanju u transportnim organizacijama. Specifičnost instrumenata ogleda se u tome što predviđaju u JNA i PTT službi pokriće gubitaka preko saveznih direkcija, kao i osiguranje jednog dijela investicija iz zajedničkog fonda Direkcije u Beogradu;

— savez će osigurati kod Narodne banke financiranje minimalnog programa izgradnje brodova posebno rezerviranom svotom u kreditnom fondu i povoljnim uvjetima kreditiranja (10,3 milijardi dinara);

— ostale mjere u saobraćaju u svrhu rentabilnijeg poslovanja i brže izgradnje, jesu:

— niži kamati na osnovna sredstva (2%);

— povoljniji uvjeti otplate dugoročnih kredita;

— oslobođenje od saveznog oporezivanja dobiti za željeznička i PTT poduzeća;

— uplata amortizacije za zamjenu u visini od svega 60% propisane stope za željeznički saobraćaj; i

— oslobođenje transportnih poduzeća od oporezivanja dobiti iz deviznog poslovanja uz ostavljanje 100% zarađenih deviza na slobodno raspolaganje. Ova mjera nužna je jer transportna poduzeća imaju znatne devizne troškove u inozemstvu i međusobno obračunavanje sa inozemnim transportnim organizacijama.

Federacija nadoknađuje gubitke Jadranskoj linij-skoj plovidbi i Riječnom brodarstvu, koji proizlaze od povlastica u prijevozu propisanih od države, radi održavanja brzih direktnih linija obalne plovidbe; ona nadoknađuje i gubitke u aerotransportu u ukupnom iznosu od 1.492 milijuna dinara.

c) **Trgovina i ugostiteljstvo.** — U sklopu općeg povećanja privredne aktivnosti porast će i opseg prometa trgovine i ugostiteljstva.

Najvažnije mjere u ovoj oblasti jesu: 1) prelaz na obračun poslovanja i učešće radnog kolektiva u dohotku na bazi obavljenog prometa, a ne samo na osnovi zarađenih razlika u cijenama. Očekuje se od ove mjere veća zainteresiranost za brže obrtanje sredstava kao i smanjenje špekulativnih pojava; 2) pritom restriktivna kreditna politika pomogla bi da se ne stvaraju nepotrebne zalihe; 3) proširenje mreže trgovinskih poduzeća reorganiziranjem velikih monopolističkih poduzeća, i formiranjem većeg broja samostalnih radnja.

Investicije u ovim granama vršit će se prije svega iz vlastitih fondova.

d) **Zanatstvo.** — Povećanje industrijske proizvodnje i slobodan promet svih reprodukcioni i investicionih materijala povoljno će se odraziti na razvoj zanatstva.

Zanatska poduzeća i radnje oslobođeni su poreza na promet usluga, osim zanatskih usluga u građevinarstvu i saobraćaju koje vrše privatna poduzeća. U pogledu poreza na promet proizvoda zanatska poduzeća u osnovi se izjednačuju sa industrijom.

Zanatska poduzeća mogu konkurirati za dugoročne kredite iz kreditnog fonda kod Narodne banke.

B. RAZMJENA SA INOZEMSTVOM I BILANCA PLAĆANJA

Društveni plan polazi od slijedećih postavki kod određivanja naše politike u vanjskotrgovinskoj razmjeni:

— forsirati izvoz i proširiti polje trgovinske razmjene;

— smanjiti uvoz opreme i pomagati domaću proizvodnju opreme;

— ne zaduživati se u inozemstvu preko nivoa dugova u 1953. godini;

— smanjiti Centralni devizni fond i povećati slobodna devizna sredstva privrede;

— osigurati uvoz hrane radi održavanja nivoa cijena osnovnih poljoprivrednih proizvoda i stvaranja minimalne rezerve.

a) Bitna postavka plana je povećanje i forsiranje izvoza.

Obzirom na višegodišnji deficit u platnoj bilanci, treba maksimalno iskoristiti puštanje u pogon novih objekata i bolje korištenje postojećih objekata za povećanje izvoza. Tim prije, što su praksa u 1953. godini i stvaranje novih trgovinskih veza sa inozemstvom pokazali da za to postoje velike mogućnosti. Isto tako moguće je povećati izvoz poljoprivrednih proizvoda uz odgovarajuće poboljšanje kvaliteta proizvoda, kao i ambalaže.

Polazeći od dostignutog nivoa izvoza i mogućnosti plasmana, Plan predviđa slijedeći izvoz:

Uporedni pregled izvoza 1952., 1953.*) i 1954. god.

(u istim cijenama u milijardama dinara)
po oblastima privrede

	Indeks 1952. = 100				
	1952.	1953.	1954.	1953.	1954.
Industrija	37,3	44,8	49,2	120,1	131,9
Poljo-privreda**)	26,4	15,3	32,8	57,9	124,1

Povećanje izvoza industrijskih proizvoda očekuje se na bazi povećane proizvodnje elektroindustrije, industrije vatrostalnog materijala i crne metalurgije, kao i znatnim povećanjem izvoza metalne i tekstilne industrije.

Povećanje izvoza poljoprivrednih proizvoda zasniva se na većem izvozu stoke i stočnih proizvoda, industrijskog bilja i voća, kao i nešto većem izvczu kukuruza.

U našem izvozu posebno mjesto zauzimati će Turska, Grčka i zemlje Bliskog, Srednjeg i Dalekog Istoka. U 1953. godini izvoz u te zemlje iznio je 16% cjelokupnog izvoza, dok Plan predviđa daljnje proširenje razmjene. I naš uvoz u odgovarajućoj mjeri orijentiran će se na tržišta za nabavu za nas bitnih sirovina: nafte, pamuka, kaučuka, kalaja, tehničkih masnoća, pšenice i dr.

Proširenje izvoza u ove zemlje i druga nova područja predstavlja za nas nužnost, jer pomaže bržem otklanjanju deficita u platnoj bilanci i omogućava povećanu proizvodnju u zemlji. Toj svrsi služi i izvoz neke industrijske potrošne robe (na pr. tekstila), čija je potrošnja u zemlji još na relativno niskom nivou, ali koji je neizbježiv kako s obzirom na uravnoteženje platne bilance, tako i s obzirom na bolje korištenje postojećih kapaciteta.

Potreba da forsiramo izvoz zahtijeva od poduzeća snižavanje troškova proizvodnje, kao i premiranje izvoza iz općih sredstava kako bi se olakšao rentabilan plasman domaćih proizvoda na inozemnom tržištu. U uvjetima popuštanja svjetske konjunktura i pada cijena na inozemnim tržištima, orijentacija na snižavanje troškova proizvodnje je uvjet održanja izvoza.

Isto tako, u vezi sa izvozom od sve je bitnijeg značaja kvalitet proizvoda, ambalaža i uopće bolja oprema.

Povećani izvoz može se realizirati samo daljnjim proširenjem trgovinskih veza i razmjene sa zemljama s kojima dosada nismo trgovali ili smo trgovali u malim razmjerima. To, međutim, ne smanjuje potrebu da se borimo za održanje i povećanje izvoza u zemlje čvrstih valuta (dolarskog područja i područja funte).

b) Što se tiče uvoza, i u ovom Planu dolazi do izražaja princip zaštite domaće industrije pomoću koeficijenata kod uvoza. Visina koeficijenata zavisi od potrebe zaštite domaće industrije ili od karaktera uvoza (nebitni i bitni uvoz).

Naša mlada industrija koja se bori sa mnogim teškoćama i stanje naše bilance plaćanja ne dozvoljavaju drukčiji postupak, tim prije što mnogo razvijenije zemlje carinskom i deviznom politikom brane isto tako svoju domaću proizvodnju i ograničavaju nebitni uvoz.

Plan predviđa smanjenje uvoza opreme i hrane u odnosu na 1953. godinu, dok uvoz reprodukcionog materijala za potrebe industrije raste znatno manje nego izvoz industrijskih proizvoda.

Ukupni uvoz, zbog smanjenog uvoza hrane i opreme, čak i opada. Samo tim putem možemo očekivati uravnoteženje bilance plaćanja.

Bilanca plaćanja u 1954. godini, obuhvaćajući odgovarajući program uvoza reprodukcionog materijala, omogućuje ono što je najvažnije u 1954. godini — očekivani porast industrijske proizvodnje u toj godini. Za njegovo izvršenje, odlučujući značaj imaće naš izvoz. Nova tržišta i novi proizvodi koji će se pojaviti u izvozu zahtijevati će smišljen i organiziran rad na ovom području i veliki napor čitave naše privrede.

Za uravnoteženje bilance plaćanja sa inozemstvom u 1954. godini naša zemlja računa sa ekonomskom pomoći iz inozemstva, jer i pored ograničavanja uvoza, mora računati sa znatnom otplatom obaveza i uvozom pšenice i masti.

c) Povećani izvoz i reguliranje uvoza pružaju mogućnost za ostvarenje isto tako bitne postavke za razvoj naše privrede: postepenog smanjivanja naših inozemnih obaveza.

Našu bilancu plaćanja u 1954. godini naročito teško pogađaju obaveze koje dospijevaju u toj godini. One iznose oko 32,1 milijarde dinara (zajedno sa otplatom revolving i trgovačkih kredita) i znatno su veće nego ranijih godina. Do njihovog povećanja došlo je uslijed toga što su mnoge obaveze u 1953. godini morale biti odložene, uglavnom na godinu dana, zbog poznatih teškoća koje je stvorila suša, tako da ih treba platiti u 1954. godini. Osim toga, jedan dio hrane u 1953. godini kupljen je na kredite, čije otplate također dospijevaju u 1954. godini. Tako u bilanci plaćanja za 1954. godinu najviše dolaze do izražaja teške posljedice suše u ekonomskoj 1952/53 godini koje, sa stanovišta te bilance, čine 1954. godinu gotovo podjednako teškom kao i ranije godine. Tome treba dodati da u 1954. godini dospijeva i dobar dio naših obaveza po investicionim kreditima. Svi ti momenti zajedno, učinili su da su se u 1954. godini koncentrirale ovako značajne obaveze.

I pored znatnog povećanja izvoza, pojavljuje se deficit u bilanci plaćanja za 1954. godinu u iznosu od 36.000 milijuna dinara, kao posljedica navedenih nepovoljnih okolnosti koje se usredotočuju u idućoj godini, kao i zbog većih potreba naše privrede za uvozom u svrhu povećanja proizvodnje i izvoza. Taj je deficit manji nego prosječni godišnji deficit u posljednje tri godine i za njegovo pokriće bit će potrebno manje inozemnih sredstava nego ranije. Time se ispoljavaju napori naše privrede da se što više osloni na vlastite snage putem stalnog povećanja izvoza i na taj način postepeno emancipira od inozemne pomoći. Pri svim ovim naporima, i u 1954. godini ne možemo uravnotežiti bilancu plaćanja bez pomoći iz inozemstva.

I pored toga što će u toku godine biti korištena inozemna sredstva, nastojat će se da bilanca plaćanja bude uravnotežena bez povećanja našeg zaduženja u inozemstvu. Naše zaduženje krajem 1953. iznosi 102,6 milijarde dinara, a krajem 1954. ono će iznijeti 84,3 milijarde.*)

Pretežni dio naših dugova stvorenih u ranijim godinama ima karakter kratkoročnih i srednjoročnih kredita koji stvaraju velike teškoće u bilanciranju prihoda i rashoda na području naših odnosa sa inozemstvom. Zbog toga bit će potrebno radi rasterećenja bilance plaćanja poduzeti mjere za odlaganje nekih

*) Bez kompenzacionih zajmova za izgradnju Majdanpeka i tvornice celuloze.

*) Izvoz za 1953. godinu dan je sa privremenim podacima studenackog i prosinackog izvoza.

**) U poljoprivredi sadržan je izvoz prebrambene industrije i duhana.

naših obaveza u inozemstvu, kako bi se njihov teret ravnomjernije rasporedio na iduće godine. Odlaganje nekih naših dugova bilo bi od najvećeg interesa i dovelo bi do mnogo sređenijih odnosa u privredi.

d) U 1954. godini, zbog opterećenosti bilance plaćanja rashodima za potrebe Armije, namirenja obaveza prema inozemstvu i plaćanja ranije zaključene opreme, u Društvenom planu predviđeno je zadržavanje Centralnog deviznog fonda. Procjenjuje se da nužno ustupanje deviza Centralnom deviznom fondu u prosjeku iznosi 50% ostvarenih deviza. Ovo predstavlja napredak prema sadašnjem stanju, naročito kod transportnih organizacija, ugostiteljstva i jednog dijela industrijskih poduzeća koja raspolažu sa 100% odnosno 80% deviza, ali još uvijek znači opterećenje za privredu.

e) Od izuzetnog značaja za formiranje cijena bit će devizna obračunska mjesta i kretanje tečajeva na njima, jer se devize za uvoz sve reprodukcione robe u 1954. godini nabavljaju na obračunskim mjestima. Pošto je čitav Plan kao i nivo cijena računat na bazi stabilnijeg kretanja tečajeva, svaki bitniji poremećaj izazvat će pomicanje cijena a time i drukčije odnose u razpodjeli.

U svrhu održavanja stabilnijeg kretanja tečajeva predviđa se postojanje dvije vrste obračunskih mjesta: prva, za nabavu reprodukcionog materijala kod kojeg uglavnom nema koeficijenta i druga, sa vjerovatno nešto višim tečajem i koeficijentima koji ograničavaju uvoz. Isto tako, predviđa se ograničenje upotrebe amortizacionih i investicionih sredstava na obračunskom mjestu da bi se suzila potražnja, naročito u prvom periodu dok se ne ustale tečajevi na znatno nižem nivou nego dosada. Predviđa se i visoko oporezivanje zarada od prodaje deviza (80%).

C. PROŠIRENA REPRODUKCIJA

Za investiconu izgradnju kako je predviđa Društveni plan za 1954. godinu, značajni su slijedeći momenti:

a) Administrativni sistem privređivanja najduže se zadržao na sektoru proširene reprodukcije. Ključni objekti i njihovo finansiranje uvjetovali su budžetski način financiranja investicija.

Društveni plan za 1954. godinu i instrumenti koji se predviđaju, uvode tržišni mehanizam u investiranje. Sve investicije bit će načelno financirane iz kredita, na bazi slobodne utakmice zainteresiranih investitora. U kojoj će se grani investirati i pod kakvim uvjetima, odlučuje licitacija odnosno najpovoljnija ponuda u pogledu kamata koje je investitor spreman platiti na bazi predviđenih maksimalnih rokova otplate.

b) Popis osnovnih sredstava izvršen u toku 1953. godine pokazao je da su za normalno održavanje i zamjenu osnovnih sredstava potrebna veća sredstva. Jedan dio naših dosadašnjih novih investicija financiran je iz amortizacionih fondova. Društveni plan za 1954. godinu ide za tim da povećanjem amortizacionih sredstava, na bazi popisa, osigura normalno održavanje i zamjenu dotrajalih postrojenja. Ovako utvrđena amortizacija može se slobodno koristiti za zamjenu dotrajalih postrojenja. Predviđa se ipak da će jedan dio amortizacionih iznosa koji ne će da koriste privredne organizacije biti korišten za kreditiranje novih investicija.

Sredstva za održavanje i zamjenu iznose 133.658 milijuna, odnosno po odbitku amortizacije privatnika i fonda za održavanje zgrada iznose 122.013, prema 100.612 u 1953. godini. Jedan dio povećanja amortizacije otpada na nove objekte koji stupaju u pogon u 1954. godini, tako da faktično povećanje amortizacije na bazi popisa i procjene osnovnih sredstava iznosi oko 15 milijardi.

Sva se sredstva amortizacionih fondova ne će utrošiti u toku ove godine te se stoga računa da će se oko 35 milijardi dinara posredstvom bankovnih kredita utrošiti na nove investicije.

c) Iako društveni proizvod i proizvodnja investicionog materijala raste, opseg ukupnih investicija predviđa se na ovogodišnjem nivou. Ovakav opseg investicija pri povećanju proizvodnje i slobodnom prometu građevinskog materijala, značit će bolje snabijevanje tržišta građevinskim i drugim investicionim materijalom. To će omogućiti poljoprivrednim proizvođačima, selu uopće, da mogu više investirati.

d) U 1954. godini izvršit će se izmjena u strukturi investicija, i to u tom smislu što će se dalje povećati sredstva za investicije u poljoprivredi i saobraćaj:

	U istim cijenama 1953.	U mil. din. 1954.
Poljoprivreda	6.400	15.300*)
Saobraćaj	24.500	30.600**)

Može se očekivati da će iz ostatka sredstva za financiranje narodnih odbora još izvjesne svote biti upotrebljene za ove oblasti. Kao sredstva za podsticanje razvika poljoprivrede mogu se smatrati i investicije u iznosu od 8.600 milijuna namijenjene izgradnji hladnjača, klaonica, mlinova i silosa.

e) Intervencija Federacije u investicionoj izgradnji manifestira se u tri oblika:

— **prvo**, Federacija putem saveznog budžeta financira istražne radove u privredi koji su od općeg značaja i krupne investicije koje pomažu razvoj nerazvijenih republika. Sredstva utrošena u ove investicije su pomoć zaostalim rajonima i ne vraćaju se Savezu, dok poduzeća izgrađena na bazi ove pomoći, plaćaju anuitete republičkom fondu za investicije;

— **drugo**, Federacija će vršiti usmjeravanje investicionih ulaganja u pojedine privredne oblasti i grane u obliku odvajanja kontingenata kredita iz kreditnog fonda kod Narodne banke.

Za izgradnju klaonica, hladnjača,

mlinova i silosa	8.600 mil.
Za poljoprivredu	15.300 „
Za gradnju brodova	10.000 „

Smatralo se da bi bez izdvajanja sredstava za poljoprivredu i brodogradnju ove grane imale slabog izgleda da u konkurenciji sa rentabilnijim granama dođu do sredstava. Za hladnjače, klaonice, mlinove i silose, ovo kontingentiranje potrebno je radi usmjerenja, obzirom na izuzetan značaj ovih investicija u ovom periodu;

— **treće**, preostala sredstva za investicije (bez privatnih i zadružnih) pod propisanim kreditnim uvjetima bila bi na raspolaganju privredi kao slobodna kreditna sredstva kod Banke.

I kod ovih sredstava za investicije mogu biti izuzetno dati povoljniji uvjeti za kreditiranje da bi se olakšala izgradnja onih grana koje su ili uvjet za svu ostalu proizvodnju (hidrocentrale) ili predstavljaju takve investicije koje ne mogu izdržati konkurenciju investicija koje se brzo isplaćuju (metalurgija), a čiju gradnju zahtijeva opći interes zemlje.

Preostala slobodna kreditna sredstva kod Banke služila bi prije svega za dovršavanje započetih objekata.

Da bi se to omogućilo zabranjuje se izgradnja novih industrijskih objekata (osim u prehrambenoj industriji) odnosno određuju teži uvjeti licitiranja (najkraće otplate).

f) Ukupan opseg sredstava koji se može upotrebiti za investicije i povećanje budžetskih izdataka može iznositi oko 280 milijardi. Pretpostavlja se da će 7—10 milijardi biti upotrebljeno za povećanje budžetskih iz-

*) Nisu uključene investicije na selu iz sredstava privatnih proizvođača i zadruga, koje se cijene na oko 18.000 mil.

**) Uračunata izgradnja puteva iz budžeta Narodne obrane u iznosu od 6.000 mil. dinara.

data, što znači da za investicije preostaje oko 270 milijardi koje se mogu povećati viškovima prihoda narodnih odbora i poduzeća iz 1953. godine koji se cijene na oko 20 milijardi.

Po odbitku sredstava koja će se utrošiti na održavanje, ukupan iznos novih investicija, polazeći od izvršenih investicija u 1953. godini i povećanja održavanja i zamjene, vjerojatno će se kretati oko 175 milijardi.

Ova svota može biti i drugačija u zavisnosti od toga koliki će biti budžetski rashodi narodnih odbora i republika.

D. POLITIKA CIJENA

CIJENE NA VELIKO

1. Cijene u industriji

Ostvarenjem predviđenog nivoa industrijske proizvodnje može se očekivati sniženje cijena, i to iz sljedećih razloga:

a) u izvjesnim granama bitno se mijenja opseg proizvodnje (elektroindustrija, nemetali, mašinska i metalna industrija, tekstilna industrija i dr.);

b) kod nekih grana (mašinska, elektroindustrija) ukidanjem stopa AF smanjena je akumulacija budući da su te stope održavale viši nivo cijena proizvodima tih grana;

c) dok količine industrijske robe za individualnu potrošnju rastu za 20%, fond plaća raste za 6%, od čega zbog porasta broja zaposlenih 4%, a zbog porasta prosječne plaće za 2%;

d) rashodi narodne obrane, investicioni rashodi i rashodi budžeta računati su po sniženim cijenama. Pri tome, ukupne investicije i narodna obrana ostaju na istom nivou, dok industrijska proizvodnja, posebno proizvodnja opreme i građevinskog materijala raste;

e) kod određivanja koeficijenata za izvoz i uvoz, t. j. sredstava za premiranje izvoza, odnosno ograničenja uvoza, pošlo se od nižeg nivoa cijena nego što je sadanji;

f) u tekstilnoj grani a djelomično i u drugim granama (električna energija, staklo, ugljen i dr.), već u drugoj polovini 1953. nastupilo je sniženje cijena, a proizvodnja se u 1954. godini dalje povećava.

Sve te mjere treba da dovedu do ukupnog sniženja cijena koje po predviđanjima u Planu treba da iznosi do 10%. I svi instrumenti i ostale mjere koje Plan predviđa baziraju na nižem nivou cijena, a od njihovog dosljednog provođenja zavisi predviđeni nivo cijena.

Tarifa poreza na promet postavljena je tako da ne onemogućava prilagođavanje cijena tržišnim oscilacijama i da u izvjesnim granama djeluje kao regulator potrošnje.

U okviru takvog nivoa cijena, predviđa se da će biti niže prosječne godišnje cijene:

— kod reprodukcionog materijala očekuje se sniženje od oko 12%, a zasniva se na sniženju cijena energije, ugljena i jednog dijela osnovnih sirovina;

— investicionom materijalu za oko 7%. Proizvodnja mašinske i metalne industrije raste za 22%, elektroindustrije za 30%, crne metalurgije za 51%, elektroenergije za 15%, ugljena za 14%, građevinskog materijala za 13%. Ma da je opseg investicionih dobara veći, novčana sredstva koja treba da ih apsorbiraju niža su za oko 40 milijardi din. u poređenju sa 1953. g.;

— proizvodima individualne potrošnje za oko 11% (pored porasta industrijske proizvodnje za potrošnju stanovništva od 20%, računato je i sa izvjesnim smanjenjem prelaznih zaliha).

U šumarstvu i drvnjoj industriji, zbog visoke potražnje za tim proizvodima u zemlji i povoljnim mogućnostima plasmana u inozemstvu, računato je sa sadašnjim nivoom cijena.

Kamati na osnovna sredstva, kamati na obrtna sredstva i amortizacija ne onemogućavaju normalno formiranje tržišnih cijena. Kod onih grana i privrednih oblasti gdje su ovi instrumenti mogli djelovati negativno na prilagođavanje poduzeća oscilacijama tržišta, tako da bi se to negativno odrazilo i na proizvodnju, učinjena su odstupanja od općih mjerila, kako je već izloženo kod prikaza razvitka pojedinih privrednih oblasti.

Politika općeg sniženja cijena vrlo će se povoljno odraziti na opći razvitak naše privrede, jer će zaštititi pitanje proizvodnih troškova, realizacije, kvaliteta i asortimana.

U provođenju ove politike ispriječiti će se također teškoće, a između ostalih:

a) do sniženja cijena doći će postepeno, naročito u oblasti prometa investicionog materijala, gdje se uslijed prevelikih sredstava, u drugoj polovici 1953. pojavila tendencija skoka cijena; međutim, kada se pod novim uvjetima susretne smanjena potražnja na bazi nominalno nižih sredstava sa povećanom ponudom, može se očekivati sniženje cijena. Svakako, sniženje će nastati postepeno, naporedo sa povećanjem proizvodnje i formiranjem novih odnosa ponude i tražnje na tržištu;

b) sav uvozni reprodukcioni materijal, kao i cjelokupna nabavna oprema i sredstva za održavanje (osim opreme koja je zaključena ranijih godina za ključne objekte) ide na slobodno tržište, odnosno može se nabavljati isključivo na deviznom obračunskom mjestu. Međutim, da ova mjera dađe što bolje rezultate bitno je da devizni tečaj na obračunskom mjestu bude znatno niži od sadašnjeg i da se uspostavi što stabilniji nivo tečajeva;

c) postoji problem monopolističkih poduzeća i proizvođača deficitarnih materijala. Plan predviđa zadržavanje minimalnih administrativnih mjera radi sprečavanja skoka cijena;

d) intervencija države u formiranju cijena u industriji svedena je na:

— kontingentiranje izvoza (obojeni metali, drvo, kalcinirana i kaustična soda) i zabranu izvoza onih proizvoda koji su u cjelini neophodno potrebni za domaće tržište;

— kontingentiranje bakra za domaće tržište;

— određivanje cijena bakru, nafti i derivatima nafte, starom željezu, duhanskim prerađevinama, ulju, šećeru, soli i masti, kao i lijekovima.

Određivanjem cijena odstranjuje se monopolistički položaj proizvođača deficitarnog materijala, odnosno zaštićuju se potrošači od dizanja cijena. Kod svih ovih proizvoda, izuzev duhana, u pitanju je deficitarnost odnosno bitni utjecaj na veći dio proizvodnje u drugim granama ili na nivo standarda života (šećer).

Određivanje cijena predviđeno je i za električnu energiju, ali od strane republičkih organa. Energija je uvjet za proizvodnju pa se određivanje cijena pokazalo neophodno potrebnim. Određivanje cijena od strane saveznih organa nije moguće zbog vrlo različitih uvjeta u energetske sistemima republika.

2. Cijene u poljoprivredi

Na tržištu poljoprivrednih proizvoda, zbog predviđanja manje proizvodnje u poljoprivredi, ne očekuju se bitne promjene u nivou cijena. Naprotiv, postoje tendencije porasta cijena.

Pri predviđenoj proizvodnji u industriji i ostalim oblastima privrede, može se očekivati da će se u 1953/54 i 1954/55 u razmjeni sa selom, u poređenju sa 1938. godinom, uspostaviti slijedeći odnos cijena:

	Indeks 1938. = 100	
	1953/54	1954/55
Indeks cijena poljoprivrednih proizvoda	1314	1319*)
Indeks cijena industrijskih proizvoda	1390	1272
Indeks cijena industrijskih proizvoda — indeks cijena usluga	1232	1157

Iz ovih se indeksa vidi da su odnosi cijena povoljniji u 1953/54 prema 1938. godini za poljoprivredne proizvođače, a to se može očekivati i u 1954/55 godini.

Zbog nedovoljnog opsega poljoprivredne proizvodnje i stanja naše bilance plaćanja i ovakvi odnosi u cijenama ne bi se mogli održati, ako ne bi postojala intervencija države na tržištu poljoprivrednih proizvoda, i to:

a) Intervencija države preko određenih poduzeća koja otkupljuju žitarice po cijeni određenoj od državnih organa, čime utječu na formiranje cijena žitarica, jer su najveći kupci. Preko cijene žitarica dobrih dijelom utječe se i na cijene ostalih poljoprivrednih proizvoda.

U pogledu te intervencije slična je situacija sa šećerom, uljem i masti, kao i sa industrijskim biljem.

Na cijene ostalih proizvoda država može utjecati preko kreditne politike u odnosu na ukupna poduzeća.

b) Uvozom pšenice i masti, kako bi se održao nivo cijena poljoprivrednih proizvoda i osigurala prehrana zemlje.

Ova intervencija teško opterećuje naša inozemna platežna sredstva, i jedan je od uzročnika deficita u bilanci plaćanja, ali je neophodno potrebna, dok je povećana domaća proizvodnja ne učini izlišnom.

c) Kontrahiranjem najvažnijih poljoprivrednih proizvoda. Kontrahiranje pšenice u 1953. godini dalo je dobre rezultate i za proizvođače, jer su pod povoljnijim uvjetima i u vremenu kada im je novac potreban realizirali svoje proizvode, a zajednica je osigurala najneophodnije količine pšenice, dok se na tržište ne iznesu ostali viškovi. Kontrahiranje bi se moglo proširiti i na druge proizvode, prema situaciji na tržištu.

POLITIKA PREHRANE U ZEMLJI

Računa se da će se moći otkupiti na tržištu 85.000 vagona pšenice. Za prehranu do 1. rujna, uz stvaranje tromjesečnih zaliha radi održavanja nivoa cijena i sadašnjeg režima prometa žitarica, nužno je da se uveze u 1954. godini 740.000 tona pšenice. (Nije računat otkup pšenice iz nove žetve koji će biti izvršen do 1. rujna). Naši naponi bi, međutim, morali biti usmjereni na stvaranje šestomjesečnih zaliha da bi bili osigurani kako od eventualne suše, tako i od fluktuacije cijena na tržištu. Tek s takvim zalihama možemo sigurnije gledati na formiranje cijena poljoprivrednih proizvoda i na mogućnost efikasnije intervencije na tržištu.

Slična je situacija sa masti, iako se tu može očekivati brže oslobođenje od uvoza, jer osnovno stado raste i postoji veliki interes proizvođača za proizvodnju. U 1954. godini moramo uvesti 3.100 vagona masti, radi namirenja potreba i nužnih tromjesečnih zaliha.

PRIHODI STANOVNIŠTVA, CIJENE NA MALO I OSOBNA POTROŠNJA

U prihodima stanovništva predviđaju se slijedeće promjene:

a) predviđa se povećanje fondova plaća za 6% u poređenju sa 1953. godinom, a u tome prosječnih plaća za 2%, tako da pretežno povećanje fonda plaća pred-

*) Usprkos manje poljoprivredne proizvodnje u 1954/55 u poređenju sa 1953/54 godinom, ne predviđa se bitna promjena u indeksu cijena poljoprivrednih proizvoda, jer se računa sa srednjim tržišta, sa mjerama za održanje nivoa cijena osnovnih prehrambenih proizvoda, sa djelovanjem po-rezne politike, kao i sa nižim nivoom cijena industrijskih proizvoda.

stavlja uglavnom rezultat povećanja broja zaposlene radne snage (4%).

Pritom treba upozoriti na problem: kako osigurati održanje platnog fonda na planiranom nivou?

Predviđene mjere za postizanje te svrhe jesu:

— obračunske plaće koje su u prosjeku za cijelu privredu postavljene na nivou 90% od isplaćenih plaća u 1953. godini. Prema tome, radi ostvarenja prosječnih plaća, svaki kolektiv mora ostvariti kao minimum onu dobit koja mu omogućuje da uz primjenu instrumenata saveznog, republičkog i kotarskog plana dođe do prosječnih plaća. Sistem obračunskih plaća traži, dakle, za ostvarenje prosječnih plaća i ostvarenje izvjesne mase dobiti;

— predložena skala ograničavanja platnog fonda ima svrhu uspostavljanje gornje granice povećanja platnog fonda bez obzira na postotak učešća u dobiti koji je predviđen planom narodnog odbora kotara;

— razvrstavanje grana i poduzeća u osam grupa sa posebnim obračunskim plaćama ima za svrhu i ispravljanje dosadašnjih odnosa u plaćama naslijeđenih iz ranijih perioda razvoja privrede.

Na taj dio učinka predloženog razvrstavanja i predloženih obračunskih plaća uperene su kritike do kojih je došlo u toku privremene primjene odluke o obračunskim plaćama. U primedbama ukazuje se na prebrzo mijenjanje sadašnjih odnosa uslijed čega dolazi u nekim poduzećima i granama do znatnijeg odstupanja od sadašnjih plaća i da je raspoređivanje poduzeća u grupe nedovoljno objektivno zasnovano.

b) socijalna davanja predviđena su u iznosu od 92 milijarde dinara. Prema 1953. godini, predviđa se da budu niža za 1 milijardu dinara;

c) prihodi privatnog sektora u poljoprivredi predviđaju se u 1954. godini za oko 6% niži od 1953., jer se pretpostavlja u poljoprivredi srednji prinos i niži tržišni viškovi no u 1953. godini. Ove se razlike u cjelini ne kompenziraju povećanjem cijena. Pri tome treba računati na znatan prenos viškova prihoda iz 1953. godine, koja je bila razmjerno rodna, kao i na prenos prihoda iz nepoljoprivrednih djelatnosti.

Promjene u nerobnim rashodima u 1954. godini sastoje se u slijedećem:

a) predviđena naplata poreza na dohodak u poljoprivredi veća je za 5.000 mil dinara;

b) u bilanci je računato sa povećanjem sadašnjeg nivoa stanarina za 50% u svrhu boljeg održavanja stambenog fonda.

Cijene industrijske robe predviđaju se da budu na nivou za 14% nižem od nivoa cijena 1. kolovoza 1953., odnosno 11% prema prosjeku 1953.

Na taj način bi indeks cijena industrijske robe bio u 1954. godini oko 1.280 (baza 1938. = 100), dok je indeks ove robe 1. kolovoza 1953. iznosio 1.486.

Cijene poljoprivrednih proizvoda pokazuju tendenciju povećanja u 1953/54 g. pa i u 1954/55 god. u odnosu na 1951/52 (za oko 8—9%). Sve mjere Plana idu za tim da se što je moguće više spriječi povećanje cijena, ali je ono rezultat kretanja proizvodnje i potreba, i pri uvjetima prosječne žetve do neke mjere neizbježivo i može se zaustaviti jedino striktnim provođenjem svih predviđenih mjera na području reguliranja tržišta poljoprivrednih proizvoda.

Ukupni robni fondovi za široku potrošnju (sa ugostiteljskim uslugama) iznose 499,7 milijardi dinara.

Ukupni predviđeni kupovni fondovi iznose 491,8 milijardu dinara, te je na taj način robno-novčana bilanca uravnotežena na pretpostavljenom nivou cijena.

U odnosu na 1953. g., ukupna potrošnja prehrambene robe povećala bi se za oko 7%, a fondovi industrijske robe za oko 20%, odnosno za ukupno oko 11%.

Prosječna potrošnja po glavi stanovnika porasla bi, međutim, manje radi porasta broja stanovnika. Na taj način potrošnja po glavi stanovnika porasla bi u prehrambenim proizvodima za 5%, a u industrijskoj robi za 18%, odnosno ukupno po glavi stanovnika za oko 9%.

Iz prednjih podataka o mogućnostima porasta potrošnje može se očekivati porast standarda života radnika i službenika i daljnje poboljšanje položaja poljoprivrednih proizvođača.

III

UPRAVLJANJE SREDSTVIMA (PROMJENE U RASPODJELI DRUŠTVENOG PROIZVODA I NACIONALNOG DOHOTKA)

A. RASHODI FEDERACIJE I NJIHOV UTJECAJ NA PRIVREDU I UKUPNU RASPODJELU

Ukupni rashodi Federacije iznose 262.037 milijuna. U odnosu na predviđeni nacionalni dohodak ovi rashodi iznose 30%. Ako, međutim, izračunamo opseg izdataka Federacije u odnosu na opseg sredstava kojima zajednica može raspolagati (po odbitku potrošnog fonda, a dodavanjem sredstava dobivenih iz inozemstva, onda rashodi Federacije iznose 50%, a od akumulacije i fondova općedruštvenog sektora 68,9%. Od svakog dinara akumulacije i fondova u privredi, 70 para mora se ustupiti za rashode Federacije. Ovoliki opseg izdataka Federacije presudno utječe na ukupnu raspodjelu sredstava, a posebno na raspodjelu akumulacije. Naime, pošto amortizacija i potrošni fond imaju svoju namjenu, raspodjela svodi se na akumulaciju i fondove, koje, međutim, Federacija jako opterećuje.

Strukturu izdataka Federacije karakteriziraju:

- a) izdaci za narodnu obranu koji iznose 62,6% od ukupnih izdataka Federacije;
- b) pomoć nerazvijenim republikama (NR. Make-donija, NR. C. Gora) bilo kroz direktne dotacije za pokriće njihovog budžetskog deficita ili kroz pomoć za razvoj proizvodnih snaga u tim republikama (investicije) 7,3%;
- c) rezerve 7,3%;
- d) savezna administracija, dotacije i subvencije privredi ukupno iznose 14% od čega:
 - savezna administracija 10,1% odnosno prema 1953. godini neznatno povećanje,
 - dotacije i subvencije 3,9% odnosno prema 1953. godini manje za oko 50%.

Pri ovakvoj strukturi izdataka Federacije nije se mogao bitno izmijeniti nivo izdataka i njihova raspodjela, jer izdaci na Armiju i pomoć nerazvijenim republikama iznose 70%.

Djelovanje ovakvih izdataka Federacije je dvojako:

- 1) Što opterećuje privredu, jer pokriva visokih rashoda Federacije zahtijeva takvu primjenu instrumenata koji treba da u visokom postotku oduzmu akumulaciju iz privrede. Radi toga ovi instrumenti djeluju na nivo cijena pojedinih proizvoda i određuju u izvjesnoj mjeri strukturu proizvodnje i potrošnje. Razvitak slobodnije privrede i daljnji podsticaj inicijative neposrednih proizvođača i njihovih organa upravljanja bitno je vezan za relativno smanjenje opsega saveznih izdataka.

- 2) Što smanjuju mogućnost upravljanja viškom rada od strane narodnih odbora i poduzeća.

Za pokriće svojih rashoda Federacija se koristi sa četiri osnovna instrumenta.

1. Porezom na promet proizvoda preko koga pokriva 97.296 milijuna dinara, odnosno 37% svojih rashoda. Ovako visok porez na promet neizbježno postaje s jedne strane, jedno od osnovnih sredstava zahvaćanja viška rada i to prije svega za savezne potrebe, jer 95% ubira Savez, i s druge strane, regulator nivoa cijena i potrošnje. Pošto se, međutim, radi o kompliciranom poreznom mehanizmu koji se primjenjuje na grupe proizvoda i čak pojedine artikle, to taj porez nužno nosi u sebi mogućnosti administrativnih griješaka.

Porez na promet nije nigdje postavljen sa isključivom svrhom da zahvati dobit jednog poduzeća ili

grane. Njegova je osnovna svrha da regulira potrošnju polazeći od mogućnosti proizvodnje i potrošnje, ograničavajući po pravilu potrošnju, uslijed deficitarnosti ili zbog nedostatka inozemnih platežnih sredstava, javljajući se tek po izuzetku kao čisto fiskalno sredstvo (duhan, petrolej). Ako se od toga odstupalo, a to je činjeno u nekim vrstama proizvodnje, razlog je potreba za pokriće saveznih izdataka. Gdje god se ovakav porez na promet pokaže kao instrument prikivanja cijena odnosno sputavanja proizvodnje, trebat će da pretrpi korekturu. Njega svakako treba sistematski snižavati iz godine u godinu.

2. Porezom na dobit poduzeća preko koga se pokriva 61.590 milijuna din. rashoda Federacije, odnosno 28%.

Iako savezno oporezivanje nije nisko, ne bi samo po sebi bilo veliko opterećenje za privredne organizacije, ali zajedno sa oporezivanjem od strane republike i odbora moglo bi značiti za pojedina poduzeća smetnju za povećanje proizvodnje ako se od strane odbora i republika ne bi vodilo računa o njihovim potrebama a naročito o platnom fondu poduzeća.

Proporcionalne stope oporezivanja dobiti linearno djeluju na sva poduzeća i mogu ih dovesti u pojedinim slučajevima na granicu rentabilnosti, odnosno izazvati gubitke. Na drugoj strani, kod poduzeća koja ostvaruju veliku dobit, zbog svog monopolskog položaja, deficitarnosti proizvodnje ili koristeći konjunkturu na tržištu, ostavlja veliku masu nezahvaćene dobiti. Trebalo bi ispitati mogućnost dopune instrumenata proporcionalnog oporezivanja, sa progresivnom stopom samo za određene grane, ili zamjenom proporcionalne stope progresivnom stopom, koja ne bi smjela biti oštra, radi stimulacije za povećanje proizvodnje i stjecanja što veće dobiti.

Problem, međutim, nije mogao biti proučen naročito sa strane njegovog djelovanja na poduzeća i ostaje da se u daljnjem radu raspravi i eventualno iznese dopunski prijedlog pred Narodnu skupštinu.

3. Prihodima iz inozemstva i razlika u cijenama robe iz prometa sa inozemstvom pokriva se 40.800 milijuna din. rashoda Federacije ili 15,6%.

Ozbiljno ograničenje predstavljaju koeficijenti i porez na tečajnu razliku (80%), jer restriktivno djeluju na uvoz, a kod izvoza, porez na tečajnu razliku zahvaća četiri petine zarade poduzeća. Pri krajnjim naporima za uravnoteženje bilance plaćanja, velike zarade na tečajnim razlikama kao i veće promjene u strukturi i opsegu u oza, bile bi uzrok poremećaja koji mogu promijeniti raspodjelu sredstava, a time i osnovne proporcije Plana. I ovako visok porez, ipak, daje stimulaciju za izvoz i podstiče razvoj deviznog tržišta.

4. Zaduženjem kod Narodne banke u obliku zajmova iz općeg investicionog fonda u iznosu od 33.315 mil. din. za savezne investicije i zajmovima od 20.000 milijuna din., za pokrivanje rashoda Federacije izvan investicija, odnosno ukupno 53.515 milijuna din., pokriva se rashodi Federacije sa 20%.

Zaduženje Federacije smanjuje slobodna kreditna sredstva za razvoj privrede, što djeluje kao jedno od najtežih opterećenja koje je Federacija prinuđena učiniti prema privredi. Ipak, ovo zaduženje nema karakter neprivredne namjene, jer će se upotrebiti za investicije i stvaranje rezervi, tako da se njegov efekat svodi na ograničavanje slobodnog kretanja sredstava iz kreditnog fonda.

B. KAKVE SE PROMJENE MOGU OČEKIVATI U RASPODJELI UKUPNE POTROŠNJE, DRUŠTVENOG PROIZVODA I NACIONALNOG DOHOTKA

U odnosu na 1953. godinu ne mogu se očekivati neke bitne strukturne promjene u raspodjeli sredstava ukupne potrošnje i u raspodjeli društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka, i to iz dva razloga:

a) što ukupni porast društvenog proizvoda i pored znatnog porasta industrijske proizvodnje, zbog predviđanja prosječnog roda u poljoprivredi može porasti za oko 4%.

Društveni proizvod u cijenama predviđenim za 1954. godinu

(u mil. din.)

1953.	1954.	Indeks 1953. = 100
972.799	1,011.887	104

Porast društvenog proizvoda promatran po stanovniku iznosi međutim svega 2%. Otuda proizlazi da se samo na bazi porasta društvenog proizvoda, a bez bitnije izmjene u njegovoj dosadašnjoj raspodjeli, ne može očekivati izmjena strukture i ozbiljnije rasterećenje privrede od pritiska neprivrednih izdataka.

b) pri zadržavanju dosadašnjih budžetskih izdataka, znatnih rashoda za razvitak privredno nerazvijenih područja, izdataka za socijalno osiguranje i rashoda na narodnu obranu, ne može se očekivati također bitna izmjena strukture raspodjele društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka. Pritom se polazi sa stanovišta da je sadašnji opseg izdataka za narodnu odbranu nuždan, da su također izdaci na investicije (ali ne i njihova struktura) nužni za daljnji razvitak naše zemlje i da nije moguće snižavanje potrošnog fonda ispod sadašnjeg nivoa.

Usprkos toga, međutim, iako ne tako bitne, Društveni plan predviđa i izvjesne promjene u raspodjeli ukupne potrošnje i društvenog proizvoda.

1. Bitna je, može se reći, strukturna promjena, udio amortizacije u društvenom proizvodu. 1954. godina je prva godina koja će u cjelini osigurati normalno godišnje održavanje i zamjenu utrošenih postrojenja. To je oslobađanje od administrativnog raspoređivanja jednog dijela sredstava koja imaju svoju namjenu. To će također biti napredak kod izrade kalkulacije poduzeća, realnog formiranja cijena i računa rentabiliteta poduzeća. Realan račun amortizacije doprinijet će ekonomski racionalnom razgraničenju neto od brutto investicija.

Ukupna amortizacija u jednakim cijenama (uključivo i amortizacija privatnih proizvođača)

U milijunima dinara
Indeks 1953. = 100

1953.	1954.	
103.000	133.658	130

2. Mijenja se i opseg potrošnog fonda. Potrošni fond prije svega raste za opseg povećanja zaposlenih u novim poduzećima i zbog povećanja industrijske proizvodnje uopće za 4%, a zatim raste za 2%, koliko se kao minimum predviđa mogućnost porasta prosječne plaće iz 1953. godine. Naime, mora se pretpostaviti da će uz odgovarajući porast produktivnosti rada, barem jedan dio dobiti ići u povećanje potrošnog fonda.

Porast industrijske proizvodnje u sektoru preradiivačke industrije, odnosno svih fondova robe za osobnu potrošnju za oko 10–12%, pri porastu platnog fonda od 6%, a približno istom potrošnom fondu poljoprivrednog stanovništva, povećat će realnu potrošnju na bazi sniženja cijena koje se može očekivati iz takvog odnosa kupovnih i robnih fondova. Ta promjena je blaga ali znači također pozitivnu strukturnu promjenu, jer ukazuje na mogućnost povećanja standarda, a time i stimulaciju za povećanje proizvodnje i povišenje produktivnosti rada.

3. Opseg investicija ostaje, promatran u istim cijenama, na nivou 1953., i to naročito ako se uzme u obzir da se može očekivati prenos viškova iz 1953. u visini od oko 20 milijardi dinara. Promjena je, međutim, u strukturi investicija, i to u dva pravca:

a) u pravcu smanjenja netto investicija u korist održavanja i zamjene postojećih sredstava; i

b) u promjeni strukture netto investicija, jer rastu investicije za poljoprivredu i transport, a smanjuju se sredstva koja se mogu uložiti u industrijske investicije. To je postignuto posebnim kontingentiranjem kreditnih sredstava za poljoprivredu i transport, kao i mogućnošću da narodni odbori i poduzeća ulažu iz svojih slobodnih sredstava u ove oblasti, kao i za svrhe društvenog standarda.

4. Rashodi za narodnu obranu obzirom na potrebe Narodne armije nisu mogli biti ispod nivoa 1953. godine.

5. Predviđa se porast izdataka republičkih i odborskih budžeta, usprkos sniženju cijena. Savezni izdaci za administraciju nešto se smanjuju.

Međutim, prije no što bi se budžetski izdaci povećavali, postoje realne mogućnosti iznalaženja ušteda u dosadašnjim rashodima na bazi boljeg rukovanja sredstvima i na toj osnovi zadovoljenja rastućih potreba u prosvjeti i zdravstvenoj zaštiti.

6. Socijalno osiguranje je teško opterećenje u raspodjeli nacionalnog dohotka. U 1954. godini rashodi na socijalno osiguranje smanjuju se za 1 milijardu, što u odnosu na ukupnu svotu od 93 milijarde ne predstavlja značajnu promjenu. Osim izdataka na socijalno osiguranje, za socijalne svrhe izdaje se još 10 milijardi za invalidnine, a i drugi iznosi od strane narodnih odbora, u obliku raznih pomoći.

Udio socijalnog osiguranja u nacionalnom dohotku predstavlja 10,2% odnosno 45,6% od potrošnog fonda korisnika osiguranja. Udio socijalnog osiguranja u FNRJ u nacionalnom dohotku je veći nego u ostalim zapadnim zemljama (u Engleskoj 5,3%, u Kanadi 6,8%, u SAD 1,6%).

Reforma socijalnog osiguranja mogla bi se izvršiti u dva pravca:

a) da se, ne dirajući u ukupna sredstva koja se troše na plaće i socijalno osiguranje, izmijeni odnos između fonda plaća i fonda socijalnog osiguranja. Na takvoj osnovi bila bi moguća ozbiljnija izmjena u nivou dječjih dodataka, što bi se povoljno odrazilo na ulogu plaće kao nagrade proizvođača za rad i veću proizvodnost rada;

b) osim gornje izmjene, ili nezavisno od nje, mogle bi se poduzeti mjere radi postignutih ušteda kod ovih izdataka, uvođenjem plaćanja jednog dijela za usluge socijalnog osiguranja ili eventualnim ograničenjem izvjesnih prava. Takav zadatak zahtijeva proučavanje sadašnjih zakonskih propisa, što se kod izrade Plana nije moglo učiniti. Osim izvjesnih ušteda u izdacima time bi se mnogo postiglo u sređivanju službe i uvođenja štednje u socijalnom osiguranju;

c) uvjet za sređivanje službe socijalnog osiguranja i uvođenje štednje je promjena u organizaciji službe i sistemu socijalnog osiguranja. Analize koje bi dale osnovu za provođenje ovih izmjena spadaju među najvažnije zadatke idućeg perioda.

7. Društveni plan predviđa rezervu od 19 milijardi dinara. Ona je neophodno potrebna obzirom na uvođenje novih instrumenata u privrednom sistemu čije djelovanje nosi u sebi izvjestan rizik, a osim toga je neophodno potrebna radi osiguranja minimalne rezerve u hrani (pšenica).

C. SREDSTVA PODUZEĆA, KOTARA I REPUBLIKA I SLOBODNA NOVČANA SREDSTVA

Poslije odvajanja amortizacije, socijalnog osiguranja i izdataka Federacije, preostaje za raspolaganje od strane republika, narodnih odbora i poduzeća 114,5 milijardi dinara, od čega utrošeni budžetski rashodi republika i odbora u 1953. godini iznose 82,5 milijarde dinara. Izvan ovih sredstava Federacije, republika, odbora i poduzeća, preostaju sredstva kreditnog fonda kod Narodne banke koja pripadaju čitavoj privredi. Procjenjuje se da ona mogu iznositi oko 90,6 milijardi dinara i namijenjena su isključivo netto investicija-

ma, i to prije svega u svrhu dovršavanja objekata započetih ranijih godina. Kada se od svih sredstava odbiju investicije sa posebnom namjenom za prehrambenu industriju, poljoprivredu i izgradnju brodova, u iznosu od 34,2 milijarde, preostaje neangažirani kreditni fond od 56,4 milijardi dinara.

DRUGI DIO

EKONOMSKI INSTRUMENTI

EKONOMSKI INSTRUMENTI PLANA

KAMATI NA OSNOVNA SREDSTVA

1) Privredne organizacije plaćaju kamate na vrijednost svih osnovnih sredstava kojima upravljaju, izuzev osnovnih sredstava:

a) izvršeni hidrograđevinski radovi kod hidroelektrana;

b) suhi dokovi i operativne površine za gradnju brodova i plovećih dokova;

c) operativne obale i lukobrani;

d) donji stroj željezničkih pruga javnog saobraćaja uključiv tunele, galerije, masivni mostovi, rampe i pristupni putevi.

2) Kamatna stopa na osnovna sredstva iznosi 6% godišnje od vrijednosti osnovnih sredstava.

Kamatnu stopu od 2% godišnje od vrijednosti osnovnih sredstava plaćaju privredne organizacije u slijedećim privrednim oblastima odnosno granama: poljoprivredi, saobraćaju, poduzeća poštansko-telegrafsko-telefonskog saobraćaja, ugostiteljstvu i elektroprivredi, kao i instituti i laboratoriji.

Izuzetno, plaćat će kamate na osnovna sredstva u 1954. godini po stopi od 2% godišnje još i privredne organizacije:

a) industrije građevinskog materijala, i to: poduzeća za proizvodnju cigle, crijepa, vapna i kamenolomi;

b) prehrambene industrije, i to: poduzeća klaočnične industrije, poduzeća za preradu voća i povrća, poduzeća za proizvodnju ribljih konzervi, mlinovi, silosi i hladnjače, sušare i poduzeća za preradu mlijeka;

c) grafičke industrije; i

d) filmske industrije.

3) Visinu kamatne stope na osnovna sredstva komunalnih poduzeća određuje narodni odbor kotara, grada odnosno gradske općine sa posebnim pravima. Prihodi od kamata na osnovna sredstva koje plaćaju komunalna poduzeća pripadaju narodnom odboru kotara, grada odnosno gradske općine sa posebnim pravima. Ova sredstva ulaze u investicioni fond narodnog odbora, kotara, grada odnosno gradske općine sa posebnim pravima.

Pod komunalnim poduzećima u smislu prethodnog stava razumijevaju se poduzeća koja obavljaju djelatnosti: kanalizacije, vodovoda, čistoće, gradskog zelenila, kupališta, plinare, gradskog saobraćaja i kafilerije i mjesne elektrane izvan energetskog sistema.

4) Kamati na osnovna sredstva u okviru privredne organizacije plaćaju se po jedinstvenoj stopi koja se određuje prema osnovnoj djelatnosti privredne organizacije.

5) Kamati na osnovna sredstva su prihod općeg investicionog fonda osim za kamatna sredstva koje plaćaju komunalna poduzeća.

KRA TKOROČNO KREDITIRANJE I KAMATI NA KRA TKOROČNE KREDITE

1) Ukupni kredit za stalna obrtna sredstva u 1954. godini iznositi će 350.000 milijuna dinara.

2) Visina kamata na kratkoročne kredite formira se slobodno prema uvjetima tržišta s tim da kamatna stopa ne može biti niža od 5% godišnje.

Kamate po utvrđenim stopama izuzetno plaćaju, i to:

a) izdavačka i novinska poduzeća — po stopi od 2% godišnje;

b) budžetske ustanove i ustanove sa samostalnim financiranjem — po stopi od 6% godišnje;

c) kreditne štedionice — po stopi od 5% godišnje;

d) Uprava za materijalne rezerve po stopi od 2% godišnje.

3) Kamatna stopa na potrošačke kredite iznosi 6% godišnje.

4) Banka plaća kamate na deponirana sredstva, i to:

a) po žiro računima privrednih organizacija — 3% godišnje;

b) na sredstva za samostalno raspolaganje privrednih organizacija — 3% godišnje;

c) na potraživanja po tekućim računima zadružnih organizacija i privatnih osoba — 3% godišnje;

d) na potraživanja zadružnih organizacija po izdvojenim sredstvima namjenskih fondova — 3% godišnje;

e) na uloge na štednju po štednim knjižicama — 5% godišnje; i

f) na uloge štedionica — 3,5% godišnje.

5) Ovlašćuje se Savezno izvršno vijeće da propiše uvjete davanja kredita poljoprivrednim proizvođačima za nabavu reprodukcionog materijala i potrošne robe.

6) Naplaćeni kamati na kratkoročne kredite, po odbitku kamata koje Banka plaća i iznosa potrebnog za pokriće bančnih troškova, jesu prihod općeg investicionog fonda.

FINANCIRANJE INVESTICIJE IZGRADNJE

1) Kamatna stopa na zajmove za investicije u privredi formira se slobodno prema uvjetima tržišta.

2) Ukupna vrijednost investicija koje će u 1954. godini financirati Federacija iznosi 33.315 milijuna dinara. Ovaj iznos upotrijebit će se za izgradnju objekata utvrđenih u III. dijelu Plana.

3) Narodna banka FNRJ osigurati će investicione kredite, i to:

a) za poljoprivredu 15.300 mil. din., od toga 2.300 milijuna dinara za individualne poljoprivredne proizvođače za nabavu sprežnih i ručnih strojeva, priplodne i radne stoke kao i za podizanje voćnjaka, vinograda i hmeljanika;

b) za prehrambenu industriju 8.600 mil. dinara;

c) za izgradnju brodova 10.300 mil. dinara.

4) Pri natjecanju privrednih organizacija za dobivanje investicionog kredita u 1954. godini važiti će slijedeći maksimalni rokovi otplate kredita;

U industriji:

- za izgradnju hidrocentrala, dalekovoda i trafostanica sa naponom većim od 35 KV 50 godina
- za izgradnju metalurških i rudarskih objekata, termoelektrana i koksara 30 godina
- za izgradnju tvornica za proizvodnju poljoprivrednih strojeva i umjetnog gnojiva 20 godina

U poljoprivredi:

- za nabavku traktora, srednjih poljoprivrednih strojeva i nabavu priplodne i radne stoke 5 godina
- za podizanje voćnjaka, vinograda, hmeljanika i izgradnju poljoprivrednih i prehrambenih objekata 30 godina
- za izvođenje melioracija 50 godina
- za naknade koje se daju na ime odštete za zemljišta i građevine 20 godina

U saobraćaju:

- za izgradnju željezničkih pruga, pomorskih luka i riječnih pristaništa 50 godina
- za nabavu morskih i riječnih brodova i plovila 25 godina
- za nabavu željezničkih vozila za javni saobraćaj 20 godina

— za nabavu cestovnih motornih vozila 5 godina
 Za sve ostale potrebe izuzev naprijed na-
 vedenih 10 godina

5. U 1954. godini zabranjuje se otpočinjanje izgradnje novih industrijskih objekata izuzev objekata čiju izgradnju financira Federacija i objekata prehrambene industrije.

Zaduženje Federacije iz općeg investicionog fonda

Narodna banka FNRJ odobrit će Federaciji iz sredstava općeg investicionog fonda zajmove sa obavezom vraćanja u roku od 10 godina, i to:

a) za investicije koje financira Federacija u iznosu od 33.315 milijuna dinara; i

b) za pokrivanje rashoda Federacije izvan saveznih investicija u iznosu od 20.000 milijuna dinara.

Porez na promet

1. Porez na promet plaća se u iznosima koji su u Tarifi poreza na promet određeni, i to na promet onih proizvoda, dobara i usluga za koje je propisano plaćanje ovog poreza u spomenutoj tarifi.

Na izvezeno proizvode ne će se naplaćivati porez na promet.

2. Od ukupnog iznosa poreza na promet koji se naplati od privrednih organizacija, izuzev zadruga, 95% upotrebit će se za financiranje potreba Federacije.

3. Narodnim republikama ustupa se:

a) 5% od ukupnog poreza na promet koji se naplati od privrednih organizacija iz prethodne točke na njihovom području;

b) cjelokupni iznos poreza na promet koji se naplati na njihovom području od zadruga, privatnih radnja, privatnih osoba i prodaja vrijednosnica.

Oporezivanje dobiti i obračunske plaće

1) Stopa saveznog poreza na dobit iznosi 40%.

Željeznička transportna poduzeća i poduzeća poštansko-telegrafsko-telefonskog saobraćaja ne će plaćati porez na dobit za pokriće potreba Federacije.

2) Željeznička transportna poduzeća koja ostvaruju dobit uplaćivat će od ostvarene dobiti:

a) 36% u fond za pokriće gubitaka željezničko-transportnih poduzeća; i

b) 35% u investicioni fond Zajednice željezničkih poduzeća.

Uplate prema prethodnom stavu vrše se prije svakog oporezivanja dobiti.

3) Obračunske plaće za izračunavanje dobiti po pojedinim grupama privrednih organizacija iznose, i to:

		Mjesečno dinara	Na sat dinara
I.	grupa	10.800	52
II.	"	9.900	48
III.	"	8.100	39
IV.	"	7.650	37
V.	"	7.290	35
VI.	"	6.850	33
VII.	"	6.650	32
VIII.	"	6.450	31

U I. grupu ulaze:

projektantske organizacije kao samostalna privredna poduzeća i samostalni pogoni.

U II grupu ulaze:

instituti, konstrukcioni i drugi biroi koji posluju kao samostalne organizacije, ili samostalni pogoni, poduzeća za zračni saobraćaj, novinarska poduzeća (osim štamparija) i radio-stanice.

U III. grupu ulaze:

rudnici ugljena sa jamskim radom, poduzeća i rudnici obojene metalurgije sa jamskim radom (osim bakra i aluminija), izdavačka poduzeća (izuzev štamparija) i vanjsko-trgovinska poduzeća.

Radi izuzetno teških uvjeta rada, narodni odbor kotara može rudniku ugljena „Raša” i rudniku i to-pionici žive „Idrija” povećati iznose obračunskih plaća za 13%.

U IV. grupu ulaze:

poduzeća za proizvodnju i raspodjelu električne energije, željezare, poduzeća i rudnici bakra i aluminija bez dnevnog kopa, rudnici nemetala sa jamskim radom, metaloprerađivačka poduzeća industrije metala osim poduzeća metalne galanterije sa serijskom proizvodnjom, poduzeća za proizvodnju fotokemijskog i optičkog materijala, poduzeća za brodogradnju, elektroindustrijska poduzeća, poduzeća velikokemijske industrije, tutkala, alkaloida i nikotina, poduzeća grafičke industrije, poduzeća filmske industrije, poduzeća za pomorski i riječni saobraćaj, turističke agencije i zanatstva i vanjsko-trgovinska poduzeća.

U V. grupu ulaze:

plinare i koksare, poduzeća za proizvodnju i preradu nafte, poduzeća za preradu katrana, industrije boja i lakova, poduzeća industrije kože, poduzeća industrije gume, pekare i klaonice, poduzeća za istražne radove, eksploatacija željeznica, luke i skladišta, poduzeća za javni međunarodni i gradski saobraćaj i poštansko-telegrafsko-telefonski saobraćaj, poduzeća trgovine na veliko, poduzeća trgovine na malo industrij-skim proizvodima (izuzev duhana).

U VI. grupu ulaze:

dnevni kopovi rudnika ugljena, željeza, obojene metalurgije i nemetala, kamenolomi sa obradom kamena, tvornice cementa, tvornice elektroporculana, vatro-stalnog materijala, stakla, keramike i porculana, poduzeća za proizvodnju papira, građevinska poduzeća, transportna poduzeća i pogoni za utovar i istovar u riječnim pristaništima i željezničkim stanicama, ugostiteljska poduzeća, šumarstva.

U VII. grupu ulaze:

poduzeća metalne galanterije sa serijskom proizvodnjom, poduzeća farmaceutske i ostale kemijske industrije, poduzeća drvene industrije za finalnu proizvodnju i za impregnaciju pragova, konfekcijska poduzeća osim lake konfekcije, poduzeća industrije obuće, poduzeća kožne galanterije, šećerane, solane, pivare i mlinovi, vodoprivredna poduzeća i poduzeća ostale trgovine na malo.

U VIII. grupu ulaze:

poduzeća za proizvodnju građevinskog materijala, pilane i poduzeća za proizvodnju šibica, poduzeća za preradu papira, poduzeća ostale tekstilne industrije, poduzeća ostale prehrambene industrije, poduzeća duhanske industrije, poljoprivrede, poduzeća za komunalnu djelatnost osim gradskog saobraćaja, poduzeća za kulturno-socijalnu djelatnost, sva ostala poduzeća.

Za željezničko-transportna poduzeća kao i za poduzeća poštansko-telegrafsko-telefonskog saobraćaja obračunske plaće formirat će se po posebnim propisima.

Ovlašćuje se Savezno izvršno vijeće da za vojna poduzeća može propisati posebne dodatke na obračunske plaće.

PLAĆE

1) Narodni odbor kotara (grada, gradske općine sa posebnim pravima), određuje u svom društvenom planu koji se dio dobiti koji ostaje privrednoj organizaciji može najviše upotrebiti za fond plaća. Ovaj iznos ne može biti veći od iznosa koji se dobiva kada se na dobit privredne organizacije, po odbitku saveznog i republičkog poreza na dobit i iznosa za rezervni fond primijeni slijedeća skala:

Ako dio dobiti poslije saveznog i republičkog oporezivanja i izdvajanja rezervnog fonda iz nosi u postocima od obračunskog fonda plaća

Iznos koji se društvenim planom kotara može predvidjeti da privredna organizacija može upotrebiti na plaće

na	10 %	100 %	100 %	na višak preko	10—15 %
„	15 %	90 % + 70 %	100 % + 58 %	„ „ „	15—20 %
„	20 %	82 % + 49 %	90 % + 58 %	„ „ „	20—25 %
„	25 %	75 % + 42 %	82 % + 49 %	„ „ „	25—30 %
„	30 %	70 % + 35,5 %	75 % + 42 %	„ „ „	30—35 %
„	35 %	65 % + 31 %	70 % + 35,5 %	„ „ „	35—40 %
„	40 %	61 % + 29 %	65 % + 31 %	„ „ „	40—45 %
„	45 %	57 % + 28 %	61 % + 29 %	„ „ „	45—50 %
„	50 %	54 % + 27 %	57 % + 28 %	„ „ „	50—55 %
„	55 %	51,1 % + 25,5 %	54 % + 27 %	„ „ „	55—60 %
„	60 %	49 % + 24 %	51,1 % + 25,5 %	„ „ „	60—65 %
„	65 %	47 % + 23 %	49 % + 24 %	„ „ „	65—70 %
„	70 %	45,5 % + 22 %	47 % + 23 %	„ „ „	70—75 %
„	75 %	44 % + 21,5 %	45,5 % + 22 %	„ „ „	75—80 %
„	80 %	43 % + 21 %	44 % + 21,5 %	„ „ „	80—90 %
„	90 %	40 % + 20,5 %	43 % + 21 %	„ „ „	90—100 %
„	100 %	38 % + 13 %	40 % + 20,5 %	„ „ „	100—120 %
„	120 %	34 % + 10 %	38 % + 13 %	„ „ „	120—160 %
„	160 %	28 % + 6 %	34 % + 10 %	„ „ „	160—200 %
„	200 %	24 % + 2 %	28 % + 6 %	„ „ „	200—300 %
„	300 %	17 % + 1 %	24 % + 2 %	„ „ „	300 %

U iznos obračunskog fonda plaća ne ulaze u ovom slučaju iznosi nagrada učenika u privredi.

2) U privrednoj organizaciji čije poslovanje iziskuje veće izdatke na dnevnice za službena putovanja i za terenske dodatke od onih koje ona može pokriti iz fonda plaća, narodni odbori kotara (grada, gradske općine sa posebnim pravima) može odobriti da viškove ovakvih izdataka isplaćuje iz sredstava na samostalnom raspolaganju. Iznos koji privredna organizacija može po ovom osnovu utrošiti utvrdit će se u postotku od obračunskog fonda plaća.

Dnevnice za službena putovanja i dio plaća dopisnika u inozemstvu iznad odgovarajućih plaća u zemlji koje novinska poduzeća isplaćuju u svojoj novinsko-izdavačkoj djelatnosti smatrat će se kao materijalni trošak.

STOPE POREZA NA DOHODAK

1) Osnovni porez na dohodak od poljoprivrede razrezivat će se po stopi od 6%.

2) Osnovni porez na dohodak od samostalnih zanimanja i imovine razrezivat će se po stopi od 6—8%.

U okviru stopa iz prethodnog stava republičkim propisima odredit će se stopa osnovnog poreza na dohodak od samostalnih zanimanja.

3) Na upotrebu tuđe radne snage plaćat će se porez po stopi od 5% od porezne osnovice za svakoga radnika u toku jedne godine (radnik-godina).

RENTA

Ovlašćuju se narodne republike da mogu u svojim društvenim planovima propisati obavezu plaćanja rente za svaku privrednu organizaciju koja ima povoljnije prirodne uvjete za ostvarivanje veće dobiti nego što ih ima druga privredna organizacija iz iste privredne grane ili iste grupe privrednih organizacija.

Kao obveznici za plaćanje rente mogu se predvidjeti:

- hidroelektrane;
- rudnici ugljena;
- poduzeća za proizvodnju sirove nafte;
- rudnici željeza;
- rudnici obojenih metala;
- rudnici nemetala;

- poduzeća za proizvodnju cementa; i
- tvornice šećera.

UČEŠĆE NARODNE REPUBLIKE U PRIHODIMA KOTARA, GRADA I GRADSKJE OPĆINE SA POSEBNIM PRAVIMA

Ovlašćuju se narodne republike i autonomne jedinice da mogu u svojim društvenim planovima predvidjeti učešće u ukupnim prihodima koji pripadaju kotaru, gradu i gradskoj općini sa posebnim pravima.

DOPRINOS ZA SOCIJALNO OSIGURANJE

Doprinos za socijalno osiguranje uplaćuje se po stopi od 45% od iznosa isplaćenih plaća.

Na fond plaća sezonskih radnika poljoprivrednih dobara uplaćivat će se doprinos za socijalno osiguranje po stopi koju propiše narodna republika.

Novinska poduzeća plaćaju doprinos za socijalno osiguranje na plaće dopisnika u inozemstvu:

a) po stopi od 45% od iznosa plaće koju bi dopisnici imali kada bi bili sa službom u zemlji;

b) po stopi od 13½% na razliku između plaća koje dopisnici imaju u inozemstvu, preračunatih u dinare po službenom tečaju, i plaća koje bi imali kada bi bili sa službom u zemlji, na teret materijalnih troškova (za lokalni fond socijalnog osiguranja, za zdravstvenu zaštitu).

UPLATA AMORTIZACIJE I KORIŠTENJE SREDSTAVA AMORTIZACIONOG FONDA

1) U 1954. godini amortizacija će se uplaćivati po stopama koje su propisane Privremenom odlukom Saveznog izvršnog vijeća o stopama amortizacije osnovnih sredstava privrednih organizacija („Službeni list FNRJ“, br. 52/53).

2) Privredne organizacije željezničkog saobraćaja, poduzeća grafičke industrije i novinska poduzeća uplaćivat će u 1954. godini 60% od propisane amortizacije za zamjenu.

3) Ovlašćuju se narodne republike da propiše: a) da poljoprivredna dobra mogu u 1954. godini, a najduže u trajanju od tri godine, uplaćivati umanjenu amortizaciju za zamjenu;

b) postotak od prodajne cijene drveta na panju koji šumska gospodarstva mogu upotrebiti za amortizaciju.

4) Dio amortizacionog fonda za zamjenu privredne organizacije mogu slobodno koristiti samo za zamjenu postojećih, fizički dotrajalih osnovnih sredstava.

DEVIZNO POSLOVANJE

1. Radi osiguranja deviznih sredstava za plaćanje državnih obaveza u inozemstvu, uvoza za potrebe narodne obrane, opreme za ključne objekte zaključene do 31. prosinca 1953. i državnih nerobnih izdataka, osniva se Centralni devizni fond.

U korist Centralnog deviznog fonda dužni su ustupiti od primljenih deviza Narodnoj banci po službenom tečaju:

a) izvoznici obojenih metala, rezane građe, šumskih proizvoda, vune, kudjelje i kućine, sirove i suhe kože svih vrsta, duhana i poljoprivrednih artikala (osim žitarica) — 60%;

b) izvoznici žitarica — 100%;

c) izvoznici svih ostalih proizvoda — 20%;

d) trgovinska poduzeća kada vrše poslove izvoza u svoje ime i za svoj račun, odnosno kada ostvaruju devizna sredstva svojim redovnim poslovanjem sa inozemstvom — 60%;

e) građevinske privredne organizacije — 20%.

Turistički biroi i ugostiteljska poduzeća, transportne i druge uslužne privredne organizacije (privredne organizacije koje se bave špediterskim uslugama, osiguranjem, kvalitativnim i kvantitativnim prijemom robe, pomorske agencije i PTT) raspolazu cjelokupnim iznosom deviza ostvarenih vlastitom djelatnošću.

2. Iz sredstava Centralnog deviznog fonda upotrebit će se 12% za plaćanje opreme za ključne objekte koja je zaključena do 31. prosinca 1953., a ostatak sredstava služiti će za pokriće državnih obaveza, potreba narodne obrane i državnih nerobnih izdataka.

3. Kupovanje deviza za uvoz robe i plaćanja usluga, izuzev plaćanja iz sredstava Centralnog deviznog fonda, vrši se na redovnim i izvanrednim sastancima deviznog obračunskog mjesta. Na redovnim sastancima deviznog obračunskog mjesta kupuju devize uvoznici sirovina, pomoćnih materijala i proizvoda osobne potrošnje. Na izvanrednim sastancima deviznog obračunskog mjesta devize kupuju uvoznici svih proizvoda metalo-prerađivačke industrije, brodogradnje i elektro-industrije kao i uvoznici opreme i materijala za investiciono održavanje.

4. Privredne organizacije prodavat će devize samo na redovnim sastancima obračunskog mjesta.

5. Ovlašćuje se Savezno izvršno vijeće da utvrdi iznos deviza koje će kupovati Narodna banka na redovnim sastancima obračunskog mjesta u svrhu prodaje uvoznicima na izvanrednim sastancima obračunskog mjesta.

6. Privredne organizacije dužne su da devize koje im ostaju za slobodno raspolaganje, upotrebe u roku od 30 dana od dana izvještaja Narodne banke o izvršenoj naplati deviza, bilo za vlastita plaćanja, bilo da ih u tome roku prodaju na redovnim sastancima obračunskog mjesta.

7. Ovlašćuje se Savezno izvršno vijeće da propisuje koeficijente, premije i carine za izvoz i uvoz robe i usluga, kao i način i uvjete njihove primjene.

8. Dobit ostvarena u deviznom poslovanju oporezuje se po stopi od 80%. Ovaj iznos poreza plaćaju privredne organizacije bilo da devize koriste za vlastita plaćanja, bilo da ih prodaju na obračunskom mjestu. Obavezi ovog plaćanja podleže poduzeća i kada vrše kompenzacione poslove.

Porez na dobit iz deviznog poslovanja ne će plaćati organizacije koje se bave prijevozom robe i putnika u međunarodnom saobraćaju (željeznice, pomor-

ski, riječni, zračni i cestovni saobraćaj, kao i poduzeća luka i skladišta). PTT služba plaća porez na dobit iz deviznog poslovanja na netto iznos ostvarenog deviznog priliva.

9. Privredne i zadružne organizacije, državni organi, ustanove i društvene organizacije mogu iz sredstava za investicije, kao i iz sredstava amortizacionih fondova, fondova za samostalno raspolaganje i drugih fondova nabavljati opremu i investicioni materijal iz inozemstva i plaćati usluge u inozemstvu do iznosa od 10% svih sredstava. Korisnici opreme čije se plaćanje vrši iz sredstava CDF-a, pored ovih 10%, mogu koristiti odgovarajući iznos dinarskih sredstava za plaćanje opreme koje se vrši iz sredstava CDF-a.

REGULIRANJE IZVOZA I UVOZA

1. Zabranjuje se izvoz slijedećih proizvoda i to:

— poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda: pšenice, ječma, raži, zobi, napolice, heljde, prosa, svih vrsta brašna, graha, soje, masti, masla, jestivog ulja, loja, sirove i suhe slanin, sala, riže, šećera, krvnog, košanog i ribljeg brašna, suncokreta, sjemena od bundeve, pamuka i konoplje;

— proizvoda prerade nafte: plinskog ulja, ulja za loženje, izuzev količina za snabdijevanje stranih brodova;

— proizvoda crne metalurgije: starog željeza, otpadaka od željeza, starog mašinskog liva, željezne rude i svih vrsta sirovog željeza;

— proizvoda obojene metalurgije: aluminijska u bloku, topljenog aluminijska, legura aluminijska, feromolibdena, selena, žute mjedi, otpadaka žute mjedi, strugotine žute mjedi, otpadaka bakra, strugotine bakra, bakarnih legura, otpadaka bakarnih legura i kalcijevog molibdena;

— proizvoda kemijske industrije: plavog kamena;

— proizvoda industrije kože: sirove krupne kože;

— proizvoda eksploatacije šuma: oblovin, janskog drveta, taninskog drveta kestena, ogrjevnog drveta četinar i kestena, celuloznog drveta četinar i tesanih hrastovih pragova.

2. Privredne organizacije mogu samo uz posebna odobrenja saveznog Sekretarijata za poslove narodne privrede izvoziti slijedeće proizvode:

— proizvode obojene metalurgije: elektrolitni bakar, rafinirano olovo, cink i cinkov prah, valjane proizvode bakra i bakarnih legura, kovane i vučene proizvode bakra, vučene proizvode bakarnih legura i golu bakarnu užad;

— proizvode kemijske industrije: kalciniranu sodu;

— proizvode od drveta: pragove svih vrsta osim tesanih hrastovih pragova, rezanu građu četinar i ekstrakt za štavljenje od kestena;

— poljoprivredne proizvode: rezance šećerne repe, mekinje, melasu, uljane pogače — šrot, sačmu, konje za rad i priplod i ždrebad.

Izvoz kukuruza mogu vršiti privredne organizacije koje za to ovlasti Savezno izvršno vijeće.

3. Uvoz za potrebe narodne obrane vršiti će se na slijedeći način:

(1) Iz sredstava Centralnog deviznog fonda: uvoz naoružanja i gotove opreme namijenjene za organski sastav Armije, opreme za vojnu privredu i ostale robe za potrebe Jugoslavenske narodne armije.

a) Uvoz naoružanja i gotove opreme namijenjene organskom sastavu Armije vrši se po službenom tečaju bez primjene uvoznog koeficijenta;

b) uvoz opreme za vojnu privredu vrši se po službenom tečaju uz primjenu koeficijenta 1,8 na službeni tečaj;

c) uvoz ostale robe za potrebe JNA vrši se po službenom tečaju na koji se primjenjuju odgovarajući uvozni koeficijenti;

(2) Uvoz reprodukcionog materijala za vojnu privredu vrši se po slobodno formiranom tečaju obračun-

skog mjesta uz primjenu odgovarajućih uvoznih koefficienata.

ODREĐIVANJE CIJENA

1. U 1954. godini određuju se cijene za slijedeće proizvode:

	Dinara za 1 tonu franko vagon
a) blister bakar	280.000
b) elektrolitni bakar	313.000
c) valjaonički bakar	336.000
d) staro željezo najbolje vrste	15.000

2. Ostaju na snazi rješenja kojima su određene cijene ili propisani uvjeti za formiranje cijena slijedećih proizvoda: žitarice, kruh, brašno, mast i ulje, šećer, lijekovi, so za ljudsku hranu, plinsko ulje, motorni benzin, petrolej za motore, petrolej za osvetljenje i duhanske preradevine.

3. Ovlašćuju se narodne republike da u svojim društvenim planovima odrede minimalne cijene drveta na panju, ispod kojih se ne smije prodavati drvo predviđeno za sječu.

Ostaju na snazi rješenja kojima su određene tarife u željezničkom saobraćaju i poštanskim uslugama, kao i rješenja o povlasticama.

Ovlašćuje se Savezno izvršno vijeće da prema potrebi mijenja navedena rješenja.

KONTINGENTIRANJE PROIZVODA ZA PRERADU U ZEMLJI

Određuju se za preradu u zemlji u 1954. godini slijedeći kontingenti bakra i to:

a) za preradu u valjaonicama — ukupno tona	17.000
b) blister bakar za proizvodnju plavog kamena — ukupno tona	3.600

Ovlašćuju se narodne republike da mogu ograničiti sječu drveta određivanjem kontingenata koji se može sjeći.

DOTACIJE PRIVREDI I SUBVENCIONIRANJE POTROŠNJE

U 1954. godini Federacija će dati:

1) Na ime dotacija privredi i to:

	milijuna din.
a) Jadranskoj linijskoj plovidbi — Rijeka — za pokriće gubitaka brzih direktnih linija obalne plovidbe i za povlastice koje se propisuju saveznom propisima	800
b) Jugoslavenskom riječnom brodarstvu — Beograd — za povlastice koje se propisuju saveznom propisima	42
c) Jugoslavenskom aerotransportu — za pokrivanje gubitaka zračnog saobraćaja	650
2) Na ime subvencije:	
a) za investicioni i reprodukcioni materijal za poljoprivredu	6.000
b) za limenu ambalažu i šećer i konzervnoj industriji	1.000
c) za ugljen za široku potrošnju	1.000
d) za popust na cijenama ugostiteljstva prilikom korištenja godišnjeg odmora radnika i službenika	600

Osim subvencija iz prethodnog stava isplaćivat će se i subvencije za čiju su isplatu predviđena sredstva u saveznom budžetu.

Savezno izvršno vijeće propisat će način davanja dotacija i subvencija držeći se okvira iz prethodnih stavova.

TREĆI DIO

SREDSTVA FEDERACIJE

SREDSTVA FEDERACIJE

U 1954. godini Federacija će raspolagati sredstvima od 262.037 milijuna dinara.

Ova sredstva Federacija će osigurati iz slijedećih izvora i to:

	milijuna din.
1. poreza na promet	97.296
2. poreza na dobit privrednih organizacija	61.590
3. zajma Federacije iz općeg investicionog fonda za savezne investicije	33.315
4. zajma Federacije iz općeg investicionog fonda za pokriće saveznih potreba izvan investicija	20.000
5. prihoda saveznih ustanova i nadležštava	9.036
6. dijela inozemnih sredstava i razlike u cijenama robe u prometu sa inozemstvom	40.800

B. UPOTREBA SREDSTAVA FEDERACIJE

Sredstva kojima raspolaže Federacija u 1954. godini utrošit će se na slijedeće potrebe:

	milijuna din.
1. narodnu obranu	164.000
2. dotacije i subvencije privredi:	
a) za investicije i reprodukcioni materijal za poljoprivredu	6.000
b) za limenu ambalažu i šećer u konzervnoj industriji	1.000
c) za ugljen za široku potrošnju	1.000
d) za popust na cijenama ugostiteljstva prilikom korištenja godišnjeg odmora radnika i službenika	600
e) Jadranskoj linijskoj plovidbi — Rijeka, za pokrivanje gubitaka brzih direktnih linija obalne plovidbe i za povlastice koje se propisuju saveznom propisima	800
f) Jugoslavenskom riječnom brodarstvu — Beograd, za povlastice koje se propisuju saveznom propisima	42
g) Jugoslavenskom aerotransportu za pokrivanje gubitaka zračnog saobraćaja	650
3. obaveze po unutrašnjim zajmovima i otplata strane nacionalizirane imovine	2.800
4. saveznu administraciju:	
a) investicije u administraciji	861
b) za prosvjetu i narodnu kulturu	519
c) za invalidnine ratnih vojnih invalida sa zdravstvenom zaštitom	9.597
d) za državnu upravu, sudstvo i tužništvo	8.855
e) za dotacije ustanovama sa samostalnim financiranjem i društvenim organizacijama	655
f) za budžetske obaveze iz ranijih godina	1.500
g) za budžetski rezervni fond	4.500
5. društvene rezerve	19.000
6. investicije Federacije	33.315
7. dotacije narodnim republikama:	
NR Makedoniji	2.660
NR Crnoj Gori	3.683

C. SAVEZNE INVESTICIJE

Sredstva za savezne investicije utrošit će se u 1954. godini za slijedeće radove i objekte:

	milijuna din.
1. Istražne radove:	
a) istražne radove na nafti, cinčanoj i kromnoj rudi u Crnoj Gori	1.000
b) rudarska, geološka i naučna istraživanja	1.370
c) studije, istraživanja i projektiranja dušičnog kombinata i rudnika ugljena na Kosovu	640
2. U industriji:	
— za izgradnju privredno značajnih objekata na području NR Makedonije i NR Crne Gore i to:	
a) u NR Makedoniji:	
aa) za hidroelektranu Mavrovo	3.200
ab) za hidroelektranu Vardar	100
ac) za željezaru — Skoplje	1.050
ad) za rudnik željeza — Kičevo	820
b) u NR Crnoj Gori:	
ba) za hidroelektranu — Gornja Zeta	3.700
bb) za željezaru Nikšić	4.000

— za izgradnju privredno značajnih objekata za privredu u FNRJ na području NR Srbije i to:

a) za rudnik i flotaciju bakarne rude, Majdanpek; za topionicu bakra i tvornicu sumporne kiseline, Bor; za tvornicu superfosfata, Prahovo i za željezničku prugu Brodice—Majdanpek	4.050
b) za tvornicu viskoze u Loznici	3.150
c) za termoelektranu Kolubara	1.000
3. U saobraćaju:	
a) za željezničku prugu Beograd—Bar	3.300
b) za željezničku prugu Knin—Zadar	500
c) za luku Ploče	300
d) za luku Bar	510
e) za most preko Save kod Beograda	840
f) za novi aerodrom u Beogradu	200
g) za nabavu aviona za međunarodni saobraćaj	1.020
h) za proširenje aerodroma u Beogradu	100
4. Investicije u zoni „B“ Slobodnog teritorija Trsta	1.000
5. Izgradnja zgrade Saveznog izvršnog vijeća u Novom Beogradu	965
6. Izgradnja stanova za potrebe službenika saveznih ustanova u Beogradu	500

PRILOG 1**UKUPNI DRUŠTVENI PROIZVOD, NACIONALNI DOHODAK I BILANCE****UKUPNI DRUŠTVENI PROIZVOD**

(U cijenama predviđenim u 1954. godini)

	Iznos			(u milijunima din.) Indeks		
	1952. 885.592*)	1953. 972.799	1954. 1,011.887	1952. = 100	1953. = 100	1954.
Ukupni društveni proizvod				110	114	104
U tome:						
Amortizacija	87.600	103.000	133.658	118	153	130
Nacionalni dohodak	797.992**)	869.799**)	878.229	109	110	101

*) U 1952. godini u poljoprivrednoj proizvodnji obračunat je rod prosječne godine pošto bi upoređenje sa proizvodnjom sušne godine dalo nerealan porast.

**) Upoređenje nacionalnog dohotka ne daje pravi odnos zbog niske amortizacije u 1952. i 1953. godini. Ako bi se primijenili kriteriji za izračunavanje amortizacije primijenjeni na 1954. godinu poslije popisa osnovnih sredstava, po odbitku novih objekata u 1953. i 1954. godini, onda bi kretanje nacionalnog dohotka izgledalo: 1952. = 100; 1953. = 110; 1954. = 114. Odnos 1954. prema 1953. godini iznosio bi 104.

UKUPNI DRUŠTVENI PROIZVOD PO STANOVNIKU

(u cijenama predviđenim u 1954. godini)

	Iznos			Indeks		
	1952.	1953.	1954.	1952. = 100 1953.	1953. = 100 1954.	1954.
Ukupni društveni proizvod (u milijunima dinara)	885.592	972.799	1,011.887	110	114	104
Broj stanovnika (u hiljadama)	16.729	16.991	17.267	102	103	102
Ukupni društveni proizvod po stanovniku (u dinarima)	52.938	57.254	58.602	108	111	102

NACIONALNI DOHODAK PO STANOVNIKU

(u cijenama predviđenim u 1954. godini)

	Iznos			Indeks		
	1952.	1953.	1954.	1952. = 100 1953.	1953. = 100 1954.	1954.
Nacionalni dohodak (u milijunima dinara)	797.992	869.799	878.229	109	110	101
Broj stanovnika (u hiljadama)	16.729	16.991	17.267	102	103	102
Nacionalni dohodak po stanovniku (u dinarima)	47.701	51.192	50.862	107	107	99

U smislu primjedbe na strani 1, kretanje nacionalnog dohotka po stanovniku izgledalo bi: 1952. = 100; 1953. = 108; 1954. = 110. Odnos 1954. prema 1953. godini iznosio bi 102.

UKUPNI DRUŠTVENI PROIZVOD PO OBLASTIMA

(u cijenama predviđenim u 1954. godini)

	Iznos			Indeks		
	1952.	1953.	1954.	1952. = 100 1953.	1953. = 100 1954.	1954.
Privreda — ukupno	885.592	972.799	1,011.887	110	114	104
Industrija	317.688	348.504	409.841	110	129	118
Poljoprivreda	312.212*)	357.442	323.217	115	104	90
Šumarstvo	28.909	25.432	23.745	88	82	93
Građevinarstvo	55.764	62.684	63.177	112	113	101
Saobraćaj	75.554	75.745	84.265	100	112	111
Trgovina	43.339	46.391	47.979	107	111	103
Ugostiteljstvo	11.586	12.665	13.693	109	118	108
Zanatstvo	40.540	43.936	45.970	108	113	105

*) Prosječna godina.

BRUTTO BILANCA

Sredstva		Rashodi		(u milijunima din.)
Akumulacija iz općedruštvenog sektora	330.530	I. Savezni budžet:		
Sredstva za amortizaciju	122.013	a) narodna obrana	164.000	
Porez na dohodak poljoprivrednika	32.000	b) administrativni dio	26.487	
Porez na dohodak zanatlija i ostalih zanimanja	4.694	c) dotacije i regresi privredi	10.092	
Porez na promet od zadruga i privatnih proizvođača	8.453	d) obaveze po unutrašnjim zajmovima i otplate nacionalizirane imovine	2.800	
Ostali budžetski prihodi:		e) društvene rezerve	19.000	
a) budžeta narodnih republika i narodnih odbora	6.052	II. Rezervni fond zajednice željezn. poduzeća	2.440*	
b) saveznog budžeta	9.036	III. Socijalno osiguranje	92.131	
Prihodi socijalnog osiguranja	10.034	IV. Budžeti narodnih odbora i narodnih republika (izvršenje 1953. godine)	82.546	
Inozemna sredstva i razlike u cijenama u prometu sa inozemstvom	66.700	V. Rezervni fondovi poduzeća	9.500	
Dospjeli anuiteti na bankarske kredite	3.000	VI. Sredstva za investicije i povećanje budžeta	241.526	
Povećanje rezervi DOZ-a	1.500			
Povećanje uloga na štednju	1.200			
Sredstva fonda za održavanje zgrada	5.300			
Ukupno	650.522			Ukupno 650.522

*) Umanjeno za 564 koliko iznosi doprinos za socijalno osiguranje pasivnih željezničkih transportnih poduzeća Novi Sad i Skoplje.

SREDSTVA ZA UKUPNE INVESTICIJE I POVEĆANJE BUDŽETA

	(u milijunima din.)
Akumulacija	82.613
Sredstva za amortizaciju	122.013
Dio inozemnih sredstava i razlika u cijenama robe u prometu sa inozemstvom	25.900
Sredstva fondova poduzeća	8.000
Dospjeli anuiteti	3.000
Povećanje rezervi DOZ-a	1.500
Povećanje uloga na štednju	1.200
Sredstva fonda za održavanje zgrada	5.300
Ukupno	249.526

Napomena:

- 1) Procjenjuje se da će se prenijeti iz 1953. godine oko 20 milijardi neutrošenih sredstava u 1954. godinu od kojih će se dio upotrebiti za investicije i povećanje budžeta.
- 2) Procjenjuje se da će sredstva zadruga i privatnih osoba iznositi u 1954. godini 32.500 milijuna, što je uzeto u obzir pri izradi bilance.

BILANCA PRIHODA I RASHODA FEDERACIJE

Sredstva		Rashodi		(u milijunima dinara)
Porez na promet proizvoda	97.296	Budžet	39.379	
Budžetski prihodi	9.036	Narodna obrana	164.000	
Zajam Federacije iz općeg investicionog fonda za savezne investicije	33.315	Rezerve	19.000	
Zajam Federacije iz općeg investicionog fonda za pokriće saveznih potreba izvan investicija	20.000	Investicije	33.315	
Dio inozemnih sredstava i razlika u cijenama robe u prometu sa inozemstvom	40.800	Dotacije:		
Dio dobiti	61.590	NR Makedoniji	2.660	
Ukupno	262.037	NR Crnoj Gori	3.683	
		Ukupno	262.037	

NR MAKEDONIJA

(u milijunima dinara)

Sredstva

Akumulacija	25.306
Porez na dohodak poljoprivrednih domaćinstava	1.700
Porez na dohodak zanatlija i ostalih zanimanja	223
Prihodi socijalnog osiguranja	527
Budžetski prihodi	373
Porez na promet od privatnih pro- izvođača i zadruga	300

Ukupno 28.429

Sredstva kojima ne raspolaže NR i NO

Kamati na osnovna sredstva	1.157
Kamati na obrtna sredstva	1.325
Porez na promet proizvoda	12.568
Dio dobiti	3.035
Rezervni fondovi poduzeća	579

Ukupno 18.664

Rashodi

Budžeti	7.770
Socijalno osiguranje	5.066

Ukupno 12.836

Sredstva koja ostaju republici	9.765
5% PPP	411
Rashodi	12.836
Dotacija	2.660

NR CRNA GORA

Sredstva

Akumulacija	3.920
Porez na dohodak poljoprivrednih domaćinstava	200
Porez na dohodak zanatlija i ostalih zanimanja	32
Prihodi socijalnog osiguranja	194
Budžetski prihodi	152
Porez na promet od privatnih pro- izvođača i zadruga	73

Ukupno 4.571

Sredstva kojima ne raspolaže NR i NO

Kamati na osnovna sredstva	395
Kamati na obrtna sredstva	283
Porez na promet proizvoda	864
Dio dobiti	593
Rezervni fondovi poduzeća	96

Ukupno 2.236

Rashodi

Budžeti	3.400
Socijalno osiguranje	2.354
Put Titograd—Petrovac	300

Ukupno 6.054

Sredstva koja ostaju Republici	2.335
5% PPP	36
Rashodi	6.054
Dotacija	3.683

ROBNO NOVČANA BILANCA ZA 1954. GODINU

(u milijunima dinara)

Red. broj	KUPOVNI FONDOVI	Ukupno	O d t o g a				Red. broj	ROBNI FONDOVI	Ukupno	O d t o g a			
			Radnici i slu- žbenici	Seljaci	Ostalo stanov- ništvo	Ustanove i podu- zeća				Radnici i slu- žbenici	Seljaci	Ostalo stanov- ništvo	Ustanove i podu- zeća
I. Socijalistički sektor							I. Socijalistički sektor						
395.160													
II. Međusobni odnosi							Prehrambeni proizvodi						
33.700													
Svega:							poljoprivredni						
428.860							82.000						
253.350							44.000						
138.395							17.500						
37.115							6.000						
—							14.500						
							prehrambena						
							49.000						
							36.800						
							6.200						
							2.500						
							3.500						
III. Povećanje potro-							Industrijska roba						
šačkog kredita							(sa lijekovima,						
4.000							knjigama i novi-						
4.000							nama)						
—							289.000						
—							117.350						
1500							105.995						
							17.115						
							33.500						
IV. Inozemni turizam							Ugostiteljstvo						
1.500							46.000						
—							28.000						
—							11.500						
—							4.500						
—							2.000						
—							Svega I:						
—							466.000						
52.000							226.150						
—							141.195						
—							30.115						
52.000							53.500						
—													
5.500							II. Trg						
—							33.700						
5.500							27.700						
—							—						
—							6.000						
—							—						
52.000							Ukupno I + II:						
—							499.700						
—							253.850						
52.000							141.195						
—							36.115						
—							53.500						
491.860							Višak robe + 7.840						
257.350													
143.895													
37.115													
53.500													

PRIHODI I RASHODI STANOVNIŠTVA 1953. I 1954. GODINE

PRIHODI	Procjena realizacije 1953.	Predviđeno za 1954.	RASHODI	Procjena realizacije 1953.	Predviđeno za 1954.
I. Socijalistički sektor			I. Socijalistički sektor		
1. Plaće i zarade	225.027	237.000	1. Budžetska davanja	36.556	38.440
2. Socijalna davanja	94.000	92.000	2. Saobraćaj i PTT	21.356	22.000
3. Novčana primanja SRZ	9.362	9.000	3. Komunalne usluge	6.644	9.500
4. Otkup	90.105	84.000	4. Zanatstvo i usluge	7.105	7.500
5. Zanatstvo	14.645	16.000	5. Kulturno-zdrav. del.	8.079	8.500
6. Prevoznicičke usluge	9.644	10.000	6. Štednja	6.795	7.400
7. Štednja i zajmovi	10.406	10.000	Svega I:	86.535	93.340
8. Putni i selidbeni troškovi	14.000	14.500	II. Međusobni odnosi		
9. Neraspoređeni rashodi	15.794	16.000	1. Plaće i zarade	280	300
Svega I:	482.983	488.500	2. Zanatstvo i usluge	16.000	17.000
II. Međusobni odnosi			3. Prijevoz	600	650
1. Plaće i zarade	280	300	4. Zakupi i stanarine	1.300	1.350
2. Zanatstvo i usluge	16.000	17.000	5. Rashodi na prod. stv.	5.000	4.600
3. Prevoznicičke usluge	600	650	Svega II:	23.180	23.900
4. Zakupi i stanarine	1.300	1.350	Ukupno I + II:	109.715	117.240
5. Međusob. prodaja stvari	5.000	4.600	Kupovni fond I:	396.448	395.160
6. Trg	35.000	33.700	Kupovni fond II:	35.000	33.700
Svega II:	58.180	57.600	Svega:	431.448	428.860
Ukupno I + II:	541.163	546.100			

PRIHODI I NEROBNI RASHODI STANOVNIŠTVA ZA 1954. GODINU

(u milijunima dinara)

Red. broj	P R I H O D I	Ukupno	O D T O G A			Red. broj	N E R O B N I R A S H O D I	Ukupno	O D T O G A		
			Radnici i službe- nici	Seljaci	Ostalo stanov- ništvo				Radnici i službe- nici	Seljaci	Ostalo stanov- ništvo
I. Socijalistički sektor											
1.	Plaće i zarade	237.000	191.000	46.000	—	1.	Plaće i zarade	38.440	1.200	31.840	5.400
2.	Socijalna davanja	92.000	78.000	14.000	—	2.	Saobraćaj i PTT	22.000	11.500	9.500	1.000
3.	Novčana primanja SRZ	9.000	—	9.000	—	3.	Komunalne usluge	9.500	7.300	960	1.240
4.	Otkup. polj. proizv.	84.000	—	84.000	—	4.	Zanatstvo	7.500	3.750	3.375	375
5.	Zanatstvo	16.000	—	—	16.000	5.	Kultur. zdrav. djelat.	8.500	5.000	2.550	750
6.	Prevozničke usluge	10.000	—	7.150	2.850	6.	Štednja	7.400	5.920	740	740
7.	Štednja i zajmovi	10.000	8.000	1.000	1.000						
8.	Putni i selidbeni troškovi	14.500	14.500	—	—	Svega I:		93.340	34.870	48.965	9.505
9.	Ostalo	16.000	3.000	—	13.000						
Svega I:		488.500	294.500	161.150	32.850						
II. Međusobni odnosi											
1.	Plaće i zarade	300	300	—	—	1.	Plaće i zarade	300	300	—	—
2.	Zanatstvo i usluge	17.000	2.500	1.000	13.500	2.	Zanat. i usluge	17.000	8.100	7.600	1.300
3.	Prevozničke usluge	650	—	150	500	3.	Prevozničke usluge	650	420	110	120
4.	Zakupi i stanarine	1.350	810	—	540	4.	Zakupi i stanarine	1.350	1.270	—	80
5.	Međusob. prod. stvari	4.600	2.300	920	1.380	5.	Rashodi na kupov.	stanovnika	4.600	2.100	1.850
6.	Trg	33.700	—	33.700	—	Svega II:					
Svega II:		57.600	5.910	35.770	15.920	Ukupno I + II:		117.240	47.060	58.525	11.655
Ukupno I + II:		546.100	300.410	196.920	48.770	Kupovni fond I		395.160			
						Kupovni fond II		33.700			
						Svega:		428.860	253.350	138.395	37.115

PRILOG 2

INVESTICIJE
(SA OBRAZLOŽENJEM)

SAVEZNE INVESTICIJE

Prema prijedlogu Društvenog plana za 1954. godinu Federacija će financirati sljedeće investicije:

- 1) Izgradnja privredno značajnih objekata na području NR Makedonije i Crne Gore čime Federacija pomaže privredni razvoj ovih republika

Predviđeni objekti

NR Makedonija

	U 1954. god.	Poslije 1954. potrebno (procjena)
— Hidroelektrana — Mavrovo	3.200	7.100
— Studije za izgradnju novih hidroelektrana	100	—
— Željezara — Skoplje (Od toga u 1954. g. 150 milijuna dinara za stambenu izgradnju)	1.050	63.000
— Rudnik željeza — Kičevo	820	8.700

NR Crna Gora

— Hidroelektrana Gornja Zeta	3.700	9.500
— Željezara — Nikšić	4.000	7.000
- 2) Federacija preuzima financiranje istražnih radova na području Crne Gore i Kosova, kao i posebna rudarska, geološka i naučna istraživanja. U ovu svrhu predviđaju se:
— Studije, istraživanja i projektiranje za eksploataciju ugljenog bazena na Kosovu (rudnik, prerada ugljena, termoelektrana, tvornica dušičnih gnojiva)	640	—
— Istražni radovi na nafti, metalima i nemetalima u NR Crnoj Gori	1.000	—
— Ostala rudarska, geološka i tehnološka istraživanja kao i ostala naučna istraživanja	1.370	—
- 3) Pošto su sredstva za investicije na području NR Srbije u prijednom periodu zaostajala, Federacija će financirati izgradnju sljedećih privredno značajnih objekata na području NR Srbije. Ovi objekti predstavljaju prvostepeno važne objekte i za cijelu privredu FNRJ
- Objekti su sljedeći:
— Rudnik bakarne rude Majdanpek i u vezi s tim topionica bakra i tvornica sumporne kiseline u Boru. Tvornica superfosfata u Prahovu i željeznička pruga Brodice—Majdanpek	4.050	24.000
— Tvornica viskoze u Loznici
(Od toga u 1954. godini 240 milijuna dinara za stambenu izgradnju).	3.150	15.000
— Termoelektrana Kolubara	1.000	2.900
- 4) U oblasti saobraćaja Federacija će financirati željezničku magistralu Beograd—Bar zajedno sa lukom Bar, kao i manje investicije za zračni saobraćaj i most preko Save u Beogradu.

Objekti su sljedeći:

	U 1954. god.	Poslije 1954. potrebno (procjena)
— Željeznička pruga Beograd—Bar	3.300	75.700
— Željeznička pruga Knin—Zadar	500	4.200
— Luka Bar	510	7.000

— Luka Ploče	300	6.200
— Proširenje aerodroma — Beograd	100	100
— Novi aerodrom u Beogradu	200	2.400
— Nabava aviona za međunarodni saobraćaj	1.020	1.020
— Most preko Save u Beogradu	840	760

- 5) Za investicije u zoni „B“ Slobodnog Teritorija Trsta predviđa se 1.000 —

- 6) Federacija će za potrebe saveznih ustanova financirati izgradnju zgrade Saveznog izvršnog vijeća u Novom Beogradu u iznosu od 965 —
- Izgradnju stanova za potrebe službenika saveznih ustanova u iznosu od 500 —

Savezne investicije iznose ukupno 33.315 234.580

OBRAZLOŽENJE
predloženih investicija

INDUSTRIJA

1) Narodna Republika Makedonija

Izgradnjom nove industrije u NR Makedoniji (Tvornica cementa Usje, Željezara Skoplje, kromni kombinat Jogunovci i dr.), potrošnja električne energije iznositi će u 1960. godini oko 550 milijuna kWh. Sadržaj proizvodnja električne energije u NR Makedoniji dostiže 65 milijuna kWh, a izgradnjom HE Mavrovo povećava se za 800 milijuna kWh. Pored toga treba izgraditi HE Crna Reka ili HE Vardar ili HE Drim sa oko 250 milijuna kWh, čime će se osigurati proizvodnja od oko 600 milijuna kWh.

HE Mavrovo. — Nalazi se u izgradnji i zaključno sa 1953. godinom utrošeno je oko 8 milijardi dinara. Prva dva agregata od 70 MW snage ići će u pogon u toku 1955., a drugi agregat tokom 1957. Ukupna snaga iznositi će 152 MW.

Za radove u 1954. godini predviđa se 3.200 milijuna dinara, a poslije 1954. godine još 7.100 milijuna dinara.

Studije i istraživanja za izgradnju nove hidroelektrane

U 1954. godini nastavljaju se studije i istraživanja u svrhu izbora najpovoljnije lokacije za izgradnju jedne od navedene tri hidroelektrane. U tu svrhu predviđeno je 100 milijuna dinara. Cijeni se da će kapacitet ove hidrocentrale iznositi oko 250 milijuna kWh.

Željezara Skoplje i rudnik Kičevo. — Željezara Skoplje i rudnik Kičevo nalaze se u fazi studija, istraživanja, projektiranja i pripremnih radova. U tu svrhu se u 1954. godini predviđa za Željezaru Skoplje 1.050, a za rudnik Kičevo 820 milijuna dinara.

Kapacitet željezare iznositi će 450.000 tona sirovog čelika, a predviđa se da će izgradnja koštati poslije 1954. godine još oko 63 milijarde dinara. (Ukoliko rezerve „A“ i „B“ željezne rude u Makedoniji osiguraju ovaj kapacitet. U protivnom smanjit će se kapacitet željezare). Za rudnik željeza Kičevo koji odgovara prednjem kapacitetu željezare bit će potrebno poslije 1954. godine još oko 8,7 milijardi dinara investicija.

Predviđa se da željezara ide u pogon postepeno od 1957. do 1960. Snabdijevanje koksom predviđa se prvenstveno na bazi domaćeg ugljena.

Predviđa se da će proizvodnja željezare iznositi 320.000 tona limova, od toga 50% debelih i srednjih i 50% tankih i finih limova. Na taj način otklonilo bi se usko grlo u sortimanima, koje će postojati do dovršenja objekata crne metalurgije koji su sada u izgradnji.

2) Narodna Republika Crna Gora

HE Gornja Zeta. — Po konačnoj izgradnji postrojenja će imati instaliranu snagu od 264 MW, sa kapacitetom od oko 1 milijarde kWh. Izgradnja do konačnog kapaciteta bit će vršena u etapama. Izgradnja I. etape instalirane snage 70 MW, sa godišnjom proizvodnjom od oko 300 milijuna kWh zadovoljit će potrebe NR Crne Gore do 1960. Izgradnja II. etape do punog kapaciteta snage 264 MW i sa proizvodnjom od oko 1 milijarde kWh dolazi u obzir poslije 1960.

U 1955. godini predviđa se da će ići u pogon HE Liverovići sa 8 MW, a prva etapa sa instaliranom snagom od 70 MW predviđa se da će ići u pogon 1957. Objekat je u izgradnji i zaključno sa 1953. godinom utrošeno je 2,8 milijarde dinara.

Za nastavak radova u 1954. god. predviđa se 3.700 milijuna dinara, a do završenja I. etape potrebno je još oko 9.500 mil. dinara.

Željezara Nikšić. — Objekat je u izgradnji a kapacitet željezare iznositi će:

sirovog čelika SM	80.000 t
sirovog el. čelika	57.000 t
teškog i valjanog profila	33.360 t
srednjeg i lakog profila	14.800 t
tankih limova	15.000 t
hladno valjanih traka	12.000 t
vučenog čelika	15.000 t
čeličnog liva	4.000 t

Željezara će se snabdijevati sirovim željezom iz Zenice, električnom energijom iz hidroelektrane Gornja Zeta, ugljenom iz rudnika Breze i Plevanja, a proizvodnja naročito visoko i nisko legiranih i specijalnih vrsta čelika pokrivati će potrebu u zemlji na sortimanima koji se sada uvoze.

Do zaključno 1953. godine utrošeno je 10 milijardi dinara.

Za nastavak radova u 1954. godini predviđa se 4.000 milijuna dinara, a do dovršenja bit će potrebno još oko 7.000 milijuna dinara.

Predviđa se da će Željezara biti puštena u pogon postepeno od 1956. do 1958.

Rudnik ugljena na Kosovu i izgradnja industrije na bazi prerade lignita. — Na Kosovu je otkriveno dosada najveće nalazište lignita u zemlji. Dosada utvrđene rezerve bušenjem prelaze 6 milijardi tona, a vjerovatno rezerve bit će još daleko veće. Veći dio ove količine ugljena može se otkopavati pod vrlo povoljnim uvjetima eksploatacije dnevnim kopom sa masovnom proizvodnjom od nekoliko milijuna tona ugljena godišnje.

Ovaj ugljeni bazen predstavlja za Autonomnu Oblast Kosova i Metohije sirovinsku bazu na kojoj se može razviti vrlo rentabilna i za cijelu državu važna industrija.

Pored rudnika ugljena, predviđaju se i instalacije za oplemenjivanje i preradu ugljena, zatim postrojenja za proizvodnju amonijevih umjetnih gnojiva i kalorična centrala koja bi mogla proizvoditi vrlo jeftinu električnu energiju korištenjem otpadnog ugljena.

U toku su istražni radovi, i to geološki, rudarski kao i tehnološki, na temelju kojih bi se moglo pristupiti određivanju tehnoloških procesa navedene industrije.

Za produženje istražnih i pripremnih radova u 1954. godini predviđa se 640 milijuna dinara.

Rudarski istražni radovi u NR Crnoj Gori. — Već nekoliko godina vrše se rudarski istražni radovi na istraživanjima nafte, metala i nemetala u NR Crnoj Gori sa pozitivnim rezultatima. Potrebne su daljnje investicije za rudarska i geološka istraživanja, a osobito metala na području Mojkovca i Plevanja kao i za produženje bušenja na istraživanju nafte, u revirima Ulcinj, Crmnica i Petrovac na Moru.

Za produženje istražnih radova u 1954. godini predviđa se 1.000 milijuna dinara.

Investicije u vezi otvaranja rudnika Majdanpek. — Projekat Majdanpeka obuhvaća otvaranje i izgradnju rudnika i flotacije u Majdanpeku, gdje će se prerađivati 3,6 milijuna tona rude godišnje, izgradnju nove topionice bakra i tvornice sumporne kiseline u Boru, iz kojih će se dobivati 55.000 tona bakra i 230.000 tona sumporne kiseline godišnje i tvornicu superfosfata u Prahovu, u kojoj će se na bazi sumporne kiseline iz Bora, proizvoditi 575.000 tona superfosfata godišnje.

Realizacijom ovog projekta postiže se slijedeće: Povećava se proizvodnja bakra od sadašnjih 32.000 tona na 55.000 tona godišnje, jer će se u Majdanpeku proizvoditi oko 25.000 tona bakra godišnje;

Dobiva se novih 230.000 tona sumporne kiseline, a na bazi borskih i majdanpečkih koncentrata iz topioničkih plinova, koja se dosada nije proizvodila iz postojeće topionice bakra u Boru. Ovom količinom sumporne kiseline, dobivene vrlo ekonomično, osigurava se fabrikacija superfosfata — umjetnog gnojiva u svrhu unapređenja poljoprivrede;

Osiguravaju se bakrom novoizgrađeni domaći kapaciteti, t. j. valjaonica bakra i bakrenih legura Sevojno i tvornica kablova u Svetozarevu;

Ukupna vrijednost nove proizvodnje bakra i superfosfata po današnjim cijenama na svjetskom tržištu penje se od sadanjih 5,3 milijarde dinara na 15,6 milijardi dinara, odnosno povećava za 10,3 milijardi dinara;

Završavanjem ključnih objekata (Sevojno, Svetozarevo) i izgradnjom Majdanpeka, znatno će se povećati izvoz bakra, bakarnih valjaoničkih proizvoda i kablova. Poslije punog korištenja domaćih kapaciteta, pored 12.000 tona bakra, moglo bi se izvesti i valjaoničkih proizvoda i kablova u vrijednosti od 10,5 milijardi dinara, što ukupno sa bakrom čini oko 12,7 milijardi dinara. Stvarni efekat ovog projekta na izvoz bit će veći, jer će se uslijed korištenja superfosfata povećati prinos po hektaru poljoprivrednih proizvoda, tako da će se jedna količina poljoprivrednih proizvoda moći također izvoziti.

Za izvođenje radova u 1954. godini predviđa se 4.050 milijuna dinara i do završenja predviđa se da će biti potrebno još oko 24.000 milijuna dinara. U okviru sredstava za 1954. godinu predviđa se i puštanje u eksploataciju željezničke pruge Brodice—Majdanpek, s tim da se potpuno dovrši u 1955. godini.

Za nastavak izgradnje i uspostavljanje saobraćaja na željezničkoj pruzi Brodice—Majdanpek predviđa se u 1954. godini 750 milijuna dinara u svrhu prijevoza materijala za građenje i opreme za rudnik bakra Majdanpek. Prema zaključenim ugovorima, proizvodnja počinje 1957. godine, a u cjelini postiže se 1960. godine.

Tvornica viskoze. — Ova tvornica proizvodit će:

Umjetna vlakna pamučnog tipa	10.800 t/god.
Umjetna vlakna vuneno tipa	5.400 "
Svilu	3.200 "
Kord za auto i velo gume	720 "
Celofan	540 "

Izgradnjom ovog objekta smanjit će se naš uvoz u tekstilnim sirovinama za oko 26% odnosno oko 7.300 milijuna deviznih dinara ili 24 milijuna dolara godišnje. Pored toga, na ovaj način djelomično se smanjuje i uvoz skupe vune, pamuka i svile i primjenjuju se jeftiniji produkti viskoze, što će utjecati na pojeftinjenje tekstilnih proizvoda.

Osnovna sirovina za ovu proizvodnju — celuloza — osigurana je iz domaćih izvora preradom bukovog drveta.

Za izvođenje radova u 1954. godini predviđa se 3.150 milijuna dinara, a do završenja predviđa se da će biti još potrebno oko 15 milijardi dinara. Prema zaključenim ugovorima, puni kapaciteti postižu se u 1956. godini.

Termoelektrana Kolubara. — Termoelektrana Kolubara već je u izgradnji sa instaliranim kapacitetom od 60 MW i godišnjom proizvodnjom od 250 milijuna kWh.

Iz saveznih sredstava predviđa se financiranje proširenja ove termoelektrane sa kapacitetom od još 60 MW i kapacitetom proizvodnje od 250 milijuna kWh.

Nakon dovršenja, elektrana će imati kapacitet od 120 MW instalirane snage i proizvodnju od 500 milijuna kWh.

Povećanje kapaciteta ove elektrane nužno se nameće zbog što bržeg saniranja energetske situacije i zadovoljenja očekivanog porasta potrošnje u NR Srbiji, nastalog u vezi izgradnje rudnika Majdanpek. Osim toga, izgradnjom termoelektrane Kolubara sa proširenjem od 60 MW postiže se u kraćem roku zadovoljenje potreba električne energije nego što bi to bilo sa izgradnjom bilo koje hidroelektrane.

Ukupne investicije za proširenje od 60 MW iznosit će oko 3.900 milijuna dinara. Od toga se predviđa u 1954. godini 1.000 milijuna dinara. Prošireni kapacitet od 60 MW predviđa se da će ići u pogon tokom 1957. godine.

SAOBRAČAJ

Željeznički i pomorski saobraćaj

Željeznička pruga Beograd—Bar i luka Bar. — Pruga ima magistralni značaj povezivanja istočnog dijela naše zemlje sa južnim Jadranom. Šire privredno područje veoma je značajno sa svojim velikim rezervama prirodnih bogatstava.

Sastavni dio ove pruge je luka Bar te se time znatno skraćuje izlaz na more i smanjuju transportni troškovi. Srednji transportni razmak do mora iz NR Makedonije i A. O. Kosova i Metohije smanjit će se oko 450 km a iz NR Srbije 300 km.

Privredno područje koje saobraćajno gravitira ka luci Bar po geografskom prostiranju (oko 120 hiljada km²) je najveće od svih odgovarajućih zona naših glavnih luka.

Za nastavak radova na izgradnji željezničke pruge Beograd—Bar u 1954. godini predviđa se 3.300 milijuna dinara s tim, da se produže radovi na dionici Beograd—Valjevo i Titograd—Bar. Do završetka cijele pruge predviđa se da će se utrošiti još oko 76.000 milijuna dinara.

Za nastavak radova na luci Bar predviđa se u 1954. godini 510 milijuna dinara a do završenja bit će potrebno još oko 7.000 milijuna dinara.

Željeznička pruga Knin—Zadar. — Željeznička pruga Knin—Zadar povezat će sa ostalom željezničkom mrežom grad Zadar i jednu oblast sa vrlo slabim i neizgrađenim komunikacijama.

Izgradnjom ove pruge stvorit će se uvjeti za jači privredni i kulturni razvoj ove oblasti, a naročito grada Zadra.

Za nastavak radova u 1954. godini predviđa se 500 milijuna dinara, a do potpunog dovršenja bit će potrebno investirati oko 4.200 milijuna dinara.

Luka Ploče. — Luka Ploče predstavlja prirodan i povoljan izlaz na srednji dio našeg primorja, kako u geografskom tako i u saobraćajnom pogledu.

Područje koje u saobraćajnom pogledu gravitira ka luci Ploče iznosi oko 41.000 km², ili 16% od ukupne površine naše zemlje. Ovo je područje u privrednom pogledu već danas znatno razvijeno i nadalje će se razvijati. Izgradnjom luke Ploče znatno će se skratiti veza ovog područja sa morem i obratno i smanjiti transportni troškovi.

Za nastavak radova u 1954. godini predviđa se 300 milijuna dinara, a do dovršenja bit će potrebno još oko 6.200 milijuna dinara.

Investicije iz investicionog fonda Zajednice željezničkih poduzeća. — Prijedlog investicija iz investicionog fonda Zajednice željezničkih poduzeća podnijet

će Saveznoj narodnoj skupštini Upravni odbor Zajednice odnosno prije njegovog formiranja Generalna direkcija J. Ž.

Zračni saobraćaj

U svrhu unapređenja našeg zračnog saobraćaja i održavanja međunarodnog saobraćaja predviđa se isplata tri naručena aviona tipa „Konver“ u iznosu 1.020 milijuna dinara. Da bi se osigurao pristup velikim međunarodnim avionima, kao i saobraćaj sa novo nabavljenim avionima tipa „Konver“ predviđa se produženje betonske piste na aerodromu u Beogradu i nabava opreme za osposobljenje aerodroma za navedeni saobraćaj u iznosu 100 milijuna dinara.

Novi aerodrom u Beogradu. — Za obavljanje savremenog zračnog saobraćaja velikim avionima, neophodno je potrebno raspolagati moderno izgrađenim i opremljenim aerodromima.

Povoljan geografski položaj naše zemlje za međunarodni zračni saobraćaj Zapad—Istok nalaže, uz ostalo, da u prvo vrijeme pristupimo izgradnji jednog modernog aerodroma u okolini Beograda.

Za studije, projektiranje i pripreme radove u 1954. godini predviđa se 200 milijuna dinara, a do dovršenja aerodroma bit će potrebno još oko 2.400 milijuna dinara.

Cestovni saobraćaj

Most preko rijeke Save u Beogradu. — Željezni most preko rijeke Save u Beogradu za cestovni saobraćaj građen je kao provizorni most namjesto porušenog željeznog mosta. Iako je građen u toku posljednjeg rata kao provizorij, teško je oštećen pri oslobođenju Beograda, te je uslijed toga saobraćaj ograničen.

Postoji opasnost da će se i dalje morati ograničavati osobito teški saobraćaj i tako onemogućiti cestovni saobraćaj između južnih i sjevernih krajeva naše države a pri tome bio bi doveden u pitanje i međunarodni cestovni saobraćaj.

Prema tome, za obavljanje cestovnog saobraćaja uvjet je da se izgradi novi most preko rijeke Save u Beogradu. Stoga se u 1954. godini predviđa 840 milijuna dinara a poslije 1954. godine do završenja bit će potrebno još oko 760 milijuna dinara.

Izgradnja Novog Beograda i stambena izgradnja u Beogradu

Izgradnja Novog Beograda. — U okviru izgradnje Novog Beograda djelomično je završena zgrada za potrebe organa Federacije a prije nekoliko godina prekinuti su daljnji radovi na dovršenju ovog objekta.

Federacija će preuzeti financiranje izgradnje ovog objekta, uključiv melioracione, komunalne i druge radove u vezi sa ovim objektom.

Za nastavak radova u 1954. godini predviđa se 965 milijuna dinara.

Stambena izgradnja u Beogradu. — Za izgradnju stanova za službenike saveznih ustanova u Beogradu 1954. godine predviđa se 500 milijuna dinara.

II.

INVESTICIJE ZA KOJE SU ODREĐENE KVOTE KREDITA IZ OPĆEG INVESTICIONOG FONDA

Pored direktne intervencije u investicionoj izgradnji kroz savezne investicije, Federacija određuje u Društvenom planu kvote za poljoprivredu, prehrambenu industriju i nabavu brodova.

Iz općeg investicionog fonda izdvojiti će se sredstva za kreditiranje:

- 1) Za poljoprivredu 15.300 milijuna din.
- a) za državna poljoprivredna dobra i zadruge, za podizanje voćnjaka, vinograda i hmeljanika, za izgradnju poljoprivrednih objekata, za nabavu svih vrsta poljoprivrednih strojeva i sprava, za nabavu priplodne i radne stoke, za naknadu odštete zemljišta i građevina i za melioracije ukupno 13.000 milijuna dinara;
- b) za seljačka gospodarstva (preko zadruga) za nabavu sprežnih i ručnih strojeva, priplodne i radne stoke, i za podizanje voćnjaka, vinograda i hmeljanika 2.300 milijuna dinara;
- 2) Za izgradnju hladnjača, klaonica, mlinova i silosa 8.600 milijuna dinara;
- 3) Za nabavu morskih i riječnih brodova 10.300 milijuna dinara.

OBRAZLOŽENJE INVESTICIJA

Poljoprivreda

U Društvenom planu 1954. godine predviđa se znatno veći nivo investicija u poljoprivredi nego u 1953. godini. U obliku kredita iz općeg investicionog fonda bit će izdvojeno za investiranje 15.300 milijuna dinara, prema približno 6.400 milijuna dinara investicionih kredita u 1953. godini.

Karakteristika dosadašnjih investicija u poljoprivredi bila je prvenstveno podizanje poljoprivrednih građevinskih objekata, što je bilo uvjetovano i realnim potrebama uslijed nedostatka ovakvih objekata na oformljenim poljoprivrednim dobrima i zadrugama. Otuda i efekat ovih investicija na neposredno podizanje proizvodnje nije mogao biti u odgovarajućem razmjeru sa uložnim sredstvima.

Pretpostavlja se da će već u 1954. godini u korištenju sredstava doći do izmjene u strukturi investicija, tako da će se u znatno većem opsegu pristupiti podizanju voćnjaka, vinograda, hmeljanika, nabavi i podizanju stoke, izvođenju melioracija, nabavi traktora i drugih poljoprivrednih strojeva i sprava, a navedene će investicije direktno utjecati na povećanje i unapređenje poljoprivredne proizvodnje.

Za kreditiranje investicija u poljoprivredi predviđeni su povoljniji uvjeti nego u ostaloj privredi. Za poljoprivredna dobra i zadruge (uključivo i melioracije) predviđeno je 13.000 milijuna dinara, dok je individualnim seljacima — za nabavu sprežnih i ručnih strojeva, priplodne i radne stoke i podizanje vinograda, voćnjaka i hmeljanika — predviđen kredit u iznosu od 2.300 milijuna dinara. Ovi krediti individualnim seljacima bit će davani preko zemljoradničkih zadruga.

Prehrambena industrija

Mlinska industrija. — Od ukupno 180 kg brašna, koliko se kod nas troši godišnje po stanovniku, samelje se oko 87 kg u industrijskim mlinovima, dok se ostalo melje po malim ušurnim mlinovima, vodenicama i potočarama. Iskorišćenje žitarica u ovim malim mlinovima na kamenje, je za 6—8% slabije nego u industrijskim mlinovima. Kvalitet brašna samljeven u industrijskim mlinovima je neuporedivo bolji tako da je već iz ovih razloga potrebno pristupiti izgradnji novih industrijskih mlinova. Međutim, od postojećih industrijskih mlinova 90% je staro preko 20 godina, što znači da se treba ozbiljno pozabaviti i rekonstrukcijom svih onih mlinova koji u građevinskom pogledu pružaju za to uvjete. Na taj način postići će se pored boljeg iskorišćenja žitarica još i mnogo bolji kvalitet brašna.

Klaonična industrija. — Sadašnje stanje postojećih objekata naše klaonične industrije ne zadovoljava

ni u pogledu tehničke opremljenosti ni u pogledu higijensko-sanatarnih uvjeta, tako da je uslijed toga u priličnoj mjeri otežano uredno snabdijevanje mesom i mesnim prerađevinama naših gradova. Pored toga predviđa se da će unapređenjem našeg stočarstva naglo porasti proizvodnja svježeg mesa, te postojeći kapaciteti ne će biti dovoljni da prihvate stoku za klanje i da je iskoriste, kada je ona u jesen u najboljoj kondiciji.

Ekonomске analize pokazuju da i sada imamo velike gubitke u iskorišćenju stoke, a sve radi toga što nemamo klaonica u najbogatijim stočarskim rajonima, te se stoka goni do jako udaljenih klaonica ili se živa izvozi, jer uslijed pomanjkanja hladnjača nemamo mogućnosti spremanja mesa za kasniju potrošnju.

Radi navedenih razloga neophodno je potrebno da se izvrše rekonstrukcije postojećih objekata i da se podignu novi objekti klaonične industrije, te tako osigura ravnomjernije snabdijevanje domaćeg tržišta, a pored toga ujedno omogućiti i proizvodnju robe izvoznog kvaliteta, čime će se u punoj mjeri iskoristiti velike mogućnosti izvoza.

Hladnjače. — Ova privredna djelatnost je kod nas veoma slabo razvijena. Sada imamo samo dvije hladnjače u koje se može ukupno smjestiti jedva 5.000 tona mesa, voća i drugih pokvarljivih prehrambenih proizvoda. Osim ovih hladnjača imaju neke klaonice i poduzeća konzervne industrije mala rashladna skladišta od desetak tona kapaciteta koja ni iz daleka ne zadovoljavaju potrebe.

Sa ovako ograničenim mogućnostima nismo u stanju da iskoristimo sve ono obilje raznog plemenitog voća, povrća, naročito mesa i ribe u periodima kada sva ta dobra u vrijeme zrijenja odnosno dospelosti za upotrebu, pristignu na tržište. Radi sklonosti brzom kvarenju, navedene živežne namirnice troše se neracionalno i veliki dio se pokvari. Ekonomska analiza nam je pokazala da godišnja šteta koju naša privreda trpi uslijed kvarenja raznih proizvoda koji se ne mogu sačuvati u hladnjačama iznosi oko 4 milijarde dinara. Daljnjim razvojem naše poljoprivredne proizvodnje odrazit će se nedostatak hladnjača još u oštrijem formi. Zato je potrebno da se pristupi izgradnji mreže hladnjača koje bi, locirane u proizvodnim rajonima, sabrale i očuvali razne proizvode od propadanja i kvarenja. Pored tih hladnjača neophodno je potrebno da klaonice i konzervna industrija u svom sastavu imaju također odgovarajuće hladnjače bez kojih je nemoguć uspješan rad te industrije, a radi omogućenja transporta rashlađene robe potrebno je da se stvore i potrebna prijevozna sredstva (kamioni i vagoni sa rashladnim uređajima).

Razvojem ove djelatnosti kod nas riješit će i poljoprivreda pitanje proširenja tržišta, time što će se produžiti period potrošnje voća, povrća i grožđa, što će znatno poboljšati prehranu tokom zime i ranog proljeća, a naročito će ovaj razvoj utjecati na povećanje tržišnih viškova kvalitetnih proizvoda, što će se povoljno odraziti i kod našeg izvoza.

Za sve ove investicije predviđena je kvota kredita u općem investicionom fondu od 8.600 milijuna dinara.

Izgradnja brodova

a) **Duga plovidba.** — Današnja flota (218.000 BRT) dostiže svega 60% predratne tonaže (369.000 BRT). Ova flota je nedovoljna za zadovoljenje potreba vanjske trgovine. Od ukupnog prijevoza izvozne i uvozne robe, domaća flota prevozi jedan dio a ostatak prevoze strana poduzeća. Samo u 1952. godini za prijevoz stranim brodovima plaćeno je preko 3,5 milijarde deviznih dinara (po službenom tečaju).

Postojeća flota je i ekonomski i tehnički zastarjela, tako da će se u idućim godinama rashodovati 77—143.000 BRT (visina rashodovanja zavisit će od konjunktura na svjetskom tržištu broskog prostora).

Predviđeni iznos u 1954. godini upotrebit će se za završavanje 3 broda sa ukupno 10.500 BRT i za nastavak radova na daljnjih 12 brodova, koji će se završiti u 1955. godini i daljnjim godinama.

b) **Obalna putnička plovidba.** — Prema predratnoj floti od 98 brodova sa 41.861 BRT (uključiv i talijanske brodove koji su obavljali saobraćaj u Istri), danas imamo samo 51 brod sa 18.284 BRT. Pored toga u idućim godinama treba rashodovati 24 zastarjela i dotrajala broda sa 5.403 BRT.

Predviđeni iznosi upotrebit će se za završavanje izgradnje 7 brodova sa 2.460 BRT, za završavanje obnove 2 broda sa 2.550 BRT, i za nastavak započetih radova na daljnjih 12 brodova.

Investicijama postiže se povećanje broja brodova, koji omogućuju redovniju vezu stanovništva primorskih mjesta i otoka, pojačanje turizma i sigurniji i kulturniji prijevoz putnika uopće.

c) **Obalna teretna plovidba.** — Sa predviđenim iznosom treba da se završi izgradnja započetih 14 brodova sa ukupno 7.000 BRT, kao i da se započne gradnja 2 tankera za tekuće gorivo, obzirom da ovu vrstu robe na našoj obali danas prevoze stranci. Pored toga, započet će izgradnja još dva broda srednje veličine za međunarodne prijewe u Sredozemnom Moru, čijom izgradnjom se u potpunosti zadovoljavaju potrebe privrede za ovom vrstom brodova. Ova dva broda i tankeri završit će se u 1955. godini.

d) **Riječno-morski brodovi.** — Predviđa se izgradnja dva riječno-morska broda. Ovi specijalno građeni brodovi, t. zv. motorni teretnjaci, nosivosti od 900—1.000 tona, snage oko 1.000 KS, treba da saobraćaju Dunavom nizvodno od Beograda i dalje za Tursku i Bliski Istok. U nizvodnom putovanju prevozili bi industrijske i poljoprivredne proizvode iz sjevernih krajeva naše zemlje za spomenuta tržišta, kao i tranzitnu robu iz Austrije i Njemačke, a u uzvodnom putovanju pamuk, žito, sirovi fosfat i dr.

U sadašnjim uvjetima prijevoz vrši se kombinirano — željeznicom i morskim brodovima preko naših luka. Takav prijevoz je znatno skuplji od direktnog prijevoza vodenim putem. Prema izrađenim kalkulacijama, prijevoz riječno-morskim putem i brodovima bit će za 20—30% jeftiniji od sadašnjeg kombiniranog prijevoza.

III.

OBRAZLOŽENJE ODREĐENIH MAKSIMALNIH ROKOVA OTPLATE KOD KREDITA DOBIVENIH PUTEM NATJECANJA

U 1954. godini određeni su maksimalni rokovi otplate kredita za pojedine kategorije investicionih objekata, tako da se natjecanje za dobivanje kredita vrši u ponudi visine kamatne stope.

Rokovi za pojedine kategorije investicionih objekata diferencirani su prema karakteru investicionih objekata i postojećih mogućnosti amortiziranja kredita.

Natjecanjem sa istim rokovima otplate za sve kategorije privrednih objekata, povlašteni bi bili oni objekti koji prema načinu proizvodnje i većem rentabilitetu brže otplaćuju, odnosno mogu ponuditi veće kamate.

Tako mogu kod istih rokova otplate željezare i objekti elektroprivrede nuditi mnogo niže kamate nego objekti prerađivačke industrije, ili obratno, kod istih stopa kamata mogu željezare doći u povoljniji položaj sa produženjem rokova otplate.

Da bi se omogućilo dobivanje kredita putem natjecanja za podizanje takvih objekata koji su od osobite važnosti za privredu kao cjelinu, a njihova proizvodnja predstavlja osnovu za razvoj ostalih privrednih grana, određuju se za njih odgovarajući duži rokovi.

Produženjem rokova, odnosno diferenciranjem maksimalnih rokova otplate kredita, omogućava se istovremeno usmjeravanje u izgradnju objekata, kao što su na pr. industrija umjetnih gnojiva, industrija poljoprivredne mehanizacije i objekti u poljoprivredi, kao i tendencija da se krediti u 1954. godini prvenstveno upotrebe za dovršenje već započetih investicionih objekata.

PRIOLOG 3

POREZ NA PROMET PROIZVODA

POREZ NA PROMET

Osnova za utvrđivanje stopa poreza na promet u predloženoj tarifi su predviđene cijene proizvoda za 1954. godinu i troškovi proizvodnje. Pri tome se, naravno, računalo sa primjenom svih ostalih instrumenata privrednog sistema koji će važiti u ovoj godini. Kod uvoznih sirovina računalo se sa novim cijenama formiranim nabavom deviza na obračunskom mjestu.

Osnovni principi pri utvrđivanju Tarife poreza na promet bili su slijedeći:

1) Porez na promet je u prvom redu instrumenat za reguliranje cijena i potrošnje onih proizvoda gdje platna bilanca i unutarnje materijalne bilance to zahtijevaju. Ovaj princip kao osnovni proveden je u predloženoj tarifi. No, s obzirom na potrebu osiguranja velikih sredstava za savezne izdatke i na visoko postavljenu stopu oporezivanja dobiti, koja se ne bi mogla povećati — moralo se i kod poreza na promet odstupati u izvjesnoj mjeri od ovog principa i ići sa porezom nešto šire.

2) Cijene proizvoda treba da se formiraju na bazi ponude i potražnje. Na toj je osnovi i predviđen nivo cijena proizvoda za ovu godinu, računajući u prvom redu sa opsegom proizvodnje koji se predviđa u planu i procjenjujući potražnju koja će se pojaviti na tržištu. Stope poreza na promet postavljene su tako da ne ometaju takvo formiranje cijena i da ostave poduzećima i tržištu dovoljno prostora za igru cijena i međusobnu utakmicu. Prema tome, može se u cjelini reći da predloženi porez na promet ne će remetiti predviđeni proces formiranja cijena na tržištu, niti onemogućiti snižavanje tih cijena tamo gdje postoje uvjeti za to — iako se njime zahvaća relativno velika masa akumulacije u privredi.

3) S obzirom da se iste porezne stope primjenjuju na istu vrstu proizvoda, bez obzira koja ih poduzeća proizvode (prosječni instrumenat) i s obzirom na dosta različite uvjete rada pojedinih poduzeća — porezne stope postavljene su skoro kod svih proizvoda prema zaostalijsim poduzećima. U tom pogledu kod nekih proizvoda dolaze do izražaja naročito oštro različiti uvjeti rada, različiti organski sastav sredstava i različita organizacija rada u poduzećima. Ipak, smatramo da će predložene porezne stope omogućiti uglavnom svim poduzećima da normalno posluju (osim veoma malog broja izuzetaka), s tim što će zaostalijsa poduzeća morati pojačati borbu za sniženje troškova proizvodnje, a kod naprednijih poduzeća pojavljivat će se veći ili manji viškovi akumulacije.

Takva situacija kod poduzeća u vezi sa porezom na promet može se očekivati, naravno, u slučaju da učinak ostalih instrumenata bude onakav kao što se u Planu predviđa i da se osigura stabilan nivo cijena osnovnih sirovina i tečaja na obračunskom mjestu kao što je predviđeno u Planu. Pri utvrđivanju stopa poreza računalo se i sa izvjesnim oscilacijama u cijenama osnovnih sirovina i tečaja na obračunskom mjestu.

4) Daljnji je princip predložene tarife da se porez naplaćuje uglavnom na finalnim proizvodima, a ne na sirovinama i polufabrikatima. Ovaj je princip primijenjen zato da bi porez na sirovine i polufabrikate izazvao jača pomicanja u međusobnim odnosima

cijena na tržištu kao i da bi se u što većoj mjeri osiguralo približavanje cijena osnovnih sirovina svjetskim cijenama. Porez na promet na polufabrikate pojavljuje se samo tamo gdje cijene, koje će se (prema ponudi i potražnji) formirati na tržištu, osiguravaju akumulaciju čiji dio može se zahvatiti porezom. Pritom se naročito vodilo računa da porezna stopa ne vrši nikakav pritisak na prodajnu cijenu. Također se vodilo računa da se oporezuju samo oni polufabrikati, koji su finalni proizvodi poduzeća koja ih proizvode, i ne troše se u daljnjoj preradi samih tih poduzeća, da bi se na taj način izbjegao porez na međufazni promet.

5) Pri utvrđivanju porezne tarife nastojalo se da bude manje poreznih stavova (stopa) i da se svi srodni proizvodi obuhvate istom stopom. S druge strane, moralo se voditi računa da grupacije proizvoda koji se obuhvaćaju istom stopom ne budu suviše heterogene, tako da ista stopa kod pojedinih proizvoda iz grupe ne izazove veće poremećaje u cijenama. Svakako mogu se očekivati izvjesna pomicanja u međusobnim odnosima cijena kod nekih proizvoda koji su obuhvaćeni istom poreznom grupom, ali na nivo cijena to ne će imati utjecaja.

6) Najzad, kao jedan od principa porezne tarife treba istaći da se primjenjuje isto porezno opterećenje bez obzira da li se radi o industrijskoj ili zanatskoj proizvodnji. Ovo vrijedi ne samo za nivo poreznog opterećenja, nego i za sam način ubiranja (ubiranje na finalnim proizvodima). Izuzetak od ovoga je (u pogledu načina ubiranja) kod tekstilnih proizvoda i obuće, gdje se porez od zanatstva ubire kroz oporezivanje sirovina za zanatstvo. Pritom je porezno opterećenje kod tekstilne proizvodnje po puno isto kao za industriju (samo je drugačiji način ubiranja), a kod proizvodnje obuće je nešto veće kod zanatstva (zbog znatno kvalitetnije i skuplje robe), ali znatno manje nego u 1953. godini. Na oporezivanje sirovina za zanatsku proizvodnju u tekstilu i obući (umjesto finalnih proizvoda), išlo se zato što je ovaj način naplate jednostavniji i efikasniji.

Kod uslužnog zanatstva za potrebe investicija (usluge na građevinskim objektima) predviđen je porez na promet samo na privatno zanatstvo, zbog visokih cijena i visokih prihoda koje privatne zanatlije ostvaruju na ovim uslugama. Iz sličnih razloga oporezovane su transportne usluge privatnika, što ne vrijedi i za socijalistička poduzeća.

REKAPITULACIJA POREZA NA PROMET ZA 1954 GOD.

Industrija i rudarstvo

(u milijunima dinara)

Grana	Pokazatelj poreza na promet	Iznos poreza
	ukupno	4.696
113 — Nafta	izvoz	103
	netto	4.593
	ukupno	1.962
114 — Crna metalurgija	izvoz	19
	netto	1.943
	ukupno	5.492
115 — Obojena metalurgija	izvoz	1.348
	netto	4.144
	ukupno	8.662
116 — Nemetali	izvoz	1.108
	netto	7.554
	ukupno	6.040
117 — Metalna industrija	izvoz	520
	netto	5.520
	ukupno	1.750
119 — Elektroindustrija	izvoz	82
	netto	1.668
	ukupno	3.104

120 — Kemijska industrija	izvoz	332
	netto	2.772
	ukupno	4.560
	netto	3.070
	ukupno	2.848
122 — Drvena industrija	izvoz	1.490
123 — Ind. celul. i papira	izvoz	574
	netto	2.274
	ukupno	36.188
124 — Tekstilna industrija	izvoz	6.864
	netto	29.324
	ukupno	2.111
125 — Industrija kože	izvoz	—
	netto	2.111
	ukupno	1.736
126 — Industrija gume	izvoz	20
	netto	1.716
	ukupno	12.682
127 — Prehrambena ind.	izvoz	225
	netto	12.457
	ukupno	22.840
129 — Industrija duhana	izvoz	7.552
	netto	15.288
	ukupno	853
313 — Eksploatac. šuma	izvoz	—
	netto	853
	ukupno	115.524
Ukupno I	izvoz	20.237
	netto	95.287

Drugi proizvodi i usluge

II. Privatni sektor	3.188
Zadružne organizacije	795
Društvene organizacije	125
Državno zanatstvo	510
Vino i rakija	4.350
Porezne vrijednosnice	310
Ugostiteljstvo	2.483
Trgovina	3.677
DOZ	335
Svega II.	15.773
III. Ukupno (I+II)	111.060
Porez iz uvoza	4.000
Svota poreza	115.060

Grana 113 — Nafta

Porezna grupa	osnovica porezna	stopa porezna	ukupno
1. Derivati nafte	PCP	15%	4.696
			izvoz 103
			netto 4.593
			ukupno 4.696
			netto 4.593
Ukupno			izvoz 103

Grana 114 — Crna metalurgija

Porezna grupa	porezna osnovica	porezna stopa	ukupno
Valjani i vučeni proizvodi	PCP	7%	1.962
			izvoz 19
			netto 1.943

U ovu grupu spadaju: teški profili, željezničke tračnice, srednji i laki profili, debeli i srednji lim, tanki i fini lim, hladno valjane trake, valjana žica, zavarene cijevi, vučena žica i vučeni čelik.

Grana 115 — Obojena metalurgija

Porezna grupa	porezna osnovica	porezna stopa	ukupno
1. Bakar	PCP	30%	2.975
			izvoz 845
			netto 2.130
2. Valjani i vučeni proizvodi bakra i bakarnih legura	PCP	20%	2.517
			izvoz 503
			netto 2.014
			ukupno 5.492
Ukupno			izvoz 1.348
			netto 4.144

U grupu pod 1. spadaju: blister, elektrolitni i valjaonički bakar, a u grupu pod 2. spadaju: valjani, vučeni i kovani proizvodi bakra, valjani proizvodi žute mjedi i bronce, gola bakarna užad i mesingane rondlele.

Grana 116 — Nemetali

Porezna grupa	porezna osnovica	porezna stopa	ukupno	
1. Cement	PCP	35%	izvoz 7.390	
			netto 1.108	
		8 din.	ukupno 6.282	
2. So*)	kg		izvoz 1.250	
		14 din.	netto —	
			ukupno 1.250	
3. Brusevi	PCP	8%	izvoz 22	
			netto —	
			ukupno 8.662	
Ukupno			izvoz 1.108	
			netto 7.554	

Grana 117 — Metalna industrija

1. Emajlirano posuđe	PCP	40%	ukupno 1.055	
			izvoz 300	
			netto 755	
2. Ostalo posuđe, čavli cbični, lanci	PCP	30%	ukupno 1.107	
			izvoz 65	
			netto 1.042	
3. Pletivo i platno od žice, čkov i pribor	PCP	25%	ukupno 453	
			izvoz 44	
			netto 409	
4. Vijčana roba, zakovice, proizvodi za široku potrošnju	PCP	20%	ukupno 1.036	
			izvoz 25	
			netto 1.011	
5. Armature, vage, ostali proizvodi**)	PCP	10%	ukupno 2.389	
			izvoz 86	
			netto 2.303	
			ukupno 6.040	
Ukupno			izvoz 520	
			netto 5.520	

Grana 119 — Elektroindustrija

Porezna grupa	porezna osnovica	porezna stopa	ukupno	
1. Izolirani provodnici	PCP	20%	izvoz 420	
			netto 42	
			ukupno 378	
2. Akumulatori	PCP	20%	izvoz 154	
			netto 154	
			ukupno 1.176	
3. Ostali proizvodi	PCP	10%	izvoz 31	
			netto 1.145	
			ukupno 1.750	
Ukupno			izvoz 73	
			netto 1.677	

*) Na namljevenu morsku so 8 dinara, na mljevenu varenu „Kreka“ 14 dinara (kuhinjska so).

U grupu pod 5 spadaju:

**) Osovine za kola
čavli ostali
sanitarni uređaj
uređaji za parno grijanje
strojevi radilice
strojevi i uređaji za gradevinarstvo
kotlovi za grijanje
hidraulična postrojenja i uređaji izuzev vodnih turbina
željezne i limene konstrukcije
vage i jamska kolica
individualna proizvodnja strojeva i uređaja
individualna proizvodnja strojeva bez mehanizma
individualna proizvodnja strojeva sa mehanizmom izuzev

hidromehanske opreme
uređaji za ventilaciju i klimatizaciju
siekući alat
mierni alat
ručni alat
pneumatički alat
alati, naprave
bicikli
pribor za jelo
sredstva i pribor za fiskulturu
namještaj metalni (izuzev kreveta)

U grupu pod 3. spadaju: kablovske garniture, mali rotacioni strojevi, rasklapani aparati za niski napon, razvodni uređaji instalacioni materijal, instalacione cijevi i pribor, lak žica, dinamo žica, olovni kablovi, pribor za vodove i kablove, svijetiljke, električni aparati za vozila, radio aparati.

Grana 120 — Kemijska industrija

Porezna grupa	porezna osnovica	porezna stopa	ukupno	
1. Firnisi	PCP	30%	izvoz 280	
			netto —	
			ukupno 280	
2. Uljane boje, lakovi, emajli i pigmenti	PCP	15%	izvoz 839	
			netto —	
			ukupno 839	
3. Sintetička ljepljiva	PCP	25%	izvoz 53	
			netto —	
			ukupno 53	
4. Mineralna maziva i lasti	PCP	7%	izvoz 24	
			netto —	
			ukupno 24	
5. Kozmetički preparati	PCP	10%	izvoz 128	
			netto —	
			ukupno 128	
6. Ostali kemijski proizvodi	PCP	15%	izvoz 569	
			netto —	
			ukupno 569	
7. Tutkalo		6%	izvoz 23	
			netto —	
			ukupno 23	
8. Bikarbona soda	PCP	50%	izvoz 45	
			netto —	
			ukupno 45	
9. Kaustična soda — Solvay	PCP	34%	izvoz 362	
			netto 211	
			ukupno 151	
10. Kalcinirana soda	PCP	41%	izvoz 348	
			netto 44	
			ukupno 304	
11. Ferosilicij	PCP	35%	izvoz 341	
			netto 51	
			ukupno 290	
12. Alkaloidi	PCP	35%	izvoz 92	
			netto 26	
			ukupno 66	
Ukupno			izvoz 3.104	
			netto 332	
			ukupno 2.772	

Grana 122 — Drvena industrija

Porezna grupa	porezna osnovica	porezna stopa	ukupno	
1. Rezana građa četinara	PCP	14%	izvoz 2.256	
			netto 800	
			ukupno 1.456	
2. Olovke	PCP	25%	izvoz 135	
			netto 36	
		din.	ukupno 99	
3. Šibice	kom.	5,60	izvoz 1.848	
			netto 560	
			ukupno 1.288	
4. Štavila	PCP	10%	izvoz 182	
			netto 71	
			ukupno 111	
5. Suha destilacija	PCP	10%	izvoz 139	
			netto 23	
			ukupno 116	
Ukupno:			izvoz 4.560	
			netto 1.490	
			ukupno 3.070	

Grana 123

Porezna grupa	porezna osnovica	porezna stopa	ukupno	
1. Sulfitna celuloza	PCP	18%	izvoz 537	
			netto 155	
			ukupno 382	

[illegible]

Grana 127 — Prehrambena industrija

Porezna grupa	porezna osnovica	porezna stopa		
			ukupno	7.450
1. Šećer	1 kg	46 din.	izvoz	—
			netto	7.450
2. Biljna je-			ukupno	1.937
stiva ulja	1 kg	65 din.	izvoz	—
			netto	1.937
3. Pivo	1 lit	8 din.	izvoz	—
			netto	643
			ukupno	1.202
4. Špirit,			izvoz	—
od toga:			netto	1.202
1)				
za proizvodnju				
lijeakova, octa i				
denaturiran za				
gorivo	1 hl ^o	50 din.		
2)				
za proizvodnju				
kolonjske vode,				
za kozmetiku i za				
široku potrošnju	1 hl ^o	435 din.		
3)				
za ostale potrebe	1 hl ^o	150 din.		
5. Jaka alko-			ukupno	490
holna			izvoz	—
pića			netto	490
od toga:				
1)				
Medicinska vina	1 lit.	15 din.		
2)				
Umjetna vina	1 lit.	20 din.		
3)				
Šampanjac	1 lit.	150 din.		

Grana 127 — Industrija duhana

Porezna grupa	porezna osnovica	porezna stopa		
1. Fermentirani duhan	mal. cijena	57%	ukupno	16.963
			izvoz	7.552
			netto	9.411
2. Duhanski proizvodi	mal. cijena	26%	ukupno	5.877
			izvoz	—
			netto	5.877
U k u p n o			ukupno	22.840
			izvoz	7.552
			netto	15.288

Grana 313 — Eksploatacija šuma

Porezna grupa		porezna osnovica	porezna stopa	
1. Tesana građa			ukupno	257
četinarara	m ³	3000—4000	izvoz	—
			netto	257
			ukupno	500
2. Ogrevno drvo	pr. m.	300—800	izvoz	—
		(500)	netto	500
3. Pragovi hra-			ukupno	30
stovi tesani	m ³	1500—4000	izvoz	—
		(2000)	netto	30
4. Pragovi buko-			ukupno	30
vi tesani	m ³	1000—2000	izvoz	—
		(1000)	netto	30
			ukupno	25
5. Jamsko drvo	m ³	300—800	izvoz	—
		(500)	netto	25
			ukupno	10
6. Orahovi furn.	m ³	1500—4000	izvoz	—
trupci		(2000)	netto	10
			ukupno	853
Ukupno			izvoz	—
			netto	853

СНС (А)/9

ПРЕДЛОГ
ЗАКОНА О БУЏЕТУ ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ
РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
(САВЕЗНОМ БУЏЕТУ)
ЗА 1954 ГОДИНУ

Члан 1

Савезни буџет за 1954 годину са посебним прилозима садржи:

I Савезни буџет:

Динара

са приходима од — — — — — 262.037.000.000
 са расходима:

Динара

за привреду — — — 65.207.000.000
 за народну одбрану 164.000.000.000
 за администрацију — 32.830.000.000 262.037.000.000

II Предрачунае установа са самосталним
 финансирањем:

Динара

са приходима од — — — — — 1.471.146.000
 са расходима од — — — — — 1.995.373.040
 и вишком расхода од — — — — — 524.227.040

III Предрачунае посебних фондова:

Динара

са приходима од — — — — — 44.215.074
 са расходима од — — — — — 40.254.959
 и вишком прихода од — — — — — 3.960.115

Члан 2

Вишкови расхода у предрачунаима установа са самосталним финансирањем у укупном износу од Динара 524,227.040 покривају се дотацијама из савезног буџета.

Члан 3

Вишкови прихода у предрачунаима посебних фондова у укупном износу од Динара 3,960.115 уплатиће се у савезни буџет.

Члан 4

Од предвиђеног вишка прихода у предрачуну Југословенске лутрије у укупном износу од Динара 189,739.600 распоређује се друштвеним организацијама:

Динара

Савезу бораца Народноослободилачког рата — — — — — 40,983.750
 Савезу ратних војних инвалида Југославије — — — — — 32,445.470
 Савезу слепих Југославије — — — — — 34,153.220
 Савезу глувих Југославије — — — — — 32,445.400
 Југословенском црвеном крсту — — — — — 30,737.800
 а у буџет уплатиће се остатак од — — — — — 18,973.960

Члан 5

Установе са самосталним финансирањем које у току 1954 године, успешно организованим изврше-

њем задатака предвиђених у одобреном предрачуну за 1954 годину, остваре вишак сопствених прихода изнад планираних унеће у своје фондове, у смислу чл. 5 и 7 Основне уредбе о установама са самосталним финансирањем, од тако оствареног вишка:

У фонд за награђивање:

Југословенска лутрија — — — — — 10%
 Радио Југославија — — — — — 30%
 Телеграфска агенција Нова Југославија — — — — — 10%
 Центар за техничку и научну документацију — — — — — 20%
 Завод за школску опрему — — — — — 20%
 Институт за млекарство — — — — — 30%
 Савезна комисија за преглед филмова 10%

У фонд за замену и допуну:

Југословенска лутрија — — — — — 40%
 Радио Југославија — — — — — 70%
 Телеграфска агенција Нова Југославија — — — — — 90%
 Центар за техничку и научну документацију — — — — — 80%
 Завод за школску опрему — — — — — 80%
 Институт за млекарство — — — — — 70%
 Савезна комисија за преглед филмова 90%

У резервни фонд:

Југословенска лутрија — — — — — 50%

Расподела вишка прихода који установа са самосталним финансирањем не оствари на начин предвиђен у првом ставу овог члана извршиће се Законом о завршном рачуну ФНРЈ за 1954 годину.

Члан 6

Овлашћује се Савезно извршно веће да приликом укидања, спајања и мењања савезних органа и установа распореди расходе одобрене у њиховим предрачунаима на новоосноване савезне органе и установе. Предрачунае новооснованих савезних органа и установа, на предлог Савезног извршног већа, одобрава Одбор за буџет Народне скупштине ФНРЈ.

Члан 7

Овлашћује се Савезно извршно веће да приликом спровођења новог платног система распореди на савезне органе и установе средства предвиђена за ту сврху у савезном буџету.

Члан 8

На терет кредита предвиђених у предрачунаима савезних органа и установа за плаћање социјалног доприноса не могу се повећавати путем вирмана кредити одобрени за исплату личних расхода.

Члан 9

Овај закон ступа на снагу даном објављивања у „Службеном листу Федеративне Народне Републике Југославије“ са применом од 1 јануара 1954

SAVEZNO VEĆE

2-ga SEDNICA

ODRŽANA 29 JANUARA 1954 GOD.

SADRŽAJ:

Dnevni red:

- 1) pretres Predloga poslovnika Saveznog veća Savezne narodne skupštine;
- 2) pretres Predloga odluke o nagradama, naknadama i platama za stalnu funkciju poslanika Savezne narodne skupštine;
- 3) pretres izveštaja Verifikacionog odbora;
- 4) pretres Predloga zakona o izmeni čl. 82 stav 1 i čl. 107 stav 2 Ustavnog zakona;
- 5) pretres Predloga odluke o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog veća;
- 6) izbor stalnih odbora Saveznog veća;
- 7) pretres izveštaja Mandatno-imunitetskog odbora.

Govornici: Vlada Zečević, dr Maks Šnuderl, Velimir Stojnić, Krste Crvenkovski, Muhidin Begić, Marko Belinić, Hilmiya Hasanagić.

PRETSEDAVAO:

PRETSEDNIK

VLADA ZEČEVIĆ

ZAPISNIČAR:

MUHIDIN BEGIĆ

Početak u 17,15 časova

Pretsednik Vlada Zečević: Otvaram drugu sednicu Saveznog veća Savezne narodne skupštine.

Zapisnik današnje sednice vodiće zapisničar, narodni poslanik drug Muhidin Begić. Molim zapisničara da pročita zapisnik drugog prethodnog sastanka i prve sednice.

Zapisničar Muhidin Begić (Izborni srez Gračanica — Maglaj, N R Bosna i Hercegovina) čita zapisnik drugog prethodnog sastanka i prve sednice od 25 decembra 1953 g.

Pretsednik Vlada Zečević: Čuli ste zapisnik drugog prethodnog sastanka i prve sednice Saveznog veća. Ima li ko kakvu primedbu na zapisnik? (Niko se ne javlja). Pošto primedaba nema zapisnik će se overiti.

Molim da saslušate saopštenja.

Prvo, primili smo izvesne zakonske predloge, izveštaje i druge akte koji se predlažu za dnevni red, i to:

1) Predlog poslovnika Saveznog veća Savezne narodne skupštine uz izveštaj Komisije za poslovnik;

2) Predlog odluke o nagradama, naknadama i platama za stalne funkcije poslanika Savezne narodne skupštine uz izveštaj Komisije za poslovnik.

Drugo, od Saveznog izvršnog veća, preko pretседника Savezne narodne skupštine, dostavljeni su nam:

1) Predlog zakona o društvenim planovima za razvoj privrede;

2) Predlog zakona o budžetima;

3) Predlog društvenog plana Federativne Narodne Republike Jugoslavije za 1954 godinu;

4) Predlog saveznog budžeta za 1954 godinu;

5) Predlog zakona o završnom računu Federativne Narodne Republike Jugoslavije (saveznom završnom računu) za 1952 godinu;

6) Predlog zakona o prometu nepokretnostima;

7) Predlog zakona o zaštiti bilja od bolesti i štetočina;

8) Predlog zakona o prometu semenske robe;

9) Predlog zakona o kontroli prometa sredstava za zaštitu bilja;

10) Predlog zakona o zaštiti stoke od stočnih zaraznih bolesti, i

11) Predlog zakona o inspektorima organa državne uprave u oblasti poljoprivrede.

Svi ovi zakonski predlozi biće upućeni nadležnim odborima kad odbori budu izabrani u Saveznom veću.

Pored toga, primili smo:

Predlog zakona o izmenama člana 82, stav 1, i člana 107, stav 2, Ustavnog zakona o osnovama društvenog i političkog uređenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije i savezanim organima vlasti, i

Predlog odluke o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog veća i o daljem radu na pripremi zakona o privrednom sistemu.

U vezi sa ovim dostavljeno je preko predsednika Savezne narodne skupštine pismo Saveznog izvršnog veća u kome se obrazlaže navedeni predlog odluke koje će biti pročitano pre pretresa.

Treće, primili smo izveštaj Verifikacionog odbora u vezi s verifikacijom mandata Šestana Josipa.

Četvrto, od Milovana Đilasa, narodnog poslanika za Izborni srez titogradski i grad Titograd primljena je 24 januara ostavka na poslanički mandat.

Ova ostavka biće dostavljena Mandatno-imunitetskom odboru na pretres kad taj odbor bude izabran.

Peto, narodni poslanici Hivzi Sulejmani, Nikola Jurinčić i Ilija Spirovski tražili su odsustvo zbog bolesti sa sednica Saveznog veća. Sem toga, šest poslanika čija su imena juče pročitana na zajedničkoj sednici zbog vremenskih nepogoda odnosno bolesti bili su sprečeni da dođu na sednicu.

Da li Dom usvaja da se ovim narodnim poslanicima odobri odsustvo zbog bolesti i vremenskih nepogoda? (Usvaja).

Šesto, preko predsednika Savezne narodne skupštine dobili smo izvestan broj pretstavki i žalbi koje će biti upućene nadležnom odboru.

Među predlozima koje smo primili nalazi se i Predlog zakona za izmenu Ustavnog zakona. Shodno članu 23, stav 2, Ustavnog zakona potrebno je da Dom prethodno većinom glasova odluči o tome da li će se pristupiti rešavanju o predlogu za promenu Ustava.

Prema tome, pitam Dom da li se slaže da pristupi pretresu po predloženoj izmeni Ustavnog zakona. Stavljam ovaj predlog na glasanje. Ko je *za*, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Hvala. Ko je *protiv*? (Niko). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko se ne javlja). Konstatujem da je Savezno veće odlučilo da se ovaj zakonski predlog stavi na dnevni red.

Prema tome, pristupamo utvrđivanju dnevnog reda. Predlažem sledeći dnevni red:

1) pretres Predloga poslovnika Saveznog veća Savezne narodne skupštine;

2) pretres Predloga odluke o nagradama, naknadama i platama za stalnu funkciju poslanika Savezne narodne skupštine;

3) pretres izveštaja Verifikacionog odbora;

4) pretres Predloga zakona o izmenama člana 82 stav 1 i člana 107 stav 2 Ustavnog zakona o osnovama društvenog i političkog uređenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije i saveznim organima vlasti;

5) pretres Predloga odluke o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog veća;

6) izbor stalnih odbora Saveznog veća.

To bi bio predlog za dnevni red. Ima li ko od drugova narodnih poslanika kakav predlog za dopunu ili izmenu dnevnog reda? (Niko se ne javlja). Prima li Savezno veće ovako predloženi dnevni red? (Prima). Hvala.

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: pretres Predloga poslovnika Saveznog veća Savezne narodne skupštine.

Molim izvestioca Komisije za izradu poslovnika dr Maksa Šnuderla da saopšti izveštaj.

Izvestilac Komisije za poslovnik Saveznog veća dr Maks Šnuderl: Drugovi i drugarice narodni poslanici, pošto je izvestilac za Poslovnik Savezne narodne skupštine izneo načela koja su zajednička i za Predlog poslovnika Saveznog veća, to ću se zadržati uglavnom samo na onome što je karakteristično za ovaj naš Predlog poslovnika.

Poslovnici naše Skupštine i domova nisu obični poslovnici u tradicionalnom smislu reči, koji regulišu samo tok postupka, nego oni pored poslovničkih poslova obuhvataju i odredbe koje mu daju značaj zakona o organizaciji i radu Savezne narodne skupštine. Našim Poslovnikom ostvaruje se sistem organa i funkcija jednog novog tipa Skupštine, skupštinske vladavine, kao vrhovnog organa vlasti i politike jedne nove organizacije društva i jednog novog državnog sistema, na ime socijalističke demokratije. Tu nema istoriskih uzora, to je sve pionirski rad. Imajući ovo u vidu, mi možemo lakše razumeti da u Poslovniku ima praznina i opštih formulacija, ostavljajući praksi da donese rešenja, jer se zna da praksa, da život uvek daje najbolja i najodređenija rešenja.

Poslovnik polazi sa ustavne uloge Saveznog veća.

Savezno veće, prvo, nastupa kao ravnopravni dom sa Većem proizvođača po svim poslovima koji su određeni Ustavom; drugo, ono nastupa samostalno kao zakonodavni organ i kao Savezna narodna skupština u svim poslovima u kojima ne postoji ravnopravnost sa Većem proizvođača; treće, nastupa po određenim poslovima u zajednici svih članova oba doma na zajedničkim sednicama i, četvrto, 70 njegovih poslanika koji su birani od predstavničkih tela narodnih republika i autonomnih jedinica, formira se kao Veće naroda sa Ustavom određenim pravima.

Ova uloga Saveznog veća određuje njegovu organizaciju i rad pa prema tome i sadržinu Poslovnika.

Poslovnik reguliše prve sastanke novoizabranog Saveznog veća i verifikaciju mandata njegovih članova. Prilikom pretresa Komisija je zauzela određeni stav u pogledu vremena kad stupaju narodni poslanici u sva svoja prava. Tu postoje dve faze: prvo, danom izdavanja uverenja sreske izborne komisije o izboru, narodni poslanik stiče imunitetska prava i pravo učestvovanja na prvim sastancima Skupštine i

Doma; drugo, verifikacijom mandata stupa u sva svoja prava. Komisija je odbacila vezivanje ma kojih pravnih posledica na zakletvu, a sama zakletva pročišćena je od izvesnih ritualnih i feudalnih formula i pretvara se po svojoj sadržini u svečanu izjavu. Posle verifikacije sastanci postaju sednice Doma.

Časništvo Doma sastoji se od predsednika, potpredsednika i zapisničara. Dom, dakle, nema sekretara. Dok se predsednik Skupštine bira za čitav mandatni period od 4 godine, predsednik Doma bira se za godinu dana, a Veće naroda bira svog predsedavajućeg ad hoc za svaki sastanak. Poslovnik propisuje način predlaganja, biranja odnosno razrešenja svih funkcionera Doma.

Za početak rada poslanika upotrebljava Poslovnik tri termina i to prvi i drugi sastanak, sednica i sastanak. Prvi i drugi sastanak je zajednički skup svih poslanika do verifikacije mandata. Sastanak je termin za radni skup Veća naroda, a sednica je forma rada članova Doma i to po pravilu za trajanje od jednog dana.

Poslovnik određuje postupak za sve situacije koje su kod izbora u Domu moguće, dakle kad postoji samo jedan kandidat ili više kandidata, jedna ili više lista kao i za sve slučajeve ponovnog izbora. Prilikom pretresa u Komisiji bilo je prigovora protiv uvođenja naziva lista, sa motivacijom da je to tipičan elemenat izbora u buržoaskom parlamentarnom sistemu gde se odvajaju kandidati po listama različitih partija. Međutim, iako je ovaj prigovor tačan, naša lista ipak znači nešto drugo, znači samo spisak više kandidata koji se biraju istovremeno.

Akti Doma su zakon, deklaracija, rezolucija, preporuka ili odluka. Poslovnik ne daje definiciju zakona, prema tome zakonom se uređuju poslovi iz materije za koju to propisuje Ustav. Ali Poslovnik određuje zajednički pojam deklaracije i rezolucije. Dom ih donosi o pitanjima iz nadležnosti federacije koja se po Ustavu i po svojoj prirodi ne rešavaju zakonima, kao i o drugim pitanjima od interesa za saveznu državu. Komisija je diskutovala o značaju tih akata. Rezolucija mora da sadrži izvesnu analizu neke pojave, iskazivanje jednog stava, davanje izvesne ocene, osude ili zauzimanje stava Doma. Deklaracija je izraz mišljenja Doma o određenom opštem pitanju. Preporuka izražava mišljenje i savetodavna uputstva za rad državnih organa, samoupravnih ustanova i privrednih organizacija. To je izraz mišljenja da li nešto treba da se radi ili ne radi. Ti akti nemaju pravnu prirodu, nego političko i društveno značenje. Odluka se donosi u tri slučaja i, po pravilu, to je pravni akt: prvo, kad je to izričito predviđeno Ustavom; drugo, kad se privremeno rešavaju pitanja koja su po Ustavu predmet zakona, i treće, — to je dodala komisija — kad se rešava o pojedinačnim slučajevima o pitanjima koja se inače određuju zakonom.

Iako rezolucije, deklaracije i preporuke nemaju pravni karakter i zbog toga nemaju opšteobaveznju pravnu snagu, ipak autoritet Skupštine veže organe, kojih se tiče, društvenom disciplinom.

Narodna skupština radi i preko svojih odbora i komisija. Ovaj rad biće glavna aktivnost Skupštine i njenih domova. Zbog toga odbori zauzimaju centralno mesto u radu i organizaciji Saveznog veća. Drug Kardelj je u svom eksponatu o Predlogu ustavnog zakona, 12 januara 1953 godine, naglasio da odbori nisu samo uža tela domova koji pripremaju rad domova, nego da će u okviru svog delokruga pretresati i sva pitanja koja se odnose na pripremu zakona, na rad državnih organa, samoupravnih ustanova i privrednih organizacija. U njima će se odvijati veoma značajan deo rada Skupštine. Ali njihova osnovna uloga biće pre svega u tome da će orijentisati rad Skupštine na konkretne probleme iz državnog i društvenog života u srezu, opštini i u pojedinim društvenim oblastima. Tako kaže drug Kardelj.

Poslovnik predviđa 4 tipa odbora Doma: prvo, stalne odbore koji su određeni poslovnikom; drugo, stalne odbore koji se mogu formirati odlukom Doma; treće, privremene odbore i komisije, i četvrto, posebne komisije a) stručnjaka, b) poslanika i drugih građana.

Poslovnik određuje 9 stalnih odbora i raspoređuje ih prema kriterijumu spoljopolitičkom, unutrašnjem, privrednom i društvenom. Ti odbori su: 1) Odbor za spoljne poslove, 2) Odbor za organizaciju vlasti i upravu, 3) Odbor za narodnu privredu, 4) Odbor za socijalnu politiku i narodno zdravlje, 5) Odbor za prosvetu, 6) Odbor za budžet, 7) Zakonodavni odbor, 8) Mandatno-imunitetski odbor, i 9) Odbor za pretstavke i žalbe.

Veće proizvođača nema Odbor za spoljne poslove, Odbor za organizaciju vlasti i upravu, Odbor za narodno zdravlje i socijalnu politiku ni Odbor za prosvetu. Sve ostale odbore ima i Veće proizvođača, a ima dva odbora koja ne postoje u Saveznom veću, naime Odbor za privredne organizacije i Odbor za pitanja rada i socijalnog osiguranja.

Odbori se sastoje iz određenog broja članova koje bira Dom. Za stalne odbore broj članova je određen Poslovnikom. Svaki odbor bira sebi potpredsednika, prema potrebi i potpredsednika, i sekretara. Način izbora je tačno utvrđen. Odbor sam donosi svoj poslovnik koji potvrđuje Dom.

Radno područje odbora i njihov delokrug su jedno od najvažnijih i najznačajnijih problema. Delokrug je dvostruk: 1) područje na kome nastupa odbor kao pomoćni organ Doma, i 2) sopstveno područje na kome odbor nastupa samostalno.

Na prvom području odbor priprema i pretresa predloge zakona i drugih akata koje donosi

Dom i podnosi Domu o tome svoj izveštaj i svoje predloge. Ako uočimo kod svih odbora konkretnu sadržinu te aktivnosti, mi vidimo da odbori u svom delokrugu prate određene pojave, proučavaju pitanja, predloge itd., pretresaju i pripremaju i čine predloge, podnose izveštaje, daju mišljenja o pojedinim pitanjima, daju saglasnost na određeno pitanje.

Odbori, prema tome, u tom delokrugu ne odlučuju, oni nisu samostalni organi vlasti i ne nastupaju kao takvi. Jedino Odbor za budžet ima jedno konkretno pravo, naime pravo da određuje izvore iz kojih će se pokriti izdaci koji nisu predviđeni u budžetu.

U svom sopstvenom delokrugu odbori nastupaju i preko okvira Skupštine. Oni na tom području donose rezolucije i preporuke.

Rezolucija odbora je akt kojim se u saglasnosti sa zakonima i drugim aktima Savezne narodne skupštine javno zauzima stav o određenom pitanju iz delokruga odbora.

Preporuka odbora je akt kojim se u saglasnosti sa zakonima i drugim odlukama Savezne narodne skupštine javno izražava savetodavno mišljenje u pogledu rada narodnih odbora, organa državne uprave, samoupravnih ustanova i privrednih organizacija. U sopstveni delokrug spada i pravo ankete i saslušanja. Odbori ne donose odluke.

Prema tome, rezolucije, deklaracije i preporuke donose Savezna narodna skupština, domovi i odbori.

U Komisiji je vođena opširna načelna diskusija o položaju odbora u našem sistemu i o značaju njihovih akata prema organima vlasti, ustanovama i organizacijama, o razgraničenju njihovih kompetencija na sve strane, o njihovom odnosu prema Skupštini, prema Domu i prema Saveznom izvršnom veću, o paralelizmu, o duploj nadležnosti između odbora i Saveznog izvršnog veća, o rangju njihovih preporuka i rezolucija prema takvim aktima Doma odnosno Skupštine i o odnosu između Zakonodavnog i ostalih odbora. Zbog opširnosti zauzetih stavova, koji su u celini zabeleženi u stenografskim beleškama, ne mogu ulaziti u sadržinu ni u ocenu izraženih mišljenja koja su bila na značajnoj visini. Odbor je primio na znanje gledište i mišljenja sastavljača nacrtu. O ovom položaju Skupštine ne može se ići u neko precizno razgraničenje. To mora praksa da donese. Neophodno je da postoje izvesne nepreciznosti, praznine, opšte formulacije, i, ako hoćete, nelogičnosti, jer još ne postoji nikakvo iskustvo, a samo praktični rad odbora može ovo ispraviti. Odborima je kompetencija proširena, oni u principu moraju samostalno da rade, ali oni ne smeju da postanu neka sila nad Domom, nad Skupštinom, nad Saveznim izvršnim većem ili paralelno pored njega. Zavisiće od političkog smisla za meru kad će odbor smatrati da može doneti preporuku ili rezoluciju sam ili u zajed-

nici sa istim odborom Veća proizvođača ili kad će smatrati da treba da ih donese Dom ili Skupština. U odnosu na Savezno izvršno veće treba da ima na umu da je Savezno izvršno veće organ vlasti, što odbor nije, i da Savezno izvršno veće ima još uvek elemente vlade. Tu postoje odnosi kolaboracije. Isto važi i za odnos odbora prema Domu. To su veoma opšte linije, a Poslovnik nije mogao ići dalje u pojedinosti.

Upotrebljujući Ustavnim zakonom utvrđene nadležnosti federacije kao interpretativno pravilo, Predlog poslovnika raspodeljuje poslove iz te nadležnosti pojedinim odborima i time određuje njihov delokrug, njihovu fizionomiju i njihov karakter. Ja neću da ulazim u nabranjanje koji su to poslovi pojedinih odbora, oni su sadržani u članovima 85 do 93 Predloga poslovnika.

Poslovnik propisuje postupak zakazivanja sednica, proceduru rada na sednicama, prava članova odbora itd. Nov institut je zajednička sednica odbora. Postoje tri oblika: 1) zajedničke sednice dva ili više odbora samog Doma, 2) zajednička sednica odgovarajućih odbora oba doma, 3) redakcione komisije sastavljene od članova više odbora radi usklađivanja tekstova. Poslovnikom su određeni slučajevi kad se održavaju zajedničke sednice. Na tim sednicama može se vršiti samo pretres, mogu se saslušati izveštaji ili obrazloženja, ali se ne može glasati. Poslovnik, dalje, precizira prava manjine, dalje, prava poslanika koji nisu članovi odbora. Oni mogu učestvovati u radu odbora, ali bez prava glasa.

Poslovnik donekle razrađuje Ustavnim zakonom utvrđene odnose između odbora i Saveznog izvršnog veća, njihova međusobna prava i dužnosti.

Po Poslovniku odbori imaju pravo da traže od Saveznog izvršnog veća da im usmeno ili pismeno odgovori na postavljena pitanja ili da ih obavesti o pitanjima iz delokruga odbora. Odbori imaju pravo pozvati Savezno izvršno veće da uputi svog predstavnika ili poverenika koji će prisustvovati sednicama odbora i učestvovati u pretresu. Odbori imaju pravo da traže od državnih sekretara, potsekretara i drugih službenika savezne uprave da daju odgovore na postavljena pitanja ili da pruže obaveštenja i objašnjenja o pitanjima koja su na dnevnom redu odbora. Odbori mogu tražiti od njih i pismene odgovore i obaveštenja. Odbori mogu tražiti stručnu pomoć od Sekretarijata za zakonodavstvo Saveznog izvršnog veća.

Na drugoj strani postoje prava Saveznog izvršnog veća. Savezno izvršno veće podnosi odborima predloge. Svaki član Saveznog izvršnog veća ima pravo da prisustvuje sednicama odbora, da učestvuje u pretresu ali bez prava glasa. Predstavnik Saveznog izvršnog veća ima pravo da zahteva da se odbor glasanjem izjasni o predlogu Saveznog izvršnog veća i da traži odlaganje rešavanja o predlogu koji je ono pod-

nelo. Savezno izvršno veće ima pravo da zahteva da se unese u dnevni red pojedino pitanje iz delokruga odbora odnosno da se sazove odbor u sednicu radi pretresanja određenog pitanja o kome Savezno izvršno veće treba da zauzme svoj stav. Pretstavnik Saveznog izvršnog veća može predložiti da odbor donese rezoluciju ili preporuku. Savezno izvršno veće ima pravo da uputi u odbor pojedine stručnjake kao svoje poverenike.

Mi vidimo, dakle, prevagu prava Saveznog izvršnog veća, da su ona mnogobrojnija i značajnija od prava odbora, što je u skladu sa značajem Saveznog izvršnog veća kao političko-izvršnog rukovodnog organa u našem sistemu kao i sa položajem odbora. Uloga odbora ne zaseca u prava Saveznog izvršnog veća i ne postoji dupla linija za državne sekretarijate.

Rekao bih nešto o podnošenju zakonskih predloga. Sav zakonodavni rad odvija se u domovima. Prvo je pitanje ko ima pravo zakonodavne inicijative? To pravo, pre svega, ima svaki član Doma. To se pravo sastoji iz podnošenja zakonskog predloga, predlaganja donošenja zakona i predlaganja izmene postojećih zakona. Drugo, to pravo ima Savezno izvršno veće. Ovo pravo sastoji se iz prava podnošenja zakonskih predloga i predlaganja priprema zakona. Treće, to pravo imaju članovi Veća proizvođača. Ono se sastoji u tome da mogu predlagati promene u zakonskim predlozima za čije je donošenje nadležno samo Savezno veće.

Mi vidimo da je krug onih koji imaju pravo zakonodavne inicijative veoma širok i da je i samo to pravo prošireno, jer se odnosi i na predlaganje priprema zakona i njihovih izmena. Specifičnost postoji u pravu članova Veća proizvođača da intervenišu kod Saveznog veća.

Zakonski predlozi se upućuju pretstavniku Savezne narodne skupštine kad nisu predloženi na sednici Doma. Pretsednik Savezne narodne skupštine ih upućuje pretsedniku Doma a ovaj odboru. Predlozi moraju biti formulisani u obliku zakona i obrazloženi.

Rad u odborima znači drugu fazu u postupku donošenja zakona. Zadatak odbora je, prvo, da pretresa podnete zakonske predloge, i, drugo, da sam sastavlja i pretresa zakonske predloge. Pretres počinje obrazloženjem podnosioca predloga; kad je to Savezno izvršno veće, to čini njegov pretstavnik. Nastavlja se sa načelnim pretresom u kome poslanici iznose svoje načelno mišljenje, a glasa se samo kad to odbor odluči. U pretresu u pojedinostima raspravlja se o svakom članu koji se prvo pročita, a odbori mogu davati svoje pismene ili usmene amandmane, o kojima se prvo glasa, a zatim o svakom članu, i na kraju u celini. Savezno izvršno veće može odustati od predloga; onda se on skida s dnevnog reda, a ako to čini koji drugi predlagač, odbor može predlog preuzeti kao svoj. Na kraju se određuje izve-

stilac za Dom, a manjina može izdvojiti mišljenje koje se unosi u izveštaj odbora kad manjina ne odredi svog izvestioca.

Za Zakonodavni odbor važe posebni propisi. Preko njega obavezno idu svi zakonski predlozi svih odbora, izuzev društvenog plana, saveznog budžeta i završnog računa. Zakonodavni odbor menja svoj karakter. Dosad je on bio jedini odbor koji se bavio zakonskim predlozima i pretresao ih i suštinski i pravno. Novi Zakonodavni odbor će dobiti zakonske predloge već obrađene u drugim odborima, a on će ih pretresti samo sa zakonodavno-pravnog staništa i utvrđivati oblik teksta, ali ima i pravo da čini predloge za izmene u suštini. To će učiniti naročito onda kada nalazi da ne postoji saglasnost sa pravnim sistemom ili načelima našeg zakonodavstva uopšte. Ako dođe do neslaganja između nekog odbora i Zakonodavnog odbora, moraju potražiti zajedničko rešenje i o tome obavestiti Dom.

Treća faza je pretres u Domu. Ona obuhvata sledeće:

1) Dostavljanje predloga poslanicima Doma najdocije tri dana pre sednice.

2) Čitanje predloga. Komisija je smatrala da treba načelno odrediti čitanje, a ne nečitanje, jer, po pravilu, Dom mora da čuje predlog. Ali pošto se čitanjem mnogo puta odugovlači postupak, to može pretsednik Doma odrediti, da se predlog ne čita a može to predložiti i grupa od 10 poslanika. Ustvari, predlozi se obično neće čitati.

3) Izveštaj izvestioca odnosno obrazloženje predlagača. Kad je predlagač Savezno izvršno veće onda daje obrazloženje njegov pretstavnik.

4) Određivanje koji će se zakonski predlog uzeti u pretres kad postoje razlike između predloga jednog odbora i pretresa Zakonodavnog odbora. Inače se predlozi Zakonodavnog odbora smatraju kao amandmani.

5) Pretres koji je jedinstven u načelu i pojedinostima. Pretres je deljen samo kad se radi o budžetu ili o promeni Ustava. U ovoj fazi može svaki član Doma tražiti i dobiti reč kao i staviti amandmane. Amandmani se mogu podnositi sve dok pretres ne bude završen i to pismenom formulacijom. Ako ga podnosi podnosilac zakonskog predloga, on postaje sastavni deo predloga. To važi i kad se izvestilac složi sa amandmanom. Od više amandmana na isti član prvo se glasa o onom koji je suštinski najudaljeniji.

6) Glasanje. Glasa se u celini. Ako je pretres deljen, glasa se po članovima, a kod budžeta po partijama, i na kraju u celini. Rezultat glasanja znači da je predlog usvojen u Domu, a kad je nadležan za donošenje zakona samo Dom, to je glasanjem zakon konačno donet.

Poslovnik predviđa izuzetno od ovog načina pretresa i hitan postupak.

Kad u donošenju zakona ravnopravno učestvuju oba doma, on treba da bude izglasan u

oba doma u istovetnom tekstu. Predsednik našeg Doma mora utvrditi da li je saglasan tekst koji je usvojen u Domu sa tekstom usvojenim u Veću proizvođača i podneti o tome izveštaj Domu. Ovom konstatacijom u oba doma zakon je donet i upućuje se predsedniku Savezne narodne skupštine radi proglašenja i objavljivanja.

Kad nema saglasnosti, nastupa Ustavom predviđena procedura:

Predsednik iznosi Domu sporna pitanja, ako Dom usvoji tekst Veća proizvođača, zakonski predlog je usvojen. Ako Dom ne prihvati tekst Veća proizvođača ili unese u taj tekst izmenu ili dopunu, upućuje se zakonski predlog Veću proizvođača. Ako ga Veće proizvođača usvoji, predlog je usvojen u oba doma.

Ako se ostaje pri različnim tekstovima, predsednik to objavljuje i upućuje ga komisiji za rešavanje spora i o tome obaveštava predsednika Veća proizvođača. Poslovnik predviđa komisiju od pet članova svakog doma, a za prihvatanje sporazumnog rešenja većinu (po 3) od svake komisije. Komisija se odmah sastaje. Ako sporazumno rešenje komisija prihvate oba doma, zakonski predlog je usvojen. Međutim, ako se u komisiji ne postigne saglasnost ili ako ne usvoje oba doma predlog komisije, pretres se odlaže za 7 dana. Posle toga pretres se ponavlja. Posle dve uzastopne razmene tekstova predsednik utvrđuje da nije usvojen istovetan tekst i o tome obaveštava Veće proizvođača. Dom utvrđuje da je nastupio slučaj člana 38 Ustavnog zakona i obaveštava o tome Savezno izvršno veće. Posle toga mora da se objavi raspuštanje Skupštine.

Postupak donošenja drugih akata. Drugi akti pored zakona su: promena Ustava, donošenje deklaracija, rezolucija, preporuka i odluka, kao i rešavanje o izveštaju Saveznog izvršnog veća. To su specifični postupci koji se razlikuju od normalnog postupka za donošenje zakona.

1) Promena Ustava. Pošto je to značajan akt, to Ustav propisuje poseban postupak, što, doduše, ne znači da je naš Ustav nepromenljiv, a što opet znači da se ne može tako lako menjati, kao što je to moguće s drugim zakonima. Pre svega, za inicijativu za promenu Ustava se traži više, naime deset poslanika Doma. To pravo ima i Savezno izvršno veće i Veće naroda. Postupak je težji. On je dvostruk. Prvo se vrši pretres o tome da li će se uopšte promena Ustava staviti na dnevni red, tj. da li je promena u tom trenutku politički shodna ili ne. O tome se glasa običnim kvorumom i prostom većinom. Ako se to izglasa, onda se predlog, po pravilu, upućuje Zakonodavnom odboru i kad ovaj podnese svoj izveštaj, pristupa se drugom rešavanju: o samoj promeni Ustava. Tu se vrši deljen pretres, prvo u načelu, zatim u pojedinostima. Glasa se u pojedinostima, član po član i na kraju u celini. Za usvajanje predloga

potrebna je kvalifikovana većina, naime tri petine svih članova Doma.

2) Donošenje deklaracija, rezolucija, preporuka i odluka. Mi smo već istakli pojam tih akata koji nemaju karakter zakona. Donose ih odbori, Skupština ili Dom. To su, po pravilu, akti kojima predstavničko telo, prema rečima Ustavnog zakona, upravlja društvenim poslovima i utiče na rad državnih i društvenih organa.

Pravo inicijative ima svaki član Doma i Savezno izvršno veće. Predlozi se podnose predsedniku Skupštine, a on ih upućuje nadležnom odboru. Ako se ti akti odnose na pitanje u čijem odlučivanju pravno učestvuju oba doma, ovi akti su doneti kad ih u istom tekstu usvoje oba doma.

3) Izveštaji Saveznog izvršnog veća. Za različite izveštaje Saveznog izvršnog veća predviđa se naročiti postupak.

Izveštaj na zahtev Doma. Svoj redovni izveštaj Savezno izvršno veće podnosi na zajedničkoj sednici oba doma. Ali na zahtev deset poslanika može Dom odlučiti da Savezno izvršno veće podnese izveštaj u pogledu svoga rada i izvršenja zakona i drugih akata iz nadležnosti Doma. Pretres o izveštaju počinje govorom ili izjavom predstavnika Saveznog izvršnog veća. Posle završenog pretresa mogu Savezno izvršno veće i svaki poslanik predložiti da Dom donese rezoluciju ili preporuku ili pak da se pretres zaključí prelazom na dnevni red.

Druga kategorija koja se tiče rada Saveznog izvršnog veća je pitanje, da li je neki akt Saveznog izvršnog veća u saglasnosti sa zakonom u čijem donošenju učestvuje i Veće proizvođača. Ako Dom utvrdi da ovakva nesaglasnost postoji, takav akt je ukinut. Pošto postoji takva odredba i u Poslovniku Veća proizvođača, to znači da može jedan dom ukinuti takav akt.

Treća vrsta kontrole Doma u pogledu rada Saveznog izvršnog veća tiče se predloga Predsednika Republike da Dom donese odluku o aktu Saveznog izvršnog veća koji je on zadržao od izvršenja, jer se s njim nije slagao. Savezno izvršno veće može se preko svog predstavnika izjasniti o tome. Dom donosi odluku, po pravilu, bez pretresa.

Republičko izvršno veće može predložiti da Dom stavi na dnevni red pretres odluke Saveznog izvršnog veća kojom je obustavljeno izvršenje uredba ili drugih akata republičkog izvršnog veća zbog nezakonitosti. Svoje mišljenje mogu izložiti na sednici predstavnik Saveznog izvršnog veća i predstavnik republičkog izvršnog veća. Dom rešava na taj način da ukida akt republičkog izvršnog veća kao nezakonit ili da ukida akt Saveznog izvršnog veća o obustavljanju akta republičkog izvršnog veća.

Ova, Ustavnim zakonom određena kontrola Saveznog veća nad radom Saveznog izvršnog

veća, time je funkcionalno razrađena u Poslovniku.

Poslanička pitanja. Pored rada u odboru aktivnost Savezne narodne skupštine izražava se najjače u institutu poslaničkih pitanja, koji je zbog toga Poslovnikom detaljno razrađen. Pitanjima poslanik traži od Saveznog izvršnog veća da se izjasni o nekom stanju ili o nekoj svojoj nameri, poslanik može da traži obaveštenje o konkretnom slučaju i da čuje mišljenje o rešenju. Pitanjem koje je upućeno Saveznom izvršnom veću narodni poslanik, a preko njega i njegovi birači, neposredno stupaju u kontakt sa vrhovnim upravno-političkim rukovodstvom. Poslovnik ne ograničava pravo pitanja na neku određenu sadržinu. Po pravilu, poslanik može da pita sve što hoće, ali od njegove mere za političku stvarnost zavisiće da li će svojim pitanjima dati pozitivan doprinos radu predstavničkog tela.

Po Predlogu poslovnika pitanje predstavlja pravo svakog člana Narodne skupštine da od Saveznog izvršnog veća ne samo traži već i dobije odgovor na postavljeno pitanje.

Zahtev se podnosi pismeno van sednice ili usmeno na sednici Doma ili na zajedničkoj sednici domova.

Pitanje se upućuje preko predsednika Skupštine neposredno ili na sednici Doma, a onda ga predsednik Doma dostavlja predsedniku Skupštine.

Dužnost predsednika Skupštine je da odmah dostavi pitanja Saveznom izvršnom veću onim redom kako ih je dobijao.

Savezno izvršno veće je dužno da u pogledu primljenog pitanja učini ovo:

1) Ako poslanik traži pismeni odgovor, Savezno izvršno veće dužno je dati odgovor najdalje za 10 dana. O tom odgovoru predsednik obaveštava Dom na početku sednice, a poslanik se izjašnjava da li je zadovoljan ili ne.

2) Ako poslanik traži da mu se usmeno odgovori, onda to na sednici Doma čini predstavnik Saveznog izvršnog veća i to na narednoj sednici, ako je pitanje dostavljeno 48 časova ranije. Ali ako je potreban duži rok, Dom, na predlog Saveznog izvršnog veća, određuje ovaj rok. Predstavnik Saveznog izvršnog veća može odgovoriti i odmah na sednici.

Poslanik ima pravo da se izjasni o odgovoru. Ako izjavi da je zadovoljan, prelazi se na dnevni red. Ako nije zadovoljan, može tražiti da se povede pretres. O tome odlučuje Dom. Kad predstavnik Saveznog izvršnog veća traži odlaganje pretresa, onda se mora pretres odložiti. Ali ako 10 poslanika traži da se pretres odmah nastavi, Dom će o tome odlučiti. Posle pretresa može Dom preći na dnevni red.

Prema tome, poslaničko pitanje može se razviti u interpelaciju, naime u pretres na osnovu njegovog pitanja. Predlog poslovnika daje poslaničkim pitanjima značajnu ulogu, a

poslanicima najširu mogućnost učestvovanja u političkom radu predstavničkog tela.

Pored kratkih pitanja predsedniku Doma, poslaničkih pitanja Saveznom izvršnom veću narodni poslanik ima i pravo da traži obaveštenja od državnih sekretara i drugih rukovodnih službenika o radu ustanova i o izvršenju poslova. I ovaj zahtev mogu tražiti pismeno preko Doma ili usmeno na sednici. Državni sekretar može da da svoju informaciju na samoj sednici Doma. Ali kad se poslanik ne bi zadovoljio odgovorom, on treba da postavi pitanje Saveznom izvršnom veću pre nego što bi mogao započeti pretres o sadržini odgovora sekretara.

Ustav određuje u članu 39 pravo građana da upućuju molbe, peticije i tužbe i žalbe protiv svih organa državne vlasti zbog nepravilnog postupka službenih lica. Iako je pitanje žalbe i tužbe regulisano zakonima, ovim se Poslovnikom ipak stvara politički organ i određuje postupak za zaštitu tih osnovnih prava građana po političkoj liniji. Za to postoji poseban organ: Odbor za pretstavke i žalbe. Svako može preko predsednika Savezne narodne skupštine uputiti Domu predstavku ili žalbu i to pismeno overenim potpisom. Ovaj odbor našeg Veća nije nadležan za postupak po predmetima koji se tiču rada privrednih organizacija, radnih odnosa i socijalnog osiguranja, jer to spada u nadležnost sličnog odbora Veća proizvođača.

Očigledno je da će Odbor za molbe i žalbe primati mnogo pretstavki i žalbi. Ali on ne sme da postane neki dupli organ za rešavanje žalbi pored nadležnih organa državne uprave i pravosuđa. Rad Odbora se mora kretati na liniji opšte političke kontrole i prilikom razmatranja konkretnih slučajeva. Zbog toga je važno kako će Odbor postupati sa primljenim predmetima. Poslovnik mu daje ove mogućnosti:

1) Odbor upućuje predmet nadležnom odboru, ako se predmet odnosi na zakonski predlog ili drugi akt toga odbora.

2) Odbor upućuje predmet organu nadležnom za rešavanje, ako predmet spada u nadležnost suda, organa uprave ili kojeg drugog organa.

3) Odbor obaveštava podnosioca ako njegova stvar nije predmet rešavanja Doma.

4) Odbor predlaže Domu da donese odluku, preporuku ili rezoluciju. Dom može to učiniti, ali može uputiti i predmet natrag Odboru ili prosto preći na dnevni red. Dom može i ovlastiti Odbor za pretstavke i žalbe da sam donese konačno rešenje. Samo u ovakvim iznimnim slučajevima Odbor ima prava da istupa sam prema strankama.

Glava IX Poslovnika glasi: »Dužnost učestvovanja u radu Doma, imunitet i povlastice poslanika«.

Predlog poslovnika dužnosti poslanika rešava samo sa funkcionalne strane, jer su one utvrđene Ustavom i zakonom. Pošto je poslanik dužan prisustvovati sednicama Doma, on

mora tražiti odsustvo kad je u tome sprečen. Ako bez odobrenja više puta ne dođe na sednice, Dom može tražiti da Mandatno-imunitetski odbor prouči slučaj i da stavi svoj predlog.

Predlog poslovnika propisuje bliži način postupka kad je u pitanju imunitet. On počinje danom izdavanja uverenja o izboru. Poslovnik precizira imunitet u pogledu datog glasa i izraženog mišljenja na sednici Skupštine, na sednici Doma, odbora i komisija. Za izjave i postupke u tim telima poslanik nije krivično odgovoran, on odgovara samo politički svom Domu i biračkom telu.

Kad poslanik podnese ostavku na svoj mandat, o njoj prethodno rešava Mandatno-imunitetski odbor i podnosi Domu svoj izveštaj. Dom o podnetoj ostavci odlučuje; mandat prestaje od momenta prihvatanja ostavke.

Dom se izjašnjava o svakom slučaju prestanka mandata, Dom potvrđuje ili poništava odluku o opozivu narodnog poslanika.

Poslovnik daje samo osnovne odredbe o povlasticama, prepuštajući bliže propise Administrativnom odboru. U skladu sa Ustavom, Predlog poslovnika normira stalnu mesečnu nagradu članovima Saveznog veća, a Komisija je smatrala da treba dodati i pravo na socijalno osiguranje. Administrativni odbor će doneti propise o načinu korišćenja besplatne vožnje javnim saobraćajnim sredstvima.

Predlog poslovnika predviđa posebne odredbe o radu Veća naroda, i to na kraju kao poseban aneks. Ovaj deo Predloga poslovnika predstavlja jednu od njegovih značajnih karakteristika. Kad se iz sastava Saveznog veća izdvoje poslanici, izabrani od predstavničkog tela narodne republike i automnih jedinica kao posebno telo, Veće naroda, ono pičinje da funkcioniše samostalno. Poslovnik daje za taj slučaj proceduralne propise za sve tri glavne grupe ustavne nadležnosti Veća naroda, i to: 1) za rešavanje o predlogu o promeni Ustava odnosno o saveznom društvenom planu, 2) za rešavanje o predlogu zakona, deklaracija, rezolucija, preporuka, i odluka, koje se tiču Ustavom utvrđenih odnosa federacije i narodnih republika, i 3) za odlučivanje o potrebi donošenja opštih zakona.

U prvom slučaju predsednik Skupštine saziva Veće naroda pre nego počne pretres u Saveznom veću. U drugom slučaju većina poslanika koji su izabrani od republičkog veća jedne narodne republike ima pravo predložiti da Veće naroda odvojeno rešava o tom predlogu. Samim činjenjem ovakvog predloga Veće naroda je sazvano na sastanak i Savezno veće mora svoju sednicu prekinuti. Veće naroda prvo rešava kao o prethodnom pitanju da li će se pristupiti odvojenom rešavanju. Ako to pozitivno odluči, onda se vodi pretres samo u okviru ravnopravnosti narodnih republika i odnosa između federacije i narodnih republika. Samo

u tom okviru mogu se doneti izmene i dopune zakonskog teksta.

U trećem slučaju sastanak Veća naroda zakazuje predsednik Savezne narodne skupštine, kad mu je dostavljen predlog nekog opšteg zakona. Veće naroda ne rešava o sadržini opšteg zakona, nego samo o potrebi njegovog donošenja. Ako se sa takvom potrebom ne složi, predlađač ne može ponovo predložiti istovetan tekst opšteg zakona koji je Veće naroda odbilo.

Veće naroda radi na sastancima. Predsednik, zamenik predsednika i zapisničar biraju se za svaki sastanak, a ostaju na dužnosti do izbora novih. Za punovažno rešavanje potreban je običan kvorum. Podnosilac predloga i izvestioci odbora imaju na sastanku Veća ista prava kao na sednici Doma.

Predlog poslovnika dalje predviđa postupak za slučaj nesaglasnosti između teksta zakona i drugog akta usvojenog u Veću naroda i u Saveznom veću. Ovaj postupak je tehničke i formalne prirode i proizlazi iz prirode same stvari i ustavnih propisa. Značajan je sastav Komisije za rešavanje spora. Ona se sastoji od 10 narodnih poslanika od kojih 5 iz redova članova Veća naroda. Za prihvatanje rešenja potrebna je saglasnost najmanje tri člana od svake grupe.

Komisija za poslovnik na svojoj poslednjoj sednici primila je predloge amandmana koji su vam podeljeni i koji čine sastavni deo Predloga poslovnika.

Komisija je smatrala da ne treba ograničiti Dom propisom da mora primiti podnetu ostavku na mandat. O tome neka Dom rešava o svakom konkretnom slučaju. Može se desiti da neka ostavka politički ne bi bila oportuna ili da se odbijanjem ostavke poslaniku da poverenje. Svakako da u ovakav poslovnik ne spada odredba da Dom ne može odbiti ostavku na mandat. Neka o tome odluči praksa Doma.

Dalje, Komisija je smatrala da treba dati i Domu pravo da ovlasti Odbor za pretstavke i žalbe da donese konačno rešenje po konkretnom slučaju iz nadležnosti Doma, kad može da da takvo ovlašćenje u saglasnosti sa Većem proizvođača o pitanjima iz nadležnosti oba doma.

Na kraju, Komisija je usvojila amandman kojim se donekle menja broj članova pojedinih odbora, uzevši pri tome u obzir delokrug rada i obim poslova pojedinih odbora.

Kao predstavnik predlažača tj. Komisije za poslovnik predlažem da se član 88 izmeni utoliko što Odbor za narodnu privredu neće imati 21 člana, kao što je predloženo, već 31 člana. Prema tome, član 88 glasi (čita):

Odbor za spoljne poslove ima 35 članova, Odbor za organizaciju vlasti i upravu, Odbor za narodnu privredu i Odbor za socijalnu politiku i narodno zdravlje imaju po 31 člana, Odbor za prosvetu i Zakonodavni odbor imaju po 21 člana, a Mandatno-imunitetski odbor i Odbor za pretstavke i žalbe po 7 članova.

Drugovi i drugarice narodni poslanici, podnoseći ovaj izveštaj sa dopunskim obrazloženjem Predloga poslovnika, ja izražavam uverenje Komisije da je Predlog poslovnika Saveznog veća solidan instrument da bi se na osnovu njegovih odredaba mogao izgraditi organizam Doma, da se po njegovim propisima odvija rad Doma, odbora i komisija i da članovi Doma mogu koristiti sva svoja Ustavom i zakonima zajemčena prava i vršiti sve svoje dužnosti. Prema tome, Savezno veće može po tom Poslovniku stupiti u akciju i plodno raditi. Međutim, sav taj rad nose živa bića, mi, narodni poslanici. Od stvaralačkog učestvovanja nas narodnih poslanika kroz organe, forme i metode ovog Poslovnika zavisiće rad i efekat rada centralnog organa socijalističke demokratije i njegove skupštinske vladavine.

Ja ne mogu da završim svoj izveštaj, a da ne dam u ime Komisije priznanje i da ne izrazim zahvalnost narodnom poslaniku drugu Moši Pijade, koji je svojim dobro poznatim radnim elanom i svojom energijom radio na Nacrtu poslovnika i u samoj Komisiji. Zahvaljujući tome mi smo dobili tako dobar i originalan Poslovnik.

U ime Komisije za poslovnik ja vas molim da Predlog poslovnika usvojite. (Aplauz).

Pretsednik Vlada Zečević: Čuli ste izveštaj. Otvaram pretres o Predlogu poslovnika. Ko želi reč? (Ne javlja se niko). Konstatujem da se niko ne javlja za reč. Pošto ste dobili Predlog poslovnika pitam Dom da li se slaže da ne čitamo tekst već da pređemo na glasanje. (Slaže). Prelazimo na glasanje o Predlogu poslovnika Saveznog veća kako je štampan sa ovim izmenama i dopunama. Ko je za Predlog poslovnika Saveznog veća molim neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao? (Nije).

Konstatujem da Poslovnik saglasno članu 239 stupa na snagu odmah, to jest čim Veće naroda usvoji glavu XII Poslovnika. Hteo bih da zamolim drugove narodne poslanike, dozvolite mi to i ne zamerite, da prouče Poslovnik Savezne narodne skupštine koji smo juče izglasali, i Poslovnik Saveznog veća. Čuli smo obrazloženje izvestioca koga smo pažljivo saslušali a koje nam je pomoglo da shvatimo glavne principe Poslovnika. Molim drugove narodne poslanike da prouče poslovnik da bi Savezna narodna skupština i Savezno veće mogli da rade kako treba u ovom zasjedanju.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: pretres Predloga odluke o nagradama, naknadama i platama za stalne funkcije poslanika Savezne narodne skupštine. Molim izvestioca narodnog poslanika Velimira Stojnića da podnese izveštaj.

Izvestilac Velimir Stojnić (Izborni srez Drvar, Bosansko Grahovo i Bosanski Petrovac, NR Bosna i Hercegovina) (čita):

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Odlukom Saveznog veća Savezne narodne skupštine o poslovnom redu za izbor Komisije za poslovnik i o postupku donošenja poslovnika i drugih odluka od 26 decembra 1953 godine, Komisija za poslovnik Saveznog veća ovlašćena je da sa Komisijom za poslovnik Veća proizvođača izradi predlog o nagradama, naknadama i platama za stalne funkcije poslanika Savezne narodne skupštine.

Saglasno ovim odlukama, komisije Saveznog veća i Veća proizvođača na svojim sednicama od 18 i 27 januara 1954 godine, posle iscrpne diskusije, donele su svoj Predlog odluke o nagradama, naknadama i platama za stalne funkcije poslanika Savezne narodne skupštine.

Komisija za poslovnik Saveznog veća dostavlja Saveznom veću ovaj predlog odluke s molbom da ga usvoji.

Za izvestioca određen je narodni poslanik Velimir Stojnić.

Komisija za poslovnik Saveznog veća

Sekretar,

Pretsednik,

Dr Jerko Radmilović, s. r.

Dr Maks Šnuderl, s. r.

Članovi:

Bibler Antun, s. r., Brajković Bogomir, s. r., Brkić Zvonko, s. r., Garčević Gojko, s. r., Minčev Nikola, s. r., Mojsav Lazar, s. r., Novaković Grujo, s. r., Petrović Ninko, s. r., Simić Vladimir, s. r., Stojnić Velimir, s. r., Sunarić dr Ivo, s. r.

Drugovi narodni poslanici, dozvolite mi da uz izveštaj Komisije u nekoliko riječi obrazložim prijedlog ove odluke.

Moram odmah da naglasim da su se obe komisije našle pred jednim vrlo složenim zadatkom kada je trebalo izraditi principe na kojima će se zasnivati sistem nagrada, naknada i plata poslanika Savezne narodne skupštine. Komisije su ušle u jednu sasvim novu materiju pošto u svom radu nisu mogle da počnu od iskustva Skupštine prvog i drugog saziva.

Načelo koje nas je rukovalo pri izradi ove odluke bilo je sljedeće: poslaničke nagrade članova Saveznog vijeća mogu se kretati najdalje do visine plata najviših funkcionera u državnoj upravi, a s druge strane, da visina nagrada bude tolika kako bi narodni poslanici članovi Saveznog vijeća bili u mogućnosti da redovno obavljaju svoju dužnost bez potrebe da traže druge izvore zarada.

Rukovodeći se ovim načelom, Komisija je smatrala da u njenoj primjeni treba biti dosljedan. Otuda, od pravila da »članovi Saveznog vijeća imaju pravo na stalnu mjesečnu poslaničku nagradu« (tačka 1 stav 1 prijedloga odluke) moralo se otpustiti radi pojedinih slučajeva i ustanoviti princip izražen u tački 5 stav II ove odluke, koji glasi: »član Saveznog vijeća koji prima stalnu mjesečnu platu za službu ili funkciju izvan Skupštine ili penziju

— prima manju mjesečnu poslaničku nagradu, ali ne manje od jedne njene trećine». Time bi se poslanička nagrada svela (u takvim slučajevima) na onu visinu, kako uz stalnu platu za službu ili funkciju van Skupštine ili penziju, ne bi predstavljala izvanredne prihode koji bi bili znatno iznad plata narodnih poslanika ili drugih državnih funkcionera.

Sva ostala primanja koja su predviđena Prijedlogom ove odluke (dnevnice, paušali, nagrade na ime izgubljenih zarada), predstavljaju prosjek neminovnih troškova koji će se činiti u vršenju poslaničke dužnosti bilo u Skupštini ili izbornom srezu.

Članovi Vijeća proizvođača, s obzirom na ustavni princip, po kome ne mogu primati stalne nagrade jer ostaju i dalje zaposleni u svojim privrednim organizacijama, imaju pravo na naknadu za izgubljenu zaradu. Ali, da bi se izbjeglo veliko administriranje oko utvrđivanja iznosa izgubljenih zarada prijedlogom odluke su predviđeni jednaki paušalni iznosi za sve članove Vijeća proizvođača, osim u slučajevima kada je visina izgubljenih zarada stvarno veća od iznosa predviđenog paušala.

Vi ste vidjeli, drugovi narodni poslanici, da je u predloženoj odluci uzeto načelo jednakosti svih narodnih poslanika u stalnoj mjesečnoj nagradi. Ali pored svega Komisija je morala voditi računa o tome da poslanici koji rade u odborima i time imaju veće dužnosti i teže zadatke od ostalih poslanika, budu nagrađeni za taj rad na taj način što će primati nagradu za svaki dan rada u odboru ili komisiji u visini od 700 dinara.

U Komisiji je bilo diskusije i o tome na koji način treba plaćati one narodne poslanike, koji pored svoje redovne poslaničke dužnosti vrše jednu od stalnih državnih izbornih funkcija kao što su — pretsjednik Skupštine, članovi Saveznog izvršnog vijeća, pretsjednik Saveznog vijeća, pretsjednici i sekretari stalnih odbora i komisija itd. Bilo je mišljenje da se usvoji princip dnevnicu za stalni rad u ovim tijelima. Komisija nije usvojila ovaj princip za pretsjednika, potpretsjednike i sekretara Skupštine, pretsjednika Saveznog vijeća i članove Izvršnog vijeća, pošto oni vrše stalne državne izborne funkcije koje prelaze okvire poslaničke dužnosti. Zato je za njih predložena funkcionalna mjesečna plata kao i za ostale državne funkcionere. Za pretsjednike i sekretare odbora i komisija Saveznog vijeća, predložen je sistem dnevnicu koje se određuju unapred prema broju dana za koliko se pretpostavlja da će biti zauzeti u radu odbora i komisija. Iako taj rad pretsjednika i sekretara ne prelazi okvire dužnosti narodnih poslanika ipak njihove funkcije znače stalno zaduženje u skupštinskom radu.

Pretsjednik Vijeća proizvođača i pretsjednici i sekretari odbora Vijeća proizvođača u

principu ne mogu primati unapred stalnu nagradu. Zbog toga im je predložena veća nagrada za učešće u radu odbora, odnosno Vijeća, s obzirom na njihovu veću odgovornost.

Pored ovog postavilo se i pitanje kako će biti plaćeni stalni izborni funkcioneri koji imaju izvjesne stalne izborne funkcije u skupštinama narodnih republika. Komisija je stala na stanovište da oni primaju funkcionalnu platu samo u Saveznoj narodnoj skupštini, jer je to njihova najviša funkcija, a da pri tome ne mogu primati istovremeno platu u skupštinama narodnih republika.

Drugovi narodni poslanici, s obzirom da je Prijedlog odluke o nagradama, naknadama i platama rađen na osnovu predviđanja o radu Skupštine, za čiji rad još nemamo dovoljno iskustva, to ovu odluku treba smatrati kao početni instrument koji će vjerovatno tokom vremena biti dopunjavan ili u izvjesnoj mjeri mijenjan. Molim da ovo imate u vidu pri njenoj ocjeni i pri njenom prihvatanju.

Pretsednik Vlada Zečević: Otvaram pretres o Predlogu odluke o nagradama, naknadama i platama narodnih poslanika. Ko želi reč? (Ne javlja se niko). Konstatujem da se niko nije javio za reč.

Prelazimo na glasanje. Ko je za Predlog odluke o platama, nagradama i naknadama narodnih poslanika, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Konstatujem da je ova Odluka u Saveznom veću usvojena, ali će biti punovažna tek onda kad bude usvojena i u Veću proizvođača, o čemu će nas pretsednik Veća proizvođača naknadno izvestiti.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: pretres izveštaja Verifikacionog odbora. Molim izvestioca druga Krstu Crvenkovskog da podnese izveštaj.

Izvestilac Verifikacionog odbora Krste Crvenkovski (NR Makedonija) (čita):

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA

SAVEZNO VEĆE

Verifikacioni odbor

Br. 23

29. januara 1954. godine

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE NARODNE
SKUPŠTINE

Beograd

Saglasno odluci Saveznog veća kojom je usvojen izveštaj Verifikacionog odbora broj 1 od 24. decembra 1953. godine, Verifikacioni odbor je odredio pododbor od 5 članova da ispita osnovanost žalbe poslaničkog kandidata Drndić Ljube, koji se žalio na sprovođenje izbora u Izbornom srezu broj 166 Poreč—Buzet. U pododbor su određeni članovi Odbora Crvenkovski Krste, Komar Slavko, Maglajlić Šefket, Polić Zoran i Vučković Sreten. Kao stručni savetnik pododbora određen je dr Dražen Sesardić, sekretar Savezne izborne komisije.

Pododbor je proučio sva izborna akta iz Izbornog sreza Poreč—Buzet koja su dostavljena Saveznoj izbor-

noj komisiji, kao i žalbu poslaničkog kandidata Drndić Ljube sa svim njenim prilogima. U cilju proveravanja istinitosti navoda žalbe pododbor je bio u Poreču i Buzetu gde je 25 i 26 januara 1954 godine saslušao: predsednika Sreske izborne komisije Sršelj Iliju, sekretara komisije Jakobčić Dragu, službenika komisije Balković Josipa, predstavnika kandidata Drndića u Sreskoj izbornoj komisiji Kalčić Božu, Ivičić Marija, člana Sreskog komiteta SKH, Mijanić Etora predsednika biračkog odbora u Višnjaku, Milohanović Petra predsednika biračkog odbora u Špadiji, Benčić Fumicu iz Poreča, zamenika predsednika Sreske izborne komisije za izbor poslanika Saveznog Veća Bjelovučić Ivoslava i zamenika člana iste komisije Šćulac Stjepana. Svoje iskaze pred pododborom sva gore navedena lica dala su u pismeno u formi izjave koje su priložene ovom izveštaju. Pododbor je osim toga u Poreču i Buzetu pregledao i druga dokumenta koja su mu bila potrebna da bi utvrdio pravo stanje stvari. Pored toga, na traženje pododbora vojne vlasti su dostavile izveštaj o biračima koji su glasali na vojnim biračkim mestima pa je i taj dokumenat priložen ovom izveštaju.

Na osnovu svega toga pododbor je utvrdio sledeće:

1) Kao nepravilnost u izbornim radnjama u žalbi je istaknuto u prvom redu to da zapisnike biračkih odbora sa više biračkih mesta nije niko potpisao ili da ih je potpisao samo jedan član biračkog odbora.

Pregledajući izborna akta pododbor je utvrdio da nema ni jednog zapisnika koji ne bi uopšte bio potpisan od strane biračkog odbora kao što je u žalbi navedeno. Svega u pet slučajeva zapisnik biračkog odbora potpisala su dva člana biračkog odbora, a jedan zapisnik potpisao je samo predsednik biračkog odbora. Pododbor smatra da se radi samo o formalnom propustu koji nije bitan jer su u zapisnicima pravilno utvrđeni rezultati izbora na tim biračkim mestima i zapisnici su verodostojni. Na to ukazuje i činjenica da je kandidat Ljubo Drndić, po zapisnicima iz opštine Višnjičan biračka mesta br. 2 i 3 u srezu Poreč, dobio većinu glasova što odgovara rezultatima i na drugim biračkim mestima u tom administrativnom srezu, dok je prema zapisnicima iz sresa Buzet, opština Buzet biračka mesta br. 10, 14, 15 i 39 dobio manje glasova od kandidata Šestana što je opet saglasno sa rezultatima izbora i na ostalim biračkim mestima u tom administrativnom srezu.

2) U žalbi je navedeno da među glasačkim listićima iz sresa Buzet ima 403 nepresavijena listića pa da to navodi na sumnju da samo glasanje nije bilo zakonito obavljeno jer je birač bio dužan da glasački listić presavije i nakon toga ubaci u glasačku kutiju.

Pododbor je utvrdio da su pojedini glasači mogli presaviti listić pre nego što su ga stavili u glasačku kutiju a da na samom glasačkom listiću ne ostane nikakvog traga od toga da je glasački listić bio presavijen. S obzirom na to neosnovano se u žalbi ovo navodi kao krupna nepravilnost u izborima. Ovo tim više što predstavnik kandidata Drndića koji je učestvovao u radu sreske izborne komisije nije u tom pogledu učinio nikakvu primedbu na zapisnik iako mu je već tada moralo pasti u oči da neki listići nisu bili presavijeni kao što se to sada u žalbi navodi.

3) U žalbi se ukazuje na to da je izborna komisija za izbor poslanika u Sabor Narodne Republike Hrvatske za srez Buzet protivno zakonskim propisima primala i otvarala izborna akta u izborima za narodne poslanike Saveznog veća u Izbornom srezu Poreč—Buzet.

Pododbor je u tom pogledu utvrdio da je Savezna izborna komisija svojim Uputstvom br. 617 od 10. novembra 1953 godine, na osnovu člana 117 stav 2 Zakona o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika odredila da sreske izborne komisije mogu odrediti jednog svog člana ili njegovog

zamenika da van sedišta izborne komisije prima izborna akta od biračkih odbora i proveri da li su ista potpuna i uredna. Sreska izborna komisija za srez Poreč—Buzet postupajući po ovom Uputstvu odredila je Bjelovučić Ivoslava, zamenika predsednika komisije, da u Buzetu primi i prekontrolira izborna akta sa područja sresa Buzet što je ovaj i učinio, dok je ta izborna akta u sedište komisije doneo Šćulac Stjepan, zamenik člana Sreske izborne komisije. Očito je stoga da time nisu bili povređeni propisi zakona jer su akta u Buzetu bila samo primljena i prekontrolisana, dok je Sreska izborna komisija u punom sastavu ispitala pravilnost zapisnika biračkih odbora i na osnovu njih utvrdila rezultate izbora.

4) U žalbi se tvrdi da se Marijo Ivičić, član Sreskog komiteta SKH, zadržavao na biračkom mestu br. 6 u opštini Višnjičan i posle 19 časova, kada je završeno glasanje i da je učestvovao u menjanju rezultata izbora na tom biračkom mestu, mada nije bio član biračkog odbora.

Pododbor je, međutim, utvrdio da je Ivičić Marijo pre 15 časova glasao na biračkom mestu br. 1 u opštini Višnjičan i da se on posle toga nije zadržavao na biračkom mestu a naročito ne posle 19 časova kada je glasanje već bilo završeno. Iz zapisnika o radu biračkog odbora, kao i iz izjave predsednika biračkog odbora Mijanić Etora proizilazi da je u radu tog biračkog odbora zakonito učestvovala Ivičić Marija, supruga pomenutog Ivičić Marija, koja je takođe član Sreskog komiteta SK Hrvatske a bila je i član biračkog odbora na tom biračkom mestu.

5) U žalbi je nadalje istaknuto da je predsednik biračkog odbora na biračkom mestu br. 15 u opštini Poreč protivzakonito uskratio pravo glasa dvojici građana i to Albanezi Domeniku i Albanezi Mariju koji su bili upisani u birački spisak. Proveravajući istinitost navoda žalbe u tom pogledu pododbor je pregledao stalni birački spisak za srez Poreč pa je utvrdio da navedeni građani nisu bili upisani u birački spisak pa nisu ni imali pravo da glasaju na izborima 22. decembra 1953 godine. Milohanović Petar koji se u žalbi pominje kao predsednik biračkog odbora nije bio predsednik ni član biračkog odbora na tom biračkom mestu pa mu o ovom slučaju nije bilo ništa poznato.

6) U žalbi se navodi da je na biračkom mestu br. 1 u Poreču bilo organizovano da Benčić Fumica glasa za nekoliko glasača iz doma staraca koji nisu mogli lično glasati.

Međutim, iz zapisnika o radu biračkog odbora proizilazi da je pomenuta građanka glasala kao punomoćnik za svega šest birača premda je bilo 40 lica na tom biralištu koja su glasala preko punomoćnika. Ispitivanjem Pilat Oskara, člana biračkog odbora na tom biračkom mestu, na koga se i žalba poziva, nije se moglo utvrditi da se radi o organizovanom i smišljenom kršenju zakona na tom biračkom mestu a niti da se Benčić Fumica nametala pojedinim glasačima da za njih glasa kako je to u žalbi navedeno.

7) U žalbi se navodi da je Sreska izborna komisija primila od vojnih biračkih mesta 600 glasačkih listića više nego što je bilo vojnih obveznika na području Izbornog sresa, pa se iz toga izvodi zaključak da je na izborima na vojnim biračkim mestima bilo krupnih nepravilnosti.

Pododbor je utvrdio da ovi navodi žalbe nisu istiniti. Na osnovu izveštaja Komande XXIII korpusa JNA broj 97 od 13. januara 1954 godine upućenog Komandi V vojne oblasti, kao i na osnovu informacije koje je pododbor pribavio neposredno na licu mesta od vojnih oteka u Poreču i u Buzetu utvrđeno je da broj glasačkih listića sa vojnih biračkih mesta koje je primila Sreska izborna komisija odgovara broju vojnih obveznika iz Izbornog sresa Poreč—Buzet koji su se na dan izbora nalazili u vojnim jedinicama i glasali na vojnim biračkim mestima.

8) U žalbi se navodi i to da je sekretar Sreske izborne komisije podneo Komisiji nekoliko stotina

glasačkih listića sa vojnih biračkih mesta koji nisu bili kovetirani tako da se nije moglo utvrditi da li su i sa kojih vojnih biračkih mesta ti listići upućeni Sreskoj izbornoj komisiji.

Izjavom Sršen Ilije, pretседnika, i Jaković Drage, sekretara Sreske izborne komisije, kao i izjavom Kalčić Bože, koji je kao predstavnik kandidata Drndića učestvovao u radu Sreske izborne komisije, utvrđeno je da su svi listići iz vojnih biračkih mesta bili predani Sreskoj izbornoj komisiji u zatvorenim kovetama kako su poštom stigli. Pretседnik i sekretar Komisije tvrde da je samo jedan kovert sa jednim glasačkim listićem bio otvoren pre sastanka Komisije dok Kalčić tvrdi da je bio jedan kovert sa tri glasačka listića. Svi su, međutim, saglasni u tome da je sekretar Sreske izborne komisije taj kovert omaškom otvorio i da je na to odmah skrenuo pažnju članovima Sreske izborne komisije.

9) U žalbi se tvrdi da ima veći broj glasačkih listića sa vojnih biračkih mesta na kojima je bilo ispisano samo ime kandidata Šestana a da je na nekim listićima ime kandidata Drndića bilo pogrešno upisano.

Pododbor je pregledao sve glasačke listiće koji su stigli sa vojnih biračkih mesta pa je utvrdio da je bilo svega 55 listića na kojima je upisano samo ime jednog kandidata. Od toga je na tri listića bilo ispisano samo ime kandidata Drndića dok je na ostalim bilo upisano samo ime kandidata Šestana. Bilo je, međutim, i nekoliko listića sa pogrešno ispisanim imenom kandidata. Međutim, sve te listiće Sreska izborna komisija je pravilno izdvojila i proglasila nevažecim pa se žalba neosnovano na ovo poziva kao na nepravilnost u izborima.

10) Utvrđeno je da je svega na 18 listića glasanje izvršeno tako što je pored imena kandidata bilo napisano »da« odnosno »ne«. Međutim, nije se moglo utvrditi da bi ovi glasački listići bili ispisani jednim rukopisom kako se to u žalbi tvrdi. Naprotiv, s obzirom na to da kod većine listića postoji očita razlika u rukopisu i da je obeležavanje izvršeno na različite načine daje se pouzdano zaključiti da su ove listiće ispisala različita lica.

11) U žalbi se tvrdi da nije vraćeno oko 450 glasačkih listića iz sreza Buzet koji nisu bili upotrebljeni u izborima pa se i to ističe kao dokaz da je u Izbornom srezu Poreč—Buzet bilo krupnih nepravilnosti u sprovođenju izbora.

Ispitujući izborna akta Pododbor je utvrdio da su birački odbori vratili sa izbornim aktima sve glasačke listiće koje su primili pa tako i one koje nisu upotrebili. Izjavama pretседnika Sreske izborne komisije Sršen Ilije, sekretara Komisije Jakopčić Drage i službenika Sreskog narodnog odbora u Poreču Sandri dr Marijana i Valpović Josipa utvrđeno je da je Sreskom narodnom odboru u Buzetu bilo odvojeno od ovih listića i poslano ukupno 450 glasačkih listića koji su služili kao rezerva koju je za slučaj potrebe taj narodni odbor trebalo da podeli biračkim odborima na svom području. Međutim, kako nije bilo potrebe da se ti listići podeli oni su vraćeni Sreskom narodnom odboru u Poreču i Pododbor se uverio da se nalaze u sreskom narodnom jer ih je našao u kasi Narodnog odbora gde se čuvaju sa ostalim preteklim glasačkim listićima koje je imao Sreski narodni odbor u Poreču.

12) Navodi žalbe da pretstavnici kandidata Drndića nisu bili prisutni kada je Sreska izborna komisija zaključila svoj zapisnik ne mogu biti od uticaja na pravilnost izbora utoliko više što je predstavnik kandidata Drndića Kalčić Božo izjavio Pododboru da su učestvovali u čitavom radu Sreske izborne komisije on i njegov zamenik Bonveki Antonio, te da on na zapisnik Komisije koji mu je bio pročitao ne bi mogao ni sada izneti kakve bitne primedbe.

Na koncu, napominjemo da se Pododbor nije upuštao u ispitivanje istinitosti ostalih primedaba koje je kandidat Drndić Ljube izneo u svojoj žalbi, jer se one odnose isključivo na agitaciju povodom izbora i rad pojedinih građana u izbornoj kampanji, pa zbog toga nisu bile od uticaja na rad izbornih organa i pravilno sprovođenje izbornih radnji.

Na osnovu gornjeg izveštaja Pododbora Verifikacioni odbor je utvrdio da su navodi u žalbi kandidata Drndića Ljube neosnovani, jer iz materijala, koji je prikupio određeni Pododbor, proizilazi da je Sreska izborna komisija u Izbornom srezu Poreč—Buzet pravilno vršila svoju dužnost. Svi propusti koji su se desili u radu pojedinih biračkih odbora uočeni su od strane Sreske izborne komisije i ona ih je zapisnički konstatovala i otklonila tako da oni nisu uticali na konačni rezultat izbora koji je Sreska izborna komisija pravilno utvrdila i proglasila. S obzirom na sve to utvrđeno je da u Izbornom srezu Poreč—Buzet nije bilo nepravilnosti koje bi uticale ili mogle uticati na rezultat izbora, pa na osnovu toga Verifikacioni odbor predlaže Saveznom veću da se verifikuje mandat Šestan Josipa za Izborni srez Poreč—Buzet.

Podnoseći Saveznom veću ovaj svoj izveštaj Odbor moli Veće da ga u celosti usvoji.

Za izvestioca određen je Crvenkovski Krste, član Verifikacionog odbora i pretседnik Pododbora koji je ispitao ovaj slučaj.

Sekretar,
Polić Zoran, s. r.

Pretседnik,
Dušan Petrović, s. r.

Pretседnik Vlada Zečević: Želi li ko reč? (Niko se ne javlja).

Ko ie za predlog Verifikacionog odbora koji je pročitao drug Crvenkovski, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Hvala. Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko). Objavljujem da je Savezno veće prihvatilo izveštaj Verifikacionog odbora i time je verifikovalo mandat Šestanu Josipu za Izborni srez Poreč—Buzet.

Pretседnik Vlada Zečević: Prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda, na pretres Predloga zakona o izmenama člana 82 stav 1 i člana 107 stav 2 Ustavnog zakona o osnovama društvenog i političkog uređenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije i saveznim organima vlasti.

Pre prelaska na ovu tačku izveštavam da sam primio pismo od Pretседnika Savezne skupštine druga Moše Pijade, koje glasi (čita):

PRETSEDNIKU SAVEZNOG VEĆA

Druže Pretседniče,

Pošto se na dnevnom redu sednice Saveznog veća od danas u 17 časova nalazi i Predlog zakona o izmeni člana 82, stav 1, i člana 107, stav 2, Ustavnog zakona o osnovama društvenog i političkog uređenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije, dakle predmet o kome je Veće naroda po Ustavu i Poslovniku obavezno da pretresa i rešava na odvojenom sastanku pre nego što o tom predmetu počne pretres u Saveznom veću, to vas molim da pre pretresa te tačke dnevnog reda u Saveznom veću saopštite poslanicima koji sačinjavaju Veće naroda da na osnovu člana 219 Poslovnika Saveznog veća sazivam odvojeni sastanak Veća naroda radi rešavanja o tom zakonskom predlogu.

Kako će se u početku današnje sednice vašeg Doma voditi i pretres o Predlogu poslovnika Saveznog veća, u kome se Glava XII odnosi na poslovni red na sastancima Veća naroda i kako ta glava stupa na snagu tek kad je Veće naroda usvoji, to bi na svom današnjem sastanku Veće naroda trebalo da pretrese i tu glavu Poslovnika Saveznog veća.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu.

29 januar 1954 godine
Beograd

Pretsednik
Savezne narodne skupštine,
Moša Pijade, s. r.

Predlažem kratak prekid sednice i molim poslanike koji su izabrani u narodnim skupštinama narodnih republika, u Pokrajinskom veću AP Vojvodine i Oblasnom odboru Kosmeta da ostanu ovde na sednici i da donesu odluku da li će se pristupiti rešavanju tog zakonskog predloga, a ostale da odu na kratak odmor.

(Sednica je prekinuta u 18,40 časova).

(Nastavak u 18,55 časova)

Pretsednik Vlada Zečević: Nastavljamo rad.

Izvešten sam od predsedavajućeg Veća naroda da su odlučili da se pristupi razmatranju predloga za promenu člana 82 st. 1 i člana 107 Ustavnog zakona i da su usvojili glavu XII Poslovnika Saveznog veća. Prema tome, prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda: pretres Predloga zakona o izmeni člana 82 stav 1 i člana 107 stav 2 Ustavnog zakona. U smislu člana 162 Poslovnika ovog Doma pretres predloga za promenu Ustava počinje čitanjem predloga. Glasanje se vrši član po član a na kraju se glasa u celini. Prema članu 23, stav 3, Ustavnog zakona promena Ustava je usvojena ako za nju glasa tri petine članova doma. Ovaj Dom ima 352 narodna poslanika i potrebno je da za usvajanje glasa 212 poslanika. Kako prema članu 38, stav 5, Poslovnika predsednik utvrđuje broj prisutnih poslanika konstatujem da se u dvorani nalazi dovoljan broj poslanika.

Molim zapisničara da čita član po član.

Zapisničar Muhidin Begić čita član 1. (Videti prilog).

Pretsednik Vlada Zečević: Ko je za ovaj prvi član, molim neka dignu ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije). Konstatujem da je član 1 usvojen.

Prelazimo na član 2.

Zapisničar Muhidin Begić čita član 2.

Pretsednik Vlada Zečević: Ko je za član 2, neka dignu ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije). Konstatujem da je član 2 usvojen.

Prelazimo na član 3.

Zapisničar Muhidin Begić čita član 3.

Pretsednik Vlada Zečević: Ko je za ovaj član molim neka dignu ruku. (Svi dižu ruku).

Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije). Konstatujem da je i član 3 primljen jednoglasno.

Prelazimo na glasanje u celini.

Pošto se glasa lično to će se vršiti prozivka narodnih poslanika. Svaki poslanik kada ga prozove zapisničar izjaviće da li glasa za ili *protiv*. Molim zapisničara da izvrši prozivku.

Zapisničar Muhidin Begić vrši prozivku.

(Posle prozivke)

Pretsednik Vlada Zečević: Konstatujem da je Predlog zakona člana 82 stav 1 i čl. 107, stav 2 Ustavnog zakona usvojen u Saveznom veću.

Pre prelaza na petu tačku dnevnog reda obaveštavam Savezno veće da sam dobio izveštaj od predsednika Veća proizvođača da je isti ovaj zakon o promeni Ustavnog zakona usvojen i u Veću proizvođača i, prema tome, biće poslat Saveznoj narodnoj skupštini na potvrdu.

Dalje, **Pretsednik Veća proizvođača** isto tako izveštava da je Predlog odluke o platama i nagradama narodnih poslanika usvojen onako kako je predložen od strane Veća proizvođača.

Prelazimo na petu tačku dnevnog reda: pretres Predloga odluke o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog veća i o daljem radu na pripremi zakona o privrednom sistemu. Savezno veće Narodne skupštine dobilo je pismo od potpredsednika Saveznog izvršnog veća druga Kardelja i molim zapisničara da pročita pismo.

Zapisničar Muhidin Begić (čita):

SAVEZNO M VEĆU SAVEZNE NARODNE
SKUPŠTINE

BEOGRAD

Prema čl. 20 tačka 1 Zakona o sprovođenju Ustavnog zakona od 13. januara 1953 godine Savezno veće bilo je ovlašćeno da do početka rada Savezne narodne skupštine može svojim uredbama regulisati pojedina pitanja iz nadležnosti federacije »ako to zahteva primena novog ustavnog poretka i privrednog sistema«. Prema istoj odredbi Savezno izvršno veće ima obavezu da ove uredbe podnese na potvrdu Saveznoj narodnoj skupštini zajedno sa izveštajem o korišćenju ovog ovlašćenja.

Kao što je u poslovnom izveštaju Saveznog izvršnog veća naglašeno ovo ovlašćenje je bilo korišćeno kako iz razloga primene ustavnih principa na područje naše privrede tako i radi unutrašnje razrade samog novog privrednog sistema.

Savezno izvršno veće je pripremiло i donelo sve one uredbe koje je u periodu vremena koje mu je stajalo na raspoloženju moglo i moralo doneti.

Sve te uredbe Savezno izvršno veće podnosi Saveznoj narodnoj skupštini na potvrdu i time je ovlašćeno za donošenje uredaba sa zakonskom snagom koje predviđa član 20, tačka 1 Zakona o sprovođenju Ustavnog zakona iscrpeno i ne može se više kao takvo koristiti.

Međutim, rad na obradi pitanja koja su obuhvatile ove uredbe ne može se smatrati završenim, pogotovu što je najveći deo pitanja koja uredbe regulišu materija zakona. Da bi Savezna narodna skupština mogla odmah da pristupi proučavanju i pripremi ovih zakona, mišljenje je Saveznog izvršnog veća da bi trebalo odgovarajućem odboru vašeg Doma poveriti praćenje pri-

mene uredaba iz oblasti privrede, proučavanje problema u vezi s tom primenom, i na osnovu toga, pripremu i sastavljanje predloga odgovarajućih zakona.

Tako su uredbe koje se predlažu za potvrdu rađene na osnovu šire i svestrane diskusije i posle intenzivnog proučavanja u Saveznom izvršnom veću i drugim nadležnim telima, ne može se smatrati da su sva rešenja koja ona donose takva da se mogu za duže vreme primenjivati bez izvesnih usavršavanja, dopunjavanja, pa i izmena. Naprotiv, potreba za takvim u osnovi delimičnim promenama može se predvideti ne samo kao izvesna nego i kao nužna. S druge strane, potrebno je istaći da uredbe Saveznog izvršnog veća obuhvataju ne samo materiju zakona već i materiju uredaba koje se nisu mogle, u ovoj fazi i u ovom postupku pravne izgradnje našeg privrednog sistema, odvojiti. S obzirom da će ove uredbe, ako ih Skupština potvrdi, dobiti zakonsku snagu to će i niz pitanja koja su izvršnog karaktera — i kao takva predmet propisa Saveznog izvršnog veća — dobiti karakter zakona.

To sve nameće potrebu da se Saveznom izvršnom veću, u vremenu dok Savezna narodna skupština ne donese odgovarajuće zakone, da ovlašćenje da može svojim propisima izvršiti izmene i dopune pojedinih odredaba ovih uredaba i donositi propise za njihovo izvršenje, držeći se osnovnih principa koje uredbe sadrže.

Na ovaj način Savezno izvršno veće bi bilo u stanju da neposredno reaguje radi usklađivanja pojedinih odredaba ovih uredaba sa potrebama naše privrede, ubrzale bi se pripreme zakona u ovoj oblasti, a i sam predloženi postupak je u skladu sa opštom Ustavom utvrđenom nadležnošću Saveznog izvršnog veća, naročito u odnosu na uredbe koje je bilo ovlašćeno da donese.

Uvereno da će se Narodna skupština složiti sa mišljenjem koje je ovde istaknuto, Savezno izvršno veće čini predlog za potvrdu uredaba i za dalji rad na pripremi zakona za razradu privrednog sistema.

U prilogu dostavljamo Predlog ove odluke s molbom da se razdeli članovima vašeg Doma.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Savezno izvršno veće

Potpretsednik,
Edvard Kardel, s. r.

Pretsednik Vlada Zečević: Predlažem da Predlog odluke, pošto je već dostavljen narodnim poslanicima, ne čitamo, s tim što na trećoj strani pod 32 — Uredba o zaštiti bilja od bolesti i štetočina — treba izostaviti, jer je Veću predložen Predlog zakona o zaštiti bilja i štetočina koji će biti razmatran u odborima. Da li se slaže Veće sa ovim predlogom? (Slaže).

Ko je za Predlog odluke o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog veća i o daljem radu na pripremi zakona o privrednom sistemu neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se neko uzdržao od glasanja? (Nije).

Konstatujem da je tačka 5 dnevnog reda izglasana.

Prelazimo na 6 tačku dnevnog reda: izbor odbora.

Prema Poslovniku (član 80 i 81) predlog za izbor u celini mogu podneti 10 narodnih poslanika. Izbor odbora u celini vrši se na osnovu kandidatskih lista (član 82). Svaka kandidatska lista mora sadržavati onoliko kandidata koliko se članova bira u odbor.

U vezi s tim grupa narodnih poslanika predložila je kandidatsku listu za sve odbore i molim jednog od predlagača da pročita predloge za izbor odbora.

Reč ima drug Marko Belinić.

Marko Belinić (Izborni srez Donja Stubica i Klanjec, NR Hrvatska): Drugovi narodni poslanici, pred vama je već pismeni prijedlog kandidatskih lista za odbore Saveznog vijeća Narodne skupštine u kojima su kasnije učinjene stanovite izmjene, koje ću pročitati. Naime, grupa poslanika koja je ovdje potpisana kao predlagači izvršila je neke izmjene.

Prvo, molim da saslušate kandidatsku listu za izbor Odbora za spoljne poslove Saveznog vijeća: Bakarić dr Vladimir, Borštnar Jože, Doronjski Stevan, Fadil Hodža, Gaži Franjo, Hadživasilev Mita, Jovanović Blažo, Karaivanov Ivan, Koliševski Lazar, Kovačević Nikola, Lenac Mirko, Marinko Miha, Maslarić Božidar, Mijatović Cvijetin, Mojsov Lazar, Mrazović Karlo, Nađ Kosta, Neoričić Milijan, Počuča Mile, Popović Vladimir, Potrč Jože, Pucar Đuro, Redžić Enver, Regent Ivan, Ribar dr Ivan, Ribnikar Vladislav, Stambolić Petar, Stilinović Marijan, Stojnić Velimir, Šegrt Vlado, Šestan Josip, Šiljegović Boško, Tomšić Vida, Vidmar Josip, Vlahović Veljko.

Pretsednik Vlada Zečević: Pitam da li ima ko od poslanika kakav drugi predlog za ovaj odbor. (Nema). Stavljam predlog kandidatske liste za izbor Odbora za spoljne poslove Saveznog veća na glasanje. Ko je za pročitanoj listu neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Hvala. Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko). Konstatujem da je Odbor za spoljne poslove izabran u pročitanoj sastavu.

Marko Belinić: Odbor za organizaciju vlasti i upravu predlažemo u slijedećem sastavu: Antunović Rista, Begić Muhidin, Biber Antun, Biljanović Vojo, Bogdanov Dušan, Brkić Zvonko, Cvijetić Nikola, Dugonjić Rato, Ivić Stjepan, Jojkić Đurica, Krivic Vlado, Ledinek Miloš, Marković Nemanja, Mugoša Andrija, Mugoša Dušan, Naumovski Naum, Nikolić Dragomir, Novaković Grujo, Perovšek Franc, Popovski Elisie, Radovanović Milija, Roje Ante, Romac Paško, Sali Dragutin, Sekulić Nikola, Simić Vladimir, Stojnić Velimir, Sunarić dr Ivo, Šilih Niko, Planojević Mileva, Talevski Blagoja.

Pretsednik Vlada Zečević: Ima li ko kakvu drugu listu za ovaj odbor? (Nema). Stavljam predloženu listu za izbor Odbora za organizaciju vlasti i upravu na glasanje. Ko je za predloženu listu neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li koga *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko). Konstatujem da je Odbor za organizaciju vlasti i upravu izabran u pročitanoj sastavu.

Marko Belinić (nastavlja): Odbor za narodnu privredu predlažemo u slijedećem sastavu: Avbelj Viktor, Babić Ljubo, Begović Vlajko, Belinić Marko, Cvetković Marijan, Čalić Dušan, Dapčević Peko, Davidović Radivoje, Đuričić Blažo, Fajfar Tone, Špiljak Mika, Jelenković Vojislav, Jovanović Đuro, Šefket Maglajlić, Krstulović Vicko, Kuzmanovski Boge, Leković Voja, Breclj dr Marijan, Mandžić Pašaga, Minić Miloš, Nimani Džavid, Šoti Pal, Polić Zoran, Popov Blagoje, Popović Milentije, Popović Vladimir, Raos Ante, Simonić Franc, Smilevski Vidoje, Šćepanović Jefto, Tepavac Ilija.

Pretsednik Vlada Zečević: Ima li ko kakav drugi predlog? (Nema). Stavljam predloženu listu za izbor Odbora za narodnu privredu na glasanje. Ko je *za* neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko). Konstatujem da je Odbor za narodnu privredu izabran onako kako je pročitao drug Belinić.

Marko Belinić (nastavlja): Odbor za narodno zdravlje i socijalnu politiku predlažemo u sledećem sastavu: Aleksijevski Dimitar, Babović Spasenija, Cekić dr Jovan, Čuruvija Tode, Naceva Mara, Gavrić Mijat, Jakšić Rade, Jovanović Isa, Jovović Desimir, Kemal Sejfula, Krajačić Soka, Kufrin Milka, Manojlović Nada, Miletić Dobrivoje, Milojević Miloje, Pavlačić Mika, Petrović Dušan, Potrč Jože, Rikanović Ilija, Rkman Božo, Stojković Stojadin, Šaćiri Ismet, Šegrt Vlado, Šentjurs Lidija, Tomšić Vida, Veselinov Stanka, Vojvodić Todor, Vujašinović Todor, Žavcar Pavle.

Pretsednik Vlada Zečević: Ima li ko kakav drugi predlog? (Nema). Stavljam predloženu listu Odbora za narodno zdravlje i socijalnu politiku na glasanje. Ko je *za*, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Hvala. Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko). Konstatujem da je Odbor za narodno zdravlje i socijalnu politiku izabran onako kako je pročitao.

Marko Belinić (nastavlja): Odbor za prosvetu predlažemo u slijedećem sastavu: Babić Ivo, Bevk Franc, Gaši Aljuš, Bilanović Danilo, Kladarin Đuro, Komatina Radomir, Marjanović Joca, Markovski Krste, Milosavljević Ljubinka, Mladenović Tanasije, Miljevski Kiril, Mitrović Mitra, Neoričić Milijan, Papić Radvan, Perović Puniša, Ribnikar Vladislav, Hrzenjak Đuro, Vidmar Josip, Vlahović Veljko, Zihnerl Boris, Žanko dr Miloš.

Pretsednik Vlada Zečević: Ima li ko od narodnih poslanika kakvu drugu listu ili predlog? (Nema). Stavljam na glasanje predlog za izbor Odbora za prosvetu. Ko je *za*, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Konstatujem da je Odbor za prosvetu izabran ovako kako je pročitao drug Marko Belinić.

Marko Belinić (nastavlja): Odbor za budžet predlažemo u ovom sastavu: Andrić Nikola, Apostolski Mihajlo, Bakić Mitar, Bakrač Jozo, Bernot Ivan, Brković Savo, Đurđević Čedomir, Hercegovac Adem, Živić Marijan, Jakšić Nikola, Jadras Edo, Jašar Ibrahim, Kolar Josip, Mastilović Novak, Mažar Drago, Mihajlović Rista, Mrkšić Luka, Demir Firus, Nedeljković Radisav-Raja, Petelin Andrej, Vasiljević Živan.

Pretsednik Vlada Zečević: Ima li ko kakav drugi predlog ili kakvu drugu listu? (Nema). Stavljam predlog na glasanje. Ko je *za*, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko). Konstatujem da je Odbor za budžet izabran onako kako ga je pročitao drug Belinić.

Marko Belinić (nastavlja): Zakonodavni odbor predlažem u ovom sastavu: Brajković Bogomir, Brković Savo, Dimitrijević Živan, Dimitrijevski Mite, Došen Ilija, Đaković Spasoje, Garčević Gojko, Gizdić Drago, Kreft Ivan, Krizman dr Hinko, Lepenac Radoš, Mitevski Metodi, Muidović Zehra, Nikšić Tomo, Petrović Ninko, Radmilović dr Jerko, Relić Petar, Šarac dr Zaim, Šiftar Ivan, Šnuderl dr Maks, Široka Kolj.

Pretsednik Vlada Zečević: Ima li ko od narodnih poslanika kakav drugi predlog? (Nema). Stavljam predlog na glasanje. Ko je *za* pročitani predlog za izbor Zakonodavnog odbora neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko). Konstatujem da je Zakonodavni odbor izabran onako kako ga je pročitao drug Marko Belinić.

Marko Belinić (nastavlja): Mandatno-imunitetski odbor predlažem u ovom sastavu: Buljan Vice, Hasanagić Hilmija, Jovičević Pavle, Popovski Elisie, Šimić Franjo, Vrabić Olga, Vukasović Milan.

Pretsednik Vlada Zečević: Ima li ko od narodnih poslanika kakav drugi predlog? (Nema). Stavljam predlog na glasanje. Ko je *za* pročitani predlog za izbor Mandatno-imunitetskog odbora neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko). Konstatujem da je Mandatno-imunitetski odbor izabran u sastavu koji je pročitao drug Belinić.

Marko Belinić (nastavlja): Predlažemo Odbor za pretstavke i žalbe u ovom sastavu: Avšić Jakob, Car Pero, Jankeš Grga, Kurtović Todo, Milosavljević Milosav, Vučković Sreten, Zafirov Ljubomir.

Pretsednik Vlada Zečević: Ima li ko od narodnih poslanika drugi predlog? (Nema). Stavljam predlog na glasanje. Ko je *za*, neka

digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko). Konstatujem da je Odbor za pretstavke i žalbe izabran onako kako ga je pročitao drug Belinić.

Ovim smo završili dnevni red današnje sednice.

Ja bih, pre nego što zaključim sednicu, hteo da zamolim drugove koji su izabrani u odbore, a svi su prisutni, da se konstituišu i izaberu pretsednike, potpretsednike i sekretare i da na prvoj sednici neko od članova odbora vodi zapisnik koga treba uputiti pretsedniku Veća. Isto tako, zamolio bih da odbori izrade svoje poslovničke po kojima će raditi. Odbori će sve zakonske predloge koji su dospeli dobiti u rad, a gde će pojedini odbori biti, u ovoj zgradi ili u susednoj zgradi, objavljeno je na tabli u auli zgrade.

Pošto je današnji dnevni red iscrpen prekidam ovu sednicu. Sednicu ćemo nastaviti sutra razmatranjem izveštaja Mandatno-imunitetskog odbora.

Obaveštavam poslanike da će se zajednička sednica oba doba održati sutra u 9 časova.

(Sednica je prekinuta u 19,50 časova).

(Nastavak sednice 30 januara 1954 godine u 11,25 časova)

Pretsednik Vlada Zečević: Nastavljam sednicu Saveznog veća. Na dnevnom redu je izveštaj Mandatno-imunitetskog odbora. Molim izvestioca da podnese izveštaj.

Izvestilac Mandatno-imunitetskog odbora Hilmiya Hasanović (Izborni srez sjeničko-štavički, NR Srbija): Drugovi narodni poslanici, Saveznom veću je pročitana ostavka narodnog poslanika Milovana Đilasa. Mandatno-imuni-

tetski odbor je razmotrio tu ostavku i predlaže Saveznom veću ovo (*čita*):

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
SAVEZNO VEĆE

Mandatno-imunitetski odbor
Br. 2
od 30-I-1954
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE NARODNE
SKUPŠTINE

Beograd

Mandatno-imunitetski odbor na svojoj sednici od 30 januara 1954 godine razmotrio je ostavku Milovana Đilasa, narodnog poslanika za izborni srez Titograd.

Odbor je usvojio ostavku, pa u smislu člana 204 stav 1 Poslovnika predlaže Saveznom veću da i ono tu ostavku usvoji.

Za izvestioca je određen Hilmiya Hasanagić.

Sekretar, Pretsednik,
Olga Vrabich, s. r. Elisie Popovski, s. r.

Članovi:

**Vice Buljan, s. r., Hilmiya Hasanagić, s. r.,
Pavle Jovičević, s. r., Franjo Šimić, s. r.,
Milan Vukasović, s. r.**

Pretsednik Vlada Zečević: Čuli ste izveštaj Mandatno-imunitetskog odbora. Ko je za ovaj izveštaj neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržava? (Niko).

Konstatujem da je ostavka narodnog poslanika Milovana Đilasa uvažena. Samim tim jedno mesto narodnog poslanika upražnjeno je i prema Ustavnom zakonu raspisaće se naknadni izbori za popunjavanje poslaničkog mesta za Izborni srez titogradski i grad Titograd.

Ovim je sednica zaključena.

Molim vas za ovlašćenje da mogu sa zapisničarem potpisati zapisnik. (Ovlašćenje se daje).

(Sednica je zaključena u 11,35 časova).

ПРИЛОЗИ

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНОГ ВЕЋА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Достављам Вам Предлог пословника Савезног већа који је израдила Комисија за пословник Савезног већа на седницама од 12 до 19 јануара ове године. Молим да овај предлог пословника доставите народним посланицима ради претреса на седници Дома.

24 јануара 1954 године
Београд

Претседник
Комисије за пословник
Савезног већа
Др Макс Шнудерл, с. р.

СВ) (А)/1

ПРЕДЛОГ ПОСЛОВНИКА САВЕЗНОГ ВЕЋА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

I.

ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Члан 1

Савезно веће као један од два дома Савезне народне скупштине ради према одредбама овог пословника, а његови одбори и комисије према одредбама својих пословника.

Одбори и комисије доносе сами своје пословнике, који морају бити у сагласности са одредбама овог пословника и потврђени од Савезног већа.

Члан 2

Савезно веће је јединствен дом, али његови чланови изабрани од надлежних домова претставничких тела народних република и аутономних јединица имају посебна права кад раде одвојено као Веће народа у случајевима предвиђеним Уставом.

Члан 3

Савезно веће заседа одвојено од Већа произвођача осим у случајевима кад се по Уставу и пословнику Савезне народне скупштине састаје и ради заједно са Већем произвођача.

Члан 4

Савезно веће врши само, као Савезна народна скупштина, све послове из надлежности Скупштине у чијем решавању према Уставу не учествују равноправно или заједнички оба дома, или о којима не решава само Веће произвођача.

Члан 5

Савезно веће ради у својим седницама, у седницама својих сталних и других одбора и комисија, као и у заједничким седницама са Већем произвођача.

II.

САСТАНАК НОВОИЗАБРАНОГ САВЕЗНОГ ВЕЋА И ВЕРИФИКАЦИЈА МАНДАТА

Члан 6

Новоизабрано Савезно веће сазива у заседање претседник Савезне народне скупштине протеклог

сазива. Он извештава писмено Савезно веће о томе који је народни посланик у њему најстарији по годинама. Овај акт саопштава на првом претходном састанку Дома секретар Савезне народне скупштине протеклог сазива.

Први претходни састанак Дома отвара и претседава му по годинама најстарији члан Дома. Он ставља на дневни ред састанка као једину тачку избор Верификационог одбора и предлаже избор два записничара, који се бирају пре преласка на дневни ред.

Пошто присутни народни посланици предаду записничарима своја посланичка уверења, Дом бира Верификациони одбор од једанаест чланова.

Избор Верификационог одбора врши се на основу кандидатских листа. Предлог кандидатских листе може поднети сваких десет чланова Дома.

Чим Верификациони одбор буде изабран, претседавајући закључује састанак.

Члановима Дома поделиће се на овом састанку извештај Савезне изборне комисије.

Члан 7

Одмах по избору Верификациони одбор се састаје и бира себи претседника и секретара.

Верификациони одбор испитује посланичка уверења, изборна акта и приспеле жалбе против избора.

На основу овог материјала и претреса Верификациони одбор саставља извештај за Дом.

Отштампани извештај Верификационог одбора доставља се свима члановима Дома најмање 24 часа пре почетка другог претходног састанка Дома који је заказао претседник Верификационог одбора с дневним редом: претрес извештаја Верификационог одбора.

Члан 8

Претседник Верификационог одбора претседава другом претходном састанку.

На основу извештаја Верификационог одбора и претреса Дом оснажује или поништава избор народног посланика.

Гласање се врши о извештају у целини ако Верификациони одбор није оспорио ниједан мандат. У случају да је Верификациони одбор неке изборе оспорио, гласа се прво у целини о свим неоспореним мандатима, а затим одвојено о сваком оспореном мандату.

Дом може одложити одлуку о верификацији појединог мандата и наредити да се претходно изврше потребни извиђаји. Одлагање одлуке о верификацији појединог мандата не може бити дуже од два месеца.

Сваки посланик о чијем избору није донета одлука, има право присуствовања и решавања на седницама Дома, али не може гласати о верификацији свог мандата.

Члан 9

После верификације мандата народни посланици ступају у сва своја права и дужности.

Члан 10

После одлуке Дома о верификацији мандата народни посланици чији је мандат верификован полажу усмено заклетву која гласи:

„Свечано изјављујем да ћу дужности савезног народног посланика савесно и предано вршити, да ћу се придржавати Устава и закона и да ћу све своје снаге залагати за даљу изградњу социјализма, за чување независности и за процват Федеративне Народне Републике Југославије“.

По прочитаној заклетви посланици потписују њен текст у посебном протоколу.

Члан 11

Народни посланик који није присуствовао седници на којој су посланици положили заклетву, положиће заклетву на једној од следећих седница пре преласка на дневни ред.

Члан 12

После полагања заклетве народних посланика претседник Верификационог одбора ставља на дневни ред избор претседника, потпретседника и записничара Савезног већа.

Члан 13

После избора претседника, потпретседника и записничара новоизабрани претседник закључује други претходни састанак и отвара прву редовну седницу, стављајући на дневни ред одлучивање Дома да се Већу произвођача предложи одржавање заједничке седнице ради избора претседника, потпретседника и секретара Савезне народне скупштине, Претседника Републике и чланова Савезног извршног већа.

III.

ПРЕТСЕДНИК, ПОТПРЕТСЕДНИК И ЗАПИСНИЧАРИ

Члан 14

Савезно веће има претседника, једног потпретседника и три записничара.

Претседник, потпретседник и записничари бирају се из реда чланова Дома на једну годину.

Члан 15

Претседник претставља Дом.

Претседник заказује, отвара и закључује седнице Дома, руководи радом на седницама, стара се о примени пословника и о извршењу одлука Дома, и врши друга права и дужности предвиђене овим пословником.

Члан 16

Претседника у случају спречености замењује у свим његовим правима и дужностима потпретседник.

Претседник Дома односно потпретседник, кад председава, не може учествовати у претресу ни гласати.

Члан 17

Записничар води записник седнице, чита предлоге и друге акте, врши прозивку посланика, и врши друга права и дужности предвиђена овим пословником.

Записничари врше дужности наизменично.

Члан 18

Предлог за избор претседника, потпретседника и записничара, као и предлог за њихово разрешење могу поднети десет посланика.

Прво се бира претседник, затим потпретседник и најзад сваки записничар. Изабрани претседник руководи избором потпретседника и записничара.

IV.

СЕДНИЦЕ САВЕЗНОГ ВЕЋА

1. Сазивање и јавност седнице

Члан 19

Кад је Дом закључио седнице и за извесно време прекинуо рад, нову седницу сазива претседник Савезне народне скупштине.

Претседник Скупштине је дужан сазвати седницу на основу саме одлуке Дома, или на предлог

претседника Дома, једног од сталних одбора, петине чланова Дома или Савезног извршног већа, као и у другим случајевима кад је то овим пословником одређено.

Ако претседник Скупштине не сазове Дом кад је то био дужан, Дом ће се састати на позив претседника Дома, двадесет посланика односно Савезног извршног већа.

Члан 20

У току рада Дома седнице заказује претседник Дома писменим позивом или усмено. Претседник ће писмено заказати седницу кад дан и час наредне седнице није одређен.

И кад седницу заказује усмено, претседник ће објавити на огласној табли у просторијама Дома дан и час заказане седнице.

Члан 21

Седнице Дома су јавне.

Дом на предлог Савезног извршног већа или двадесет посланика може одлучити да се седница одржи или да се о појединим питањима расправља без присуства јавности. О оваком предлогу одлука се доноси без претреса.

Члан 22

Ако је Дом одлучио да се о појединим питањима расправља без присуства јавности, о тим питањима ће се без присуства јавности расправљати и у одборима.

Рад такве седнице сматра се државном тајном и не сме се објављивати.

Дом може одлучити да се објави кратак извештај о раду на седници или одлука донета на седници.

2. Почетак седнице и утврђивање дневног реда

Члан 23

Пошто претседник отвори седницу, записничар ће прочитати записник претходне седнице.

Сваки члан Дома има право да стави примедбе на записник.

Ако примедбу прихвати записничар, унеће се у записник, а ако записничар не прихвати примедбу Дом одлучује без претреса о основаности примедбе.

Усвојени записник потписују претседник Дома и записничар.

Члан 24

Пре прелаза на дневни ред претседник даје кратка саопштења у вези с радом Дома (отсуства, извршење одлука Дома и сл.), обавештава о посланичким питањима упућеним Савезном извршном већу и о приспелим претставкама и жалбама, и одговара на кратка питања чланова Дома која су њему упућена.

Затим претседник обавештава Дом о примљеним предметима, као што су предлози закона и других аката, извештаји одбора и комисија, извештај и одговори Савезног извршног већа.

Члан 25

Пошто је решио претходна питања и упознао се са примљеним предметима, Дом утврђује дневни ред.

Дневни ред се утврђује на почетку седнице или на крају седнице за наредну седницу. У току седнице може се изменити утврђени дневни ред.

Ако је дневни ред утврђен на крају седнице, он ће се објавити на одређеном месту у просторијама Дома, са назначењем кад ће се наредна седница одржати.

Члан 26

Питања о којима се претрес није могао завршити у току једне седнице ставиће се на дневни ред идуће седнице.

Ако питања стављена на дневни ред нису могла бити решена зато што није био присутан довољан број посланика, претседник ће објавити да као дневни ред следеће седнице важи раније утврђени дневни ред са додатком оних тачака које по пословнику треба ставити на дневни ред или за које је Дом раније решио да се тога дана ставе на дневни ред.

Члан 27

Дневни ред утврђује Дом на предлог претседника.

Предлог за стављање појединих питања на дневни ред имају право да чине сваки народни посланик, одбори и комисије Дома и Скупштине, као и Савезно извршно веће.

Предлог за стављање појединих питања на дневни ред подноси се пре седнице, али, уз пристанак Дома, овакав предлог може се поднети и на самој седници.

Предлози се подnose писмено, а на самој седници усмено.

Претседник је дужан ставити на располагање посланицима списак свих предмета који су пре седнице предложени за дневни ред. У списку предмета се наводе оним редом којим су достављени Дому.

Члан 28

У предлог дневног реда претседник Дома, на предлог народног посланика, унеће подношење извештаја народног посланика о његовим запажањима приликом вршења права и дужности у изборној јединици, као и извештај о предлозима и мишљењима народног одбора у коме посланик врши права народног одборника.

Дом може одредити посебну седницу за подношење ових извештаја.

Члан 29

О дневном реду решава се без претреса, али ако се тражи хитност расправљања појединог питања или се предлаже измена већ утврђеног дневног реда, претседник може одредити да се отвори претрес о потреби хитности односно о предлогу за измену дневног реда.

3. Говори посланика

Члан 30

На седници Дома има право да говори сваки члан Дома.

Дом може одлучити да се на седници саслуша државни секретар, потсекретар или други државни службеник или претседник Савезног врховног суда.

На седници Дома може одржати говор страни државник као гост.

Члан 31

Сваки народни посланик има право да говори на језику народа коме припада.

Говори одржани на језику припадника националних мањина преводе се.

Члан 32

Нико не може говорити на седници пре него што буде тражио и добио реч од претседника.

Пријаве за реч чине се чим се претрес отвори и могу се подносити све до завршетка претреса. Претседник даје реч по реду пријављивања. Пријава може бити писмена или усмена.

Пријављени говорник има право да свој ред уступи другом пријављеном говорнику.

Члан 33

Посланику који жели да говори о повреди пословника или о повреди утврђеног дневног реда даје се реч чим је затражи. Његов говор не може трајати дуже од пет минута.

Претседник је дужан дати објашњење у погледу повреде пословника односно у погледу утврђеног дневног реда. Ако посланик не буде задовољан датим објашњењем, претседник позива Дом да без претреса реши ово питање.

Члан 34

Ако посланик затражи реч да би исправио навод који је погрешно изложен и који је дао повода неспоразуму или је изазвао потребу личног објашњења, претседник ће му дати реч чим заврши свој говор говорник који је исправку изазвао.

Пријављени говорник мора се ограничити на исправку односно на лично објашњење, а његов говор не може трајати дуже од пет минута.

Претседник може ускратити пријављеном говорнику да чини исправку односно да говори ради личног објашњења ако сматра да говорник није изазван. Ако се говорник не сложи, о том питању одлучује Дом без претреса.

Члан 35

Говорник може говорити само о питањима која су на дневном реду седнице.

Ако се говорник удаљи од дневног реда, претседник ће га позвати да се држи дневног реда. Ако се говорник и после другог позива не држи дневног реда, претседник ће му изрећи одузимање речи сагласно одредбама овог пословника.

Дом може одлучити на предлог десет посланика да говорник по истом предмету може говорити само једанпут, као и одредити трајање говора.

Члан 36

Подносилац предлога, представник Савезног извршног већа и одборски извештај о истом предмету могу говорити више пута и преко реда.

Члан 37

Говорника може прекинути или опоменути на ред само претседник Дома, који је дужан да обезбеди слободу говора.

4. Доношење одлука и закључење седница

Члан 38

За пуноважно решавање потребно је да седници присуствује више од половине укупног броја чланова Дома.

Ако претседник запази да на седници не присуствује довољан број чланова, наредиће прозивку или пребројавање.

Прозивка и пребројавање извршиће се и онда ако то предложи један посланик кога подржи девет посланика.

Кад се покрене питање да ли седници присуствује довољан број посланика, присутни посланици дужни су да остану у дворани док се не изврши прозивка односно пребројавање.

Број присутних посланика утврђује претседник.

Члан 39

Пуноважне одлуке се доносе већином датих гласова, осим ако је овим пословником друкчије одређено.

Ако је број посланика који су се уздржали од гласања већи од укупног броја оних који су дали глас „за“ или „против“, предлог који је био предмет гласања је одбијен, а ако се ради о гласању за избор врши се понован избор.

Члан 40

Ако је у избору учествовало два или више кандидата, изабран је онај од њих који је добио највећи број гласова.

Кад је предложена само једна кандидатска листа, изабрани су сви кандидати са те листе ако је листа добила већину гласова.

Кад су предложене две или више кандидатских листа, изабрани су редом кандидати са тих листа сразмерно броју гласова који је свака листа добила.

Ако предложена кандидатска листа односно предложени кандидат нису добили већину датих гласова, или ако су два или више кандидата односно две или више кандидатских листа добили једнак број гласова, или ако је број уздржаних гласова већи од укупног броја гласова датих „за“ или „против“, врши се понован избор. У поновном избору имају право да учествују и нове кандидатске листе односно нови кандидати, ако буду накнадно предложени. Подносиоци ранијих предлога могу се одрећи кандидатске листе, односно кандидатуре.

Члан 41

Доношењу одлука Дома на седницама претходи претресање осим у случајевима кад је овим пословником одређено да се одлука доноси без претреса.

Члан 42

На седници Дома одлучује се о прихватању или одбијању предлога.

Дом може одлучити пре, у току или после претреса да се поједино питање скине с дневног реда уопште или ради достављања одбору или комисији на даље проучавање.

Члан 43

Подносилац предлога може повући предлог у току претреса све до стављања на гласање.

Члан 44

Претрес појединих питања која не траже доношење одлука или о којима Дом не жели да донесе одлуку завршава се простим прелазом на дневни ред. Предлог за прост прелаз на дневни ред може учинити претседник или сваки посланик које подрже друга четири посланика. Прелаз на дневни ред може бити и образложен.

Члан 45

Кад Дом врши избор, избор почиње предлагањем кандидата односно кандидатских листа.

Предлози кандидатура односно кандидатских листа подносе се писмено и обухватају поред имена кандидата и потписе предлагача.

Кад се предлагање заврши, претседник саопштава који су предлози кандидатура односно кандидатских листа поднети, објављује почетак гласања и ставља предлоге на гласање редом којим су поднети.

Пре гласања подносиоци предлога имају право да свој предлог повуку.

Пошто претседник објави да се приступа гласању, не може нико добити реч осим ако жели да говори о повредама пословника које се односе на избор који се врши.

Члан 46

Дом доноси акте у облику закона, декларација, резолуција, препорука или одлука.

О облику акта одлучује Дом с обзиром на природу предлога који је стављен на дневни ред, без обзира у ком је облику акт био предложен.

Члан 47

Претрес о једном предлогу закључује претседник пошто утврди да је исцрпљена листа пријављених говорника.

После закљученог претреса прелази се на гласање.

Претседник ће одредити да се приступи гласању о предлогу и у случају да се није водио претрес пошто није било пријављених говорника, а није ни тражено да се предлог упутити одбору или комисији нити је поднет предлог за прост прелаз на дневни ред.

Претседник може предложити Дому закључење претреса и прелаз на гласање и кад листа пријављених говорника није исцрпљена, ако сматра да је питање на дневном реду довољно претресено. О том предлогу Дом одлучује без претреса.

Предлог да се претрес закључи и да се пређе на гласање може поднети и сваки народни посланик. Претседник такав предлог одмах ставља на гласање.

Члан 48

Сваку седницу Дома закључује претседник одређујући дан и час идуће седнице или саопштавајући да ће је заказати писменим путем.

Члан 49

Кад је исцрпљен дневни ред, Дом на предлог претседника доноси одлуку о прекиду рада за извесно време и о закључењу седница за то време.

5. Гласање

Члан 50

Посланик гласа лично и јавно.

Дом на предлог једног посланика може одлучити да се избор, као и разрешење, врши тајним гласањем.

Посланик има право да пре гласања образложи свој глас. Говор не може трајати дужи од пет минута.

Члан 51

Посланици гласају на тај начин што се изјашњавају „за“ или „против“ предлога, или се уздржавају од гласања, уколико за тајно гласање није овим пословником друкчије одређено.

Члан 52

Глас се дизањем руке или поименично.

Члан 53

При гласању дизањем руке претседник позива најпре да дигну руку посланици који гласају „за“, затим оне који гласају „против“ и потом пита да ли има посланика који се уздржавају од гласања.

Пошто је утврдио број гласалих за предлог и број гласалих против предлога, претседник пита да ли има посланика који су се уздржали од гласања.

Члан 54

Поименично се гласа о предлогу за промену Устава.

Поименично се гласа и за изборе кад је предложено два или више кандидата или две или више кандидатских листа.

Претседник Дома може одредити да се поименично гласа и о другом предлогу или о поједином његовом делу. Поименично ће се гласати и ако то тражи један посланик чији захтев подржи девет посланика.

Члан 55

Поименично гласање врши се на основу прозивке посланика, који гласају изјашњавањем „за“ или „против“, или се уздржавају од гласања.

Прозивку посланика врши један од записничара на основу списка чланова Дома.

Кад је предложено два или више кандидата или две или више кандидатских листа, посланици се изјашњавају за једног од предложених кандидата, односно за једну од предложених кандидатских листа позивом на име првог кандидата са листе или на број који листа носи, или се уздржавају од гласања.

Кад је прозивка завршена, претседник пита да ли има посланика који није прозван. Ако се на основу списка утврди да поједини присутни посланик није гласао на прву прозивку, он ће гласати кад се прозову посланици за које није у списку забележено да су гласали.

Члан 56

Тајно гласање врши се гласачким листићима. На посебном столу испред претседничког стола ставиће се кутије за гласање.

Кад се избор врши тајним гласањем, по завршеном предлагању кандидата претседник даје одмор, за које време ће сви предлози кандидатура односно кандидатских листа бити отштампани.

Члан 57

На гласачком листићу мора бити означено за који се избор гласа.

У гласачки листић уносе се имена предложених кандидата једно испод другог оним редом којим су били предложени. Свако име ограђено је дебљим линијама, а поред имена с десне стране налази се празан квадрат.

Ако се избор врши по кандидатским листама, у гласачки листић уносе се све предложене кандидатске листе редом како су предложене и за сваку листу имена предложених кандидата. Листе се на листићу обележавају редним бројем. Свака листа ограђена је дебљим линијама, а поред ознаке листе с десне стране налази се празан квадрат.

Ако се избор претседника, потпретседника и записничара врши тајним гласањем, гласање се врши истим гласачким листићем, на коме се испред имена кандидата означаје функција за коју се кандидат предлаже.

Сваки гласачки листић је озваничен печатом Дома.

Сваки посланик добија један гласачки листић

Члан 58

Посланик који приликом расподеле гласачких листића није добио листић, има право да га добије све до завршетка гласања.

После расподеле гласачких листића претседник одређује потребно време за попуњавање гласачких листића. По истеку тога времена претседник објављује почетак гласања.

Члан 59

Спровођењем избора који се врши тајним гласањем руководи претседник, коме у томе помажу записничари.

Записничар кога одреди претседник врши поименичну прозивку посланика на основу списка свих чланова Дома. Прозвани посланик гласа на тај начин што спушта у једну од гласачких кутија двапут пресавијени гласачки листић.

Кад је прозивка завршена, претседник пита да ли има посланика који није прозван. Ако се на основу списка утврди да поједини присутни посланик није гласао на прву прозивку, он ће гласати

кад се прозову посланици за које није у списку забележено да су гласали.

Члан 60

Посланик гласа на тај начин што у квадрат поред имена кандидата односно поред кандидатске листе за које гласа уписује знак „X“.

Посланик може да гласа само за једног од предложених кандидата односно само за једну од предложених кандидатских листа.

Ако је предложено само један кандидат или једна листа, посланик, ако гласа против тог кандидата односно листе, неће уписати знак „X“ у квадрату.

Неважећи су они гласачки листићи на којима је знак „X“ стављен у квадратима поред имена два или више кандидата или поред ознаке двеју или више кандидатских листа, као и они листићи који су тако попуњени да се не може са сигурношћу утврдити за кога је кандидата односно листу посланик гласао.

Члан 61

По завршеном гласању врши се пребројавање гласова.

Пребројавање гласова врши се на тај начин што два записничара узимају један по један листић, развијају га и прегледају па важећи листић додају записничару кога одреди претседник, а овај бележи за сваког кандидата односно кандидатску листу колико је гласова добила, а ако у избору учествује само један кандидат односно листа и колико је гласова било против. Неважећи листићи одвајају се на страну. Кад је пребројавање завршено, записничари прегледаће заједно све листиће одвојене као неважеће да би заједно утврдили да ли су заиста неважећи.

Ако се појави разлика између броја гласова датих по списку на основу кога се гласало и броја гласачких листића, резултат се утврђује на основу броја предатих гласачких листића.

Члан 62

Кад се о разрешењу одлучује тајним гласањем, на гласачком листићу испод имена изабраног лица или чланова тела о чијем се разрешењу гласа биће исписане и ограђене дебљим линијама речи „за разрешење“ и „против разрешења“, а поред речи „за разрешење“, као и поред речи „против разрешења“, налази се празан квадрат. Посланик гласа за разрешење на тај начин што уписује знак „X“ у квадрат поред речи „за разрешење“, а против разрешења гласа на тај начин што уписује исти знак у квадрат поред речи „против разрешења“.

У погледу начина гласања о разрешењу важе одговарајуће одредбе овог пословника о избору.

Члан 63

По извршеном гласању претседник утврђује резултате гласања и на основу тих резултата објављује да ли је одговарајући предлог прихваћен или одбачен, односно који су кандидати изабрани или која су лица разрешена дужности.

Ако је гласање било поименично или тајно, претседник ће објавити колико је посланика укупно гласало, колико је гласова добио сваки кандидат односно свака кандидатска листа, и колико је било неважећих листића. Ако је био предложен само један кандидат односно једна кандидатска листа, претседник објављује и колико је било гласова против.

Кад се о разрешењу гласало поименично или тајно, претседник објављује колико је посланика укупно гласало, колико је гласало за разрешење, колико против и колико је било неважећих листића.

Резултати гласања уносе се у записник.

6. Одржавање реда на седници**Члан 64**

Искључиво право и дужност одржавања реда на седници Дома припада претседнику Дома.

Члан 65

За повреду реда на седници могу се народним посланицима изрећи дисциплинске мере:

опомена;
опомена која се уноси у записник;
одузимање речи, и
привремено удаљење са седница.

Посланик може бити привремено удаљен највише са три седнице, а за поновљени случај теже повреде реда највише са пет нових седница.

Опомену, опомену која се уноси у записник и одузимање речи изриче претседник.

Привремено удаљење са седница изриче Дом без претреса на предлог претседника или двадесет посланика.

Посланик према коме је дисциплинску меру изрекао претседник не може тражити од Дома да ту меру укине.

Члан 66

Опомена ће се изрећи посланику који својим понашањем и говором на седници нарушава ред и одредбе пасловника.

Члан 67

Опомена која се уноси у записник изрећи ће се посланику који у свом говору или својим понашањем повреди ред или одредбе пасловника, или се служи изразима који нису у складу са достојанством Дома, а коме је на истој седници већ једном изречена опомена.

Изречена мера одмах се уноси у записник

Члан 68

Одузимање речи изрећи ће се посланику који је у свом говору повредио ред седнице а на истој седници је већ два пут опоменут од претседника или му је изречена опомена која се уноси у записник.

Члан 69

Привремено удаљење са седница изрећи ће се посланику који упорно и тешко вређа народне посланике или Скупштину, или за кога се утврди да није чувао тајну о предметима за које је изгласана тајност, или који неће да послуша претседника који му је изрекао одузимање речи.

Иста мера може се изрећи посланику који изазива и прави неред спречавајући рад на седници

Члан 70

Посланик према коме је изречено удаљење са седница дужан је да се одмах уклони из дворане и не може присуствовати седницама са којих је удаљен.

Ако се посланик противи да напусти седницу претседник може наредити да се из дворане уклони

Члан 71

Посланик против кога се предлаже привремено удаљење са седница има право да добије реч и да изнесе своју одбрану. Трајање говора не може бити дужи од десет минута.

Ако је више посланика због заједнички извршене повреде реда предложено за привремено удаљење са седница, само један у име свих има право да говори. Његов говор не може трајати дуже од петнаест минута.

Члан 72

Изрицање одузимања речи и привременог удаљења са седница уноси се у записник.

Члан 73

Ако претседник редовним средствима пословника не може да одржи ред на седници, може одредити кратак прекид седнице.

Члан 74

Ако се неко од слушалаца на галерији понаша непристојно или не поштује ред, претседник Дома може наредити да се одмах удаљи са галерије.

Ако је на галерији теже повређен ред и мир, претседник може наредити да се галерије испразне.

Члан 75

Сва лица која се по службеном послу налазе у дворани за време седнице стоје под надзором претседника и дужна су извршавати његове налоге

V.**ОДБОРИ И КОМИСИЈЕ****1. Одбори и њихов састав****Члан 76**

Савезно веће има следеће сталне одборе:

1. Одбор за спољне послове,
2. Одбор за организацију власти и управу,
3. Одбор за народну привреду,
4. Одбор за социјалну политику и народно здравље,
5. Одбор за просвету,
6. Одбор за буџет,
7. Законодавни одбор,
8. Мандатно-имунитетски одбор,
9. Одбор за претставке и жалбе.

Члан 77

Одлуком о допуни овог пословника Дом може основати и друге сталне одборе.

Посебном одлуком Дом може образовати и привремене одборе, и комисије за проучавање одређеног питања и вршење посебних задатака.

Одлуком о оснивању новог сталног или привременог одбора, као и комисије одређују се састав, делокруг и овлашћења одбора или комисије.

За проучавање појединих питања и подношење извештаја Дом може образовати посебне комисије стручњака или комисије састављене од посланика и других грађана.

Члан 78

Одбор за спољне послове има тридесет пет чланова, Одбор за организацију власти и управу, Одбор за народну привреду и Одбор за социјалну политику и народно здравље имају по тридесет једног члана; Одбор за просвету, Одбор за буџет и Законодавни одбор имају по двадесет и једног члана, а Мандатно-имунитетски одбор и Одбор за претставке и жалбе по седам чланова.

Члан 79

Сваки одбор има претседника и секретара, које бира из реда својих чланова.

Поједини одбор може имати и потпретседника

Потпретседник помаже претседнику у раду и замењује га кад је он спречен.

Секретар води записник о раду на седници одбора и врши друге послове које одреди пословник одбора.

Предлог за избор претседника, потпретседника, као и секретара може поднети сваки члан одбора. Избор се врши јавним гласањем. За избор сходно важе одредбе овог пословника о избору претседника, потпретседника и записничара Дома.

2. Избор и разрешење одбора

Члан 80

Предлог за избор одбора у целини, као и предлог за избор или разрешење појединих његових чланова могу поднети десет посланика.

Члан 81

Избор одбора у целини врши се на основу кандидатских листа.

Избор и разрешење појединих чланова одбора врши се на основу појединачних предлога. Ако се избор два или више чланова одбора врши тајним гласањем, гласање се врши једним гласачким листићем.

Члан 82

Свака кандидатска листа мора садржавати онолико кандидата колико се чланова бира у одбор

Члан 83

Претседник Скупштине, претседник Дома и чланови Савезног извршног већа не могу бити бирани за чланове одбора.

Један народни посланик може бити члан највише два стална одбора.

Члан 84

Кад је предложено две или више кандидатских листа, резултат избора утврђује се на тај начин што се број гласова који је добила свака листа дели са 1, 2, 3 итд. и најзад бројем који одговара броју чланова који се бирају у одбор. Од бројева (количника) добијених оваквим делењем узима се онолико највећих колико се бира чланова одбора. Са сваке листе изабрано је онолико кандидата колико има највећих бројева на основу којих се додељују мандати. У случају да две или више кандидатских листа имају једнаке бројеве на основу којих се додељује последњи мандат, мандат ће добити кандидат са листе која има највећи број гласова.

3. Делокруг и овлашћења сталних одбора

Члан 85

Одбор за спољне послове:

прати, проучава и претреса питања спољне политике и развој међународних и дипломатских односа Федеративне Народне Републике Југославије;

претреса међународне уговоре о политичкој и војној сарадњи, међународне уговоре који захтевају доношење нових или промену постојећих закона, као и питања која се односе на њихову примену;

претреса питања у вези с радом Државног секретаријата за иностране послове, дипломатских и других претставништава у иностранству и установа у земљи чија се делатност односи на иностранство; даје, са становишта спољних послова и спољне политике, мишљење о предлогу предрачуна прихода и расхода тих државних органа и установа;

претреса предлоге закона, декларација, резолуција, препорука и одлука који су му поднети или сам саставља такве предлоге.

Члан 86

Одбор за организацију власти и управу:

претреса и припрема предлоге свих савезних закона осим оних који спадају у делокруг Одбора

за народну привреду, Одбора за социјалну политику и народно здравље и Одбора за просвету¹⁾;

претреса питања система самоуправљања произвођача у привреди; самоуправљања радног народа у општини, граду и срезу и установама; слободу и заштите демократских права грађана и законитости; јединства социјалистичког друштвеног поретка и правног система; заштите националне равноправности; друштвеног и политичког поретка; одбране земље; система организације власти, судова и управе; правца унутрашње политике у оквиру права федерације;

претреса у оквиру права федерације питања рада народних одбора, органа унутрашњих послова, судова, јавног тужиоштва и самоуправних установа уколико самоуправне установе не долазе у делокруг одбора за привреду, за народно здравље и социјалну политику, за просвету, за буџет; даје са становишта организације власти и управе мишљење на предлог предрачуна прихода и расхода тих органа и установа;

даје својом резолуцијом сагласност осталим одборима на казнене одредбе у предлозима закона које ти одбори претресају;

прати примену закона у чијем доношењу учествује и претреса питања у вези са применом тих закона или са политичким стањем у појединим изборним срезovima на основу извештаја чланова одбора или чланова Дома.

Члан 87

Одбор за народну привреду:

претреса и припрема предлоге свих савезних закона из области народне привреде и финансиског система²⁾;

претреса предлоге савезног друштвеног плана и биланса о његовом извршењу;

претреса питање привредног система и планског развика народне привреде као целине, као и друга питања привредне политике у оквиру права федерације;

претреса у оквиру права федерације питања у вези са вршењем привредних послова од стране народних одбора и привредних управних органа, као и питања у вези с вршењем привредних делатности привредних организација и самоуправних установа;

претреса питања у вези с применом савезног друштвеног плана, савезних привредних закона и закона о привредном систему.

¹⁾ Према члану 15 став 1 Уставног закона ту спадају: а) искључиво законодавство: о личним слободама и другим основним правима човека и грађанина; о савезном држављанству; о личном стању грађана; кривични законик; о судском и општем управном поступку; о управним споровима; о извршењу казни и мера безбедности; о уређењу судова и арбитража; о јавном тужилаштву; о адвокатури; о питањима народне одбране; о избору народних посланика за Савезну народну скупштину и њиховом опозивању; б) основно законодавство: о удружењима, збору и договору; о породици, браку и старатељству; о службеницима државне администрације; о јавном правобранилаштву; о прекршцима; в) опште законодавство: у области организације власти и у другим областима осим оних које спадају у делокруг одбора за народну привреду, буџет, социјалну политику и народно здравље, просвету, кад је то од општег интереса за све народне републике; г) предлог за промену границе између народних република које оне споразумно предложе и предлог за решавање спорова око њиховог разграничења; д) предлог амнестије за кривична дела одређена савезним законом.

²⁾ Према чл. 15 ст. 1 Уставног закона ту спадају: а) искључиво законодавство: имовински законик; о патентима, жиговима, узорцима и моделима; о установљењу друштвеног доприноса и пореза; о царинама; о новцу, кредитном систему, банкама и финансиском пословању; о девизама, о јавним зајмовима; о меници, чеку и другим начинима плаћања; поморски законик; о осигурању; о мерама; о стандардима; б) основно законодавство: о планском управљању народном привредом; о привредним организацијама; о саобраћају, везама, путевима и о добрима у општој употреби; о буџетима и друштвеном доприносу, порезима и другим дужбинама; о искоришћавању природних богатстава и снага.

Члан 88

Одбор за социјалну политику и народно здравље:

претреса и припрема предлоге савезних закона у области народног здравља, рада, социјалног осигурања и социјалног старања³⁾;

претреса питања здравствене и социјалне политике и начела управљања установама за заштиту народног здравља, социјалног осигурања и социјалног старања;

претреса у оквиру права федерације питања у вези с радом установа за заштиту народног здравља, социјалног осигурања и социјалног старања, народних одбора и органа државне управе који врше послове заштите народног здравља, социјалног осигурања и социјалног старања; даје са становишта заштите народног здравља и социјалне политике мишљења о предлозима предрачуна прихода и расхода самоуправних, здравствених и социјалних установа које се финансирају или дотирају из савезног буџета, односно даје мишљење о обиму и употреби финансиских средстава за заштиту народног здравља, социјалног осигурања и социјалног старања;

прати примеку савезних закона у области заштите народног здравља, социјалног осигурања и социјалног старања.

Члан 89

Одбор за просвету:

претреса и припрема предлоге савезних општих закона из области просвете и културе;

претреса питања школског система и основне принципе управљања научним, просветним и културним установама, као и питања просветне и културне политике, у оквиру права федерације;

претреса у оквиру права федерације питања у вези с делатношћу просветних, научних и културних установа; даје са становишта просветне и културне политике мишљења на предлог предрачуна прихода и расхода самоуправних просветних и научних установа које се финансирају или им се средства дотирају из савезног буџета, односно даје мишљење о обиму и употреби финансиских средстава за просвету и културну делатност.

Члан 90

Одбор за буџет:

претреса предлог савезног буџета и савезног завршног рачуна;

даје својом резолуцијом сагласност на одредбе свих законских предлога који повлаче новчане издатке који нису предвиђени буџетом, као и на новчане издатке у предлозима решења о претставкама и жалбама, и одређује изворе из којих ће се ти издаци покрити;

даје резолуцијом сагласност на прописе Савезног извршног већа о оснивању савезних органа управе и о организационим променама у савезној управи, ако ти прописи повлаче издатке који нису предвиђени буџетом или се имају вршити из буџетских резерви, и одређује изворе из којих ће се покрити издаци који нису предвиђени буџетом;

претреса питања у вези са извршењем савезног буџета и применом финансиских закона.

3) Према чл. 15 ст. 1 Уставног закона ту спадају: а) искључиво законодавство: о социјалном осигурању; о ратним војним инвалидима; б) основно законодавство: о раду; о мерама за сузбијање заразних болести и за заштиту народног здравља и живота грађана које су од општег интереса за целу земљу; в) опште законодавство: у области народног здравља и социјалне политике кад је то од општег интереса за све народне републике.

Члан 91

Законодавни одбор:

претреса са законодавно-правног становишта предлоге свих закона осим предлога закона о савезном друштвеном плану, о савезном буџету, о завршном билансу, о извршењу друштвеног плана и о савезном завршном рачуну, и утврђује законски облик текста кад је то потребно;

има право да чини предлоге за измену у суштини законског предлога;

проучава питања даље изградње правног система и усклађивања постојећих закона;

прати питања процедуре Дома и заједничких седница домова, саставља и претреса предлоге за измену и допуну пословника Дома и пословника Савезне народне скупштине.

Законодавни одбор ће проучити питање усклађивања постојећих савезних закона са Уставним законом и поднети извештај Дому о начину и поступку пречишћавања савезног законодавства.

Члан 92

Мандатно-имунитетски одбор:

претреса све случајеве у вези са имунитетским правима;

подноси Дому извештај о случајевима престанка мандата и расписивања допунских избора;

даје уз сагласност претседника Скупштине одобрење за лишење слободе и за покретање односно настављање кривичног поступка против члана Дома у случају кад Дом није на окупу, с обавезом да своју одлуку поднесе Дому на првој његовој наредној седници ради доношења коначне одлуке Дома;

претреса приговоре које поједини државни органи, установе и организације упућују Дому према члану 18 став 3 Закона о правима и дужностима, избору и опозиву савезних народних посланика, и подноси Дому извештај и своје предлоге.

Члан 93

Одбор за претставке и жалбе:

проучава и претреса претставке и жалбе које Скупштини упућују грађани, организације и установе осим оних претставки и жалби које спадају у делокруг Одбора за претставке и жалбе Већа произвођача;

поступа по претставкама и жалбама сагласно одредбама овог пословника о поступку решавања жалби и претставки.

Члан 94

Стални одбори у оквиру свог делокруга припремају и претресају предлоге декларација, резолуција, препорука и одлука, и о томе подносе извештаје Дому.

Одбори могу доносити и резолуције у којима јавно заузимају став о одређеним питањима из свог делокруга, као и препоруке којима јавно изражавају саветодавно мишљење у погледу рада народних одбора, органа државне управе, самоуправних установа и привредних организација.

Члан 95

Резолуције и препоруке које доносе одбори морају бити у сагласности са законима и другим одлукама Савезне народне скупштине.

Ако се резолуција или препорука односи на питања која спадају и у делокруг одговарајућег одбора Већа произвођача, резолуција и препорука су донете кад их у истом тексту усвоје одбори оба дома

Члан 96

Одбор је дужан, пре закључења претреса о поједином предлогу закона или друге одлуке које

доноси Дом, затражити мишљење од другог одбора Дома ако одређена питања из тог предлога спадају у делокруг и тог одбора. Овај одбор има право да захтева да му се таква питања доставе на мишљење.

Члан 97

Ако се одбори не сложе о томе у чији делокруг спада припрема и претрес појединог предлога закона или другог акта Дома, односно појединих питања из таквог предлога, затражиће мишљење претседника Савезне народне скупштине.

Претседник Савезне народне скупштине тумачењем пословника одређује делокруг одговарајућег одбора за припрему и претресање појединог предлога односно за давање мишљења о одређеном питању из предлога.

Мишљење претседника Скупштине, које одобри Дом, постаје обавезно правило скупштинског поступка. Одбор који није задовољан мишљењем претседника Скупштине може тражити одлуку Дома односно Скупштине.

Члан 98

Одбори могу вршити анкете и саслушања у оквиру послова из свог делокруга или ради испуњавања задатака који су им поверени.

У оквиру предузете анкете сви државни органи, самоуправне установе и привредне организације дужни су поднети одбору потребне податке, списе и документе.

У сврху анкете или извршења других својих послова одбори могу позивати грађане и тражити од њих обавештења, мишљења и одговоре, у оквиру Уставом и законом зајемчених права и слобода грађана.

Члан 99

Претседник и секретар одбора дужни су да резолуције и препоруке које донесу одбори Дома објављују у „Службеном листу ФНРЈ“.

Одбори достављају ове акте на објављивање преко претседника Савезне народне скупштине.

Члан 100

Дом може затражити од одбора да му поднесе извештај о свом раду.

Дом може упутити захтев одбору да проучи и припреми поједине предлоге закона или других аката, као и захтев да одговарајући задатак изврши у одређеном времену.

Члан 101

Одбори су дужни да Дому поднесу извештај о резолуцији и препоруци коју су донели, као и о анкети коју су извршили.

Дом може ове извештаје одобрити без претреса, а може, на предлог пет посланика, и отворити претрес о њима.

На основу претреса Дом може донети коначну одлуку о актима и мерама које је одбор донео.

Члан 102

Дом може одлучити да се претрес појединог законског предлога или питања, који је отпочео у одбору, настави на седници Дома или да се претрес и у целини изврши на седници Дома.

4. Седнице одбора и права чланова одбора и чланова Дома

Члан 103

Стални одбори раде стално и одржавају седнице и кад Дом није на окупу.

Члан 104

Седнице одбора заказује претседник.

Претседник одбора дужан је заказати седницу кад то предложи три члана одбора, претседник Савезне народне скупштине или претседник Дома.

Члан 105

Одбор може пуноважно решавати ако на седници присуствује две трећине њихових чланова.

Одбор решава већином гласова присутних чланова.

Члан 106

Седнице одбора су јавне.

Одбор може одлучити да се поједине седнице одрже без присуства јавности.

Седнице Мандатно-имунитетског одбора и Одбора за претставке и жалбе нису јавне.

Члан 107

Члан одбора има право да предлаже да се стави на дневни ред одбора свако питање које спада у делокруг одбора, да подноси предлоге аката које одбор претреса и да учествује у претресању и гласању у одбору.

Члан одбора је дужан да присуствује седницама и да врши дужности које му одбор повери.

За повреду реда на седницама одбора, као и за неиспуњавање дужности у одбору претседник може члану одбора изрећи усмену опомену и писмену опомену која се уноси у записник.

Члану одбора који повреди достојанство Скупштине или озбиљно ремети ред на седници одбор може изрећи дисциплинску меру удаљења са те седнице. Против одлуке одбора посланик се може жалити Дому.

Члан 108

Чланови одбора који су издвојили мишљење имају право да поднесу посебан извештај Дому, а и одбор може на њихово тражење унети њихово одвојено мишљење у свој извештај.

Члан 109

Сваки члан Дома има право да присуствује седницама сваког сталног одбора и да говори о питању које је на дневном реду.

Сваки члан Дома има право предлагати да се стави на дневни ред одбора ма које питање из делокруга одбора које се односи на примену закона, на рад државних органа, самоуправних установа и привредних организација или на друге предмете од општег интереса или од интереса за изборну јединицу у којој је изабран. Одбор одлучује да ли ће такво питање ставити на дневни ред.

Члан Дома може предложити да о овим питањима одбор донесе резолуцију или препоруку или да одбор поднесе предлог Дому за доношење резолуције или препоруке.

Члан 110

Члан Дома је дужан на тражење одбора поднети извештај о одређеном питању које се односи на стање у срезу или граду у коме је изабран.

Одбор ће ставити на дневни ред извештај који је посланик по закону дужан да поднесе о запажањима до којих је дошао у вршењу својих права и дужности у изборном срезу.

5. Заједничке седнице одбора Савезног већа и заједничке седнице одговарајућих одбора оба дома

Члан 111

Два или више одбора Дома могу одржати заједничке седнице кад се на њиховом дневном реду налазе питања која спадају у делокруг сваког од тих

одбора, као и ради саслушања извештаја или образложења претставника Савезног извршног већа.

На заједничкој седници се може водити само претрес, али се не може и гласати.

Заједничке седнице одбора могу сазвати и претседници одбора, претседник Савезне народне скупштине и претседник Дома.

Члан 112

Одбор Савезног већа може одржати заједничку седницу са одговарајућим одбором Већа произвођача кад се на њиховом дневном реду налазе иста питања или ради саслушавања извештаја или образложења претставника Савезног извршног већа.

На заједничкој седници се може водити само претрес, али се не може и гласати.

Заједничку седницу могу сазвати претседници одбора и претседник Савезне народне скупштине

Члан 113

Сваки одбор може одлучити да предложи другом одбору Дома или одговарајућем одбору Већа произвођача да одрже заједничку седницу. У случају сагласности одбора коме је такав предлог стављен, претседници су дужни сазвати заједничку седницу.

Предлог за одржавање заједничких седница одбора може потећи и од Савезног извршног већа.

Заједничким седницама претседавају наизменично претседници одбора.

Члан 114

Сваки одбор Дома може по потреби образоваи редакциску комисију ради усклађивања текста законског предлога или предлога другог акта са текстом другог одбора.

Предлог редакциске комисије потврђује одбор

6. Одбори и Савезно извршно веће

Члан 115

Одбори имају право тражити од Савезног извршног већа да им писмено, или усмено преко свог претставника, одговори на постављена питања или да их обавести о питањима из делокруга одбора.

Одбори могу позивати Савезно извршно веће да упути свог претставника или повереника који ће присуствовати седницама и учествовати у претресу одбора, а Савезно извршно веће може и само упућивати у одборе своје претставнике.

Сваки члан Савезног извршног већа има право да присуствује седницама одбора и да учествује у претресу.

Чланови Савезног извршног већа не могу учествовати у одлучивању одбора. Претставник Савезног извршног већа има право захтевати да се одбор изјасни гласањем или да одложи решавање о предлогу које је поднело Савезно извршно веће. Ако предлог није поднело Савезно извршно веће, његов претставник може захтевати одлагање решавања, али о томе одлучује одбор.

Савезно извршно веће има право да тражи од одбора да га обавести о дневном реду заказане седнице.

Члан 116

Савезно извршно веће има право захтевати од одбора да у дневни ред седнице који припрема унесе поједина питања из делокруга одбора.

Претставник Савезног извршног већа може предложити, пре почетка седнице одбора, да се дневни ред допуни појединим питањима која он предложи. Али одбор и у том случају одлучује о дневном реду.

Савезно извршно веће може захтевати од претседника одбора да сазове одбор у седницу ради претресања одређеног питања о коме Савезно извршно веће треба да изнесе свој став.

Ако претседник одбора не сазове седницу, Савезно извршно веће може тражити од претседника Савезне народне скупштине да сазове седницу одбора.

Приликом претреса ових питања претставник Савезног извршног већа може предложити да одбор донесе резолуцију или препоруку.

Члан 117

Одбори имају право тражити од државних секретара, потсекретара и других службеника савезне управе да присуствују седницама одбора и да дају одговоре на постављена питања или да пруже обавештења и објашњења о питањима која су на дневном реду седнице одбора.

Одбори могу тражити и писмене одговоре и обавештења од државних секретара, потсекретара и других службеника.

Члан 118

Кад траже усмене одговоре или усмено давање обавештења и објашњења од претставника или повереника Савезног извршног већа, државних секретара и службеника, одбори су дужни да их на време обавесте о садржини питања по којима се тражи одговор, обавештење или објашњење.

Члан 119

Савезно извршно веће може упутити у одбор поједине стручњаке као своје поверенике.

Повереник даје обавештења и објашњења одбору и има право да добије реч кад је тражи.

Повереник може предложити да одбор одложи решење појединог питања за одређено време.

Савезно извршно веће може одредити сталне поверенике у Законодавном одбору.

Члан 120

Сваки одбор, у оквиру свог делокруга, има право тражити стручну помоћ од Секретаријата за законодавство и организацију и других стручних служби Савезног извршног већа, као и да му секретар Савезног извршног већа стави на располагање стручне службенике тога Већа или савезне управе.

7. Пододбори и комисије стручњака

Члан 121

Одбори могу образовати пододборе из реда својих чланова.

Пододбори проучавају поједина питања из делокруга одбора и састављају нацрте и о томе подносе извештај одбору.

Пододбори не могу доносити резолуције и препоруке и не могу уместо одбора претресати предлоге закона и других аката који се достављају Дому.

Пододбори могу вршити поједине радње у оквиру анкете и саслушања.

Пододбори се оснивају пословником или посебном одлуком одбора.

Члан 122

Одбори могу образовати и комисију стручњака којој поверавају припрему нацрта закона или других аката. Чланови ове комисије могу бити и чланови одбора.

VI.

ПОСТУПАК ДОНОШЕЊА ЗАКОНА И ДРУГИХ АКАТА

1. Подношење законских предлога

Члан 123

Сваки члан Дома и сваки одбор могу подносити Дому законске предлоге. Члан Дома може и усмено на седници Дома предложити доношење новог закона или измену и допуну постојећег.

Савезно извршно веће може подносити Дому законске предлоге или му предложити да припреми и састави предлог појединог закона.

Чланови Већа произвођача имају право да преко свог Дома или преко претседника Скупштине предлагју Савезном већу промене у законским предлозима о којима решава само Савезно веће, као и да подносе предлоге за промену важећих закона које је донело само Савезно веће.

Ако се сагласи с предлогом посланика или Савезног извршног већа да припреми и састави предлог појединог закона, Дом на истој седници одређује коме ће одбору поверити проучавање и састављање законског предлога.

Члан 124

Законски предлози који се не предложе на седници Дома достављају се претседнику Савезне народне скупштине, и то по правилу писмено и у облику у коме се доноси закон.

Сви законски предлози морају бити образложени, а по потреби уз предлог треба да буде приложен и материјал на основу ког је предлог састављен.

Члан 125

Претседник Савезне народне скупштине упућује преко претседника Дома сваки примљени законски предлог оном одбору у чији делокруг предлог спада.

Члан 126

Законски предлог који је поднет Дому мора се доставити свим члановима Дома пре него што почне његов претрес у одбору.

О законском предлогу који сам припрема одбор ће преко претседника Дома обавестити све чланове Дома.

2. Рад у одбору

Члан 127

Одбор претреса поднети законски предлог или сам саставља и претреса законски предлог.

Начин рада на састављању законског предлога одређује се пословником одбора сагласно одредбама овог пословника.

Члан 128

Поднети законски предлог може се ставити на дневни ред седнице одбора само ако је члановима одбора достављен благовремено а најдоцније на три дана пре седнице.

Изузетно, законски предлог може бити стављен на дневни ред седнице одбора и кад је члановима одбора достављен на мање од три дана пре седнице, ако га је Савезно извршно веће поднело са образложеним предлогом да се одмах стави на дневни ред, или ако Дом донесе закључак о његовој хитности и као хитан га упути одбору на претрес. У овим случајевима законски предлог мора бити достављен члановима одбора на дан уочи седнице, уколико Дом не донесе одлуку да се предлог претреса у одбору истог дана кад је достављен члановима одбора.

Ако је Савезно извршно веће поднело образложен захтев да се његов законски предлог стави од-

мах на дневни ред или ако је Дом, на предлог посланика, закључио да се законски предлог, који је посланик поднео, одмах стави на дневни ред, одбор ће такве законске предлоге ставити на дневни ред пре свих осталих питања.

Члан 129

На почетку претреса може подносилац законског предлога дати образложење предлога.

Образложење законског предлога које је поднело Савезно извршно веће може дати претставник Савезног извршног већа.

Ако је законски предлог поднело више посланика, образложење може дати један од њих.

Члан 130

О законском предлогу претреса се најпре начелно. У току овог расправљања посланици износе своје начелно мишљење о предлогу, а подносилац предлога или његов повереник дају потребне одговоре и објашњења поводом начелних питања која му упућују народни посланици.

Гласање у начелу о законском предлогу вршиће се само ако одбор то одлучи.

Ако се законски предлог у начелу не усвоји, неће се прећи на расправљање у појединостима. Одбор о томе подноси извештај Дому на првој наредној седници Дома, ако Дом друкчије не одреди.

Члан 131

После завршеног претреса у начелу прелази се на претрес у појединостима.

Претрес се врши на тај начин што се расправља о сваком поједином члану законског предлога ако је предлог поднет или утврђен у облику закона.

У току појединачног претреса у одбору се чита сваки предложени члан законског предлога.

Члан 132

У току претреса подносилац предлога и чланови Дома могу подносити писмено формулисане амандмане све док предлог не буде изгласан у целини, а усмено могу предлагати амандмане само за време претреса у појединостима.

О амандманима се расправља уз члан на који се односе. Ако има два или више амандмана на исти члан законског предлога, најпре се гласа о оном од њих који се суштински највише удаљује од законског предлога, и даље истим редом. Подносилац законског предлога дужан је да се изјасни о сваком посланичком амандману.

Амандман који поднесе подносилац законског предлога, као и амандман с којим се он сагласи сматра се као саставни део предлога.

Подносилац амандмана може од њега одустати док се не изгласа.

Члан 133

Подносилац законског предлога може од предлога одустати док се не приступи гласању у целини.

Ако је такав предлог поднело Савезно извршно веће, одбор ће скинути предлог са дневног реда и о томе обавестити Дом.

Ако је предлог поднео посланик, одбор може одлучити да предлог преузме као свој

Члан 134

Одбор гласа о сваком члану законског предлога пошто заврши претрес о њему

Приликом претреса буџета у појединостима гласа се по делима.

О предложеним амандманима гласа се пре гласања о самом члану законског предлога на који се односи.

Кад је претрес у појединостима завршен, гласа се о законском предлогу у целини.

Члан 135

После извршеног гласања о законском предлогу у целини одбор одређује свог известиоца ради подношења извештаја Дому. Чланови одбора који су издвојили мишљење могу поднети посебан извештај Дому преко свог известиоца, а и одбор може на њихово тражење унети њихово одвојено мишљење у свој извештај.

Члан 136

Законодавном одбору се достављају обавезно сви законски предлози који су претресени у надлежном одбору а пре њиховог усвајања у целини.

Предлог савезног друштвеног плана и завршног биланса о његовом извршењу, као и предлог савезног буџета и савезног завршног рачуна не достављају се Законодавном одбору.

Члан 137

Законодавни одбор претреса предлог и враћа га одбору из којег је потекао са својим примедбама, предлозима и образложењем.

Члан 138

Ако се одбор од кога је предлог потекао не сложи с променама које је предложио Законодавни одбор, оба одбора потражиће заједничко решење. Ако се заједничко решење не нађе, оба одбора обавестиће о томе Дом приликом претреса законског предлога.

О своме раду на законском предлогу Законодавни одбор подноси свој извештај на седници Дома после извештаја надлежног одбора.

Члан 139

Ако је одбор Савезног већа узео иницијативу да припреми и састави предлог закона или је саставио законски предлог чија му је израда била предложена, а за чије је доношење надлежно и Веће произвођача, доставиће преко претседника Дома одговарајућем одбору Већа произвођача састављени нацрт закона пре него што га изгласа у целини.

3. Претрес у Дому

Члан 140

Законски предлог са извештајем одбора мора бити достављен члановима Дома благовремено а најдоцније на три дана пре седнице Дома на којој ће се претресати.

Изузетно, може се, уз пристанак Дома, узети у претрес и онај законски предлог који је са извештајем одбора достављен члановима Дома на дан седнице.

Члан 141

Претрес законског предлога у Дому почиње извештајем известиоца одбора. Ако је један од одбора и предлагач законског предлога, претрес почиње његовим извештајем који садржи и образложење за законски предлог. Ако је предлагач Савезно извршно веће или посланик, после извештаја одборског известиоца претставник Савезног извршног већа односно посланик могу дати образложење предлога.

Ако су одбори нашли да законски предлог треба у начелу одбацити, пре гласања о предлогу одбора Дом ће саслушати подносиоца предлога. У случају да не прихвати овакав предлог одбора, Дом може поново упутити законски предлог одбору или непосредно отворити претрес о њему.

Члан 142

Ако се предлог закона надлежног одбора битно разликује од текста утврђеног у Законодавном одбору, Дом ће одлучити који ће од њих бити предмет претреса.

Формулације појединих одредаба које предлаже Законодавни одбор сматрају се као амандмани уз текст надлежног одбора.

Члан 143

После извештаја и образложења приступа се претресу.

Претрес је јединствен и обухвата расправљање о законском предлогу у начелу и у појединостама.

Сваки члан Дома има право да учествује у претресу законског предлога и да предлаже амандмане.

Члан Дома може учествовати у претресу и у име више посланика који су га за то овластили.

Чланови Савезног извршног већа могу учествовати у претресу и предлагати амандмане и у име Савезног извршног већа.

У претресу могу узимати реч, у циљу давања објашњења, и поверљивци Савезног извршног већа. Они дају објашњења на позив претседника или на предлог посланика, а могу и сами затражити реч у том циљу.

Члан 144

Амандмани се могу подносити све док законски предлог не буде стављен на гласање. Они се подnose писмено.

Амандман подносиоца законског предлога сматра се саставним делом предлога.

Члан 145

Пре гласања о амандману има право да се о амандману изјасни извештац одбора и подносилац законског предлога. Ако се подносилац сложи са амандманом, овај постаје саставни део законског предлога, а ако се не сложи, претседник ставља амандман на гласање.

Ако се подносилац законског предлога слаже у начелу са предложеним амандманом али предлаже нову формулацију, о њој се неће гласати ако се са новом формулацијом слаже подносилац амандмана. Ако се подносилац амандмана не слаже са новом формулацијом амандмана коју је предложио подносилац законског предлога, Дом прво гласа о амандману у првобитној формулацији.

Ако има два или више амандмана на исти члан законског предлога, најпре се гласа о оном од њих који се суштински највише удаљује од законског предлога, и даље истим редом.

Прихваћени амандман постаје саставни део законског предлога.

Члан 146

Кад је претрес законског предлога завршен и кад је извршено гласање о амандманима, прелази се на гласање о законском предлогу у целини.

Члан 147

На почетку претреса или пре преласка на гласање после закљученог претреса предлога претседник Дома може одредити да се текст предлога не чита или да се прочитају само поједини делови предлога. Овако ће се поступити и кад то тражи један народни посланик чији захтев подржи девет посланика.

Предлог чита записничар или претставник одговарајућег одбора.

Члан 148

Пре гласања о законском предлогу у целини претседник може ставити на гласање поједине делове или одредбе законског предлога. Он ће ово учинити нарочито ако је било више амандмана на поједине одредбе законског предлога.

Гласање по деловима или одредбама законског предлога вршиће се и кад то тражи један посланик чији захтев подржи девет посланика.

Ако је на поједини део или одредбу предлога било амандмана и ако је извршено гласање о њима, неће се посебно гласати о том делу односно одредби предлога.

Кад се гласање врши по деловима или одредбама предлога, о предложеним амандманима гласа се уз одговарајући део односно одредбу предлога.

Члан 149

Предлог савезног буџета претреса се најпре у начелу па затим по партијама. Амандмани се подnose за време претреса по партијама.

Гласање о предлогу савезног буџета врши се најпре по партијама а затим у целини.

О амандманима се гласа пре гласања о одговарајућој партији предлога буџета на коју се амандман односи.

Члан 150

Законски предлог је усвојен у Дому кад га је Дом изгласао у целини.

Члан 151

Ако је за доношење закона надлежно само Савезно веће, закон је донет кад га је усвојило Савезно веће.

4. Доношење закона по хитном поступку

Члан 152

Народни посланик и Савезно извршно веће могу поднети образложен захтев да се закон који предлажу донесе по хитном поступку. Они могу овај захтев поднети пре седнице или на седници Дома. О предлогу за доношење закона по хитном поступку Дом решава као о претходном питању. Пре гласања о томе Дом ће саслушати образложење предлагача.

Ако Дом прихвати предлог за доношење закона по хитном поступку, непосредно се приступа претресу законског предлога на седници Дома, али Дом може пре или у току претреса затражити хитно мишљење од одбора.

Дом не може приступити претресу ако члановима Дома законски предлог није био достављен истог дана или раније.

Члан 153

Поступак за претрес и гласање о хитном законском предлогу у Дому исти је као и за остале законске предлоге.

5. Утврђивање сагласности текста законског предлога усвојеног у Савезном већу и текста усвојеног у Већу произвођача

Члан 154

Кад прими од Већа произвођача предлог закона који је усвојен и у Савезном већу, председник Дома испитује да ли су усвојени текстови истоветни. Ако председник утврди да су ови текстови истоветни, подноси Дому извештај о томе и објављује да је законски предлог усвојен у оба дома.

Овако усвојен закон председник Дома упућује председнику Савезне народне скупштине ради проглашења и објављивања.

Члан 155

Ако се текст усвојен у Дому не слаже са текстом усвојеним у Већу произвођача, председник ће изнети Дому спорна питања. Дом може без претреса усвојити текст законског предлога како је изгласан у Већу произвођача, и тиме је законски предлог усвојен у оба дома.

Ако Дом не прихвати истоветан текст законског предлога или унесе у овај текст измене или допуне, упутиће законски предлог Већу произво-

ђача са својим образложеним мишљењем у погледу питања у којима постоји несагласност међу текстовима.

Ако Веће произвођача усвоји текст какав је изгласан у Савезном већу, тиме је законски предлог усвојен у оба дома.

Члан 156

Ако Дом у другом претресу усвоји текст који се разликује од текста Већа произвођача, председник Дома објављује да није постигнута сагласност домова о законском предлогу и ствар се упућује комисији за решавање спора.

Председник Дома обавештава о томе председника Већа произвођача, а Дом бира одмах исти број чланова комисије за решавање спора као и Веће произвођача.

Члан 157

Дом бира у комисију за решавање спора пет чланова.

Чланови комисије бирају се на начин на који се бирају одбори Дома.

Члан 158

Одмах по образовању, комисија за решавање спора састаје се, бира себи претседавајућег и приступа изналажењу решења спора.

Решење комисије је само оно које су прихватили најмање по три члана комисије из сваког дома.

Чланови комисије обавештавају Дом о раду и закључцима комисије.

Члан 159

Ако предлог комисије за решавање спора буде прихваћен од стране оба дома, председник ће на основу размене текстова то утврдити и објавити да је законски предлог усвојен у оба дома.

Ако се у комисији за решавање спора не постигне сагласност у погледу решења спорних питања или ако оба дома не усвоје предлог комисије и остане и даље несагласност између текстова, претрес спорног питања одлаже се за седам дана.

По истеку тог времена Дом поново претреса питања о којима није постигнута сагласност.

Ако после две узастопне размене текстова, Дом и после другог претреса не усвоји истоветан текст са текстом Већа произвођача, председник Дома ће то утврдити и о томе обавестити Веће произвођача.

После тога Дом утврђује да је настао случај из члана 38 став 5 Уставног закона и о томе обавештава Савезно извршно веће ради доношења одлуке.

6. Поступак доношења промене Устава

Члан 160

Право да поднесу предлог за промену Устава имају двадесет чланова Дома, Веће народа и Савезно извршно веће.

Веће народа утврђује предлог за промену Устава на свом посебном састанку и доставља га Савезном већу.

Члан 161

Предлог за промену Устава се доставља преко председника Савезне народне скупштине Дому или се подноси на седници Дома.

Дом прво решава о томе да ли је оправдано приступити решавању о промени Устава.

Ако је Дом одлучио да се приступи решавању о промени Устава, предлог се доставља на претрес Законодавном одбору, уколико Дом не реши да се претрес одмах води на седници Дома.

Члан 162

Претрес предлога за промену Устава у Дому почиње читањем предлога.

Гласање се врши члан, а на крају се гласа за предлог у целини.

Члан 163

Предлог за промену Устава је усвојен ако је за њега гласало три петине од укупног броја чланова Дома.

Уколико одредбама овог одељка није друкчије одређено, за претрес предлога за промену Устава важе одговарајуће одредбе овог пословника о претресу и доношењу закона.

Кад претседник Дома утврди да је и Веће произвођача усвојило предлог за промену Устава у истоветном тексту, доставиће усвојени текст претседнику Скупштине ради проглашења промене Устава на заједничкој седници домова.

7. Поступак доношења декларација, резолуција, препорука и одлука

Члан 164

Предлоге декларација, резолуција, препорука и одлука могу подносити Дому чланови Дома, одбори и Савезно извршно веће.

Предлог се доставља претседнику Скупштине, који га упућује надлежном одбору ако одбор није сам подносилац предлога.

Ако је доношење ових аката предложено на седници Дома, Дом ће упутити предлог надлежном одбору.

Члан 165

Дом може одлучити да се декларација, резолуција, препорука или одлука донесе по хитном поступку.

Члан 166

Дом доноси декларације и резолуције о питањима из надлежности федерације која се по Уставу и по својој природи не решавају законима и о другим питањима од интереса за савезну државу.

Препорукама Дом даје, у оквиру права федерације, мишљење и саветодавна упутства државним органима, самоуправним установама и привредним организацијама.

Дом доноси одлуке кад је то изричито предвиђено Уставом или за решавање питања свог унутрашњег рада, као и кад решава о појединачним случајевима у питањима која се уређују законом.

Одлуком се само привремено могу уређивати питања која су по Уставу предмет закона.

Члан 167

Ако се декларација, резолуција, препорука или одлука коју је усвојио Дом односи на питања у чијем одлучивању, према Уставу, равноправно учествују оба дома, ови акти су донети кад их у истом тексту усвоје оба дома.

Члан 168

У погледу претреса предлога декларација, резолуција, препорука и одлука и гласања о овим предлозима у одборима и на седницама Дома важе одредбе овог пословника о претресу и гласању законских предлога односно о доношењу закона по хитном поступку.

VII.

ИЗВЕШТАЈИ САВЕЗНОГ ИЗВРШНОГ ВЕЋА И ПОСЛАНИЧКА ПИТАЊА

1. Извештаји Савезног извршног већа

Члан 169

Дом може, на предлог једног посланика који подрже девет посланика, одлучити да се упутити захтев Савезном извршном већу да поднесе извештај о свом раду, као и о извршењу закона и других аката из надлежности Дома.

Члан 170

Дом, на предлог Савезног извршног већа, ставиће на дневни ред своје седнице претрес извештаја који му поднесе Савезно извршно веће.

Члан 171

Претрес извештаја Савезног извршног већа почиње говором или изјавом претставника овог Већа.

У току или после завршеног претреса извештаја сваки посланик и Савезно извршно веће могу предложити да Дом донесе резолуцију или препоруку.

Претрес извештаја може се закључити простим или образложеним прелазом на дневни ред.

Члан 172

Ако се у току претреса извештаја Савезног извршног већа постави питање да ли је или није неки акт Савезног извршног већа у сагласности са савезним законом, Дом ће на предлог једног посланика, који подрже још девет посланика, отворити претрес ради решења тог питања.

Кад заврши претрес, Дом гласа о сагласности или несавласности акта са законом. Ако Дом изгласа да акт Савезног извршног већа није у сагласности са законом, такав акт је укинут.

У току претреса а пре гласања претставник Савезног извршног већа може изјавити да Савезно извршно веће повлачи акт који је предмет претреса.

Члан 173

Дом је дужан ставити на свој дневни ред предлог Претседника Републике да Дом донесе одлуку о акту Савезног извршног већа који је Претседник Републике задржао од извршења због тога што се не слаже с тим актом.

Већина чланова Савезног извршног већа која је усвојила такав акт може се преко свог претставника изјаснити о акту Претседника Републике.

Дом доноси своју одлуку без претреса, али може одлучити и да се претходно води претрес.

Члан 174

Дом је дужан, на предлог републичког извршног већа, ставити на дневни ред претрес одлуке Савезног извршног већа којом је обустављено извршење уредбе или другог акта републичког извршног већа као супротних савезном закону или уредби.

У почетку претреса претседник позива претставника Савезног извршног већа да изложи мишљење тога Већа. Дом може позвати и претставника републичког извршног већа да на седници образложи предлог тог већа.

Ако се претставник Савезног извршног већа сложи са предлогом републичког извршног већа да се укине акт којим је обустављено извршење уредбе или другог акта, Дом то прима знању.

Ако се претставник Савезног извршног већа изјасни против предлога републичког извршног већа, Дом може водити претрес о предлогу и доноси своју одлуку.

Дом својом одлуком или укида акт републичког извршног већа као незаконит, или укида акт Савезног извршног већа којим је обустављено извршење уредбе или другог акта републичког извршног већа

Члан 175

Ако, према Уставу, у одлучивању о питањима из чл. 172—174 овог пословника равноправно учествују оба дома, одговарајуће одлуке су донете кад их у истом тексту усвоје оба дома.

2. Посланичка питања

Члан 176

Члан Дома има право да од Савезног извршног већа тражи и добије одговор на питање које му он постави. Он може тражити да му се одговори писмено, или усмено на седници Дома или на заједничкој седници домова.

Члан Дома упућује своје питање Савезном извршном већу преко председника Скупштине или га поставља на седници Дома, у коме случају ће председник Дома питање одмах упутити председнику Скупштине. Примљена посланичка питања председник Скупштине одмах доставља Савезном извршном већу редом како их је добио. О питању које је од члана Дома добио непосредно, председник Скупштине обавестиће одмах и председника Дома.

Члан 177

Ако је члан Дома тражио писмен одговор, Савезно извршно веће дужно је да одговори најдаље за десет дана. О одговору ће Дом бити обавештен од председника Дома приликом давања његових саопштења на почетку седнице. Члан Дома може изјавити да ли је одговором задовољан или не.

Члан 178

Усмен одговор на седници Дома даје у име Савезног извршног већа његов претставник. Савезно извршно веће дужно је одговорити на првој наредној седници ако му је питање било достављено најмање 48 часова раније. Ако је за давање одговора потребан дужи рок, Дом ће одлучити о томе року на предлог претставника Савезног извршног већа.

Ако је посланичко питање постављено на седници Дома и претставник Савезног извршног већа може на њега одмах одговорити, он ће то и учинити.

Члан 179

Пошто одговор Савезног извршног већа буде поднет, народни посланик који је поставио питање изјашњава се да ли је одговором задовољан.

Ако је посланик задовољан одговором, прелазе на дневни ред.

Ако није задовољан одговором, народни посланик може тражити да се поведе претрес о постављеном питању и о добијеном одговору.

О овом предлогу има право да се изјасни претставник Савезног извршног већа. После тога Дом одлучује да ли ће отворити претрес.

Претставник Савезног извршног већа може предложити да се претрес одложи за једну од следећих седница. На основу оваког предлога претрес се одлаже, али ако један посланик, чији предлог подржи девет посланика, предложи да се претрес настави, Дом одлучује да ли ће се претрес наставити или одложити.

Члан 180

После претреса о постављеном питању, Дом може закључити претрес преласком на дневни ред или донети резолуцију или препоруку.

Предлог за доношење резолуције или препоруке може поднети члан Дома или претставник Савезног извршног већа.

Члан 181

Посланичка питања се постављају и одговор на њих даје на почетку седнице пре прелаза на дневни ред. Ово не може трајати више од једног часа.

Ако има много питања или нека питања захтевају дужи претрес, Дом ће одредити посебну седницу за њихово претресање. Таквих седница не може бити више од две у току једне седмице.

Члан 182

Сва посланичка питања и одговори објавиће се у повременом билтену Скупштине.

3. Обавештења о раду савезне управе

Члан 183

Члан Дома може тражити обавештења од државних секретара или других руководних службеника о раду установа којима руководе или о извршењу послова из надлежности тих установа.

Члан Дома подноси овакав захтев писмено претседнику Дома, који о томе обавештава Дом. Посланик може поднети овакав захтев и усмено на седници Дома у време одређено за посланичка питања

Члан 184

Државни секретар или други руководни службеник дужан је да тражено обавештење саопшти посланику писмено или да га саопшти усмено на седници Дома, ако је Дом тако одлучио приликом тражења обавештења. О писменом обавештењу или о његовој садржини председник обавештава Дом на седници приликом давања саопштења.

Ако посланик није задовољан добијеним обавештењем, може у тој ствари поставити питање Савезном извршном већу.

VIII.

ПОСТУПАК ПОДНОШЕЊА И РЕШАВАЊА ПРЕТСТАВКИ И ЖАЛБИ

1. Подношење претставки и жалби

Члан 185

Претставке и жалбе упућују се Савезној народној скупштини преко председника Скупштине.

Члан 186

Претставке и жалбе подносе се писмено и морају бити снабдеване потписима лица односно претставника установа и организација који их подносе. Потписи на претставкама и молбама морају бити оверени од среског суда или народног одбора општине, среза или града.

Оверавање се не сме одбити нити се за ово сме наплатити такса.

Ако претставка или жалба не испуњава услове из овог члана, одбор је неће узети у разматрање.

Члан 187

Све претставке и жалбе упућују се преко Дома Одбору за претставке и жалбе, осим оних које се односе на рад привредних организација и на питања радних односа и социјалног осигурања радника и службеника у привредним организацијама.

Претседник Дома укратко обавештава Дом о поднетим претставкама и жалбама.

2. Рад Одбора

Члан 188

У Одбору претставке и жалбе се заводе у посебну књигу, и то редом којим су примљене.

Сваки члан Дома има право да прегледа ову књигу и да се упозна са садржином поједине претставке или жалбе.

Члан 189

О приспелим претставкама и жалбама реферише на седници Одбора секретар Одбора.

Одбор може узети претставку и жалбу одмах у претрес или је предати поједином члану Одбора на претходно проучавање и извештај на седници.

Члан 190

Претставке или жалбе које се односе на какав предлог закона или другог акта који се претреса у другом одбору, Одбор за претставке и жалбе упућује том одбору.

Ако претставка или жалба спада у надлежност суда, органа управе или којег другог државног органа, Одбор ће је упутити органу надлежном за решавање.

Члан 191

На основу претреса Одбор може утврдити да поједине претставке и жалбе нису предмет решавања Дома и о томе ће обавестити подносиоца.

Одбор може на основу претреса одлучити да се о појединој претставци и жалби обавести Дом и у своме извештају поднеће предлог за решење.

Одбор је дужан да свака три месеца подноси извештај Дому о свом раду на претставкама и жалбама.

Извештај се мора отштампати и разделити посланицима.

Члан 192

Дом може овластити Одбор за претставке и жалбе да донесе коначно решење о појединој претставци или жалби из искључиве надлежности Дома, а ако претставка или жалба спада у надлежност оба Дома, потребно је такво овлашћење и Већа произвођача.

3. Претрес у Дому

Члан 193

Дом може, на предлог одбора или посланика, одлучити да се о извештају одбора и одређеним претставкама и жалбама поведе претрес.

Дом може закључити претрес простим преласком на дневни ред или доношењем одлуке, резолуције или препоруке, а може одређене претставке и жалбе вратити на проучавање и припрему одговарајућих предлога Одбору за претставке и жалбе или их упутити другом одбору у чији делокруг тај предмет спада.

У погледу доношења одлука, резолуција и препорука по претставкама и жалбама важи одредба чл. 166 овог пословника.

Члан 194

У вези са извештајем који подноси Дому одбор може поднети и предлог одлуке, резолуције или препоруке.

Члан 195

Сваки народни посланик има право да предложи да се одређене претставке и молбе претресу на седници Дома без обзира да ли је и какву је одлуку о њима донео Одбор за претставке и жалбе.

Кад протекне месец дана од дана подношења штампаног извештаја Одбора за претставке и жалбе, народни посланик не може тражити да се у Дому води претрес о оним претставкама и жалбама које је Одбор решио.

Члан 196

Савезно извршно веће може захтевати пре утврђивања дневног реда или у току претреса да се претрес о појединим претставкама и жалбама не

води, односно да се претрес не закључи како би Савезно извршно веће могло предмет проучити и изнети своје мишљење Дому. Рок који ће се оставити за то Савезном извршном већу не може бити дужи од месец дана.

Члан 197

Дом може одредити посебну седницу или део седнице за претрес претставки и жалби.

IX.

ДУЖНОСТ УЧЕСТВОВАЊА У РАДУ ДОМА, ИМУНИТЕТ И ПОВЛАСТИЦЕ ПОСЛАНИКА

Члан 198

Чланови Дома дужни су присуствовати седницама Дома, а чланови одбора и комисија седницама одбора и комисија.

Посланик који је спречен да присуствује седници Дома дужан је тражити од Дома да му се одобри отсуство. Дом решава о траженом отсуству без претреса.

Ако председник нађе да у Дому нема довољан број посланика за одлучивање, може објавити да се укидају сва одобрена отсуства, осим оних која су дата због болести.

Дом може доставити Мандатно-имунитетском одбору случај посланика који без одобреног отсуства више пута не долази на седнице. Одбор ће проучити овај случај и поднети Дому извештај, као и свој предлог о томе како треба поступити према таквом посланику.

Члан 199

За све изјаве и поступке у Дому народни посланик одговара само Дому и бирачком телу које га је изабрало.

Он не може бити позван на одговорност, лишен слободе нити кажњен за изражено мишљење или дати глас у Дому на заједничкој седници домова, као и у одборима и комисијама Дома и Скупштине.

Члан 200

Посланик ужива имунитетска права од дана издавања уверења о избору.

Члан 201

Државни орган који је посланика лишио слободе или против њега покренуо кривични поступак дужан је о томе одмах обавестити председника Савезне народне скупштине.

Предлог надлежног државног органа за лишење слободе или покретање кривичног поступка према посланику или извештај ових органа о лишењу слободе односно покретању кривичног поступка у случају затицања посланика у вршењу кривичног дела за које је прописана казна строгог затвора у трајању дужем од пет година, саопштава председник Дома на почетку седнице.

Дом ове предлоге доставља на проучавање и извештај Мандатно-имунитетском одбору.

На основу извештаја Мандатно-имунитетског одбора Дом одлучује да ли ће дати одобрење за покретање кривичног поступка или лишење слободе народног посланика, односно да ли ће потврдити одлуку надлежног државног органа о покретању поступка или о лишењу слободе или ће такву одлуку обеснажити.

Ако Дом обеснажи такву одлуку надлежног државног органа, поступак ће се одмах прекинути, односно народни посланик ће бити пуштен на слободу.

Члан 202

Ако Дом није на окупу, одобрење за лишење слободе и за покретање односно настављање кри-

вичног поступка против посланика може дати Мандатно-имунитетски одбор уз сагласност претседника Скупштине.

Мандатно-имунитетски одбор подноси о томе извештај Дому на првој његовој наредној седници.

Дом може донети одлуку којом се потврђује или укида решење Мандатно-имунитетског одбора.

Члан 203

Кривични поступак против посланика може се водити само за оно кривично дело за чије је гоњење дато одобрење Дома, односно Мандатно-имунитетског одбора.

Члан 204

О оставци на мандат народног посланика претходно решава Мандатно-имунитетски одбор, који о томе подноси Дому свој извештај.

Мандат посланику престаје од момента прихватања оставке.

Оставка дата пре него што је мандат верификован не спречава испитивање да ли је избор био правилан или не.

Члан 205

О свим случајевима престанка мандата обавештава се и изјашњава Дом.

Дом потврђује или поништава сваку одлуку о опозиву народног посланика.

Одлука о опозиву претреса се према одредбама овог пословника о верификацији мандата.

Члан 206

Чланови Дома имају право на сталну месечну награду и на социјално осигурање.

Члан 207

Чланови Савезног већа имају право на бесплатну возњу јавним саобраћајним средствима.

Ближе прописе о начину коришћења ове повластице доноси Административни одбор.

Члан 208

Народним посланицима издају се посебне посланичке легитимације.

У легитимацији народног посланика истиче се имунитетско право, право на социјално осигурање и право на бесплатну возњу.

Члан 209

На тражење сваког посланика секретар Скупштине дужан је обезбедити му сарадњу службеника Скупштине у вршењу послова везаних за његову посланичку дужност.

Члан Дома има право да користи Библиотеку Скупштине, као и да ради проучавања или документовања прегледа Архиву.

Члан 210

Члан Дома има право да се бави у згради Скупштине и кад Веће није на окупу.

Он има право да користи све просторије Скупштине које стоје на располагању посланицима за рад, састанке, одмор и слично.

Члан Дома има право да одржава у скупштинским просторијама одређеним за то састанке и разговоре са бирачима и другим грађанима.

Народни посланик ужива ове повластице сагласно одредбама кућног реда Скупштине.

X.

ЗАПИСНИК И СТЕНОГРАФСKE БЕЛЕШКЕ

Члан 211

О раду Дома на седници води се записник.

Записник садржи основне податке о раду на седници.

Члан 212

О раду Дома на седници воде се и стенографске белешке, које садрже потпун ток седнице.

У стенографске белешке уносе се говори, изјаве и извештаји онакви какви су одржани или поднети, као и предлози закона и других аката који су претресани на седници Дома.

Стенографске белешке се редовно објављују.

Члан 213

Посланик има право да прегледа текст свог говора и учини измене које се тичу редакције. Он притом не може уносити битније измене у текст нити изостављати изражене мисли и разлоге.

Претседник Дома стара се о вршењу овог права посланика.

Ако настане спор између посланика и претседника у погледу уношења исправки у стенографске белешке, посланик или претседник може изнети ствар пред Дом и тражити његову одлуку.

Члан 214

О раду одбора могу се водити стенографске белешке.

О обиму и објављивању стенографских белешака стара се претседник одбора у сагласности с претседником Скупштине.

XI.

АДМИНИСТРАЦИЈА

Члан 215

Дом има своју администрацију која је саставни део администрације Скупштине.

У вршењу стручних, канцелариских, техничких и других послова у вези са радом Дома, његових одбора и комисија службеници раде и по налогу претседника Дома и претседника одбора или комисија.

Дом и стални одбори имају своје секретаре — службенике.

Члан 216

Архива Дома је саставни део скупштинске Архиве.

Члан 217

Савезно веће има свој печат који садржи грб Федеративне Народне Републике Југославије око којег је урезан натпис на српском, хрватском, словеначком и македонском језику: „Савезна народна скупштина — Савезно веће“.

Печат Савезног већа чува претседник Већа.

Веће народа има свој печат који чува секретар Савезне народне скупштине.

XII.

ПОСЕБНЕ ОДРЕДБЕ О РАДУ ВЕЋА НАРОДА

1. Делокруг Већа народа

Члан 218

Посланици изабрани од републичких већа, Покрајинског и Обласног већа решавају одвојено као Веће народа у случајевима и под условима које предвиђа Устав а сагласно одредбама овог пословника.

Члан 219

Кад је Савезно веће ставило на дневни ред својих седница предлог о промени Устава или предлог о савезном друштвеном плану, претседник Скупштине сазива састанак Већа народа пре него што је Савезно веће отпочело претрес ових предлога.

Ако он то не учини, састанак Већа народа може сазвати и посланик који је председавао претходном састанку Већа народа (претседник састанка).

Члан 220

Ако се на дневном реду седнице Савезног већа налази предлог закона, декларације, резолуције, препоруке или одлуке који се тичу Уставом одређених односа федерације и народних република, већина посланика изабраних од републичког већа једне народне републике има право да предложи да Веће народа одвојено решава о том предлогу.

Народни посланици могу поднети предлог од момента стављања предлога закона или другог акта на дневни ред Савезног већа до почетка гласања о њему. Овај предлог посланици могу поднети усмено или писмено.

Чим је овакав предлог учињен, сматра се да је Веће народа сазвано у састанак.

Док Веће народа не заврши претрес предлога закона или другог акта, Савезно веће не може водити претрес о овим актима, односно прекида већ започету седницу.

Члан 221

Кад је сазвано у смислу претходног члана, Веће народа, пре утврђивања дневног реда, претреса као претходно питање да ли ће приступити одвојеном решавању.

На основу претреса који се води о оправданости одвојеног решавања, Веће народа одлучује да ли ће о одговарајућем предлогу закона или другог акта решавати одвојено.

Ако одлучи да решава одвојено, Веће народа ставља на дневни ред предлог закона или другог акта и приступа претресу.

Веће народа претреса питања која се тичу равноправности народних република и уопште односа федерације и народних република, и у том оквиру може чинити измене и допуне у законском предлогу.

Остале предлоге за измену и допуну подносе чланови Већа народа на седници Дома.

Члан 222

Претседник Савезне народне скупштине, кад му је достављен предлог савезног општег закона, заказује састанак Већа народа.

Веће народа не решава о садржини предложеног општег закона, већ на основу претреса одлучује о потреби његовог доношења.

Ако се Веће народа сложи с потребом доношења општег закона, претседник састанка обавестиће о томе претседника Савезне народне скупштине, а ако се Веће народа не сложи с потребом доношења општег закона претседник састанка обавестиће о томе претседника Скупштине и подноси оца законског предлога.

Предлагач законског предлога не може поново предлагати истоветан текст који је Веће народа одбило.

Веће народа може дати и своје примедбе на предлог општег закона са чијим се доношењем није сложило.

2. Рад на састанку

Члан 223

За руковођење радом на свом састанку Веће народа бира претседника, његовог заменика и записничара.

Претседник претходног састанка отвара нови састанак и председава му до новог избора претседника, његовог заменика и записничара.

Претседник, његов заменик и записничар могу бити поново бирани.

О избору претседника, његовог заменика и записничара важе одредбе овог пословника о избору претседника, потпретседника и записничара Савезног већа.

Члан 224

Веће народа може пуноважно решавати ако је на састанку присутно више од половине укупног броја чланова овог Већа.

Члан 225

Подносилац предлога закона и другог акта односно његов претставник има право да на састанку Већа народа образложи предлог.

Известилац одбора Дома има на састанку Већа народа иста права која према одредбама овог пословника има на седници Дома.

Члан 226

Сва остала права и дужности која имају као чланови Савезног већа врше чланови Већа народа на седници Савезног већа.

Члан 227

Уколико одредбама ове главе није друкчије одређено, за начин рада на састанку Већа народа, за претрес закона и других аката и за начин гласања важе одговарајуће одредбе овог пословника о раду, претресу и гласању на седницама Савезног већа.

3. Утврђивање сагласности текста закона и другог акта усвојеног у Савезном већу и Већу народа

Члан 228

Ако се Веће народа није сложило с предлогом да одвојено решава, претседник састанка обавестиће о томе писмено или усмено Савезно веће одмах на почетку седнице на чијем се дневном реду налази претрес предлога закона или другог акта због којег је било предложено одвојено решавање у Већу народа.

Ако је Веће народа одвојено решавало, претседник састанка, или други народни посланик кога Веће за то одреди, саопштава усмено или писмено, пре почетка седнице Савезног већа, мишљење Већа народа, као и евентуалне измене и допуне које је Веће народа учинило у тексту предлога за промену Устава, предлога савезног друштвеног плана, закона или предлога другог акта о коме је расправљало.

Ако су те измене или допуне опсежније, Веће народа је дужно да их отштампа и достави свим члановима Савезног већа.

Члан 229

Кад је упознато са мишљењем односно текстом који је усвојен у Већу народа, Савезно веће отпочиње претрес као јединствен дом.

Члан 230

Ако се текст усвојен у Савезном већу слаже са текстом усвојеним у Већу народа, претседник Савезног већа ће то, после завршеног гласања, утврдити и објавити, и тиме је предлог за промену Устава, предлог савезног друштвеног плана, закона или предлог другог акта коначно усвојен у Савезном већу.

Ако приликом упоређивања ових текстова претседник Савезног већа утврди неслагласност међу њима, позваће Веће народа да приступи одвојеном претресу и решавању спорних питања.

Члан 231

На првом накнадном претресу Веће народа, на основу претреса, одлучује о спорним питањима.

Ако после овог претреса не постоји више несагласност између текстова, председник Савезног већа ће то утврдити, и тиме је предлог коначно усвојен у Савезном већу.

Ако Веће народа остане при раније усвојеном тексту или ако се његов нов текст разликује од текста усвојеног у Савезном већу, приступа се првом накнадном претресу и у Савезном већу.

Ако и после овог претреса остане несагласност између текстова, председник Савезног већа позива Веће народа да изабере исти број чланова комисије за решавање спора колико ће изабрати и чланови Савезног већа који нису чланови Већа народа.

Члан 232

Комисија за решавање спора састоји се од десет народних посланика, и то од пет из реда чланова Већа народа и од пет из реда осталих чланова Савезног већа.

Комисија се бира на начин на који се бирају одбори Дома.

Члан 233

Одмах по образовању, комисија за решавање спора састаје се, бира себи председавајућег и приступа изналагању решења спора.

Решење Комисије је оно које су прихватили најмање три члана комисије из реда чланова Већа народа и три члана из реда осталих чланова Савезног већа.

Комисија обавештава о свом раду и донетим закључцима Савезно веће.

Члан 234

После извештаја комисије за решавање спора Веће народа састаје се одвојено и води други накнадни претрес на основу кога доноси своју коначну одлуку.

За овим Савезно веће на својој седници води други накнадни претрес поводом извештаја комисије.

Ако Савезно веће усвоји истоветан текст са текстом усвојеним у Већу народа, председник Савезног већа то утврђује, и тиме је предлог коначно усвојен у Савезном већу.

Члан 235

Ако се у комисији за решавање спора не постигне сагласност у погледу решења спорних питања или ако после другог накнадног претреса у Већу народа и Савезном већу остане и даље несагласност између текстова, председник Савезног већа ће то утврдити и затим објавити да се даљи претрес предлога обуставља.

Спорно питање не може се ставити на дневни ред Скупштине пре истека године дана од обустављања претреса.

Члан 236

Ако се питање о коме није могла бити постигнута сагласност односи на какву одредбу у предлогу савезног друштвеног плана, претрес спорног питања се одлаже само за два месеца од дана обустављања претреса.

По истеку овог времена председник Савезне народне скупштине сазива Веће народа, а затим и Савезно веће.

Претрес се врши најпре у Већу народа и односи се само на спорно питање.

Ако се текст усвојен у Савезном већу разликује од текста усвојеног у Већу народа, Савезно веће ће утврдити да је наступио случај из члана 47 став 3

Уставног закона и о томе ће обавестити Савезно извршно веће ради доношења одлуке.

Члан 237

Новоизабрано Савезно веће ставља претрес друштвеног плана на дневни ред прве седнице после одржаног првог састанка.

Савезно веће претреса раније поднети предлог друштвеног плана.

4. Важност и промена одредаба ове главе

Члан 238

Одредбе ове главе ступају на снагу кад их усвоји Веће народа на одвојеном састанку.

Ако Веће народа учини измене и допуне у одредбама ове главе, о њима ће се претресати и одлучити на седници Савезног већа.

Ако Савезно веће ни после овог претреса не усвоји у потпуности измене и допуне које је учинило Веће народа, Веће народа поново ће претрести спорно питање.

Ако се и после овога текст усвојен у Већу народа разликује од текста који је усвојило Савезно веће, текст усвојен у Већу народа постаје саставни део овог пословника.

На исти начин ће се поступити у случају предлога за измену и допуну одредаба ове главе.

XIII.

ДОНОШЕЊЕ И ВАЖЕЊЕ ПОСЛОВНИКА

Члан 239

Овај пословник ступа на снагу кад га Савезно веће прихвати.

Измене и допуне овог пословника доносе се по истом поступку као и сам пословник.

Члан 240

Пословник Савезног већа објављује се у „Службеном листу ФНРЈ“.

САВЕЗНОМ ВЕЋУ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Комисија за пословник, изабрана на седници Савезног већа 26 децембра 1953 године конституисала се истог дана и изабрала за свога претседника народног посланика друга др Макса Шнудерла и за секретара народног посланика друга др Јерка Радмиловића.

По завршетку рада на пословнику Савезне народне скупштине, у заједници са Комисијом за пословник Већа произвођача, ова је Комисија на девет састанака одржаних 12, 13, 14, 15, 16 и 19 јануара ове године радила на пословнику Савезног већа узимајући као основу нацрт који је израдила Комисија у Секретаријату за законодавство и организацију Савезног извршног већа и који је предложен овој Комисији.

На основу опширне дискусије и детаљне преград нацрта Комисија је израдила овај Предлог пословника Савезног већа који доставља Дому с молбом да га стави на дневни ред своје седнице.

За известиоца одређен је народни посланик др Макс Шнудерл.

Комисија за пословник Савезног већа

Секретар, Претседник,
Др Јерко Радмиловић, с. р. Др Макс Шнудерл, с. р.

Чланови:

Бибер Антун, с. р., Брајковић Богомир, с. р., Гарчевић Гојко, с. р., Петровић Нинко, с. р., Симић Владимир, с. р., Стојнић Велимир, с. р., Сунарић др Иво, с. р., Регент Иван, с. р.

СНС (А)/13

ПРЕДЛОГ**ОДЛУКЕ О НАГРАДАМА, НАКНАДАМА И ПЛАТАМА ЗА СТАЛНЕ ФУНКЦИЈЕ ПОСЛАНИКА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ**

1.

Чланови Савезног већа имају право на сталну месечну посланичку награду.

Чланови Већа произвођача имају право на накнаду за изгубљену зараду кад су ради вршења посланичке дужности отсутни од свог редовног посла.

Члан Савезног већа који је члан и републичког, Покрајинског или Обласног већа прима посланичку награду само у Савезној народној скупштини.

2.

Претседнику Републике, претседнику, потпретседницима и секретару Скупштине, претседнику и потпретседнику Савезног већа, потпретседницима и члановима Савезног извршног већа, поред сталне месечне посланичке награде, припада и месечна плата за сталну функцију.

Члан Савезног већа који истовремено врши сталну функцију у Савезној скупштини или Савезном извршном већу и у републичкој или Покрајинској скупштини или у њиховим извршним већима, односно у Обласном народном одбору прима плату за сталну функцију само у Савезној скупштини или Савезном извршном већу.

Месечне плате за сталне функције утврђују се савезним буџетом на предлог Административног

3.

Чланови одбора и комисија Скупштине и њених домова имају право на посебну дневну награду за сваки дан рада у одбору односно комисији.

Посланици који врше у одређеним сталним одборима дужност претседника и секретара чији је сталан рад у одбору неопходан примају за рад у одбору сталну месечну награду у износу од десет до тридесет дневних награда. Ове награде утврђују се савезним буџетом на предлог Административног одбора.

Посланик који истовремено врши дужност претседника или секретара одбора у Савезној и републичкој скупштини има право на месечну награду за ту дужност само у Савезној скупштини.

4.

Посланици који су стално настањени изван Београда примају на име накнаде трошкова дневнице кад учествују у раду Скупштине и њених одбора и комисија.

5.

Месечна награда сваког члана Савезног већа износи 30.000 динара.

Члан Савезног већа који прима сталну месечну плату за службу или функцију изван Скупштине или пензију, прима мању месечну посланичку награду, али не мању од једне њене трећине. О величини ове награде одлучује Административни одбор.

Накнада за изгубљену зараду члана Већа произвођача износи 700 динара за сваки дан рада у Скупштини, њеним одборима и комисијама или на службеном послу по одлуци Скупштине, одбора или комисије. Ако је ова зарада већа, накнада се одређује према просечној дневној заради у протеклој години.

6.

Посебна награда чланова одбора односно комисија за време рада износи 700 динара дневно.

Награда претседника Већа произвођача, односно потпретседника кад замењује претседника, износи 1.200 динара а претседника и секретара одбора и комисија Већа произвођача износи 1.000 динара дневно за време рада.

7.

Дневница народног посланика за накнаду трошкова боравка у Београду износи 1.300 динара дневно. Дневница припада за време рада Скупштине, одбора и комисија рачунајући и време потребно за долазак и одлазак.

8.

Посланику који не станује на подручју свог изборног среза припада на име накнаде трошкова у изборном срезу 5.000 динара месечно. Посланику који је стално настањен на подручју свог изборног среза припада 2.000 динара месечно, а ако изборни срез обухвата више од два административна среза 5.000 динара месечно.

Члан Већа произвођача за вршење посланичких дужности у свом изборном срезу прима и 3.000 динара месечно на име изгубљене зараде.

9.

Административни одбор Савезне народне скупштине стараће се о примени ове одлуке.

Право на награде и накнаде по овој одлуци тече од 1 јануара 1954 године.

10.

Ова одлука ступа на снагу кад је усвоји Савезна народна скупштина.

VEĆE PROIZVOĐAČA

2-ga SEDNICA

ODRŽANA 29 JANUARA 1954 GOD.

SADRŽAJ:

Dnevni red:

- 1) pretres Predloga poslovnika Veća proizvođača;
- 2) pretres Predloga odluke o nagradama, naknadama i platama za stalne funkcije poslanika Savezne narodne skupštine;
- 3) pretres Predloga zakona o izmenama čl. 82, st. 1. i člana 107, stav 2, Ustavnog zakona;
- 4) pretres Predloga odluke o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog veća i o daljem radu na pripremi zakona o privrednom sistemu;
- 5) izbor odbora Doma.

Govornici: Ivan Božičević, Dragi Stamenković, Dragan Trajanovski, Vojin Popović, Rudolf Janko, Mišo Kmecik, Radivoje Lukić, Jovanka Čović, Nenad Jakšić, Josip Cazi.

PRETSEDAVAO:
PRETSEDNIK
IVAN BOŽIČEVIĆ

ZAPISNIČAR:
ISIDOR BRDARIĆ

Početak u 17,20 časova

Pretsednik Ivan Božičević: Otvaram drugu sjednicu Vijeća proizvođača Savezne narodne skupštine. Zapisnik današnje sjednice vodiće zapisničar drug Isidor Brdarić.

Molim zapisničara da pročita zapisnik prošle sjednice.

Zapisničar Isidor Brdarić čita zapisnik drugog prethodnog sastanka i prve sednice od 25 decembra 1953 godine.

Pretsednik Ivan Božičević: Da li ima primjedaba na zapisnik? (Nema). Pošto primjedaba nema, zapisnik se ovjerava.

Izvolite čuti saopćenja:

Vijeće proizvođača primilo je slijedeće prijedloge, izvještaje i druge akte:

1) Prijedlog poslovnika Vijeća proizvođača Savezne narodne skupštine, uz izvještaj Komisije za poslovnik;

2) Prijedlog odluke o nagradama, naknadama i plaćama za stalne funkcije poslanika Savezne narodne skupštine, uz izvještaj Komisije za poslovnik.

Od Saveznog izvršnog vijeća, preko pretsjednika Savezne narodne skupštine dostavljeni su:

Prijedlog zakona o društvenim planovima; Prijedlog zakona o budžetima; Prijedlog društvenog plana Federativne Narodne Republike Jugoslavije za 1954 godinu; Prijedlog budžeta Federativne Narodne Republike Jugoslavije za 1954 godinu (savezni budžet); Prijedlog zakona o završnom računu Federativne Narodne Republike Jugoslavije za 1952 godinu (savezni završni račun).

Svi ovi zakonski prijedlozi, osim Poslovnika, biće upućeni nadležnim odborima.

Dalje, primili smo Prijedlog odluke o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog vijeća i o daljem radu na pripremi propisa o privrednom sistemu. U vezi sa ovim dostavljeno je pismo Saveznog izvršnog vijeća u kome se obrazlaže navedeni prijedlog odluke.

Komisija koja je imala zadatak da ispita slučaj verifikacije mandata narodnog poslanika Sarajlića Midhata izvršila je sve izviđaje na terenu, ali Verifikacioni odbor još nije proučio izvještaj, pa prema tome ne može dostaviti svoj prijedlog ovom Domu. Verifikacioni odbor će u toku sutrašnjeg dana održati sjednicu.

Narodni poslanici Korpić Koloman i Petričević Dušan tražili su odsustvo sa sjednice zbog bolesti. Pitam Dom da li odobrava ova odsustva? (Odobrava). Objavljujem da su tražena odsustva odobrena.

Među prijedlozima koje smo primili nalaze se i Prijedlog zakona za izmjenu Ustavnog zakona i traži se rješenje po hitnom postupku. Shodno članu 23 stav 2 Ustavnog zakona potrebno je da Dom prethodno odluči većinom glasova o tome da li će se pristupiti rješavanju o prijedlogu za promjenu Ustava. Prema tome, pitam Dom da li prihvata prijedlog da se pristupi rješavanju o promjeni Ustava. Stavljam ovaj prijedlog na glasanje. Ko je za neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Dalje, pitam Dom da li prihvata hitnost po ovom zakonskom prijedlogu, jer prema propisima Ustavnog zakona trebalo bi najprije da

takav prijedlog ide Zakonodavnom odboru, a Dom može odlučiti da se po hitnosti pretresa tog zakonskog prijedloga riješi na samoj sjednici Doma. Ko je za hitnost ovog zakonskog prijedloga, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je hitnost prihvaćena.

Prema tome, prelazimo na utvrđivanje dnevnog reda ove sjednice.

Predlažem slijedeći dnevni red:

1) pretres Prijedloga poslovnika Vijeća proizvođača Savezne narodne skupštine;

2) pretres Prijedloga odluke o nagradama, naknadama i plaćama za stalne funkcije poslanika Savezne narodne skupštine;

3) pretres Prijedloga zakona o izmjenama člana 82, stav 1 i člana 107 stav 2 Ustavnog zakona o osnovama društvenog i političkog uređenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije i o saveznim organima vlasti;

4) pretres Prijedloga odluke o potvrdi uredba Saveznog izvršnog vijeća i o daljem radu na pripremi zakona o privrednom sistemu; i

5) izbor odbora ovog Doma.

Ima li ko kakav prijedlog za dopunu ili izmjenu predloženog dnevnog reda? (Dragi Stamenković: Ja). Ima riječ Dragi Stamenković.

Dragi Stamenković: Ja kažem da se u dnevni red stave i poslanička pitanja. Ja imam konkretno jedno pitanje. Poslanička pitanja se stavljaju pre prelaza na dnevni red, pa nemam ništa protiv i na kraju da se to stavi.

Pretsednik Ivan Božičević: Da li Dom prima ovu dopunu dnevnog reda, to jest, da se na dnevni red stave i poslanička pitanja? (Prima). Objavljujem da je dnevni red utvrđen kako je predložen, s tim da se na dnevni red stave i poslanička pitanja.

Prelazimo na 1 tačku dnevnog reda: pretres Prijedloga poslovnika Vijeća proizvođača Savezne narodne skupštine.

Molim izvjestioca druga Vojina Popovića da podnese izvještaj Komisije za izradu poslovnika.

Izvestilac Komisije za poslovnik inž. Vojin Popović: Drugovi i drugarice narodni poslanici, Komisija za izradu Predloga poslovnika Veća proizvođača, izabrana na sednici Doma od 26 decembra 1953 godine, sastala se istog dana, izabrala za svog pretседnika narodnog poslanika inž. Vojina Popovića i za sekretara narodnog poslanika Josipa Cazija.

Po završetku rada na Predlogu poslovnika Savezne narodne skupštine na zajedničkim sednicama sa Komisijom za poslovnik Saveznog veća naša Komisija je na osam svojih sednica održanih od 12 do 19 januara i 27 januara ove godine, radila na Predlogu poslovnika Veća proizvođača, koji vam je dostavljen.

Kao osnova za izradu ovog predloga poslovnika je nacrt koji je izrađen u Sekretarijatu

za zakonodavstvo i organizaciju Saveznog izvršnog veća. Na osnovu pretresa i detaljne prograde, Komisija je izradila ovaj Predlog poslovnika Veća proizvođača.

Za izvjestioca Komisije određen je narodni poslanik inž. Vojin Popović.

Međutim, kad je otštampan tekst Predloga poslovnika, Komisija je zapazila da postoje izvesne nepotpunosti u članu 189 i članu 201, pa je na svojoj sednici od 27 januara ove godine izmenila tekst tih članova Predloga poslovnika, s tim da glase (čita):

Član 189

Dom može ovlastiti Odbor za pretstavke i žalbe da donese konačno rešenje o pojedinoj pretstavci i žalbi da u nadležnost oba doma, potrebno je takvo ovlaštenje i Saveznog veća.

Član 201

O ostavci na mandat narodnog poslanika prethodno rešava Mandatno-imunitetski odbor koji o tome podnosi Domu svoj izveštaj.

Mandat poslaniku prestaje od momenta prihvatanja ostavke.

Ostavka mora pre nego što je mandat verifikovan ne sprečava ispitivanje da li je izbor bio pravilan ili ne.

U predlogu koji je uručen narodnim poslanicima Komisija je takođe priložila amandman da se izmeni član 87 koji se odnosi na brojni sastav odbora. Naime, predloženo je da se smanji broj članova Odbora za narodnu privredu od 21 na 15 članova. Komisija je podnela ovaj amandman zato što je Savezno izvršno veće predložilo da se formira privremeni odbor za novi privredni sistem. Pošto je Savezno izvršno veće odustalo od svog predloga to i Komisija povlači svoj amandman i broj članova Odbora za narodnu privredu ostaje 21, prema prvobitno usvojenom predlogu.

U ime Komisije za poslovnik molim narodne poslanike da ove promene prihvate kao sastavni deo Predloga poslovnika.

Predlog poslovnika rađen je saglasno odluci Doma od 26 decembra. Komisija za poslovnik uložila je velik trud i uspela je da za relativno kratko vreme izradi svoj Predlog poslovnika.

Rad Komisije za poslovnik ovog Doma bio je znatno olakšan time što je prvo izrađen Predlog poslovnika Savezne narodne skupštine na zajedničkim sednicama sa Komisijom Saveznog veća. Na zajedničkim sednicama, kroz temeljnu diskusiju, izrađeni su jedinstveni stavovi po najvažnijim principijelnim pitanjima, pa se Komisija za poslovnik ovog Doma držala tih principa pri izradi Predloga poslovnika Veća proizvođača.

Ustavne odredbe su bile osnova za izradu Poslovnika i Komisija je strogo vodila računa da Poslovnik bude odraz ustavnih načela o političkom uređenju naše zemlje.

Veće proizvođača je nova tvorevina u razvitku socijalističke demokratije i Komisija se trudila da ovom Domu, kao najvišem savetu neposrednih proizvođača, izradi i predloži takav poslovnik, koji neće imati samo karakter jednog proceduralnog pravilnika, već koji će istovremeno pretstavljati zakon o organizaciji i radu Veća proizvođača.

Pri izradi Poslovnika Komisija se rukovodila time da se, s jedne strane, obezbedi što šira demokratičnost u radu narodnih poslanika, to jest, da narodni poslanici mogu u potpunosti odgovoriti svojim dužnostima i koristiti svoja prava u punoj meri, a s druge strane, da se obezbedi elastičan i uspešan rad Veća proizvođača.

Poslovnik koji vam Komisija predlaže na prvom mestu, obuhvata odredbe koje, saglasno Ustavu, utvrđuju Veće proizvođača kao jedan od dva doma Savezne narodne skupštine. Zatim, naš predlog sadrži odredbe o sastanku novoizabranog Veća proizvođača i verifikaciju mandata narodnih poslanika.

Dalje, Predlog poslovnika obuhvata prava i dužnosti pretседnika, potpretседnika i zapisničara Doma.

Detaljno su obrađene sednice Veća proizvođača što obuhvata sazivanje sednica, početak sednica i utvrđivanja dnevnog reda, govore narodnih poslanika, način donošenja odluka i zaključenje sednica, glasanje, održavanje reda na sednici, itd.

Predlog poslovnika predviđa obrazovanje sedam stalnih odbora, i to: Odbor za narodnu privredu, Odbor za privredne organizacije, Odbor za pitanja rada i socijalnog osiguranja, Odbor za budžet, Zakonodavni odbor, Mandatno-imunitetski odbor i Odbor za pretstavke i žalbe. Pored stalnih odbora Predlog poslovnika daje mogućnost da Dom može obrazovati prema potrebi i posebne komizije za rešavanje pojedinih problema i pitanja. Ovim odredbama predviđen je sastav odbora, njihov izbor i razrešenje, delokrug rada i ovlašćenja stalnih odbora, način održavanja njihovih sednica i prava članova odbora i članova Doma u vezi sa radom odbora, zajedničke sednice odbora Veća proizvođača i odgovarajućih odbora oba doma, odnosno Saveznog izvršnog veća i odbora doma, mogućnost obrazovanja pododbora i komisija stručnjaka.

Dalje, Predlog poslovnika obuhvata postupak za donošenje zakona i drugih akata koji spadaju u nadležnost Doma. U tom poglavlju određen je način podnošenja zakonskih predloga, način rada na izradi zakonskih predloga u odborima, pretres zakona i drugih akata u Domu, način donošenja zakona po hitnom postupku, kako se utvrđuje saglasnost teksta zakonskog predloga usvojenog u Veću proizvođača sa tekstom usvojenim u Saveznom veću,

postupak donošenja promene Ustava, postupak donošenja odluka, deklaracija, rezolucija i preporuka itd.

U posebnom poglavlju obrađen je postupak pretresa izveštaja Saveznog izvršnog veća, način podnošenja poslaničkih pitanja i obaveštenja o radu savezne uprave.

Dalje, Predlog poslovnika obuhvata postupak oko podnošenja i rešavanja pretstavki i žalbi građana i privrednih organizacija. Tu je predviđeno kome se i kako podnose pretstavke i žalbe, kako se one pretresaju i rešavaju u odboru i u Domu.

Najzad, Predlog poslovnika obuhvata odredbe o dužnostima, pravima i povlasticama narodnih poslanika i o uređenju administracije Doma.

Ne ulazeći u detalje pojedinih odredaba Predloga poslovnika, Komisija je smatrala za potrebno da ovim svojim izveštajem upozna narodne poslanike sa osnovnim principima koji sačinjavaju suštinu predloga.

Na prvom mestu obezbeđen je princip stalnog zasedanja Doma koji radi u svojim sednicama i odvija se kroz rad stalnih odbora i komisija. No, Predlogom poslovnika se predviđa i privremeni prekid rada Doma, a naročito prekid od tri meseca za vreme leta radi ferija.

Komisija je naročitu brigu posvetila sadržaju rada Doma i načinu držanja sednica i tim odredbama obezbeđen je plodan rad Veća proizvođača naročito na donošenju zakona i drugih akata koji su od značaja za razvitak narodne privrede i za uspešan rad privrednih organizacija i narodnih odbora.

Komisija je u principu stala na gledište da se dnevni red sastavlja u samom Domu na početku sednice, a pretседnik Doma je dužan da na početku sednice u svojim sopštenjima upozna narodne poslanike sa svim predlozima koji su stigli za dnevni red Veća proizvođača i na osnovu toga materijala pretседnik predlaže Domu dnevni red.

Usvojen je princip da se odluke donose većinom datih glasova prisutnih poslanika, no, ako je broj uzdržanih glasova veći od ukupnog broja glasova datih za ili protiv, vrši se ponovan izbor. U principu glasanje je javno, dizanjem ruke ili poimenično, no Dom može odlučiti da se po pojedinim predlozima može vršiti i tajno glasanje.

U vezi sa podnošenjem zakonskih predloga principijelno je dato pravo svakom članu Doma i svakom odboru da mogu podnositi Domu zakonske predloge, a to pravo je takođe dato i Saveznom izvršnom veću.

Posebna pažnja je poklonjena poslaničkim pitanjima. Svaki član Doma ima pravo da od Saveznog izvršnog veća traži i dobije odgovor na pitanja koje mu postavi i može tražiti da mu se odgovor da pismeno ili usmeno. Takođe,

član Doma može tražiti obaveštenja od državnih sekretara i drugih rukovodećih službenika o radu ustanova kojima rukovode ili o izvršenju poslova iz nadležnosti tih ustanova. Takvo obaveštenje član Doma može tražiti pismeno preko predsednika Doma ili usmeno na samoj sednici doma. Poslanička pitanja se postavljaju, i odgovor na njih daje, pre početka sednice pre prelaska na dnevni red i to vreme ne može trajati više od jednog časa, ali ako ima mnogo pitanja i ako neka pitanja zahtevaju duži pretes, Dom može odrediti posebnu sednicu za njihovo pretresanje, no takvih sednica ne može biti više od dve u toku jedne sedmice.

Drugovi narodni poslanici, Komisija se starala da pripremi takav poslovnik za rad Doma koji mu neće biti smetnja za izvršenje visokih zadataka koji stoje pred ovim Domom, već naprotiv da bude instrumenat za njegov uspešan i plodan rad. Komisija smatra da su ovim Predlogom poslovnika obezbeđeni svi uslovi za konstruktivan rad Doma i za puno obezbeđenje prava i dužnosti narodnih poslanika. S obzirom na to da je Veće proizvođača novo telo u organizaciji državne vlasti naše zemlje, svakako će praksa pokazati i izvesne nedostatke u Predlogu poslovnika radi čega molimo narodne poslanike da svojim korisnim predlozima pomognu da se on dopuni i popravi. Dom svakako može i kasnije menjati odredbe Poslovnika ukoliko to praksa pokaže.

Molimo narodne poslanike da prihvate ovaj Predlog poslovnika i da glasaju za njega.

Predsednik Ivan Božičević: Otvaram pretes o izvještaju izvjestioca Komisije za izradu poslovnika Vojina Popovića. Ko želi riječ? (*Dragan Trajanovski:* Molim za reč.) Ima riječ Dragan Trajanovski.

Dragan Trajanovski (Izborni srez Štip, NR Makedonija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, prvo mislim da treba da zahvalimo Komisiji na njenom upornom radu, jer je stvarno teško izraditi poslovnik o redu i o načinu rada našeg Doma zbog toga što je to nov Dom. Mislim da je u celini Poslovnik dobar i iscrpan.

Ja imam tri primedbe. Prva je primedba u tome kako Poslovnik reguliše vreme koje treba da prođe od saziva sednice do početka sednice. U članu 18 kaže se da kada Skupština izvesno vreme nije u radu, sednice zakazuje predsednik Savezne narodne skupštine. Mislim da bi taj član trebalo dopuniti, da se zna koje vreme treba da prođe od vremena saziva pa do sednice, da bi mogli narodni poslanici da imaju izvesno određeno vreme za pripremu. Nesumnjivo da će predsednik lično voditi računa da sednicu sazove na nekoliko dana ranije, ali mislim da nije loše to utvrditi i samim Poslovnikom. Mislim da bi u Poslovnik trebalo uneti drugi stav člana 18 koji bi glasio: »Pozivi za sednicu narodnim

poslanicima upućuju se najkasnije sedam dana pre datuma naredne sednice. Potrebno je da narodni poslanik ranije bude obavešten o sednici, kako bi mogao što bolje da se za nju pripremi, inače se može desiti da ako za sednicu bude obavešten u kraćem roku od 7 dana, neće imati vremena da se pripremi.

Isto tako, mislim da bi trebalo odrediti i na koji način će se sazivati i zakazivati sednice. U članu 18 to nije rečeno. Član 19 govori o zakazivanju sednica kada je Dom u radu, to jest, da sednice domova zakazuju njihovi predsednici pismeno ili usmeno. Ja mislim da taj član treba dopuniti, ako se složimo, da kada se radi o pismenom zakazivanju sednica, fiksiramo da to bude putem dnevne štampe, i to u najmanje dva dnevna lista. Kao što sam rekao, u najmanje dva dnevna lista treba objaviti čas početka naredne sednice. Zato predlažem da se doda drugi stav člana 19 koji glasi: »Pismenim zakazivanjem sednice smatra se i zakazivanje sednice putem objave u najmanje dva lista dnevne štampe. U tom smislu stav 2 člana 19 postao bi treći stav člana 19.

Treća primedba. Mislim da u vezi sa ovim napred što sam govorio, a s obzirom da član 26 kaže da će se narodnim poslanicima dostavljati spisak onih predmeta koji dolaze u obzir za dnevni red, i to treba na sličan način revidirati. Znači da u istom roku kada se zakaže sednica, da se u istom roku dostavi i spisak predloga koji dolaze u obzir za dnevni red. Mislim, tu treba revidirati da se u isto vreme najmanje sedam dana pre zakazivanja sednice dostavi spisak predmeta za dnevni red. Predlažem da se u članu 26 doda novi stav 6, koji bi glasio: »Spisak predmeta predloženih za dnevni red staviće se na raspolaganje u isto vreme sa pozivom na sednicu«. Toliko sam imao da kažem.

Predsednik Ivan Božičević: Da li se još neko javlja za riječ? (Ne javlja se niko). Riječ ima izvestilac koji će se izjasniti u vezi sa datim prijedlozima.

Izvestilac inž. Vojin Popović: Drugovi i drugarice narodni poslanici, po predlozima drugog Trajanovskog hteo bih da kažem nešto. Pre svega hteo bih da kažem nešto o njegovom amandmanu na član 18 da se sednica Doma saziva na sedam dana ranije. Mislim da to ne bi bilo zgodno zbog toga što se dnevni red ne sastavlja samo za jednu određenu sednicu, samo za jedan određeni dan, već se dnevni red sastavlja za čitav niz sednica, za čitav jedan period rada Veća proizvođača. Razume se, predsednik Veća proizvođača vodiće računa o tome da se narodni poslanici upoznaju sa materijalom pre nego što dođu na sednicu Doma. Predsednik će taj materijal dostaviti poslanicima i predviđeno je da se taj materijal dostavlja zajedno sa pismenim pozivom za sastanak Veća proizvođača.

Po predlogu da se u član 19 doda novi stav koji bi glasio da se pismenim zakazivanjem sednice smatra zakazivanje i preko štampe, ako je objavljeno u najmanje dva lista, mislim da nema potrebe za to. Ne možemo svaku stvar unositi u Poslovnik. Ono što je bitno uzeto je u Poslovnik, a to je kako će se izvršiti poziv poslanika na sednicu, pismeno ili usmeno, kao što je bilo uobičajeno i dosad. Naravno, to će se objaviti i preko štampe. Ima situacija kada predsednik prekida sednicu i u isto vreme na završetku te sednice zakazuje usmenim putem drugu sednicu i tada nema potrebe da se to objavljuje preko štampe.

Dalje, što se tiče dostavljanja materijala zajedno sa pozivom za sednicu, a to znači u roku od 7 dana pre sednice, Predlogom poslovnika je predviđeno da se materijal uručuje narodnim poslanicima pre početka sednice. U tom slučaju predsednik iz celog materijala koji je došao za dnevni red sednice Doma odabira one materijale koje će predložiti za dnevni red naredne sednice, a svakako da će te materijale dostaviti narodnim poslanicima uz poziv na sednicu.

Smatram da predloge druga Trajanovskog ne bi trebalo usvojiti niti ih uneti u Predlog poslovnika.

Predsednik Ivan Božičević: Pitam narodnog poslanika druga Trajanovskog da li se saglašava sa obrazloženjem izjvestioca Komisije?

Dragan Trajanovski: Ja hoću da čujem mišljenje Doma...

Predsednik Ivan Božičević: Da li izjvestilac ima još nešto da kaže o svom prijedlogu?

Dragan Trajanovski (nastavlja): Nije reč o materijalu koji će biti na dnevnom redu nego se radi o spisku predmeta predviđenih za dnevni red. Nesumnjivo je da će biti i materijala koji će stizati pred samu sednicu a koje će narodni poslanici moći da predlože za dnevni red, jer se dešava da se i na nekoliko minuta pre sednice pokaže materijal koji će biti raspravljan na sednici.

Izvestilac inž. Vojin Popović: Drugovi narodni poslanici, ja sam u izveštaju naše Komisije — a to je stav Komisije — naglasio da je usvojen princip da se dnevni red sastavlja na samoj sednici Doma, da Dom zapravo sastavlja dnevni red. Ako smo taj princip usvojili, a istovremeno taj princip je usvojen i za Savezno veće i za zajedničke sednice oba veća, onda je jedinstveno gledište. Prema tome, nema nikakve mogućnosti da predsednik unapred dostavlja materijal za taj dnevni red zajedno sa pozivom za saziv Doma. Ako smo za taj princip, onda moramo usvojiti i ove odredbe Predloga poslovnika. Dugo se diskutovalo i na zajedničkim sednicama o tome i, na kraju krajeva, složili smo se da se to usvoji. Smatram da predsedniku jednog doma treba staviti u dužnost da saopšti na početku sednice sve materijale koji su došli i da on pred-

loži dnevni red sednice, a sam Dom će odlučiti o dnevnom redu. Iz ovog razloga mislim da predlog druga Trajanovskog ne bi trebalo usvojiti.

Predsednik Ivan Božičević: Drug Trajanovski se slaže sa obavještenjem koje je dao izjvestilac komisije drug Vojin Popović.

Pošto se niko ne javlja za diskusiju po izveštaju Komisije stavljam Prijedlog poslovnika Vijeća proizvođača na glasanje onako kako je predložen. Ko je za neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se neko uzdržao od glasanja? (Nije). Prema tome, oglašujem da je Poslovnik Vijeća proizvođača primljen. Prema članu 215, Poslovnik stupa na snagu čim bude prihvaćen. Mi ćemo u daljem radu postupati po Poslovniku.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: pretres Prijedloga odluke o nagradama, naknadama i plaćama za stalne funkcije poslanika Savezne narodne skupštine.

Molim izjvestioca narodnog poslanika druga Janka Rudolfa da pročita prijedlog Komisije za poslovnik.

Rudolf Janko (Izborni srez Ljubljana srez I, NR Slovenija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, Komisija za izradu poslovnika Savezne narodne skupštine imala je, pored ostalog, zadatak da pripremi i Predlog odluke o nagradama narodnih poslanika. Komisija je na zajedničkoj sednici izradila predlog koji se narodnim poslanicima predlaže na razmatranje i odobrenje.

Komisija je u izradi predloga imala pred očima osnovne principe koji proizlaze iz Ustavnog zakona, da je osnovna dužnost svakog narodnog poslanika da radi u Skupštini i van nje i da je to njegov glavni, odnosno jedini rad. Zbog toga je bio usvojen princip da poslanici Saveznog veća primaju stalnu mesečnu nagradu. Pored toga, imamo i Veće proizvođača u kome su poslanici neposredni proizvođači iz proizvodnje, odnosno predstavnici nekih organizacija koji su po Ustavnom zakonu imali pravo da se kandiduju u Veće proizvođača.

Za ovaj dom svakako su najvažnije one odredbe ove odluke koje govore u dnevnicama i naknadi troškova poslanicima — članovima Veća proizvođača. Da bi se obezbedio uspešan i nesmetan rad narodnim poslanicima koji su članovi Veća proizvođača, predviđeno je da članovi Veća proizvođača, kada Skupština zaseda ili kada poslanici rade u njenim odborima, a i kada po nalogu skupštine rade na terenu, primaju pored dnevnice i 700 dinara kao naknadu za izgublenu nadnicu u proizvodnji. Ova odredba praktično će omogućiti članovima Veća proizvođača da redovno obavljaju svoje poslaničke dužnosti.

U pogledu nagrada i dnevnica narodnim poslanicima, kao što možete videti iz predloženog teksta predviđa se stalna mesečna nagrada

članovima Saveznog veća u visini od 30.000 dinara. Ova nagrada nije preterano visoka a u isto vreme dovoljna je da im omogućava nesmetano obavljanje svoje funkcije. Pored toga, onim poslanicima koji obavljaju stalne funkcije u Skupštini, pripada posebna funkcionalna nagrada za taj posebni posao.

Članovi oba veća, za vreme kada zaseda Skupština, imaju i pravo na naknadu troškova, uključivo i putovanje u obliku dnevnice koja će iznositi 1300 dinara dnevno. Članovi odbora, pored pomenute dnevnice, imaju pravo i na nagradu u visini od 700 dinara dnevno za vreme kada rade u odborima.

Time će biti poslanici koji će relativno najviše vremena provesti u Beogradu primerno obezbeđeni i njima su stvoreni uslovi za uspešan rad.

Za obavljanje svoje funkcije u svom izbornom srezu poslanici oba doma primaće po 5.000 dinara mesečno paušala ako nisu stalno sa stanom na području svog izbornog sreza. Međutim, ako je mesto njihovog stalnog boravka na području njihovog izbornog sreza, oni će primati mesečni paušal u iznosu od 2.000 dinara za pokriće troškova koji su u vezi sa obavljanjem njihovih poslaničke funkcije. Ali će ipak oni poslanici, mada su stalno sa stanom u sedištu svog izbornog sreza, a njihova izborna jedinica iznosi više od dva administrativna sreza, primati isto tako po 5.000 dinara mesečno paušala.

Pored toga, treba da napomenem još jedan vrlo važan princip koji nas je rukovodio pri sastavljanju Predloga odluke a to je da oni poslanici koji obavljaju određene funkcije u republikoj i Saveznoj skupštini, ili su istovremeno članovi republičke i Savezne skupštine, odnosno republičkog i Saveznog izvršnog veća, primaju svoju poslaničku nagradu samo u Saveznoj skupštini, odnosno u Saveznom izvršnom veću. Prema tome, nijedan poslanik ne može primati poslaničke nagrade na dva mesta.

Sličnog karaktera je i ona odredba u odluci u kojoj je rečeno da poslanici koji van Skupštine primaju stalnu mesečnu platu ili penziju, dobijaju za svoj rad u Skupštini smanjenu nagradu, a najmanje jednu trećinu poslaničke nagrade.

Predložena odluka plod je svestrane diskusije obe komisije, u skladu je sa Ustavnim zakonom i potpuno odgovara našoj društvenoj stvarnosti.

Zato u ime Komisije predlažem ovome Domu da ovu odluku usvoji onako kako je predložena.

Pretsednik Ivan Božičević: Stavljam na pretnos ovaj prijedlog. Ko se javlja za riječ? Riječ ima narodni poslanik Kmecik Mišo.

Kmecik Mišo (Izborni srez Nova Gradiška, NR Hrvatska): Ja u načelu prihvaćam ovaj prijedlog i on je zaista na visini, nego se radi o jednom pitanju. Kada sam ja ovdje u Skupštini

ja dobivam dnevnicu od 700 dinara. Međutim, kada sam ovdje onda ne radim u poduzeću a to utiče poslije na moj godišnji odmor kao i na primanje dječjeg dodatka. Bolje bi bilo za mene da meni to poduzeće prizna i da ja redovno dobivam svoju nadnicu u poduzeću kao što to imamo za vršenje odborničke dužnosti, što se u spisku vodi kao da sam radio i priznaje se dnevnicu koja ide u režiju, tako da ne utiče na dječji dodatak i na godišnji odmor. Ako ja vraćam poduzeću izgublenu dnevnicu onda po uredbi onaj višak moje zarade po isplatnom spisku utiče na dječji dodatak, odnosno smanjuje dječji dodatak.

Pretsednik Ivan Božičević: Da li se još neko javlja za riječ? Da li izvestilac Komisije želi da govori o ovom pitanju?

Izvestilac Janko Rudolf: Drugovi, što se tiče ove primedbe da će prihod od dnevnice uticati na godišnji odmor to ne dolazi u pitanje, jedino možda što se tiče dečjeg dodatka, ali to bi trebalo razmotriti i eventualno, kasnije, nekom odredbom, ako bi bilo potrebno, i to regulisati. Inače to uopšte ne utiče na godišnji odmor i ovu bismo odluku mogli da primimo kako je ona predložena. Ako bi se pokazale kakve smetnje moglo bi se o tome kasnije diskutovati. (Josip Cazi: Molim za riječ).

Pretsednik Ivan Božičević: Riječ ima narodni poslanik drug Josip Cazi.

Josip Cazi (Izborni srez Osijek srez, NR Hrvatska): Komisija koja je razmatrala ovo pitanje postavila je stvar tako da će poduzeća, čiji su članovi izabrani za poslanike Vijeća proizvođača njih voditi kao da su na radu i za njih isplaćivati socijalno osiguranje i dječji dodatak, a poslanici su dužni, prema tome koliko dana ne rade u poduzeću, da vrate odgovarajući iznos natrag, nešto slično kao refundacija. Komisija koja je raspravljala o tom pitanju ovlastila je jedan administrativni odbor da on to uredi sa poslanicima prilikom naplaćivanja njihovih dnevnica.

Pretsednik Ivan Božičević: Riječ ima narodni poslanik drug Radivoje Lukić.

Radivoje Lukić (Izborni srez Brčko, NR Bosna i Hercegovina): Ja bih hteo da pitam da li je Komisija vodila računa o tome da ima poslanika čiji mandat obuhvata ne samo dva nego pet pa i više administrativnih srezova. Postavlja se, naime, sledeće pitanje: da li poslanik koji ima dva sreza i poslanik koji ima šest i osam srezova može jednako vreme da provodi na terenu uz jednaku nagradu. Ja mislim da je ovo pitanje važno i pitam da li je komisija vodila računa o tome?

Pretsednik Ivan Božičević: Riječ ima drugarica Jovanka Čović.

Jovanka Čović (Izborni srez Sarajevo II, NR Bosna i Hercegovina): Ja bih molila da drug iz-

vestilac objasni stav 2 tačke 8 predloga odluke, koji glasi: »Član Veća proizvođača za vršenje poslaničkih dužnosti u svom izbornom srezu prima i 3.000 dinara mesečno na ime izgubljene zarade.« Ta odredba sama po sebi nije jasna.

(*Nenad Jakšić*: Molim za reč):

Pretsednik Ivan Božičević: Riječ ima drug Nenad Jakšić.

Nenad Jakšić (*Izborni srez grad Beograd II, NR Srbija*): Moje je mišljenje, što se tiče prinaldžnosti koje su date članovima Veća proizvođača a koje se sastoje pored njihovih redovnih prinaldžnosti od prinaldžnosti za rad u Skupštini i od naknade za izgubljenu zaradu, da one ako se saberu mogu da pokrivaju njihove troškove i da poslanici neće biti izloženi većim troškovima nego što će oni ustvari iznositi.

Ja sam, međutim, hteo da upozorim na odredbu st. 2 tač. 9 prema kojoj pravo na nagrade i naknade po ovom predlogu odluke teče od 1 januara 1954 godine. S obzirom na to da su pojedini naši drugovi narodni poslanici već primili te prinaldžnosti povodom prvog zasedanja naše Skupštine koje je bilo 24 decembra 1953 godine, smatram da bi to trebalo sankcionisati i da bi u st. 2 tač. 9 trebalo staviti da ovo pravo na nagrade i naknade teče od 24.XII.1953 godine.

Pretsednik Ivan Božičević: Molim druga izvjestioca da se izjasni o ovim pitanjima i prijedlozima narodnih poslanika.

Izvestilac Rudolf Janko: Ja sam stvarno izostavio u svom izveštaju da podvučem da član Veća proizvođača ima pravo na ime naknade za izgubljene nadnice još na jedan paušal od 3.000 dinara mesečno za rad u svom izbornom srezu.

Po pitanju koje je ovde izneto u pogledu onih poslanika koji imaju da zastupaju više, 5—8 administrativnih srezova, želim da obavestim drugove da je o tom pitanju vrlo mnogo diskutovano u Komisiji. Bilo je različitih predloga, čak i takvih da bi se taj paušal podelio po nekim skalama. Međutim, slabost svih tih predloga bila je u jednom, naime u tome da bi to vrlo mnogo komplikovalo čitav sistem. Zbog toga se prišlo rešenju da poslanik čiji izborni srez obuhvata više od dva administrativna sresa, ima da primi na ime naknade troškova 5.000 dinara mesečno. Nije to slučaj samo u Veću proizvođača nego i u Saveznom veću. Sigurno je da jedan poslanik koji ima da zastupa tri, četiri ili pet administrativnih srezova, neće imati toliko mogućnosti da se zadržava na terenu među biračima jednog sresa koliko onaj koji ima samo jedan srez. Pored toga postoji između pojedinih srezova i poslanika i drugih nejednakosti i prednosti zbog čega je bilo potpuno nemoguće da se poslanici izjednače u

svim pojedinostima, da bi svako bio u jednakom položaju prema biračima i srezu.

Mi smo nakon vrlo opširne diskusije došli do te solucije da se svakom narodnom poslaniku čiji izborni srez obuhvata dva ili više administrativnih srezova prizna na ime naknade troškova u izbornom srezu paušal od 5.000 dinara, bolje rešenje nismo našli.

Druga, koji je govorio o prinaldžnostima članova Veća proizvođača, hteo bih u jednoj principijelnoj stvari da ispravim, a to je da članovi Veća proizvođača nemaju nikakve prinaldžnosti. Principijelno prinaldžnosti primaju samo članovi Saveznog veća kojima je poslanička dužnost profesionalna. Članovi Veća proizvođača, međutim, imaju samo pravo na naknadu troškova kada vrše svoju poslaničku funkciju u Skupštini i na terenu. Ne bi bilo principijelno pravilno ako bismo govorili o prinaldžnostima Veća proizvođača, jer bi to bilo u opreci sa njihovom funkcijom.

Što se tiče predloga da bi pravo na nagrade, naknade i plate trebalo da važi od 24 decembra, ja smatram da ga ne bi trebalo usvojiti iz jednostavnog razloga što mislim da u decembru nije bilo poslaničkih troškova na terenu zbog čega je potpuno u redu da te naknade teku od 1 januara 1954 godine.

Pretsednik Ivan Božičević: Prije prelaska na glasanje ja bih samo želio da dam objašnjenje drugu narodnom poslaniku koji je govorio o uticaju naknada za izgubljene zarade na njihove odnose u poduzećima. Prema Zakonu o radnim odnosima vršenje poslaničke dužnosti je javna funkcija. Ko vrši javnu funkciju njemu se izgubljeno vrijeme ne briše. Ukoliko bi se takav slučaj u nekom poduzeću pojavio može se tražiti od Komisije za tumačenje zakona odgovarajuće tumačenje.

Pošto je pretres o ovoj tački dnevnog reda završen, prelazimo na glasanje. Ko je za Prijedlog odluke o nagradama, naknadama i platama za stalne funkcije poslanika Savezne narodne skupštine neka digne ruku. (Svi sem jednog dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Niko). Da li se neko uzdržava od glasanja (Jedan). Prema tome, objavljujem da je prijedlog odluke usvojen u Vijeću proizvođača sa jednim uzdržanim glasom. Prijedlog odluke će biti konačno usvojen kada ga usvoji Savezno vijeće u istom tekstu.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: pretres Prijedloga zakona o izmjenama čl. 82 st. 1 i čl. 107 st. 2 Ustavnog zakona o osnovama političkog i društvenog uređenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije i o savezним organima vlasti.

Prema čl. 158 Poslovnika ovog Doma pretres Prijedloga za promenu Ustava počinje čitanjem predloženog teksta. Glasanje se vrši član po član a na kraju se glasa u cjelini.

Prema čl. 23 st. 3 Ustavnog zakona promjena Ustavnog zakona je usvojena ako za nju glasa tri petine članova Doma. Kako ovaj Dom ima 202 narodna poslanika, to je potrebno za usvajanje promjene Ustava da za nju glasa 122 narodna poslanika. Pretsjednik treba da konstatuje da li je prisutan potreban broj narodnih poslanika. Ja konstatujem da postoji potreban broj prisutnih narodnih poslanika za pretres i odlučivanje o Prijedlogu za promjenu Ustava. Molim zapisničara da pročita tekst zakonskog prijedloga.

Zapisničar Isidor Brdarić (Izborni srez Beograd I. NR Srbija) čita Predlog zakona o promeni Ustavnog zakona.

Pretsednik Ivan Božičević: Pretres se vrši član po član. Ko želi da uzme riječ? Pošto se niko ne javlja prelazimo na glasanje. Za pojedine članove glasaćemo dizanjem ruke a u cjelini prozivkom, pošto je tako predviđeno u Poslovniku.

Prema tome, prelazimo na prvi član. Ko je za član 1 onakav kako je predložen neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se neko uzdržao od glasanja? (Nije). Oglašujem da je član 1 prijedloga usvojen jednoglasno.

Prelazimo na glasanje o članu 2. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se neko uzdržao od glasanja? (Nije). Proglašujem da je član 2 primljen jednoglasno.

Prelazimo na glasanje o članu 3. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se neko uzdržao od glasanja? (Nije). Proglašujem da je i član 3 primljen jednoglasno.

Sada prelazimo na glasanje o prijedlogu u cjelini. Molim druga zapisničara da izvrši prozivku a poslanike da glasaju sa »za« ili »protiv« ili da izjave da se uzdržavaju od glasanja.

Zapisničar Isidor Brdarić vrši prozivku.

(Posle prozivke)

Pretsednik Ivan Božičević: Ima li neko da nije glasao odnosno da nije prozvan?

Jauk Josip (Izborni srez Delnice, NR Hrvatska): Nisam ja, Jauk Josip i glasam za.

Zapisničar Isidor Brdarić: Izvršiću ispravku u glasanju.

Pretsednik Ivan Božičević: Proglašujem, drugovi, da je Prijedlog zakona o promjeni Ustavnog zakona u cjelini izglasan jednoglasno. Ovaj će zakon stupiti na snagu kada ga u istovjetnom tekstu izglasa i Savezno vijeće.

Prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda na donošenje odluke o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog vijeća i o daljem radu na pripremi zakona za razradu privrednog sistema.

U vezi s ovim, Savezno izvršno vijeće dostavilo je pismeno obrazloženje koje ću ovdje pročitati. (Čita):

FEDERATIVNA NARODNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE

B. br. 486
27-I-1954 god.
Beograd
SNS/A/12

VEĆU PROIZVOĐAČA SAVEZNE NARODNE
SKUPŠTINE

Beograd

Prema čl. 20 tač. 1 Zakona o sprovođenju Ustavnog zakona od 13 januara 1953 godine Savezno izvršno veće bilo je ovlašćeno da do početka rada Savezne narodne skupštine može svojim uredbama regulisati pojedina pitanja iz nadležnosti federacije »ako to zahteva primena novog ustavnog poretka i privrednog sistema«. Prema istoj odredbi Savezno izvršno veće ima obavezu da ove uredbe podnese na potvrdu Saveznoj narodnoj skupštini zajedno sa izveštajem o korišćenju ovog ovlašćenja.

Kao što je u poslovnom Izveštaju Saveznog izvršnog veća naglašeno, ovo ovlašćenje je bilo korišćeno kako iz razloga primene ustavnih principa na područje naše privrede tako i radi unutrašnje razrade samog novog privrednog sistema. Savezno izvršno veće je pripremilo i podnelo sve one uredbe koje je u periodu vremena koje mu je stajalo na raspoloženju moglo i moralo doneti.

Sve te uredbe Savezno izvršno veće podnosi Saveznoj narodnoj skupštini na potvrdu i time je ovlašćenje za donošenje uredaba sa zakonskom snagom koje predviđa čl. 20 tač. 1 Zakona o sprovođenju Ustavnog zakona iscrpljeno i ne može se više kao takvo koristiti.

Međutim, rad na obradi pitanja koja su obuhvatili ove uredbe ne može se smatrati završenim, pogotovo što je najveći deo pitanja koja uredbe regulišu materija zakona. Da bi Savezna narodna skupština mogla odmah da pristupi proučavanju i pripremi ovih zakona mišljenje je Saveznog izvršnog veća da bi trebalo odgovarajućem Odboru Vašeg doma poveriti praćenje primene uredaba iz oblasti privrede, proučavanje problema u vezi s tom primenom, i na osnovu toga pripremu i sastavljanje predloga odgovarajućih zakona.

Iako su uredbe koje se predlažu za potvrdu rađene na osnovu šire i svestrane diskusije i posle intenzivnog proučavanja u Saveznom izvršnom veću i drugim nadležnim telima, ne može se smatrati da su sva rešenja koja ona donose takva da se mogu za duže vreme primenljivati bez izvesnih usavršavanja, dopunjavanja pa i izmena. Naprotiv, potreba za takvim u osnovi delimičnim promenama može se predvideti ne samo kao izvesna nego i kao nužna. S druge strane, potrebno je istaći da uredbe Saveznog izvršnog veća obuhvataju ne samo materiju zakona već i materiju uredaba koje se nisu mogle, u ovoj fazi i u ovom postupku pravne izgradnje našeg privrednog sistema odvojiti. S obzirom da će ove uredbe, ako ih Skupština potvrdi dobiti zakonsku snagu to će i niz pitanja koja su izvršnog karaktera — i kao takva predmet propisa Saveznog izvršnog veća — dobiti karakter zakona.

To sve nameće potrebu da se Saveznom izvršnom veću, u vremenu dok Savezna narodna skupština ne donese odgovarajuće zakone, da ovlašćenje da može svojim propisima izvršiti izmene i dopune pojedinih odredaba ovih uredaba i donositi propise za njihovo izvršenje, držeći se osnovnih principa koje uredbe sadrže.

Na ovaj način Savezno izvršno veće bi bilo u stanju da neposredno reagira radi usklađivanja pojedinih odredaba ovih uredaba sa potrebama naše privrede, ubrzale bi se pripreme zakona u ovoj oblasti, a i sam predloženi postupak je u skladu sa opštom Ustavom

utvrđenom nadležnošću Saveznog izvršnog veća, naročito u odnosu na uredbe koje je bilo ovlašćeno da donese.

Uvereno da će se Narodna skupština složiti sa mišljenjem koje je ovde istaknuto, Savezno izvršno veće čini predlog za potvrdu uredaba i za dalji rad na primeni zakona za izradu privrednog sistema.

U prilogu dostavljamo predlog ove odluke s molbom da se razdeli članovima Vašeg Doma.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Savezno izvršno veće

Potpredsednik,
Edvard Kardelj, s. r.

Prijedlog vam je dostavljen na vrijeme. Prema tome, prelazimo na pretres. Da li neko od poslanika želi da u pretresu o ovome prijedlogu uzme riječ? (*Ing. Vojin Popović: Molim za reč.*) Ima riječ drug Vojin Popović.

Ing. Vojin Popović: Drugovi narodni poslanici, pod tačkom 2 ovog predloga Saveznog izvršnog veća stoji: »Obrazuje se privremeni odbor za primenu zakona za razradu privrednog sistema, koji se sastoji od 15 članova. Zadatak je odbora da prati primenu i proučava probleme u vezi sa primenom uredaba iz tačke 1 ove odluke, i da pripremi i sastavi predloge zakona koji će zameniti ove uredbe kao i da prouči i pretrese predloge novih privrednih zakona koje Veću proizvođača podnese Savezno izvršno veće.«

Obavešten sam od strane Pretsednika Savezne narodne skupštine druga Moše Pijade da je Savezno izvršno veće odustalo od ovoga svoga predloga za obrazovanje privremenog odbora za pripremu zakona za razradu privrednog sistema. To sam i u izveštaju Komisije za poslovanje takođe izneo i ja prihvatom potvrdu ovih odluka s tim da se briše tačka 2.

Pretsednik Ivan Božičević: Da li se ko javlja za riječ? (Niko). Pošto se niko ne javlja za riječ stavljam prijedlog odluke na glasanje, s tim da se tačka 2 briše. Ko je za takav prijedlog neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se neko uzdržava? (Niko).

Prema tome, objavljujem da je Prijedlog odluke o potvrdi uredaba jednoglasno prihvaćen. Ovaj će prijedlog stupiti na snagu kad ga prihvati i Savezno vijeće.

Prelazimo na petu tačku dnevnog reda: izbor odbora. Prema Poslovniku kandidatske liste za odbore može da predloži 10 poslanika. Vi ste dobili prijedloge grupe poslanika. Molio bih pretstavnika predlagача da nam da potrebna objašnjenja. Riječ ima drug Josip Cazi.

Josip Cazi: Prema Poslovniku koji smo danas primili treba da izaberemo Mandatno-imunitetski odbor, Odbor za budžet, Odbor za pitanje rada i socijalnog osiguranja, Odbor za narodnu privredu, Odbor za privredne organizacije, Zakonodavni odbor i Odbor za pretstavke i žalbe. To su naši odbori koji će stalno raditi.

Grupa poslanika koju sačinjavaju Namli-džiju Skender, Bojanić Ante, Bakrač ing. Boris, Cazi Josip, Družić Ivo, Hristov Strašo, Papler inž. Slavko, Medan Savo, Tadić Simo, Đurić Mijo, Zorko Edo, Bošković Momir, Janković Jovan, Popović inž. Vojin, Asanović Dušan, Šarac Spasoje, Temelkovski Borko, Gril Danilo i Rudolf Janko predlaže u Mandatno-imunitetski odbor sledeće drugove: Bosnić Milana, Kavaj Gretu, Hristov Strašu, Namli-džiju Skendera, Rogelj Rudija, Savić Đuru i Žižić Milutina.

U odbor za budžet: Bosanac Nikolu, Družić Iva, Erceg Tripu, Kotle Nikolu, Papler inž. Slavka, Sadžak Nikolu, Stepanović Milana, Stojanović Stanoja i Stopar Viktora.

U Odbor za pitanja rada i socijalnog osiguranja: Čović Jovanku, Icev Aca, Jogodić Mariju, Kevrešan Emila, Kmecik Mišu, Isidora Brdarića, Nestorovski Cvetana, Prvčić Stjepana, Šarac Spasoja, Škrinar Vili, Šturm Antona, Tadić Simu, Tomac Matu, Tureček Jaroslava i Veber Norberta. Šumanovca inž. Pavla brišemo pošto po Poslovniku ovaj odbor ima 15 članova.

U Odbor za narodnu privredu: Bakrač inž. Borisa, Blagojević Đorđa, Bojanić Antu, Janković Jovana, Pinterić ing. Ivana, Jakšić Nenađa, Knežević ing. Filipa, Lapčević Dobrivoja, Lukić Radivoja, Milaković Miloša, Muhl Franju, Mladenović Branislava, Popović inž. Vojina, Rudolf Janka, Sazdevski Mladena, Stamenković Dragog, Šubat Andriju, Temelkovski Borka, Micković Milana, Sekić Dušana i Zorko Edu.

U Odbor za privredne organizacije: Cazi Josipa, Čosić Živorada, Čeh Draga, Đurić Božidara, Đurić Mija, Gajić Pera, Grešak Ivana, Bosnar Josipa, Krmelj Maksa, Lončar Ivana, Šumanovac Pavla, Smajić Rama, Subotić Jagoša, Trajanovski Dragana i Vučković Rada.

U Zakonodavni odbor: Asanović Dušana, Benčić Staneta, Pećanac Bogdana, Conić Aleksandra, Hribar Janeza, Kesić Radivoja, Knežević Danila, Radmanović Pera, Šegota Nikolu, Tomašević Dobrosava i Jelenić Čedomira.

U Odbor za pretstavke i žalbe: Bošković Momira, Humek Paulu, Iskru Antuna, Jovanovski Dimču, Maksimović Milojka, Medan Savu i Zorko Maricu.

Pretsednik Ivan Božičević: Ima li ko kakav drugi prijedlog za Mandatno-imunitetski odbor? Ukoliko je podnijeta samo jedna kandidatska lista glasanje se, kao i za druge zakonske prijedloge vrši dizanjem ruke, a ako bi bile dve kandidatske liste onda poimenično. Ima li još prijedloga? (Niko se ne javlja). Pošto nema drugih prijedloga, stavljam na glasanje listu za izbor Mandatno-imunitetskog odbora kako je predložena. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Proглашujem da je Mandatno-imunitetski odbor izabaran u slijedećem sastavu: Bosnić Milan, Kavaj Greta, Hristov Strašo, Namli-džiju Skender, Rogelj Rudi, Savić Đuro, Žižić Milutin.

Prelazimo na izbor Odbora za budžet. Ima li drugih prijedloga? (Nema). Ko je za predloženu listu, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Niko). Ko se uzdržava od glasanja? (Niko).

Proглашujem da su u Odbor za budžet izabrani slijedeći narodni poslanici: Bosanac Nikola, Družić Ivo, Erceg Tripo, Kotle Nikola, Papler inž. Slavko, Sadžak Nikola, Stepanović Milan, Stojanović Stanoje i Stopar Viktor.

Prelazimo na izbor Odbora za pitanja rada i socijalnog osiguranja. Vi imate prijedlog sa izmjenom koju je učinio predlagач drug Cazi u ime grupe predlagачa. Na mjesto Micković Milana dolazi Isidor Brdarić, a Šumanovac inž. Pavle izlazi iz ovog Odbora, pošto njega sačinjavaju 15 narodnih poslanika. Ima li ko kakav drugi prijedlog? (Nema). Ko je za ovako predloženu listu neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Niko). Da li se neko uzdržava od glasanja? (Niko).

Proглашujem da je Odbor za pitanja rada i socijalnog osiguranja izabran u sledećem sastavu: Čović Jovanka, Icev Aco, Jagodić Marija, Kevrešan Emil, Kmecik Mišo, Isidor Brdarić, Nestorovski Cvetan, Prvčić Stjepan, Šarac Spasoje, Škrinar Vili, Šturm Anton, Tadić Simo, Tomas Mato, Tureček Jaroslav, Veber Norbert.

Prelazimo na izbor Odbora za narodnu privredu. U listi koju vi imate učinjene su slijedeće izmjene: umjesto Bosnara Josipa došao je Janković Jovan, a na mjesto Tufegdžić inž. Vladimira Micković Milan, i na mjesto Vig Ištvana Dušan Sekić. Ima li drugih prijedloga? (Nema). Ko je za ovakav prijedlog neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Niko). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije).

Proглашujem da je Odbor za narodnu privredu izabran u slijedećem sastavu. Bakrač inž. Boris, Blagojević Đorđe, Bojanić Ante, Janković Jovan, Pinterić inž. Ivan, Jakšić Nenad, Knežević inž. Filip, Lapčević Dobrivoj, Lukić Radivoje, Milaković Miloš, Mihal Franjo, Mladenović Branislav, Popović inž. Vojin, Rudolf Janko, Sazdevski Mladen, Stamenković Dragi, Šubat Andrija, Temelkovski Borko, Micković Milan, Dušan Sekić i Zorko Edo.

Prelazimo na izbor Odbora za privredne organizacije sa slijedećim predloženim izmjenama: Bosnar Josipa na mjesto Janković inž. Jovana i Šumanovac Pavle na mjesto Sekić Dušana. Ima li drugih prijedloga? (Nema). Ko je za predloženu listu sa ovim izmjenama neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Niko). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Proглашujem da je Odbor za privredne organizacije izabran u slijedećem sastavu: Cazi Jo-

sip, Čosić Živorad, Čeh Drago, Đurić Božidar, Đurić Mijo, Gajić Pero, Grešak Ivan, Bosnar Josip, Krmelj Maks, Lončar Ivan, Šumanovac Pavle, Smajić Ramo, Subotić Jagoš, Trajanovski Dragan i Vučković Rade.

Prelazimo na izbor Zakonodavnog odbora. Izmjene su učinjene utoliko što je na mjesto Blagojević Đorđa predložen Pećanac Bogdan, a na mjesto Tufegdžić Vladimira Čedomir Jelenić. Ima li ko kakav drugi prijedlog? (Nema). Ko je za ovakav prijedlog za izbor Zakonodavnog odbora neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Niko). Da li se neko uzdržava od glasanja? (Niko).

Proглашujem da je Zakonodavni odbor izabran u slijedećem sastavu: Asanović Dušan, Benčić Stane, Pećanac Bogdan, Conić Aleksandar, Hribar Janez, Kesić Radivoj, Knežević Danilo, Radmanović Pera, Šegota Nikola, Tomašević Dobrosav i Čedomir Jelenić.

Prelazimo na izbor Odbora za pretstavke i žalbe. Ima li ko kakav drugi prijedlog? (Nema). Ko je za predloženi Odbor neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Niko). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Proглашujem da je Odbor za pretstavke i žalbe izabran u slijedećem sastavu: Bošković Momir, Humek Paula, Iskra Anton, Jovanovski Dimče, Maksimović Milojko, Medan Savo i Zorko Marica.

Time smo završili poslednju tačku dnevnog reda. Da bismo sačekali da Savezno vijeće donese odluku, određujem odmor od 10 minuta. (*Dragi Stamenković*: Molim da se iznese poslaničko pitanje koje sam vam uputio).

Pretsednik Ivan Božičević: To dolazi na kraju. Molim da se sačeka dok dnevni red ne bude iscrpen.

(Posle odmora)

Pretsednik Ivan Božičević: Drugovi, nastavljamo rad. Savezno vijeće još nije završilo sa ovom tačkom dnevnog reda. Međutim, mi imamo nekoliko drugih pitanja pa bismo u međuvremenu mogli to da svršimo. Na ovu tačku dnevnog reda vratićemo se kada nas Savezno vijeće izvijesti o svojim odlukama.

Četvorica narodnih poslanika nisu prilikom prvog zasjedanja položili zakletvu. Prema Poslovniku, oni bi trebalo da polože zakletvu pre početka sjednice, što bi značilo pre početka naredne sjednice. Mi, po svojoj prilici, nećemo imati potrebe da se sutra sastajemo u sjednicu zato što ćemo danas završiti rad. Sutra ćemo imati samo zajedničku sjednicu. Otuda bi bilo dobro da ti narodni poslanici polože zakletvu danas. Da li se Dom slaže s time. (Slaže).

(Pretsednik poziva narodne poslanike Bojanić Ante, Marković Stjepana i Stepanovića Milana da priđu pretsedničkom stolu i da polože zakletvu. Svi narodni poslanici ustaju. —

Pošto su poslanici položili zakletvu, oni su potpisali protokol zakletve).

Prelazimo na poslanička pitanja.

Narodni poslanik Dragi Stamenković uputio je Saveznom izvršnom vijeću pitanje odnosno vođenja statistike i evidencije od strane Zavoda za statistiku FNRJ u pogledu plaća i nadnica. Kako Savezno izvršno vijeće ne može na ovoj sjednici odgovoriti, to će se na pitanje dostaviti pismeni odgovor preko pretsjednika Narodne skupštine.

Ima riječ narodni poslanik drug Dragi Stamenković, koji želi da dade usmeno obrazloženje u vezi postavljenog pitanja.

Dragi Stamenković: Ja sam postavio pitanje koje glasi: »Zašto Statistički zavod FNRJ ne vodi detaljniju statistiku o stvarnim razlikama plata službenika po privrednim granama i po jedinim kategorijama, kada je poznato da to stvara velike teškoće oko vođenja pravilne politike rasporeda platnih fondova i vođenja politike u toj materiji.«

Ja mislim da ni po jednom drugom pitanju iz oblasti našeg privrednog života nema toliko teškoća kao pri pravilnoj raspodeli platnih fondova. To je opštepoznata činjenica a Zavod ne vodi skoro nikakvu statistiku o toj stvari. Vodi se o ukupnom platnom fondu, i u Narodnoj banci, i u Statističkom zavodu ali samo o isplaćenim ukupnim platnim fondovima i o ukupnom broju radnika i službenika. Međutim, taj broj nikada nije tačan i ne može uvek da bude pouzdan. S druge strane, taj globalni platni fond i broj radnika nije dovoljan da se uopšte odredi neka politika platnog fonda koja se obično reguliše i planski raspodeljuje svake godine. Mi svake godine menjamo platni sistem i zbog toga imamo velikih grešaka na ovom osetljivom i političkom i ekonomskom pitanju.

Koliko znam, Statistički zavod daje dosta otpora kada je u pitanju detaljnije vođenje evidencije o tome kako pojedina preduzeća, grane itd. ostvaruju zarade, zato danas ne znamo kako se kreću zarade. To nemamo ni u 1952 ni u 1953 godini a to sve stvara velike teškoće pri donošenju ovih uredaba i pri utvrđivanju pravilne platne politike.

Ja sam mišljenja da je nemoguće više ostati na tome da se ne vodi ta statistika. Nju je moguće zavesti i treba samo malo uložiti truda i da se to pripremi. Jer, po mom mišljenju, to je vrlo važno i krupno i privredno i političko pitanje i krajnje je vreme da se po tome preduzmu neke mere.

Ja sam smatrao da bi trebalo odmah da i Savezno izvršno veće i Zavod za statistiku izrade izvesni predlog kako bi se vodila ta statistika. Jer, sve ovo što su učinili sindikati i upravni organi nesigurno je i ne smatra se obaveznim. Otuda nastaju teškoće. Sindikati imaju

jedne podatke a državna uprava druge, i što je najvažnije, na sve te podatke ne možemo se osloniti. Svi iz prakse znamo koliko je to nezgodno. Zato sam smatrao, mada nisam ranije predao ovo pitanje, da se na to pitanje može odgovoriti usmeno i mislim da ga nije trebalo pokretati i u Odboru za privredu, jer je donošenje te odluke vrlo hitno.

Pretsednik Ivan Božičević: Pretsjednik Savezne narodne skupštine dostavio nam je slijedeće prijedloge zakona na razmatranje:

1) Prijedlog zakona o kontroli prometa sredstvima za zaštitu bilja;

2) Prijedlog zakona o prometu nepokretnosti;

3) Prijedlog zakona o zaštiti bilja od bolesti i štetočina;

4) Prijedlog zakona o prometu semenske robe;

5) Prijedlog zakona o inspektorima organa državne uprave u oblasti poljoprivrede;

6) Prijedlog zakona o zaštiti stoke od stočnih zaraznih bolesti.

Ovi prijedlozi zakona biće predati nadležnim odborima na razmatranje.

Narodni poslanik Knežević Nikola moli Vijeće proizvođača da mu odobri otustvo od dva do tri mjeseca za odlazak u inostranstvo radi specijalizacije, kuda ga upućuje njegovo preduzeće za proizvodnju nafte. Da li se narodni poslanici saglašavaju da se Knežević Nikoli odobri otustvo? (Svi se slažu).

Drugovi narodni poslanici, sada ćemo vam pročitati raspored prostorija u kojima će raditi odbori. Bilo bi dobro da se odbori konstituiraju odmah, jer će dva odbora, to jest Odbor za narodnu privredu i Odbor za budžet morati odmah početi rad, vjerovatno već u ponedjeljak. Prema tome, neka svi članovi odbora, odmah po zaključenju sjednice, odu u prostorije određene za njih i neka se tamo konstituiraju. Sada će drug zapisničar pročitati gdje se te prostorije nalaze, a vi molim vas, pažljivo zabilježite.

Zapisničar Isidor Brdarić čita raspored odborskih prostorija.

Pretsednik Ivan Božičević: Spisak prostorija biće izložen na tabli gdje stoje sva obavještenja. Molim drugove da sutra u toku dana obavijeste sekretarijat u sobi broj 47 o tome kako su se konstituirali.

Određujem kratak odmor da bismo sačekali rezultat Saveznog vijeća.

(Posle odmora)

Pretsednik Ivan Božičević: Nastavljamo rad. Saopštavam Domu da sam od pretsjednika Saveznog vijeća primio izvještaj da je Savezno

vijeće u istovetnom tekstu usvojilo slijedeće akte:

1) Prijedlog odluke o nagradama, naknadama i plaćama za stalne funkcije poslanika Savezne narodne skupštine.

2) Prijedlog zakona o izmjeni člana 82, stav 1 i člana 107, stav 2, Ustavnog zakona. Proglašenje tog zakona izvršiće se sutra na zajedničkoj sjednici Savezne narodne skupštine;

3) Odluku o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog vijeća, i o daljem radu na pripremi zakona o privrednom sistemu.

Prema tome, ovi akti konačno su usvojeni u Saveznoj narodnoj skupštini a zakon o izmjeni Ustavnog zakona biće proglašen na zajedničkoj sjednici.

Time je dnevni red naše sjednice iscrpen, naredna sjednica biće zakazana pismenim putem.

Sutra u 9 časova biće zajednička sjednica Saveznog vijeća i Vijeća proizvođača.

Zaključujem drugu sjednicu Vijeća proizvođača.

(Sednica je zaključena u 19,55 časova).

ПРИЛОЗИ

• ПРЕТСЕДНИКУ ВЕЋА ПРОИЗВОЂАЧА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Достављам Вам Предлог пословника Већа производача који је израдила Комисија за пословник Већа производача на седницама од 12 до 19 јануара о. г. Молим да овај предлог пословника доставите народним посланицима ради претреса на седници Дома.

21 јануара 1954 године
Београд

Претседник
Комисије за пословник
Већа производача,
Инж. Војин Поповић, с. р.

ВП (А)/1

ПРЕДЛОГ ПОСЛОВНИКА ВЕЋА ПРОИЗВОЂАЧА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

I

ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Члан 1

Веће производача као један од два дома Савезне народне скупштине ради према одредбама овог пословника, а његови одбори и комисије према одредбама својих пословника.

Одбори и комисије доносе сами своје пословнике, који морају бити у сагласности са одредбама овог пословника и потврђени од Већа производача.

Члан 2

Веће производача заседа одвојено од Савезног већа осим у случајевима кад се по Уставу и пословнику Савезне народне скупштине састаје и ради заједно са Савезним већем.

Члан 3

Веће производача врши само, као Савезна народна скупштина, оне послове који су Уставом и законом стављени у његову искључиву надлежност

Члан 4

Веће производача ради у својим седницама, у седницама својих сталних и других одбора и комисија, као и у заједничким седницама са Савезним већем.

II

САСТАНАК НОВОИЗАБРАНОГ ВЕЋА ПРОИЗВОЂАЧА И ВЕРИФИКАЦИЈА МАНДАТА

Члан 5

Новоизабрано Веће производача сазива у заседање претседник Савезне народне скупштине протеклог сазива. Он извештава писмено Веће производача о томе који је народни посланик у њему најстарији по годинама. Овај акт саопштава на првом претходном састанку Дома секретар Савезне народне скупштине протеклог сазива.

Први претходни састанак Дома отвара и председава му по годинама најстарији члан Дома. Он ставља на дневни ред састанка као једину тачку избор Верификационог одбора и предлаже избор два записничара који се бирају пре преласка на дневни ред.

Пошто присутни народни посланици предаду записничарима своја посланичка уверења, Дом бира Верификациони одбор од једанаест чланова.

Избор Верификационог одбора врши се на основу кандидатских листа. Предлог кандидатске листе може поднети сваких десет чланова Дома.

Чим Верификациони одбор буде изабран претседавајући закључује састанак.

Члановима Дома поделиће се на овом састанку извештај Савезне изборне комисије.

Члан 6

Одмах по избору Верификациони одбор се састаје и бира себи претседника и секретара.

Верификациони одбор испитује посланичка уверења, изборна акта и жалбе против избора.

На основу овог материјала и претреса Верификациони одбор саставља извештај за Дом.

Отштампани извештај Верификационог одбора доставља се свима члановима Дома најмање 24 часа пре часа за који је претседник Верификационог одбора заказао други претходни састанак Дома с дневним редом: претрес извештаја Верификационог одбора.

Претседник Верификационог одбора претседава овом састанку.

Члан 7

На основу извештаја Верификационог одбора и претреса Дом оснажује или поништава избор народног посланика.

Гласање се врши о извештају у целини ако Верификациони одбор није оспорио ниједан мандат У случају да је Верификациони одбор неке изборе оспорио гласа се прво у целини о свим неоспореним мандатима, а затим одвојено о сваком оспореном мандату

Дом може одложити одлуку о верификацији појединог мандата и наредити да се претходно изврше потребни извиђаји. Одлагање одлуке о верификацији појединог мандата не може бити дуже од два месеца.

Сваки посланик о чијем избору није донета одлука, има право присуствовања и решавања на седницама Дома, али не може гласати о верификацији свог мандата.

Члан 8

После верификације мандата народни посланици ступају у сва своја права и дужности.

Члан 9

После одлуке Дома о верификацији мандата, народни посланици чији је мандат верификован полажу усмено заклетву која гласи:

„Свечано изјављујем да ћу дужности савезног народног посланика савесно и предано вршити, да ћу се придржавати Устава и закона и да ћу све своје снаге залагати за даљу изградњу социјализма, за чување независности и за процват Федеративне Народне Републике Југославије.“

По прочитаној заклетви посланици потписују њен текст у посебном протоколу.

Члан 10

Народни посланик који није присуствовао седници на којој су посланици положили заклетву, положиће заклетву на једној од следећих седница пре преласка на дневни ред.

Члан 11

После полагања заклетве народних посланика претседник Верификационог одбора ставља на дневни ред избор претседника, потпретседника и записничара Већа производача.

Члан 12

После избора претседника, потпретседника и записничара новоизабрани претседник закључује други претходни састанак и отвара прву редовну седницу, стављајући на дневни ред одлучивање Дома да се Савезном већу предложи одржавање заједничке седнице ради избора претседника, потпретседника и секретара Савезне народне скупштине, Претседника Републике и чланова Савезног извршног већа.

III

ПРЕТСЕДНИК, ПОТПРЕТСЕДНИК И
ЗАПИСНИЧАРИ

Члан 13

Веће произвођача има претседника, једног потпретседника и три записничара.

Претседник, потпретседник и записничар бирају се из реда чланова Дома на једну годину.

Члан 14

Претседник претставља Дом.

Претседник заказује, отвара и закључује седнице Дома, руководи радом на седницама, стара се о примени пословника и о извршењу одлука Дома, и врши друга права и дужности предвиђена овим пословником.

Члан 15

Претседника у случају спречености замењује у свим његовим правима и дужностима потпретседник.

Претседник Дома односно потпретседник, кад председава, не може учествовати у претресу ни гласати.

Члан 16

Записничар води записник седнице, чита предлоге и друге акте, врши прозивку посланика, и врши друга права и дужности предвиђене овим пословником.

Записничари врше дужности наизменично.

Члан 17

Предлог за избор претседника, потпретседника и записничара, као и предлог за њихово разрешење, могу поднети десет посланика.

Прво се бира претседник, затим потпретседник и најзад сваки записничар. Изабрани претседник руководи избором потпретседника и записничара.

IV

СЕДНИЦЕ ВЕЋА ПРОИЗВОЂАЧА

1. Сазивање и јавност седнице

Члан 18

Кад је Дом закључио седнице и за извесно време прекинуо рад, нову седницу сазива претседник Савезне народне скупштине.

Претседник Скупштине је дужан сазвати седницу на основу саме одлуке Дома, или на предлог претседника Дома, једног од сталних одбора, петине чланова Дома или Савезног извршног већа, као и у другим случајевима кад је то овим пословником одређено.

Ако претседник Скупштине не сазове Дом кад је то био дужан, Дом ће се састати на позив претседника Дома, двадесет посланика односно Савезног извршног већа.

Члан 19

У току рада Дома седнице заказује претседник Дома писменим позивом или усмено. Претседник

ће писмено заказати седницу кад дан и час наредне седнице није одређен.

И кад седницу заказује усмено претседник ће објавити на огласној табли у просторијама Дома дан и час заказане седнице.

Члан 20

Седнице Дома су јавне.

Дом на предлог Савезног извршног већа или двадесет посланика може одлучити да се седница одржи или да се о појединим питањима расправља без присуства јавности. О оваквом предлогу одлука се доноси без претреса.

Члан 21

Ако је Дом одлучио да се о појединим питањима расправља без присуства јавности, о тим питањима ће се без присуства јавности расправљати и у одборима.

Рад такве седнице сматра се државном тајном и не сме се објављивати.

Дом може одлучити да се објави кратак извештај о раду на седници или одлука донета на седници.

2. Почетак седнице и утврђивање дневног реда

Члан 22

Пошто претседник отвори седницу, један од записничара прочитаће записник претходне седнице.

Сваки члан Дома има право да стави примедбе на записник.

Ако примедбу прихвати записничар, унеће се у записник, а ако записничар не прихвати примедбу Дом одлучује о основаности примедбе без претреса.

Усвојени записник потписују претседник Дома и записничар.

Члан 23

Пре прелаза на дневни ред претседник даје кратка саопштења у вези са радом Дома (отсуства, извршење одлука Дома и сл.). обавештава о посланичким питањима упућеним Савезном извршном већу и о приспелим претставкама и жалбама, и одговара на кратка питања чланова Дома која су њему упућена.

Затим претседник обавештава Дом о примљеним предметима, као што су предлози закона и других аката извештаји одбора и комисија, извештаји и одговори Савезног извршног већа.

Члан 24

Пошто је решио претходна питања и упознао се са примљеним предметима, Дом утврђује дневни ред.

Дневни ред се утврђује на почетку седнице или на крају седнице за наредну седницу. У току седнице може се изменити утврђени дневни ред.

Ако је дневни ред утврђен на крају седнице, он ће се објавити на одређеном месту у просторијама Дома, са назначењем кад ће се наредна седница одржати.

Члан 25

Питања о којима се претрес није могао завршити у току једне седнице ставиће се на дневни ред идуће седнице.

Ако питања стављена на дневни ред нису могла бити решена зато што није био присутан довољан број посланика, претседник ће објавити да као дневни ред следеће седнице важи раније утврђени дневни ред са додатком оних тачака које по пословнику треба ставити на дневни ред или за које је Дом раније решио да се тога дана ставе на дневни ред.

Члан 26

Дневни ред утврђује Дом на предлог претседника.

Предлог за стављање појединих питања на дневни ред имају право да чине сваки народни посланик, одбори и комисије Дома и Скупштине, као и Савезно извршно веће.

Предлог за стављање појединих питања на дневни ред подноси се пре седнице, али, уз пристанак Дома, овакав предлог може се поднети и на самој седници.

Предлози се подносе писмено, а на самој седници усмено.

Претседник је дужан ставити на располагање посланицима списак свих предмета који су пре седнице предложени за дневни ред. У списку предмети се наводе оним редом којим су достављени Дому.

Члан 27

У предлог дневног реда претседник Дома, на предлог народног посланика, унеће подношење извештаја народног посланика о његовим запажањима приликом вршења права и дужности у изборној јединици, као и извештај о предлозима и мишљењима народног одбора у коме посланик врши право народног одборника.

Дом може одредити посебну седницу за подношење ових извештаја.

Члан 28

О дневном реду решава се без претреса, али ако се тражи хитност расправљања појединог питања или се предлаже измена већ утврђеног дневног реда, претседник може одредити да се отвори претрес о потреби хитности односно о предлогу за измену дневног реда.

3. Говори посланика

Члан 29

На седници Дома има право да говори сваки члан Дома.

Дом може одлучити да се на седници саслуша државни секретар, потсекретар или други државни службеник или претседник Савезног врховног суда.

На седници Дома може одржати говор страни државник као гост.

Члан 30

Сваки народни посланик има право да говори на језику народа коме припада.

Говори одржани на језику припадника националних мањина преводе се.

Члан 31

Нико не може говорити на седници пре него што буде тражио и добио реч од претседника.

Пријаве за реч чине се чим се претрес отвори и могу се подносити све до завршетка претреса. Претседник даје реч по реду пријављивања. Пријава може бити писмена или усмена.

Пријављени говорник има право да свој ред уступи другом пријављеном говорнику.

Члан 32

Посланику који жели да говори о повреди пословника или о повреди утврђеног дневног реда даје се реч чим је затражи. Његов говор не може трајати дуже од пет минута.

Претседник је дужан дати објашњење у погледу повреде пословника односно у погледу утврђеног дневног реда. Ако посланик не буде задовољан датим објашњењем, претседник позива Дом да без претреса реши ово питање.

Члан 33

Ако посланик затражи реч да би исправио навод који је погрешно изложен и који је дао повода

неспоразуму или је изазвао потребу личног објашњења, претседник ће му дати реч чим заврши свој говор говорник који је исправку изазвао.

Пријављени говорник мора се ограничити на исправку односно на лично објашњење а његов говор не може трајати дуже од пет минута.

Претседник може ускратити пријављеном говорнику да чини исправку односно да говори ради личног објашњења ако сматра да говорник није изазван. Ако се говорник не сложи, о том питању одлучује Дом без претреса.

Члан 34

Говорник може говорити само о питањима која су на дневном реду седнице.

Ако се говорник удаљи од дневног реда, претседник ће га позвати да се држи дневног реда. Ако се говорник и после другог позива не држи дневног реда, претседник ће му изрећи одузимање речи сагласно одредбама овог пословника.

Члан 35

Дом може одлучити на предлог десет посланика да говорник по истом предмету може говорити само једанпут, као и одредити трајање говора.

Подносилац предлога, претставник Савезног извршног већа и одборски извештач о истом предмету могу говорити више пута и преко реда.

Члан 36

Говорника може прекинути или опоменути на ред само претседник Дома, који је дужан да обезбеди слободу говора.

4. Доношење одлука и закључење седнице

Члан 37

За пуноважно решавање потребно је да седници присуствује више од половине укупног броја чланова Дома.

Ако претседник запази да на седници не присуствује довољан број чланова наредиће прозивку или пребројавање.

Прозивка и пребројавање извршиће се и онда ако то предложи један посланик кога подржи девет посланика.

Кад се покрене питање да ли седници присуствује довољан број посланика, присутни посланици дужни су да остану у дворани док се не изврши прозивка односно пребројавање.

Број присутних посланика утврђује претседник.

Члан 38

Пуноважне одлуке се доносе већином датих гласова, осим ако је овим пословником друкчије одређено.

Ако је број посланика који су се уздржали од гласања већи од укупног броја оних који су дали глас „за“ или „против“, предлог који је био предмет гласања је одбијен, а ако се ради о гласању за избор врши се понован избор.

Члан 39

Ако је у избору учествовало два или више кандидата, изабран је онај од њих који је добио највећи број гласова.

Кад је предложена само једна кандидатска листа, изабрани су сви кандидати са те листе ако је листа добила већину гласова.

Кад су предложене две или више кандидатских листа, изабрани су редом кандидати са тих листа сразмерно броју гласова који је свака листа добила.

Ако предложена кандидатска листа односно предложени кандидат нису добили већину датих гласова, или ако су два или више кандидата односно две или више кандидатских листа добили једнак број гласова, или ако је број уздржаних гла-

сова већи од укупног броја гласова датих „за“ или „против“, врши се понован избор. У поновном избору имају право да учествују и нове кандидатске листе односно нови кандидати, ако буду накнадно предложени. Подносиоци ранијих предлога могу се одрећи кандидатске листе, односно кандидатуре.

Члан 40

Доношењу одлука Дома на седницама претходи претресање осим у случајевима кад је овим пословником одређено да се одлука доноси без претреса.

Члан 41

На седници Дома одлучује се о прихватању или одбијању предлога.

Дом може одлучити пре, у току или после претреса да се поједино питање скине с дневног реда уопште или ради достављања одбору или комисији на даље проучавање.

Члан 42

Подносилац предлога може повући предлог у току претреса све до стављања на гласање.

Члан 43

Претрес појединих питања која не траже доношење одлука или о којима Дом не жели да донесе одлуку завршава се простим прелазом на дневни ред. Предлог за прост прелаз на дневни ред може учинити претседник или сваки посланик којег подрже друга четири посланика. Прелаз на дневни ред може бити и образложен.

Члан 44

Кад Дом врши избор, избор почиње предлагањем кандидата односно кандидатских листа.

Предлози кандидатура односно кандидатских листа подnose се писмено и обухватају поред имена кандидата и потписе предлагача.

Кад се предлагање заврши, претседник саопштава који су предлози кандидатура односно кандидатских листа поднети, објављује почетак гласања и ставља предлоге на гласање редом којим су поднети.

Пре гласања подносиоци предлога имају право да свој предлог повуку.

Пошто претседник објави да се приступа гласању, не може нико добити реч осим ако жели да говори о повредама пословника које се односе на избор који се врши.

Члан 45

Дом доноси акте у облику закона, декларација, резолуција, препорука или одлука.

О облику акта одлучује Дом с обзиром на природу предлога који је стављен на дневни ред, без обзира у ком је облику акт био предложен.

Члан 46

Претрес о једном предлогу закључује претседник пошто утврди да је исцрпена листа пријављених говорника.

После закљученог претреса прелази се на гласање.

Претседник ће одредити да се приступи гласању о предлогу и у случају да се није водио претрес пошто није било пријављених говорника, а није ни тражено да се предлог упуту одбору или комисији нити је поднет предлог за прост прелаз на дневни ред.

Претседник може предложити Дому закључење претреса и прелаз на гласање и кад листа пријављених говорника није исцрпена, ако сматра да је питање на дневном реду довољно претресено. О том предлогу Дом одлучује без претреса.

Предлог да се претрес закључи и да се пређе на гласање може поднети и сваки народни посланик. Претседник такав предлог одмах ставља на гласање.

Члан 47

Сваку седницу Дома закључује претседник одређујући дан и час идуће седнице или саопштавајући да ће је заказати писменим путем.

Члан 48

Кад је исцрплен дневни ред, Дом на предлог претседника доноси одлуку о прекиду рада за извесно време и о закључењу седница за то време.

5. Гласање

Члан 49

Посланик гласа лично и јавно. Дом на предлог једног посланика може одлучити да се избор, као и разрешење, врши тајним гласањем.

Посланик има право да пре гласања образложи свој глас. Говор не може трајати дуже од пет минута.

Члан 50

Посланици гласају на тај начин што се изјашњавају „за“ или „против“ предлога, или се уздржавају од гласања, уколико за тајно гласање није овим пословником друкчије одређено.

Члан 51

Глас се дизањем руке или поименично.

Члан 52

При гласању дизањем руке претседник позива најпре да дигну руке посланици који гласају „за“, затим оне који гласају „против“ и потом пита да ли има посланика који се уздржавају од гласања.

Пошто је утврдио број гласалих за предлог и гласалих против предлога, претседник пита да ли има посланика који су се уздржали од гласања.

Члан 53

Поименично се гласа о предлогу за промену Устава.

Поименично се гласа и за изборе и кад је предложено два или више кандидата или две или више кандидатских листа.

Претседник Дома може одредити да се поименично гласа и о другом предлогу или о поједином његовом делу. Поименично ће се гласати и ако то тражи један посланик чији захтев подржи девет посланика.

Члан 54

Поименично гласање врши се на основу прозивке посланика, који гласају изјашњавањем „за“ или „против“, или се уздржавају од гласања.

Прозивку посланика врши један од записничара на основу списка чланова Дома.

Кад је предложено два или више кандидата или две или више кандидатских листа, посланици се изјашњавају за једног од предложених кандидата, односно за једну од предложених кандидатских листа позивом на име првог кандидата са листе или на број који листа носи, или се уздржавају од гласања.

Кад је прозивка завршена, претседник пита да ли има посланика који није прозван. Ако се на основу списка утврди да поједини присутни посланик није гласао на прву прозивку, он ће гласати кад се прозову посланици за које није у списку забележено да су гласали.

Члан 55

Тајно гласање врши се гласачким листићима. На посебном столу испред претседничког стола ставиће се кутија за гласање.

Кад се избор врши тајним гласањем, по завршеном предлагању кандидата претседник даје одмор, за које време ће сви предлози кандидатура односно кандидатских листа бити отштампани.

Члан 56

На гласачком листићу мора бити означено за који се избор гласа.

У гласачки листић уносе се имена предложених кандидата једно испод другог оним редом којим су били предложени. Свако име ограђено је дебљим линијама, а поред имена с десне стране налази се празан квадрат.

Ако се избор врши по кандидатским листама, у гласачки листић уносе се све предложене кандидатске листе редом како су предложене и за сваку листу, имена предложених кандидата. Листе се на листићу обележавају редним бројевима. Свака листа ограђена је дебљим линијама, а поред ознаке листе с десне стране налази се празан квадрат.

Ако се избор претседника, потпретседника и записничара врши тајним гласањем, гласање се врши истим гласачким листићем, на коме се испред имена кандидата означаје функција за коју се кандидат предлаже.

Сваки гласачки листић је озваничен печатом Дома.

Сваки посланик добија један гласачки листић

Члан 57

Посланик који приликом расподеле гласачких листића није добио листић, има право да га добије све до завршетка гласања.

После расподеле гласачких листића претседник одређује потребно време за попуњавање гласачких листића. По истеку тога времена претседник објављује почетак гласања.

Члан 58

Спровођењем избора који се врши тајним гласањем руководи претседник, коме у томе помажу записничари.

Записничар кога одреди претседник врши поименично прозивку посланика на основу списка свих чланова Дома. Прозвани посланик гласа на тај начин што спушта у једну од гласачких кутија свој двапут пресавијени гласачки листић.

Кад је прозивка завршена, претседник пита да ли има посланика који није прозван. Ако се на основу списка утврди да поједини посланик није гласао на прву прозивку, он ће гласати кад се прозову посланици за које није у списку забележено да су гласали.

Члан 59

Посланик гласа на тај начин што у квадрат поред имена кандидата односно поред кандидатске листе за које гласа уписује знак „X“.

Посланик може да гласа само за једног од предложених кандидата односно само за једну од предложених кандидатских листа.

Ако је предложен само један кандидат или једна листа, посланик, ако гласа против тог кандидата односно листе, неће уписати знак „X“ у квадрат.

Неважећи су они гласачки листићи на којима је знак „X“ стављен у квадратима поред имена два или више кандидата или поред ознаке двеју или више кандидатских листа, као и они листићи који су тако попуњени да се не може са сигурношћу утврдити за кога је кандидата односно листу посланик гласао.

Члан 60

По завршеном гласању врши се пребројавање гласова.

Пребројавање гласова врши се на тај начин што два записничара узимају један по један листић, развијају га и прегледају па важећи листић додају записничару кога одреди претседник, а овај бележи за сваког кандидата односно кандидатску листу колико је гласова добила, а ако у избору учествује само један кандидат односно листа и колико је гласова било против. Неважећи листићи одвајају се на страну. Кад је пребројавање завршено, записничари прегледаће заједно све листиће одвојено као неважеће да би заједно утврдили да ли су заиста неважећи.

Ако се појави разлика између броја гласова датих по списку на основу кога се гласало и броја гласачких листића, резултат се утврђује на основу броја предатих гласачких листића.

Члан 61

Кад се о разрешењу одлучује тајним гласањем, на гласачком листићу испод имена изабраног лица или чланова тела о чијем се разрешењу гласа биће исписане и ограђене дебљим линијама речи „за разрешење“ и „против разрешења“, а поред речи „за разрешење“, као и поред речи „против разрешења“, налази се празан квадрат. Посланик гласа за разрешење на тај начин што уписује знак „X“ у квадрат поред речи „за разрешење“, а против разрешења гласа на тај начин што уписује исти знак у квадрат поред речи „против разрешења“.

У погледу начина гласања о разрешењу важе одговарајуће одредбе овог пословника о избору.

Члан 62

По извршеном гласању претседник утврђује резултате гласања и на основу тих резултата објављује да ли је одговарајући предлог прихваћен или одбачен, односно који су кандидати изабрани или која су лица разрешена дужности.

Ако је гласање било поименично или тајно, претседник ће објавити колико је посланика укупно гласало, колико је гласова добио сваки кандидат односно свака кандидатска листа, и колико је било неважећих листића. Ако је био предложен само један кандидат односно једна кандидатска листа, претседник објављује и колико је било гласова против.

Кад се о разрешењу гласало поименично или тајно, претседник објављује колико је посланика укупно гласало, колико је гласало за разрешење, колико против и колико је било неважећих листића.

Резултати гласања уносе се у записник.

6. Одржавање реда на седници

Члан 63

Искључиво право и дужност одржавања реда на седници Дома припада претседнику Дома.

Члан 64

За повреду реда на седници могу се народним посланицима изрећи дисциплинске мере:

- опомена;
- опомена која се уноси у записник;
- одузимање речи; и
- привремено удаљење са седница.

Посланик може бити привремено удаљен са седнице највише са три седнице, а за поновљени случај теже повреде реда највише са пет нових седница.

Опомену, опомену која се уноси у записник и одузимање речи изриче претседник.

Привремено удаљење са седница изриче Дом без претреса на предлог претседника или двадесет посланика.

Посланик према коме је дисциплинску меру изрекао претседник не може тражити од Дома да ту меру укине.

Члан 65

Опомена ће се изрећи посланику који својим понашањем и говором на седници нарушава ред и одредбе пословника.

Члан 66

Опомена која се уноси у записник изрећи ће се посланику који у свом говору или својим понашањем повреди ред или одредбе пословника, или се служи изразима који нису у складу с достојанством Дома, а коме је на истој седници већ једном изречена опомена.

Изречена мера одмах се уноси у записник.

Члан 67

Одузимање речи изрећи ће се посланику који је у свом говору повредио ред седнице а на истој седници је већ двапут опоменут од претседника или му је изречена опомена која се уноси у записник.

Члан 68

Привремено удаљење са седница изрећи ће се посланику који упорно и тешко вређа народне посланике или Скупштину, или за кога се утврди да није чувао тајну о предметима за које је изгласана тајност, или који неће да послуша претседника који му је изрекао одузимање речи.

Иста мера може се изрећи и посланику који изазива и прави неред спречавајући рад на седници

Члан 69

Посланик према коме је изречено удаљење са седница дужан је да се одмах уклони из дворане и не може присуствовати седницама са којих је удаљен.

Ако се посланик противи да напусти седницу претседник може наредити да се из дворане уклони

Члан 70

Посланик против кога се предлаже привремено удаљење са седница има право да добије реч и да изнесе своју одбрану. Трајање говора не може бити дуже од десет минута.

Ако је више посланика због заједнички извршене повреде реда предложено за привремено удаљење са седница, само један у име свих има права да говори. Његов говор не може трајати дуже од петнаест минута.

Члан 71

Изрицање одузимања речи и привременог удаљења са седница уноси се у записник.

Члан 72

Ако претседник редовним средствима пословника не може да одржи ред на седници, може одредити кратак прекид седнице.

Члан 73

Ако се неко од слушалаца на галерији понаша непристојно или не поштује ред, претседник Дома може наредити да се одмах удаљи са галерије.

Ако је на галерији теже повређен ред и мир, претседник може наредити да се галерије испразне

Члан 74

Сва лица која се по службеном послу налазе у дворани за време седнице стоје под надзором претседника и дужна су извршавати његове налоге.

V

ОДБОРИ И КОМИСИЈЕ

1. Одбори и њихов састав

Члан 75

Веће произвођача има следеће сталне одборе:

1. Одбор за народну привреду,
2. Одбор за привредне организације,
3. Одбор за питања рада и социјалног осигурања,
4. Одбор за буџет,
5. Законодавни одбор,
6. Мандатно-имунитетски одбор,
7. Одбор за претставке и жалбе.

Члан 76

Одлуком о допуни овог пословника Дом може основати и друге сталне одборе.

Посебном одлуком Дом може образовати и привремене одборе и комисије за проучавање одређеног питања и вршење посебних задатака.

Одлуком о оснивању новог сталног или привременог одбора, као и комисије одређују се састав, делокруг и овлашћења одбора или комисије.

За проучавање појединих питања и подношење извештаја Дом може образовати посебне комисије стручњака или комисије састављене од посланика и других грађана.

Члан 77

Одбор за народну привреду има 21 члана, Одбор за привредне организације и Одбор за питања рада и социјалног осигурања по 15 чланова, Законодавни одбор 11 чланова, Одбор за буџет 9 чланова, а Мандатско-имунитетски одбор и Одбор за претставке и жалбе по 7 чланова.

Члан 78

Сваки одбор има претседника и секретара, које бира из реда својих чланова.

Поједини одбор може имати и потпретседника.

Потпретседник помаже претседнику у раду и замењује га кад је он спречен.

Секретар води записник о раду на седници одбора и врши друге послове које одреди пословник одбора.

Предлог за избор претседника, потпретседника, као и секретара може поднети сваки члан одбора. Избор се врши јавним гласањем. За избор сходно важе одредбе овог пословника о избору претседника, потпретседника и записничара Дома.

2. Избор и разрешење одбора

Члан 79

Предлог за избор одбора у целини, као и предлог за избор или разрешење појединих његових чланова могу поднети десет посланика.

Члан 80

Избор одбора у целини врши се на основу кандидатских листа.

Избор и разрешење појединих чланова одбора врши се на основу појединачних предлога. Ако се избор два или више чланова одбора врши тајним гласањем, гласање се врши једним гласачким листићем.

Члан 81

Свака кандидатска листа мора садржавати онолико кандидата колико се чланова бира у одбор.

Члан 82

Претседник Скупштине и претседник Дома не могу бити бирали за чланове одбора.

Један народни посланик може бити члан највише два стална одбора Дома.

Члан 83

Кад је предложено две или више кандидатских листа, резултат избора утврђује се на тај начин што се број гласова који је добила свака листа дели са 1, 2, 3, итд. и најзад бројем који одговара броју чланова који се бирају у одбор. Од бројева (количника) добијених оваквим дељењем узима се онолико највећих колико се бира чланова одбора. Са сваке листе изабрано је онолико кандидата колико има највећих бројева на основу којих се додељују мандати. У случају да две или више кандидатских листа имају једнаке бројеве на основу којих се додељује последњи мандат, мандат ће добити кандидат са листе која има највећи број гласова.

3. Делокруг и овлашћења сталних одбора

Члан 84

Одбор за народну привреду:

претреса и припрема предлоге свих савезних закона из области народне привреде и финансиског система, осим оних који спадају у делокруг одбора за привредне организације и Одбора за питања рада и социјалног осигурања;¹⁾

претреса предлог савезног друштвеног плана и завршног биланса о његовом извршењу;

претреса питања привредног система и планског развитка народне привреде као целине, као и друга питања привредне политике у оквиру права федерације;

претреса у оквиру права федерације питања у вези са вршењем привредних послова од стране народних одбора и привредних управних органа, као и питања у вези с вршењем привредних делатности самоуправних установа;

претреса питања у вези с применом савезног друштвеног плана, савезних привредних закона и закона о привредном систему.

Члан 85

Одбор за привредне организације:

претреса и припрема предлоге савезних закона о организацији и правима и обавезама привредних организација, о удруживању тих организација и о самоуправљању произвођача у привреди;

претреса питања у вези с вршењем делатности привредних организација;

проучава и припрема предлоге препорука и одлука за рад привредних организација;

прати примену закона у чијем доношењу учествује и претреса питања у вези с применом тих закона и са стањем у привредним организацијама на основу извештаја чланова одбора или чланова Дома

Члан 86

Одбор за питања рада и социјалног осигурања: претреса и проучава предлоге савезних закона из области рада и социјалног осигурања; претреса начела управљања установама социјалног осигурања;

¹⁾ Према чл 34 тач. 2—3 Уставног закона ту спадају: а) искључиво законодавство: о новцу, кредитном систему, банкама и финансиском пословању; о социјалном осигурању; имовински законик; о патентима, жиговима, узорцима и моделима; о установљењу друштвеног доприноса и пореза; о царинама; о девизама; о меници, чеку и другим начинима плаћања; о осигурању; б) основно законодавство: о планском управљању народном привредом; о привредним организацијама; о саобраћају и везама; о буџетима; о друштвеном доприносу, порезима и другим дажбинама; о искоришћавању природних богатстава и снага; о раду.

претреса у оквиру права федерације питања у вези с радом установа социјалног осигурања као и с радом народних одбора и органа државне управе у пословима из области рада и социјалног осигурања; даје мишљења о предлозима предрачуна расхода и прихода самоуправних установа из области рада које се финансирају или дотирају из савезног буџета, односно даје мишљење о обиму и употреби финансиских средстава за заштиту рада и социјалног осигурања;

прати примену савезних закона у области заштите рада и социјалног осигурања.

Члан 87

Одбор за буџет:

претреса предлоге савезног буџета и савезног завршног рачуна;

даје својом резолуцијом сагласност на одредбе свих законских предлога који повлаче новчане издатке који нису предвиђени буџетом, као и на новчане издатке у предлозима решења о претставкама и жалбама које припрема Одбор за претставке и жалбе Дома, и одређује изворе из којих ће се ти издаци покрити;

даје резолуцијом сагласност на прописе Савезног извршног већа о оснивању савезних органа управе и о организационим променама у савезној управи, ако ти прописи повлаче издатке који нису предвиђени буџетом, и одређује изворе из којих ће се ти издаци покрити;

претреса у оквиру права федерације питања у вези с радом финансиских управних органа; проучава и претреса питања у вези с трошењем јавних финансиских средстава;

претреса питања у вези с извршењем савезног буџета и применом финансиских закона.

Члан 88

Законодавни одбор:

претреса са законодавно-правног становишта предлоге свих закона осим предлога закона о савезном друштвеном плану, о савезном буџету, о завршном билансу, о извршењу друштвеног плана и о савезном завршном рачуну, и утврђује законски облик текста кад је то потребно;

има право да чини предлоге за измену у суштини законског предлога;

проучава питања даље изградње правног система и усклађивања постојећих закона;

прати питања процедуре Дома и заједничких седница домова, састава и претреса предлоге за измену и допуну пословника Дома и Савезне народне скупштине.

Законодавни одбор ће проучити питање усклађивања са Уставним законом постојећих савезних закона у чијем доношењу учествује према Уставу и Веће произвођача и поднети извештај Дому о начину и поступку пречишћавања савезног законодавства.

Члан 89

Мандатно-имунитетски одбор:

претреса све случајеве у вези са имунитетским правима;

подноси Дому извештај о случајевима престанка мандата и расписивања допунских избора;

даје уз сагласност претставника Скупштине одобрење за лишење слободе и за покретање односно настављање кривичног поступка против члана Дома, у случају кад Дом није на окупу, с обавезом да своју одлуку поднесе Дому на првој његовој наредној седници ради доношења коначне одлуке Дома;

претреса приговоре које поједини државни органи, установе и организације упућују Дому, према

члану 18 став 3 Закона о правима и дужностима, избору и опозиву савезних народних посланика, и подноси Дому извештај и своје предлоге.

Члан 90

Одбор за претставке и жалбе: проучава и претреса претставке и жалбе које Скупштини упућују грађани, организације и установе а односе се на рад привредних организација или на питања радних односа и социјалног осигурања радника и службеника у привредним организацијама;

поступа по претставкама и жалбама сагласно одредбама овог пословника о поступку решавања жалби и претставки.

Члан 91

Стални одбори у вршењу послова из свог делокруга доносе резолуције као и препоруке за рад привредних организација, државних органа и самоуправних установа у области привреде, рада и социјалног осигурања. По овим питањима они могу давати и мишљења по својој иницијативи или на тражење другог одбора или привредних организација.

Стални одбори у оквиру свог делокруга припремају и претресају одредбе предлога за доношење декларација, резолуција, препорука и одлука и о томе подnose извештај Дому.

Поред резолуција које се упућују другом одбору или као предлог Дому одбори могу доносити и резолуције у којима јавно заузимају став по одређеним питањима из свог делокруга.

Поред предлога препорука које достављају Дому одбори могу у оквиру послова из свог делокруга доносити препоруке којима јавно изражавају саветодавно мишљење у погледу рада народних одбора, органа државне управе, самоуправних установа и привредних организација.

Члан 92

Резолуције и препоруке које доносе одбори морају бити у сагласности са законима и другим одлукама Савезне народне скупштине.

Ако се резолуција или препорука односи на питања која спадају и у делокруг одговарајућег одбора Савезног већа, резолуција и препорука су донете кад их у истом тексту усвоје одбори оба дома.

Члан 93

Одбор је дужан, пре закључења претреса о поједином предлогу закона или друге одлуке које доноси Дом, затражити мишљење од другог одбора Дома ако одређена питања из тог предлога спадају у делокруг и тог одбора. Овај одбор има право да захтева да му се таква питања доставе на мишљење.

Члан 94

Ако се одбори не сложе о томе у чији делокруг спада припремање и претрес појединог предлога закона или другог акта Дома, односно појединих питања из таквог предлога, затражиће мишљење председника Савезне народне скупштине.

Председник Скупштине тумачењем пословника одређује делокруг одговарајућег одбора за припремање и претресање појединог предлога односно за давање мишљења о одређеном питању из предлога.

Мишљење председника Скупштине које одобрива Дом, постаје обавезно правило скупштинског поступка. Одбор који није задовољан мишљењем председника Скупштине може тражити одлуку Дома односно Скупштине.

Члан 95

Одбори могу вршити анкете и саслушања у оквиру послова из свог делокруга или ради испуњавања задатака који су им поверени.

У оквиру предузете анкете сви државни органи, самоуправне установе и привредне организације дужни су поднети одбору потребне податке, списе и документе.

У сврху анкете или извршења других својих послова одбори могу позивати грађане и тражити од њих обавештења, мишљења и одговоре, у оквиру Уставом и законом зајемчених права и слобода грађана.

Члан 96

Претседник и секретар одбора дужни су да резолуције и препоруке које доносе одбори Дома објављују у „Службеном листу ФНРЈ“.

Одбори достављају све акте на објављивање преко претседника Савезне народне скупштине.

Члан 97

Дом може затражити од одбора да му поднесе извештај о свом раду.

Дом може упутити захтев одбору да проучи и припреми поједине предлоге закона или других аката, као и захтев да одговарајући задатак изврши у одређеном времену.

Члан 98

Одбори су дужни да Дому поднесу извештај о резолуцији и препоруци коју су донели, као и о анкети коју су извршили.

Дом може ове извештаје одобрити без претреса, а може, на предлог пет посланика, и отворити претрес о њима.

На основу претреса Дом може донети коначну одлуку о актима и мерама које је одбор донео.

Члан 99

Дом може одлучити да се претрес појединог законског предлога или питања, који је отпочео у одбору, настави на седници Дома или да се претрес и у целини изврши на седници Дома.

4. Седнице одбора и права чланова одбора и чланова Дома

Члан 100

Стални одбори раде стално и одржавају седнице и кад Дом није на окуп.

Члан 101

Седнице одбора заказује претседник.

Претседник одбора дужан је заказати седницу кад то предложе три члана одбора, претседник Савезне народне скупштине или претседник Дома.

Члан 102

Одбор може пуноважно решавати ако на седници присуствује две трећине њихових чланова.

Одбор решава већином гласова присутних чланова.

Члан 103

Седнице одбора су јавне.

Одбор може одлучити да се поједине седнице одрже без присуства јавности.

Седнице Мандатно-имунитетског одбора и Одбора за претставке и жалбе нису јавне.

Члан 104

Члан одбора има право да предлаже да се стави на дневни ред одбора свако питање које спада у делокруг одбора, да подноси предлоге аката

које одбор претреса и да учествује у претресању и гласању у одбору.

Члан одбора је дужан да присуствује седницама и да врши дужности које му одбор повери.

За повреду реда на седницама одбора, као и за неиспуњавање дужности у одбору претседник може члану одбора изрећи усмену опомену и писмену опомену која се уноси у записник.

Члану одбора који повреди достојанство Скупштине или озбиљно ремети рад на седници одбор може изрећи дисциплинску меру удаљења са те седнице. Против одлуке одбора посланик се може жалити Дому.

Члан 105

Чланови одбора који су издвојили мишљење имају право да поднесу посебан извештај Дому, а и одбор може на њихово тражење унети њихово одвојено мишљење у свој извештај.

Члан 106

Сваки члан Дома има право да присуствује седницама сваког сталног одбора и да говори о питању које је на дневном реду.

Сваки члан Дома има право предлагати да се стави на дневни ред одбора ма које питање из делокруга одбора које се односи на примену закона, на рад државних органа, самоуправних установа и привредних организација или на друге предмете од општег интереса или од интереса за изборну јединицу у којој је изабран. Одбор одлучује да ли ће такво питање ставити на дневни ред.

Члан Дома може предложити да о овим питањима одбор донесе резолуцију или препоруку или да одбор поднесе предлог Дому за доношење резолуције или препоруке.

Члан 107

Члан Дома је дужан на тражење одбора поднети извештај о одређеном питању које се односи на стање у срезу или граду у коме је изабран.

Одбор ће ставити на дневни ред извештај који је посланик по закону дужан да поднесе о запажањима до којих је дошао у вршењу својих права и дужности у изборном срезу.

5. Заједничке седнице одбора Већа произвођача и заједничке седнице одговарајућих одбора оба дома

Члан 108

Два или више одбора Дома могу одржати заједничке седнице кад се на њиховом дневном реду налазе питања која спадају у делокруг сваког од тих одбора, као и ради саслушања извештаја или образложења претставника Савезног извршног већа.

На заједничкој седници се може водити само претрес али се не може и гласати.

Заједничке седнице одбора могу сазвати и претседници одбора, претседник Савезне народне скупштине и претседник Дома.

Члан 109

Одбор Већа произвођача може одржати заједничку седницу са одговарајућим одбором Савезног већа кад се на њиховом дневном реду налазе иста питања или ради саслушавања извештаја или образложења претставника Савезног извршног већа.

На заједничкој седници се може водити само претрес, али се не може и гласати.

Заједничку седницу могу сазвати претседници одбора и претседник Савезне народне скупштине

Члан 110

Сваки одбор може одлучити да предложи другом одбору Дома или одговарајућем одбору Савезног већа да одрже заједничку седницу. У случају сагласности одбора коме је такав предлог стављен, претседници су дужни сазвати заједничку седницу.

Предлог за одржавање заједничких седница одбора може потећи и од Савезног извршног већа.

Заједничким седницама претседавају наизменично претседници одбора.

Члан 111

Сваки одбор Дома може по потреби образовати редакциску комисију ради усклађивања текста законског предлога или предлога другог акта са текстом другог одбора.

Предлог редакциске комисије потврђује одбор.

6. Одбори и Савезно извршно веће

Члан 112

Одбори имају право тражити од Савезног извршног већа да им писмено, или усмено преко свог претставника, одговори на постављена питања или да их обавести о питањима из делокруга одбора.

Одбори могу позивати Савезно извршно веће да упути свог претставника или повереника који ће присуствовати седницама и учествовати у претресу одбора, а Савезно извршно веће може и само упућивати у одборе своје претставнике.

Сваки члан Савезног извршног већа има право да присуствује седницама одбора и да учествује у претресу.

Чланови Савезног извршног већа не могу учествовати у одлучивању одбора. Претставник Савезног извршног већа има право захтевати да се одбор изјасни гласањем или да одложи решавање о предлогу који је поднело Савезно извршно веће.

Ако предлог није поднело Савезно извршно веће, његов претставник може захтевати одлагање решавања, али о томе одлучује одбор.

Савезно извршно веће има право да тражи од одбора да га обавести о дневном реду заказане седнице.

Члан 113

Савезно извршно веће има право захтевати од одбора да у дневни ред седнице који припрема унесе поједина питања из делокруга одбора.

Претставник Савезног извршног већа може предложити, пре почетка седнице одбора, да се дневни ред допуни појединим питањима које он предложи. Али одбор и у том случају одлучује о дневном реду.

Савезно извршно веће може захтевати од претседника одбора да сазове одбор у седницу ради претресања одређеног питања о коме Савезно извршно веће треба да изнесе свој став.

Ако претседник одбора не сазове седницу, Савезно извршно веће може тражити од претседника Савезне народне скупштине да сазове седницу одбора.

Приликом претреса ових питања претставник Савезног извршног већа може предложити да одбор донесе резолуцију или препоруку.

Члан 114

Одбори имају право тражити од државних секретара, потсекретара и других службеника савезне управе да присуствују седницама одбора и да дају одговоре на постављена питања или да пруже обавештења и објашњења о питањима која су на дневном реду седнице одбора.

Одбори могу тражити и писмене одговоре и обавештења од државних секретара, потсекретара и других службеника.

Члан 115

Кад траже усмене одговоре или усмено давање обавештења и објашњења од претставника или повереника Савезног извршног већа, државних секретара и службеника, одбори су дужни да их на време обавесте о садржини питања по којима се тражи одговор, обавештење или објашњење.

Члан 116

Савезно извршно веће може упутити у одбор поједине стручњаке као своје поверенике.

Повереник даје обавештења и објашњења одбору и има право да добије реч кад је тражи.

Повереник може предложити да одбор одложи решење појединог питања за одређено време.

Савезно извршно веће може одредити сталне поверенике у законодавном одбору.

Члан 117

Сваки одбор, у оквиру свог делокруга, има право тражити стручну помоћ од Секретаријата за законодавство и организацију и других стручних служби Савезног извршног већа, као и да му секретар Савезног извршног већа стави на располагање стручне службенике тога Већа или савезне управе.

7. Пододбори и комисије стручњака

Члан 118

Одбори могу образовати пододборе из реда својих чланова.

Пододбори проучавају поједина питања из делокруга одбора и састављају нацрте и о томе подносе извештај одбору.

Пододбори не могу доносити резолуције и препоруке и не могу уместо одбора претресати предлоге закона и других аката који се достављају Дому.

Пододбори могу вршити поједине радње у оквиру анкете и слушања.

Пододбори се оснивају пословником или посебном одлуком одбора.

Члан 119

Одбори могу образовати и комисију стручњака, којој поверавају припрему нацрта закона или других аката. Чланови ове комисије могу бити и чланови одбора.

VI

ПОСТУПАК ДОНОШЕЊА ЗАКОНА И ДРУГИХ АКАТА

1. Подношење законских предлога

Члан 120

Сваки члан Дома и сваки одбор могу подносити Дому законске предлоге. Члан Дома може и усмено на седници Дома предложити доношење новог закона или измену и допуну постојећег.

Савезно извршно веће може подносити Дому законске предлоге или му предложити да припреми и састави предлог појединог закона.

Чланови Већа произвођача имају право да преко свог Дома или преко претседника Скупштине предлажу Савезном већу промене у законским предлозима о којима решава само Савезно веће, као и да доносе предлог за промену важећих закона које је донело само Савезно веће.

Ако се сагласи са предлогом посланика или Савезног извршног већа да припреми и састави предлог појединог закона, Дом на истој седници одређује коме ће одбору поверити проучавање и састављање законског предлога.

Члан 121

Законски предлози који се не предложе на седници Дома достављају се претседнику Савезне народне скупштине, и то по правилу писмено и у облику у коме се доноси закон.

Сви законски предлози морају бити образложени, а по потреби уз предлог треба да буде приложен и материјал на основу кога је предлог састављен.

Члан 122

Претседник Савезне народне скупштине упућује сваки примљени законски предлог оном одбору у чији делокруг предлог спада.

Члан 123

Законски предлог који је поднет Дому мора се доставити свим члановима Дома пре него што почне његов претрес у одбору.

О законском предлогу који сам припрема одбор ће преко претседника Дома обавестити све чланове Дома.

2. Рад у одбору

Члан 124

Одбор претреса поднети законски предлог или сам саставља и претреса законски предлог.

Начин рада на састављању законског предлога одређује се пословником одбора сагласно одредбама овог пословника.

Члан 125

Поднети законски предлог може се ставити на дневни ред седнице одбора само ако је члановима одбора достављен благовремено а најдоцније на три дана пре седнице.

Изузетно, законски предлог може бити стављен на дневни ред седнице одбора и кад је члановима одбора достављен на мање од три дана пре седнице, ако га је Савезно извршно веће поднело са образложеним предлогом да се одмах стави на дневни ред, или ако Дом донесе закључак о његовој хитности и као хитан га упутује одбору на претрес. У овим случајевима законски предлог мора бити достављен члановима одбора на дан уочи седнице, уколико Дом не донесе одлуку да се предлог претреса у одбору истог дана кад је достављен члановима одбора.

Ако је Савезно извршно веће поднело образложен захтев да се његов законски предлог стави одмах на дневни ред или ако је Дом, на предлог посланика, закључио да се законски предлог, који је посланик поднео, одмах стави на дневни ред, одбор ће такве законске предлоге ставити на дневни ред пре свих осталих питања.

Члан 126

На почетку претреса може подносилац законског предлога дати образложење предлога.

Образложење законског предлога које је поднело Савезно извршно веће може дати претставник Савезног извршног већа.

Ако је законски предлог поднело више посланика, образложење може дати један од њих.

Члан 127

О законском предлогу претреса се најпре начелно. У току овог расправљања посланици износе своје начелно мишљење о предлогу, а подносилац предлога или његов повереник дају потребне одговоре и објашњења поводом начелних питања која му упућују народни посланици.

Гласање у начелу о законском предлогу вршиће се само ако одбор то одлучи.

Ако се законски предлог у начелу не усвоји, неће се прећи на расправљање у појединостима. Одбор о томе подноси извештај Дому на првој наредној седници Дома, ако Дом друкчије не одреди.

Члан 128

После завршеног претреса у начелу прелази се на претрес у појединостима.

Претрес се врши на тај начин што се расправља о сваком поједином члану законског предлога ако је предлог поднет или утврђен у облику закона.

У току појединачног претреса у одбору се чита сваки предложени члан законског предлога.

Члан 129

У току претреса подносилац предлога и чланови Дома могу подносити писмено формулисане амандмане све док предлог не буде изгласан у целини, а усмено могу предлагати амандмане само за време претреса у појединостима.

О амандманима се расправља уз члан на који се односи. Ако има два или више амандмана на исти члан законског предлога, најпре се гласа о оном од њих који се суштински највише удаљује од законског предлога, и даље истим редом. Подносилац законског предлога дужан је да се изјасни о сваком посланичком амандману.

Амандман који поднесе подносилац законског предлога, као и амандман с којим се он сагласио сматра се као саставни део предлога.

Подносилац амандмана може од њега одустати док се не изгласа.

Члан 130

Подносилац законског предлога може од предлога одустати док се не приступи гласању у целини.

Ако је такав предлог поднело Савезно извршно веће, одбор ће скинути предлог с дневног реда и о томе обавестити Дом.

Ако је предлог поднео посланик, одбор може одлучити да предлог преузме као свој.

Члан 131

У току појединачног претреса гласа се о сваком члану законског предлога.

Приликом претреса буџета у појединостима гласа се по разделима.

О предложеним амандманима гласа се пре гласања о самом члану законског предлога на који се односи.

Кад је претрес у појединостима завршен, гласа се о законском предлогу у целини.

Члан 132

После извршеног гласања о законском предлогу у целини одбор одређује свог известиоца ради доношења извештаја Дому. Чланови одбора који су издвојили мишљење могу поднети посебан извештај Дому преко свог известиоца, а и одбор може на њихово тражење унети и њихово одвојено мишљење у свој извештај.

Члан 133

Законодавном одбору се достављају обавезно сви законски предлози који су претресени у надлежном одбору а пре њиховог усвајања у целини.

Предлог савезног друштвеног плана и завршног биланса о његовом извршењу, као и предлог савезног буџета и савезног завршног рачуна не достављају се Законодавном одбору.

Члан 134

Законодавни одбор претреса предлог и враћа га одбору из којег је потекао са својим примедбама, предлозима и образложењем.

Члан 135

Ако се одбор од кога је предлог потекао не слаже с променама које је предложио Законодавни одбор, оба одбора потражиће заједничко решење. Ако се заједничко решење не нађе, оба одбора обавестиће о томе Дом приликом претреса законског предлога.

О своме раду на законском предлогу Законодавни одбор подноси свој извештај на седници Дома после извештаја надлежног одбора.

Члан 136

Ако је одбор Већа произвођача узео иницијативу да припреми и састави предлог закона или је саставио законски предлог чија му је израда била предложена, а за чије је доношење надлежно и Савезно веће доставиће преко претседника Дома одговарајућем одбору Савезног већа састављени нацрт закона пре него што га изгласа у целини.

3. Претрес у Дому

Члан 137

Законски предлог са извештајем одбора мора бити достављен члановима Дома благовремено а најдоцније на три дана пре седнице Дома на којој ће се претресати.

Изузетно, може се, уз пристанак Дома, узети у претрес и онај законски предлог који је са извештајем одбора достављен члановима Дома на дан седнице.

Члан 138

Претрес законског предлога у Дому почиње извештајем известиоца одбора. Ако је један од одбора и предлагач законског предлога, претрес почиње његовим извештајем који садржи и образложење за законски предлог. Ако је предлагач Савезно извршно веће или посланик, после извештаја одборског известиоца претставник Савезног извршног већа односно посланик могу дати образложење предлога.

Ако су одбори нашли да законски предлог треба у начелу одбацити, пре гласања о предлогу одбора Дом ће саслушати подносиоца предлога. У случају да не прихвати овакав предлог одбора, Дом може поново упутити законски предлог одбору или непосредно отворити претрес о њему.

Члан 139

Ако се предлог закона надлежног одбора битно разликује од текста утврђеног у Законодавном одбору, Дом ће одлучити који ће од њих бити предмет претреса.

Формулације појединости одредаба које предлаже Законодавни одбор сматрају се као амандмани уз текст надлежног одбора.

Члан 140

После извештаја и образложења приступа се претресу.

Претрес је јединствен и обухвата расправљање о законском предлогу у начелу и у појединостима.

Сваки члан Дома има право да учествује у претресу законског предлога и да предлаже амандмане.

Члан Дома може учествовати у претресу и у име више посланика који су га за то овластили.

Чланови Савезног већа могу учествовати у претресу и предлагати амандмане и у име Савезног извршног већа.

У претресу могу узимати реч, у циљу давања објашњења, и повереници Савезног извршног већа. Они дају објашњење на позив председника или на предлог посланика, а могу и сами затражити реч у том циљу.

Члан 141

Амандмани се могу подносити све док законски предлог не буде стављен на гласање. Они се подносе писмено.

Амандман подносиоца законског предлога сматра се саставним делом предлога.

Члан 142

Пре гласања о амандману има право да се о амандману изјасни известилац одбора и подносилац законског предлога. Ако се подносилац сложи са амандманом, овај постаје саставни део законског предлога а ако се не сложи, председник ставља амандман на гласање.

Ако се подносилац законског предлога слаже у начелу са предложеним амандманом али предлаже нову формулацију, о њој се неће гласати ако се са новом формулацијом слаже подносилац амандмана. Ако се подносилац амандмана не слаже са новом формулацијом амандмана коју је предложио подносилац законског предлога, Дом прво гласа о амандману у првобитној формулацији.

Ако има два или више амандмана на исти члан законског предлога најпре се гласа о оном од њих који се суштински највише удаљује од законског предлога, и даље истим редом.

Прихваћени амандман постаје саставни део законског предлога.

Члан 143

Кад је претрес законског предлога завршен и кад је извршено гласање о амандманима, прелази се на гласање о законском предлогу у целини.

Члан 144

У почетку и у току претреса законског предлога, председник може одредити да се текст законског предлога чита у целини или делимично. Овако ће се поступити и кад то тражи један народни посланик чији захтев подржи девет посланика.

Предлог чита записничар или претставник одговарајућег одбора.

Члан 145

Пре гласања о законском предлогу у целини председник може ставити на гласање поједине делове или одредбе законског предлога. Он ће ово учинити нарочито ако је било више амандмана на поједине одредбе законског предлога.

Гласање по деловима или одредбама законског предлога вршиће се и кад то тражи један посланик чији захтев подржи девет посланика.

Ако је за поједини део или одредбу предлога било амандмана и ако је извршено гласање о томе, неће се посебно гласати о том делу односно одредби предлога.

Кад се гласање врши по деловима или одредбама предлога, о предложеним амандманима гласа се уз одговарајући део односно одредбу предлога.

Члан 146

Предлог савезног буџета претреса се најпре у начелу па затим по партијама. Амандмани се подносе за време претреса по партијама.

Гласање о предлогу савезног буџета врши се најпре по партијама а затим у целини.

О амандманима се гласа пре гласања о одговарајућој партији предлога буџета на коју се амандман односи.

Члан 147

Законски предлог је усвојен у Дому кад га је Дом изгласао у целини.

4. Доношење закона по хитном поступку

Члан 148

Народни посланик и Савезно извршно веће могу поднети образложен захтев да се закон који предлажу донесе по хитном поступку. Они могу овај захтев поднети пре седнице или на седници Дома. О предлогу за доношење закона по хитном поступку Дом решава као о претходном питању. Пре гласања о томе Дом ће саслушати образложење предлагача.

Ако Дом прихвати предлог за доношење закона по хитном поступку, непосредно се приступа претресу законског предлога на седници Дома, али Дом може пре или у току претреса затражити хитно мишљење од одбора.

Дом не може приступити претресу ако члановима Дома законски предлог није био достављен истог дана или раније.

Члан 149

Поступак за претрес и гласање о хитном законском предлогу у Дому исти је као и за остале законске предлоге.

5. Утврђивање сагласности текста законског предлога усвојеног у Већу произвођача и текста усвојеног у Савезном већу

Члан 150

Кад прими од Савезног већа предлог закона који је усвојен и у Већу произвођача, председник Дома испитује да ли су усвојени текстови истоветни. Ако председник утврди да су ови текстови истоветни, подноси Дому извештај о томе и објављује да је законски предлог усвојен у оба дома.

Овако усвојен закон председник Дома упућује претседнику Савезне народне скупштине ради проглашења и објављивања.

Члан 151

Ако се текст усвојен у Дому не слаже са текстом усвојеним у Савезном већу, председник ће изнети Дому спорна питања. Дом може без претреса усвојити текст законског предлога како је изгласан у Савезном већу, и тиме је законски предлог усвојен у оба дома.

Ако Дом не прихвати истоветан текст законског предлога или унесе у овај текст измене или допуне, упутиће законски предлог Савезном већу са својим образложеним мишљењем у погледу питања у којима постоји неслагодња међу текстовима.

Ако Савезно веће усвоји текст какав је изгласан у Већу произвођача, тиме је законски предлог усвојен у оба дома.

Члан 152

Ако Дом у другом претресу усвоји текст који се разликује од текста Савезног већа, председник Дома објављује да није постигнута сагласност домова о законском предлогу и ствар се упућује комисији за решавање спора.

Претседник Дома обавештава о томе претседника Савезног већа, а Дом бира одмах исти број чланова комисије за решавање спора као и Савезно веће.

Члан 153

Дом бира у комисију за решавање спора пет чланова.

Чланови комисије бирају се на начин на који се бирају одбори Дома.

Члан 154

Одмах по образовању, комисија за решавање спора састаје се, бира себи председавајућег и приступа изналажењу решења спора.

Решење комисије је само оно које су прихватили најмање по три члана комисије из сваког дома.

Чланови комисије обавештавају Дом о раду и закључцима комисије.

Члан 155

Ако предлог комисије за решавање спора буде прихваћен од стране оба дома, претседник ће на основу размене текстова то утврдити и објавити да је законски предлог усвојен у оба дома.

Ако се у комисији за решавање спора не постигне сагласност у погледу решења спорних питања или ако оба дома не усвоје предлог комисије и остане и даље несагласност између текстова, претрес спорног питања одлаже се за седам дана.

По истеку тог времена Дом поново претреса питања о којима није постигнута сагласност.

Ако после две узастопне размене текстова, Дом и после другог претреса не усвоји истоветан текст са текстом Савезног већа, претседник Дома ће то утврдити и о томе обавестити Савезно веће.

После тога Дом утврђује да је настао случај из члана 38 став 5 Уставног закона и о томе обавештава Савезно извршно веће ради доношења одлуке.

6. Поступак доношења промене Устава

Члан 156

Право да поднесе предлог за промену Устава имају двадесет чланова Дома и Савезно извршно веће.

Члан 157

Предлог за промену Устава доставља се преко претседника Савезне народне скупштине Дому или се подноси на седници Дома.

Дом прво решава о томе да ли је оправдано приступити решавању о промени Устава.

Ако је Дом одлучио да се приступи решавању о промени Устава, предлог се доставља на претрес Законодавном одбору, уколико Дом не реши да се претрес одмах води на седници Дома.

Члан 158

Претрес предлога за промену Устава у Дому почиње читањем предлога.

Гласање се врши члан по члан а на крају се гласа за предлог у целини.

Члан 159

Предлог за промену Устава је усвојен ако је за њега гласало три петине од укупног броја чланова Дома.

Уколико одредбама овог одељка није друкчије одређено, за претрес предлога за промену Устава важе одговарајуће одредбе овог пословника о претресу и доношењу закона.

Кад претседник Дома утврди да је и Савезно веће усвојило предлог за промену Устава у истоветном тексту, доставиће усвојени текст претседнику Скупштине ради проглашења промене Устава на заједничкој седници домова.

7. Поступак доношења декларација, резолуција, препорука и одлука

Члан 160

Предлоге декларација, резолуција, препорука и одлука могу подносити Дому чланови Дома, одбори и Савезно извршно веће.

Предлог се доставља претседнику Скупштине, који га упућује надлежном одбору ако одбор није сам подносилац предлога.

Ако је доношење ових аката предложено на седници Дома, Дом ће упутити предлог надлежном одбору.

Члан 161

Дом може одлучити да се декларација, резолуција, препорука или одлука донесе по хитном поступку.

Члан 162

Дом доноси декларације и резолуције о питањима из области привреде, рада и социјалног осигурања која су у надлежности федерације а по Уставу и по својој природи се не решавају законима, као и о другим питањима из наведених области која су од интереса за савезну државу.

Препорукама Дом даје мишљење и саветодавна упутства за рад привредних организација, као и за рад државних органа и самоуправних установа у питањима из области привреде, рада и социјалног осигурања.

Дом доноси одлуке кад је то изричито предвиђено Уставом или за решавање питања свог унутрашњег рада, као и кад решава о појединачним случајевима у питањима која се уређују законом.

Одлуком се само привремено могу уређивати питања која су по Уставу предмет закона.

Члан 163

Ако се декларација, резолуција, препорука или одлука коју је усвојио Дом односи на питања у чијем одлучивању, према Уставу, равноправно учествују оба дома, ови акти су донети кад их у истом тексту усвоје оба дома.

Члан 164

У оквиру права одређених законом Дом може као Савезна народна скупштина доносити и одлуке за рад привредних организација, као и за рад државних органа и самосталних установа у питањима из области привреде, рада и социјалног осигурања.

Члан 165

У погледу претреса предлога декларација, резолуција, препорука или одлука и гласања о овим предлозима у одборима и на седници Дома важе одредбе овог пословника о претресу и гласању законских предлога односно о доношењу закона по хитном поступку.

VII

ИЗВЕШТАЈИ САВЕЗНОГ ИЗВРШНОГ ВЕЋА И ПОСЛАНИЧКА ПИТАЊА

1. Извештаји Савезног извршног већа

Члан 166

Дом може, на предлог једног посланика који подрже девет посланика, одлучити да се упутити захтев Савезном извршном већу да поднесе извештај о своме раду, као и о извршењу закона и других аката из надлежности Дома.

Члан 167

На предлог Савезног извршног већа Дом ће ставити на дневни ред своје седнице претрес извештаја Савезног извршног већа

Члан 168

Претрес извештаја Савезног извршног већа почиње говором или изјавом председника овог Већа.

Претрес извештаја може се закључити простим или образложеним прелазом на дневни ред или доношења резолуције или препоруке за рад државних органа, самоуправних установа и привредних организација.

Предлог за доношење резолуције или препоруке може поднети у току или после завршетка претреса, сваки члан Дома и Савезно извршно веће.

Члан 169

Ако се у току претреса извештаја Савезног извршног већа постави питање да ли је или није неки акт Савезног извршног већа у сагласности са законом у чијем доношењу учествује и Веће произвођача, Дом ће на предлог једног посланика, који подржи још девет посланика, отворити претрес ради решења овог питања.

Кад заврши претрес, Дом гласа о сагласности или несагласности акта са законом. Ако Дом изгласа да акт Савезног извршног већа није у сагласности са законом, такав акт је укинут.

У току претреса а пре гласања претставник Савезног извршног већа може изјавити да Савезно извршно веће повлачи акт који је предмет претреса.

Члан 170

Дом је дужан ставити на свој дневни ред предлог Претседника Републике да Дом донесе одлуку о акту Савезног извршног већа који је Претседник Републике задржао од извршења због тога што се не слаже с тим актом

Већина чланова Савезног извршног већа која је устојила такав акт може се преко свог претставника изјаснити о акту Претседника Републике.

Дом доноси своју одлуку без претреса, али може одлучити и да се претходно води претрес.

Члан 171

Дом је дужан, на предлог републичког извршног већа, ставити на дневни ред претрес одлуке Савезног извршног већа којом је обустављено извршење уредбе или другог акта републичког извршног већа као супротних савезном закону или уредби.

У почетку претреса претседник позива претставника Савезног извршног већа да изложи мишљење тога Већа. Дом може позвати и претставника републичког извршног већа да на седници образложи предлог тог Већа.

Ако се претставник Савезног извршног већа сложи са предлогом републичког извршног већа да се укине акт којим је обустављено извршење уредбе или другог акта, Дом то прима знању.

Ако се претставник Савезног извршног већа изјасни против предлога републичког извршног већа, Дом може водити претрес о предлогу и доноси своју одлуку.

Дом својом одлуком или укида акт републичког извршног већа као незаконит, или укида акт Савезног извршног већа којим је обустављено извршење уредбе или другог акта републичког извршног већа.

Члан 172

Одлуке о питањима из чл. 169—171 овог пословника донете су кад их у истом тексту усвоје оба дома.

2. Посланичка питања

Члан 173

Члан Дома има право да од Савезног извршног већа тражи и добије одговор на питање које му он постави. Он може тражити да му се одговори писмено или усмено на седници Дома или на заједничкој седници домова.

Члан Дома упућује своје питање Савезном извршном већу преко претседника Скупштине или га поставља на седници Дома, у коме случају ће претседник Дома питање одмах упутити претседнику Скупштине. Примљена посланичка питања претседник Скупштине одмах доставља Савезном извршном већу редом како их је добио. О питању које је од члана Дома добио непосредно, претседник Скупштине обавестиће одмах и претседника Дома.

Члан 174

Ако је члан Дома тражио писмен одговор, Савезно извршно веће дужно је да одговори најдаље за десет дана. О одговору ће Дом бити обавештен од претседника Дома приликом давања његових саопштења на почетку седнице. Члан Дома може изјавити да ли је одговором задовољан или не.

Члан 175

Усмени одговор на седници Дома даје у име Савезног извршног већа његов претставник. Савезно извршно веће дужно је одговорити на првој наредној седници ако му је питање било достављено најмање 48 часова раније. Ако је за давање одговора потребан дужи рок, Дом ће одлучити о томе року на предлог претставника Савезног извршног већа.

Ако је посланичко питање постављено на седници Дома и претставник Савезног извршног већа може на њега одмах одговорити, он ће то и учинити.

Члан 176

Пошто одговор Савезног извршног већа буде поднет, народни посланик који је поставио питање изјашњава се да ли је одговором задовољан.

Ако је посланик задовољан одговором, прелази се на дневни ред.

Ако није задовољан одговором, народни посланик може тражити да се поведе претрес о постављеном питању и добијеном одговору.

О овом предлогу има право да се изјасни претставник Савезног извршног већа. После тога Дом одлучује да ли ће отворити претрес.

Претставник Савезног извршног већа може предложити да се претрес одложи за једну од следећих седница. На основу оваквог предлога претрес се одлаже, али ако један посланик, чији предлог подржи девет посланика, предложи да се претрес настави, Дом одлучује да ли ће се претрес наставити или одложити.

Члан 177

После претреса о постављеном питању, Дом може закључити претрес преласком на дневни ред или донети резолуцију или препоруку за рад државних органа, самоуправних установа или привредних организација.

Предлог за доношење резолуције или препоруке може поднети члан Дома или претставник Савезног извршног већа.

Члан 178

Посланичка питања се постављају и одговор на њих даје на почетку седнице, пре прелаза на дневни ред. Ово не може трајати више од једног часа.

Ако има много питања или нека питања захтевају дужи претрес, Дом ће одредити посебну седницу за њихово претресање. Таквих седница не може бити више од две у току једне седнице.

Члан 179

Сва посланичка питања и одговори објавиће се у повременом билтену Скупштине.

3. Обавештења о раду савезне управе

Члан 180

Члан Дома може тражити обавештење од државних секретара или других руководних службеника о раду установа којима руководе или о извршењу послова из надлежности тих установа.

Члан Дома подноси овакав захтев писмено претседнику Дома, који о томе обавештава Дом. Посланик може поднети овакав захтев и усмено на седници Дома у време одређено за посланичка питања.

Члан 181

Државни секретар или други руководни службеник дужан је да тражено обавештење саопшти посланику писмено или да га саопшти усмено на седници Дома, ако је Дом тако одлучио приликом тражења обавештења. О писменом обавештењу или о његовој садржини претседник обавештава Дом на седници приликом давања саопштења.

Ако посланик није задовољан добијеним обавештењем, може у тој ствари поставити питање Савезном извршном већу

VIII

ПОСТУПАК ПОДНОШЕЊА И РЕШАВАЊА ПРЕТСТАВКИ И ЖАЛБИ

1. Подношење претставки и жалби

Члан 182

Претставке и жалбе грађана, организација и установа које се односе на рад привредних организација или на питања радних односа и социјалног осигурања радника и службеника у привредним организацијама, упућује се Већу произвођача преко претседника Скупштине.

Члан 183

Претставке и жалбе подnose се писмено и морају бити снабдевене потписима лица односно претставника установа и организација који их подnose.

Потписи на претставкама и молбама морају бити оверени од среског суда или народног одбора општине, среза или града.

Оверавање се не сме одбити нити се за ово сме наплатити такса.

Ако претставка или жалба не испуњава услове из овог члана, одбор је неће узети у разматрање.

Члан 184

Претседник Дома укратко обавештава Дом о поднетим претставкама и жалбама и упућује их Одбору за претставке и жалбе.

2. Рад одбора

Члан 185

У одбору претставке и жалбе се заводе у посебну књигу и то редом којим су примљене.

Сваки члан Дома има право да прегледа ову књигу и да се упозна са садржином поједине претставке или жалбе.

Члан 186

О приспелим претставкама и жалбама реферише на седници Одбора секретар Одбора.

Одбор може узети претставку и жалбу одмах у претрес или је предати поједином члану Одбора на претходно проучавање и извештај на седници.

Члан 187

Претставке или жалбе које се односе на какав предлог закона или другог акта који се претреса у другом одбору, Одбор за претставке и жалбе упућује том одбору.

Ако претставка или жалба спада у надлежност суда, органа управе или којег другог државног органа, Одбор ће је упутити органу надлежном за решавање.

Члан 188

На основу претреса Одбор може утврдити да поједине претставке и жалбе нису предмет решавања Дома и о томе ће обавестити подносиоца.

Одбор може на основу претреса одлучити да се о појединој претставци или жалби обавести Дом и у свом извештају поднеће предлог за решење.

Одбор је дужан да свака три месеца подноси извештај Дому о свом раду на претставкама и жалбама.

Извештај се мора отштампати и разделити посланицима.

Члан 189

Дом може овластити Одбор за претставке и жалбе да донесе коначно решење о појединој претставци или жалби из искључиве надлежности Дома, а ако претставка или жалба спада у надлежност оба дома, потребно је такво овлашћење и Савезног већа.

3. Претрес у Дому

Члан 190

Дом може, на предлог одбора или посланика, одлучити да се о извештају одбора и одређеним претставкама и жалбама поведе претрес.

Дом може закључити претрес простим преласком на дневни ред или доношењем одлуке, резолуције или препоруке, а може одређене претставке и жалбе вратити на проучавање и припрему одговарајућих предлога Одбору за претставке и жалбе или их упутити другом одбору у чији делокруг тај предмет спада.

У погледу доношења одлука, резолуција и препорука по претставкама и жалбама важи одредба члана 163 овог пословника.

Члан 191

У вези са извештајем који подноси Дому одбор може поднети и предлог одлуке, резолуције или препоруке.

Члан 192

Сваки народни посланик има право да предложи да се одређене претставке и молбе претресу на седници Дома без обзира да ли је и какву је одлуку о њима донео Одбор за претставке и жалбе.

Кад протекне месец дана од дана подношења штампаног извештаја Одбора за претставке и жалбе, народни посланик не може тражити да се у Дому води претрес о оним претставкама и жалбама које је Одбор решио.

Члан 193

Савезно извршно веће може захтевати пре утврђивања дневног реда или у току претреса да се претрес о појединим претставкама и жалбама не води, односно да се претрес не закључи како би Савезно извршно веће могло предмет проучити и изнети своје мишљење Дому. Рок који ће се оставити за то Савезном извршном већу не може бити дужи од месец дана.

Члан 194

Дом може одредити посебну седницу или део седнице за претрес претставки и жалби.

IX

ДУЖНОСТ УЧЕСТВОВАЊА У РАДУ ДОМА, ИМУНИТЕТ И ПОВЛАСТИЦЕ ПОСЛАНИКА

Члан 195

Чланови Дома дужни су присуствовати седницама Дома, а чланови одбора и комисија седницама одбора и комисија.

Посланик који је спречен да присуствује седници Дома дужан је тражити од Дома да му се одбори отсуство. Дом решава о траженом отсуству без претреса.

Ако претседник нађе да у Дому нема довољан број посланика за одлучивање, може објавити да се укидају сва одобрена отсуства, осим оних која су дата због болести.

Дом може доставити Мандатно-имунитетском одбору случај посланика који без одобреног отсуства више пута не долази на седнице. Одбор ће проучити овај случај и поднети Дому извештај, као и свој предлог о томе како треба поступити према таквом посланику.

Члан 196

За све изјаве и поступке у Дому народни посланик одговара само Дому и бирачком телу које га је изабрало.

Он не може бити позван на одговорност, лишен слободе, нити кажњен за изражено мишљење или дати глас у Дому и на заједничкој седници домова као и у одборима и комисијама Дома и Скупштине.

Члан 197

Посланик ужива имунитетска права од дана издавања уверења о избору.

Члан 198

Државни орган који је посланика лишио слободе или против њега покренуо кривични поступак дужан је о томе одмах обавестити претседника Савезне народне скупштине.

Предлог надлежног државног органа за лишење слободе или покретање кривичног поступка према посланику или извештај ових органа о лишењу слободе односно покретању кривичног поступка у случају затицања посланика у вршењу кривичног дела за које је прописана казна строгог затвора у трајању дужем од пет година, саопштава претседник Дома на почетку седнице.

Дом ове предлоге доставља на проучавање и извештај Мандатно-имунитетском одбору.

На основу извештаја Мандатно-имунитетског одбора Дом одлучује да ли ће дати одобрење за покретање кривичног поступка или лишење слободе народног посланика, односно да ли ће потврдити одлуку надлежног државног органа о покретању поступка или о лишењу слободе или ће такву одлуку обеснажити.

Ако Дом обеснажи такву одлуку надлежног државног органа, поступак ће се одмах прекинути, односно народни посланик ће бити пуштен на слободу.

Члан 199

Ако Дом није на окупу, одобрење за лишење слободе и за покретање односно настављање кривичног поступка против посланика може дати Мандатно-имунитетски одбор уз сагласност претседника Скупштине.

Мандатно-имунитетски одбор подноси о томе извештај Дому на првој његовој наредној седници.

Дом може донети одлуку којом се потврђује или укида решење Мандатно-имунитетског одбора.

Члан 200

Кривични поступак против посланика може се водити само за оно кривично дело за чије је гоњење дато одобрење Дома, односно Мандатно-имунитетског одбора.

Члан 201

О оставци на мандат народног посланика претходно решава Мандатно-имунитетски одбор, који о томе подноси Дому свој извештај.

Мандат посланику престаје од момента прихватања оставке.

Оставка дата пре него што је мандат верификован не спречава испитивање да ли је избор био правилан или не

Члан 202

О свим случајевима престанка мандата обавештава се и изјашњава Дом.

Дом потврђује или поништава сваку одлуку о опозиву народног посланика.

Одлука о опозиву претреса се према одредбама овог пословника о верификацији мандата.

Члан 203

Чланови Дома имају право на накнаду изгубљене зараде за време вршења посланичке дужности.

Члан 204

Чланови Већа произвођача имају право на бесплатну возњу јавним саобраћајним средствима.

Ближе прописе о начину коришћења ове повластице доноси Административни одбор

Члан 205

Народним посланицима издају се посебне посланичке легитимације.

У легитимацији народног посланика истиче се имунитетско право и право на бесплатну возњу

Члан 206

На тражење сваког посланика секретар Скупштине дужан је обезбедити му сарадњу службеника Скупштине у вршењу послова везаних за његову посланичку дужност.

Члан Дома има право да користи Библиотеку Скупштине, као и да ради проучавања или документовања прегледа Архиву.

Члан 207

Члан Дома има право да се бави у згради Скупштине и кад Дом није на окупу.

Он има право да користи све просторије Скупштине које стоје на располагању посланицима за рад, састанке одмор и слично.

Члан Дома има право да одржава у-скупштинским просторијама одређеним за то састанке и разговоре са бирачима и другим грађанима.

Народни посланик ужива ове повластице сагласно одредбама кућног реда Скупштине

X

ЗАПИСНИК И СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

Члан 208

О раду Дома на седници води се записник. Записник садржи основне податке о раду на седници

Члан 209

О раду Дома на седници воде се и стенографске белешке, које садрже потпун ток седнице.

У стенографске белешке уносе се говори, изјаве и извештаји онакви какви су одржани или

поднети, као и предлози закона и других аката који су претресани на седници Дома.

Стенографске белешке се редовно објављују

Члан 210

Посланик има право да прегледа текст свог говора и учини измене које се тичу редакције. Он притом не може уносити битније измене у текст нити изостављати изражене мисли и разлоге.

Претседник Дома стара се о вршењу овог права посланика.

Ако настане спор између посланика и претседника у погледу уношења исправки у стенографске белешке, посланик или претседник може изнети ствар пред Дом и тражити његову одлуку

Члан 211

О раду одбора могу се водити стенографске белешке.

О обиму и објављивању стенографских белешака стара се претседник одбора у сагласности с претседником Скупштине.

XI

АДМИНИСТРАЦИЈА

Члан 212

Дом има своју администрацију која је саставни део администрације Скупштине.

У вршењу стручних, канцеларских, техничких и других послова у вези са радом Дома, његових одбора и комисија службеници раде и по налогу претседника Дома и претседника одбора и комисија

Дом и стални одбори имају своје секретаре — службенике

Члан 213

Архива Дома је саставни део скупштинске Архиве.

Члан 214

Веће произвођача има свој печат који садржи грб Федеративне Народне Републике Југославије око којег је урезан натпис на српском, хрватском, словеначком и македонском језику: „Савезна народна скупштина — Веће произвођача“

Печат Већа произвођача чува претседник Већа

XII

ДОНОШЕЊЕ И ВАЖЕЊЕ ПОСЛОВНИКА

Члан 215

Овај пословник ступа на снагу кад га Веће произвођача прихвати

Измене и допуне овог пословника доносе се по истом поступку као и сам пословник

Члан 216

Пословник Већа произвођача објављује се у „Службеном листу ФНРЈ“

ВЕЋУ ПРОИЗВОЂАЧА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Комисија за пословник, изабрана на седници Већа произвођача од 26 децембра 1953 године, конституисала се истог дана и изабрала за свога претседника народног посланика инж. Војина Поповића и за секретара народног посланика Јосипа Цазија.

По завршетку рада на Предлогу пословника Савезне народне скупштине у заједници са Комисијом за пословник Савезног већа, ова је Комисија на седам својих седница одржаних 12, 13, 14, 15, 16, 18 и 19 јануара ове године, радила на Предлогу пословника Већа произвођача узимајући као основ нацрт који је израдила Комисија у Секретаријату

за законодавство и организацију Савезног извршног већа и који је предложен овој Комисији.

На основу опширне дискусије и детаљне пре-раде нацрта, Комисија је израдила овај Предлог пословника за Веће произвођача који се доставља Дому с молбом да га стави на дневни ред своје седнице.

За известиоца одређен је народни посланик инж. Војин Поповић.

Комисија за пословник Већа произвођача

Секретар,
Јосип Цази, с. р.

Претседник,
Инж. Војин Поповић, с. р.

Чланови:

Јанез Хрибар, с. р., Данило Кнежевић, с. р., Драган Родић, с. р., Јанко Рудолф, с. р., Драги Стаменковић, с. р., Добросав Томашевић, с. р.

СНС (А)/4

ПРЕДЛОГ

ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА ЧЛ. 82 СТАВ 1 И ЧЛ. 107 СТАВ 2 УСТАВНОГ ЗАКОНА О ОСНОВАМА ДРУШТВЕНОГ И ПОЛИТИЧКОГ УРЕЂЕЊА ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ И САВЕЗНИМ ОРГАНИМА ВЛАСТИ

Члан 1

Став 1 члана 82 мења се и гласи:

„Чланови Савезног извршног већа бирају се из реда чланова Савезног већа. Број чланова Савезног извршног већа одређује Скупштина приликом избора, али овај број не може бити мањи од петнаест.“

Члан 2

Став 2 члана 107 мења се и гласи:

„Чланове извршног већа бира републичка народна скупштина из реда чланова републичког већа.“

Члан 3

Овај закон ступа на снагу даном проглашења на заједничкој седници оба дома Савезне народне скупштине.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

ПРЕДЛОГА ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА ЧЛ. 82 СТАВ 1 И ЧЛ. 107 СТАВ 2 УСТАВНОГ ЗАКОНА О ОСНОВАМА ДРУШТВЕНОГ И ПОЛИТИЧКОГ УРЕЂЕЊА ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ И САВЕЗНИМ ОРГАНИМА ВЛАСТИ

Према ставу 1 члана 82 Уставног закона од 13 јануара 1953 године, у Савезно извршно веће бира се тридесет до четрдесет и пет народних посланика из реда чланова Савезног већа. По положају улази у Савезно извршно веће још шест претседника извршних већа републичких народних скупштина.

Избор првог Савезног извршног већа, у духу поменутог члана Уставног закона и на основу одредаба Закона о његовом спровођењу, извршила је Народна скупштина ФНРЈ на заједничкој седници својих домова на дан 14 јануара 1953 године.

Том приликом изабрано је у Савезно извршно веће тридесет и седам посланика, тако да је то Веће са члановима који у њега улазе по положају, бројало укупно четрдесет и три члана.

Овако велики број чланова Савезног извршног већа био је оправдан с обзиром на то што сама Скупштина још није била изабрана према одредбама Уставног закона и што су уставне промене које је донео Уставни закон захтевали веће измене у постојећим законима и доношење уредаба и других прописа за спровођење новог привредног система, па је због тога било потребно дати Савезном

извршном већу прилично широка привремена овлашћења.

Међутим, пошто су на изборима од 22 и 24 децембра 1953 године изабрана оба дома Савезне народне скупштине у саставу какав је предвиђен Уставним законом и пошто је извршен највећи број послова који су Законом о спровођењу Уставног закона стављени у дужност Савезном извршном већу због чега престају привремена овлашћења која су му дата поменутим законом, и с обзиром на то да Скупштина може преузети вођење свих послова који су њој одређени Уставним законом, те ће и Савезно извршно веће ући у ток својих нормалних послова, није више потребно да оно има тако велики број чланова као досад.

Напротив улога и задаци које Савезно извршно веће има сагласно Уставном закону, као и успостављање правилног односа између бројног састава Савезног извршног већа и Савезног већа, с једне стране, и бројног састава Савезног извршног већа и осталих одбора домова с друге стране, захтевају да број чланова Савезног извршног већа буде знатно мањи. Међутим, досадашње искуство у раду Савезног извршног већа показује да у Уставном закону не би требало утврђивати максимални број његових чланова нити фиксно утврђивати тај број, већ оставити Скупштини да она према потреби и ситуацији оцени колико ће чланова бирати у Савезно извршно веће. Али, због значаја функције Савезног извршног већа требало би у Уставном закону одредити само најмањи број његових чланова. Сагласно томе, предлогом овог закона утврђује се да број чланова Савезног извршног већа не може бити мањи од петнаест, а Скупштини се оставља пуна слобода да одреди број чланова тога Већа приликом избора, односно да тај број мења ако се за то укаже потреба.

Све што је напред речено у погледу утврђивања броја чланова Савезног извршног већа важи и за број чланова републичких извршних већа. Уставни закон у члану 107 став 2 предвиђа да се у републичко извршно веће бира петнаест до тридесет чланова из реда чланова републичког већа. С обзиром на различите услове и потребе појединих република не би требало у савезном Уставном закону утврђивати ни минимални број чланова републичких извршних већа, већ би требало оставити уставним законима република да они одреде тај најмањи број.

Бирајући своја извршна већа новоизабране републичке народне скупштине смањиле су број чланова тих већа према својим потребама, мењајући претходно односно одредбу у републичком уставном закону, тако да сада постоји несагласност између републичких уставних закона и савезног Уставног закона, односно одредбе става 2 чл. 107 тога закона. Стога се та несагласност сада отклања предложеном изменом поменутог става члана 107 савезног Уставног закона.

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА
Савезно веће

Бр. 12
27-I-1954 год.
Београд
СВ (А)/2

ПРЕДЛОГ

ОДЛУКЕ САВЕЗНОГ ВЕЋА О ПОТВРДИ УРЕДА- БА САВЕЗНОГ ИЗВРШНОГ ВЕЋА И О ДАЉЕМ РАДУ НА ПРИПРЕМИ ЗАКОНА О ПРИВРЕДНОМ СИСТЕМУ

1. Потврђују се уредбе које је Савезно извршно веће донело на основу чл. 20 тач. 1 и 2 Закона о спровођењу Уставног закона, и то:

- 1) Уредба о издавању у закуп пословних просторија („Службени лист ФНРЈ“, бр. 12/53);
- 2) Уредба о расподели разлике између остварене и обрачунате акумулације и фондова за 1953 годину („Службени лист ФНРЈ“, бр. 38/53);
- 3) Уредба о катастру земљишта („Службени лист ФНРЈ“, бр. 43/53);
- 4) Уредба о финансиској инспекцији („Службени лист ФНРЈ“, бр. 43/53);
- 5) Уредба о инспекцији тржишта („Службени лист ФНРЈ“, бр. 43/53);
- 6) Уредба о измени и допуни Уредбе о контроли промета непокретностима („Службени лист ФНРЈ“, бр. 43/53);
- 7) Уредба о укупном приходу привредне организације и његовој расподели („Службени лист ФНРЈ“, бр. 51/53);
- 8) Уредба о расподели добити и порезу на добит привредних организација („Службени лист ФНРЈ“, бр. 51/53);
- 9) Уредба о оснивању предузећа и радњи („Службени лист ФНРЈ“, бр. 51/53);
- 10) Уредба о престанку предузећа и радњи („Службени лист ФНРЈ“, бр. 51/53);
- 11) Основна уредба о установама са самосталним финансирањем („Службени лист ФНРЈ“, број 51/53);
- 12) Уредба о управљању станбеним зградама („Службени лист ФНРЈ“, бр. 52/53);
- 13) Уредба о управљању основним средствима привредних организација („Службени лист ФНРЈ“, бр. 52/53);
- 14) Уредба о девизном пословању („Службени лист ФНРЈ“, бр. 52/53);
- 15) Уредба о организацији, пословању и управљању југословенским поштама, телеграфима и телефонима („Службени лист ФНРЈ“, бр. 53/53);
- 16) Уредба о књиговодству привредних организација („Службени лист ФНРЈ“, бр. 53/53);
- 17) Уредба о земљарини („Службени лист ФНРЈ“, бр. 53/53);
- 18) Уредба о привредним предузећима која производе за одређене потребе Југословенске народне армије („Службени лист ФНРЈ“, бр. 53/53);
- 19) Уредба о изменама и допунама Уредбе о расподели разлике између остварене и обрачунате акумулације и фондова за 1952 годину („Службени лист ФНРЈ“, бр. 53/53);
- 20) Уредба о удруживању привредних организација („Службени лист ФНРЈ“, бр. 54/53);
- 21) Уредба о организацији, пословању и управљању југословенским железницама („Службени лист ФНРЈ“, бр. 54/53);
- 22) Уредба о спољно-трговинском пословању („Службени лист ФНРЈ“, бр. 54/53);
- 23) Уредба о финансирању социјалног осигурања („Службени лист ФНРЈ“, бр. 54/53);
- 24) Уредба о доношењу републичких прописа о организацији, управљању и финансирању социјалних установа („Службени лист ФНРЈ“, бр. 54/53);
- 25) Уредба о порезу на промет („Службени лист ФНРЈ“, бр. 55/53);
- 26) Уредба о порезу на добит из девизног пословања („Службени лист ФНРЈ“, бр. 55/53);
- 27) Уредба о порезу на доходак („Службени лист ФНРЈ“, бр. 56/53);
- 28) Уредба о трговинској делатности и трговинским предузећима и радњама („Службени лист ФНРЈ“, бр. 56/53);
- 29) Уредба о платама радника и службеника привредних организација („Службени лист ФНРЈ“, бр. 56/53);
- 30) Уредба о земљорадничким задругама;
- 31) Уредба о продуктним берзама;
- 32) Уредба о заштити биља од болести и штеточина;
- 33) Уредба о банкама и штедионицама;

34) Уредба о кредитима за обртна средства и другим краткорочним кредитима;

35) Уредба о зајмовима за инвестиције у привреди;

36) Уредба о занатским радњама и занатским предузећима;

37) Уредба о грађевинским предузећима;

38) Уредба о изради и одобрењу инвестиционог програма;

39) Уредба о изменама и допунама Уредбе о грађевинском пројектовању;

40) Уредба о изменама и допунама Уредбе о грађењу;

41) Уредба о угоститељским предузећима и радњама;

42) Уредба о заједницама електропривредних предузећа;

43) Уредба о обрачунавању укупног прихода у погонима рударских предузећа за истраживање и експлоатацију нафте;

44) Уредба о привредним организацијама за трговинске услуге;

45) Уредба о употреби средстава резервног фонда привредних организација;

46) Уредба о гарантовању фонда плата привредних организација;

47) Уредба о изменама и допунама Уредбе о материјалном обезбеђењу лица и другим правима радника и службеника који се привремено налазе ван радног односа;

48) Уредба о порезу на промет непокретности и права;

49) Уредба о изменама и допунама таксене тарифе и Закона о таксама;

50) Уредба о допуни Уредбе о издавању у закуп пословних просторија;

51) Уредба о изменама и допунама Уредбе о финансиској инспекцији;

52) Уредба о престанку важења Уредбе о буџетско-административној инспекцији;

53) Уредба о изменама и допунама посебних одредаба о прекршајима у савезним законима и другим прописима којима су прописане административне казне за привредне организације;

54) Уредба о изменама и допунама Уредбе о накнадама радницима и службеницима привредних организација за време отсуства са рада;

55) Уредба о измени и допуни Уредбе о управљању здравственим установама („Службени лист ФНРЈ“, бр. 43/53);

56) Уредба о јодирању соли за потребе прехране људи и домаћих животиња („Службени лист ФНРЈ“, бр. 43/53);

57) Уредба о лековима („Службени лист ФНРЈ“, бр. 45/53).

2. Образује се привремени Одбор за привредни систем, који се састоји од 21 члана. Задатак је Одбора да прати примену и проучава проблеме у вези са применом уредаба из тач. 1 ове Одлуке, и да припреми и састави предлоге закона који ће заменити ове уредбе, као и да проучи и претресе предлоге нових привредних закона које Савезном већу подносе Савезно извршно веће.

3. Уредбе које немају привредни карактер упућују се надлежном сталном одбору, који ће са њима поступити на начин одређен у претходном ставу.

4. Док Савезна народна скупштина не донесе законе о привредном систему, овлашћује се Савезно извршно веће да својим прописима врши измене и допуне у појединим одредбама уредаба из тач. 1 ове одлуке и да доноси ближе прописе за извршење тих уредаба.

5. Законодавни одбор утврдиће својом резолуцијом који су постојећи закони односно поједине њихове одредбе престале да важе ступањем на снагу уредаба из тач. 1 ове одлуке.

6. Савезно извршно веће утврдиће својом одлуком које су уредбе и други прописи које је донело то Веће, његови органи или савезни органи управе, односно поједине одредбе тих прописа, престали да важе ступањем на снагу уредаба из тач. 1 ове одлуке.

ВЕЋЕ НАРОДА

2-ги САСТАНАК

ОДРЖАН 29 ЈАНУАРА 1954 ГОД.

САДРЖАЈ:

Дневни ред:

- 1) усвајање главе XII Пословника Савезног већа;
- 2) претрес Предлога закона за промену члана 107 Уставног закона.

ПРЕТСЕДАВАО:

ЗАМЕНИК ПРЕТСЕДНИКА

Инж. УГЉЕША ДАНИЛОВИЋ

ЗАПИСНИЧАР:

БЕРА АЦЕВА

Почетак у 18,45 часова

Заменик претседника инж. Угљеша Даниловић (НР Босна и Херцеговина): Другови народни посланици, отварам други састанак Већа народа. Записник и ове седнице водиће другарица записничар Вера Ацева.

Предлажем следећи дневни ред:

- 1) Усвајање главе XII Пословника, и
- 2) Усвајање Предлога закона за промену члана 107 Уставног закона.

Пошто су другови посланици добили и проучили Предлог пословника Савезног већа, питам Веће народа да ли се слаже с главом XII у предложеном тексту? (Милош Минић: Прво треба да се прими дневни ред). Молим. Прима ли Веће дневни ред? (Прима).

Прелазимо на прву тачку дневног реда, на усвајање главе XII Предлога пословника Савезног већа. Прима ли Веће главу XII Предлога пословника? Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Констатујем да је Веће примило главу XII Пословника Савезног већа.

Прелазимо на другу тачку дневног реда, на усвајање Предлога закона за промену Уставног закона. Ко је за промену Уставног закона, нека дигне руку. (Милош Минић: Да

чујемо известиоца, да видимо каква је промена!). О промени је извештено у току седнице Савезног већа. Ја мислим да нема потребе да тражимо известиоца. Али уколико Веће сматра да је потребан известилац Комисије за израду Пословника, можемо да га позовемо. (Гласови: Није потребан). Према томе, питам: ко је за предложену промену Уставног закона, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Констатујем да се Веће народа сложило и с Предлогом закона за промену члана 107 Уставног закона о основама друштвеног и политичког уређења Федеративне Народне Републике Југославије и савезним органима власти.

Другови, на овом састанку требало је да се прочита записник претходног састанка. То није учињено, пошто записник није припремљен. (Један глас: И претседника је требало бирати. — Антун Бибер: За сваки састанак Вијеће народа бира себи претседника).

Кад се усвоји Пословник, поступаћемо по њему. (Антун Бибер: То је по Уставу).

Констатујем да је дневни ред исцрпен. Састанак је закључен.

(Састанак је закључен у 18,52 часова)

Издаје Савезна народна скупштина, Београд. Уређује редакциона комисија. Одговорни уредник Слободан М. Нешовић, Краљевића Марка 9, Београд. Штампа Југословенско штампарско предузеће, Београд. — Цена овај свесци 500 дин. Претплату прима Одељење продаје „Службеног листа ФНРЈ“, Краљевића Марка бр. 9, тел. 22-619. Абонман у висини од 3.000 дин. полаже се на тек. рачун 1032-Т-220. Претплатници ће белешке добијати све док се овај износ не исцрпи, када ће бити позвани да обнове претплату